

श्रीभक्त सरकार महाराज साहेब सयाणराव
गायकवाड सेनाभासभेल समशेर
भाह्मदुर येभना उदार
आश्रयथी

प्राचीनकाव्यमाळा.

ग्रंथ ११.

भालण, नाकर, मुकुंद,
दयाराम ने गिरिधर-

कृत
कविता.

संशोधन करी टीका सहित प्रसिद्ध करनार
हरजोविंद द्वारकादास कांटावाजा
अने
नाथाशंकर पूजशंकर शास्त्री.
वडोदरा.

संवत् १९४५-४६ सन १८८९-९०.

कीमत १-८-०

(सर्व हक्क स्वाधीन राह्या छ).

પ્રસ્તાવના.

યથાર્થ રાજ્યધર્મ જાણનાર વિવેકી રાજ્યકર્તા પોતાની પ્રજાનું અનેક પ્રકારે કલ્યાણ કરવું એજ ઈશ્વરકૃપાથી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા સર્વોપરિ પદનું સાર્થક થવું માને છે. તે કલ્યાણ કરવાના વિવિધ પ્રકાર છે. વસ્તુધરા (પૃથ્વી-વી)નો જે પ્રદેશ પોતાનો છે તેમાં અન્નફળાદિ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ છે તેનો, તથા તે માં ધારણ થયેલ વસ્તુ (ખનિજ ધન રત્નાદિ)ને બહિર્ કઢાવી તેનો, પોતાની પ્રજાની સુખવૃદ્ધિને અર્થે, ઉપયોગ કરે છે, પ્રજાની સુખશાન્તિ-માં ભંગ ન થતાં તેનો વધારો થવા અનેક પ્રકારની યોજના કરે છે; નિર્મળ જળાશય, સુગમ માર્ગ, ઔષધાલય આદિથી શરીરની સુખાકારીનાં સાધન નિર્માણ કરે છે; તથા વિદ્યાલય, પુસ્તકાલય, ગ્રંથગૃહ, આદિ મનની સુખ શાન્તિનાં સાધન આપે છે. ન્યાયથી, નીતિથી, પ્રીતિથી, સમભાવથી, ઉદારતા-થી, પ્રજાને સ્વપ્રજા તુલ્ય ગણી પિતાવત્ સર્વનું પાલન તથા હિત કરવું એજ ધર્મ તથા સ્વાર્થ માની અન્યર્થ જે રાજા પ્રજાનું રંજન કરવા પ્રવર્તે છે, તેની પ્રજા સુખી થાય છે, તથા તેના મનોરથ સફળ થઈ, તે અક્ષય કીર્તિને પામે છે. એ આદિ અનુભવસિદ્ધ થયેલા પ્રમાણિક સિદ્ધાન્તો છે.

શ્રીવડોદરા રાજ્યના વિદ્વાન્, શક્તિમાન્ અને પરમ પવિત્ર મહારાજા-ધિરાજ શ્રીમન્ત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સેનાપ્તાસખેલ સમશેર બહાદુર એમના પૂર્વોક્ત ઉદાર વિચારો અને સિદ્ધાન્તો પર બહુ ભાવ, તથા તેવા ઉત્તમ વિચારો-ને આચારમાં આણી પ્રજાનું કલ્યાણ કરવાનો તેમનો મહાન્ પ્રયત્ન, એ સાંપ્રતકાળમાં સર્વ સ્થળે પ્રશંસનીય ગણાતાં દૃષ્ટાંતરૂપ થઈ પડ્યાં છે.

શ્રીમન્ત મહારાજાધિરાજના એ ઉદાર ભાવથી ઉત્તેજાઈ તા. ૮ મે સન ૧૮૮૯ ની એક સ્મરણી તેઓ નામદારની સેવામાં રજુ કરવામાં આવી હતી. તેનો આશય એ હતો કે વડોદરા રાજ્યમાં થઈ ગયેલા ગુર્જર કવિઓ-ના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવે તેવી યોજના રાજ્યઆશ્રયથી થાય તો સારું.

પ્રાચીનકાવ્યસંગ્રહ એ નામનાં ગુજરાતી કવિતાનાં પુસ્તક વડોદરા ગણ્યના ડાઇરેક્ટર ઓફ વર્નાક્યુલર ઇન્સ્ટ્રક્શન રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકદાસ તથા વડોદરાનિવાસી શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજશંકર એમની તરફથી પ્રસિદ્ધ થવાનો આરંભ થઇ ચુકેલો હતો, અને તે સાથે ઘણાં સ્તુતિ-પાત્ર પ્રયત્નથી હસ્તલિખિત ગ્રંથનો સારો સંગ્રહ તેમણે કર્યો હતો. વડોદરા ગણ્યનું દેશી કેળવણીખાતું મારી દેખરેખ નીચે સુપરત થયા પછી આ સંગ્રહ બાબતમાં મેં તપાસ કરી. તે ઉપરથી જોવામાં આવ્યું કે રત્નાદિ ધનના ભંડાર દટાઇ રહ્યા હોય છે તેમ જાણે વિપત્તિ પર રચેલી કવિતાના ભંડાર દટાઇ પડી રહ્યા હતા, અને તે ભંડારને પ્રજાના ઉપયોગસાથે બાજી લાવી તે દ્વારા રૂઢિચિત્રારને પુષ્ટિ આપવી એ લાભકારક થશે એમ લાગ્યું. આ કવિઓમાં પ્રેમાનંદ, રત્નેશ્વર, વલ્લભ, ભાલણ, દયારામ, હરિભટ્ટ, મોહન મક્કા, ધીરેભક્ત, ગિરિધર આદિ બહુ પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય કવિઓ આવી જાય છે. રાધાબાઈ તથા દીવાળીબાઈ નામની બે સ્ત્રી કવિઓની કવિતા પણ મળી આવી છે. અને બાપુસાહેબ ગાયકવાડ એ નામના પ્રસિદ્ધ થયેલા ઈશ્વરભક્તની કવિતાનો પણ સારો સંગ્રહ છે. આ સર્વ કવિતા શોધી અને ટીકા સાથે છપાવતાં ત્રણ વર્ષ લાગશે એમ અજમાયશ થઈ છે. એ કામ પૂર્ણ કરવા શ્રીમંત સરકાર મહારાજન સચાઈરાવ ગાયકવાડ એમણે રૂ. ૧૨,૦૦૦ આર હજારની રકમ મંજૂર કરી કામગીરી આશ્રય આપ્યો છે અને તેથીજ આ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધિમાં આવી શકશે. આ ઉદાર અનુયાયી ગુર્જર પ્રજા અને સર્વ ગુર્જરવાસી ઉપર ઉપકાર થયો છે. એમ સર્વ સમજી જતોને લાગ્યા વિના રહેશે નહિ.

કવિતા વિષે એક ઈંગ્રેજ કવિ લખે છે કે:—

Poetry is itself a thing of God;
He made his prophets poets, and the more
We feel of poesy do we become
Like God in love and power.

BAILEY.

કવિતા સ્વતઃ ઇશ્વરની એક વસ્તુ છે. ઇશ્વરે કવિઓનેજ પોતાના ભવિષ્યદ્વાદી કર્યા છે. અને કવિતાને જેમ આપણે અધિક અનુભવીએ છીએ તેમ આપણે સ્નેહમાં અને શક્તિમાં ઇશ્વર પેઠે થઈએ છીએ.

કવિ વિષે વર્ણવર્થ કહે છે કે:—

Blessings be with them, and eternal praise,
Who gave us nobler loves, and nobler cares,
The Poets, who on earth have made us heirs,
Of truth and pure delight by heavenly lays.

WORDSWORTH.

જેઓએ આપણને શ્રેષ્ઠતર પ્રેમ તથા શ્રેષ્ઠતર ઉત્કંઠા આપ્યાં છે તે કવિઓ ઉપર આશિર્વાદ તથા અનંત પ્રશંસા હો; જેમણે દિવ્ય કાવ્યવકે આ જગત્ ઉપર આપણને સત્યતા અને સ્વચ્છ આનંદના ઉત્તરાધિકારી કર્યા છે.

આપણા દેશમાં તો કવિને રવિ સમ ગણી તેની બહુ પ્રકારે પ્રશંસા કરવામાં આવે છે.

સ્વદેશમાંના કોટ, રાજમહાલય, ધર્મશાળાઓ, દેવાલય, જળાશય, વિશ્રામસ્થાન, આદિ કીર્તિસ્તંભ પૂર્વના રાજા કે ધર્માત્મા ગૃહસ્થો ડરાવી ગયા હોય છે, તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો એ મહાપુણ્યનું કાર્ય છે, એમ ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, અને સારા રાજાઓ તેમ કસવે છે પણ ખરા. અને તેથી સર્વ પ્રજાના સુખભોગમાં વૃદ્ધિ થઈ તેમનો આશિર્વાદ મેળવે છે.

કવિના દ્રવતા અન્તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થઈ સહૃદયજનોનાં અન્તઃકરણમાં પ્રવેશી ત્યાં વસી સુખાનંદ દેનાર કવિતા તેનો જીર્ણોદ્ધાર પણ પ્રશંસનીય અને પુણ્યપ્રદ છે. બાળકથી વૃદ્ધ-રંકથી શ્રીમાન સુધી સર્વને દુઃખમાં વિશ્રામસ્થાન અને સુખને અધિક કરનાર કવિતા એ પણ સાધન છે. એવા એક સુખપ્રદ

સાધનનો જીર્ણોદ્ધાર પ્રજ્ઞના કલ્યાણસાર શ્રીમંત મહારાજધિરાજ કરાવે છે એ તેમના પ્રજ્ઞરંજન કરવાના ઉચ્ચ ભાવમાંનું એક સુચિન્હ છે.

વડોદરા રાજ્યમાં થઈ ગયેલા કવિઓની અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન કવિતા સંભાળથી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી નીચે પ્રમાણે કમિટી નીમવામાં આવી છે.

પ્રમુખ.

દિવાન બાહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ.

મેમ્બરો.

રાવબાહાદુર અંબાલાલ સાકરલાલ. એમ. એ. એલ. એલ. બી.

ખાનબાહાદુર જમશેદજી અરદેશર દલાલ. એમ. એ. એલ. એલ. બી.

રાવસાહેબ પીતાંબરભાઈ જેઠાભાઈ.

રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ.

દરેક ગ્રંથની બનતા સુધી અનેક પ્રતો મેળવી તેને શોધી અને ટીકા શબ્દાર્થ આપી વિશેષ ઉપયોગી કરવી વગેરે સર્વ કામ રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસની સંભાળ નીચે શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજારીશંકર તથા કવિ છોટાલાલ નરભેરામ આદિ લાયક માણસનાથી ચલાવવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકો સંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા અને જવાબદારી આ કમિટી તરફ છે. કમિટીમાંથી કોઇનું ખાનગી હિત કે સ્વાર્થ આ સંબંધમાં ન છતાં માત્ર લોકહિતાર્થ કામ જાણી કમિટીએ આ કામ માથે લીધું છે.

વડોદરા રાજ્ય નિવાસી કવિઓની કવિતા ઉપરાંત ગૂજરાતના બીજા પ્રસિદ્ધ કવિઓની અપ્રસિદ્ધ કવિતાનો ઘણો જથ્થો રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ તથા શાસ્ત્રી નાથાશંકરની પ્રશંસનીય શોધથી એકઠો થયેલો છે, અને વધારે જથ્થો એકઠો કરવા પ્રયત્ન કમિટી તરફથી જારી રાખવો એમ ધારણા છે. આ સર્વ કવિતા પછુ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા યોજના તૈયાર થાય છે, અને તે ઉદ્યમ સફળ થવા ઈશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આશા છે કે આ પ્રાચીન ગુર્જર કવિઓની સુંદર તથા બોધક કવિતા-
થી વાંચનારનું જ્ઞાન તથા સદ્ગુણ, રસગતા, રૂચિ, રસિકતા, સહૃદયતાદિ હિત્ય
પ્રકારનાં થઇ વૃદ્ધિ પામશે, અને ગુર્જરવાસી અન્ય સમર્થ કવિઓની કવિતાની
પણુ તીવ્ર યાચના થઇ પ્રકટ થશે.

આ પ્રાચીન કાવ્યમાળાને, કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતના રાજ્યકર્તા-
ઓ તરફથી તથા ખીજા ઘણા સદ્ગૃહસ્થો તરફથી હિદાર આશ્રય મળ્યો છે,
તેમાટે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

વડોદરા.
સંવત ૧૯૪૫ ના વૈશાખ
સુદી ૧, તા. ૨૦ એપ્રિલ સન
૧૯૯૦, રવિવાર.

મણિભાઈ જશભાઈ.

કવિચરિત્ર.

ભાલણ.

હવે સો પચાશ વરસ ઉપર થઇ ગયેલા પુરૂષોનાં ચરિત્ર ન્યારે સંપૂર્ણ રીતે મળતાં નથી ત્યારે જો ભાલણ સરખા પ્રાચીન કવિનું જીવન વૃત્તાંત યથાસાંગ મળી આવતું એ તો જાણે વિષમ હોયજ એમ છતાં તેની જોટલી હકીકત આજસુધીમાં અમારી પાસે આપી છે તેટલી આ જગોએ આપી સં-
તોષ પામીએ છીએ. ભાલણ કવિ સંવત ૧૪૯૫માં પાટણમાં જન્મ્યો હશે એમ અનુમાન થાય છે. એના પિતાનું નામ મંગળજી હતું. પિતા સારા વિદ્વાન હતા. તેમની પાસેથી તથા ગુરુઓ પાસેથી તેમણે સંસ્કૃતાદિનો અભ્યાસ કરે-
લો હતો. એમનું બીજું નામ પુરૂષોત્તમજી મહારાજ હતું. તે ત્રિવેદી મોઢા
ખાલણ હતા.

ભાલણનું બાલ્યવય કેમ વ્યતીત થયું તે વિષે કાંઈ હકીકત મળી નથી પણ તેમની યુવાવસ્થામાંથીજ તેમણે અંથો રચવાનો આરંભ કર્યો હશે એમ જણાય છે. તેમણે કરેલાં હિંદી તથા ભાષાંતરરૂપ ગુજરાતી પુસ્તકો પરથી તેમના હિંદી તથા સંસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાનનું અનુમાન થઈ શકે છે. એમણે પેટ્ટે-
લો અંથ કયો રચ્યો હશે એ હેલો કયો રચ્યો હશે તે વિષે પણ કાંઈ જાણી-
શકાતું નથી. માત્ર તેમની કૃતિ તરિક્કેની જાદગી વીતી છે એમ તેમનાં કાવ્યો પરથી અનુમાન કરવા સિવાય બીજું કોઈ વિશેષ કાર્ય તેમણે કર્યું હોય એમ માનવાનું કારણ મળતું નથી.

ભાલણ કવિનું ઘર પાટણમાં ધીવટા જીલ્લામાં છે, તેમાં આજ તેમની ગાદી, પાવડીઓ, વસ્ત્રો, અને પૂજના યંત્રો વગેરે છે. એક પૂજારી તેની પૂજા કરે છે. આ ઉપરથી ભાલણ કોઈ મહાત્મા થઇ ગયા છે એમ સમ-
જાય છે. એ વિષે એમ કહેવામાં આવે છે કે, ભાલણના ઉત્તરવયમાં તેમને કોઈ પરમાત્મદં અથવા સદાનંદસાગર નામે પરમહંસ ગુરુ મળ્યા હતા તેમની

પાસેથી તેમણે બ્રહ્મતત્વનો ઉપદેશ લેઈને પછી સંન્યસ્ત દિક્ષા લીધી હતી, તેમ યોગાભ્યાસ પણ આરંભ્યો હતો. ગૃહસ્થાશ્રમી છતાં કાવ્યનાં પુસ્તકો રચ્યા પછી છેવટે જ્ઞાન પામી નિવૃત્ત થઈ ઘેર બેઠાં યોગાભ્યાસ આચરનાર પુરૂષને કોડો મહાત્મા પદવી આપે એ વાસ્તવિક છે. તેની બ્રહ્મતત્વની જીજ્ઞાસા બાળપણની અથવા તરૂણવયની હોવી જોઈએ. એના પ્રમાણમાં આપણે પુરૂષોત્તમ કૃત બ્રહ્મતત્વ નામે અષ્ટકનો ઉપયોગ કરી શકીએ છીએ. એક સંસ્કૃત ભાષામાં અનુષ્ટુપ્ વૃત્તથી આ અષ્ટક તેમણે રચેલું છે, અને તેમાં અદ્વૈતનું પ્રતિપાલન કરેલું છે. પણ તે એવું અશુદ્ધ છે કે, કોઈ સંસ્કૃત ભાષાના સારા જ્ઞાનવાળો તેનું લખે નહિ કે બીજાએ તેનું લખ્યું હોય તો તરતજ, તેનો નાશ કરે. પણ આ તો તેમ લખેલું આપણા હાથમાં આવે છે માટે એમ અનુમાન થાય છે કે સંસ્કૃત ભાષાના થતા અભ્યાસમાં કવિતા કરવાના શોખથી અને પોતાની અદ્વૈત તત્વપર રૂચિ હોવાથી આ સ્તોત્ર તેવી અશુદ્ધ ભાષામાં તેમણે આલ્પાયે રચેલું હશે. જે મોટા કવિ હોય છે તે જન્મથીજ કવિતા રચવાની પ્રીતિવાળા હોય છે અને તેથી ભાષાની શુદ્ધિ કે અશુદ્ધિ ઉપર લક્ષ્ય ન આપતાં પોતાના મનગમતા વિષયને તે કવિતારૂપે લખે છે એ વાત એટલી સુગમ છે કે તેને પ્રતિપાદન કરવાને વખત રોકવાની જરૂર નથી. મહાંત નારાયણભારતી અનુમાન કરે છે તેમ કદાશ બાલણે કરેલું અષ્ટક તેના કોઈ નવા વિદ્યાર્થીએ લખ્યું હોય તો તે અશુદ્ધ લખાયું હોય.

એમ છતાં જવાન અવસ્થામાં બાલપુ દેવી ઉપાસક અથવા શાકત પંથી હતા. એવી દંતકથાઓ ચાલે છે. તેમાંની એક એવી છે કે, -કોઈ મ્હેન્દ્ર રાજ્યવંશી પાટણની હુકમત ભોગવતો હતો. તે વખત તેની પાસે કોઈએ ચાડી કરી કે, બાલણની પાસે સેંકડો ખુબસુરત ઓરતોનો જમાવ થાય છે અને તેમનો ધર્મ ચલાવનાર પૂર્વે થયેલો કનૈયો ગોંપિયો સાથે રમતો હતો, તેજ રીતે બાલણ કૃષ્ણાવતારના બાને વિષય કરે છે. એલું સાંભળીને તર્ત બાલણને પકડી મંગાવ્યો. તે વખતે તેના ગળામાં પુષ્પોનો હાર હતો. કપાળમાં ચંદન ચઢેલું હતું, અને માથું ઉઘાડું હતું. તેવાજ રૂપમાં એક કોટડી મધ્યે કેદ કરી તાળું વાંશી દીધું. ત્યારપછી સાંજની વખતે મ્હેન્દ્ર હાકેમ પોતાની સ્વારી સાથે પાટણના દરવાજા બહાર પૂર્વ દિશાએ મીરાંને સલામ કરવા ગયો. તે ઠેકાણે જુએ છે તો મીરાંના ઓટલા ઉપર તેજ બ્રાહ્મણ, તેજ રૂપમાં (જેને કેદ કર્યો છે તે) બેઠેલો દોઠો. તે ઉપરથી કચેરીમાં

તપાસ કરાવ્યો. તો કોટડીમાં પણ જાણે રસ્તે ચાલી આવ્યો હોય એ રીતે શરીર ઉપર તથા પગે રજ વળગેલી હતી. એવું જાણવામાં આવ્યા પછી તર્ત બાલણને મુક્ત કર્યો હતો ! ! બાલણ શાક્ત મતનો હતો તેના પુરાવામાં કોઈ કહે છે કે સમશતીતું બાષાંતર કર્યું હતું માટે તે દેવી ભક્ત હોયો જોઈએ. કવિ પોતાને મનમાનતો વિષય ગ્રહણ કરે તે ઉપરથી તેની ધર્મશ્રદ્ધાતું અનુમાન કરવું એ બરાબર નથી માટે તેણે રચેલા સમશતીના બાષાંતર ઉપરથી તેને શાક્ત કહેવાય નહિ. તેણે રામ બાળલીલા પણ ગાઈ છે અને કૃષ્ણનો શૃંગાર પણ ગાયો છે. તેના ઘરમાં નારસિંહીની ચિત્રપ્રતિમા અને યંત્ર પૂજનમાં છે તે ઉપરથી પણ તે શાક્ત હોવા જોઈએ એમ કહેવાય નહિ કેમકે યોગસાધના નિમિત્ત કેટલાંક બલિ:સાધનમાં સાધક “ યથામિમત્તધ્યાનાદ્વા ” એ યોગ સૂત્રના ક્યન પ્રમાણે યથાર્થ ધ્યાન કરીને સમાધિ પ્રાપ્ત કરે છે. અમને તો એમ લાગે છે કે બાલણ મૂળથીજ અદ્વૈતમતનો હશે. અદ્વૈતમતને માનનાર તત્ત્વવેત્તાને કોઈ દેવ દેવી સાથે વિરોધ નથી હોતો પણ તે તે દેવ દેવીઓને ઇશ્વરરૂપ માનીને તે પ્રેમારપદ જાણે છે. એ રીતે બાલણે રામ, કૃષ્ણ, અને દેવીના ગુણ ગાયા હશે. તો પણ “ બાલણપ્રભુ રઘુનાથ ” એવું તેની કવિતામાં વારંવાર આવે છે તે ઉપરથી નિષ્કલંક શુદ્ધ સત્ત્વભૂતિ રામચંદ્ર ઉપર તેની વધારે પ્રીતિ હશે એમ લાગે છે. બીજા દેવ દેવીઓ કરતાં અદ્વૈતમતવાળા રામને બ્રહ્મજ્ઞાનના ઉત્તમ અધિકારી માની તેમના પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ ભાવ રાખે છે એ પ્રસિદ્ધ છે.

બાલણની લાગ દશાપછી તેમનું માહાત્મ્ય ઘણું વધ્યું હશે એમ લાગે છે કેમકે તેમના વિષે તેમના અનુયાયી ચમત્કારિક વાતો કહે છે. તેમણે દાતણની ચીરીનું વૃક્ષ જનાવી દીધું, કેદમાંથી નીકળી ગયા, વગેરે. બાલણની મૂર્તિ એક પતરા ઉપર ચીતરેલી છે તેમાં તે હડીયાનબંધ લગાવીને પ્રાણાયામ કરતા હોય અને યોગધ્યાનમાં નિમગ્ન હોય એમ દેખાય છે.

બાલણની સમાધિ પાટણથી ઇશાનમાં બે માર્ગલ ઉપર હરિહર મહાદેવની નજીક છે. સંન્યસ્ત દશામાં મૃત્યુ પામેલાને દાટવામાંજ આવે છે. પણ બાલણે તો જીવતાં સમાધ લીધી હતી એમ કહેવાય છે. સંન્યસ્ત દશામાં તેમનું શું નામ રાખ્યું હતું તે જાણવામાં નથી. તેમ તે કયી સાલમાં

મૃત્યુ પામ્યા તે પણ નક્કી થઈ શકતું નથી. કદાચ તેમની ઉંમર ધણામાં ઘણી નેવું વરસની ધારીએ અને જન્મ સંવત્ ૧૪૯૫ માં ધારી તે સંવત્ ૧૫૮૫ માં તેમણે દેહત્યાગ કર્યો હોય એમ લાગે છે. પણ આ વાતને તાણી આણેલાં અનુમાન સિવાય બીજું પ્રમાણ નથી.

બાલણે ધણા ગ્રંથો કર્યા હશે એમાં શક નથી પણ તેની કચેલી સંપત્તી, કાદંબરી, નળાખ્યાન, રામબાળલીલા, ઉદ્ધવઆવાગમન, ભાગવત દરમ-કંધ, ભીલડી સંવાદ, ધ્રુવાખ્યાન, અને રૂકિમણીવિવાહ, એ સિવાય બીજા ગ્રંથો હાથ લાગ્યા નથી. એ સવળા ગ્રંથોમાંથી કોઈ ગ્રંથમાં તેણે કવિનામ ધારણ કર્યું નથી એ તેના વખાણવા યોગ્ય વિનયની જાણવા જેવી નિશાની છે.

બાલણને ત્રણ પુત્ર હતા. તેમાંના વિષ્ણુદાસે રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખીને સંવત ૧૫૪૫ માં પૂરો કર્યો છે. તેના બાદ આદિત્યરામને નવલરામ અને અવલરામ એવા બે પુત્રો હતા; અવલરામના વૈજનાથ અને વિશ્વનાથજી. વૈજનાથના સિદ્ધનાથજી અને તેની પુત્રી શિવકુંવર એ ચારવર્ષ ઉપર હયાત હતી, જેનો પુત્ર હરગોવિંદ બાલણના ધરનો વારસ થયો છે. આ પેઢીનામું અમને બરાબર લાગતું નથી; કેમકે બાલણને થયે લગભગ ચારસો વરસ થવા આવ્યાં તેટલામાં ઘણી પેઢીઓ થવી જોઈએ; વચ્ચેની પેઢીઓ ગણત થઈ હશે એમ લાગે છે. બાલણના બાઈની પેઢીઓ ઉપર પ્રમાણે ગણવામાં આવે

પણ બાલણના ત્રણ પુત્રો પૈકી કોઈનો વંશ વધ્યો કે ત્રણે અપુત્ર હતા તે સંબંધી કોઈ કંઈ જાણી શકતું નથી. વિશ્વનાથના પુત્ર શિવનાથજી હાલ સુધી ચૌરંગાખાદમાં હતા એમ કહે છે. બાલણનો બીજો પુત્ર ભીમ નામે હશે એમ કેટલાક અનુમાન કરે છે. તેનો ત્રીજો પુત્ર ચતુર્ભુજ નામે હતો. ચતુર્ભુજે મોઢેરા પુરાણનું આખાંતર કાવ્યરૂપે કર્યું છે.

બાલણના પૂર્વજ દેવે કહેવાતા પણ કથાવાર્તા કરવાના રોજગારથી ભટ્ટ ઉપનામ તેમને પ્રાપ્ત થયું હશે. ભીમભટ્ટ જેણે ઉદ્ધવના નામથી રામયણ લખ્યું છે તેજ બાલણનો પુત્ર હશે એમ કોઈ અનુમાન કરે છે પરંતુ તેણે લંકાકાંડ સંવત ૧૬૮૭ માં પૂરો કર્યો છે તે ઉપરથી તે બાલણ-સુત ભીમ નજ હોવો જોઈએ એમ નક્કી પણ કહી શકાય. વિષ્ણુદાસે સંવત ૧૫૭૫ માં રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખ્યો છે, આ વાત જેવી બાલણના

જન્મ સાથે મળતી આવે છે, તેવી ભીમની વાત મળતી નથી આવતી માટે બાલણુનો ત્રીજો પુત્ર ભીમ તે કયો એ નક્કી કરવા નેવું છે. તૃસિંહ મેહેતાની સાથે હારમાળામાં વિવાદ કરનાર ભીમ તે બાલણુનો પુત્ર એમ કોઈ કહે છે આ વાત સંભવીત દેખાય છે પણ તે પુરાવાથી સાબીત થવી નોંધએ. બાલણુ સંવત્ ૧૫૪૫ માં નળાખ્યાન લખ્યું છે. તે વખતે તેની ઉમ્મર ૫૦ વરસની હોય તો તેનો જન્મ ૧૪૯૫ માં થયો સંભવે છે. બાલણુના બીજા ગ્રંથોમાં સાલ મળતી નથી પણ તેના ઘણા ગ્રંથો હાથ લાગ્યા પછી આ બાબત પર કાંઈ વધારે અજવાળું પડી શકશે એમ ધારી હાલ એ વિષે કાંઈ નિર્ણય પર આવવાથી વિરામીએ છીએ.

કવિચરિત્ર.

નાકર.

મોટા શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાનનો રચનાર નાકર નામે કવિ સંવત ૧૭૦૦ માં વડોદરામાં થઈ ગયો છે. વડોદરામાં એ કદ જોઈ રહેતો હતો તે કાંઈ નક્કી માલમ પડતું નથી. કાંઈ કહે છે કે એ મદનને ઝાંપે રહેતો અને કાંઈ કહે છે કે એ ઘડિયાળીપોળમાં રહેતો હતો. એ બે સિવાયનું કાંઈ વળી ત્રીજું જ ટેકાણું બતાવે છે. એ બંને દેશવાળ વાણીઓ હતો. તેના પિતાનું નામ વીકાજ હતું. ચાટલી લકીકત જે અંધ ઉપરથી મળી શકે છે તે કરતાં વધારે બળવાનું કાંઈ સાધન નથી માટે હાલ તો તેના જીવનવૃત્તાંત સંબંધી વિશેષ ન બોલતાં તેના રચેલા અથવાના સંબંધમાં જે બળવામાં આવ્યું છે તેજ કહીએ છીએ. નાકરે ઉપર કહેલા બે અથવા સિવાય મહાભારત કડવાંબદ્ધ રચેલું છે જેમાંનું સભા ને વિરાટપર્વ અમને મળી ચૂક્યું છે. આ કવિ અંધો રચી રચીને બ્રાહ્મણને અર્પણ કરતો હતો. એવા હેતુથી કે તેવડે બ્રાહ્મણો કથા કરી નિર્વાહ સંસ્કારે તેનું તેને પુણ્ય થાય તથા તેની કીર્તિ પણ વધે. એ રીતે શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન તેણે રચીને બ્રાહ્મણને આપ્યાં, પણ તે નાનાં હોવાથી કથા કરતાં બ્રાહ્મણને ફાવી નહિ, માટે તેનાં મોટાં રચી આપ્યાં. શિવવિવાહ તથા ધ્રુવાખ્યાન બંનેમાં એક બીજાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ઉપરથી એ બેમાં પેહેલું કયું રચાયું તેનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી, તેમ તે રચાયાની મિતિ પણ એક જ લખી છે; માત્ર શિવવિવાહ રચ્યાની તિથિ લખી નથી પણ “કાર્તિકી મંગળવાર” એમ લખ્યું છે અને ધ્રુવાખ્યાનમાં કાર્તિક સુદ ૧૧ મંગળવાર એમ લખ્યું છે. કાર્તિકી શમ્ભવે કાર્તિકી એકાદશી લઈ શકાય. જે એમ હોય તો સાથે રચવા માંડેલા બંને અંધો તે દિવસે પૂર્ણ કર્યા હોવા જોઈએ. અને તેમ હોય તો જ એક અંધમાં બીજા અંધનો ઉલ્લેખ સંભવે છે. કવિ અંધની સાલ બતાવતાં “સંવત્ ૫૮૬૪૨૫ ઉપર” એમ લખે છે. તેથી ૧૬૦૦ ની પછીના ગમે તે વરસમાં કે ૧૭૦૦ માં કે પછી દશસત ઉપર ૫૮ એટલે

૧૦૦૬ માં, એ ત્રણ સાલો સમન્વય છે. તેમાં છેલ્લી સંભવિત નથી લાગતી. પહેલી (૧૬૦૦) પણ ન હોવી જોઈએ, કેમકે જે “ ૧૬૦૦ ઉપર ” એમ લખે તો ૧૬૦૦ ઉપર કેટલામી સાલ તે લખવાનું કવિ શામાટે છોડી દે ? માત્ર વચલી (૧૭૦૦) સંભવે છે, કેમકે તે સાલ જણે કવિઓને ઉત્પન્ન થવાનો કાળ હતો. એજ વખતમાં સામળ, પ્રેમાનંદ, અને બીજા ઘણાક કવિઓ થઈ ગયા છે. પ્રેમાનંદનો જન્મ સંવત્ ૧૭૦૦ ની લગભગ કદપવામાં આવે છે એટલે કદાચ નાકરનો પ્રસંગ પ્રેમાનંદની સાથે નહિ હોય; અને નહિજ હશે, કેમકે જે તે પ્રેમાનંદનો સમકાલીન હોત તો બીજાઓની પેઠે તેને પણ પ્રેમાનંદ પાસે તાલીમ લેવાનો પ્રસંગ આવ્યો હોત. આથી એમજ જણાય છે કે સંવત્ ૧૭૦૦ માં તેણે આ ગ્રંથો રચ્યા છે માટે તેનો જન્મ સંવત્ ૧૬૬૦-૭૦ માં હોવો જોઈએ. એ કવિના મૃત્યુ વિષે તો અનુમાન કરવાનું પણ સાધન મળતું નથી, પણ જે અમે અમારી શોધમાં સફળ થઈશું તો કોઈ વખત પ્રજાને એ કવિના યથાર્થિત ચરિત્રથી માહિત કરી શકીશું.

કવિચરિત્ર.

મુકુંદ.

નાકરની પેઠે મુકુંદનું ચરિત્ર પણ મળી આવ્યું નથી. માત્ર એટલું જાણવામાં આવે છે કે તે યુગળી જાતનો બ્રાહ્મણ દ્વારકામાં રહેતો હતો અને તેણે કેશવાનંદ નામના કોઈ પુરુષ પાસેથી હિંદી સાહિત્યના ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. હિંદી સાહિત્યનો તેણે સારો અભ્યાસ કર્યો હશે એ તો તેના બે ગ્રંથો જો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે તે ઉપરથી પણ જણાય છે. સંવત ૧૭૦૮ની સાલમાં તેણે ભક્તમાળ (બ્રહ્મજ્ઞાની ૧૦૮ ભક્તોનાં ચરિત્રનું પુસ્તક) લખવાનો આરંભ કર્યો હતો. પ્રથમ તેણે કબીરને સર્વથી શ્રેષ્ઠ માનીને તેનું ચરિત્ર લખ્યું છે. કબીરને તે પોતાની માળાનો મેર કરીને વર્ણવે છે, અને હિંદુ તથા મુસલમાન બંનેને સમાન રીતે રીઝાવનાર કબીર સરખા મહાજ્ઞાનીને એવી ઉપમા ઘટે પણ છે. ગોરખચરિત્ર એ આઠમો મણકો છે. બીજા પણ મણકો હશે પણ તે હજી મળી આવ્યા નથી. સંવત ૧૭૦૮માં તે ગ્રંથ રચવા જેટલી શક્તિ ધરાવતો હતો માટે તેનો જન્મ સંવત ૧૬૬૫—૭૫ માં હશે એમ અટકળી શકાય છે અને તેથી વડોદરામાં જ્યારે નાકર કવિ ગ્રંથો રચતો હશે ત્યારે દ્વારકામાં મુકુંદ કવિ ભક્તમાળ બનાવતો હશે એમ લાગે છે. અસ્તુ મુકુંદ કવિ પોતાની જ્ઞાતિ તથા ગુરુનું નામ પોતાના કવ્યમાં આપે છે પણ પિતા માતા સંબંધી કાંઈ ઇશ્વારો કરતો નથી. યુગળીઓ રણછોડજીના પૂજારા છે તેથી તે દેવની શ્રદ્ધા તેને વિશેષ હશે, કેમકે પોતાના ગ્રંથમાં રણછોડજીનું નામ તે ઘણી વખત બોલે છે. આ કવિના મરણની સાલ મળી આવી નથી.

આ પુસ્તકમાં છેવટે દયારામ તથા ગિરિધર કવિના ગ્રંથો દાખલ કરેલા છે. તે બે કવિનાં ચરિત્ર પાછળ તેમના ગ્રંથોમાં આપી ગયા છીએ માટે અહીં આપ્યાં નથી.

ગ્રંથવિવેચન.

જૂના કવિઓમાંથી જેનાં પુસ્તકો હાથ લાગી શક્યાં છે તેમાંનો ભાલણ એક છે. ભાલણ સંસ્કૃત ભાષામાં નિપુણ હતો એ તેના અંથો ઉપરથી જણાય છે. એણે રચેલા અંથોમાંથી રામચાળલીલા, ઉદ્ધવચાવાગમન, શકિમણીહરણ અને નળાખ્યાન એ ચાર અંથો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે. બહુધા ભાલણે સંસ્કૃતમાંથી પદ્યમય ભાષાંતર જેવા કરેલા અંથોમાંથી નળાખ્યાન, સપ્તશતી અને કાદંબરી એ જાણવામાં છે તેમજ શકિમણીહરણ પણ ભાગવતમાંથી ભાષાંતરરૂપે ગ્રહણ કર્યું હોય એમ જણાય છે, પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલો પેટુલો અંથ જે રામચાળલીલા અને ઉદ્ધવચાવાગમન તે સંસ્કૃતનું ભાષાંતર હોય એમ દીસતું નથી. એ સ્વતંત્ર રીતે લખેલા અને અંથો કવિની ઉત્તમ વર્ણનશક્તિ બતાવી આપે છે. રામ સરખા ઉત્તમ પાત્રની આળલીલા જેવી રીતે વર્ણવવી જોઈએ તેવી રીતે કવિએ વર્ણવી છે, એટલુંજ નહિ પણ મનુષ્યસ્વભાવનું, આલ્યાવસ્થાનું ઉત્તમ ચિત્ર આપવામાં પણ તેણે ઓછી નિપુણતા બતાવી નથી. રામચાળલીલાનું વર્ણન દીવાળીઆઈએ કરેલું છે તે, જેટલું સાદુ હોઈને ચિત્ત વેધક છે તેટલુંજ આ અલંકૃત હોઈને મનોહારિ છે. કસાયલા કવિની કલમથી જે દેખ લખાય છે તેમાં શું વિશેષ હોય છે તે જોવાનો આપણને આહીં એક સારો પ્રસંગ મળે છે. આ વર્ણન ભાલણે પદરૂપે કર્યું છે અને તે પદ પણ એવાં કે જે મૃદુવાદની સાથે ગાવામાં કામ લાગે. કેટલાંક પદ વ્યતના તાળને અનુકૂળ પડે એવાં પણ છે. જુઓ પદ ૧૦ મું તેમાં લખે છે કે,—

“ શીશ સાંકડે રાખીને, ધાલે માથે ચાક,
વળી ધુધરીઆળી જોપણીને, માથે મોતી લાગ;
મૈયા લાલને શણગારે, ચાલો જોવા જઈએ.”

જુઓ પદ ૧૨ મું.—

“ મૈયા ખાવરી થઈ રે, મૈયા ખાવરી થઈ;
પ્રભુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે,
મૈયા ખાવરી થઈ ”

છત્યાદિ એમાં પદોની ધાટીજ માત્ર વખાણવા લાયક છે એમ નથી. વર્ણન પણ તેવુંજ છે. પદ ૧૫ માંમાં બાળકને શાંત કરવા સંબંધી સ્વભાવ-વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે કે,—

“ કડું થાપટ થાપટ પાણુ, કડું થાપટ થાપટ પાણુ;
રમો રમો રધુઆ રામ, કડું થાપટ૦
થાખ્યા ખ્રલા થાખ્યા શંકર, થાખ્યા નિગમ ચાર. ૧
વિશ્વાવસુ ને વસુધા થાપી, કાઈ ન પામે પાર;
કડું થાપટ૦ ૨

છત્યાદિ વાંચનારને તરતજ સમજાશે કે એ વર્ણન બાળલીલાને કેવું તાદૃશ બતાવી આપનારું છે! આ હૃતમ અને વત્સલ રસથી પરિપૂર્ણ ગ્રંથ અમને પૂરો મળી શક્યો નહિ એ માત્ર શોચનીય છે.

હૃદયઆવાગમન એ પણ રામ બાળલીલાના જોવોજ સુંદર ગ્રંથ છે. હૃદય ગોકુળમાં આવ્યા પછી ગોપીઓ તેમને પ્રશ્ન કરવા માંડે છે ત્યાંથી એનો આરંભ થાય છે, અને તેમાં ગોપીઓ, રાધા તથા યશોદા વગેરેના મનોવિકાર વર્ણવી બતાવ્યા છે. “ કુબ્જ ઉપર પ્રીતિ કરીને અમને વીસારી મૂક્યા ” એ વર્ણન કરતાં કવિએ કાંઈક પરકાયાખ્યાનિતાનું સ્વરૂપ વર્ણ્યું છે.

ત્રીજો ગ્રંથ શ્કિમણી હરણ છે તથા એયો નળાખ્યાન છે. આ બે ગ્રંથો વિષે વધારે બોલવા જોઈએ નથી; કેમકે તે ઘણું અંશે ભાષાંતરરૂપ છે. કેવળ ભાષાંતર છે એમ નથી તેમ વિષય માત્રનું ગ્રહણ કરીને પ્રેમાનંદની પેઠે સ્વરૂપનાથી વિસ્તાર કર્યો છે એમ પણ નથી. કેટલીક જગ્યાએ સંબંધ મેળવીને મૂળ ગ્રંથના શ્લોકનું વર્ણન પડતું મૂક્યું છે, કેટલીક જગ્યાએ મૂળમાં નહિ તેવું સ્વતઃ કલ્પિત લખાણ પણ કર્યું છે, તેમ કેટલીક જગ્યાએ શ્લોકનું શબ્દશઃ ભાષાંતર પણ છે. પરંતુ એકંદરે તેને ભાષાંતરરૂપજ કહેવું ઠીક પડે છે, કેમકે ઘણો ભાગ તેવું છે. શ્કિમણીહરણના કડવા ત્રીજામાં, શ્કિમણીએ મો-કલેલો બ્રાહ્મણ કૃષ્ણની પાસે ગયો પછી કૃષ્ણ તેને સમાચાર પૂછે છે. તેવર્ણવતાં

કવિ શું લખે છે તે જોવાથી અસલ મેળવ્યા સિવાય પણ વાંચનાર જાણી શકશે કે એ ભાષા અને ધાટી સંસ્કૃત ગ્રંથોની છે. તે લખે છે કે—

“ ધર્મસ્થાનક ધરોછો, દૃઢ આવે સંતોષ;
લૌલુપ્યપણું છાંટે નહિ, વિપ્રને મોટા દોષ;
યથા લાભ સંતોષ વર્તે, તજે નહિ નિજધર્મ;
અખિલ કામના તેહની, પોહોચે પાળતાં નિજધર્મ.

ઇત્યાદિ. રૂઢિમણીદરણુ પાછલા બે ગ્રંથોની પેઠે પદ્યબંધ નથી, પણ કડવાબંધ છે, અને તે કડવામાં પ્રાસાનુપ્રાસ વગેરેની રચના પણ ઠીક કરી છે. જેમ,—

“ પ્રહાર સાલે, રૂધિર ચાલે, તીર ઝાલે શીશને;
યોધ બળિયા, ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ઘસને;
થયા ખોટા, પડયા ઘોટા, કર્યા ખોટા હળધરે;
છાંટ નાસે, પ્રહાર ત્રાસે, પેર પાસે, શી કરે.
શૂર સાથી, હણ્યા હાથી, ભરે ભાથી, બાણુની;
ભીડ ભારી, મહી સારી, પાગ પસારી, પ્રાણુની. ”

ઇત્યાદિ (કડવું ૯ મું).

રૂઢિમણીદરણુ પ્રેમાનંદ કવિએ પણ ભાગવતમાં લખેલું છે, પણ તે અપૂર્ણ હોવાથી રૂઢિમણીને કૃષ્ણ લેઈ ગયા તે પ્રસંગ તેના શિષ્ય સુંદરે પૂરો કરેલો છે. આ બે મોટા કવિઓના એકજ વિષયના ગ્રંથોને પડછે નાખી દોકડા આપવાનું કામ અમે રસર વાચકને માટે રહેવા દેઈએ છીએ.

નળાખ્યાન વિષે પણ એજ પ્રમાણ છે, એટલે તે બન્ને કવિઓનું લખેલું છે. પ્રેમાનંદનું નળાખ્યાન તો સુપ્રસિદ્ધ છે એટલે તે વિષે કંઈ કહેવા જેવું નથી. આ ગ્રંથ પણ વાંચનારને પ્રત્યક્ષજ છે. મહાભારતમાં વ્યાસ મહાત્માએ લખેલા નળાખ્યાનનું આ અમે પાછળ કહ્યું તે પ્રકારનું ભાષાંતર છે, એ નીચે આપેલા થોડા નમુના ઉપરથી વાંચનાર જાણી શકશે—

નળાખ્યાનના આરંભમાં નળનું વર્ણન કરતાં વ્યાસ લખે છે કે—

અતિષ્ઠન્મનુજેન્દ્રાણામ્ભિદેવપતિર્યથા ।

ઉપર્યુપરિસર્વેષામાદિત્વદ્વતેજસા ।

બાલણુ તે જગોએ લખે છે કે,—

કીર્તિવંત બળવાન હરીશો, નળનામે રાજન;
તેના ગુણુ અમિ કેઈ પેરગાઈ, ઈંદ્ર જેવો મતિમાન.
તેજે તો તિ સૂર્ય સરીખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન;
બ્રહ્મણ્યોવેદવિચ્છૂરોનિપધેષુમહીપતિઃ ।

બ્રાહ્મણને અતિદાન દેતો, નામ હતું ઘાતાર;
દયાવાન નવ રાય છિં, વેદનો પામ્યો પાર.

અક્ષપ્રિયઃસત્વવાદીમહાનક્ષૌહિણીપતિઃ ।

શૂર સાચો તપસ્વી છિં, ઘુત વિદ્યા સમજિ પ્રાણુ;
સત્યવાદી સેનપતિ છિં, કો કરિ ગુણુ વિખાણુ.

इप्सितोनरनारीणामुद्धारःसंयतेंद्रिय ।

સ્વરૂપ સુંદર જોઈને, કામની વાધિ કામ;
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા ધ્રુવર રામ.

रक्षिताधन्विनांश्रेष्ठःसाक्षादिवमनुःस्वयम् ।

શરણાંગતનું રક્ષણુ કરતા. પુરૂષ છિં પુણ્યવાન;
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.

સોળમા અધ્યાયમાં, ભીમ રાજાએ દમયંતીને અને નળને શોધવા મોકલેલા બ્રાહ્મણોમાંનો એક સુદેવ નામે બ્રાહ્મણુ સુઆહુના દેશમાં જઈ ત્યાં દમયંતીને જુએ છે. તે પ્રસંગનું વર્ણન કરતાં વ્યાસ તથા બાલણુ શું લખે છે તે નીચે આપ્યું છે,—

यथेयंमेपुरादृष्टातथारूपेयमंगना ।

પૂર્વે જેવી જોઈ દમયંતી તેના જેવી રૂપવાન;

કૃતાર્થોસ્મ્યદ્દદ્દેમાલોકકાન્તામિવશ્રિયમ્ । ૮

(એનો અર્થ ભાષાંતરમાં નથી).

પૂર્ણચંદ્રનિર્માર્યામાંચારુત્તપયોધરામ્ ।

પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવું, મુખ દિસે ગુણવાન. ૯

સુંદર વર્ણવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;
કુર્વતીપ્રભયાદેવીસર્વાવિતિમિરાદિશઃ । ૧૦

ઉજેહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી. ૧૦

પૌર્ણમાસીમિવનિશાંરાહુગ્રસ્તનિશાકરામ્ ।

અહુણકરી રાત્રી છે, પતિ ચંદ્રથી થઈ મલીન.

પતિશોકાકુલાંદીનાંશુષ્કસ્તોતાંનદીમિવ ॥ ૧૧

વિધ્વસ્ત્રપર્ણકમલાંવિત્રાસિતવિહંગમામ્ ।

હસ્તિહસ્તપરામૃષ્ટાંવ્યાકુલામિવપદ્મિનીમ્ ॥ ૧૨

અહીં નદી તથા કમળવાળી તલાવડીની ઉપમા આપી દમયંતીને વર્ણી
છે. બાલજે તે સઘળાને ઠેકાણે માત્ર એટલુંજ લખ્યું છે કે,

પુષ્પ ખરિયાં.૫૬ક્ષનાં, તેવી નારી દીસે દીન. ૧૨

એવી રીતે ધણે ભાગે ભાષાંતર જેવું, કેટલીક જગોએ ભાષાંતર છોડી
દીધેલું, કેટલીક જગોએ મૂળનો અર્થ બદલી નાખેલો, કેટલીક જગોએ મૂળમાં
નહિ તેવો વધારો કરેલો, એવી રીતે બાલજે અપૂર્વ નળાખ્યાન લખ્યું છે. મૂળ
અર્થ સાથે બધું નળાખ્યાન સરખાવીએ તો ઉપર કહ્યું તેવુંજ જણાશે તથા-
પિ કવિએ તેની સંબધ ઘટના એવી કરી છે કે ક્યાં શું છોડ્યું છે અને ક્યાં
શું વધાર્યું છે તે સૂક્ષ્મ અવલોકન કર્યા વિના ધ્યાનમાં આવે એવું નથી. કવિનો
મત કદાચ એમ હશે કે સંસ્કૃત અર્થોમાંથી જે વિષય પ્રાકૃતમાં લાવવા તેના
મૂળ કથાભાગમાં કાંઈ ફેરફાર ન કરવો; અને તેથીજ કદાચ પ્રેમાનંદે દમયં-
તીના સ્વયંવરમાં જે રસમય વર્ણન કરી શ્રોતાઓને હસાવ્યા છે તેવો કપોળ
કલ્પિત ભાગ આ કવિએ લખવો દૂરસ્ત નહિ ધાર્યો હોય.

આ નળાખ્યાન કવિની બીજીવારની કૃતિ છે. પ્રથમ તેમણે જે નળા-
ખ્યાન લખ્યું હતું તે કાષ્ઠ લેઈ ગયું અને તેણે પાછું ન આપ્યું ત્યારે આ
ફરી લખી દાદયું છે. કવિની પ્રથમ કૃતિ આના કરતાં કદાચ વધારે સુંદર હશે
એમ અનુમાન થાય છે. કેમકે ઉત્સાહના પેદેલા તરંગનું તે કાર્ય હતું. આ
વિષે કવિ નળાખ્યાનને છેવટે લખે છે કે,—

“ નાગર માટે શ્રમ દુવેળા, કવિને કરમે લાગ્યો જ;
ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન બે, પુનરપિ કરી અનુરાગ્યો જ.
ગાંધીને કેવું મરી માટે, મૂર્ખ બાળે નહિ મરીની ખોટ જ;
ગુરૂકૃપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે અંથરૂપી ભરતી ઝોટ જ. ”

ઇત્યાદિ.

આ કવિની ભાષામાં આજના કરતાં કાંઈક ફેરફાર દેખાય છે. છે, ખરે છે,
તે, હવે, અમે, વગેરેને બદલે છિં, કરિછિં, તિ, હવછ, આમિ, વગેરે રૂપ લખ્યાં છે.

બાલણ પછી નાકર ધ્વિકૃત શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન આ પુસ્તકમાં
દાખલ કરેલાં છે. નાકર બને વાળીઓ હતો તથાપિ તેની કવિતા હીક છે.
શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન ઘણા કવિઓએ લખેલાં છે તથાપિ નાકરે તે
ચિત્તારથી વર્ણવીને મોટાં કર્યાં છે. સંસ્કૃતમાં પ્રાર્મતીપરિણય નામે પુસ્તક છે,
તેમજ કુમારસંભવ કાવ્યમાં પણ શિવવિવાહની પ્રસંગ છે, તેના જેવું તો
આ નથી તથાપિ કેટલીક જગ્યાએ પ્રસંગ હીક વર્ણવ્યા છે. જો કવિએ હજીપ-
ણ એને વિસ્તારી રસમય કરવા ધાર્યું હોત તો બન્ને વિષયોને તે સુંદરકાવ્ય રૂપે
વર્ણી શકે એવા એ દૃગ્દ્રૂપ વિષય હતા ! પતિની આજ્ઞા ન માનવાથી સતીના
નાશ થયો, અને પતિમાંજ સિત્ત રાખવાથી પાર્વતીને શિવ સરખા પતિ મ-
ળ્યા, એ બોધ શિવવિવાહમાંથી મળે છે. દૃઢ નિશ્ચયનું કેટલું મોટું બળ છે,
તથા સદાચારથી અને ઇશ્વરભક્તિથી મનુષ્ય કેવી હૃદયતમ પદવી પામી શકે
છે તે આપણને ધ્રુવાખ્યાન શીખવે છે.

આ પુસ્તકમાં ત્રીજા મુકુંદ કવિના ગોરક્ષ તથા કબિરચરિત્રના બે
અંથ દાખલ કરેલા છે. મહાંદર નામે યોગીના શિષ્ય ગોરક્ષનાથની ચમત્કારિક
ઉત્પત્તિ તથા ગુરૂ શિષ્યના યોગસિદ્ધિ સંબંધી ચમત્કારનું વર્ણન આ અંથમાં

છે. આ અંથ કડવાખદ છે. કબીરચરિત્રમાં કબીરની અનેક રીતે કહેવાતી ચમત્કારિક ઉત્પત્તિ, કબીરની દૃઢતા, તેની એક નિષ્ઠા, તેનું જ્ઞાન, તેનું મહાત્મ્ય, તેની ચમત્કારિક યોગસિદ્ધિ વગેરેનું વર્ણન છે. કવિની કવિતા સારી છે. બાપામાં કોઈ કોઈ જગેએ હિંદુસ્તાની ઢબ દાખલ કરી દાધી છે. કબીરચરિત્રમાં કેટલાંક કવિત હિંદી બાપામાં છે તે ઘણું સરસ છે તથા તે ઉપરથી વાંચનારને સેહેજ માલમ પડે છે કે મુકુદે હિંદી બાપાના સાહિત્યના અંથોનું સારું અધ્યયન કર્યું હોયું જોઈએ.

નવમો અંથ દયારામકૃત ભાગવતાનુક્રમણિકા છે. ભાગવત અંથ જ્ઞાન, ભક્તિ, અને વૈરાગ્ય ત્રણેનો ભોધ કરનારો પ્રમાણભૂત ઉત્તમ અંથ છે, એ સર્વ કોષને વિદિત છે. એ ભાગવતમાં જે તત્વ સમાયલું છે તેનાં મુખ્ય બેતાળીસ પ્રકરણ પાડીને તે દરેક પ્રકરણમાં શું શું વર્ણાયું છે તે પ્રથમ કહ્યા પછી દરેક પ્રકરણમાં કયા સ્કંધના કેટલા કેટલા અધ્યાયનો સમાવેશ થાય છે તે કહ્યું છે તે પછી પ્રત્યેક સ્કંધના અધ્યાય તથા તે અધ્યાયની કથાને સંક્ષેપમાં નિર્દેશ કરી અતાવ્યો છે. આ અંથ જેમણે ભાગવત જાણેલું હોય તેમણે તે તે કથાઓ સ્મરણમાં રાખવા ને બહુ ઉપયોગી છે. પાછલાં પુસ્તકમાં આપણે હરિદાસકૃત ભારતની અનુક્રમણિકા જોઈ છે તેના જેવી આ છે; ફેર માત્ર એટલો કે હરિદાસે અધ્યાયવાર અનુક્રમ અતાવ્યો નથી અને દયારામે અતાવ્યો છે.

બીજો અંથ કૃષ્ણજન્મખંડનો ગરબો છે. એમાં કૃષ્ણના જન્મથી આરંભીને કૃષ્ણ બાળકીલા અને કૃષ્ણચરિત્ર સંક્ષેપમાં ગાયું છે. દયારામભાઈએ છટક પદ અનેક કરેલાં છે, તેમાંથી કેટલાંક સારાં સારાં પદ પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલાં છે.

દયારામ પછી ગિરિધર કવિકૃત તુલસીવિવાહ અને પદ એ દાખલ કરેલાં છે. જલધરની સ્ત્રી વૃંદા એજ તુલસી છે. એ તુલસી અવંતીના રાજાને ત્યાં પુત્રી થઇને અવતરી તથા વિષ્ણુભગવાન સાથે તેનો વિવાહ કર્યો એ સંબંધી વર્ણન એ અંથમાં છે. એ વિવાહ ગિરિધર કવિએ અતિ સુંદર વર્ણવ્યો છે. વિષ્ણુની જાનમાં નારદ વેદીશાળિયા, દેવો જાનઘઆ, અને વરના તરફથી સ્ત્રીઓમાં પાર્વતી આગેવાન, ઇત્યાદિ વર્ણન રમૂજ આપે તેવું છે. ગિરિધરનાં પદોમાં કેટલાંક તો હિંદોળાનાં કીર્તન છે જે

હિંદોળાના પ્રસંગમાં ઓઝ્છવોમાં ગાવાને કામ લાગે એવાં છે, તથા બીજા કેટલાંક હિંદુસ્તાની છે. હિંદુસ્તાની પદો તરફ જોતાં એમ લાગે છે કે એ પદ ગિરિધર કવિએ કવિતાની પરિપક્વ અવસ્થાએ કરેલાં હશે, કેમકે તેમાં જે જે અલંકાર આપી વર્ણન કરેલું છે તે તે મનને ચમત્કાર ઉપજાવે એવું છે.

આ રીતે ચાર ભાલણનાં, બે નાકરનાં બે મુકુંદનાં, ત્રણ દયારામનાં અને બે ગિરિધરનાં, મળીને તેર પુસ્તકો આ કાવ્ય ગ્રંથમાં સંગ્રહિત છે. દયારામનાં તથા ગિરિધરનાં પદ એ પણ એક જૂદું જૂદું પુસ્તક ગણી લીધેલું છે. આ સંગ્રહથી જૂદા જૂદા કવિઓની જૂદી જૂદી કાવ્યશૈલી એકત્ર જોવાને બની આવશે અને રસરીતે તેમાંથી કોઈ અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત થશે.*

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

भालणकृत

रामबाळलीला.

पद १ लुं.

- थया मंगण तेज मकाश, ऐ ३प कुणु कणे;
अवनिकारणु श्रीअविनाश, महा३प कुणु कणे. १
किरीट मुकुट शिर सार, ऐ ३प कुणु कणे;
शोळे दिनकरनो जणकार, महा३प कुणु कणे. २
शोळे मृगमद तिलक ललाट, ऐ ३प कुणु कणे;
मुद अण्ठमी सोमनो घाट, महा३प कुणु कणे. ३
शोळे अण्ठनोणु विशाण, ऐ ३प कुणु कणे;
लरी लुकटी ते धनुष्य आकार, महा३प कुणु कणे. ४
मकराकृत कुंडल कान, ऐ ३प कुणु कणे;
अंग धंदु हणदर वान, महा३प कुणु कणे. ५
शोळे लाल प्रवाणी अधूर, ऐ ३प कुणु कणे;
हास्य वदनमां अभूत पूर, महा३प कुणु कणे. ६

१ मंगण-मंगण३प. अवनिकारणु-पृथ्वीना कारणु३प के पृथ्वीमां कारणु३प. ५ मकराकृत-मगरना जेवी आकृतिवाणां. अंग धं—तेना धंदु सरप्पा अंग उपर हणदर येणेली हती.

६ लाल प्रवाणी-परवाणां जेवा के कुपणो जेवा लाल. अधूर-अधर-आह.

નાસિકા શુદ્ધ શુકની ચંચ, એ રૂપ કણ કળે;	
ઝળકે હીરાકણીશા દંત, મહારૂપ કણ કળે.	૭
ભૃગુલાંચન કૌસ્તુભ હાર, એ રૂપ કણ કળે;	
ઉર હાર સહિત શાણગાર, મહારૂપ કણ કળે.	૮
શુદ્ધ શંખ સરીખી કોટ, એ રૂપ કણ કળે;	
જાગીએ અધર્મ ઉપર દોટ, મહારૂપ કણ કળે.	૯
પેટ પોયણી કેસરીલંક, એ રૂપ કણ કળે;	
કશ્યાં પીતાંબર પીળે રંગ, મહારૂપ કણ કળે.	૧૦
જંઘા કોમળ કદળી પાય, એ રૂપ કણ કળે;	
જેમાં મુનિઓનાં મન લલચાય, મહારૂપ કણ કળે.	૧૧
કર આણંદકંકણ પાણ, એ રૂપ કણ કળે;	
શંખ ચક્ર ગદા અંબુજ જાણ, મહારૂપ કણ કળે.	૧૨
ચરણે ચિન્હ પડ્યું સંજીવન, એ રૂપ કણ કળે;	
ધન ચર્મ ને પદ અકુંશ, મહારૂપ કણ કળે.	૧૩
માતા દેખી થયાં દિગ્મૂઢ, એ રૂપ કણ કળે;	
જવ ઓળખ્યા ગરુડારૂઢ, મહારૂપ કણ કળે.	૧૪
પ્રભુ ભાગીએ મનની બ્રાંત, એ રૂપ કણ કળે;	
રઘુલાલ ખેલવાની ખાંત, મહારૂપ કણ કળે.	૧૫
તતક્ષણ થયા લઘુરૂપ, એ રૂપ કણ કળે;	
ધણી ભાલાણના મુરબૂપ, મહારૂપ કણ કળે.	૧૬

પદ ૨ જી.

કરે સ્તુતિ કૌસલ્યા માત, આગે તપ તપ્યાં વિખ્યાત;

૧૨ આણંદકંકણ-અનંત કંકણ (રક્ષા માટે). કર અને પાણની પુનરૂક્તિ છે. અંબુજ-કમળ. ચર્મ-ઢાલ.

- જે પૂરાણ પ્રેમ અખંડ, સચરાચર સકળ બ્રહ્માંડ. ૧
- જે ભૂમિતાણા ભૂપાળ, કેમ માનું હું નાનું બાળ;
તારી માયાએ ભૂલે બ્રહ્માય, ગુણ નેતિ નેતિ કરી ગાય. ૨
- શિવ સનકાદિક ધ્યાનમાં ધ્યાય, જેની માયામાં સહુ ભૂલાય;
મુને અચરજ અદકું થાય, મુખકું જોઈ મન હરખાય. ૩
- વિશ્વંભર તને શું ધવાકું, જડતકર્તાને શું રે રમાકું;
માતા પ્રમાકાર થઈ જ્યારે, મે'લી વૈષ્ણવી માયા ત્યારે. ૪
- હંઆ હંઆં સુણતાં જંગી, ધાણી ભાલાણની બ્રાંતિ ભાગી.

પદ ૩ જી.

- રાજ દાને વધાઈ, પ્રભુ પ્રગટયા છે ઘરમાંઈ. ટેક.
- તતક્ષણ ત્રંબાળું વાગ્યાં ઘડિયાળ;
અરાણ ચોંપે ચતુરા કર મોતીની થાળ. રાજ દો ૧
- ધીનકિત ધીનકિત મૃદંગ બાજે, ગુણકા કરતી ગાન;
કનકપાત્રમાં ધૃત ભરીને, આખ્યાં ભૂમિદાન. રાજ દો ૨
- કુંકમકેરા પૂર્યા સાથિયા, આંગણે કેળના થંભ;
તરીઆ તોરાણ બાંધ્યાં બીરણે, થઈ રહ્યો નાટારંભ. રાજ દો ૩
- નવપદ્મવ કૃણી રહી પૃથ્વી, દિનકર તેજ અપાર;
સૂત સનકાદિક આર પ્રજ્ઞાદિક, વેદ વદે મુખ ચાર. રાજ દો ૪
- પવન પાવક અતિ ઉજવળ, દિનકર તેજ અપાર;
સુર કારણસાર અવતરિયા, સંકટ હરવા ભૂમિભાર. રાજ દો ૫
- જાણા જોષી જુગતે તોડયા, જન્માક્ષર જોવરાય;

૧ તતક્ષણ ઈ—તત્કાળ ત્રંબાળું (નગારાં) અને ઘડિયાળ વાગ્યાં.
અને ચતુરા (સ્ત્રીઓ) કરમાં મોતીની થાળ લેઈને ચોંપથી ગરણ ઉપાડતી
હતી—(ઉતાવળી આવતી હતી.)

૫ પાવક—અગ્નિ.

પળમાં પરાક્રમ એવું ભાસે, તતક્ષણ ત્રિભુવન રાય. રાજ દા૦ ૬
ભૂપતિ કે'છે જીએ વળી, નિરમો એવું નામ;
રોમ રોમ વ્યાપી રહ્યો છે, મહારાજવલ્લભ રામ. રાજ દા૦ ૭
રૈયત સહુકો જોવા આવે, દશરથજીને દાર;
દેછે આદર વેંચે સાકર, શણુગાર્યા સહુ બાળ. રાજ દા૦ ૮
નગરનિવાસી જોવા આવ્યાં, નાનાં મોટાં વૃદ્ધ બાળ;
એ સુત બાળક સખ જીગ પાળક, કહે ભાલાણુ ભય હરનાર. રાજ દા૦ ૯

પદ ૪ થું.

હેલી હીંડો હીંડો મારા લાડકડા લઘુ વેશ, રૂડા રામને તેડે. ટેક. ૧
કાળો છે પણ કળ્યો ન જાય, નૌતમ નવલે રંગ;
નીલમણિશો શોભે છે રાઘવ, કૌસલ્યા ચોછંગ. હેલી હીંડો ૨
બંદીજન બારણીએ બોલે, જયક જે જે વાણુ;
લૂણુ ઉતારે માવડી, ત્યાં દશરથ દે છે દાન. હેલી હીંડો ૩
મહીમંડળના મુનિ સૌ આવ્યા, પ્રભુને નામે પાગ;
રાયે તો તપ પૂરાણ કીધાં, આખી અવધનું ભાગ્ય. હેલી હીંડો ૪
મુખડું જોતામાં મોહ પામે, મનડું ગળ્યું અમારું;
સર્વ કળાએ શોભે શ્રીવર, કોટિ કામ ચોવારું. હેલી હીંડો ૫
માનનીઓ મોતીએ વધાવે, સજીને શૈળુગાર;
ભાલાણુમણુ રઘુનાથ મહારો, મુક્તિનો દાતાર. હેલી હીંડો ૬

પદ ૫ મું.

એવા દશરથના બાળ, લાલ પારણિ ઝૂલે;
શામસ્વરૂપ દેખીને, મહારૂં અંગ કૂલે.

એવા દશરથના બાળ ૧

૭ રાજવલ્લભ—કમળનેત્ર.

૨ નીલમણિ—કાળો મણિ. ૪ અવધ—અયોધ્યાપુરી.

મૈયા ઢળકતી ઢળકતી તાણે દોરી, રહ્યા સૂત સનકાદિક કર જોડી;
હવે મૈયા હાલડું ગાશે ને મનમાંથી હસે, વળી શેષ ને શારદા ગ્રહેવા ધસે.

એવા દશરથના બાળ ૨

મૈયા હાલો હાલો મુખે હાલ કહે, વળી શ્રુતિ ને વેદ જેને કંઠે રહે;
અદપડિયાળી આંખડી મીંચીને ઉઘાડે, બાળક બહાર કાઢીને મૈયા પોહાડે.

એવા દશરથના બાળ ૩

ખાંતે ધાવે ખેલણી, વળી પડી રહે મૂકે;

એવા રમતા રામનામ, શામ ના ચૂકે.

એવા દશરથના બાળ ૪

ઝડપ નાખેજ રમતે તો, પાયેવતી તોડે;

કહે ભાલણુ રામ મહારો, જનમથકી છોડે.

એવા દશરથના બાળ ૫

પદ ૬ હું.

રામ રંગે રીખે એવા કૌસલ્યા કુંવર, લાલા રંગે રીખે. ટેક. ૧

છબ છબ કરતા છેડા પલ્લવે, પાચે ચાલે ચતુર

ચાર મળીને ઉઘાડા કાપે નૈ. રામ રંગે ૨

કર ગ્રહીને લાવે કૌસલ્યા, પરજાળે મેલે;

ગોત્રજ માનો ધૃતદીવડો, તે મૂડીમાં ઘાલે. રામ રંગે ૩

૨ ગ્રહેવા ઈ—શેષ અને શારદા રામને લેવાને (રમાડવાને) ધસે છે.

૩ શ્રુતિ ને વેદ—(પુનરુક્તિ). અદપડિયાળી—અર્ધ ઉઘાડી.

૪ ખેલણી—ધાવણી. મૂકે—છાનામાના. શામ—શ્યામ—રામ.

૫ ઝડપ ઈ—રમતાં રમતાં ઝડપ નાખે.

૨ રીખે—રખડે—રમે. પાચે ઈ—રામ વગેરે ચારે કુંવર પગે ચાલે અને ઉઘાડા ધુન્ને.

સુમિત્રા તો લાવે શેલડી, બાળકને આપે;
 કઠકા તો કોરાણે ફેંકે, પાળી લઈ આવે રે. રામ રંગે૦ ૪
 ધૂધરા ઘસે ને ખડખડ હસે, ત્યારે બોધ કરે માતા;
 બાલપણને બલિહારી, જય શંકર વિદ્યાતા રે. રામ રંગે૦ ૫
 ધૂધરા ઘમકે અતિ ઘણા, અમકે ને ઉતાવળા ચાલે;
 પગતાણી જે કોમળ આંગળીઓ, ચાણીઆરે ઘાલે રે. રામ રંગે૦ ૬
 અતિ આકુળિત થઈને રે મૈયા, બારણીએ બેસે;
 રાયતણા મસ્તાના મેગળ, તેના વચ્ચે જઈ પેસે રે. રામ રંગે૦ ૭
 અતિ અડપલા કુંવર આપણા, કહો દિન કેમ જશે;
 ભાલણપ્રભુને પકડી બાંધ્યા, પ્રેમને પાશે. રામ રંગે૦ ૮

પદ ૭ મું.

દેવ ડગલાં ભરે, પ્રભુ પગલાં ભરે. દેવ. ૧
 ડગમગ કરતાં પગલાં ભરતાં, ઉતાવળા ચાલે રાજકુમાર;
 લથડતા સિંહાસન ચાલે, બીતા અપરમપાર. દેવ૦ ૨
 સિંહાસન મૂકાવે રાજ, છૂટા મૂકાવે હાથ;
 થરથર ધૂળે કાંઈ નવ સૂઝે, જાલીનરહે કોડ સાથ. દેવ૦ ૩
 આકુણિયે વળી ઊભા થાયે, ઉલાળે અલંકાર;
 સદાએ અર્ધાંગે કમળા, શો કરશે શણગાર. દેવ૦ ૪
 મન માન્યા મસ્તાના ચાલે, જેમ મા'લે માતાંગ;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ મારો, સદાએ રહે સતસંગ. દેવ૦ ૫

પદ ૮ મું.

રામ બાળા બોલો, બોલોને બહલાલ રઘુ બાળા બોલો. દેવ. ૧

૭ આકુળિત થઈને-અકળાઈને. મેગળ-હાથી.

૩ કોડ સાથ-સાથમાંનો કોષ હોય તે જાલી રહે.

૧ બહ-વત્સ.

કર જોડીને કહે કૌસલ્યા માત, કોઈ બોલાવો રામ એકવાર;
 કહેતા સારૂ સૌનાં કામ. રામ બાળા બોલો ૦ ૨
 ચતુરા એક ચકલું લઈ આવી, મુખમાં પડાવ્યો સાદ;
 આદિત્યારે કર્યો દુચકો, જેમ બોલે રઘુનાથ. રામ બાળા બોલો ૦ ૩
 હસતો મુખે કરે હુકારા, લખારા અપાર;
 શિશુપાલ્યું સંપૂરણ ભાસે, આઘપુરૂષ અવતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૪
 જ્ઞાનદષ્ટિથી ગુરૂ નમે છે, ઉત્તર અળગો આલે;
 વિરચિ તારો વડો દીકરો, આ શા માંડ્યા ખ્યાલ. રામ બાળા બોલો ૦ ૫
 પળમાં પ્રહ્લાંડ ભાગો સરજો, વાણી ન પહોચે વેદ;
 અગમને તારી ગમ નહિ, તો કુણે કળાએ ભેદ. રામ બાળા બોલો ૦ ૬
 વસિષ્ઠ સામું વેગે જોતાં, મુખેથી કહ્યું માત;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ મારો, મુક્તિનો દાતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૭

પદ ૯ મું.

નાચો નાચો નિર્મળ નામ, રામ લાલા. ટેક. ૧
 શીશ ધુધરીઆળા ધૂમતા કેશ ફરકે;
 નાથ નાચે ને દુષ્ટનું મન થડકે. નાચો ૦ ૨
 કાને મકરાકૃત કુંડળ ઝળકે;
 રામ નાચે ને દુર્શમનનાં મન ભડકે. નાચો ૦ ૩
 કંઠ કૌસ્તુભમણિ માણક અનંત;
 વળી ધૂધરીઆળી ગોફાણી ને કરડે તીને દંત. નાચો ૦ ૪
 ઉરલગુ ભૃગુલાંચન માળા;
 નાચો થેઈ થેઈ જગતપ્રતિપાળા. નાચો ૦ ૫

૨ સારૂ-સિદ્ધકર્ષ. ૫ વિરચિ-બ્રહ્મા. (વિષ્ણુની નાભિમાંના કમળમાં
 બ્રહ્મા થયા છે માટે).

૫ ઉરલગુ-છાતી લગત.

પ્રભુ ઢળી પડે ને બેઠા થાયે;	
મૈયા ચુંબુન કરીને ચાંપે પાયે.	નાચો ૬
પાયે રૂમઝુમ નેપૂર વાળે;	
કઠિકંદારે મેખળાના ઘોર ગાળે.	નાચો ૭
ચાલો સખી જોવા જઈયે;	
ભાણાગુપ્તભુને ચાંપું હૃદયે.	નાચો ૮

પદ ૧૦ મું.

મૈયા લાલને શણગારે, ચાલો જોવા જઈએ.	ટેક. ૧
રીશ સાંકડે રાખીને, ઘાલે માથે ચાક;	
વળી ઘુઘરીઆળી ગોફાળી ને માથે મોતી લાગ.	મૈયા ૨
કાને મકરાકૃત કુંડળકેરી જોડ;	
નાકે બુઝાખ ને મુખમાં તંબોળ.	મૈયા ૩
મૈયા મુખકું ઘોઘને કરે કેસરની આડ;	
વળી નેત્ર સંભારીને કરે ટપકકું ગાલ.	મૈયા ૪
કંઠે કેસ્તુભમણિ માણેક આપંત;	
વળી ઘુઘરીઆળું ઘૂઘરૂં ને કરડે ઢીને દંત.	મૈયા. ૫
બાહે બાંજુબંધ બેરખામાં સોનાની સાંકળ;	
વળી વીંટીએ જડિયા હીરા જેમ તાસમંડળ.	મૈયા ૬
કટિ ત્રાટી કંદારે ઘૂઘરીના ઘોર;	
વળી ફેરી પેરી ઝાંઝરી ને પાની રાતીચોળ.	મૈયા ૭
હેલી રાજનીતિનાં રમકડાં એ માગે ધનુષ્ય ચાપ;	

૨ સાંકડે રાખીને—એ પગ વચ્ચે દબાવીને. ૩ બુઝાખ—નાકના વચલા પડામાં ઘાલેલી વાળી.

૪ સંભારીને—આંછળે. ૫ તીને—ઝીણું. ૭ ત્રાટી—એક જાતનું ધરેણું. ફેરી—મોટી પડતી એવી કે જે ઢળકતી રહે.

ભાલ્લાણનામ્રભુ તારી ગહન ગતિ અમાપ.

મૈયા૦ ૮

પદ ૧૧ મું.

બાઈ કોઈ બતાવે રામ લાલા.

ટેક. ૧

મેં તો કહેથી ઉતાર્યો કશું કામ પડ્યું;

મારી નજર ચૂકી ને રૂકું રતન રડ્યું.

બાઈ૦ ૨

હાં હાં ઊઠો અનુચર જુઓ પાણી પીજે પછી;

બાઈ જૂઠાંડે ભરાણા એને ખમા ખચીત.

બાઈ૦ ૩

મુનિ વસિષ્ઠ વેદમાંથી કરે મન વિચાર;

બાઈ રામ રામ એ રામ રમે સકળ સંસાર.

બાઈ૦ ૪

હાં હાં ઊઠો અનુચર જુઓ, જ્યાં ચારે દેશ;

બાઈ રામ તારો શોધે વળી શોષ ને મહેશ.

બાઈ૦ ૫

રાજા રાતા તાતા થાયે, ને કરે સરજૂમાં શોધ;

ભાલ્લાણમ્રભુ રઘુનાથ ભરાણા, કૌસલ્યાની ગોદ.

બાઈ૦ ૬

પદ ૧૨ મું.

મૈયા બાવરી થઈરે, મૈયા બાવરી થઈ;

મ્રભુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે.

મૈયા૦ ૧

હેલી ગોદમાં ઘાલીને હાંડે બા'ર માંના;

એવો ચંચળ ચકોર રહ્યો કેમ છાનો.

મૈયા૦ ૨

હેલી આશ્ચર્ય એવું, તે શું કહેવું તુંને;

આવો ચંચળ ચકોર, બાળ વરશે કોને.

મૈયા૦ ૩

પરપ્રભમાં પરાક્રમ નથી થોડું;

એવું સરજ્યું હશે વિરંચીએ વિશ્વમાં જાડું.

મૈયા૦ ૪

શિવ સનકાદિક ધર્મ ચંદ્રે જે, વ્યાખ્યા ચૈત્ર લોક;

વળી કેશ આવે નેત્રમાં તો ઉંચા કરે કોક.	મૈયા૦	૫
હેલી શાં તપ કીધાં માતાએ, આ ઓછજે મહાલે;		
ભાલાણખણુ રઘુનાથ, માતાનો પાલવ ઝાલે.	મૈયા૦	૬

પદ ૧૩ મું.

પ્રીતે પાડે કૌશલ્યાજી સોર, રઘુબા મારો ક્યારે રમે;		
મારો કોમળ બાળ કિશોર, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૧
નથી લાડકડો લક્ષ્મણ સંગ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
આનંદમાં ઉઘાડે અંગ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૨
માતા શોધી વળ્યાં ધ્રામોધ્રામ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
છપ્યા ભગતના ભીંતર માંય, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૩
દશ દશ દોડાવોને ભૂપ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
શકે હરિ ગયા ભારે ભૂપ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૪
જેને હોય કુંવારી કન્યાય, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
પ્રીત કારણ પરપંચ થાય, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૫
કોઈ શોધો રે શિવજીનાં મન, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
જેને લગ્ન લાગ્યાં નિશ્ચિન્ત, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૬
મૈયા ઊભી થાય ને હજે ધરાણ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
ઋષિના હૃદયમાં ખુંધ્યાં ચરાણ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૭
ગઈ મિથુલા તે મેહેલ માંય, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
પોહોડ્યા પારણે પુરૂષપુરાણ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૮
મહાનિદ્રામાં છે મારો નાથ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે;		
ધણીભાલાણના સુખ સાથ, રઘુબા મારો ક્યાં રે રમે.		૯

૫ ચવે—વર્ણન કરે—બોલે.

૮ મિથુલા—મંથરા દાસી. પુરૂષપુરાણ—આદિ પુરૂષ.

પદ ૧૪ મું.

મૈયા કાંચ કરો ચિંતાય, તમારો પારણે રાઘવરાય;
 પોઢયા પારણે રાઘવરાય. ટેક. ૧
 પારણે પો'ઢયા પુરૂષપુરાણ, જાણિયે કોટિ ઊગ્યા ભાણ; મૈયા૦
 દાબ્યા નીચે લક્ષ્મણે છેક, જાણે નારાયણ પર શેષ. મૈયા૦ ૨
 શીશે શિથિલ થઈછે વેણ, કુંકુમ ખરી પડ્યાં છે નેણ; મૈયા૦
 નાસિકા નિદ્રામાં ભરપૂર, વેરી વિઘ્ન રહ્યાં જેમ દૂર. મૈયા૦ ૩
 કૌસ્તુભ ઘડરું ખુન્ચું બાંધ્ય, જાણીએ ભેટ્યાં ચારે ધામ; મૈયા૦
 દુસાંઘો ઝૂંઝી રહ્યો જેમ ચરણ, કમળા ચાંપતી હોય જેમ ચરણ. મૈયા૦ ૪
 કટિ કંદારો ખુન્ચો ખેલ, જાણીએ વિરંચીએ પાડી વેલ; મૈયા૦
 ઉઘાડી અદપડિયાળી નેણ, ભાલાણ ભવ ભવ ભજશે વેણ. મૈયા૦ ૫

પદ ૧૫ મું.

કરું થાપટ થાપટ પાણ, કરું થાપડ થાપટ પાણ;
 રમો રમો રઘુબા રામ, કરું થાપટ થાપટ પાણ. ૧
 થાખ્યા જ્ઞાતા થાખ્યા શંકરે, થાખ્યા નિગમ ચાર;
 વિશ્વવસુ ને વસુધા થાપી, કોઈન પામે પાર. કરું થાપટ૦ ૨
 ત્રણ બ્રાત ને માત પિતા રે, ગાય ગાણી કર માંચ;
 અગમ અગોચર અતિશે ઊંડા, કરતાનાં ઘર કાંચ રે. કરું થાપટ૦ ૩
 પાંપણમાં પરકે ને સંહરે, તેને હુલાવે માત;
 *

૩ શીશે ઈ-માથા ઉપરની વેણ વીખરાઈ ગઈ છે.

* અપૂર્ણ છે.

ઉદ્ધવઆવાગમન.

પદ ૧ લું.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી તમે ભલે પધાર્યા, જોવા સમાચાર જ,
 માધવજી તે શું કરે છે, મથુરાનગરી મોઝાર;
 હરિની વાત કહો, સાંભળતાં દુઃખ જન્ય. ટેક. ૧
 ગૌ દાવી તે વીસરી, થઈએકા રાજન જ;
 ગોવાળિયા દેખી લાજે છે, મનમાં શ્રીભગવાન. હરિં ૨
 ત્યાં વાંસળી નથી ઝાલતા, જોણે થયા અતિ મોટા જ;
 પ્રહ્લાદિકે કળ્યા નવ જન્યે, જે મનમાં અતિ ખોટા. હરિં ૩
 માતપિતા વીસર્યાં તો, અમારું શું લેણું જ;
 ચૈત્ર લોક નિહાળીએ પણ, એવો કોય ન દેણું. હરિં ૪
 હું તો અતિ ભોળી થઈ, સ્નેહ ઘણો ધરી આણ્યો જ;
 એક જાતિ જાણી મળી પણ, ક્ષત્રી નવિ જાણ્યો. હરિં ૫
 વંશ વગાડી પિઠે, અતિ લગાડ્યો ભામો જ;
 મેલી ગયા શો ઝારતો, જોણે માર્યો ભામો જ ! હરિં ૬
 ચતુરપણું સહુ જાણિયું, અમને દીધો છેહ જ;
 રૂડું કળ જોઈને કીધો, કળજ સાથે નૈહ ! હરિં ૭
 આહીરહાં અમો ક્યમ ગમું, જો મળી નગરની નારી જ;
 કામી જન કોનો ન હોયે, તમે જુઓ મન વિચારી. હરિં ૮
 ત્રણલોકનું શું ગણું, જો મન હોય તો આવે જ;
 એવો કો એનો નહિ, જે કથા અમારી ચલાવે. હરિં ૯

૬ વંશ-વાંસળી. મેલી ૬૦—જોણે મામાને માર્યો તે અમને મેલીને ગયા તેમાં શો ઝારતો રાખવો ?

- દૂધ દહીં ક્યમ સંભારે, જે મધ માંસ અતિ મીઠું !
 ગોકુળ માંહી તે ક્યમ મિલે, જે કોણે નવિ દીકું. હરિં ૧૦
- યશોદા નંદ ન સાંભરે તો, અમને ક્યમ સંભારે !
 માશીનું તો શું ગજું, મામાને જે મારે. હરિં ૧૧
- હજી શું પરણ્યા નથી, ઘણી વધારી લાજ !
 બાંધનમાં શાને પડે, જે દાશીએ સરે કાજ. હરિં ૧૨
- ઉદ્ધવજી શું શું કહું પેહેલાં, રમાડ્યાં રાસ !
 દૂતારો જાણ્યો નહિ, જે કરી જય નિરાસ. હરિં ૧૩
- માંહો માંહે વારતા, નિશદિન એને કાજે !
 વિરહ એનો વીસારીને, અમો વાતે વેલા લાજે ! હરિં ૧૪
- જોગણી કરવા મોકલ્યા, મનમોહન વાર કીધું !
 જેવા સાથે પ્રીતિ કીજે, તેણું સુખ ત્યાં દીધું. હરિં ૧૫
- અમો આવ્યું જાયે નહિ, નારીતાણું શરીર !
 કઠિન થયા તો ક્યાંથી આવે, અહીંકણ યાદવવીર. હરિં ૧૬
- જ્ઞાન કથા રહેવા ઘો તો, અમને ફીકી લાગે !
 જાણું સુંદરવર આવીને, દાણ મહીનું માગે. હરિં ૧૭
- ઉદ્ધવજી અમો જાણું છું, નંદ અકરનું જ્ઞાન !
 હવે અમને શું વાંસે, એમ કહાવે જ્ઞાન. હરિં ૧૮
- એક વાર અમશુ આવીને, પ્રભુજી માંડે આજ !
 કપટી કપટી કહીને દીજે, રીસ ભર્યા અમો ગાજ. હરિં ૧૯
- બીજે રસ ક્યમ ગમે જેણે, રાસતણો રસ આખ્યો !
 ભલી ચતુર તે કુખડી, જેણીએ વશ કરી રાખ્યો. હરિં ૨૦

૧૧ માશી-પૂતના. ૧૪ અમો ઈ—અમારી વાતે તો એ વેહેલા લાજે છે. ૧૬ અહીંકણ—અહીંસુધી. અથવા અહિકણ—સાપના કણા જેવા. ૧૯ આજ માંડે—અડપણું કરે.

પદ ૨ જી.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી કહે સાંભળો, વ્રજવિનતા કહું વાત જી;
 તમે રખે એને માનુષ જાણો, પૂરાણપ્રભ સાક્ષાત. શ્રીભગવાનજી. ૧
 કામભાવ મનથી ત્યજી, સમરો એનું નામ જી;
 જેહ પ્રકારે તમે પામે, અંતે અવિચળ કામ. શ્રીભગવાનજી. ૨
 અસુરવંશ નિકંદન કરવા, ભૂ કરવા નિરભાર જી;
 ધર્મ સત્યને દૃઢ કરવા, ચલાવવા આચાર. શ્રીભગવાનજી. ૩
 સેવકને ઉદ્ધારવા, કરવા સુરનાં કામ જી;
 પૃથ્વી માંહે પ્રગટ થયા છે, ભાલાણુપ્રભુ શ્રીરામ. શ્રીભગવાનજી. ૪

પદ ૩ જી.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી તમે જ્ઞાન કહ્યું તે, જાણે મહાયોગી જી;
 મારા મન માંહે તો વસિયો, નંદકુંવર અતિ ભોગી.
 તો તે કેમ ગમે. ૧
 તેને હૈડે તે વસે, જેનું મન હોય કાચું જી;
 હું જાણું હરજી ગાયે ને, ખભે હાથ દર્શનાચું.
 તો તે કેમ ગમે. ૨
 કોટિ કલ્પે જે પુણ્ય હોયે, તીરથ દહડી દમતાં જી;
 એક નિશાએ તેથી અધિકું, શ્યામસુંદર શુ રમતાં.
 તો તે કેમ ગમે. ૩
 ધૂમ્રપાન પંચાગ્નિ સાધે, તીરથ તીરથ ભમતાંજી;

તેથી લક્ષ ઘણું તો હોયે, કમલનયનને નમતાં.

તો તે કેમ ગમે.

૪

તમો જઈને સુંદરવરને, એ સંદેશો કહેજો જી;

પ્રીતિ કર્યાનું એહજ કૂળ જે, હૃદય અમારે રહેજો.

તો તે કેમ ગમે.

૫

સુખે મથુરામાં રહો, અમો વિરહે તમારે મરશું જી;

બીજે ભવ વૃંદાવન માંહે, તમ પાસે અવતરશું.

તો તે કેમ ગમે.

૬

મોટા છો રાયની પુત્રી, અનેક વરશો નારી જી;

જે રસ અમ સાથે હુઓ, તે નહિ પામે ભારી.

તો તે કેમ ગમે.

૭

અમો ઘણીએ લીલા કીધી, શરદતાણી તો રાતે જી;

કાળ હવે તે નિર્ગમિયે છીએ, તે વેળાની વાતે.

તો તે કેમ ગમે.

૮

પ્રાણજીવન તમો અમારા, કરગરતાં કર જોડી જી;

એવડો અવગુણ શો વશંચો, જે પ્રીતિ એવડી તોડી.

તો તે કેમ ગમે.

૯

અમો એમ જાણ્યું નહિ જે, વાંલા નિર્ગુણ થાશો જી;

દીન થઈને કરગરતા તે, છેહ દઈને જાશો.

તો તે કેમ ગમે.

૧૦

મોટમ જોતાં માવજી, સંદેહ મનનો ભાગ્યો જી;

પ્રીતિ અમારી વીસરી ને, કુળજનશુ રંગ લાગ્યો.

તો તે કેમ ગમે.

૧૧

અમને શીખવવા મોકલિયા, યાદવજીએ યોગી જી;

મળતાં શાને દેખાડ્યો, ભોળવવાને ભોગી.

તો તે કેમ ગમે. ૧૨

ભસ્મ જટાધારી મુદ્રા, નથી મોકલ્યાં તેહ જી;

તેહને એવું કૃળ જોઈએ, કાળા શું કરે નહ.

તો તે કેમ ગમે. ૧૩

કાળા સઘળા ધૂતારા, કોણે કળ્યા નવિ જાય જી;

મન વાળ્યું વળે નહિ તો, કીજે કશો ઉપાય.

તો તે કેમ ગમે. ૧૪

પતિ ઘર વા'લાં વિસારીને, પ્રીતિ એશું માંડી જી;

એવો જાણ્યો નહિ જે, રસમાં જશે છાંડી.

તો તે કેમ ગમે. ૧૫

તે મન પાછું ક્યમ વળે, જોણે મોરલીના રસ ચાખ્યો જી;

તે વા'લો ક્યમ વિસરે, જોણે હૈડે ચાંપી રાખ્યો.

તો તે કેમ ગમે. ૧૬

કુળજ સરખી કોટિ કરજે, તમે અમારે એક જી;

ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથ આજણ્યો, ન.ગમે તમ વત્તેક.

તો તે કેમ ગમે. ૧૭

પદ ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદ્ધવજી કહો શું કીજે, સરજ્યું કો નવિ છૂટે રે;

કાઠ્યાં પ્રાણ ન નીસરે, જોતાં મરવું ખૂટે રે. ઉદ્ધવજી ૧

મુજને સહુએ રાંક કહે છે, હું સરખી નહિ ઘાટી રે;

મુખ આગળથી મા'વજી ગયા, તેણે કુઃખે નવિ ફાટી રે. " ૨

૧ મરવું ખૂટે-એક મરવું બાકી છે. (જશોદા કહે છે).

૨ ઘાટી-ધટ્ટ-કટણ.

જિહ્વાએ કહીએ તે જૂઠું, કાયાને ક્યમ દમી એ રે;
 ઘર સૂનું કરી ગયો કુંવર, તોય બેશી જમીએ રે. ઉદ્ધવ૦ ૩
 સાચી પ્રીત દશરથ રાજાની, જીવ નહિ જેહને જીવો રે;
 બીજી માયા મન ન આણી, જીવન જાતે મુઓ રે. " ૪
 બાઈ મુને બાળક વા'લાં, એવું સહુને કે'તી રે;
 તે બોલ્યું તો પળિયું સાચું, ચાલ્યા પછી નવિ રહેતી રે. " ૫
 માખાણને કાળે મેં બાંધ્યા, ત્યારે પ્રીતિ જાણી રે;
 મેલી જતાં મા'વજીએ, દખાડ્યું પય પાણી રે. " ૬
 કાલિંદીમાં પડિયા દખી, ઉપરે નવિ અંપાવી રે;
 કાલાવાલા કાંઠે કીધા, તે રીસ મન માંહે આવી રે. " ૭
 ચાર દિવસ રોઈ રહ્યાં જ્યાંલગી, દુઃખ હુતું તાજું રે;
 રથ પૂઠેથી પ્રાણ ન ગયા તો, હવે હું કહેતી લાજું રે. " ૮
 બાહ્યાભ્યંતર ન રહ્યું, રઘુનંદનશું સાચું રે;
 મરતાં એનું સ્મરણ કરજે, ભાલાણપ્રભુ એ જાણું રે. " ૯

પદ ૫ મું.

રાગ મારૂ.

ઉદ્ધવ હું હરજીએ વાહી;
 મન જાણતી જે છું અતિ ડાહી. ટેક. ૧
 એમ ન જાણ્યું જે કુબળ મળશે;
 મારૂં સાચું સગપણ ટળશે. ઉદ્ધવ૦ ૨

૬ પય પાણી—દૂધ અને પાણી જૂઠું કરી ખતાવ્યું. પોતાનું પારકું ખતાવી આપ્યું !

૯ બાહ્યાભ્યંતર ઈ૦—બાહ્યરથી અને અંતરથી રઘુનંદન ૩૫ કૃષ્ણથી સાચું સગપણ ન રહ્યું !

વા'લો ફીટીને વેરી થાશે;		
નિર્ગુણ નેહ ઉતારી જાશે.	ઉદ્ધવ૦	૩
એવડું તેને સાસેં સસશે;		
અછતા મારા અવગુણ વસશે.	"	૪
વળી મન જોઈં વિમાસી;		
શોક્ય થઈ કંસની દાસી.	"	૫
ચતુરપાણું હરજનું જાણ્યું;		
કોડ જીવ્યાં ન જાય વખાણ્યું.	"	૬
કામીનું મન જ્યાં ત્યાં વેહેશે;		
અલિ કેરકુસમ પર જઈં બેસે.	"	૭
જે અમી ચઢાવે મળતી;		
તો હું મન માંહે નવિ બળતી.	"	૮
હરજીએ ચંદ્રમા લીધો ચૂંટી !		
ભર્યા નગર માંહે મળી એક કુડી !	"	૯
ભલી મળી એ જીતી જોડી;		
કાળો વર ને કન્યા જોડી !!	"	૧૦
મેલી ગયાનો નહિ કાંઈ લાંછે;		
આછી નારી મળ્યે નર આજો.	"	૧૧
ધૂરત નર નારી ધૂતારી;		
કહોને કોણ ચા'શે હું હારી.	"	૧૨

૪ એવડું ઈ—એવડું તે તેના હૃદયમાં શું આવશે કે તે મારામાં અવગુણ ન છતાં તે તેના મનમાં આવશે ?

૭ અલિ ૬૦—અલિ (ભમરો) કેર (કેરડાના) કુસુમ (ફૂલ) પર જઈને બેસે. ૮ જે ૬૦—જે અમારા કરતાં ચઢાવે (ચઢતી) કોઈ મળતી હોય તો. ૧૧ લાછો—લાંછન. ૧૨ કહોને ઈ—કોણ કોને ચાહશે ? કેમકે હું (રાધા) તો હારી છું.

તેનો કેમ વિશ્વાસજ આવ્યો;	
જેણીએ પેહેલો નાથ મરાવ્યો.	ઉદ્ધવ૦ ૧૩
હવે આરા કીજે તે કૂડી;	
મોહન મન વશી એ રૂડી.	" ૧૪
જે કાંઈ કામણ મોહન જાણું;	
તેણેકરી નંદસુતને આણું.	" ૧૫
આવે રહેશે નહિ સગાઈ;	
હું ન ભણી દાસીની ચતુરાઈ.	" ૧૬
જે જૂઠી મારી જાણે ઝટ;	
જેણે વા'લો થયો લાંપટ.	" ૧૭
હું સરખી નહિ દુઃખાણી નારી;	
અવગુણ પાખે હરિએ વિસારી.	" ૧૮
હું તેણે દુઃખે કરી સૂકી;	
મૂળગડાં ધરનાં ધી ચૂકી.	" ૧૯
પાવન દાસી કીધી નાથે;	
ત્યારે તમો હટા શું સાથે.	" ૨૦
ભૂધરને ભણી જોડજ બાધી;	
લક્ષ્મી પાચે, ચઢાવે લાધી.	" ૨૧
જાણું કાંઈ કરીને મરીએ;	
તો પુનરપિ પિરહે અવતરીએ.	" ૨૨
વા'લા એવા થાજે સુખદાયક;	
સીતાવલ્લભ ત્યાં શઠ નાયક.	" ૨૩

૧૯ મૂળગડાં-મૂળગાં-સમૂળાં.

૨૧ લક્ષ્મી ઇ૦-લક્ષ્મી પાચે (પાખે-કરતાં) એક ચઢતી-સવાઈ. ૨૩ શઠનાયક-એક જગ્યાએ પ્રીતિવાળો છતાં બીજાને બાહારથી પ્રીતિ દેખાડનારો. " શઠોયમેકત્રયદ્વભાવોયઃ । દર્શિતઘઠિરાતુગોત્રિપ્રિયમન્યત્રગૂઢમાચરતિ " સા૦ ૬૦

ભવ દન્ને તો એ વૃંદાવન;		
મિત્ર મળે તો એ જીગણવન.	ઉદ્ધવ૦	૨૪
તમને જે કહીએ તે છાને;		
શઠ કહેતાં ભાલાણ જન લાને.	„	૨૫

પદ ૬ કું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્ધવ સાચું કહો નિરધાર;		
કુબળ અમથી રૂપે રૂડી, ચતુરાઈ અપાર.	ઉદ્ધવ૦	૧
જેને દેખીને મોહ પામ્યા, તત્સાણ દેવમોરાર;		
ગોકુળની સર્વ પ્રીતિ વીસારી, ક્ષણ ન લાગી વાર.	„	૨
ચંદનમાટે સુંદર કીધી, ટાળી સેહેજે આકાર;		
ગુણ અવગુણ બીજે નવિ જોયો, તેનો કાંઈ લગાર.	„	૩
દાસી કંસતાણી ત્રિવિક્રમા, કેવળ એ બહુજનર;		
કસ્તુરી ક્યમે નવિ થાયે, જોતાં આદે છાર.	„	૪
મેં તો બીજે કોયે ન દીઠો, એકજ નંદકુમાર;		
પુનરપિ મનમાં તેહને વાંચું, વૃંદામન અવતાર.	„	૫
આળંભા શું તેહને કા'વું, જીવ્યા વીર વિચાર;		
ભાલાણપ્રભુએ વન મોકલી, સીતા સરખી નાર.	„	૬

પદ ૭ મું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્ધવ કહે વાત કહું ખરી;		
રાધા નથી ચૈદ લોકમાં સુંદરી.	ઉદ્ધવ૦	૧

૪ બહુજનર-ધણા જનર પુરૂષ જેના છે એવી. કસ્તુરી ઇન્દ્ર-જે ત્યાં આદે (પ્રથમ) છાર (રાખોડી) છે તે કેમે કરીને પણ કસ્તુરી થાય નહિ.

એવી પ્રીતિ નહિ કરે કોય, જેવી તમે કરી;
 તન મન ધન સમર્પ્યાં સહુએ, નિશ્ચલ ધ્યાન ધરી. ઉદ્ધવ૦ ૨
 કોટિક પરણા લાખેક રાખો, મોટો છે એ હરિ;
 દાસી કાહા લેખા માંહે, જે સેહેજે ઉદ્ધરી. " ૩
 મથુરામાં રાજા થઈ બેઠા, મારી કંસ અરિ;
 રખે જાણો મન મોહિથી, વ્રજવિનતા વીસરી. " ૪
 કાણુ કાણુ સંભારે છે તમને, નયણે નીર ભરી;
 ન જાણીએ શુએ કીધું છે, લીધું મન હરી. " ૫
 નીસાસા મેલે છે મોહ, વૃંદાવન સમરી;
 ભાલગુપ્તભુ રામ જાણે છે, ક્યાંહાંએ જશું ફરી. " ૬

પદ ૮ મું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્ધવ સાંભળો મારા વીર;
 વાંસલડી વાઈ હું વાહી, સુંદરશ્યામશરીર. ઉદ્ધવ૦ ૧
 વ્રત કરવા માંહે હુતાં, જ્યારે હરિયાં ચીર;
 કાત્યાયનો કને વર માગ્યો, કાલિંદીની તીર. " ૨
 જતા સાથે હું ગઈ, મન રહ્યું નહિ ધીર;
 ચતુરાઈ અમ માંહે ક્યાંથી, જતાં દેહ આહીર. " ૩
 રાસ રમાડીને બોળવી, શરદ નિશા સમીર;
 ભાલગુપ્તભુને સંભારીને, નયણે ભરિયાં નીર. " ૪

પદ ૯ મું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્ધવ કોને જ્ઞાન ગમે;
 મારું મન વૃંદાવન માંહે, રસિયા સાથે રમે. ઉદ્ધવ૦ ૧

મૂરખ સર્વ મોક્ષને ભામે, તીરથ વન ભમે;
 ક્ષુધા તૃષ્ણા ને શીત ઉષ્ણ ઘન, બહુ વિધ દુઃખ ખમે. ઉદ્ધવ૦ ૨
 અછતો તે સાચો મન જાણે, સાચા સાથ ન રમે;
 ધૂર્ત કલ્પું સત્ય માનીને, દહુડીને દમે. " ૩
 નેમ વ્રત ઉપવાસ કરીને, પંચામૃતને જમે;
 ભોગ ત્યજી ભોમિ સૂચે, ઉત્તમ વય નીગમે. " ૪
 મરકટ ત્યાં વૈરાગ્ય કરીને, બાહેરી બહુ શમે;
 ભાલાણુમણુ રામચંદ્રજી સરખા, એવા નરને ગમે. " ૫

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદ્ધવ કહેજો કૃષ્ણને રે, અહીં આવે એક વાર,
 અવગુણ શા શા માહેરા રે, તે મુખે કહોની મુરાર;
 મારા વા'લા વિરહ સહ્યા ન જાય. ટેક. ૧
 આહીરડાં અમો કેમ ગમું રે, લૂલરી લાગ્યો રંગ;
 ચતુરપણું સર્વ જાણિયું રે, જ્યાં ત્યાં બેસે ભુંગ. મારા૦ ૨
 હું ગુણવંતી ગોરડી રે, નિરગુણું નરજી નેહ;
 અણજાણે આણીઆ રે, તેં કાં દીધો છેહ. મારા૦ ૩
 નિસાસે નિદરડી ગઈ રે, સ્વપ્ન ક્યાંથી હોય;
 દર્શન અતિ દુર્લભ થયું રે, ક્યમે ન પામું સોય. મારા૦ ૪
 હુંડે પાવક પરજળે રે, નયણે નીર ન માય;

૪ ઉત્તમ—જીવાનીનું ઉત્તમવય નીગમે—નિર્ગમે છે.

૫ મરકટ ઈ—મરકટ સરખો વૈરાગ્ય કરીને બાહ્યથી શમે છે—
 શાંત થાય છે.

૨ લૂલરી—લૂલી—કુબળ.

ભસ્મ ન થાયે તે ભાણી રે, આંસુડે હોલાય.	મારા૦ ૫
અન્ન ઉદક મેં પરહ્યાં રે, છાંડ્યા સર્વ શૃંગાર;	
દ્રુમતળાઈ પાથરું રે, અંગે લગાડે અંગાર.	મારા૦ ૬
મેં તુજ કારણ મા'વા રે, મેલ્યાં પતિ પરિવાર;	
ધૂતારો જાણ્યો નહિ રે, વાહી વિશ્વાધાર.	મારા૦ ૭
મુરલીનાદ તે સાંભળી રે, મોહ્યું મારું મન;	
કામણગારો કહાનુઓ રે, તેડી વૃંદાવન.	મારા૦ ૮
માતપિતા વીસારિયાં રે, ગોવાળિયાને ગાય;	
વૃંદાવન વીસારિયું રે, તો અમને દુઃખ શું થાય.	મારા૦ ૯
શામળિયાજી સાંભળો રે, શે નવિ લીધાં સાથ;	
વિણ અપરાધે મેલિયાં રે, ભાલાણુપ્રભુ રઘુનાથ.	મારા૦ ૧૦

પદ ૧૧ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ગોકુળ ક્યમ આવે, હરિને પ્રીતિ જડી;	
કોટિ ઉપાય કીજે જો, આપણ ક્યાં મિલે કુબડી.	હરિ૦ ૧
પૂરણ પુણ્ય પ્રતાપે પામ્યાં, અંતર ગાંઠિ પડી;	
ભૂવેશ્યા વૈભવ બહુ જાણે, જે વરશે વડી.	હરિ૦ ૨
કોટિ કલ્પ વૃંદાવનનું સુખ, મથુરા એક ઘડી;	
ભાલાણુપ્રભુ રઘુનંદનને, વાત એ ચિત્ત ચઢી.	હરિ૦ ૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

મેં તો પ્રીતિ રાખી નવ જાણી;	
એક મનાં મળી ના હરિશુ, મથુરા ગયા શારંગપાણિ.	૧

૬ દ્રુમતળાઈ—ઝાડનાં પાંદડાંની પથારી.

૨ ભૂવેશ્યા—પૃથ્વીમાં વેશ્યાજેવી. વરશે વડી—મોટી ઉમરની.

૧ એક મનાં—એક મનથી.

કોઈકે પૂર્વે પૂણ્ય પ્રભાવે, ગોકુળ આણ્યા હતા તાણી;
 નહિ તો આહીરડાં ઘેર ક્યાંથી, નતિ નતિ નિગમ કહે વાણી. ૨
 ઘણુંએ ચતુર ડાહી હું હતી, એણી વાતે અતિ વેહેવરાણી;
 ઘણુંએ દાન દેતો જે મુજને, સહિયરો માંહે અતિ ડગાણી. ૩
 મેં જાણ્યું કહીંએ નહિ તૂટે, જે કીધી છું તો પટરાણી;
 કાણુ એક માંહી વિપરીત થઈ રે', જેમ છિલ્લરતું સૂકે પાણી. ૪
 આજથકી હું વરીશ વિકલને, જે કો મુને આપે આણી;
 ભાલાણુપ્રભુ રઘુનાથતણે કર, લોક વદે તે હું વેચાણી. ૫

પદ ૧૩ મું.

રાગ રામત્રી.

ગોકુળિયે પધારો મારા કા'નજી, જીવનના જીવન નાથ;
 બળભદ્ર બાંધવ સાથ, મોહન મોરલી લ્યો હાથ. ગોકુળિયે ૧
 કુબળકેરે કારણે, અમથુ તોડ્યો નેહ;
 લોકડાં માંહે લાગિયે, કા'ણી કહેતાંજી એહ. ગોકુળિયે ૨
 આશા અંબરને તાંતણે, મારા વળગ્યાજી પ્રાણ;
 નથી જાતાજી નીસરી, તમારા ચરણની આણ. ગોકુળિયે ૩
 છૂટડે બોલે રે જી બોલતાં, પ્રીતડી જાણી રે લાલ;
 અંતર એવું જાણે નહિ, જે કુહવાશે હાડ. ગોકુળિયે ૪
 સર્વસ્વ સોંપું શ્યામજી રે, વાલમ મારા વા'લોજી મન;
 તાણી તેશુ ન તોડિયે રે, જેણે સોંખ્યાંજી તન. ગોકુળિયે ૫
 અવગુણ કોટિ વીસારજી, ગુણ મારો ગ્રેહેજી એક;

૩ વહેવરાણી-વાહી-છેતરાઈ. ૪ છિલ્લર - આબોચિયું.

૩ આશા ઈન્-આશારૂપી વચ્ચના તાંતણા સાથે. કુહવાશે-હાડ કોહી
 જશે એમ જાણતાં ન હોતાં.

સંસાર માંહે તો કો નહિ, વા'લું તમ વત્રેક. ગોકુળિયે ૬
 રાસ રમાડોને ભાળવ્યાં રે, જાણ્યો નહિ ધૂતાર;
 તારે કાજેજી પરહર્યાં, પેહેલું પતિ પરિવાર. ગોકુળિયે ૭
 નારી જનમ કો મા વસો, કોય મ કરશેજી પ્રીત;
 કો'ને ક્યમે મળશે નહિ, વા'લાજી સરખા મીત. ગોકુળિયે ૮
 લખડાં લાડ કર્યાં ઘણાં, ન લલ્લોજી તેનો મર્મ;
 ઉજળું દૂધ મેં જાણિયું, જોતાં ભાગ્યોજી ભર્મ. ગોકુળિયે ૯
 આશા ઘે'લી હું શું કરું, તમારી શ્યામશરીર;
 સીતા સરખી જો પરહરી, ભાલણપ્રભુ રઘુવીર. ગોકુળિયે ૧૦

પદ ૧૪ મું.

રાગ સામેરી.

ગોવિંદ ગોકુળ સામું જીએ;
 મુક્તિતણા હરિ દીને કુઓ. ગોવિંદ ૧
 અનેક વા'લાં થાઓ તમારે;
 પ્રાણજીવન તમે એક અમારે. ગોવિંદ ૨
 મેં ઘરમાયા સૈં પાંડી;
 પ્રીતિ પીતાંબર તુજશુ માંડી. ગોવિંદ ૩
 કુળજ સરખી કોટિક આણો;
 અમને પોતાનાં કરી જાણો. ગોવિંદ ૪
 અવગુણ પાપે નવિ પરહરિયે;
 ત્યજીએ તેહનું મન કાં હરિયે. ગોવિંદ ૫
 મુહૂર્ત માત્ર મળ્યાની સગાઈ;
 સાધુ ન છાંડે હજધરભાઈ. ગોવિંદ ૬
 લોક માંહે દુઃખ કે'તી લાજ;

એકવાર આવો તો ગાજી.	ગોવિંદ૦ ૭
દૈવ કહિન મુજને મરણ ન આવે;	.
વિરહાનળ મારા તનને તાપે.	ગોવિંદ૦ ૮
નંદ યશોદાએ મનકું વાળ્યું;	
નિરગુણ જાણીને સગપણ ટાળ્યું.	ગોવિંદ૦ ૯
જાણું છું હરિ ક્યાંથી આવે;	
જેને નગરની નારી ભાવે.	ગોવિંદ૦ ૧૦
સીતા સરખીને તમે રે મેલી;	
ભાલણપ્રભુ હું થઈ છું ઘેલી.	ગોવિંદ૦ ૧૧

પદ ૧૫ મું.

રાગ સામેરી.

અમો ન જાણ્યું એહ, છેડે દેશે છેહ;
વેદ વચન કહે તેહ, સર્પ સંઘાતે નેહ.

૧

દાળી.

સર્પ સંઘાતે નેહ કહો, પથ પાઈ પ્રોઢો કર્યો;
ચટકો ડહાં ચાલિયો, પર ભુંમિ પોતે પરવર્યો. ૨
વિષય વિષ વાધ્યું ઘણું, ગોઠમાં નહિ ગારડી;
મણિધરે મેં ડશી, ને અવનિ પડી તે આરડી. ૩
દૂધ દીધું વિષ થયું, વિશ્વાસ ત્યાં તેહનો કર્યો;
વેરાણ મારી વાંસળી, તે સાંભળીને મન વર્યો. ૪
અંજન આવી કરો કે, મંદિર પ્રાણી મૂકશે;
વિરહકેરી વેદનાએ, મુક્તિ મારગ ચૂકશે. ૫

૧ છેડે-અતે. ૩ ગોઠ-નેહ-દામ. ગારડી-વાદી-સર્પનું ઝેર ઉતારનાર.

૫ અંજન ઈં-જો તમે આવીને અંજન કરો નહિ તો આ પ્રાણી
(જીવ) દેહરૂપી મંદિરને મૂકી દેશે અર્થાત્ દેહ ત્યાગ કરશે.

વૈધ થઇ વેહેલા પધારો, એ ઔષધ છે તમ કને;
ભાલાગુપ્તભુ રધુનાથજી, એકવાર આવો અમ કને.

૬

પદ ૧૬ મું.

રાગ આશાવરી.

ઉદ્ધવ કહેજે ઉદ્ધવ કહેજે, દેવકીને એક વાત રે;
પુત્રતાણાં સુખ અમો ભોગવ્યાં, હવે તમો થાઓ માત રે. ઉદ્ધવ૦ ૧
ખોજો ખેસાડી મેં ધવરાઓ, હસતું વદન મેં દીકું રે;
તો સુખ તો તમે નથી પામવું, અમતપે અતિ મીકું રે. „ ૨
કરે કરી નવનીત માગતો, પ્રેમે કરતાં લાડ રે;
ને સુખ તો તમે નથી દખવું, જે હિમે ગાળો હાડ રે. „ ૩
સુખ માંહે મુજને દખાડ્યું તો, ન દખે પ્રત્તા ધીર રે;
તો સુખ તો તમે નથી દખવું, જે શિવને ચઢાવો શીશ રે. „ ૪
આંખ આંજતાં ને તિલક કરતાં, વા'લો અધવચ જતો નાશી રે;
તો સુખ તમે નથી દખવું, જે કરવત મૂકો કાશી રે. „ ૫
ગિરિ ગોવર્દન કરશુ તોજ્યો, ગોકુળ રાખી ગાય રે;
તો સુખ તો તમે નથી દખવું, જે કનકે તોળો કાય રે. „ ૬
રંગે ગાતો વાંસળી વાતો, રમતો આહીર મુઝાર રે;
તો સુખ તો તમે નથી દખવું, જે કોટિક લ્યો અવતાર રે. „ ૭
ગોખી જ્યારે ઓળંભે આવતી, જૂઠો જૂઠો રોતો રે;
તો કૌતુક પ્રજ્ઞાદિક આવી, વિસ્મય પામી જતો રે. „ ૮
ગૌધન ચારી ઘેર આવતો, ત્યારે દત્તી સાંધ રે;
તો સુખ આગળે સ્વર્ગ ને વૈકુંઠ, મુજને ન ભાવે કાંઈ રે. „ ૯

પુનરપિ દ્વાપર ગોકુળ માંહે, કા'નજી અવતરશે રે;
ત્યારે ભાણુમણુ રઘુનંદન, અમશુ એમજ કરશે રે. " ૧૦

પદ ૧૭ મું.

રાગ ભાર.

ગોપીની વિનતિ રે, ઉદ્ધવ માધવને કે'જે;
પ્રાણ અમારા ગયા ગમે તો, મધુસૂદન મથુરામાં રે'જે. ગોપી૦ ૧
એમ બોલે આહીરડાં, સાંભળો ઉદ્ધવ સ્વામી;
જઈ કે'જે રાય કૃષ્ણને, જેમ આવે ગોકુળગામી. ગોપી૦ ૨
તુજ કારણ અમો ગૃહ તજ્યાં, તજ્યાં પતિ પરિવાર;
લાજ લોપી લોકની, કરો સાર સર્વાધાર. ગોપી૦ ૩
વિરહે લઈ ગયો વિઠલો, બળભદ્રકેરો વીર;
અહોરાત્ર અમો જપું, જેમ બપૈઓ નીર. ગોપી૦ ૪
ચક્રવાક પક્ષી કયમ રહે, નિશા સમે કરે આકંઠ;
ક્યારે કશ્યપસુત ઉગશે, તેમ સર્વ મન ગોવિંદ. ગોપી૦ ૫
વૃક્ષ વિના પંખી કયમ રહે, જળ વિના જળચર જ્યમ;
થોડા માંહે ઘણું કરી કે'જે, આહીરડાં રહ્યાં ત્યમ. ગોપી૦ ૬
ચંદ્ર વિના જ્યમ રજની સૂની, રવિ વિના જેમ દિશ;
દેવ વિના જ્યમ દેવળ સૂનાં, ત્યમ સૂનાં જગદીશ. ગોપી૦ ૭
શોકસમુદ્રમાં બૂડતાં, ત્રિકમજી અમને તારો;
અમ દીન ઉપર દયા કરીને, પ્રાણનાથ ઉદ્ધારો. ગોપી૦ ૮
ક્યાં કડિન થયો કા'નુડા, અમને તોરી આશ;
ગોકુળ વેહેલા આવજે, કર જોડી કહે શું દાસ. ગોપી૦ ૯

૧૦ પુનરપિ—ફરીને. યુગે યુગે કૃષ્ણનો અવતાર થાય છે એમ પુરાણોમાં
કહેલું છે.

૫ કશ્યપસુત—સૂર્ય.

પદ ૧૮ મું.

રાગ સામેરી.

ઉદ્ધવજી અમો પરહયાં, તે નહિ હરિનો વાંક રે;
મહાભોધાં થયાં અમો, મળ્યાં ઝાઝાં રાંક. ઉદ્ધવ ૧
એ તો હદ રાઘવરામજી, જેણે સાયર બાંધી પાજ રે;
અનેક રાક્ષસ સહિત રાવણ માર્યો, એક સીતાને કાજ રે. ” ૨
ઉપદેશ પેહેલો એટલો, ઉદ્ધવજી પધારો રે;
સુરદાસના સ્વામીને કહેજો, મરતાંને શું મારો રે. ” ૩

પદ ૧૯ મું.

રાગ દેશાખ.

ઉદ્ધવ કહેજો કૃષ્ણને એક સંદેશો રે;
ફેસો ને પાપ ઘણાં પાછલાં રે હાં. ૧
એકવાર મારે જો આંગણે આવે રે;
વેણુ ને વજ્રડે મારા સ્થામજી રે હાં. ૨
એકવાર તારું મુખકું નિહાળું રે;
દુઃખકું ને ટાળું પેલા ભવતણું રે હાં. ૩
રાજ વેષ આવીને અહીં દખાડો રે;
લક્ષી ને ભવાડો માતા દવકી રે હાં. ૪
અથે ચઢી આવતા દખતા હું તો જોઈ રે;
જોઈ ને કર્મ જે જાણી કર્યા રે હાં. ૫
અમી ભરી તારી આંખડી રે દીસે અણિયાળી રે;

૩ સુરદાસના સ્વામી—કૃષ્ણ.

૧ ફેસોને—ફાંસી નાખો ? ફેડો. ૪ ભવાડો—ભાવતી કરો.

કાળી રે કીકી માંહે દીપતી રે હાં.	૬
કરે કરીને કર્મલડો ખવરાવું રે;	
ગભે નાવું વળી માતને રે હાં.	૭
દૂધ કઢયું માંહે સાકર ભેળી રે;	
મેહેલીને પીચો મારા નાથજી રે હાં.	૮
માખણકાને ઝઘડો માંડ્યો રે;	
રીસ ને છાંડો બાંધ્યાતાણી રે હાં.	૯
જે માગો તે મા'વજી આપું રે;	
સ્થાપું ને સર્વસ્વ તે આગળે રે હાં.	૧૦
આજ મારે ઘેર વેણાં જગી રે;	
કૃષ્ણ ત્રિભંગી મારો પરોણો રે હાં.	૧૧
પાતળિયા તું પ્રાણજીવન મારો રે;	
તેનો તે પ્રેમ ક્યાં ઉતાર્યો રે હાં.	૧૨
સ્વપ્ના પેરે સુખકું વહી ગયું રે;	
દુઃખકું તે હરી ગયું દેહને રે હાં.	૧૩
જ્યપિ વા'લી દેવકી માત રે;	
વાત ન કરો આવી તેહની રે હાં.	૧૪
ગૌ ગોવાળાં ગોવાણી વિસારી રે;	
નારી તે નહ ઘણો આણતી રે હાં.	૧૫
કોણ આગળે કહું મનની દાઝ રે;	
બાઝી તે લોક ત્યાં શું કરે રે હાં.	૧૬
કોને કાંઈ લેખવતી નહિ મન રે;	

૭ કર્મલડો (કવલ)—કોળીચો. ૧૨ ત્રિભંગી—વાંસળી વગાડતાં
ત્રણ જગોએથી વાંકો.

તનને દૃષ્ટી અતિશે દીપતો રે હાં.	૧૭
કહાનજ તેં કીધી આશીઆળી રે;	
વા'લીને વિરહે આવ્યા નહિ રે હાં.	૧૮
શું કરું મારો જીવડો ન જાય રે;	
થાય રે સુખ મારે ક્યાંથકી રે હાં.	૧૯
જીવાય છે આવ્યાની આશે રે;	
પુસેથી વીર જે મેલી ગયો રે હાં.	૨૦
કડિન હૈયું દુઃખે ન ફાટે રે;	
માટે ન દૈવે એવું કર્યું રે હાં.	૨૧
ખાંડાણું ખાંડતાં ખલકે છે ચૂડી રે;	
કૃષ્ણપાયે રાણી રૂડી રૂઝિમાણી રે હાં.	૨૨
આજ મેં રાંધ્યાં દુંદાણુ ધોઈ રે;	
વાઠડી જોઈ કૃષ્ણદેવની રે હાં.	૨૩
આજ મેં રાંધ્યો કુર કાતળિયો રે;	
કૃષ્ણ પાતળિયો મારો પરાણો રે હાં.	૨૪
એકવાર આવીને ઠારો રે;	
વારો વેદના તેં વિરહની રે હાં.	૨૫
શ્યામસુંદર શી વાતણડી સંભારે રે;	
તારં ને મુખકું દુર્લભ થયું રે હાં.	૨૬
ગોવર્દન ધરી ગોકુળ ઉગાર્યું રે;	
વાર્યું ને માન તે વળી ઈંદ્રનું રે હાં.	૨૭

૨૧ માટે ઈન્—માટે તો શું દૈવે અમારું હૈયું એવું કહણુ કર્યું નહિ હોય ! ૨૨ કૃષ્ણપાયે—કૃષ્ણને શરણે. ૨૩ દુંદાણુ—દુંદાણી ઝાંગેરનો ભાત.

૨૪ કુર કાતળિયો—ચઢતી જાતનો કે કાનળીદાર—ચઢી ન ગયો હોય એવો ભાત.

મા'વજી એમ તો માતા મ બાજો રે;	
ઠાજોને વેદના તે ભવતણી રે હાં.	૨૮
દેવકીનો સુત ધાવિયો મુજને રે;	
તુજને તે તો કાં વળી વીસરિયું રે હાં.	૨૯
જેવી તેવી હું માતા તારી રે;	
મારીને લાજ તે તો રાખવી રે હાં.	૩૦
હૈડે ચાંધ્યો ક્યમ કરી વિસારું રે;	
વાર્યું ને મન રહે શી પેરે રે હાં.	૩૧
અવગુણ મારા કોટિક પરહરો રે;	
મને ધરો સગપણ તે ધાવ્યનું રે હાં.	૩૨
ભવોભવ થાઉં ધાવ હું તારી રે;	
મારીને આશ તમે પૂરજો રે હાં.	૩૩
મનની વેદના મનકું જાણું રે;	
આણું ને ભવે એમ ચાલિયું રે હાં.	૩૪
ભવસાગર વાંલા દેજો હાથ રે;	
ભાલગુપ્તલુ રઘુનાથજી રે હાં.	૩૫

પદ ૨૦ મું.

રાગ વેરાડી.

એવો દિન કહીએ આવશે, ગોકુળ બીજવાર રે;	
વૃંદાવનમાંથી વળે, પાછા પ્રાણઆધાર રે.	એવો ૧
જઈએ સૂણીને વાંસળી રે, સામાં સંધ્યાકાળ રે;	
ગૌ આગળેથી આવતા રે, જેવા શ્રીગોપાળ.	એવો ૨
આપણને દેખી કરે લાલ, જે લટકા કોડે રે;	
ચંચળ નયન નચાવતા રે, હીંડે મોડામોડ રે.	એવો ૩

મુખે અડાડી આંગળી રે, કરી દેખાડે સાન રે;
 ભૂખ લાગી છે મુને રે, કંઈ આપો કહો કા'ન. એવા૦ ૪
 કર દેખાડે ફેરવી રે, તમ પાછળ ભમે મારું મન રે;
 હું પ્રીછું તે વાતડી રે, અવળું જાણું જન. એવા૦ ૫
 જે આડે આવે ગોવાળિયા રે, તેને અળગા રાખે આપ રે;
 મુજ સામું નિહાળવા રે, ટાળવા તનનો તાપ. એવા૦ ૬
 વળી વળી માંડે મીટડી રે, સામું જોઈ શ્યામ રે;
 રાતે રમવા આવશું રે, પૂરશું પૂરણકામ. એવા૦ ૭
 હું દેહ આગલે આંખડી રે, લોકડાકેરી લાજ રે;
 અંગેઅંગ મળે નહિ રે, તો ક્યમ સીધે કાજ. એવા૦ ૮
 હું પાછે પગલે વળું રે, જોતી જોતી રૂપ રે;
 ત્યમ ત્યમ હીડે સાંહાંતી રે, મનકું આળખી ભૂપ. એવા૦ ૯
 જાણું વ્રજ થાય વેગળું રે, તો નિરખીએ નાથ રે;
 પછે તો ઘરમાં જશે રે, હળધરનો ગ્રહી હાથ. એવા૦ ૧૦
 મન મનોરથ ઘણુંએ કરું રે, પૂરો સુંદરશ્યામ;
 એકવાર જો દેખિયે રે, ભાલાણમણુ શ્રીરામ. એવા૦ ૧૧

૫૬ ૨૧ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

હરિ ગયા દ્વારકા રે, જે નવિ દીડી તે મુણી;
 સાંભળીએ છીએ સાગર તીરે, નગરી કનકતાણી. હરિ૦ ૧
 તેને ઝૂંપડાં ક્યમ ગમે, જે પામ્યા રિદ્ધ ઘણી;
 સોળ સહસ્ર રાયની કુંવરી, તેના થયા ધણી. હરિ૦ ૨
 ત્યાં વારતા કોયે સંભારે, કહો સખી આપણી;

સાંભળીને હસશે તે નારી, આહીરડાં ભણી. હરિં ૩
 દહીં દૂધને કાળે વઢતાં, આપણે માંડી ફણી;
 ભાલણુમલુ રાઘવ સંભારે, કાહા ગુણ ગણી. હરિં ૪

પદ ૨૨ મું.

રાગ ભારૂ.

ઉદ્ધવ શું કહું રે, સુખ વ્રજવાસતાણું;
 સ્વર્ગ ને વૈકુંઠથકી, મુજને વા'લું છે ઘાણું. ઉદ્ધવં ૧
 શું કીજે જ્ઞે શૈશવ વય ત્યાં, કો વાળીને બોલાવે;
 ચિંતા રહિત રમત અતિ કરવી, તે વડ તે વડા ભાવે. „ ૨
 મારું મન કાંઈ નથી રીઝતું, અહીં ખટ રસ ખાવે;
 દધિ માખણ ચોરી ખાતા તે, રસ ક્યાંહાં આવે. „ ૩
 વૃંદાવનમાં ગોપીને, વાતે લેતા વાળી;
 દાણુતણે ત્યાં મિષે કરીને, ગ્રહી રહેતા ખાળી. „ ૪
 વાડવ વેદ ઋચા શું વિધિવત્, સાચો તો પાળી;
 તેથી મુજને મીઠી લાગતી, પ્રીતતણી ગાળી. „ ૫
 જાણું મણિમય મુગટ તજને, મોરપિચ્છ ધરિયે;
 શીકું સંગે લાકડી લઈને, ગૌ પૂઠે સાંચરિયે. „ ૬
 રાજવેષ મુને નથી ભાવતો, તો કહો શું કરિયે;
 મુરલીનાદ કરીને મોહન, સહુનાં મન હરિયે. „ ૭

૪ ફણી—ફણ માંડીને અર્થાત્ જ્ઞેસમાં આવીને.

૨ શૈશવ ધ્રુ—શિશુપણાની વયને વાળીને (પાંખી આણીને) કાણુ બોલાવે ? તે ધ્રુ—તે વડા (મોટા) વડ ભાવે (ગમે છે). અથવા તેવતેવડા.

૫ વાડવ ધ્રુ—જમ સાચો વાડવ—જ્ઞાણુ વિધિવત્ વેદની ઋચા (મંત્ર)ને પાળી જાણુ છે—બોલે છે.

- અહીં મર્યાદા ભોજન કરવું, પંક્તિ બેઠ રાખી;
સ્નાન હવન બળિદાન કરવું, જે મુનિ ગયા ભાખી. , ૮
- ગોવાળિયા જે ગ્રાસ આપતા, પેહેલું મુખે ચાખી;
તેહ સ્વાદ ત્યાં કચમે ન આવે, તેના તે સાખી. , ૯
- કનકતણા પલંગ અનુપમ, હંસપિચ્છ તળાઈ;
પાસે સેવા કરવા બહુ સેવક, ચરાણ તળાંસે ધાઈ. , ૧૦
- તે મુજને ફીકું લાગે છે, લોક માંહે વડાઈ;
યમુનાતીરે પત્ર પાથરી, સૂતા તે સુખદાઈ! , ૧૧
- ચિંતા રાજ્યતાણી તો કરવી, તેણે આરત મન;
સંગી જેહ મળે તે દુઃખિયા, સુખિયા નહિ કો જન. , ૧૨
- વંશીવટ છાયાએ રમતા, તે કચમ આવે દિન;
એપીશું કીડા કરતા તે, સુખ નહિ ચૈદ લુવન. , ૧૩
- યદ્યપિ રીસ કરીને બાંધ્યા, માતાએ તાણી;
તો તેહ ઉપર આંસુ, અમે તો નવિ આણી. , ૧૪
- કૌતુક જ્ઞેવાને મળ્યા તે, ગોકુળના પ્રાણી;
અહીંઆનાં સુખ પાચે મેં તો, તે લીલા જાણી. , ૧૫
- અહીં રહ્યાથી થયા તે, બમણા પૂર્વના પિતા;
હવે ગોકુળ જઈ શું કરિયે, તે દહાડા વિત્યા. , ૧૬
- બીજે યુગે વળી એમજ રમશું, સંતત સત્ય ગીતા;
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ કહે, એવું વેદ વદિતા. , ૧૭

૫૬ ૨૩ મું.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ભવજી ત્યાં આવિયા, મથુરા નગરી મુઝાર જી;

૧૫ પાચે—પા ભાગે. ૧૬ પૂર્વના—અહીં રહ્યાથી પૂર્વના પિતા નંદ
બમણા સ્નેહી થયા છે. ૧૭ સંતત—નિરંતર.

- પ્રાણનાથને જઈ મળ્યા, કહ્યા સમાચાર છ. ૧
- અતિ આનંદ ત્યાં સહી, પૂછે વૈકુંઠનાથ છ;
વ્રજવધૂ કહો શું કરે છે, નંદ યશોદા માત છ. ૨
- વળતા ઉઢવ યોલિયા, યોલો શારંગપાણિ છ;
પ્રેમ શો કહું વ્રજનારીનો, કહ્યો ન જાયે વાણી છ. ૩
- ધન્ય વ્રજના ગોવાળિયા રે, ધન્ય ગોપી ને ગાય છ;
પ્રેમભક્તિ તે કહી ન જાયે, જિહ્વાએ મુખ માંય છ. ૪
- વાસ હોય તો વ્રજ વિષે, જેનો પ્રભા ન જાણે પાર છ;
સનકાદિક જાણે નહિ, પ્રેમભક્તિ નિરધાર છ. ૫
- મુજને તમે ત્યાં મોકલ્યો, વ્રજમાં ગયો હું તેહ છ;
વ્રજનારીપ્રીતિ કહું જો, કહેતાં ન આવે છેહ છ. ૬
- વચન સાંભળી ઉઢવનાં, હરિ થયા ગદગદ કંઠે છ;
વ્રજવાસીને સંભારીને, નયણે જળ ચાલ્યાં ગંઠે છ. ૭
- હરિ ઉઢવને કહે, મનતાણી આશે એય છ;
સહી કરીને માનજો, એ સમાન નથી મારે કોય છ. ૮
- અનેક ભક્ત છે મારે, ધ્રુવ અંબરીષ પ્રદહાદ છ;
એક કળા આવે નહિ, વ્રજવાસી જેવાં દાસ છ. ૯
- વચન સુણી શ્રીકૃષ્ણનાં, ઉઢવ ગદગદ ગાત્ર છ;
વ્રજમાં તૂણ થઈ અવતરે તો, મારું ભાગ્ય મહાપાત્ર છ. ૧૦
- એવે પ્રભુને સાંભરી, કુબળ પોતાની દાસ છ;
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ કહે છે, જઈએ તેને પાસ છ. ૧૧

રૂકિમણીહરણ.

પદ ૧ લું.

રાગ કેદારો.

અભિમન્યુસુત ત્યાં ઉચરે, મુદિત મન માંહે ધરે;
કાંઈકે પ્રશ્ન કરે, આશ્ચર્ય અદ્ભુત સાંભળી રે.

૧

ઢાળ.

આશ્ચર્ય અદ્ભુત રાય પૂછે, જાગ કહો મુજને સ્વામી;

રાક્ષસવિવાહે રૂકિમણી તે, કૃષ્ણજી કયમ પામી.

૨

એ સાંભળવાની છે ઇચ્છા, જ્યાં મગધ ને શિશુપાળ;

કન્યા હરી હરજી કયમ પરણ્યા, જીત્યા બહુ ભૂપાળ.

૩

તે પુણ્ય મધુર કળિમળને ટાળે, બ્રહ્માદિક ત્યાં ગાય;

નિત્યે નૌતમ શ્રવણે સૂણતાં, કોણ ચતુર નવિ દ્રાય.

૪

કહે શુક સાંભળ હો તું ભૂપતિ, કથા કહું હું પ્રીતે;

જે સાંભળતાં ભવભય છૂટે, પ્રાણી રસના રીતે.

૫

દક્ષિણ દેશ વિદર્ભ દેશમાં, કુંદનપુર શુભ ગામ;

ભીમકરાય પ્રજાને પાળે, સાધુતણા વિશ્રામ.

૬

રૂક્મિ, રૂક્મરથ, રૂક્મબાહુ, ને રૂક્મકેશી, રૂક્માલી;

પાંચ પુત્ર ને છઠી કન્યા, રૂક્મિણી શુભ બાળી.

૭

તે શૈશવ વય છાંડ્યો શામા, પામી નૂતન રૂપ;

વરની વીમાસણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે ભીમક ભૂપ.

૮

બંદીજન માગધ જે આવે, હરિના ગુણ તે બોલે;

૧ અભિમન્યુસુત—પરીક્ષિત. મુદિત—હર્ષિત (ચઢને). ૨ રાક્ષસ-
વિવાહે—હરણ કરીને. ૪ કળિમળ—કળિકાળ સંબધી પાપ. નવિ—નવ
—નહિ. દ્રાય—દ્રવિત થાય—પીગળે. ૫ ભવભય—સંસારરૂપી ભય.

૮ શૈશવ વય—બાલ્યાવસ્થાનું વય. નૂતન—નવું.

સુંદરતા સમરથપણે, કો હરિ સરખો નહિ તોલે.	૯
એક વરસમાં હણી પૂતના, વણાવર્ત બક કેશી;	
સાત દિવસ ગોવર્દન ધાર્યો, મઘવાનો મદ ફેશી.	૧૦
ખર વૃષભ માર્યા નગપે મોટા, જળથી કાઢ્યો કાલી;	
હસ્તિ હણ્યા મદલ મદ માર્યા, કંસ હણ્યો વનમાલી.	૧૧
જરાસંધ ત્યાં યુદ્ધે જીત્યો, કાળયવન જેણે હણિયો;	
ગુરુસુત મુઓ આણી આખ્યો, જાણે પુનરપિ જણિયો.	૧૨
એવી કીર્તિ શ્રવણે સાંભળી, રામા લાગ્યો રંગ;	
અવર પુરૂષનો પાણિ ન ઝાલું, વર વરૂં શ્રીરંગ.	૧૩
સહિયરો રમતે એમ કહે, એક દારકા નગરી;	
સાંભળિયે છીએ અતિ અનુપમ, સિંધુ માંહે જ્યમ મગરી.	૧૪
ત્યાંહાં ક્ષત્રી ઉત્તમ યદ્વકુળ, તે માંહે વસુદેવ;	
તેહનો સુત એટલું કહીને, લાજ રહે તે ખેવ.	૧૫
જાણે મુક્તિપુરીથી પંખી, કોય ઊડતો આવે;	
કથા કહે શ્રીકૃષ્ણજીકેરી, કો મુજને સંભળાવે.	૧૬
અન્ન ન ભાવે નિદ્રા નાવે, રાત દિવસ લે' લાગી;	
સ્વપ્ન માંહે સ્વરૂપજ દેખે, વિરહ ધરે અતિ જાગી.	૧૭
વાસુદેવે તવ વાત સાંભળી, કન્યા કુળપ્રસૂત;	
લક્ષણ સઘળે છે સંપૂરણ, એમ વિનવિયો દૂત.	૧૮
મન કરે મધુસૂદન વરવા, પ્રીતિ પરસ્પર વાધી;	
અંતર્ગત મળ્યાં માંહે માંહે, પૂરવજનમની બાંધી.	૧૯

૧૦ મઘવા—ઈંદ્ર. ફેશી—દૂર કરીને.

૧૧ ખર વૃષભ—એ નામના રાક્ષસ. નગપે—પર્યંતથી. હસ્તિ—કુવલયા-
ખીડ નામે. મદ—મદવાળા. ૧૬ મુક્તિપુરી—દારકા.

હિરણ્યલોમાએ હર્ષ માંડ્યો, વિવાહનો વિચાર;	
કન્યા એ કોને દી જાશે, મળી નિજ પરિવાર.	૨૦
વર વાર વસુદેવતણો સુત, કૃષ્ણજી કમળલોચન;	
સમરથ સગો મહારથી વાર, કુળ કર્મે પાવન.	૨૧
વાત ગમતી સાથ સહુને, વર વાર જગદીશ;	
દેષ ધરી ધરણીધર સાથે, રૂકમૈયો કહે રીશ.	૨૨

પદ ૨ જી.

રાગ રામગ્રી.

કુંવર કહે છે સાંભળો તાત જી;	
એ શી કહોછો અવળી વાત જી.	૧

ઢાળ.

વાત અવળી શી કહો છો, ઘડપણે ગઈ સાન;	
કુળ વિભૂતિ ને વર જોઈ, દીનિયે કન્યાદાન.	૨
આહીરને ઘેર ઉછર્યો, ચારતો વનમાં ગાય;	
દીકરી એહને દીજીએ, તો શેલા વાર થાય.	૩
મહી માખાણ ચોરતો, ગોવાલણી દેતી ગાગ;	
મળતાં મામો મારિયો, જ્યારે પધાર્યા મોસાળ.	૪
ઉગ્રેસન આગળ કર જોડી, મુખે કહે રાજન;	
આજ્ઞા મુજને દીજીએ, એમ કહે શામળવાન.	૫
રાજ્ય જેને કુળ નહિ તે, સદા સહુનો દાસ;	
પુત્રી પરણે તેહને તો, ઘણી પહોંચે આશ !!	૬
ચેદી દશનો રાજિયો, સમરથ જે શિશુપાળ;	
જેની સેવા સહુ કરે છે, લલા લલા ભૂપાળ.	૭

૨૦ હિરણ્યલોમા—રૂકમકેશી. દી જાશે—અપાશે.

૭ ચેદી—ગચોલ, પ્ર. ૨૭.

સંબંધી તે સગો સાચો, જે કીધે સીધે કાજ;	
ભરવાડ ભલો ભવાડતાં, ભૂપતિ લાગે લાજ.	૮
વીરપાણું વસુદેવને નહિ, વિનય છોડાવી નાર;	
કપટ કરી નસાડ્યો, તો ઉગર્યો કુમાર.	૯
કારાગૃહ વેઠ્યું ઘણું, ને દુઃખે દાઢ્યો દેહ;	
અન્ન તો જમતાં થયાં, આજ સુખે એહ.	૧૦
કુંવર ખટ કંસે હણ્યા, ત્યારે ન ચાલ્યું બળપાણ;	
વિવાહ એવો કીજિયે, જેનું વિશ્વ માંહે વખાણ.	૧૧
સ્વજન સહુએ મળ્યા માંહે, જ્યારે જન્યક દે આશિષ;	
આધ્ય કહે આહીરની ત્યારે, નીચું કરવું શીશ.	૧૨
હઠ કરી હરિ ઉવેખી, તે દૂત પરડાવ્યા પાસ;	
દમઘોષસુતશુ વિવાહ મેળ્યો, આણી અતિ ઉલ્લાસ.	૧૩
સળઈ વિવાહતાણી, મંડપ રચ્યા વિશાળ;	
ધ્વજ પતાકા સજ કરી, તે નગર તોરાણ માળ.	૧૪
રૂકિમાણી ત્યારે દુઃખ પામી, તેડિયો ત્યાં વિપ્ર;	
પત્ર લખીને આપિયું, ત્યાંથી ચલાવ્યો ક્ષિપ્ર.	૧૫
વાત ડયહાં કરે નહિ, જેહનો અતિ વિશ્વાસ;	
વેગે કરીને મોકલ્યો, જ્યાં વસે શ્રી અવિનાશ.	૧૬
વહી આવ્યો દારકા, પ્રતિહારે કીધું જાણ;	
મંદિર માંહે આવિયો, પેખિયા શારંગપાણ.	૧૭
ઊઠ્યા હરિ આસનથકી, બેસારિયા ભૂદેવ;	
પૂજા કીધી પ્રેમશુ, કુશળ પૂછ્યું ખેવ.	૧૮

અન્ન ઉત્તમ આરોગાવી, વિપ્ર કર્યા વિશ્રામ;
ચરાણુ ચાંપે ચતુર્ભુજ, ન પ્રેમે પૂછે સ્વામ.

૧૯

પદ ૩ બું.

રાગ રામઝી.

ઐણીપેરે પૂછે શ્રીભગવાનજી;
કહો દિન ધર્મ ધરોછો સ્થાન જી.

૧

ઢાળી.

ધર્મ સ્થાનક ધરો છો, દૃઢ આવે સંતોષ;

લૌલુપ્યપણું છાંડે નહિ, વિપ્રને મોટો દાષ.

૨

યથા લાભ સંતોષ વર્તે, તજે નહિ નિજ ધર્મ;

અખિલ કામના તેહની, પહોંચે પાળતાં નિજ કર્મ.

૩

અસંતોષી સુખે ન પૂંચે, હંદ્રિલોકે જો જાય;

દરિદ્રી જે સંતોષી, સર્વાંગે સુખી થાય.

૪

સત્ય સંતોષી ભૂતથું હિત, રહીત જે અહંકાર;

ઐવા વિપ્રને મસ્તકે કરી, નમું હું વારંવાર.

૫

સુખી સઘજો લોક હોયે, જે રાજાને દેશ;

પ્રીતિથું જે મજા પાળે, તે મુને વાંસો નરેશ.

૬

દૂરથી તમે ક્યમ આવ્યા છો, તે મુજને કહો કાજ;

ગુહ્ય હોય તે હું કહું, જે કહિન જદપિ આજ.

૭

ઐણીપેરે પૂછિયું, લીલામનોજ શરીર;

કથા કહેવા વિપ્ર લાગ્યો, પ્રેમપૂનિત ધીર.

૮

૨ લૌલુપ્યપણું—લલુપ્તા—લાલચપણું. ૩ અખિલ—સમગ્ર—મધ્ય

૫ ભૂતથું હિત—પ્રાણીમાત્રનું હિત ધ્યક્ષનાર.

૭ જદપિ—જેકે. ૮ લીલામનોજ શરીર—લીલાને અર્થે જેણે કામદેવના

જેવું સુંદર શરીર ધારણ કર્યું છે એવા. પ્રેમપૂરિત—પ્રેમથી પૂર્ણ થયેલો.

પત્ર લઈ હરિપાણિ આપ્યું, મુણો શ્યામળવાન;	
કુંદનપુર એક ભીમક રાજા, રૂઝિમાણી સંતાન.	૯
પત્ર પ્રેમે પાડવ્યું છે, વાંચીએ ગોવિંદ;	
પદ્મિનીની પ્રીતિ જાણી, કીજીએ પરમાનંદ.	૧૦
હરિ કહે દિવ તમે વાંચો, સાંભળું હું કાન;	
પત્ર લઈને ઉકેલિયું, પ્રાણે આણી જ્ઞાન.	૧૧
સ્વસ્તી શ્રી દ્વારામતી, સકળ ગુણભંડાર;	
કૃષ્ણ ચરણે એક પ્રથમમાં, મારો [છે] જુહાર.	૧૨
ભુવનસુંદરરૂપ લક્ષણ, સાંભળ્યા મેં આંહી;	
ચિત્ત નિર્લજ્જ નથી રહેતું, ડામે મારું ત્યાંહી.	૧૩
રખે જાણો રાજકન્યા, ઠેડ છાંડી લાજ;	
વિપ્ર છાનો મોકલ્યો, જેમ જાણે મહારાજ.	૧૪
વિદ્યા વય કુળ રૂપ દ્રવ્યે, તું સરખો અભિરામ;	
કોણ કન્યા ચતુર ધીરા, પરે નહિ જે સ્વામ.	૧૫
તેમાટે મેં તું વેંચી, આત્મા અરપ્યો આપ;	
પ્રતિજ્ઞા પાળે નહિ તો, શું રે કીજે બાપ.	૧૬
રખે આવી આભડશે, શિશુપાળ તમારો ભાગ;	
સિંહકેરા ભક્ષમાં, ગોમાયુનો નહિ લાગ.	૧૭
ઈષ્ટપૂરિત દાન વ્રત તપ, દેવ ગુરૂ અર્ચન;	
કીધાં હોય તો આવી ગ્રેજી, મુને જુગજીવન.	૧૮
છાતું પહેલું આવિયે, પ્રભુ લગ્ન દિન છે કાલ;	
રાક્ષસવિવાહ કરી મુજને, બળે કરીને ચાલ.	૧૯

૯ હરિપાણિ—હરિના હાથમાં. ૧૩ ભુવનસુંદર.

૪૦—જગતમાં સુંદર રૂપ અને લક્ષણવાળા. ૧૫ અભિરામ—સુંદર.

૧૬ બાપ—આપને—ભીમકને. ૧૭ ગોમાયુ—શિયાળ.

૧૮ ઈષ્ટપૂરિત-ઈષ્ટપૂર્ત (યત્ન).

સૈન્ય યાદવતાણું તેડી, છતી સર્વ ક્ષિતિપાળ;	
અંતઃપુર ક્યમ હરો તેહની, વિધિ કહું દયાળ.	૨૦
પ્રથમ દિવસે અંગિકાનું, કરવાને દરશન;	
નગર બાહેર નિસરું, ત્યારે ગ્રહો જગજીવન.	૨૧
પદપંકજરજ અજ શંકર, વાંચે મોટા મુન્ય;	
તોહું ક્યમ ઇચ્છું નહિ, થાવાને પાવન.	૨૨
કમળલોચન ન પામું તો, પ્રાણુ તન્નું શતવાર;	
જન્મ જન્મે જ્યાં લગે, તમે થાઓ ભરતાર.	૨૩

પદ ૪ થું.

રાગ રામગ્રી.

એણીપેરે પ્રાત્માણુ કહે છે વાણી છ;	
સાંભળોને તમે શારંગપાણિ છ.	૧

ઢાળ.

શારંગપાણિ તમે સાંભળો, મેં કહ્યા ગુહ્ય સંદેશ;	
હવે જે કરવું ઘટે તે, કીજીએ દેવેશ.	૨
સંદેશ શ્યામાના સુણી, સમરથ વૈકુંઠનાથ;	
હસી હરિ એમ બોલિયા, વિપ્રનો સાહી હાથ.	૩
મન મારું ત્યાં છે, મેં પ્રથમ પ્રીછી વાત;	
દેખ મુજશુ વિવાહકેરો, કરેછે તે પ્રાત.	૪
નિદ્રા નિશ આવે નહિ, અંતર એ ઉચ્ચાટ;	
મન જાણ્યું માનનિતું, એ થયો હું વાટ.	૫
મથે ઘણા મળ્યા મહીપતિ. લાવું લીલાએ ઘેર;	

૨૦ ક્ષિતિપાળ-રાગ. ૨૨ અજ-બ્રહ્મા. ૫ વાટ ઇ-હું વાટ થ-
યો-ચાલવા માંડ્યો.

કાળ માંહેથી કાઢીએ જમ, અગ્નિશિખા પેર.	૬
એવું કહી રથ જોતરાવ્યો, અથ ઉત્તમ સાર;	
શૈભ્ય સુગ્રીવ મેઘપુષ્પક, બલાહક એ ચાર.	૭
વિપ્ર વેદેત્રે એસાર્યો, ન બેઠા જીગદાધાર;	
એક રાત્રે વહી ગયા, પિદ્ધર્ભ દશ મોઝાર.	૮
નગર શેરી છંડાવે ને, ધ્વજ પતાકા દાર;	
અગર ઉવેળે ઘણા ને, જૂનાશુ કરે નરનાર.	૯
ભીમકરાજ પુત્ર પ્રેમે, વિવાહનો સંભાર;	
શિશુપાળને કન્યા કહી, પાણુ પ્રેમ નહિ લગાર.	૧૦
વિપ્ર વેદની કરી પૂજા, નાના મંગળ કર્મ;	
પ્રાહ્મણુ ભોજન કરાવ્યાં, બહુ વસ્ત્ર આપ્યાં ધર્મે.	૧૧
મલસ્નાન કીધું સુંદરી, ગ્રહશાંતિ વેદ વિચાર;	
કંકણ કર તે બાંધિયું, ને વિવિધ પેર શૃંગાર.	૧૨
હોમ કરીને કરે રક્ષા, અથર્વણના મંત્ર;	
પુરોહિત પૂજા કરાવે, ગોત્રદેવ્યા તંત્ર.	૧૩
હેમ રૂપું ધેનુ તિલ શુઠ, વસ્ત્ર દઈ દાન;	
વિનાયક પૂજા કરીને, પ્રાહ્મણુને બહુ માન.	૧૪
દમઘોષ રાચે દાન દીધાં, પૂજ્યા વિપ્ર વિશેષ;	
કર્યા ઉત્સવ અતિ ઘણા, ને વિધ વિધ સુંદર વેષ.	૧૫
સગા સહુ તેડાવિયા, દંતવક જરાસંધ;	
વિદૂરથને શાલ્વ પુંડરિક, સિંહ ને શાળબંધ.	૧૬
અવર રાજા અતિ ઘણા, યાદવ નહિ કો એક;	

૬ લીલાએ—રમતની પેઠે. કાઠ ૪૦—જેમ લાકડામાંથી અગ્નિ-ની શિખા (જ્વાળા) પેરે કરીને કાઢીએ તેમ હું બધા રાજાઓમાંથી રૂઝિ-શીને લાવું છું.

સગા સહુએ આવિયા, રામ કૃષ્ણ વતરેક.	૧૭
માહો માંહે વારતા તે, કરે આણી ઢોધ;	
રામ કેશવ આવશે ન્ને, સંગે યાદવ યોધ.	૧૮
કદાચિત હરશે કન્યાને, તો કરીશે સંગ્રામ;	
શિશુપાળને પરણાવશું, ન્ને ન્ને અમારું કામ.	૧૯
હસ્તિ રથ ને અશ્વ પાળા, સૈન્ય બહુ સમર્થ;	
ચેદિપતિને મળ્યા મંદિર, સાધવાને અર્થ.	૨૦
બળદેવજીએ સાંભળ્યું, એકલા ગયા યદુરાય;	
કન્યા હરતાં રખે હરિને, કલેશ કાંઈ થાય.	૨૧
પૂઠિંથી બહુ સૈન્ય લઇને, સાંચરે બળદેવ;	
યોધ યાદવ અતિ ઘણા, કારજ કરવા ખેવ.	૨૨
રામ રંગે નિસર્યા, યાદવ સૈન્ય છે સાથ;	
આગળથી ગયા જાણિયા, ભાણુપ્રભુ રઘુનાથ.	૨૩

પદ ૫ મું.

રાગ ગોડી.

ચેદિ દેશથી આણી જન, દેશ દેશના બહુ રાજન;	
ખેડે રથને છીંકે કોય, અપશુકન આગળથી હોય.	૧
આડી ઉતરે તો મંઝારી, સામી મિલે વિધવા નારી;	
શબ્દ ત્યાં એવો ઉચરે, આજ જાણે ત્યાં કાજ નવિ સરે.	૨
એવે શકુને ત્યાં સાંચર્યા, વિદર્ભ દેશ માંહે પરવર્યા;	
જન આવી ભીમકની પુરી, રાજ સામે ગયો પરવરી.	૩
દઈમાન ને પૂછ્યું ક્ષેમ, ઉતારા આપ્યા અતિ પ્રેમ;	

- ભક્ષ ભોજન નાના વિધ અન, સેવા કરવા મેલ્યા જન. ૪
- કહે શુક સાંભળ ભૂપતિ વાત, પ્રેમદા મન વીમાસે પ્રાત;
નાવ્યો દ્વિજ ને નાવ્યા હરિ, મારે પૂરવ પાપે કરી. ૫
- જાણીએછીએ પેહેલું મન કર્યું, કાંઈક અવગણ વશી ઉતર્યું;
નિર્લજ થઈ મેં લખિયું પત્ર, તે દૂષણ મન વશિયું અત્ર. ૬
- વિવાહ આડે છે ત્રણ જામ, શામાટે ના'વ્યા ઘનશ્યામ;
પત્ર વાંચીને ના નવિ કહી, તેણે વાડવ થોડ્યો સહી. ૭
- પછે આગળ્યા જ્ઞેઈ મર્મ, આડું આવ્યું મારું કર્મ;
વિધાતા વિમુખ મહાદેવ, રૂડી ગૌરી કર્મની ખેવ. ૮
- હરિણનયની હરિયું હરિ મન, ચિતવતાં મીઝ્યાં લોચન;
નયને વહે આંસુની ધાર, વળી વળી કરે એહ વિચાર. ૯
- આવે તો હવાણું તે કાળ, નામ સત્ય જ્ઞે દીનદયાળ;
હું દાસી દામોદરતાણી, જ્ઞે જાણે ત્રિબુવનધાણી. ૧૦
- એણીપેરે ચિંતા પામે આંહી, વામ નેત્ર ફરક્યું ત્યાંહી;
શકુન વિચારી થયાં રળિયાતિ, કોને કહી નશકેસુખ જાતિ. ૧૧
- એવે આવ્યા પુરી ઉપવન, કૃષ્ણ કહે વિપ્રને વચન;
મરશે મારો વિરહ ધરી, વેગે જાઓ જ્યાંહાં સુંદરી. ૧૨
- એમ મોકલ્યો વિળયુએ વિપ્ર, શ્યામા મંદિર પો'ત્યો ક્ષિપ્ર;
હૃષ્ટ વદન દીઠો કામિની, કામ થયું જાણ્યું જામિની. ૧૩

૪ પ્રેમદા—રૂઝિમણી. પ્રાત—સવારમાં.

૭ જામ—પોહોર. ૯ હરિણનયની ઈ—હરિણી સમાન નેત્રવાળી
રૂઝિમણીનું મન (એ રીતે) હરિએ હર્યું.

૧૧ ફરક્યું—ફરક્યું. (સ્ત્રીનું ડાણું નેત્ર ફરકે તે શુભશુકન ગણાય છે.)

૧૩ ક્ષિપ્ર—તત્કાળ. હૃષ્ટ—હર્ષિત.

પ્રેમે પૂછે સમાચાર, વાડવ માંડી કહો વિસ્તાર;
 વેગે ખાધી વધામાણી, ઉપવન આવ્યા ત્રિભુવન ધણી. ૧૪
 સત્ય વચન દીધું હરિ યથા, તે માંડી કહી સર્વે કથા;
 મન માંહે થયો અતિ ઉલ્લાસ, ઉચિત આપવા કરે કાંઈ આશ. ૧૫
 ઉર્શીકળ તે થાવા જશી, વસ્તુ કિશી મનમાં નવિ વશી;
 સર્વસ્વ જો આપું આણું સ્થાનિ, તો તે નહિ હર્ષ સમાનિ. ૧૬
 આપૂરણ ત્યાં જોઈ સ્થાન, આપી હાર ને કર્યો પ્રાણામ;
 અમર સહુ લક્ષ્મીને નમે, તેહ વિપ્ર ત્યાં પાગે રમે. ૧૭
 વળ્યો વિપ્ર ત્યાં દઈ આશિષ, વેગે વર પામો જગદીશ;
 હરિણનયણી હરખે ઉલ્લાસે, ગન માંહે અતિ આનંદ વસે. ૧૮
 આવ્યા સાંભળી કેશવ રામ, ભીમક સામે ગયો વિશ્રામ;
 મધુપર્ક લઈ બહુ ભેટી, વસ્ત્ર અનોપમ આપી નેટી. ૧૯
 પૂજા કીધી પ્રેમે ઘણી, જોવા આવ્યા ઉપવન ત્રિભુવન ધણી;
 ભલે પધાર્યા હરિ પરવરો, ઉત્તમ ઉતારે ઉતરો. ૨૦
 સૈન્ય સહિત ભક્ત્યભોજન, કરે અતિ આદર રાજન;
 પૂજા પ્રેમે કરી સર્વથા, વરવા આવ્યા જાણી યથા. ૨૧
 જે જે આવ્યા છે ભૂપતિ, જેવી વય તેવા કુળ મતિ;
 ભીમક સહુની સેવા કરે, નિજ નિજ ઉતારે ઉતરે. ૨૨
 આવ્યા હરિ જાણી સહુ લોક, નગરનિવાસી થયા ગત શોક;

૧૬ કિશી-કેઈ. સ્થાનિ-સ્થાનં. ૧૭ આપૂરણ—સધળે માણસથી
 ભરેલું. વિપ્ર—વિપ્રને. ૧૯ ભેટી—ભેટે. આપી—આપે. નેટી—નેટે—નેટામાં.

૨૧ ભોજન-ભોજન આપીને. ૨૨ જેવી ઇં—જેવા તેઓ વયે
 (યોગ્ય) છે તેવા કુળે ને મતિએ છે.

- દરશન હરિને હરખજ ધરે, માંહેા માંહે એવું ઉચરે. ૨૩
- રૂમિણીને ભાવે એ પત્ય, કેશવને કન્યા એ સત્ય;
અહીં દૈવતું જે જે યત્ન, જેમ જડાયે કુંદન રત્ન. ૨૪
- ક્યાં કેશવ ને ક્યાં શિશુપાળ, ક્યાં કેસરી ક્યાં શિયાળ;
અંતરઘણો જેતાં અતિ ઘણો ફેર, જ્યમ શરશવ સોનાનો મેર. ૨૫
- ક્યાં ચૈદ્ય ને ક્યાં રણુઓડ, ગર્જલ અથ્થ ક્યાંહાંની જોડ;
ક્યાં શિશુપાળ ક્યાં રૂમિણી, ક્યાં કાંચન ને પારસમણિ. ૨૬
- જે સુકૃત અમો કીધાં હોય, તેણે પ્રાણ પ્રતાપે જોય;
પ્રસન્ન થઈને પુરૂષપુરાણુ, પૈદર્ભી ગૃહજે નિર્વાણુ. ૨૭
- મેમે એમ વદે પુરજન, રેમાંચિત છે સહુનાં મન;
એવે ચોધા ભટ પરવરી, કન્યા પુર બાહિર નિસરી. ૨૮
- ઉચાં આયુધ કરી રખવાળ, સંજ્ઞાહ પેહેયીં કર કરવાળ;
કન્યા આગળ પાછળ રહે, મારગ ઘો મારગ ઘો કહે. ૨૯
- પદપંકજ ભવાનીતણું, જોવા ચાલી ઉલટ ઘણું;
પાળી પદ્મિની ચાલી ચરણિ, પ્યાનહદે શ્રીઅશરણશરણિ. ૩૦
- મનિ માનિની છે અતિ રંગી, માતા ને સહિયર છે સંગી;
વાળે મુરજ શંખ ને તૂર, વીંટી જતે સખળા શૂર. ૩૧
- ચંદન પુષ્પ પૂજ ઉપહાર, લઈ ચાલે આગળથી નાર;
દ્વિજપત્ની સાર્યા શૃંગાર, કરતી ગાન સર્વ પરિવાર. ૩૨
- ગાયણી ગાય બંદીજન સ્તવે, સતવંશ કથા વિનવે;
બંધુ વર્ગ સાથે ઉલ્લાહ, આવ્યાં અંબાતણે પ્રાસાદ. ૩૩

૨૩ ગતશોક-શોક રહિત. ૨૫ ચૈદ્ય-શિશુપાળ.

૨૯ સન્નાહ—કવચ. કરવાળ—ખડ્ગ. ૩૦ પાળી—પગે ચાલીને.

૩૧ મનિ—મનમાં. મુરજ—એક જાતનું વાદ્ય. ૩૩ ઉલ્લાહ—

આહ્વાદ. પ્રાસાદ—દેવળ.

જળ લેઈ કીધું આચમન, શિવ સમીપે ગયાં સદન;
ઘરડી સ્ત્રી જે વાડવતાણી, પૂજા વિધ વિધ વિશેષે ભાણી. ૩૪
તે પૂજા કરાવી ખરી, ચરણે પ્રાણમે તે સુંદરી;
સ્તુતિ કરીને કરે પ્રણામ, વર વાંછે છે ભાલણપ્રભુ રામ. ૩૫

પદ ૬ કું.

રાગ ધનાશ્રી.

ભવપત્ની ભવાની માતા, પ્રાણમુદ્ધું અતુલિત જ;
ગણપતિ સ્વામી સહિત હું તુને, પૂજું એકે મન જ. ૧
બીજી કાંઈ નથી રે વાંચના, માગું એ વરદાન જ;
પિયુ મારે થાજે પુરૂષોત્તમ, ભાવ ધરી ભગવાન જ. ૨
એ મંત્ર ભાણીને ગાંધ ધૂપ, જળ અક્ષત કુમુદનો હાર જ;
ભૂષણ વસ્ત્ર દીપ બલિ, નૈવેદ્ય નાના દે સારજ. ૩
સૌભાગ્યવતી વધૂની, પૂજા વિધિયું કીધી જ;
તિલક કરી તાંદુળ ચોઢી, તેણીએ આશિષ દીધી જ. ૪
પ્રેમે શ્રીકૃષ્ણ કૌકૃષ્ણ આખ્યાં, કંઠે સૂત્ર તાંબૂલ જ;
આશિષ દ્વિજપત્નીએ આપી, સુખ પામવા મૂળ જ. ૫
મુનિવ્રત મે'લીને ચાલી, દેવસદનથી બાહાર જ;
દાસીનો કર કરમાં ગ્રહીને, રત્નમુદ્રિકા સાર જ. ૬
શ્યામા અતિ સુંદર દેહ દીસે, જાણે દેવની માયા જ;
કટિમેખળા મણિમય ખળકે, ઝળકે કોમળ કાયા જ. ૭
ચંચલ નયન ચાર ચમકતાં, કુંડળ ઝળકે કાન જ;
કુચઅંકુર પ્રગટ્યા પ્રેમદાને, મોહે સર્વ રાજાન જ. ૮

૩૪ સદન-ધર-દેવળમાં.

૩ નાના-અનેક પ્રકારનાં. ૮ સાર-સુંદર.

- ખિંબ અધરપર દંત ઝબૂકે, મંદસ્મિત તે કરતી જી;
હંસગામિની નેપૂર ઝમકે, મુનિજનનાં મન હરતી જી. ૯
- ચાર ચુંદડી ઉપર ચોઠી, ચંપા કુસુમને ચટકે જી;
ઉંબરથી આઘી નવિ ચાત્રે, લાલ ગતિ અતિ લટકે જી. ૧૦
- જત્રા મિપે માનિનીએ કીધી, શોભા સખળ સજ્જઈ જી;
યાદવજી આવે તો જ્ઞેયે, મારી જે ચતુરાઈ જી. ૧૧
- મહીપતિ દખીને મોહ પામ્યા, ઊભાર્થી અડવડિયાજી;
ગજ રથ અશ્વયકી તે અળવે, મૂઠ થઇને પડિયા જી. ૧૨
- ચોહોદિશે ચંચલ નયની નિરખે, પૃથ્વીપતિ બહુ પેખે જી;
કેશ ઉદ્ધરા કરી નિહાળે, દામોદર નવિ દેખે જી. ૧૩
- દેરા આગળ ઊભી અબળા, અવર બહુ છે નારી જી;
જાણે જે જ્ઞે રથ આગળ જાઇરા, તો ઘેરીજશે ખેસારી જી. ૧૪
- નગર માંહે પેઠા પૂઠે, શીપેરે કેશવ કરશે જી;
હવાણાં આવી શકે તો આવે, પછે કેઈ પેરે હરશે જી. ૧૫
- ભય ત્રાસિત હરણીની પેરે, ચોહોદિશે નિહાળે જી;
માતા કહે બાઈજી હીંડો, આંસુ નયણે ઢાળે જી. ૧૬
- મુખ મોડે કાંઈ મિષ કરે, પાણુ છાંડે નહિ તે ઘાટ જી;
ભાણણુપ્રભુ રથુનાથતાણી, ત્યાં ઊભી જ્ઞેયે વાટ જી. ૧૭

પદ ૭ મું.

રાગ ગોડી.

- નિસાસા મેલે મૃગનયાણી, અંતરગતિ વિમાસે જી;
ભૂરપણે હું કાંઈ ન ચેતી, વિપ્ર મોકલ્યો વાંસે જી. ૧

૯ મંદસ્મિત-ચોહું હારય. ૧૦ ચંપા ઇન્-ચંપાના પુત્રના જેવી ચટકવાળી. ૧૩ ઉદ્ધરા-ઊંચા.

નગર દૂંકડા આવ્યા નરહરિ, કાંઈ એક પડિયા સાંસે જી;
 પરમ પુરૂષ તે ક્યમ પધારે, અખળાકરે હાંસે જી. ૨
 હાં હરિ ના આવ્યા હો, આંહાં મળિયા રાય ને રાણા જી;
 જ્યમ ગજપતિનો સાદ સાંભલી, વૈકુંઠથી ઉજાણા. હાં હરિ ૩
 મહાદેવને કાળે તેં કીધો, સ્તંભ માંહે વાસ જી;
 તે તો પાંચ વરસનો બાળક, સાચો જાણ્યો દાસ. હાં હરિ ૪
 ધ્રુવને નિશ્ચલપદ જે આપ્યું, એક મના તે જાણ્યો જી;
 અખળામાટે અવગણુ મારો, અંતરગતિ તેં આણ્યો. હાં હરિ ૫
 દેંદ્ર સાથે અન્યાય કીધો, તે તો ઉદ્ધારી અહલ્યા નારી જી;
 મેં તો પાતક કર્યું નથી, શે ના'વ્યા દેવ મુરારિ. હાં હરિ ૬
 હવાણાં મુને ઘેર લેઈ જશે, થાશે સંધ્યાકાળ જી;
 વેરી વારો વેગે દશે, કર ગ્રહશે શિશુપાળ. હાં હરિ ૭
 કંઠપાશ ઘાલું વિષ ખાઈ, કે પાવક માંહે પેસું જી;
 ચરણતાણી આણુ જો, ચૈઘ પાસે જઈએમું. હાં હરિ ૮
 વધામાણી શું જૂઠી ખાધી, વાડવે આવી વાહી જી;
 મ્રાણુ તજું પાણુ હું નવિ એમું, શિશુપાળનો કર સાહી. હાં હરિ ૯
 અખળા ઉતાવળ કરે છે, ચાલે નહિ મુજ ચરણ જી;
 આણી વેળા શું નહિ આવે, અળવે અશરણશરણ. હાં હરિ ૧૦
 અથવા શું બહુ ચોધા દખી, બાન્યા દીનદયાળ જી;
 કેઈ માત્ર તે કેસરી આગળ, કોટિ મળ્યાં શૃંગાલ. હાં હરિ ૧૧
 ક્યાં શિશુપાળ મંદમતિ માનુષ્ય, ક્યાં એ શ્રીરાણછોડ જી;
 તુલસીમંજર શી પેર થાયે, જો વાવે વિજયા છોડ. હાં હરિ ૧૨

૩ ઉજાણા—એકદમ ચાલી આવ્યા. ૫ એક મનાં—એક મનનો. ૮ કં-
 ઠ પાશ—ગળે ફાંસો.

૧૦ અળવે—માંડમાંડ.

ઐણીપેર વીમાસણ કરતાં, ફરક્યું વામ લોચન જ;
 સ્થિર મન રાખી કરે વિનતિ, ઐલું કહી વચન. હાં હરિં ૧૩
 જો મેં પુણ્ય કર્યું હોય કાંઈએ, દીધું હોય જો દાન જ;
 તો ભાલણપ્રભુ શ્રીરામ આવજો, સત્વર શ્રીભગવાન. હાં હરિં ૧૪

પદ ૮ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

આરત કરતાં અતિ ઘણી રે, આવ્યા શ્રીગોપાળ;
 રથે બેઠા રણિયામણા રે, દીઠા દીનદયાળ. ૧

ઢાળ.

દયાળ આવ્યા દીપતા, તવ પડ્યું અતિ ભંગાણ;
 રાજ સહુ ઝાંખા થયા, જાણે દેહમાં નહિ પ્રાણ. ૨
 ગર્વ આણે બાણ તાણે, જાણે હરિ હરશે સહી;
 આપ વખાણે આણે ટાણે, મૂકાવે તે કો નહિ. ૩
 શામા સરશાં નયણે નિરખી, હૈયે હરખે અતિ ઘણું;
 દયાળ આવ્યા મન ભાવ્યા, લાવ્યા સૈન્ય તે આપણું. ૪
 મને વે'શે દોટ દેશે, લેશે હેલામાં હરી;
 જેહ મળિયા ભૂપ બળિયા, થયા ગળિયા મતિ ખરી. ૫
 જે દીઠે સ્વામી દુઃખ વામી, સુખ પામી સુંદરી;
 તે ક્યમ કહીએ પાર ન લહીએ, જે વદિયે શત નિશ્વાએ કરી. ૬
 હવે આઘી ચાલું પાણિ ઝાલું, દેહી આલું નાથને;
 લાજ મેલું રસે રેલું, એ મલણ છેલું સાથને. ૭
 શિશુપાળ સાલે આઘી ચાલે, આલે કર સહિયરતણા;
 પગલાં ભરતી સાન કરતી, નેહ ધરતી અતિ ઘણા. ૮

નયણે મળિયાં મન મળિયાં, વળિયાં પાછાં ક્યમ રહે;
 દયા કીજે આવી લીજે, બીજે તે કર ક્યમ ગ્રહે. ૯
 રથે ખેસવા ચાલી, કુંવરી કાલી, આવી ઝાલી કામિની;
 ગ્રહી નારી રથે ખેસારી, પ્રેમ ભારી ભામિની. ૧૦
 સામું જોઈ રહ્યા રોઈ, અવર જે રાજન;
 હરિ સમુદ્ર માંહે થયા તે, ઉદક બહુ સમાન. ૧૧
 મથે મહીપતિ કેડે ને, પીતાંબર પળાય;
 શિયાળકેરા યૂથ માંહેથી, સિંહ લઇને જાય. ૧૨

૫૬ ૯ મું.

રાગ સામેરી.

રૂક્મિણીને રથે ખેસારી, સાંચર્યા જ્યારે સ્વામ;
 વેગે લઇને વાહિની, પરવરે પૂઠે રામ. ૧
 હરિ જતા જોઈ યાદવ, વદે જરાસંધ;
 અરે કોણે દીઠો નહિ, મોહે થયા શું અંધ. ૨
 રૂક્મિણીને લઈ જતાં, ચોધ લાગી ગાળ;
 ધ્રુવ આયુધ આપણાં, જે બળ રહ્યું નહિ બાળ. ૩
 નગરજન જોવા મળ્યા, તે વદે વાણી લોક;
 શાણગાર શિશુપાળે કર્યા, તે થયા સઘળા ફોક. ૪
 મીઠળ છોડો કરથકી, ને ઢાંકો એનો હાથ;
 ડાઢીનું પાણી રહ્યું, જે આવ્યા વૈકુંઠનાથ. ૫
 વિધાતા વરાંચો નહિ, ચતુરાઈ એની ઘણી;

૧૧ હરિ ઈ—હરિરૂપી સમુદ્રમાં બીજા રાજાઓ ઉદક (જળ) જોવા થયા. અર્થાત્ તેની મોટાઇમાં દબાઈ ગયા !

૧ વાહિની—સેના. ૫ ડાઢીનું પાણી—ભીમકનો ટેક.

વર વિઠેલજી ભલા, ને રાજકન્યા રૂઝિમાણી.	૬
જુઓ મુખ શિયુપાળનું, નયણે વહે છે નીર;	
કાણુ હૈયું એહનું, જે પ્રાણુ ધરે શરીર.	૭
અપમાન પાળે મરાણુ વારૂ, જેહને હોયે સાન;	
પરણ્યા વિના ક્યમ ઘેર જાશે, જે લેઈ આવ્યો જાન.	૮
સહુ શ્રવણે સાંભળે, જે કહે કડિન વચન;	
સાલ્ય કરવા સોંઢિયા, જે ભૂપકેરા તન.	૯
મૂછ મરડે દાંત ધરડે, હોઠ કરડે હડિ ચઢે;	
ગાળ દેતા મને વેહેતા, આયુધ લેતા અડવડે.	૧૦
અશ્વ ચઢતા ઢળી પડતા, કેા આખડતા અડવડે;	
વેગે પળાઓ વીર ધાઓ, મળી જાઓ ઉચ્ચરે.	૧૧
ધર ધૂતારો વેગે મારો, જાલો ત્યાં એ મૂઢને;	
રખે રસજો જાચે કુશજો, મહી જે મસજો પ્રાદને.	૧૨
મને કૂડે અશ્વ રૂડે, રોણું ઊડે ખુરતાણી;	
તે ચોંધ બૂકે હોઠ સૂકે, તીર રૂકે હરિ ભાણી.	૧૩
મુશળધારી મતિ વિચારી, સેન સારીને રહ્યા;	
બીક ટાળી વ્યૂહવાળી, બિઈ પાળી નિર્વહ્યા.	૧૪
વીર તરસે બાણુ વરસે, સહુ સરસે શ્રમ કરે;	

૬ વરાંક્યો નહિ—વિરમય થયો નહિ—શું કરવું એવી ચિંતામાં પડ્યો નહિ. ૮ અપમાન પાળે—અપમાન કરતાં.

૧૦ દાંત ધરડે—દાંત પીસે. મને વેહેતા—મને ચગડાળ ચઢેલા એવા.

૧૨ ધર—મૂળથી. મહી—ભૂમિ ઉપર જે પ્રાદ છે તેને મસજો.

૧૩ ખુર—ઘોડાની ખરીઓ. રૂકે—રોકે (?). ૧૪ મુશળધારી—બળરામ. નિર્વહ્યા—પણુ પાળ્યું.

રંધે રામા વળી વામા, રથામા જળ નયણે ભરે.	૧૫
પ્રીતિ રાખે કૃષ્ણ પાખે, સૂત્ર દાખે આપણું;	
ભય મ ધરશો એહ મ વરશો, મોદ ધરશો હું હણું.	૧૬
માંહોમાંહો કે' હળે હાંકે, પ્રહાર પાંકે પડવડે;	
વીર નિવારે મૂશળ મારે, દેહ હાલે ચડવડે.	૧૭
પ્રહાર સાલે રૂધિર ચાલે, વીર જાલે શીશને;	
ચોધ બળિયા ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ઇશને.	૧૮
થયા ખોડા પડયા ઘોડા, કર્યા ખોડા હળધરે;	
ઉંટ નાસે પ્રહાર ત્રાસે, પેર પાસે શી કરે.	૧૯
શૂર સાથી હણ્યા હાથી, ભરે ભાથી બાણની;	
ભીડ ભારી મહી સારી, પાગ પસારી પ્રાણની.	૨૦
કુંડળ ઝળકે મુકટ ચળકે, ભૂપ સળકે ચોધને;	
ભૂપ લાગે બાણ વાગે, જાળ લાગે કોધને.	૨૧
મગધ માઠો નેટ નાઠો, ઘણું ગાઠો હો હડી;	
નયાણુ સૂણે કોટ ધૂણે, પૈર પૂણે મતિ મડી.	૨૨
શિશુપાળ રોચે નીચું જ્ઞેચે, નેત્ર ચૂચે ચાલતાં;	
કાંઈ ન સૂઝે બાપ જૂઝે, કો ન જૂઝે જાલતાં.	૨૩
ભલ્લા ભાડિયા હાથી ચઢિયા, પડયા સઘળા જાણિયા;	

૧૫ સરસે—એક બીજાથી સરસ થવાની ઈચ્છાથી. ૧૬ પ્રીતિ

ઈન્—કૃષ્ણ પાખે—પક્ષે જે યોધા હતા તે પોતાનું સૂત્ર—સારું દેખાડીને (યુદ્ધમાં) પ્રીતિ રાખતા હતા. મોદ ઈન્—હું તેમને હણું ત્યારે તમે મોદ. (હર્ષ) ધરશો.

૧૭ પાંકે—તાકે—આગળથી ધારે. પડવડે—પડે (?) ચડવડે—ચરમડે.

૨૦ મહી ઈન્—સારી (બધી) મહી ઉપર પ્રાણની પાગ પસારી—પ્રાણ વેરી નાખ્યા.

૨૨ સૂણે—સૂણ જાય. પૂણે—દુઃખ દે. મહી—માહી કે મથી.

રણે ગાયા અને દ્રાયા, રોચે ધાયા માનિયા.	૨૪
શિશુપાળની જ્યમ શ્રી હરિ, ત્યમ કરે બેઠો રૂદન;	
જરાસંધને વિદૂરથ, દંતવક્ત્ર વદે વચન.	૨૫
શોક કરવો નવિ ઘટે, સમરથ તું ભૂપાળ;	
સુખ દુઃખ વશ નહિ આપણે, એ કરે છે સર્વ કાળ.	૨૬
ઘોડિયાને વશ વર્તે, કાષ્ટની જ્યમ પૂતળી;	
ત્યમ જીવ વશ ઈશ્વરતણે છે, નિર્બળ થાચે અતિ બળી.	૨૭
ત્રેવીસ અક્ષૌહિણી સહિત, ભાગ્યે હું (એ આગળ) સત્તરવાર;	
એકવાર પાછળ જીતિયો, પણ દુઃખ નહિ લગાર.	૨૮
હાર્યાતું દુઃખ ના'ણીએ, વળી સમ્રો આવે વાળિયે;	
શું કીજે સહુ કર્યા પ્રાણે, આજ એ ગોવાળિયે.	૨૯
વીર ઊઠી ઘેર જાઓ, ધીરજ મન માંહે ધરો;	
આપણ એને જીતશું, જ્યારે દૈવ થારો પાધરો.	૩૦
પ્રતિબોધ એવો સાંભળી, શિશુપાળ ચાલ્યો ઘેર;	
રાજા રણમાં ઊગર્યા તે, ચાલ્યા પેરે પેર.	

પદ ૧૦ મું.

રાગ આશાવરી.

રૂઝમેયો રીસે ભર્યો, દૈવ તેં આંખો કર્યો;	
નગર બાહર તે નીસર્યો.	૧

હાળ.

ઉતાવળો તે નીસર્યો, સર્વ રાજા પ્રત્યે ઊચરે;

૨૪ ગાયા-ગયા. દ્રાયા-ધરાયા. ૨૫ શિશુપાળ ઈ૦-શિશુપાળની જેમ શ્રી (લક્ષ્મી) હારાઈ હોય તેમ તે બેઠો બેઠો રડવા લાગ્યો ! ૨૭ ઘોડિયો-આજીવર. પાખે-પક્ષમાં.

સાંભળતાં સર્વ ભૂપને, તે પ્રતિજ્ઞા એવી કરે.	૨
કૃષ્ણને છૂટ્યા વિના, લાવ્યા વિના તે રૂમિયાણી;	
કુંદનપુર પેસું નહિ હો, પ્રતિજ્ઞા એ અમતણી.	૩
એશી રથે કહે સારથીને, અશ્વ વેગે ખેડ હો;	
ભાંજી નહીં ભરવાડને, લ્યો કૃષ્ણકેરી કેડ હો.	૪
મૂઠ મહિમા જાણે નહિ, ગોવિંદને દે ગાળ;	
ઊભો રહે આહીર તું, પ્રતિજ્ઞા એ પાળ.	૫
એક રથશું આપિયો, ત્રણ મેલ્યાં બાણ;	
તિષ્ઠ કહે ચક્રકુળદુષ્ટ, કિમ જાણું બળ પ્રાણ.	૬
કાગની પેરે ખેન મારી, હરીને જાઈશ ક્યાંહાં;	
આજ મદ મદાંધમાં, હું ગર્વ ઉતારું યાંહાં.	૭
બાણે માર્યો માહરે, મહીએ ન સૂએ જ્યાંહી;	
મે'લ ભગિની માહરી, ઉતાવળો તું આંહી.	૮
હરીને હરિ બાણ મે'લી, છેદિયું તેહનું આપ;	
બાણ છનો પ્રહાર કીધો, રૂમૈયાને આપ.	૯
ધનુષ્ય બીજી કર ધરી, ને મેલ્યાં બાણ અઢાર;	
આઠ મૂકયાં અશ્વ ચોને, સૂતને બે પ્રહાર.	૧૦
ત્રણ શર ધ્વજ ઉપરે, પરબ્રહ્મને પાંચ;	
તે હણીને અતિ હરખિયો, શાળક જોઈ સાંચ.	૧૧
પ્રહાર તેના ચાળવી, વળી ધનુષ્ય છેદું હાથ;	
અન્ય ત્યાં ઉતાવળું, રૂમૈયે લીધું હાથ.	૧૨
તેહ કૃષ્ણે છેદિયું, વળી ફરી લીધું મૌઠ;	
બાણ મે'લી છેદિયું, તત્કાળ ગરડાગરડ.	૧૩

૬ તિષ્ઠ !—ઊભો રહે. ચક્રકુળ દુષ્ટ !—યાદવ કુળમાં દુષ્ટ ! કૃષ્ણ ! ૭
 આજ ૬—આજ મદાંધમાં મદ ભરાયો છે, પણ તે ગર્વ હું અહીં ઉતારું છું.
 ૧૧ શાળક—સાળો.
 ૮

પાણિ ફરશી ધરી પાપી, પ્રહાર મે'લે નેટલે;	
અચ્યુતે એક બાણ મે'લી, છેદિયું તે તેટલે.	૧૪
કરી કોપને કર ધરે, રૂઝમેચો જ્યારે શૂલ;	
બાણ મે'લી છેદિયું, નેમ અર્કકેરું તૂલ.	૧૫
ખડ્ગ ખાંડું ખેવ લઈ, ધશ્યા ત્યારે ધીર;	
વાસુદેવે તેહ છેદ્યું, એક મે'લી તીર.	૧૬
રૂઝિભણી ચિંતા કરે, રખે પિયુને વાગે ઘાત;	
વળી જાણે રખે મારે, કૃષ્ણજી મુજ બ્રાત.	૧૭
આયુધ છેદે શ્રીહરિ, ને ગ્રહે કરમાં ચોધ;	
રથથકી તવ ઉતર્યો, રૂઝમેચો કરતો ક્રોધ.	૧૮
ખડ્ગ લેઈ મારવાને, કૃષ્ણ પૂઠે ધાય;	
પતંગ જ્યમ દીપક ભણી, ક્રોધ કરી પળાય.	૧૯
બાણ મે'લી કહ્યું કૃષ્ણે, અસિતલ તિલમાત્ર;	
ધનુષ્ય ચર્મ તે છેદિયાં, રીસે ભર્યાં અતિ ગાત્ર.	૨૦
ઉતર્યા હરિ ખડ્ગ લઈને, મને અતિ આણી રીસ;	
વડી વારનો વીર વઢતો, હવે છેદું શીશ.	૨૧

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

હરિણનયાણીએ હરજી દીઠા, ખડ્ગ ધરીને ધાતા જ;	
ભાઈ ઉપર રીસે ભરાણા, રંગે દીસે રાતા જ.	૧
મનમાં જાણે હવણાં મારૂં, દેખી ક્રોધે ભરાતા જ;	
ચિત્ત ચિંતવે તો શું કીજે, વિપરીત થયો વિધાતા જ.	૨

ત્રાહિ ત્રાહિ સ્વામી જીગજીવન, ભુડો પાણ એ બ્રાતા જી;	
અપયશ મારે માથે કહેશે, લોક આવતા જતા જી.	૩
આવી પતિને ચરણે લાગી, એણી પેર ખાસે વાણી જી;	
એ તો તમને ક્યમ આજખે, અતિ મૂરખ છે માણી જી.	૪
હું માટે મે'લો જીવતો, સગો શાળક જાણી જી;	
ચોગેશ્વર તું દેવ છાં, સમરથ શારંગપાણિ જી.	૫
દીનાનાથ હું કહી ન શકું, વાત કાંઈએ તાણી જી.	
* * * * *	૬
વાચ કેળતાણી પેરે ધ્રુજે, શ્યામાતાણું શરીર જી;	
મુખ સૂકે માનિનીકેરું, નયણે આસે નીર જી.	૭
કંઠથી ત્યાં માળા તૂટે, છૂટે કટિથી ચીરજી;	
ગદગદ કંઠે ખોલી ન શકે, દખી દામણો વીર જી.	૮
કરૂણા આણી સંવર્યું, ધરણીધર થઈ ધીર જી.	
* * * * *	૯
ખીતાંબરે ત્યાં લઇને બાંધ્યો, ગાંઠ પાડીને ગાઢી જી;	
મુંદરી સામું રહી રહી જાયે, વેગે છુરિકા કાઢી જી.	૧૦
પાપીને ઝાલીને મૂડ્યાં, મસ્તક મૂછ ને દાઢી જી;	
વિનતા વચન કહી તે ન શકે, ભયભીત છે ટાઢી જી.	૧૧
એવે સમે ભૂપતિને ભાંજી, આવ્યા ત્યાં બળદેવજી;	
રૂઝમેયાને બાંધ્યો જોઈ, જાણી સગાની સેવ જી.	૧૨
પાસ આવીને ત્યાં છોડ્યો, હળધરજીએ ખેવ જી;	
કોટિ ઉપાયે તો નવિ જાયે, જેહને જેવી દેવ જી.	૧૩

૯ સંવર્યું—પાછું ખેંચી લીધું (ખડું). ૧૦ છુરિકા—પાળી—નાની

કર્યાં આપણાં સહુ ભોગવે, પૂર્વ કર્મને ખેવ જી;

* * * * ૧૪

આદિપુરૂષને અગ્ર કહે છે, એવું કામ ન કીજે જી;

સાચો સગો થયો આપણો, અપમાન તેને ન દીજે જી. ૧૫

મુંડણ પાખે મરાણ તે વાર, વહુઅર મનમાં ખીજે જી;

અનેક જો અપરાધ કરે તો, આપણ ત્યાં સહી લીજે જી. ૧૬

બંધન છોડ્યું ને બળિયો, નીચું રહ્યો નિહાળી જી;

આગળ ઊભી આંસુ ઢાળે, કન્યા અબળા બાળી જી. ૧૭

હજીવર કહે છે દુઃખ ન કીજે, લીજે મનમાં વાળી જી;

તેં બાપનું કહ્યું ન કીધું, બુદ્ધિ કરી અતિ બાળી જી. ૧૮

ભીમકરાયે પેહેલું લાખ્યું, વર રૂડો વનમાળી જી;

વિધાતાએ જે લખ્યું તે, કોણ શકે ત્યાં ટાળી જી. ૧૯

આતાજી તમે ઘેર પધારો, વેગે ત્યાં તમે ધાઈ જી;

દ્વારાવતીએ લેઈ આવો, વિવાહતાણી સજઈ જી. ૨૦

એ તો ગાંડ પડી પટોળે, સાચી થઈ સગાઈ જી;

તારે માથે ભાર સઘળો, તું વડો છાં ભાઈ જી. ૨૧

હવે તો હરખીને દીજે, અન્યો અન્યે સાંઈ જી;

* * * * ૨૨

વચન સુણી નિસાસા મેંલે, મન મહિ અતિ બળિયો જી;

શૂર સાથ કોયે ન દીસે, પેહેલું નાશી પળિયો જી. ૨૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ગોડી.

રૂઝિમાણી પ્રત્યે રામ કહે છે, શ્યામા ન કીજે શોક જી;

દેવતણે વશથી પામે છે, સુખ દુઃખ સઘળા લોક.

બાઈ દુઃખ ન કીજે. ૧

ક્ષત્રીનો ધર્મ કર્યો વિધાતા, અતિશે ઘોર વ્યવહાર જ;
ભાઈ ભાઈની લાજ ન રાખે, રણે રહ્યા કરે પ્રહાર.

બાઈ દુઃખ ન કીજે. ૨

ચોપાઈ.

- એવું વીમાસી તેણે ઠામ, વાશ્યું ગામ ભૂજ કહી નામ;
રોષ સર્વ મન માંહે ગ્રહ્યો, તેણે સ્થાનક વાસે રહ્યો. ૩
- લેઈ સૈન્ય ન શ્રીભગવાન, વેગે ત્યાં આવ્યા નિજ સ્થાન;
વધામણિયા વેગે જાય, જીતી આવ્યા જલવરાય. ૪
- માતા આપો વધામાણી, કૃષ્ણજી લઈ આવ્યા રૂકિમાણી;
નગર લોક જોવાને પડ્યા, સગા સહુકો આવી મળ્યા. ૫
- અતિ ઉચ્છવ શેરી છંટાય, ધ્વજ તોરણ ઘેર હાટ બંધાય;
મંડપરચના મારગ થાય, બંદીજન માગધ ગુણ ગાય. ૬
- કામિની જોવા મેડે ચઢે, એક ઉજયે ને આખડે;
એક કહે જીઆ કામિની, રથ ઉપર ખેડાં ભામિની. ૭
- એક વધાવે મોતી લાજ, ભલે પધાર્યા શ્રીમહારાજ;
જન્મ સફળ થયો તે આજ, દર્શને સઘળાં સિધ્યાં કાજ. ૮
- એક કહે બાઈ જીગતી જોડ, શ્યામા સુંદર વર રણછોડ;
એક કહે ક્યાં ગયો શિશુપાળ, મીઠળ પાણિ રહી વરમાળ. ૯
- એવી લોકે વાણી ઉચ્ચરી, સાંભળતા જાયે શ્રીહરિ;
મંદિર આવી તેડયા મુન્ય, જોયો લગ્નતણે શુભ દિન. ૧૦
- વિવાહ વિધિશુ મંગળ કરી, સગા સહુને કંકોતરી;
મન માને આવ્યા ભૂપાળ, ઉતારા આખ્યા સુવિશાળ. ૧૧

ભીમક રાજ્યે અતિ ઘણી, વેગે મોકલી પેરામણી;
 સેવક લઈ આવ્યા ત્યાં જહ, માન દઈ ઉતાર્યા તેહ. ૧૨
 બેઠા પાટ ત્રિભુવનધણી, શેષ ભરે દેવકી રોહણી;
 મંગળ સ્નાન કરી શૃંગાર, વર બેસાર્યા જગદાધાર. ૧૩
 કન્યામંદિર કર્યું છે બ્યાંહાં, અશ્વ ચઢી હરિ આવ્યા ત્યાંહાં;
 મારગ કહે લોક વિચાર, તોરણે જશે દેવ મુરાર. ૧૪
 હરિને કોણ લોશે કાંચળી, સાળી વિના મુખ મનની રણી;
 ગ્રહી નાસિકા કોણ તાણશે, સાસુ વિના મંડપ આણશે. ૧૫
 મારગ માંહે હરિ સાંચરે, કથા લોકની શ્રવણે ધરે;
 આવ્યા તોરણિ કરે આચાર, બ્રાહ્મણ વેદ ભણે છે ચાર. ૧૬

પદ ૧૩ મું.

રાગ દેશાખ.

અપ્સરા નાચે ગુણીજન ગાય, બંદીજન જશ શબ્દ બોલાય;
 ગર્ગાચાર્ય ગુરૂ તેડાવ્યા, હસતા હસતા મંદિર આવ્યા. ૧
 જતિકર્મ ત્યહાં નવિ જાણ્યું, બાંધવ બેહુનું કહી તાણ્યું;
 નામ કર્મ મેં કીધું છાનું, નંદતણે ઘેર લખિયું પાનું. ૨
 આજ ભલે એ ઉચ્છવ આવ્યો, હું તો માનુષ્યને ભવ ફાવ્યો;
 વિવાહ વિધિશુ કરી પરણાવે, સેવક ભીમકના તે આવે. ૩
 સુંદર તે ત્યાં બાંધી ચોરી, જાણે વસંત વનસ્પતિ મોરી;
 લાજ હોમ તે ત્યહાં કરાચે, માનિનીઆ તે મંગળ ગાચે. ૪
 ચરણ ગ્રહવા કોણ થાશે સાજો, રૂકમૈચો તે થઈ ગયો કાજો;
 સાસુ પીરસે જો કંસાર, નાવે ભીમકની ત્યાં નાર. ૫

૧૫ લોશે કાંચળી—સાળી કાંચળી હુએ એવો સંપ્રદાય કેટલાકમાં છે.

૪ મોરી—મોહારવાળી થઈ.

રૂઝિમાણી કોળિયડો કરી સાહે, વારે વારે હરિને વાહે;
વિઠલ વદન વિકાસે ખેવ, ગગન રહ્યા હસે સર્વ દેવ. ૬
હરિની માનુષ્યલીલા નિરખે, ઇંદ્રિદિક મન માંહે હરખે;
જ્યમ સીતાને પરણ્યા રામ, રૂઝિમાણીને મુંદરશ્યામ. ૭
એણી પેરે ઉચ્છવ કીધો, સકળ લોકને હરખજ દીધો.

૫૬ ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ.

એણી પેરે આનંદ ઉચ્છવ રંગ રે;
અંગેને ઉલટ અતિ ઘણો રે. ૧

ઢાળ.

અંગે ઉલટ અતિ ઘણો, પરણિયા વિશ્વાવાસ;
દારકા નરનારીને મન, ઉપજ્યો અતિ ઉલ્લાસ. ૨
ભીમકના સેવક વળાવ્યા, ને વળાવ્યા સર્વ ભૂપતિ;
રૂઝમેએ ત્યાં કૃષ્ણ ઉપર, કરી પાછલી મતિ. ૩
રૂઝિમાણી આનંદ પામી, અને કૃષ્ણ ભરતાર;
સકળ ગુણ પૂરણ હવા, તેણે સકળ થયો અવતાર. ૪
હરિકથા જે સાંભળે, તેનાં પાતક જાય;
મન મનોરથ જે કરે, તે સકળ પૂરણ થાય. ૫
ગાન કરે જે પ્રેમથુ, એ કૃષ્ણવિવાહ દાસ;
મુખ પામે સંસારનાં, અંતે પૈકું વાસ. ૬
કૃષ્ણવિવાહ કહી કથા, આણી આનંદ મન;
પ્રેમ ભરી જે સાંભળશે, તે હશે હરિનો જન. ૭

બોળે ભાવે ભાખીએ, કૃષ્ણલીલા ગાન;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથજી, ભાવે આણી અંતર ધ્યાન. ૮
 કહી કથા ભાગવતની, કાંઈ અન્ય પુરાણ;
 ભણે ભાલણ ભક્તિ ભાવે, સ્તવ્યા શારંગપાણ. ૯

નળાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.

રાગ ધનાશ્રીમેવાડો.

પર્વતબ્જને પરણુમું પ્રીતે રે, નીલકંઠ નમન કરું;
ગણનાયક બુધદાયક રે, સિદ્ધિ બુદ્ધિ મનમાં ધરું. ૧

ઢાળ.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ ધારી મનમાં, સમરૂં તેનો સ્વામી;
સિંદૂરાણુ મોદ મોદક, નમું મંગળગામી. ૨

ફરશી કરમાં ધરાંછાં, વિપુલ દેવ પાવન;
ઉદર મોટે દીસાંછાં, સ્વરૂપે વામન. ૩

સેવત્રાંની સોઈસારી, ઘંટા ઝાલી પાણુ;
મૂષકવાહન મદપતા છાં, વેદ ચારે વાણુ. ૪

શુડાદંડ અખંડ અવિચળ, સેવક જન સા'ઈસદા;
કવિતા કરવા વિનવિ છિં, મન કરો દેવા મુદા. ૫

૧ પર્વતબ્જ-પાર્વતી. નીલકંઠ—શિવ. ગણનાયક-ગણપતિ. સિદ્ધિ બુદ્ધિ ગણપતિની પત્નીઓ. ૨ સિંદૂરાણુ-સિંદૂરવડે રાતો. મોદ-હર્ષ. મોદક-લાડુ. મંગળગામી-મંગળ કાર્યમાં જનાર.

૩ ધરાંછાં-ધરોછો. (આ કવિ વર્તમાન બીજા પુરૂષ બહુવચનનો એ-વો પ્રયોગ કરેછે. અને તે હજી નાગર લોકમાં ચાલે પણ છે.) વિપુલ-મોટા—સ્થૂળ. ૪ શુડાદંડ—શુડરૂપી દંડ. વિનવિ છિં-વીનવું છું.

વિદ્યુવદની વિધાત્રી દેવી, વિદ્યુવત શીતલ પ્રકાશ;	
અક્ષતનયા અક્ષરૂપા, કરિં કૃપા નિજ દાસ.	૬
અંગ માંહે અધકાર છિં, પ્રકટો અર્ક અનુપ;	
ચાર નામથી ચતુરા તારિં, ચાર વાણીનાં કૂંપ.	૭
અલ્પમતિ આઈકાંઈ ન જાણું, ગુણ ગાવાની આશ;	
દયાનિધિ દયા કરિયે, તો ગુણ ગાયે દાસ.	૮
સુરિનર મુનિવર જિ હુઆ, વંદુ તેના પાઈ;	
છંદ પ્રબંધ હું કાંઈ ન જાણું, કરો કવિજન સાંઈ.	૯
રાગ લાગતું માપ ન જાણું, અહંબુદ્ધિ કવિની વસે;	
અલંકારનો અક્ષર કેવો, જાણું નહિ હું નવ રસે.	૧૦
શારદા સંપૂર્ણ કરજો, કૃપા મુજપર આજ;	
પુણ્યશ્લોકના ગુણ ગાવા, મતિ દિયો મહારાજ.	૧૧
યુધિષ્ઠિર અતિ દુઃખ પામ્યા, હવિ કરવું કિમ;	
અર્જુન તો સ્વર્ગે ગયો, થાયે કેઈ વિધિ ક્ષિમ.	૧૨
મહાદુઃખ તો રાઈ પામે, બૃહદશ્વ ઋષિ જોલ્યા;	
રાય દુઃખના મન માંહી, તાપસે તોલ તોલ્યા.	૧૩
રાય દુઃખ તું શાં ઘરેછિં, પામ્યો દુઃખ જે નળ;	
તારાથી તે અતિઘણું છિં, પુણ્યે વળી સખળ.	૧૪
ધર્મનંદન જોલિયા, મમ સમો દુઃખી કુણ;	
બૃહદશ્વમુનિ ભાખઈ, નથી નિપન્થો ઉણ.	૧૫
નિષદ્ધ દેશનો રાઈ કા'વે, વીરસેન મુજાણ;	

૬ અક્ષતનયા—સરસ્વતી. ૭ તારિં—તારો. પરા, પશ્યંતી, મધ્યમા અને વૈષ્ણરી, એવી ચાર વાણીરૂપી કૃવામાંથી તમે તમારા ચાર નામવડે. તારો. વિધાત્રી, અક્ષતનયા, ભારતી, સરસ્વતી. એ ચાર નામ.

૧૩ તાપસે—બૃહદશ્વમુનિએ.

મહાપરાક્રમી તે હુતો, રાયજી ગુણનો જાણ.	૧૬
પુત્ર તેના તત્વવેત્તા, નળ એવું નામ;	
પુષ્કર સાથિ ઘૂત રમિયો, હાર્યો સર્વે દ્રામ.	૧૭
સ્ત્રી સહિત તિ વનમાં વસિયો, સાથે નહિ દિજ વા રથ;	
રાજા તમે પુણ્યશાળી, સાથિ વિપ્ર સમરથ.	૧૮
સાથિ કો સગું નહિ, મહાદુઃખ પામ્યો નળ;	
ધર્મનંદન યોગિયા, વદો ઘૂતનો છળ.	૧૯
વિસ્તારી મુનિજી સંભળાવો, નળતાણું ચરિત્ર;	
પુણ્યશ્લોકની કીર્તિ સાંભળી, થકું મુનિ પવિત્ર.	૨૦

કહ્યું ૨ જી.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વઋષિ યોગે રે, સુણો નળનાં ચરિત્ર;	
રાજ્યબંધુ મળે તમને રે, મળે યદુપતિ મિત્ર.	૧

ઢાળ.

મિત્ર યદુપતિ મળે રાજા, હવિ સુણો આખ્યાન;	
કીર્તિવંત બળવાન હરિશો, નળ નામે રાજાન.	૨
તેના ગુણ અમ્હિ કેઈ પેર ગાઈ, ઈંદ્ર જેવો મતિવાન;	
તેજે તો તિ સૂર્ય સરિખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન.	૩
પ્રાહ્લાણને અતિ દાન દેતો, નામ હવું દાતાર;	
દયાવાન નળરાય છિં, વેદનો પામ્યા પાર.	૪
શૂર સાચો તપસ્વી છિં, ઘૂતવિધા સમજિ પ્રાણ;	

૧૭ પુષ્કર—નળનો ભાઈ.

૧ નળની કથા સાંભળવાનું ક્ષણ કહેછે: રાજ્ય ઈતિ-તમને તમારું સ-
ખ્ય, બંધુ (અર્જુન) મળે;

સત્યવાદી સેનપતિ છિં, કો કરિ ગુણ વિખ્યાણ.	૫
સ્વરૂપ સુંદર જોધને, કામની વાધિ કામ;	
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા રઘુવર રામ.	૬
શરણાંગતનું રક્ષણ કરતા, પુરૂષ છિં પુણ્યવાન;	
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.	૭
કીર્તિ વાધી દશ દિશામાં, નળ થયો પ્રકાશ;	
વિદર્ભ દશે રાય મોઠો, પૂરે ચાચકની આશ.	૮
રઘુનાથ કૃપાથી ગાઈ છિં, ભાણુ તિના ગુણ;	
ગાણપતિ ગુરૂની કૃપા હોઈતો, ગ્રંથમાં રે' નહિ ન્યૂન.	૯

કડવું ૩ જી.

રાગ દેશાખ.

નળરાજ અતિ ભરો રે, વિદર્ભમાં રાય ભીમ;	
શૂરવીર શાણો તેહ અતિ રે, તપ વ્રત ધારી નીમ.	૧

ઢાળ.

નીમ ધારી ભીમ રાય છિં, સંતતી કામના મન;	
સ્થિર ચિત્તે તે દિજને સેવે, કરિ ભજન અનુદિન.	૨
ધર્મનંદન ! તિની પાસે, આવ્યા દમન મુનિ;	
સૂર્ય ઉગ્યો એવી શોભા, કરિ વેદ શાસ્ત્રની ધૂન.	૩
અર્ધપાદે મુનિ પૂજ્યા, પત્ની સહિત રાજન;	
હાથ જોડી સન્મુખ ઊભો, જાણે જોઈએ વરદાન.	૪
મનનું હારદ મુનિ જાણુધ, વધા છિં વચન;	
ધરજા હોય તે માગિયે, એસો તમિ આસન.	૫
રાય ખેશી ખોલિયા, મુનિ નહિ સંતાન;	

૬ વાધિ-વધે.

૨ અનુદિન-નિત્ય.

વંઝદાષને ટાળિયે, ધમિ રાણી માગઈ માન.	૬
મસજ્જ થઈ વરદાન દીધું, ત્રણ પુત્ર થાશે સાર;	
એક પુત્રી તારે થાશે, ગુણ રૂપનો ભંડાર.	૭
કેટલિ કાળે રાયને, સંતાન હુઆં ચાર;	
દમયંતી દમ દાંત એ ત્રણ, દમન ચોથો ધાર.	૮
યુધિષ્ઠિર સુણ કથા તેની, પુત્રકેરી આજ;	
રૂપ યૌવન રાજતી, યશ શોભા મહારાજ.	૯
ગુણવતી ગોરી ઘાણું, અપાર મહિમા વાધ્યો;	
અનુચરી શત સેવા કરતી, જોગ રૂપનો સાધ્યો.	૧૦
દંદ્રાણીથી અધિક આપે, દમયંતી ભીમકુંભારી;	
આકાશરૂપી અનુચરી છે, વિદ્યુત્રૂપી બાળી.	૧૧
વિભજ્યકેરી લક્ષ્મી જેવાં, નેત્રકમળ વિશાળ;	
ભૂકટિ ધનુષ્ય છે વાંઝકું, વિપુલ પ્રકાશિત ભાળ.	૧૨
દેવ દાનવ યક્ષ કિન્નર, મનુષ્યમાં નવ નાર;	
દમયંતી છે અતિ મનોહર, ઉતારે સર્વનું વાર.	૧૩
દેવ જોઈ આનંદ પામઈ, એવી છિં દમયંતી;	
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથના, દમયંતી ગુણવંતી.	૧૪

કડકું ૪ થું.

રાગ ગોડી.

જસી દમયંતી રૂપાળી, તેવી નળની જોડી ભાળી;

૮ કેટલિ-કેટલે. દમયંતી ઈ૦-દમયંતી નામે એક પુત્રી અને દમ, દાંત, દમન, એ ત્રણ પુત્ર. ૯ પુત્રકેરી--પુત્રીકેરી. ૧૦ અનુચરી--દાસી.

૧૧ આકાશરૂપી--મેઘરૂપી. (રૂપક). ૧૨ વિપુલ--મોટું.

૧૩ વાર--પાણી. ૧૪ ભાલણ ઈ૦--પ્રભુ રઘુનાથના દાસ ભાલણ કહે છે.

- નૃસિંહશું પ્રાક્રમ જાણુ, ઉગ્યો જાણુ નિષદ્ય ભાણુ. ૧
- પૃથ્વીતળમાં નર નહિ એવો, પ્રજા કે' રાધીને સેવો;
કામદેવ હારે રૂપે, રાય પૃથ્વી માંહે અનુપે. ૨
- એવાં બંને રૂપનાં રાશિ, જન વાત કરિં બેઠની પાસિ;
બંને નજરે ના'તાં મિલ્યાં, ગુણુ સુણી મુખ થતાં વિ'લાં. ૩
- જગ્યો પરસ્પરને કામ, બંને જપે અન્યોન્યતું નામ;
વાધિ નળને કામ અપાર, કરઈ દમયંતીનો વિચાર. ૪
- મન ભ્રમિત થયું જિ વાર, અંત:પુર સાન્નિધ્ય ગયો સાર;
વાડી રમણિ પોતીકી હતી, કામ વાસના મન જગતી. ૫
- એવિ દીઠો રમતો હંસ, જિનાં શિથિલ થયાં છિં અવતંસ;
ઘણા હંસ જોયા ભૂપે, ધર્યો એક રૂપ અનુપે. ૬
- પાત્રી ભયને બોલ્યો તેહ, મુનિ હણુશો મા નિ:દેહ;
કાંઈકારજ કરશું તમારું, રાય માનો જો અમારું. ૭
- જાઉં દમયંતી પાસે હુંય, રાજા મનમાં રીજે તુંય;
મોહની તેને લગાડું, કામ તારો તેને જગાડું. ૮
- કરું હવિ એવાં વિખાણુ, બીજે પુરૂષ ન પરણે જાણુ;
સુણી આનંદ પામ્યો રાય, હંસને આપી આજ્ઞાય. ૯
- હંસ ટોળે મળી ગયા, મન માંહી સુખી થયા;
વિદર્ભમાં ગયા જ્યાંહિ, નગરી ભીમકની છિં ત્યાંહિ. ૧૦
- ઉતર્યા નભચર હંસ, ઊભી નારી ધરી અવતંસ;
સખી સાથે ઊભી શ્યામા, ગયા હંસ તેણીના સામા. ૧૧

૫ સાન્નિધ્ય—પાસે. રમણિ—રમણીય. ૬ અવતંસ—ધરેણું (પી-
છાં?). ૭ મુનિ—મને. ૧૧ નભચર—આકાશમાં ફરનાર.

રામા દોડી ધરવા હંસ, પડતાં શિર કર્ણનાં અવતંસ;
 સખી જોટલી તેટલા હંસ, કોઈ ઉડીને યેઠા વંશ. ૧૨
 કોઈ સખી દોડતી પૂડિ, કોઈ ઝલાય નહિ તિણે રૂઠી;
 ગઇ દમયંતી હંસ સા'વા, તિ તો હંસ યોલ્યો યોલ આવા. ૧૩
 વાણી મનુષ્યની જાત પંખી, યોલે ઊડતો કંઈકે કંખી;
 ભાલાણુમ્બુ રઘુનાથકેરો, હાથ ન આવે ફરતાં ફેરો. ૧૪

કરવું પ મું.

રાગ સામેરી.

ઊડતાં યોલ્યો હંસ, શ્યામા સાંભળ રે;
 દેશ નિષદ્ય મુઝાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૧
 કામદેવ જેવું રૂપ, શ્યામા સાંભળ રે;
 અશ્વિનીકુમાર શો અનુપ, છિં નરમણિ નળ રે. ૨
 જિના જેવો નહિ કોઈ, શ્યામા સાંભળ રે;
 ભાગ્યહીન તિ તજિ સોઈ, છિં નરમણિ નળ રે. ૩
 માટે માફ નાર, શ્યામા સાંભળ રે;
 કિજે નળ ભરતાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૪
 તું છિં હીરાની ખાણ, શ્યામા સાંભળ રે;
 મિલવ્ય હીરો ગુણ જાણ, છિં નરમણિ નળ રે. ૫
 થાચે રૂપ રંગ સફળ, શ્યામા સાંભળ રે;
 જિનું અપાર છિં બળ, છિં નરમણિ નળ રે. ૬
 અમિ જોયા દાનવ દેવ, શ્યામા સાંભળ રે;
 ગંધર્વ મનુષ્ય મૂકી અહમેવ, છિં નરમણિ નળ રે. ૭
 સર્પ વિદ્યાધર જાણ, શ્યામા સાંભળ રે;

કરે ધનું વિખાણું, છિં નરમણિ નળ રે.	૮
નારી માત્રમાં તું ગુણવાન, શ્યામા સાંભળ રે;	
તેવો નળ છિં રૂપવાન, છિં નરમણિ નળ રે.	૯
મિલિયા યોધ સમાન, શ્યામા સાંભળ રે;	
રતિયુદ્ધ કરો યજવાન, છિં નરમણિ નળ રે.	૧૦
સર્વ વિશ્વ જોઈ સંગ્રામ, શ્યામા સાંભળ રે;	
સુરતઢીડામાં શોભો શ્યામ, છિં નરમણિ નળ રે.	૧૧
જય બોલવા દમયંતી નાર, શ્યામા સાંભળ રે;	
ભાલાણુપ્રભુ રામ રસાળ, છિં નરમણિ નળ રે.	૧૨

કડવું ૬ કું.

આદિ ઉમતાલ.

બોલી દમયંતી રાણી જી, હંસ સાંભળ મારી વાણી જી;	
ગુણ નળના ગાયા જેવા જી, મારા તહીં જઈ કે'વા જી.	૧
જેવું બોલ્યા અમિને જી, તેવું કે'જે તમિને જી;	
અંડળ ઊડી ચાલ્યા જ્યાંથી જી, વારૂ કહી ઊડ્યા ત્યાંથી. જી	૨
નિષધ દશમાં ગયા તેહ જી, બેઠો નળ વિગાસે જેહ જી;	
એવે આવ્યા ઊડતા હંસ જી, જાણે શબ્દ થાયે છિં વંશ જી.	૩
એવું ઊડવું સુણી રાય જી, બાર નિસરી જેવા જય જી;	
હંસ રાધને જોઈ ભાખિ જી, તારી વાત રાજ દાખિ જી.	૪
પામી આનંદ નારી જી, ગુણ તમારા ગાયા ભારી જી;	
રામા બોલી બોલો જેવું જી, મારું રૂપ કો' તહિં તેવું જી.	૫
અમિ બીજને નવિ વરૂં જી, અન્ય પુરૂષે મન ના કરૂં જી;	

૮ વિશ્વાધર—એ જાતના દેવ. ૧૦ યોધ—રતિયુદ્ધ કરનારા.

૨ તમિને—તેમને. અંડળ—પક્ષી. ૩ વંશ—વાંસ કે વાંસળીનો.

રાયે કરવું તિમ જી, રાખવો હૃદયે નીમ જી. ૬
 એમ કહીને હંસ ઊડ્યા જી, રાય નારીના વેણમાં બૂડ્યા જી;
 રીઝે ભાવણપ્રભુ રઘુનાથ જી, ઝાલે દમયંતી નળનો હાથ જી. ૭
 કડવું ૭ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

હે યુધિષ્ઠિર સુણુ રાય જી, દમયંતીના દિનન જાય જી;
 હંસ ભાખિ જ્યારથી વચન રે. ૧

ઢાળી.

વચન હંસનાં સાંભળીને, દમયંતી મન ચિંતા કરિ;
 ચિંતવન નળરાજતાણું, નયણે જળ નારી ભરિ. ૨
 ચિંતાગ્રસ્ત દીન દર્શી, પીળી પડી છિં રાણી;
 કૃશતનુ ઉશ્વાસ લેતી, ઉર્ધ્વ જતેતી જાણી. ૩
 જાપ છિં નળરાયનો, ગાંડી સરખી દખી;
 કાંતિ હીણી કામમીણી, રાણી એવી પેખી. ૪
 શય્યા આસન વસન તબિયાં, ખાવે પીવે ના પ્રીતિ;
 ગાંડી સરખી ચરે ચહુ દિશ, નહિ રૂડી રીતિ. ૫
 એવું જોઈ દાસી ગઈ છિં, રાજ્યભુવન માંહિ;
 દમયંતીના જનક પ્રત્યે, ખોલિ જઈને ત્યાંહિ. ૬
 નળ પ્રતિ દમયંતીને, લાગ્યો છે ઘણો મોહ;
 માટે ધને પરણાવો, સૂકઈજાણે આહ. ૭
 દાસીકેરાં વચન સાંભળી, રાયે નિરખી એઠા;

૨ કવિ દમયંતીનો શ્રવણપૂર્વરાગ વિપ્રલભ વર્ણે છે: વચન ઇ૦-
 ૨૫૯ છે. ૩ કૃશતનુ—સૂકાયલા શરીરની. ઉશ્વાસ—ઉચ્છ્વાસ. ૪ કામમી-
 ણી—કામનો મીણો ચઢ્યો હોય તેવી. ૫ વસન—વસ્ત્ર. ચરે—ફરે.
 ૭ આહ—એહ, અથવા આસવાઈ ગઈ હોય તેવી.

થેલી સરખી લાગી તિને, બાળ મટી થઈ જોડા.	૯
હવિ સ્વયંવર તો કરું, ઇમિ નીશે કીધો;	
પુત્ર કલત્રને વાત કીધી, પત્ર સેવક દીધો.	૯
લખ્યું તેમાં રાયજી, ભીમ ભૂપત બાણ;	
સ્વયંવર આલોકવો, નૃપાળ સર્વ સુબાણ.	૧૦
પત્ર વાંચી રાય આવ્યા, દશ દશથી ત્યાંહિ;	
ભીમની નયરી ભરિં, ગજ રથ ઘોડા જ્યાંહિ.	૧૧
જે જે રાજા ત્યાંહિ આવે, તેને દેતો માન;	
અર્ધ પાદ સમર્પતો, પૂજતો રાજાન.	૧૨
ઘણા રાજા આવિયા, જેની ગણતી ના થાય;	
નિવાસ કરી ત્યાંહિ રહ્યા, ગુણી માગધ ગુણ ગાય.	૧૩
ઈ વિધિ સ્વયંવર રચો, રાય મળિયા બાણ;	
બૃહદશ્વ કે' રાય સુણિયે, પ્રતાપશાલી પ્રાણ.	૧૪
નારદઋષિ ગયા સ્વર્ગ, કહે ભાણુપ્રભુ રઘુનાથ;	
પુરંદરશું વાત કરતા, આનંદકેરા સાથ.	૧૫

કડવું ૮ મું.

રાગ વેરાડી.

જોઈ નારદને ઇંદ્રિય, કરિ અર્ધપાદ આપે પૂજાય;	
કંઈ વાત કહે ઋષિરાય, તન મન પ્રકુલિત થાય.	૧
સર્વ ઋષિમાં શિરોમણ, ઠામ ઠાલો નહિ તમ વણ;	
મહામતિમાન વ્રતધારી, કંઈ વાત કહે સંભારી.	૨

૮ બાળ ઈ—બાળ મટીને જોડા થયેલી માલમ પડી. ૯ કલત્ર—શ્રી. ૧૦ આલોકવો—જોવો. ૧૧ નયરી—નગરી. ૧૩ ગુણી—કળાવંતલોક. માગધ—ભાટ (સ્તુતિપાઠક). ૧૪ પ્રતાપશાલી પ્રાણ—પ્રતાપશાલીના પ્રાણુરૂપ. ૧૫ પુરંદર—ઈંદ્ર.

નનલોકમાં સર્વ સુખી, લોક કયો છે ઋષિ દુઃખી;	
બોલ્યા નારદઋષિ ત્યાંહિ, સર્વ સુખી છે ભૂમાંહિ.	૩
રાય તુજ પ્રતાપે કરી, સર્વ સુખી નર સુંદરી;	
ત્યારે બોલ્યા પુનરપિ ઈંદ્ર, એવે આવ્યા યમ વરુણ ચંદ્ર.	૪
સર્વ લોકપાળ ત્યાં આવ્યા, ઈંદ્રરાયને મન ભાવ્યા;	
પૂછ્યું ઈંદ્રે સાંભળો રૂખી, એક વાતે થાઉં અમિ દુઃખી.	૫
મહાપુણ્યવાન ને બળવાન, મનુષ્ય રાજા હિં લગવાન;	
પુણ્ય અપાર તો થાયે, યાગ યજ્ઞતા દેખાયે.	૬
તદપિ મારે લોકે જાણુ, કો નથી આવતા નિરવાણુ;	
તિનું કારણ ભાષો રૂખી, તો તો થઇએ અમે સુખી.	૭
ત્યારે ઋષિ બોલ્યા ત્યાંહિ, સર્વ લોકપાળ બેઠા જ્યાંહિ;	
વિદર્ભદેશનો ભીમ ભૂપ, તિની કન્યા હિં મહારૂપ.	૮
સર્વ સ્ત્રીઓમાં હિં રત્ન, તિના સ્વયંવરનો થાય યત્ન;	
તેના મોહમાં મોહ્યા સર્વ, પૃથ્વીમાં દમયંતી રૂપ પર્વ.	૯
બોલ્યા લોકપાળ ત્યાંહિ, આપણે જતું સ્વયંવર માંહિ;	
એમ ભાખી ગયા લોકપાળ, વાહન બેસી તતકાળ.	૧૦
સર્વ રાજા જાયે જ્યાંહિ, દેવ ચાલવા માંડ્યા ત્યાંહી;	
કુંતાસૂત્રુ સુણ કથા, કહું બુદ્ધિમાને યથા.	૧૧
દેવ નળનો મિલાપ, વદું પુણ્યલોકપ્રતાપ;	
ભાલણુનો પ્રભુ રઘુનાથ, આવતો લોકપાળની સાથ.	૧૨

કડવું ૯ મું.

રાગ જીતમાન.

એક રસ્તે નળ ચાલિ, એક રસ્તે દેવ;

- નળકેરૂં રૂપ જોઈને, દેવ મુકઈ અહમેવ. ૧
- રૂપ જોઈ નળતાણું, હારી જાયે કામ;
સૂર્ય તેજે હારતો, મૂકી દેવે મામ. ૨
- નથી જોઈ દમયંતી તો, આપણને ના મિલી;
સ્વયંવરથી જાડું પાછા, કરી શોભા સંહુ વિલી. ૩
- એમ વિચારી દેવ સરવે, ઉતર્યા પૃથ્વી જ્યાંહિ;
અંતરિક્ષ ઊભા રહી યોદ્ધા, નળરાઈ જતો ત્યાંહિ. ૪
- હે નળરાઈ તું પુણ્યશાળી, મહાપવિત્ર કહેવાઈ;
માગ્યું આપે મુખથી, કરે સર્વને સાંધ. ૫
- સત્યવ્રતધારી રાય તું, કિન્ને અમારું કાળ;
દૂત થઈ તમો જાઓ, દમયંતી પાસિ મહારાજ. ૬
- બૃહદશ્વ ઋષિ યોગિયા, સુણ અજાતશત્રુ વાત;
કર.જોડી નિષદ્રપતિ ભણુઈ, થઈ દાસ મારી જાત. ૭
- સત્યવ્રતે એજ કરવું. નહિ મીન કે મેષ;
તમો સરવે કુણ છો, ઈંદ્ર વરૂણ કે શેષ. ૮
- શું કરવું તે યથાર્થ કહીએ, જાણી કરું હું આજ;
ધમ જ્યારે નળ યોદ્ધો, તવ ભાખઈ સુરરાજ. ૯
- હે પુણ્યશ્લોક તું સુણઈ, અમો દેવ છીએ જાણ;
દમયંતી માટે આવ્યા છાં, કહું નામ નિરવાણ. ૧૦
- હું વાસવ આ વનિહ છિં, વરૂણ આ યમરાજ;
દમયંતી પાસ પહાવું તુને, તે કહે જઈને આજ. ૧૧
- ઈંદ્ર અગ્નિ વારિરાજ, યમ આવ્યા જાણ;
ધૃષ્ટિાવર તું વરછં નારી, કરે દેવ વખાણ. ૧૨
- માનવરૂપે નારી છાં, લોકપાળ તો ધૃષ્ટે;

એ વાત તું કહે રાજ, જિમ નારી વાંચે.	૧૩
સુણી નળરાય ખોલિયો, હાથ જોડી ત્યાંહિ;	
વાંચના જે દેવ ધરતા, તે છિં મમ મન માંહિ.	૧૪
તમો વરો ને હું રહું, ઇમિ દેવ કરશે આપ;	
મુજ મને થાય પીડ મોટી, પ્રગટે અતિ સંતાપ.	૧૫
વળી જે નારીતણી ઇચ્છા, કરે પુરૂષ જાત;	
ત્યાગ તિનો કિમ કરે, એહ વિપરીત વાત.	૧૬
વળી દૂત થાઇ અવરનો, કિમ કહે જઈ કુવેણ;	
અપરાધ ક્ષમા કીજિયે, હે ઇંદ્રરાય સુખ દેણ.	૧૭
દેવ ક્રોધી તવ થયા, એ શું બોલે મૂઢ;	
સત્વર કારજ સાધ્ય જઈને, સંભારિ મા ગૂઢ.	૧૮
બૃજદશ્વત્ત્રપિ ઉચરઈ, સુણુ ધર્મનંદન વાત;	
પુનરપિ નળ સ્તુતિ કરતો, સુરતણી સાક્ષાત.	૧૯
દમયંતી રાજકુંઆરી, રહે રાજઅવાસ;	
દૂત અતિ વસતા તહિં, નવિ જાઇ શકું હું વાસ.	૨૦
ધર્મનંદન ઇમિ નળ ત્યાં, ઉચરઈ જિહ કાળ;	
લોકપતિ ત્યાં ઇમ વદઈ, તિ ન દેખે ભૂપાળ.	૨૧
ઇમિ ગોષ્ઠિ હુઇ ઘણી, નળરાય નમિયો પાપ;	
ભાલણુપ્રભુ રઘુનાથના, નળ દૂત થઇને જાય.	૨૨

કંકણું ૧૦ મું.

રાગ રામગ્રી.

દૂતવું ૩૫ લીધું નળરાય જી;	
દમયંતીને લુવને જાય જી.	૧

ઢાળ.

જય જગતીપતિ નળરાય, દમયંતીને ભવન;	
સખીગણુશુ નારી બેઠી, મહાયૌવનવન.	૨
અંગ કાંતિ અતિ મનોહર, શિરમણિ ગુણવાન;	
સુકોમળ ને કૃશ કટિ, નયનાંબુજ શોભામાન.	૩
મંદ હાસ્યે મન હરતી, ઉજ્જવળતાએ હારે અંદ્ર;	
નખશિખા નારી લહી, તવ કામાતુર થયો નરેંદ્ર.	૪
ધરણીપતિ ધરમ ધારઈ, જીત્યો કામ તત્કાળ;	
નિષધપતિનું સ્મરણ કરતી, એવે જોયો સોકપાળ.	૫
કોઈકામની બોલી નવઈ, આ આવઈ કોઈદેવ;	
અર્ધપાદ આણુતું, કરવી ધની સેવ.	૬
કોઈસખી નવિ ઉચરઈ, તેજમાં અંજઈ;	
તવિ દમયંતી ભાખઈ, તું કણુ છિં મહારાઈ.	૭
તુને જોઈકામ જાગ્યો, વિપરીત ઈ તો વાત;	
હુ ઈંદ્રિયજીત મહિલા, તું નળરૂપે સાક્ષાત.	૮
સત્ય કહેવું રાજ્યદારે, નીતિ જાણો નરેશ;	
હવઈ સત્વર બોલી દિજે, રાખઈ મા કંઈ શેષ.	૯
જાણવાને ઇચ્છા છિં મન, તમો નિષધનાથ;	
દૂત વેષે આવિયા છાં, નથી સેવક સાથ.	૧૦
મારું મંદિર અટપટું છાં, સેવક સાચવનાર;	
અંતરિક્ષે તું રાય આવ્યો, સત્ય વદો અવિધાર.	૧૧
પિતાએ બહુ દૂત રાખ્યા, કરે મારી સંભાળ;	

૨ જગતીપતિ—રાજા. ૩ કૃશ—પાતળી. નયનાંબુજ—નેત્રરૂપી ક-
મળ. ૫ સોકપાળ—દેવ.

સખી સહસ્ર મારી પાસે, જોઈ અંજલિ ભૂપાળ.	૧૨
ધર્મનંદન સુણે કથા, ભાખઈ શું નળરાઈ;	
હો મનહર મહિલા સુણઈ, નળ નામ મારું ગવાઈ.	૧૩
દેવકેરો દૂત થયોછું, કરવા તિમનું કાળ;	
ઈંદ્ર અગ્નિ વરૂણ યમ, ચાર આવ્યા આજ.	૧૪
તુંને વરવા ઇચ્છા તિમની, વરો પતિ ઇકે નાર;	
* * * *	૧૫
તેહતાણા પ્રતાપથી હું, આવ્યો તારે ધામ;	
કોઈકે સેવકે હું નવિ લલો, વધું સત્ય માનો વામ.	૧૬
કાર્ય આવ્યો દેવને હું, કહી સર્વે વાત;	
તુજ ઇચ્છાનુસાર વદિયે, કરું તહિં વિખ્યાત.	૧૭
બુદ્ધિ બળ ગુણ રૂપ તુંમાં, વિચારી કહો વચાણ;	
જે ભાખઈતિ ત્યાં કહું, વદઈ મૃગયાનયાણ.	૧૮
દમયંતી ત્યાં શું વદઈ, સુણો ધર્મ નરેશ;	
ભાલાણુમણુ રઘુનાથના, કરતા જ્ઞાન ઉજેશ.	૧૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ આદિઉમતાલ.

સુણો ધર્મનંદન કરૂણાવાન છ;	
શું ભાખઈ નારી રૂપવાન છ.	૧

ઢાળ.

મંદહાસ્યે દમયંતી વદઈ, સુણઈ નળભૂપાળ;	
દેવતાને નમઈ વદું, મુને વરો તત્કાળ.	૨
વિશ્વાસવાળી વામા જાણો, કહો શું કરું કામ;	

વિશ્વાસ જેવો મિં ધર્યો, તેવો ધરો તમિ સ્વામ.	૩
હુંસવચનથી હું વરીછું, વ્યર્થ રાય તેડયા જાણ;	૪
જો ના કહો નગરાય જી તો, વિષપાન કરી તણું પ્રાણ.	૪
અગ્નિથી માઈ અંગ બાળું, જળમાં પાડું દેહ;	૫
ફાંસો ગળામાં ઘાલું છું, માનો નિઃસંદેહ.	૫
તે મુણી રાજા યોલિયો, અઘટતી એ વાત;	૬
જગતકર્તા વિશ્વભરતા, દેવના દેવ સાક્ષાત.	૬
દેવ મૂકી માણસ વરો, એ તો મહાઉત્પાત;	૭
પદ્મજથી હલકા અમિ, સુરરાય મહાપ્રખ્યાત.	૭
માટે વચ્ચતું માનની, અપ્રિય નવિ થાય દેવ;	૮
મરણ પહાવિ દેવતા, નારી માઈ માનો ખેવ.	૮
અનિદિતા માન માઈ, થશે મહાઅનર્થ;	૯
દેવ હરી સર્વસ્વ લેશે, રાડ લીધી વ્યર્થ.	૯
પુષ્પમાળા પહેર બાળા, થઈશ ઘણી સુખવાન;	૧૦
સર્વનો સંહાર કરતા, વરો અગ્નિ ભગવાન.	૧૦
નિયમ રાખે સર્વનો ને, ધર્માધર્મ લખે જેહ;	૧૧
એવા યમને વરો શ્યામા, કહું નિઃસંદેહ.	૧૧
ધર્મ ધારે ધ્યાનમાં ને, સુર અમુરનો રાય;	૧૨
વરો મહિલા તેહને, તો કાર્ય સિદ્ધ થાય.	૧૨
લોકપાળમાં અગ્રણી, વણણ એવું નામ;	૧૩
વરો કન્યા તેહને, થાયે સહુ શુભ કામ.	૧૩
એવી કન્યા કોણુ જો, દેવ મૂકી વરે નર;	

૮ પહાવિ-પહાવે-મોકલે. ૯ અનિદિતા-દોષ રહિત.

૧૩ અગ્રણી-શ્રેષ્ઠ.

- અજ્ઞાન જાણો તેહને, લાહે નહિ ખાળ ને માનસર. ૧૪
- મારામાં જો સ્નેહ તું ને, કહ્યું માનો મારું;
શંકા સહુ નિવર્ત કિજે, રૂઝું તેમાં ધારું. ૧૫
- વચન એવું સાંભળી, દમયંતી થઈ દુઃખી;
નેત્રે આંસુ ધાર વહેતી, પછે ઉચરી મુખી. ૧૬
- હે રાય ! મારું વચન સુણઈ, નમું દેવ સર્વત્ર;
પતિ રૂપે વરૂં તમને, તજ્યું બીજું તર્ત. ૧૭
- ધર્મનંદન પ્રતિ જોલ્યા, બૃહદ્દશ્ય મુનિજન;
થર થર કંપઈ નળરાજ, હાથ જોડી ઊભી સ્ત્રીજન. ૧૮
- દીનવાણીએ નળ વદે, દૂત થઈ આવ્યો જાણ;
વરો તેમને માતુની, ચતુરા ચતુરમુજાણ. ૧૯
- દેવે મુજને મોકલ્યો જો, કિમ સ્વાર્થ સાધું સ્યામ;
અધરમી હું લેખવું, નવિ રીઝે મુંદરશ્યામ. ૨૦
- તુને નારી સત્ય કહું છું, વરૂં તુજને હું ય;
ધર્મ નાશ નવ થાય જ્યારે, સત્ય માને તું ય. ૨૧
- ધર્મ રહે ને સ્વાર્થ થાયે, કરો નારી તિમ;
વરૂં તો હું નાર નીશે, ધર્મ સહિત રહી શિમ. ૨૨
- ધીમેથી તવ નારી જોલી, કરૂં સ્વામી ઇમ;
વ્યાકુળ ચિત્તથી શું કહું, પાણુ સર્વ થાશે શિમ. ૨૩
- હે પ્રાણપતિ અમિ લલ્યા છે, પરણવાતણા ઉપાય;
દાષ ન લાગે આપને, કારણ સહુ સિદ્ધ થાય. ૨૪
- સ્વયંવરમાં દેવ આવે, તમો આવો ભપ;
સર્વ દેવ સાન્નિધ્ય વરૂં હું, ઇચ્છાવર અતુપ. ૨૫
- કશેા દાષ ન આપને, તાપ નહિ તન માંય;

દેવ રીઝી જશે પાછા, સ્વયંવરકેરી માંય. ૨૬

નળરાય કાંઈ નવિ બોલિયા, કરો મન જે ભાવે;

ઊઠી ત્યાંથી ચાલિયા, તે દેવની પાસે આવે. ૨૭

દ્વતકેરું કાર્ય કથિયું, સુણો શ્રીતા જાણ;

ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથનાં, શાં શાં કરું વિખાણ. ૨૮

કડવું ૧૨ મું.

રાગ આશાવરી.

જોઈ નળને રીઝ્યા દેવ રે, કરવા લાગ્યા અન્યોન્યે સેવ રે;

પૂછવા લાગ્યા સહુ વાત રે, કરી તેં ત્યાં કેવી ખ્યાત રે. ૧૨

દમયંતી બોલી શુંય રે, તે તો સત્વર કહે તુંય રે;

મંદહાસ્યવતી દમયંતી રે, બોલી શું તે બુદ્ધિવંતી રે.

બોલ્યો નળરાય ત્યાં વાણી રે, સુણો મંદ્રાદિક દંડપાણિ રે;

તમારાપ્રતાપથી ત્યાંય રે, મુને રોકી ન શક્યું જ્યાંય રે. ૩

ગયો ભુવનમાં હું બોલ્યો રે, દમયંતી વિના કોઈએ ન ભાળ્યો રે

જોઈ સખીનો શરમાયો સાથ રે, કહ્યો દમયંતીએ મુને નાથ રે. ૪

ઘણી વાત કહી મેં તમારી રે, તોય માને ન એ અવિચારી રે;

નામ મારું આગળ કરતી રે, બીજા સર્વનું પાછળ ધરતી રે. ૫

મેં ધર્મનો ભય બતાવ્યો રે, ત્યારે તિણે સંદેશો કાઢ્યો રે;

સ્વયંવરમાં આવો સહુ સાથે રે, નાખું વરમાળ તારે માથે રે. ૬

તેથી દોષ ન તને લાગે રે, આવ્યા દેવ સહુ અનુરાગે રે;

એવી વાત બની ત્યાં દેવા રે, સાચું જૂઠું જાણો તત્તખેવા રે. ૭

ચોરી તમારાથી ન રખાય રે, રાખીએ તો જાણ સહુને થાય રે;

ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથના ઇમ રે, બોલ્યો વિચારી સર્વે ક્ષિમ રે. ૮

કડવું ૧૩ મું.

રાગ કેદારો.

- બૃહદશ્વત્થિ ઇમ બોલિયા, સુણો રાય રે;
શુભ લગ્ન મુહૂર્ત જોઈ, કરી રચનાય રે. ૧
- મોકલ્યાં આમંત્રણુ જાણુ, તેડયા રાય રે;
કામવાસનાવાળા સર્વ, સજ સહુ થાય રે. ૨
- દમયંતીને વરવાતણી, છિં ઘણાને મન ઇચ્છાય રે;
પુષ્પની માળા પે'રી મનોહર, મણિજડિત કુંડળ શોભાય રે. ૩
- આમંત્રણુ સુણી આવિયા, જ્યાં મંડપની રચનાય રે;
સ્થંભ સુવર્ણના છિં કર્યા, મણિનાં તોરણુ શોભાય રે. ૪
- પર્વતકેરા વિવર માંહે, પેસે જિમ વનરાય રે;
મંડપ માંહે સર્વે પેઠા, વરવાને નરરાય રે. ૫
- વિધ વિધ આસન ગોઠવ્યાં, બાજઠનો નહિ પાર રે;
તિ ઉપર જઈ બેઠા ઘણા, કરે સારાસાર વિચાર રે. ૬
- પરિઘ સરખા પુષ્ટ છે, પંચ ફાણાળા સર્પ રે;
આકૃતિ હસ્તની છે મનોહર, ઘણો મનમાં દર્પ રે. ૭
- કેશાગ્ર શોભે શરાગ્ર ત્યાંહિ, નાસિકા કીર જાણુ રે;
નેત્રપંકજ મનોહર, ભૃકુટિતાણાં શું વિખાણુ રે. ૮
- આકાશમાં નક્ષત્ર શોભે, તેવા શોભે રાય રે;
દમયંતી ત્યાં સજ થઈ, સભા માંહે જાય રે. ૯
- સ્વરૂપ શોભા અતિ ભલી, તેણે મોહ્યાં મન રે;
જોનાર સહુ મનમાં ધરે, નારી મળે શુભ દિન રે. ૧૦
- એવી અલૌકિક નારી એ, કર્યો મંડપ પ્રવેશ રે;

દષ્ટિ સંમીલન થઈ, થયો ઘણો ઉજ્જેશ રે.	૧૧
તૃપ્તિ થાય ન કોઈને, નર નામધારી જેહ રે;	
નામ ગુણનું વર્ણન કરતા, ભાટ સાથે જેહ રે.	૧૨
દમયંતીએ નિરખિયા, પંચાકૃતિ નળ એક રે;	
વારંવાર અવલોકિયું, નવિ રૂપમાં મીનમેખ રે.	૧૩
નળરાય ન ઝાળખ્યો, નારી પામી દુઃખ રે;	
નળતાણું ચિંતવન કરે, દેવ પમાડો સુખ રે.	૧૪
દેવ નળ હું કિમ લાહું, ઇમિ કરે તર્ક અપાર રે;	
ચિંતવન કરતી ચતુરા વળી વળી, ગ્રહે ન સાચો સાર રે.	૧૫
વૃદ્ધ સાધુ મુનિથકી, સુણ્યાં સુરનરનાં ચિન્હ રે;	
પંચમાં તિ નવિ જાણાઈ, નહિ કોઈ ભિન્ન રે.	૧૬
વારંવાર નિશ્વાસ મૂકી, કર્યો ઘણો પિચાર રે;	
શરણુ જાણું દેવને ધરી, કર્યો છિં નમસ્કાર રે.	૧૭
થર થર કંપે કામિની, દીનસ્વરે બોલી બાળ રે;	
હે દેવના સહુ દેવ આવ્યા, દેખાડો નળ ભૂપાળ રે.	૧૮
હંસપક્ષીએ જે કહ્યો, હું વરી નળ નિઃસંદેહ રે;	
મનવાણીથી ન અન્ય ઇચ્છું, સત્ય કરો ઉજેહ રે.	૧૯
સ્વયંવરનું વ્રત કીધું, પામવા નળ ભૂપ રે;	
પૂજન કરી હું દેવ પ્રાણમું, પ્રસન્ન થાઓ અનુપ રે.	૨૦
વ્રતકેરી પ્રાપ્તિમાં, આપો નળ નરેશ રે;	
નળરાયને હું ઝાળખું, ઇમિ કરો સૌંદર્ય રે.	૨૧
સ્વરૂપ ગ્રહો સ્વય સ્વયતાણાં, તો થાય મન પ્રસન્ન રે;	
પૃહદશ્વમુનિ ઉચરઈ, સુણો ધર્મરજિન રે.	૨૨

૧૧ સંમીલન થઈ—મીચાઈ ગઈ. ૧૩ પંચાકૃતિ—નળની પાંચ આકૃતિઓ.

- દીનવાણી સુણી દેવ, થયા મન રળિયાત રે;
 શાઞ્ચમાં જિ વિધ કહ્યાં, તેવાં રૂપ ધરઈ તતકાળ રે. ૨૩
- પ્રસ્વેદ નહિ અંગે વસઈ, નહિ મિષોન્મિષ નેત્ર રે;
 કરમાઈ નહિ માળા ધરઈ, પ્રકુલિત સુદૈત્ર રે. ૨૪
- નીરજ શરીર નિર્ઝરતાણું, પૃથ્વીથી ઉંચા બાણ રે;
 દેવ એવા નિરખિયા, કરું નળતાણું વિખાણ રે. ૨૫
- દહકેરી છાંય પડતી, કરમાયાં પુષ્પની માળ રે;
 રજ સંયુકતે અંગ શોભે, જોઈ હરખી બાળ રે. ૨૬
- નેત્ર મિષોન્મિષ થતાં, પ્રસ્વેદ કણુ મૌક્રિક રે;
 મનહરણુ જોયો ભૂપતિ, નળ એ નહિ મીનમેખ રે. ૨૭
- દેવ ને નળરાય નિરખી, થઈ વરવા સજ રે;
 ઉત્તરીય સાંધ્યું નળતાણું, જિમ વર કરિણીએ વર ગજ રે. ૨૮
- કંઠમાં વરમાળ અરખી, સ્વામી કીધો બાણ રે;
 હાહાકાર ત્યાંહિ થયો, વાગ્યાં અન્ય નૃપને બાણ રે. ૨૯
- ઋષિવર આનંદ પામ્યા, સાધુ હરખ્યા ત્યાંહી રે;
 સાઈં સાઈં મુખ વદે, ક્ષીર નીર મળિયાં આંહી રે. ૩૦
- ભીમ નૃપ આનંદ પામ્યો, સંજોગ સારો બાણી રે;
 ભાલાણુમણુ રઘુનાથના, શું શું કહું વખાણી રે. ૩૧

કરવું ૧૪ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

બોલ્યા નળરાય ત્યાં વાણી જી, તમિ સાંભજો મારાં રાણી જી;

૨૫ નીરજ—મલિનતા રહિત. નિર્ઝર—દેવ.

૨૭ મિષોન્મિષ—મીઠાચ નહિ એવાં. ૨૮ ઉત્તરીય—ખેસ. વર—ઉત્તમ.

કરિણી—હાથણી.

કરી આશ્વાસન અપાર જી, બોલે નળ તેણીવાર જી. ૧
 હે કલ્યાણિ મૂકી દેવ જી, સર્વ સાન્નિધ્ય ઇચ્છી મારી સેવ જી;
 તેથી થઈ અમો પ્રસન્ન જી, તારૂં દુભવું નહિ કદી મન જી. ૨
 રાખું પ્રીતિ અહોનિશ જી, અપ્રીતિનું કાઢું ન મિષ જી;
 સત્ય વાણી મારી જાણો જી, ધન્ય ભાગ્ય ઉભયનાં વિખાણો જી. ૩
 ધર્મનંદન સુણો કથા જી, ઠાળી તન મનકેરી વ્યથા જી;
 જિમ નળરાય બોલ્યો મુખે જી, તિમ દમયંતી બોલી મુખે જી. ૪
 કરવા દેવતાને પ્રસન્ન જી, નમ્યાં દંપતી થઈ મગન જી;
 પામ્યા આનંદ મનમાં દેવેશ જી, આપતાં રાખ્યું નહિ કંઈ શેષ જી. ૫
 ઈંદ્રે આખ્યાં બે વરદાન જી, યજ્ઞમાં પ્રત્યક્ષ આવું માન જી;
 પરમ શ્રેષ્ઠ ગતિને પામો જી, વર સુણી દુઃખને વામો જી. ૬
 અગ્નિએ આખ્યાં બે વરદાન જી, પ્રગટ થઈ ઇચ્છે જ્યાં રાજન જી;
 સ્વયં શા પ્રકાશ લોકની પ્રાપ્તિ જી, થાય દેહની જ્યારે સમાપ્તિ જી. ૭
 યમ રાજ્યે આખ્યાં વરદાન જી, અન્નરસ જાણે રાજન જી;
 ધર્મમાં રહે મન સ્થિર જી, કે'વાય મહાબળી વીર જી. ૮
 જળ રાય વરૂણે આખ્યાં બેય જી, સુણો શ્રોતા દાખું તેય જી;
 નળ ઇચ્છાએ ઉત્પન્ન થાવું જી, માળ આપી ન જાણે કુમળાવું જી. ૯
 ધર્મનંદન એણી વિધે જી, નળરાયના મનોરથ સિધે જી;
 બળે વર આપી ગયા દેવ જી, અન્ય રાજ કરતા પછે સેવ જી. ૧૦
 ગયા પોત પોતાને દેશ જી, ત્યાં રહ્યું નહિ કોઈ શેષ જી;
 વિધિપૂર્વક વિવાહ કીધો જી, ભીમ નરપતિએ જશ લીધો જી. ૧૧
 નર શ્રેષ્ઠ રહ્યો નળ ત્યાંય જી, સ્વેચ્છાએ ગયો નત્ર માંય જી;
 જઈ ધર્મે પાળે પ્રજા જી, જોઈ દંપતી મુખ સહુને થાય જી. ૧૨
 યયાતિએ કીધા યાગ જી, તેવો નળ ધરે પુણ્યમાં રાગ જી;

નહુષે મેળવી કીર્તિ જેવી જી, નળરાય મેળવતો તેવી જી. ૧૩
 કર્યા અશ્વમેધ ને બીજા યાગ જી, દક્ષિણામાં આપ્યા ભૂમિભાગ જી;
 વન ઉપવનમાં નારી સાથે જી, કર્યો વિહાર નિપથ નાથે જી. ૧૪
 વિહાર વૃક્ષ તો ફળિયું જી, ફળ ઇંદ્રસેન સહુએ કળિયું જી;
 ઇંદ્રસેન પુત્રની વધાઈ જી, યાચકજન નળગુણ ગાઈ જી. ૧૫
 થઈ ઇંદ્રસેના એક પુત્રી જી, પસરી કીર્તિ સહુ સૂત્રી જી;
 ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથ જી, પુણ્યસ્થાનનો શોભે સાથ જી. ૧૬

કડવું ૧૫ મું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વત્તપિ ઇમ ઉચરે રે, મુણો ધર્મ નરેશ;
 નળરાયની કીર્તિ પ્રસરી રે, જેવા મુરપતિ પત્તગ શેષ. ૧

ઢાળ.

મુખ પામે નર નારી અતિશે, લોકપાળની કહું વિધિ;
 દેવ વળિયા સ્વર્ગ જાવા, તિણે કળિતાણી કળ કીધી. ૨
 મળ્યો કળજુગ વાટમાં, દાપર હુતો સાથ;
 બલિવૃત્તઅરિ ઉચરઈ, ક્યાં જાય દાપરનો સા'ઈ હાથ. ૩
 કળિ મુખથી બોલિયો, જાડે દમયંતી વરવા જાણ;
 પરાણી આણું પ્રીતથી, મેં ઈનાં મુણ્યાં વખાણ. ૪
 હાસ્ય કરી ઇંદ્રરામ બોલ્યો, પરાણી તે તો નાર;
 સ્વયંવર નિવૃત્તિ પામ્યો, લાગી તને ઘણી વાર. ૫
 તને જોઈ નિશ્ચે તે પરણે. રૂપ જોઈ અંજનય;
 પણ સાન્નિધ્ય અમારી તું વિના, વર્યો નિપથ રાય. ૬

૧૪ ભૂમિભાગ—પૃથ્વીના ભાગ—જમીન—ગામ ગરાસ.

૧ પત્તગ—સર્પ—નાગ. ૨ કળિ—દેહધારી કલિજુગ. ૩ દાપર—
 દેહધારી દાપર (ત્રીઝે) જુગ. બલિવૃત્તઅરિ—ઈંદ્ર.

- સુણી વયણ કોધ પામ્યો, નયણ હુઆં રડત;
 દેવ મૂકી નર વરી, વિપરીત કીધું જક્ત. ૭
- દંડ ઘટે એ નારને, ઇમિ બોલ્યો મૂઠ;
 સ્વર્ગપતિ તવ ઉચર્યો, નળે વશ કર્યો ગરડારૂઠ. ૮
- ધર્મજા ધરણીપતિએ, અમારી શીખ લીધી;
 વર્યો પછે ઈનારને, પુણ્યની રીત કીધી. ૯
- ગુણ સંપન્ન રૂપવાળો, નળ ન ઇચ્છે કુણ;
 ધર્મધારી વ્રત આચારી, અમો નિરખ્યા ઉણ. ૧૦
- ચાર વેદ જ્ઞાતા ઇતિહાસ જાણે, જોડ પાંચમો વેદ;
 યજ્ઞે કરી સુર સંતોષે, તૃપ્ત કરતો તેહ. ૧૧
- ઔદાર્ય, ધૈર્ય ને સ્વધર્મે કરી, પવિત્રતા પાલન કરી;
 ઇન્દ્રિયસંયમ બહુ વિધિ કરતો, અધર્મથી ઝાઝો ડરી. ૧૨
- શાપ કુણ દે તેહને, મૂર્ખ સ્વઆત્મા દહે;
 નળને શાપ દે કોઈ તો, હે કળિ તે નરકે રહે. ૧૩
- એમ કહી સુર સ્વસ્થાન સિધાવ્યા, કળિ કરે મન વિચાર;
 હું કોધને નવ રાખું વારી, સુણ દ્વાપર નિરધાર. ૧૪
- દમયંતી નવ સુખ પામે, ઇમિ કરવું જાણ;
 બ્રહ્મ કરીશ હું રાયને, વશ પાસે તું પરમાણ. ૧૫
- ઇમ કળિએ કૂડમતિ કરી, સુણ ધર્મનંદન તુંય;
 ભાલાણમણ રધુનાથના, દુષ્ટ દુઃખ દેતો શુંય. ૧૬

કડવું ૧૬ મું.

રાગ કાલેરો.

અજાતરાત્રુ ! નીશો કરીને, આવિચો કળિ ત્યાંય;

- નળરાજ રાજ્ય કરતો, અધર્મ દર્શો ન જ્યાંય. ૧
- કાર્ય કરવા કળિ ઊભો, લાગ નવ લહેવાય;
આર વર્ષ ઇમિ વહી ગયાં, મનોરથ સિદ્ધ ન થાય. ૨
- એક દિવસે નળ નૃપતિ, વીસર્યો લવલેશ;
છિદ્ર જોઇ કળિ ફરતો, માર્ગ મળિયો રેશ. ૩
- લઘુશંકા કરી પવિત્રાચમન, કરવું ભૂલ્યો ભૂપ;
હાથ પગ ધોયા વિના, સંધ્યા કરવા ગયો અનુપ. ૪
- તે દિવસથી વર્યો અંગે, કળિ કૂડો જાણ;
અન્ય રૂપે પુષ્કરને મળ્યો, તિનું ભમાવ્યું મન નિરવાણ. ૫
- પુષ્કરને કહ્યું જીતીશ તું, ઘૂતે કરી નળરાય;
મારી સાથે ચાલ તું, નિષધપતિ તું થાય. ૬
- પુષ્કર આવ્યો કળિ સાથે, રહ્યો પાસામાં કળિ જાણ;
પુષ્કરે આવી નળને કહ્યું, રમો ઘૂત આજ નિરવાણ. ૭
- નારી ખેડી નળતાણી, ઇમિ ખોલ્યો મતિમૂઢ;
કળિ અંગમાં વ્યાપ્ત છે, તેથી વીસર્યો ગતિ શૂઢ. ૮
- સહન કર્યું નવિ રાયજી, ઘૂત આરંભ્યો જાણ;
સુવર્ણ હીરા સર્વ હાર્યો, થઇ રાય અજાણ. ૯
- મિત્ર બંધુ સગાં કોઇ, વારી ન શક્યાં ભૂપ;
પ્રધાન પ્રજા આવી તહિં, જોવા નળનું રૂપ. ૧૦
- વાળ્મેયનામા સારથી, તેણે દમયંતીને કર્યું જાણ;
પ્રજા આવી રાય પાસે, દર્શન કરવા નૃપભાણ. ૧૧
- વ્યસન ઘૂતનું જાણિયું, દુઃખ પામી પ્રજાય;
વારવાને રાય આવી, મિલાવો સુખી થાય. ૧૨
- કષ્ટથી કામિની સૂકાઇ, શોકથી મૂકે નિશ્વાસ;

વ્યગ્ર ચિત્તે દમયંતી તો, ગદ્ય નૃપની પાસ.	૧૩
રૂદન કરતી બોલતી, આવ્યાં પ્રજા ને પ્રધાન;	
ઘાર પાસે ઊભાં રહ્યાં, તિને જીવ્યાં હે રાજાન!	૧૪
વિલાપ કરતી દમયંતી, નેત્રાશ્રુ ખરતાં ત્યાંહિ;	
કળિયુગે મન વ્યગ્ર કીધું, ગણ્યું નહિ નૃપ જ્યાંહિ.	૧૫
મૌન ધરી રાજા રહ્યો, પ્રધાન પ્રજા વિચારે;	
નળરાય તો નાશ પામ્યો, એવું મનમાં ધારે.	૧૬
સહુ સહુને ઘેર ગયાં, સુણો અજાતશત્રુ ! જાણ;	
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથને, કરે વિધિએ પ્રમાણ.	૧૭

કડવું ૧૭ મું.

રાગ મેવાડો.

બૃહદશ્વમુનિ ઊચરે, સાંભળ નૃપ સુજાણ;	
વીરસેનનંદન વરણવું રે, કરું દુઃખનાં વિખાણ.	૧

ઢાળ.

વિખાણ કરું નળ નાથનાં, થયો ઉન્મત જેહ;	
દમયંતી મન દુઃખ ધરે, શું કરી શકે તેહ.	૨
ધૂત છે અતિ નિંદ્ય તિ, લહે મહિલા સર્વ;	
કળિયુગથી નળરાય પામ્યો, તન મન મહિ ગર્વ.	૩
સર્વસ્વ હાર્યો રાય જાણી, રાણી પામી દુઃખ;	
ગુણવંતી દમયંતી છે, ઇચ્છે સ્વામીસુખ.	૪
પ્રિયભાષિણી વદી જઇ, જ્યાં બૃહત્સેના એક દાસી;	
તું જઇ નળ આજ્ઞાથકી, પ્રધાન લાવ મુજ પાસિ.	૫

૧૭ પ્રમાણ ૪૦—રઘુનાથ કરે તે પ્રમાણ છે.

૩ નિંદ્ય—નિંદવા યોગ્ય. એમ ભાલણ કહેછે, એ ભાવ. ૫ પ્રિયભાષિ-
ણી—મીઠું બોલનારી.

- પૂછજે શું ધન હાર્યા, નળને રહ્યું શું બાકી;
 પ્રધાન મનમાં હર્ષ પામ્યા, હવિ ગયો રાય થાકી. ૬
- આજ્ઞાનુસારે તરત આવ્યા, પણ બોલ્યો નહિ નરેશ;
 પોતાનું નવિ માને પતિ, રાખ્યું નહિ કંઈ શેષ. ૭
- લજ્જા મનમાં નારી પામી, કંઈ અંતઃપુર પ્રવેશ;
 નળરાય ત્યાં તો હાર્યા, ધન ધાન્ય ને સહુ દેશ. ૮
- પાસા અવળા નળતાણા, પડે છે નિરવાણુ;
 તિ દમયંતી મન દુઃખ ધરે, પુનઃ બૃહત્સેના તેડી જાણ. ૯
- હે ભદ્રે ! તું નળ આજ્ઞાથી, વાળ્મેય તેડી લાવ;
 માન આજે એટલું, વાળ્મેયને બોલાવ. ૧૦
- સત્વર ગઈ તે સુંદરી, વાળ્મેય આવ્યો ત્યાંય;
 દેશ કાળ જાણતી સુંદરી, શુભાશુભ જાણે મન માંય. ૧૧
- અનિદિતા મુખથી વદી, મધુરવાણીએ નિરવાણુ;
 સમય જાણી કહે સતી, વાળ્મેય તું છિં જાણ. ૧૨
- હે સારથી નળ પ્રિય તુને, આવ્યો અધમ સ્થિતિએ તોંહ;
 સાંચ તિની કરો સાચી, મન કરી નિઃસંદેહ. ૧૩
- પુષ્કર નળને જીતી છિં, તિમ તિમ ધૂતમાં મન;
 ઘૃતજ્વાળે અગ્નિ દીપઈ, તિમ તૃપ્ત થાય ન તન. ૧૪
- દાવ વેરીના પાધરા, અવળા પડે છિં નૃપાળ;
 રાયમિત્રનું નવિ સાંભળે, મારું નવિ મુણે ભૂપાળ. ૧૫
- દાષ છિં નૃપનો કહું તો, રસના ઘાસી જાય;
 પણ ભવિષ્ય મન વસતું નથી, હું આવી તારે સાંચ. ૧૬
- એક વચન પાળે માહરું, નળરથ જોડી લાવ ;
 બે બાળ તેમાં બેસાડી, નિષધ દેશને તજવ. ૧૭

કુંડિનપુરમાં લઈજળે, પિતા ભીમની પાસ;	
પિયર રે'શે બાળકાં, એટલી મનમાં આશ.	૧૮
ગોઠે તો તું ત્યાં રહે, સ્વેચ્છાએ જા ક્યાંહિ;	
બાળને તહિં મૂકવાં, એટલું મન માંહિ.	૧૯
વાર્ણેય વારૂ કહી વળ્યો, ગયો જ્યાં રાજપ્રધાન;	
દમયંતીનાં વચન ભાળ્યાં, કર્યાં સર્વે માન્ય.	૨૦
પ્રિય અશ્વ નળના જોડિયા, રથ કર્યો સાવધાન;	
બે બાળને બેસાડિયાં, વળ્યો વિદર્ભ દેશે જાણ.	૨૧
ઘંદ્રસેન ને ઘંદ્રસેના, સાંખ્યાં ભીમ નરેશ;	
નળ સંબંધી દુઃખ ધરીને, ગયો અચોધ્યા દેશ.	૨૨
ઋતુપાર્ણકેરા રાજ્યમાં, રહ્યો સારથી જાણ;	
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથને, કરૂં કર જોડી પ્રાણામ.	૨૩

કડવું ૧૮ મું.

રાગ સામેરી.

બૃહદશ્વમુનિ વદ્યે વાણ, સુણો ધર્મનંદન નિરવાણ;	
ગયો વાર્ણેય વિદર્ભ દેશ, હાર્યો નૃપ હતું જે શેષ.	૧
પુષ્કર બોલ્યો ગર્વ વચન, હવિ તમો ધૂત રમો રાજન;	
રાજ્ય દ્રવ્ય લીધું અમો જીતી, રહી દમયંતી જેમાં તમ પ્રીતિ.	૨
માંડો દાવમાં તેહ નાર, દુષ્ટની વાણીમાં એવો સાર;	
વચન સુણી વાધ્યો ક્રોધ, હૃદય તપ્ત થયો મન રોધ.	૩
ઉત્તર કાંઈ ન પાછો વાળ્યો, પુષ્કરને જોઈ સંશે ટાળ્યો;	
આખ્યાં શરીરનાં આભરાણ, એક વસ્ત્ર પે'રી નીકળ્યો વન.	૪
પ્રિયજનને કરતો શોક, આલ્યો રાય દુઃખી કરતો લોક;	
એક વસ્ત્રે નરપતિ જાયે, દમયંતી ન મન હરખાયે.	૫

- તિની પૂઠિ ગઈ રાણી, બા'ર વશ્યાં અશુભ જાણી;
 નગરની પાસે રહ્યાં દિન ત્રણ, કોઈએ આપિયું નહિ શાળું. ૬
- પુઠ્ઠરે ફરવી આણ, કરે સા'ય તિના લેઈ પ્રાણ;
 મૂળથી નળ સાથે વેર, તેથી કયો એવો કેર. ૭
- તોય રહ્યો નિર્વાહ કરતો રાય, પછી પાણી કોઈ ન પાય;
 ફળ મૂળની ધારી આશ, ગયો વનમાં રાય નિરાશ. ૮
- પૂઠિ દમયંતી ગઈ ચાલી, નળ જીએ ન જીએ ભાળી;
 એવે ઇકિ પંખી દીઠો સાર, શું સુવણે મઢ્યો અવિધાર. ૯
- કયો મનમાં નીશે સહી, આ માફં ભક્ષ્ય છે વન માંહી;
 ભોજન કરવા આવે અર્થ, નથી મારી પાસે કંઈ ગર્થ. ૧૦
- અન્નતશત્રુ વિચારી ઇમિ, કરવા ગયો ભૂપતિ ક્ષિમ;
 એક વસ્ત્ર પે'ર્યું તું કાય, નાખ્યું પક્ષી ઉપર ત્યાંય. ૧૧
- પક્ષી ઊડી ગયો આકાશ, રાય થયો ઘણો નિરાશ;
 બાદ્યો પક્ષી જતાં એવું, વસ્ત્ર સહિત તારે રે'વું કેવું? ૧૨
- પક્ષીરૂપ અમો છું પાસા, મૂકો સુખની સરવે આશા;
 જોઈ જ્વાળાનિ પામ્યો મન, બન્યો દિગંબર રાજન. ૧૩
- વા'લી પરમ દુઃખવતી તુંય, પોષાણ કિમ કરવું જાણું ન હુંય;
 પ્રજાએ ન કર્યું પોષાણ, પાસાએ રૂઢિર કર્યું શોષાણ. ૧૪
- તાફં શુભ થાય એવું ભાખું, આજ મહિલા રૂકું દાખું;
 દક્ષિણ દિશા ભણી ઉજ્જન નગરી, ઘણી માર્ગની શાખા કરી. ૧૫
- ઋક્ષિવાન ને વિધ્યાદ્રિ જાણ, નદી પયોળણી નામ પ્રમાણ;
 તેમાં વસે ઋષિ ઘણા તપસી, તું સુખી થા નારી ત્યાં વસી. ૧૬
- આ માર્ગ વિદર્ભ દેશે જતા, આ છે કોશલ દેશે સુખ થાવા;
 દક્ષિણ દેશ છે દક્ષિણ પાસે, નારી ભરા તું સારી આશે. ૧૭

- એવો મર્મ કહ્યો પિયર જાવા, લાગ્યું દમયંતીને દુઃખ થાવા;
 એ શું બોલ્યા હે નરેશ, શું કરવો પિતાનો દેશ. ૧૮
- વસ્ત્ર વિહોણા ભૂખ્યા રાય, મૂકી જાય તે નારી થાય !
 ઘિઃક તે નારીને જાણું, ઘિઃક ભોગ સુખ તેનું માણું. ૧૯
- નર વગરના વનમાં મૂકી, જાણું પ્રિય પતિને ચૂકી;
 હું પાસે જો પતિ આજ, કરું આ વનમાં સુખ સાજ. ૨૦
- પુરૂષને દુઃખ સમે નવિ કોઈ, નારી જેવી કરે કો સોઈ;
 વૈદ્યોએ જોળી કાઢ્યું, સ્ત્રી સમાન સુખ ન ગાઢું. ૨૧
- બોલ્યો નળરાય તવ વાણી, નારીનું વેણ વખાણી;
 સત્ય વાત તારી વસે હૃદયે, દુઃખ વેળા સ્ત્રી મિત્રનો ઉદય. ૨૨
- દુઃખી પુરૂષને સ્ત્રી મહામિત્ર, ઔષધરૂપ જાણી મેં પવિત્ર;
 બીજું કાંઈ નથી એ વિના, જળ વિના જશાં મીના. ૨૩
- નહિ કરું તારો હું ત્યાગ, ધરો મન માંહે અનુરાગ;
 કરું મારા જીવનો ત્યાગ, પણ રાખું તારા પર અનુરાગ. ૨૪
- બોલી દમયંતી તવ વાણી, પિયર પથ દખાડો કિમ સુખાણી;
 તમે ત્યાગ કરવું નવિ જાણો, કલિ ચોગે અશુભ આણો. ૨૫
- વારંવાર દખાડો પથ, વદા નથી હું પાસે રથ;
 રાય શોક વધે મુને ઘણો, રાય હાથે મુજને હણો. ૨૬
- મન હોય જો પિયર જાઈ, તો આપણ બન્ને જાઈ રાઈ;
 કરે ભીમ તમારો સત્કાર, પણ મુખે ન લાહો સાર. ૨૭
- ધમિ કળિ ચોગે જણાય, નાથ શું વહું અમિ આંય;
 ભાલાણમણુ રઘુનાથકેરો, ધમિ દુઃખનો આવતો ફેરો. ૨૮

કરવું ૧૯ મું.

રાગ જીતમાન.

- નળ કહે સુણો દમયંતી રાણી, સર્વ વાત અમો સત્ય જાણી;
રાજ્ય માફે શ્વશુરનું એક, નથી મન માંહે વ્યતિરેક. ૧
- પણ અવળી સ્થિતિમાં હું, તે તો સરવે જાણે તું;
સમૃદ્ધિ વધારનાર હું પેલો, થયો આજ અનર્થે ઘેલો. ૨
- માટે ત્યાં નહિ જઈ હું, સાથે ચાલની શ્યામા તું;
એમ શાંતવન કીધી ત્યાં, એક વસ્ત્ર પેરી ગયાં વન માંય. ૩
- ક્ષુધા તૃષ્ણા દુઃખ સેતાં, એકમેકને નવિ કેતાં;
એવે એક શૂન્ય આવ્યું સ્થાન, ખેડાં ત્યાંહી રાણી રાજાન. ૪
- ઘાસની નથી સાદડી, ખેસવા આપદા આવી આવડી;
સૂતો પૃથ્વી ઉપર ભૂપાળ, સૂતી દમયંતી ત્યાં તત્કાળ. ૫
- નારી નિદ્રાવશ થઈ જાણ, અતિ થાકી જ નિરવાણ;
પૃથ્વીપતને મન શોક, કરતો દુઃખનો તે આલોક. ૬
- રાજ્યાધિપતિ હતો જેવો, અધુના હું નવિ તેવો;
ગયું રાજ્ય વા'લાં વિચોગ, સ્ત્રીની સાથે લીધો જોગ. ૭
- ગયાં પક્ષી વસ્ત્ર હરી, એમ વિચાર કરે ફરી ફરી;
શું કરવું ન કરવું કાજ, પ્રાણ ત્યાગ કરું કહે મહારાજ. ૮
- કરું દમયંતીકેરો ત્યાગ, મળે સુખ એને મહાભાગ;
મારેકાજે પામે દુઃખ, કરમાયું એણીનું સુખ. ૯
- તજી નારીને હું આજ, મળે ભીમપિતા મહારાજ;
મારી સાથે પામશે કષ્ટ, થશે નારી રત્ન રૂપ નષ્ટ. ૧૦
- કોઈ કાળે મળશે સુખ, જો વિજેગનું સે'શે દુઃખ;

- એમ નિશ્ચે કર્યો નળ ભૂપ, તજવી દમયંતી રામા રૂપ. ૧૧
- ફરવી કળિયુગે મતિ ત્યાંહીં, ઊભો ઊભો વિચારે જ્યાંહીં;
ધર્મવતી પતિવ્રતા જાણ, યશવતી દુઃખ નહિ પામે નિર્વાણ. ૧૨
- પુરૂષનો લાગે નહિ છળ, અધર્મનું ચાલે નહિ બળ;
એમ નિશ્ચે કર્યો નરનાથ, તજવા દમયંતીનો સાથ. ૧૩
- અરધું વસ્ત્ર લેવું ધારી, બુદ્ધિ વારંવાર વિચારી;
કિમ લેઉં અરધું વસ્ત્ર, નથી કાપવા કરમાં શસ્ત્ર. ૧૪
- કર્યો ચારે પાસે યોગાન, અસિ કર આવી રાજાન;
મ્યાન વગરની નિરવાણ, કાંચું વસ્ત્ર અરધું સુજાણ. ૧૫
- થયો ચાલતો રાજા ત્યાંહીં, મૂકી દમયંતી સૂતી જ્યાંહીં;
થોડે જઈ વળ્યો રાય પાછો, થતો તન મન માંહિ આછો. ૧૬
- કરતો રૂદન નળ ભૂપાળ, ફાટી મરશે વિજેગે બાળ;
મારી સ્ત્રીને વાયુનો સ્પર્શ ન થાય, સૂર્ય જોવાને લજાય. ૧૭
- તો સૂતી છે પૃથ્વી માંય, અરધું વસ્ત્ર પે'રી આંય;
હસિત વદન દમયંતી જાણ, નિદ્રિત મૂકી જાવું અજાણ. ૧૮
- થશે ઘે'લી નારી મારી, સર્પ સિંહ જમી જશે સારી;
ફરશે વનમાં કેઈપેર, સ્વામી થઇ કહું શો કેર. ૧૯
- સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજાન, વળી ફરવું કળિએ જ્ઞાન;
તજવી એમ નિશ્ચે કીધો, સૂર્ય વસુ રૂદ્ર સાક્ષી દીધો. ૨૦
- વાયુ અશ્વિનીકુમાર પરબ્રહ્મ, રક્ષાણુ કરજે એનાં શુભ કર્મ;
એમ કહી આલ્યો ભૂપાળ, સ્નેહથી પાછો આવ્યો તત્કાળ. ૨૧
- કળિયુગ લેઈ જાય, સ્નેહે પાછો આવે રાય;

૧૧ રૂપ—રૂપવતી. ૧૩ પુરૂષનો ઈન્—દમયંતીને પર પુરૂષનો છળ લાગવાનો નથી તથા તેના આગળ અધર્મનું બળ ચાલવાનું નથી.

૧૬ આછો—પાતળો અર્થાત્ દુઃખી.

- એ ભાગમાં વે'આયું હૃદ, હિંડોળાવત થયું ઉદ. ૨૨
 આવવું અને જવું જાણે, કળિયુગ જાવાને તન તાણે;
 કરી વિલાપ આખર રાઈ, ગયો કળિયુગકેરી સાઈ. ૨૩
 મૂકી મનુષ્ય વગરને રાણ, ચાલ્યો દુઃખથી ભજ નારાયણ;
 ગડભાંગ કરતો તે ગયો, ભાલણપ્રભુ રઘુનાથનો દુઃખી થયો. ૨૪

કડવું ૨૦ મું.

રાગ દેશાખ.

- બૃહદશ્વમુનિ ખોલિયા રે, મુણ યુધિષ્ઠિર રાજન;
 નળ ગયો નારી તણ રે, કળિયુગે ભૂલાવ્યું ભાન. ૧

ઢાળી.

- ભાન ભૂલાવ્યું કળિયુગે, થયો રાય અજાણ;
 શ્રમ મટ્યે નારી ઊડી, તવ દુઃખ પામી મુજાણ. ૨
 નર વગરના વન માંહે, પતિ ન દીડો પાસ;
 હે નાથ ! એમ સ્વર કરી, નાખે ઘણો નિશ્વાસ. ૩
 પોકાર કરતી ખોલતી, તે કહું મુણ રાય;
 વાણીની દીનતા અતિ, નહિ કોઈ જન સા'ય. ૪
 હે નાથ ! હે સ્વામી ! ભત્તી !, કિમ કરો તમિ ત્યાગ;
 હણાઈ હું નારી વને, ઇમ ન ઘટે મહારાજ. ૫
 મનુષ્ય વગરના વન વિષે, હું એકલી પામું બીક;
 ધર્મજ્ઞાતા નવ ઘટે, મુને હૃદયે આવે હીક. ૬
 સત્યવાદી આ શું કર્યું, આથી અસત્યવાદી થાવ;
 સ્વયંવરમાં શું કહ્યું, ભૂલી ગયા તિનો ભાવ. ૭

૨૨ હિંડોળાવત-હિંડોળાની પેઠે-તજવી કે ન તજવી એ વિચારમાં
 ઠામાડોળ.

૬ ધર્મજ્ઞાતા-ધર્મને જાણનારા.

- ત્યાગ તારો નહિ કરું, ઇમિ યોલ્યા દેવ સમક્ષ;
 સ્ત્રી મિત્ર જાણો સર્વથા, દુઃખ સમે હે દક્ષ ! ૮
- લોકપાળ સમક્ષ યોલ્યા, નવ કરું તારો ત્યાગ;
 તે સત્ય કરી દેખાડિયે, અહો નળ મહાભાગ ! ૯
- અધોર વનમાં પ્રાણીને, અકાળ મૃત્યુ ન થાય ?
 તમ વિહોણી દમયંતી હું, ધરીશ મારી કાય ? ૧૦
- હાસ્ય ઉપહાસ્ય કરવું નવ ઘટે, મુને ભય થાયે પુષ્ટ;
 પ્રતિમા આવી દાખવો, કાન્ત કાપી કષ્ટ. ૧૧
- હું જોઉં છું હું જોઉં છું, દીઠા અધુના આંહી;
 દુમ પૂઠિ લપઇ પેઠા, દયા ધરો મન માંહી ! ૧૨
- સ્વામી યોલો શે નહિ, જાણે કળિ કરે ભેદ;
 આશ્વાસન તમિ નવિ કરો, તો નારી પામું ખેદ. ૧૩
- મુજ દહકરો શોક ને, નહિ શોક રાજ્યાસન;
 પણ શોક એક મનમાં ઘણો, મુજ વિણ દુઃખ સહો રાજન. ૧૪
- ક્ષુધા તૃષાથી પીડિત સ્વામી, એસો વૃક્ષની હેઠ;
 ત્યારે હું નહિ સાંભરું, એવા નિર્દય નહિ તમે ઠેઠ ! ૧૫
- પછી ઊઠી મહિલા આકળી, એ દિશ જોતી જાય;
 રૂદન કરતી દોડતી, શ્યામા શ્વાસ ન ખાય. ૧૬
- વૃક્ષ પાછળ લપાતી, સ્વામી નાશી ગઈવદે;
 વારંવાર પોકાર કરતી, દુઃખ ધારી અતિ હૃદે. ૧૭
- પછે શોકવાળી દમયંતી બાળી, મૂકે ઘણો નિશ્વાસ;
 જે દુઃખથી રાય દુઃખ પામ્યો, તિને કરો હરિ ઉદાસ. ૧૮

સુખ જાઓ તેનું સર્વથુ, દુઃખ પામે દેહ;	
ઈમ શાપ દઈ પતિ પુઠિ, પળી નિઃસંદેહ.	૧૯
પંચાનન પ્રૌઢા ઘણા, વ્યાધ રૂપ વિકાળ;	
વિકળ ફરતી વનિતા ત્યાં, હૃદ પતિની આળ.	૨૦
રાજ રાજ ઉચરે, દોડતી વન માંય;	
કુરરી પસિણી જિમ દોડે, તિમ દોડે ત્યાંય.	૨૧
ઈમ ફરતાં આવી પડી, ઈડ સર્પકેરી પાસ;	
તે ક્રુધાવાળો સર્પ ગ્રસતો, મન ભોજનની આશ.	૨૨
સર્પે ઝાલી સુંદરી, તદપિ ન તનની આશ;	
નિષધપતિનું દુઃખ ધારી, હુવી ઘણી નિરાશ.	૨૩
મુખ ખોલી ઈમ વામા, હે પતિ ! કરો રક્ષણ;	
સર્પ સાહી સુંદરી, કરશે અધુના ભક્ષણ.	૨૪
કલિયુગથી મન શુદ્ધ થાશે, ત્યારે જીવશે કિમ;	
એ દુઃખ મનમાં મને સ્વામી, મન રહે નહિ કિમ.	૨૫
ત્યાગ કરી જીવું ન ઘટતું, થાક્યા હશે સ્વામિન;	
થાક કોણથી ફેડશે, હું પાસે નથી પતિ દીન.	૨૬
એમ વિલાપ કરતી સુંદરી, જોઈ પારધી આવ્યો એક;	
પાસે આવી સર્પ માર્યો, સુંદરી મૂકાવી સવિવેક.	૨૭
જળ છાંટ્યું સુંદરીને, કરાવ્યો છિં આ'ર;	
પૂછ્યું સ્ત્રી છું કણની, નામ કણ ભરતાર.	૨૮
પિતા છે કે નહિ તારો, કિમ વન વેઠે નાર;	
અજ્ઞતશત્રુ સાંભળો, ઈમ પારધીએ પૂછ્યો સાર.	૨૯
વૃત્તાંત સર્વ તેને વદઈ, જોઈ પારધીએ નાર;	

કુશકટિ સ્તન પીન નારી, જોઈ ક્યૈં વિચાર.	૩૦
નેત્રાંબુજ અતિ મનોહર, મધુર ભાષિણી બાળ;	
જોઈ કામ વશ કાયા હવી, કરિ આશ્વાસન તત્કાળ.	૩૧
કુબ્ધ છુલ્લિ જોઈ તિની, દમયંતી પામી ક્રોધ;	
જન્યવલ્યરૂપે નારી હુઈ, પારધી ન પામ્યો બોધ.	૩૨
સ્પર્શ કરવા તિ ગયો, તવ લક્ષ્યો ન અન્ય ઉપાય;	
શાપ દેતી સુંદરી, નળ વગર નિરખી ન કાય.	૩૩
અન્ય પુરૂષ નવિ દૃષ્ટે જોયો, તો બળો પારધી આપ;	
શાપ દીધો સુંદરી, લાગ્યો હુતાશનો તાપ.	૩૪
બળી પ્રલે તિ થયો, નારી ચાલી વન;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, ગ્લાનિ ધરતી મન.	૩૫

કડવું ૨૧ મું.

રાગ મારૂ.

યુધિષ્ઠિર રાય સાંભળો, નારી પામી દુઃખ રે;	
કમળનયની ચાલતી, તનમનમાં નહિ સુખ. નારી પામી દુઃખ રે. ૧	
મનુષ્ય નહિ કૂર પશુ વિંટયું, એવું ભયાનક વન રે;	
કેસરી સિંહ વ્યાધ મોટા, વરૂ પશુચર કૂડે તન. "	૨
મહીષ રીંછ ઘણાં ત્યાંહી, કૂર અનેક છે પક્ષી રે;	
મ્લેચ્છ વસતા ત્યાં ઘણા, કોઈ નવિ નિરખ્ય દક્ષી. "	૩
ચોર વસતા ચહુ દિશે, કરતા કૂડાં કાજ રે;	
નારી ફરતી ત્યાં સહીં, ધુતતણે કૂડે રાજ. "	૪
સાગ અર્જુન વાંસકેરાં, ઝાડ છે વન માંચ રે;	

૩૫ ગ્લાનિ—લજ્જા—મનની દીનતા.

૩ દક્ષી—દક્ષ—ડાબો.

- પીપળ ધાવડી ટેભુરી, ઈંગોળી દરશે ત્યાંય. " ૫
- નિંબ ખાખર સાવરી, કસ્તુરી મોગર નાંબ રે;
દેવતરૂ ચિંચુ પીંપળી, ખેર નેતર આંબ. " ૬
- તાડ ખજૂરી ચારોળીકેરાં, કદંબકેરાં વૃક્ષ રે;
બીલી ખોરડી ત્રિકૂળા છે, ઉમરા પશ્યતિ સમક્ષ. " ૭
- વૃક્ષ જોતી વિધવિધે, વળી ધાતુ જોતી જાણુ રે;
વેલીથી ગુંદઈગયુ, એવું વન જીવે નિરવાણુ. " ૮
- રવ ભયંકર નારી સુણતી, ગુફા જોતી પર્વતતાણી રે;
તડાગ સરિતા વાવ જોતી, દીન થતી નારી ઘણી. " ૯
- પક્ષીઓ વિધવિધનાં, ભયાકુલ રૂપ પિશાચ રે;
સર્પ રાક્ષસ ત્યાં ઘણા, નારી જોતી ત્યાંજ. " ૧૦
- જિંખર પર્વતતાણાં મોટાં, ઝરાણાંનો નહિ પાર રે;
પતિ વિયોગે નારી આવી, અધોરવન મુઝાર. " ૧૧
- ભય નહિ એક સ્મરણ પતિનું, ખેડી જઈ પાષાણ રે;
હે વિશાળહૃદે હે મહાબાહો, હે નિષધ દેશના ભાણુ. " ૧૨
- ત્યાગ કરી પતિ માહરો, કિમ ગયા નિરવાણુ રે;
હે ચતુર યજ્ઞ ઘણા કર્યા, નથી નાથ અજાણુ. " ૧૩
- સ્વયંવરમાં શું વધા છાં, તેહ સ્મરો હે નાથ રે;
મતિમાન ઉલટું નવિ કરિ, તજે નારીનો નવિ સાથ. " ૧૪

૫ અર્જુન—સાદડ. ટેભુરી—એ નામનું ઝાડ. ઈંગોળી—હીંગોરાનું ઝાડ (?). ૬ નિંબ—લીમડો. સાવરી—એ નામનું ઝાડ. કસ્તુરી મોગર—કસ્તુરી જેવો સુગંધવાળો મોગરો. દેવતરૂ—દેવદાર. ચિંચુ (ચિંચા) આંબલી. ૭ ત્રિકૂળા—હરડાં, ખેઠાં અને આમળાંનાં ઝાડ. ઉમરા—ઉમૈડા. પશ્યતિ—જી-એ છે. ૮ રવ—શબ્દ. તડાગ—તળાવ. ૧૦ ભયાકુળ—ભયથી વ્યાપ્ત. ૧૨. વિશાળ હૃદે—પોહોળી છાતીવાળા. મહાબાહો—હે મોટા હાથવાળા —પરાક્રમી.

સત્ય વચન વદવાથકી, ગ્રહે ચાર વેદનું પુણ્ય રે;	
અસત્યવાદી જો થશે તો, પુણ્યશ્લોક કીર્તિ થાશે નૂન્ય.	,, ૧૫
નળપતિની નારી હું, વનમાં પામું નાશ રે;	
નિષ્પાપ ! એ ઘટનું નથી, અખળા દુઃખે મૂકું નિશ્વાસ.	,, ૧૬
સિંહ મુખ પો'ણું કરી, મનિ ખાવા ધાય રે;	
રક્ષણ કરો ભરતાર મારું, શાસ્ત્રાજ્ઞા કહેવાય.	,, ૧૭
પ્રિયા મારી એમ કે'તા, સદૈવ હે નરનાથ રે;	
સત્ય વચન સ્વામી કરો, તેડો નારી સાથ.	,, ૧૮
ગાંડી સરખી હું ભમું, તે વિસરો શે સ્યામ રે;	
કૃશ તનુ જોઈ માહરું, થાઓ પ્રભુ વિશ્રામ.	,, ૧૯
મુખકાંતિ ફીકી પડી, મલિન તનુ મહારાજ રે;	
અરધું વસ્ત્ર અંગે ધર્યું, લાગશે પ્રભુ લાજ.	,, ૨૦
મૃગયૂથથી મૃગલી વિખૂટી, પડી વન મહારામ રે;	
દશા તિની નવિ વિલાકો, હવિ કેવી કાય.	,, ૨૧
વન વિષિ હું એકલી, કંઈ વિધવિધ સાદ રે;	
સતીને નવ મે'લો સ્વામી, નવિ કર્યો કંઈ વિખવાદ.	,, ૨૨
સર્વોંગે હે શોભતા, અહો નરોત્તમ નામ રે;	
હું આજ તમિને નવિ લહું, અહો નિષધ દશના ધામ.	,, ૨૩
વ્યાઘ્રસિંહસમાકુલ વન, માંહી સૂતા નાથ રે;	
ખેડા હશેા ઊભા હશેા, મુને ગ્રહો સંગાથ.	,, ૨૪

૧૫ પુણ્યશ્લોક ઈ—તમારી પુણ્યશ્લોક (પવિત્ર કથાવાળા) એવી કીર્તિ નૂન્ય (ન્યૂન—ઓછી) થશે. ૧૬ નિષ્પાપ—પાપ વિનાના ! ૧૭ મનિ—મને.

૨૦ તનુ—શરીર. ૨૧ મૃગયૂથ—હરણનું ટોળું. ૨૪ સમાકુળ—વ્યાપ્ત.

- દુઃખવાળી દયામણી હું, સંદેશો પૂછું કુને રે;
ભાળ આવી કો કહે, સ્વામી તમારી મુને. " ૨૫
- સુર સરખા સ્વરૂપવાળા, અરિ જાણે પ્રતાપ રે;
કમળ સરખાં નેત્રવાળા, ખુશો મારો તાપ. " ૨૬
- આ રહ્યા સ્વામી એવું, કહે આવી કણ રે;
આ સિંહ સન્મુખ આવતો, પૂછું જઈ હું ઉણ. " ૨૭
- ભીમની હું પુત્રી કા'વું, નિષધપતિની નાર રે;
દુઃખ ટાળ હે બાંધવા, નિકર કર તું આહાર. " ૨૮
- અરે સિંહ ન બોલતો, નવિ કરે આશ્વાસન રે;
ગઈ નારી નદી પાસે, વદે ત્યાંહી વચન. " ૨૯
- શિખરથી અતિ ઉંચો પર્યત, ધ્વજ જોતો મુજ મન રે;
સિંહ વ્યાઘ્ર હસ્તિ વસે, રીંછ મૃગ ઘણાં પાવન. " ૩૦
- પક્ષાઓ બહુ વિધનાં, કરે સુરસ ઉચ્ચાર રે;
નદી બાઈ તું પુત્રી તેની, પૂછ મુજ ભરતાર. " ૩૧
- નદીએ નવિ પૂછિયું, તવ પાસ જાતી નાર રે;
રાયપુત્રી રાયવધૂ હું, નગરાજ આપો પાર. " ૩૨
- પર્યત ત્યાં નવિ બોલિયો, તવ પૂછ્યું બીજે સ્થાન રે;
ધંમ નારી ભમતી પૂછતી, કંઈન પામતી માન. " ૩૩
- ઉત્તર દિશ ભણી ચાલી નારી, તાપસકેરે વન રે;
ભૃગુ અત્રિશા મુનિ નિરખી, પ્રકુલિત થઈ મન. " ૩૪
- ઋષિએ આદરસત્કાર કીધો, બેસારી દુઃખિયારી રે;
શું પ્રિય તારૂં કરિયે નારી, થાય સતી મુખિયારી. " ૩૫
- દમયંતીએ પૂછ્યું તાપસને, તપ અગ્નિ મૃગ આદિક કુશળ રે;
કુશળ છે ધંમ મુનિવર બોલ્યા, નારી જાણી કોઈ મહાબળ. " ૩૬

- વન દેવા કે રાજ ઋષિની, નારો છું તું કોની રે;
દુઃખ સરવે દૂર થશે, અમિને સર્વે કો'ની. " ૩૭
- દમયંતી કે' વનદેવા નહિ, ભીમની કુમારી રે;
વીરસેનના સુત નળની, હું ઋષિવર ! છું નારી. " ૩૮
- પતિની શોધ કરવા ફરું છું, બીજું નહિ કાંઈ કારણ રે;
મળશે નહિ તો દેહ તજીશ, અસત્ય નવ વદવું રજ. " ૩૯
- ઋષિ કહે સુંદરી સુણીએ, કહું તપોબળથી અમિ રે;
થોડા દિવસે સુખ પામશો, નર નારી બેઉ તમિ. " ૪૦
- એમ કહી આશ્રમ ત્યાંહિ તો, થયો છે વિસર્જન રે;
દમયંતી મનમાં દુઃખ ધરે છે, અરે રહી એકલી સ્ત્રીજન. " ૪૧
- વિલાપ કરતી ત્યાંથી ચાલી, એવે દીઠો એક અશોક રે;
ભાળ પૂછતી તેને ભામની, બ્રાત મટાડો તમિ શોક. " ૪૨
- ધમ પૂછતી બાળી ચાલી, એવે નિરખ્યો સંઘ ધક રે;
તેની પાસે નારી જતી, નહિ મનમાં જિને બીક. " ૪૩
- નિર્મળ નદી ઉતરવી માટે, ગઈશ્યામા સંઘ માંહી રે;
ગાંડી સરખી ગોરો જોઈ, હસતા લોક જહીં તહીં. " ૪૪
- અરધું વસ્ત્ર અબળાએ પે'રું, ગયું શરીર તો સૂકી રે;
ઊઝરડા અંગે અતિઘણા, જીર્ણતા થઈ છે ઢૂંકી. " ૪૫
- જોઈએને કોઈકે ભાગ્યા, કોઈકે થતા ચિંતાતુર રે;
હાંસી કરતા કોઈક તહીં, કોઈકે થતા કામાતુર. " ૪૬
- તિરસ્કાર ત્યાં કોઈક કરતા, કોઈકે પૂછતા કણ છું રે;
વનની દેવી હજી પ્રણામ કીજે, નિરખી અમોએ ઉણુ છું. " ૪૭
- દમયંતી કહે વૃદ્ધ યુવા સહુ, સંઘતાણા જે જે જન રે;
રાયની પુત્રી રાયની સ્ત્રી હું, જાણો થઈ ધક મન. " ૪૮
- પતિ દર્શનની ઇચ્છાવાળી છું, નહિ બીજું કાંઈ કામ રે;

ભીમરાજની પુત્રી હું છું, નળરાજ ભારો સ્વામ.	„ ૪૯
વૈર્યવાન તે પતિ ભારો, શોધતી ફરું છું વન રે;	
નિરખ્યા હોય તો તેહ દખાડો, મળ્યા સહુ મહાજન.	„ ૫૦
વધામણિનાં વચન ઉચરઈ, તો થાયે શુભ મારું રે;	
શુચિ મહાજન એમ વધો, સાંભળ કહું જે સારું.	„ ૫૧
આ વન મધ્યે હું ફર્યો, નિરખ્યા વ્યાઘ્ર રીંછ અને મૃગ રે;	
પાદા વરૂ ને શૃંગાલ દીડા, ખીન્નું નહિ આવ્યું દગ.	„ ૫૨
ઈકિ તું નારી અહીં લાઢેવાઈ, ઉજતી આવી અહિં રે;	
ખીન્ને નર અમે કોઈ ન નિરખ્યો, ફરી આ વનમાં અમિ સહીં.	„ ૫૩
દમયંતી નિરાશ થઈને, બોલી શુચિ મહાજનથી રે;	
સંઘ તમારો ક્યાંહી જશે, તેહ કહો તમિ સત્યમનથી.	„ ૫૪
મહાજન કહે નારી સુણીએ, જશે સંઘ એદિ દશ રે;	
સુખાહુમાં પદાવ કરશે, અહિં રહે નહિ કંઈ શેષ.	„ ૫૫
સંઘની સાથે શ્યામા ચાલી, પતિ મળવાની આશો રે;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, વળી ભરાઈ તેહ નિરાશો.	„ ૫૬

કડવું ૨૨ મું.

રાગ જીતમાનની ચોપાઈ.

બૃહદશ્વ બોલ્યા સુણ રાય, દમયંતી સાથે જાય;	
ગયો સંઘ તે મોટા વનમાં, નવીન ભય થયો છે તનમાં.	૧
ખીલ્યાં કમળ ત્યાંહી અપાર, તિનો કહિએ હવિ વિચાર;	
ઘાસ ઉચું જેમાં ભલી ભાત, ઘણાં પુષ્પતાણી ઘણી જાત.	૨
સુંદર વૃક્ષની દીસે પાળ, જોઈ મન રીઝે તતકાળ;	
ઘણાં પક્ષીઓવાળું વન, જોઈ જળ થાય તૃપ્ત મન.	૩

- સંઘ ચાલી ચાલી થાક્યો, આવી સૂતો ત્યાં થાક્યો પાક્યો;
વિશ્રામની કરી ત્યાં સજ્જ, મહાજનને પૂછ્યું જાણ. ૪
- પશ્ચિમ કિનારે સૂતા સર્પ, ઉઘ્યા કામ ક્રોધ તજી ગર્વ;
થઈરાત્રી અંધારી અર્ધ, વાગે ઘંટા બોલે બલિવર્દ. ૫
- એવે જળપાન કરવા આવ્યું, મદગળનું ટોળું જિ કા'વ્યું;
જેઈજન મદગળ મકલાયા, શે'રના ગજને જઈ સા'યા. ૬
- થયું યુદ્ધ હાથીનું જાણ, થયો સંઘ તો કરચરઘાણ;
થાય ભડાકા અતિ મોટા, મુણ્યા નહિ જેના જોડા. ૭
- પર્વત પરથી પડે શૃંગ, તેવા શબ્દે થાય જન દંગ;
થયો માર્ગ એક ત્યાં બંધ, કચર્યા લોક ને પીડાચો સંઘ. ૮
- નાહા લોક ચહુદિશ ત્યાંહી, વનવેલીકેરી માંહી;
કેટલા રહ્યા નિદ્રામાં મગ્ન, તેમનાં થયાં ગાત્ર ભગ્ન. ૯
- માર્ચા દાંતે કેટલા જાણ, શુંડમાં સાહી લીધા પ્રાણ;
પગે દાબી નાખ્યા ઘણા, ઉછૂ વાજી નાશની નવિરહી માણા. ૧૦
- માંહોમાંહે બચાવા કાજ, ઘણા લહી મુઆ મહારાજ;
પડી ખાડમાં મુઆ કોઈ, કોઈ બેડા રે'તા રોઈ. ૧૧
- દેવબળધી થયો સંઘ નાશ, વશી રહ્યા સર્પમાં ત્રાસ;
અરે ઊડ્યો અગ્નિ આ તે ધમિ, હવિકરવું ભાઈ કિમ. ૧૨
- આ તો મોટું કષ્ટ થયું છિં, સુખ આવેલું ગયું છિં;
નાસો ભાગો તહિં ઉચરાઈ, અનૃત્ય રત્નને કાણ સાઈ. ૧૩
- મહાજન કે'તો સર્વને ત્યાંઈ, રત્નશ્રમ સાધ્ય લેવાં સાઈ;
પણ નવિ માને કોઈ તિનું, થયું ભયથી મન સહુનું ભીનું. ૧૪

૫ બલિવર્દ-બળદ. ૬ મદગળ-મદોન્મત વનના હાથી. ૮ શૃંગ-શિખર.
૧૦ ઉછૂ-ઉંટ. વાજી-ચોડા. ૧૨ ઊડ્યો ઇન્-આ તે અગ્નિ ઊડ્યો કે શું?

એવું જોઈને ઊડી દમયંતી, જે રાણી થઈછિં ભમયંતી;
 જોઈ વિનાશ ભય પામી મન, દીનતા યુક્ત થયું ઘણું તન. ૧૫
 બચ્યા જેહ સંઘના જન, તે તો દુઃખ પામતા ઘણું મન;
 પૂજ્યા યક્ષ ને વિઘ્નનાશન, થયું શોણે આ શાસન. ૧૬
 થયું શુકનકેરું આ કૂળ, કે ગ્રહ આપણા નિર્ભળ;
 નહિ તો થાયે નહિ આમ જાણ, ગયા સંબંધીઓના પ્રાણ. ૧૭
 કોઈબોલ્યા ત્યાંહિ મૂર્ખ, અધમોધમ જેહ પુર્ખ;
 આ સાથે નારી રૂપાળી, નવિ સ્ત્રીઓમાં બીજી ભાળી. ૧૮
 તેના કર્મથકી આ હવું, કૂડાં પગલાંએ દુઃખ અનુભવ્યું;
 એ છે રાક્ષસી કે પિશાચી, માનો વાત અમારી સાચી. ૧૯
 એનાથી થયું કૂડું કર્મ, મારો પાપાણે થાયે ધર્મ;
 નવિ મારે એને જે જાણ, તેહ જાણે પાપની ખાણ. ૨૦
 સુણી એવાં વચન દમયંતી, ગઈનારી વનમાં દુઃખવંતી;
 કર્યો ખેદ મને અતિ સાર, હું પાપાણીએ કર્યો અકાર. ૨૧
 કોખો વિદ્યાતા હું ઉપર, સુખનું નવિ મળતું સર;
 કયા કર્મનું કૂળ થયું ઉદ્દે, મન થાયે ન માઈં મુદ્દે. ૨૨
 મન વાણીએ કર્યું કડું કર્મ, કર્યા હશે ઘણા અધર્મ;
 નવિ સાંભરે જો કે મુજને, પણ વિસરે હરિ કિમ તુજને. ૨૩
 કિંયા કર્મનું હશે આ કૂળ, પૂર્વજનમનું જાણું બળ;
 પામી દુઃખ ન મપાયે હુંથી, અપાર ક્ષમા ન થાયે તુંથી. ૨૪
 પતિ રાજ્યહરણ સ્વજન વિયોગ, પતિ વિણ તજ્યા સહુ ભોગ;
 ભયંકર વન માંહી ભમવું, એ સહુ ઇશ્વર તુજને ગમવું. ૨૫

૧૬ યક્ષ-ધનની ચોટી કરનારા દેવ. વિઘ્નનાશન—ગણપતિ. શાસન—શિક્ષા. ૧૮ અધમોધમ—નીચમાં નીચ. ૨૧ અકાર—અકાર્ય—ખોટું કામ. સર—સરોવર (સુખરૂપી).

- સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન, થયો પ્રાત ને ઊગ્યો ભાણુ;
 સંઘવાળા મળિયા સર્વ, ગર્વી જનના ગળિયા ગર્વ. ૨૬
- જે રહ્યા તે સર્વે સિધાવ્યા, ગયા મન માંહી જ્યાંહિ ફાવ્યા;
 દમયંતી વિચારે મન, મુઝા સંઘતણા સહુ જન. ૨૭
- હજુ રહ્યું ક્યાં સુધી દુઃખ, નવિ જાણ્યું કેવું સુખ;
 દુઃખ આવે ન આવે મોત, શે નવિ મળતી જ્યોતેજ્યોત. ૨૮
- એમ કરતી વિવિધ વિલાપ, થયો નહિ હસ્તિઆથી હું ને તાપ;
 ઉવેખ્યા જે મેં દેવ, દુઃખ દીધું તેમણે ખેવ. ૨૯
- જતા પ્રાણાણ સાથે નારી, ગઈ પૂઠિ પૂઠિ અવિચારી;
 સાયંકાળે સુબાહુને દેશ, ગયા ભજતાં સહુ સર્વેશ. ૩૦
- તેની પૂઠિ ગઈ દમયંતી, વનવગડામાં જિ ભમયંતી;
 અરધું વસ્ત્ર કર્યું પરિધાન, દર્શો ગાંડી જેવું સહુ વાન. ૩૧
- જઈ આશ્ચર્ય પામ્યા લોક, કરતા ઘણા તેનો શોક;
 થયાં બાળક પૂઠિ ઘણાં, કહું દુઃખ દમયંતીતણાં. ૩૨
- સુબાહુના મેલની પાસ, જતી નારી દીડી ઉદાસ;
 કહ્યું દાઈને રાયની માત, જઈ બોલાવ આ સ્ત્રી જાત. ૩૩
- પામે દુઃખ મનુષ્યથી ઘણું, એનું રૂપ અતિ દીન બાણું;
 ધ્રુષ્ટિ એ શરણની વાંચા, એના મનની જાણી મેં ધ્રુષ્ટા. ૩૪
- લક્ષ્મી સમાન છે એ નાર, લાહે ગાંડી જન અવિધાર;
 એનું સ્વરૂપ છે રસાળ, મમ ઘર શોભાવશે ઈબાળ. ૩૫
- સુણી દાઈ ગઈ બોલાવા, કહ્યું લોકને મૂર્ખ શા આવા;
 તેડી ગઈ રાજમેહેલની માંય, બેસાડી ભૂમિ આસન જ્યાંય. ૩૬
- દાઈએ પૂછ્યું પછે, બાઈ તું દુઃખમાં શે ગણે;

૨૮ શે ઇ—જ્યોતેજ્યોત કેમ મળી નથી જતી ?—મરણ કેમ ન-
 થી થતું ? ૩૦ સર્વેશ—હરિ.

- દેવકન્યા કે યક્ષની બાળ, તારૂં રૂપ અતિ રસાળ. ૩૭
- નથી સાંચક તારો કોઈ, આંખ કૂલી ગઈ ઘણું રોઈ;
- સુણી દાર્દરેણું વેણ, હું છું સૈરંધ્રી હે બેન ! ૩૮
- સ્વેચ્છાએ વસનારી હુંય, પતિભક્તિવાળી જાણે તુંય;
- મનુષ્ય સ્ત્રી હું છું જાત, વસવું પડે જ્યાંહિ રાત. ૩૯
- મારો પતિ છે મા'ગુણવાન, વળી તે જાતે છે બળવાન;
- અન્યોઅન્ય અમારે પ્રીત, દેહ છાયાની રાખું રીત. ૪૦
- પાણુ દૈવ થયો માંહી આહો, ઘૂત રૂપના ખોધો ખાહો;
- સર્વસ્વ હારી ગયો સ્વામી, ગયો વનમાં તે બહુનામી. ૪૧
- તેની પાછળ ગઈ હું જાણ, પટ પેહેરેલું તજ્યું સુજાણ;
- મારૂં અરધું આપ્યું મેં વજ્ર, ફાટ્યું વજ્ર નો'તું કર શસ્ત્ર. ૪૨
- વગર અપરાધે તજી હુંય, ફરું ખોળવા વડું શુંય;
- પ્રાણેશ્વરને જોતી ફરું, બીજું મન માંહે નવિ ધરું. ૪૩
- હે સ્વામી ! હે સ્વામી ! ઉચાર, બીજા મુને નથી વિચાર;
- ધમિ દુઃખના કર્વી વિલાપ, સુણી સુખાહુની માને પ્રગટ્યો તાપ. ૪૪
- અરે રે દુષ્પિયારી છે દાસી, કહ્યું અહીં રે' મટશે ઉદાસી;
- જોશે રોચક મારા જાણ, મેળવું તારો પતિ નિરવાણ. ૪૫
- તારો પતિ આવશે અહીં, અહીં વસે પતિ પામે સહી;
- સુણ રાજા યુધિષ્ઠિર ત્યાંહી, દમયંતી શું બોલી જ્યાંહી. ૪૬
- સુપ્રજાવતી હે માત ! તમારી પાસ રહું કરી ખ્યાત;
- ઉચ્છિષ્ટ ભોજન હું નહિ કરું, પગે ચાલીને ભૂમિ ભરું. ૪૭
- કોઈ પુરૂષશુ ન કરું વાત, જાળવવી મારી તમારે જાત;

અધર્મ પુરુષ સામું નવિ જોઈ, ધર્યું વ્રત તે મેં નવિ જોઈ. ૪૮
 જોઈશિ પ્રાણાણને હું એક, બીજો કોઈ નહિ વત્રેક;
 એવી બાંધણી હોયે તો વસું, નિકર મારગ માતા જશું. ૪૯
 સુણી દમયંતીનાં વચણ, થયાં પ્રકૃત્વિત માત નયણ;
 તારૂં વ્રત શ્રેષ્ઠ છે બાઈ, તારી કરીશ સર્વે સાઈ. ૫૦
 પછે બોલાવી પુત્રી સુનંદા, કહ્યું આ નારી છે જો સુચંદા;
 છે દુઃખાણી એ અવિધાર, તારા સમાણી છે નિરધાર. ૫૧
 કરી સખીપણું તું ઉમંગે, રમો સાહેલી બંને રંગે;
 સુણી વચણ હરખી સુનંદા, સાથ તેડી ગઈ મન મુદા. ૫૨
 ત્યાંહી આનંદ પામી કાંઈ, શરીર સંતોષાયું જ્યાંહિ;
 ભાલાણુમણુ રઘુનાથ, મળ્યો દમયંતીને સારો સાથ. ૫૩

કડવું ૨૩ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

સુણુ યુધિષ્ઠિર મહારાજ જી;
 કહે નળરાજતું કાજ જી. ૧

ઢાળ.

કાજ કહું નળ નૃપતાણું, સુણો હે ભૂપાળ;
 તજ વનમાં તારૂણી, ગયો ક્યાંહી નૃપાળ. ૨
 ઇક વનમાં ગયો રાજ, દવ બળતો ત્યાંહી;
 'નળ દોડ' એવો શબ્દ સુણિયો, ભય પામીશ નહિ મન માંહિ. ૩
 એમ કહીને અગ્નિમાં, પડ્યો નળ ભૂપાળ;
 કૃણાવાળો નાગ કંપે, કહે કાઠ હે દયાળ ! ૪
 કર્કોટક છે નામ માફ, મેં છળ્યા નારદ મુન્ય;

- શાપ દીધો તેમણે, હર્યું મારું સહુ પુણ્ય. ૫
- સ્થિર રહીશ એમ ભાખિયા, અડકે નળનો હાથ; ૬
- હંચકીને લઈ જશે, નળરાય તુંને સાથ. ૬
- ત્યારે મુક્ત થઈશ તું શાપથી, ઇમિ નારદ કહ્યું વચન; ૭
- ચાલવા સમર્થ નથી હું, હંચક હે રાજન ! ૭
- અગ્નિથી રક્ષા કરો, અહો નળ નૃપાળ; ૮
- હું શ્રેય કરીશ કંઈતાહરું, વળી મિત્ર થઈશ ભૂપાળ. ૮
- મુજ સમા કો સર્પ નહિ, જો લઘુરૂપ કરું હું રાય; ૯
- અગ્નિથી લઈ બા'ર મૂકો, કાર્ય મારું થાય. ૯
- અન્નતશત્રુ સાંભળો, થયો કર્કોટક લઘુરૂપ; ૧૦
- પ્રવર જેવડું સ્વરૂપ જોઈ, હરખ્યો મનમાં ભૂપ. ૧૦
- વનિહુ પિનાને સ્થાન ચાલ્યો, લઈ કરમાં નાગ; ૧૧
- મૂકવા મન કરે રાજ, કર્કોટક બોલ્યો હે મહાભાગ ! ૧૧
- નિષધ દેશના રાયજી, ઘોડી ગતિ કરો દયાળ; ૧૨
- શ્રેય થાશે તાહરું, ઇમિ કરીશ હું ભૂપાળ. ૧૨
- પગલાં ગણતો રાય ચાલ્યો, તે વખત દંશો નાગ; ૧૩
- નળ શરીરનો વર્ણ ફરિયો, નાગ મન પ્રગટ્યો રાગ. ૧૩
- મનુષ્યરૂપે નાગ હુચ્યો, કહ્યું ચિંતા નવ કીજે; ૧૪
- કોઈ જાણે નહિ માટે, કર્યું અમો આ રીજે. ૧૪
- જે કળિએ આ ફૂડ કીધું, તે પામશે હવિ દુઃખ; ૧૫
- શરીર તારે વશીનિ, પામશે નહિ સુખ. ૧૫
- દુઃખ નવિ જાણે તેહને, દીધું એણે દુઃખ; ૧૬
- તારી રક્ષા મિ કરી, વહું શું મારે સુખ. ૧૬

- અરિથકી પ્રાક્ષણથકી, વળી દાઢવાળો જતં;
 રાય તું આજે થયો, જાણુને નિશ્ચિંત. ૧૭
- બુદ્ધમાં જ્ય થશે તારો, બાહુક નામ ધરને તુંય;
 અચોધ્યામાં જઈ વસો, કહું તુજને હુંય. ૧૮
- ઋતુપર્ણી રાજ ત્યાંહિનો, અક્ષવિદ્યા સુજાણુ;
 અશ્વવિદ્યા શીખવીને, અક્ષમાં થા સુજાણુ. ૧૯
- તારો મિત્ર થશે તિ રાજ, અક્ષવિદ્યા જાણીશ તુંય;
 સુખી થઈશ તું માન નિમ્ને, દુઃખ જાશે કહું હુંય. ૨૦
- ત્રી સંતાન ને રાજ્ય મળશે, વળી સ્વરૂપ ઇચ્છિશ પેહેલું;
 સ્મરણ કરને માહરૂં, આપીશ વેલું વેલું. ૨૧
- આ વસ્ત્ર અંગે ધારણ કરને, પૂર્વ સ્વરૂપ તું ને મળશે;
 કઠોટક એવું વધો, કારજ તારાં સરશે. ૨૨
- અંતરધાન ત્યાંહી થયો, રાય થયો મનમાં રળી;
 બાલણપ્રભુ રઘુનાથના, જીકિત રૂહી મળી. ૨૩

કંટુ ૨૪ મું.

રાગ મેવાડો.

- બૃહદશ્વ કહે સુણ રાય રે, કઠોટક ત્યાંથી જાય;
 નજરાય ચાલ્યો વાટે રે, સુખી ઘણો મન યાય. ૧
- દશમે દિવસે આવિયો રે, ઋતુપર્ણી જ્યાં રાજન;
 અચોધ્યામાં પેસતો રે, કચવાતું ઘાણું મન. ૨
- રાજ પાસે જઈ વધો રે, કહેવા લાગ્યો કેણુ;
 બાહુક નામ છે માહરૂં રે, છું સારથી હું સુખ દણુ. ૩
- રસોઈ ઉત્તમ હું કરૂં રે, મારે રે'વું તુજ ઘેર;

- પણ ગુહ્ય વાત પૂછો મને રે, તો હું રહું રૂડી પેર. ૪
- શિલ્પ કામ જાણું અમિ રે, બીજાં જાણું ઘણાં હું કામ;
- ભરાણપોષણ કરી રાખશેા રે, તો હું રહું આ કામ. ૫
- ઋતુપર્ણ કહે સુખે રહો રે, મન ગમતું કરીશું કાજ;
- પણ અશ્વ રથના આલે ઘણા રે, ઇમ કરજો કહે રાજ. ૬
- દશ સહસ્ર નિષ્ક તુજને રે, હું આપું પ્રતિભાસ;
- વાષ્ણેય આદિ સારથી રે, સહુ થાશે તારા દાસ. ૭
- ઋતુપર્ણે આનંદ શું રે, રાખ્યો બાહુકરૂપો નજ;
- વાષ્ણેય જીવળની પાસ તે રે, વસતો નજ મહાબળ. ૮
- ત્યાં વસતાં નજ સંભારતો રે, દમયંતી નારી જોહ;
- નિરંતર ઇકે બોલતો રે, શ્લોક મનથી તેહ. ૯
- ક્રુધા વૃષાથી આતુરી રે, ક્યાં ગઈ તું સ્ત્રીજન;
- ક્યાંહી સતી સતી હશે રે, અતિમંદ પતિ ભજતી મન. ૧૦
- અધુના કયા પુરૂષને મળી રે, ઇમ બોલતો નજ ભૂપાળ;
- જીવળે તિને પૂછિયું રે, વદો બાહુક દયાળ. ૧૧
- કયી સ્ત્રીના શોક કરો રે, હું સાંભળવા ઇચ્છું રાય;
- નજ બાહુક ત્યારે બોલિયો રે, કુષ્પુદ્ધિની સ્ત્રી ઇકે રાય. ૧૨
- માનીતી મનમાં ગણી રે, સત્ય બોલી સુજાણ;
- જાણી જોઈ વિવાહ કર્યો રે, પુરૂષ જાત અજાણ. ૧૩
- સ્ત્રી વિચોગવાળો મંદમતિ, પીડા પામેલો તેહ;
- અથડાતો ફરે નારી વિનાનો, જીવળ સુણો નિઃસંદેહ. ૧૪
- સાયંકાળથી તિ રાત્રી સુધી રે, અમિ ગાઉં જ શ્લોક;

જીવળ તિ પુરૂષ મોટો રે, નામ જીનું પુણ્યલોક.	૧૫
તે હમણાં દુઃખ વેઠિછિં રે, કષ્ટ પામિછિં અપાર;	
તિનિ સ્ત્રી જોઈતેહને રે, ખૂઠિ ગઈવન સુઝાર.	૧૬
પણ મતિમૂઢે તિને તજી રે, વિકાળ વનની માંય;	
વ્યાધ વરૂ ભક્ષી ગયાં રે, તેની ચિંતા થાયે આંય.	૧૭
જીવતી જો તે રહી રે, દુષ્કર કરિયું કામ;	
જીવળ સુણ તુજને કહું રે, વિણ વાંકે છોડી વામ.	૧૮
અન્નતશત્રુ સુણિયે રે, રહ્યા છૂપાઈને ધમિ રાય;	
ભાલાણપણુ રઘુનાથના રે, તિની ગતિ કેવી થાય.	૧૯

કંડવું ૨૫ મું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વ મુનિ ધમિ વદે રે, સાંભળ ધર્મતાણા નંદન;
સ્ત્રી પતિ બન્ને વસે રે, કરી રાયનું વંદન.

૧

દાળી.

વંદન કરી રાયકેરું, વસે ભામિની ભૂપ;	
હવિ ભીમરાયે મોકલ્યા, શોધવા વિષ અનુપ.	૨
મોકલતી વેળાએ વધા, કરો નળ દમયંતી શોધ;	
શોધ લાવો એહની, તમિ સુણો મારો યોધ.	૩
સહસ્ર ગાય આપું અમિ, વળી આપું મોડું ગામ;	
બેમાંથી ઇકિ લાવો તો, આપું ઘણો હું દામ.	૪
ભીમકરાયનાં વચન સુણી, ગયા પ્રાહ્માણુ દશેદેશ;	
નળ દમયંતીને શોધતા, નવિ રાખે કંઈ શેષ.	૫
નળ દમયંતી નવિ નિરખ્યાં, તેમાંનો પ્રાહ્માણુ ઇકિ સુદેવ;	
એદિ દશે સુબાહુ રાજા, તહિં આવ્યો ભૂદેવ.	૬

- ત્યાં ગુપ્ત વસતી દમયંતી, અગ્નિજ્વાળ રહે છૂપી;
તિમ સ્ત્રીઓમાં દમયંતી રહી, અન્નાણુપણે લુપી. ૭
- કમળનેત્રા મલિન તનુ; કૃશ અંગી દમયંતી;
સુદેવે તહિં આળખી, નિશ્ચે આ મતિવંતી. ૮
- પૂર્વે જોઈ જોહ દમયંતી, તેના જેવી રૂપવાન;
પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું, મુખ દીસે ગુણવાન. ૯
- સુંદર વર્ણુવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;
ઉજોહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી. ૧૦
- ચંદ્રકાંતિવત્ પ્રિયકારી, રજા વિના તડાગે હુધ;
પાપરૂપ કર્દમમાં ખરડાઈ, માટે દીસે જૂઠ્ઠી. ૧૧
- ઝહણુકેરી રાત્રી છે, પતિચંદ્રથી થઈ મલિન;
પુખ ખરિયાં વૃક્ષનાં, તેવી દીસે નારી દીન. ૧૨
- દ્વિતીયાનો જિમ ચંદ્ર જોઈ, લોક કરે અવલોકન;
તિમ મેં નિરખી સતી, પ્રકુલિત થયો મન. ૧૩
- સ્ત્રીને નવિ અલંકાર કોઈ, પતિ અલંકાર સમાન;
પતિ વિના નવિ શોભતી, દમયંતી ગુણવાન. ૧૪
- દમયંતી વિના નળ રહે, એ મોટું આશ્ચર્ય;
મહાપીડા પામતો તે, ગુણવાન જિ નૃપવર્ય. ૧૫
- સ્વરૂપવતી જોઈ દમયંતી, થાય મુજને ખેદ;
રોહણી સમાગમે ચંદ્ર જેવો, ક્યારે દુઃખનો થાશે છેદ. ૧૬
- દમયંતીને નળ પામે, થશે મહાસુખવાન;
ઉભય જોડી સમાન છે, ગુણવાન અને બળવાન. ૧૭

૭ લુપી-લુપ્ત થઈને. ૧૧ રજા ઇ-તળાવમાં થયેલી રજવગરની (પો-
યણી) હોય તેવી. કર્દમ-કાદવ. જૂઠ્ઠી-જૂઠી. ૧૨ ઝહણુ ઇ-પતિરૂપી ચંદ્રનું
ઝહણુ થવાથી ઝહણુની રાત્રીની પેઠે મલિન થઈ છે !

હમિ વિચાર કરતો મન માહિ, સુદેવ મહાજાણ;	
ચિન્હથી નિશ્ચય કર્યો, એ દમયંતી નિરવાણ.	૧૮
પાસ જઈને કે'વા લાગ્યો, અહો ભીમકતનયા માત !	
તુજ ભ્રાતનો સુદેવ નામે, હું મિત્ર છું વિખ્યાત.	૧૯
તુજ પિતાના વયણથી, આવ્યો શોધવા હું આંહી;	
સર્વ કુશળ છે સગાં તારાં, કુણ્ડનપુરની માંહી.	૨૦
હે પતિવ્રતા તુજકારણે, દુઃખિયાં તે સર્વત્ર;	
એતન વગરનાં સહુ થયાં, જીવ તજે છે તત્ર.	૨૧
સંખ્યાબિધ વિપ્ર શોધ કરતા, નળ અને તું નરખે;	
દમયંતીએ સુદેવ જાણ્યો, મન ભરાતી હરખે.	૨૨
સર્વના સમાચાર પૂછ્યા, ક્રમવારે દમયંતી;	
વિવહળ થઈ વનિતા (પછે) રૂદન, કરતી અતિ મતિવંતી.	૨૩
સુનંદાએ તે લલ્લું, એકાંત કરતાં વાત;	
માતા પાસે જઈ કહ્યું, જે નિપન્યું સાક્ષાત.	૨૪
પ્રાણાણ પાસે સૈરંધ્રી તો, ઘણો કરે વિલાપ;	
પાસે જઈને રૂડિયે, આઈ તેના તાપ.	૨૫
સુણી વયણ આવી માતા, સુળાહુની ત્યાંહી;	
સુદેવ ન દમયંતી ખેઠાં, દુઃખ ધરતાં જ્યાંહી.	૨૬
પ્રાણાણને પાસે તેડીને, પૂછિયું નૃપમાત;	
આ કુની પુત્રી પત્ની કુની, કહો મુને સહુ વાત.	૨૭
આ સ્ત્રી સંબંધી સર્વ કે'જે, યથારથ જે હોય;	
વૃત્તાંત કે'તો સુદેવ ત્યાં, માતા ટગમગ જોય.	૨૮

૨૨ સંખ્યાબિધ-અબિધ (સમુદ્ર) જેટલી સંખ્યાવાળા. અર્થાત અપાર.
અથવા સંખ્યાબિધ-સંખ્યાબંધ. અથવા સંખ્યા + જલધિ જેટલી સંખ્યાવાળા.

૨૩ ક્રમવારે—અનુક્રમે.

વિદર્ભરાય છિં અવનિમાં, મહાગુણનું ધામ;
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથનું, જપતો નિશદિન નામ. ૨૯

કડવું ૨૬ મું.

રાગ દોહરા.

નળની નારી એહ છે, ભીમતણી કુમાર;
ધૂત રમતાં હારિયાં, અમિ શોધું ઠારે ઠાર. ૧
મસ એના ભાળમાં, તે જોઈ ઝાળખી નાર;
રક્ત મસ [એવો] નવ ઘોઘને, જાણ્યો જેથી સાર. ૨
સુખાહુરાયની માડી જે, ઊડી ત્યાં તત્રકાળ;
મસ ઘોઘને મળી, ઝાળખી ભગિની બાળ. ૩
રદન કર્યું ઘણું રાણીએ, કહ્યું ન છાનું હુંય;
માશી ઘેર દાસીપણું, કરે વિચારી શુંય. ૪
સુદામનની પુત્ર હું, તારી માતની બેન;
તેને તેં નવ ઝાળખી, ભરતી વારી નેન. ૫
દમયંતી બેલી તહિ, માશી પ્રત્યે બેલ;
નવિ જાણે સુખીઅણુ કરી, તારું મોટું તોલ. ૬
કૃપા કરી હવિ મુજને. આપો આજ્ઞા માય;
પુત્ર નિહાળું પિયર જઈ, ઘણી કરી તમે સાંય. ૭
પુત્રનો મત લેઘને, શિબિકા સજ કરી ત્યાંય;
દમયંતી બેસાડી છિં, પાલખીકેરી માંય. ૮
સેન અપારાં મોકલ્યું, વિદર્ભદેશે જાય;
જઈ ભીમને ભેટિયા, ભેટયાં જઈને માય. ૯
પુત્ર પરિવારને મીલ્યાં, સખીજન મીલિયાં સાર;

૨ મસ-મસાનું ચિન્હ. ૩ ઘોઘને-(મેલથી છૂપાવી રાખ્યો હશે તેને).

- સહસ્ર ગાય, સુદેવને, ભીમ આપી અવિધાર. ૧૦
- ઘણું દ્રવ્ય ને ગામ ઇક, આખું રાયે ત્યાંય;
આનંદ પુરમાંહે થયો, દમયંતી દીડી જ્યાંય. ૧૧
- દમયંતી મળી માતને, વદે તિ સાથે બોલ;
નળ નવ નિરખું માસમાં, તો તન કરું ડમડોલ. ૧૨
- શોધ કરાવો નળતણી, ઇમ કહી ભરિયાં નાણ;
માતા મન દુઃખ અતિ ધરે, ઊચરે દુઃખનાં વેણ. ૧૩
- ભીમને કહ્યું ભામિની, તજે દમયંતી દેહ;
અવધિ કરી ઉગારી છાં, પહાવ્યા પ્રાક્ષણ જેહ. ૧૪
- ઘણું આપવાનું કહ્યું, લાવે નળને જેહ;
ઘણી ગાય ને ગામ-બહુ, પામે નિઃસંદેહ. ૧૫
- વિમે દમયંતી પાસ જઈ, કરી રાય પ્રતિજ્ઞા જાણ;
દમયંતીએ વાત કહી, સુણો પ્રભ સુજાણ. ૧૬
- આટલું કે'તા તમિ ફરો, તો થાયે મુજ કાજ;
પ્રતિઉત્તર આપે તિ જાગુવો, હશે નળ મહારાજ. ૧૭
- “અર્ધવસ્ત્રાળી દૂબળી, ભૂખી મૂકી નાર;
દયાવાનને નવ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર. ૧૮
- સંપત્તિમાં સેવા કરી, વનમાં આવી નાર;
તજવી તેને નવિ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર”. ૧૯
- આટલું કહી ફરજે તમે, પ્રતિઉત્તર દે જેહ;
તિ મેલો ઘે'લો હોય પણ, મુજને કે'જે તેહ. ૨૦
- પ્રાક્ષણ ગયા વિદેશમાં, જ્ઞેતા હામોહામ;
ભાળ કંઈ નવ લાધતી, મૂકે મનની મામ. ૨૧
- વિપ્ર પર્ણાદ ઇક વૃદ્ધ છિં, તે ગયો અયોધ્યા ગામ;
સભા મધ્યે જઈ બોલિયો, થયું નહિ કંઈકામ. ૨૨

- એવે બાહુક નિકળ્યો, લાગે જોઈ બીક;
પ્રતિહત્તર તેણે કર્યો, સર્વે ઠીકાઠીક. ૨૩
- દિજવર જઈકો' નારને, અમો કહું જે વેણ;
તમને નિવડશે સહી, તે તો અતિ સુખ દેણ. ૨૪
- “તાવો મોનું મોવરાં, માખણ તાવો સાર;
દુઃખ સહે પણ સુખ દે, ઈકે સતી બીજે દાતાર. ૨૫
- અર્ધવસ્ત્ર પતિએ ધર્યું, જે દેતો વસ્ત્રનું દાન;
ચતુર ખરો પણ ચૂકિયો, મોહે ભૂલ્યો ભાન.” ૨૬
- આટલું કે'જે ત્યાં જઈ, મળશે ઝાઝી રીઠ;
એમ કહી તે તો ગયો વાડવ, વિદલે થયો પ્રસિદ્ધ. ૨૭
- દમયંતીને જઈકહ્યું, બાહુકકેરું વેણ;
દમયંતીને અતિ થયું, તે તો ઘણું સુખ દેણ. ૨૮
- માતાની આજ્ઞા ગ્રહી, સુદેવ પાડવ્યો ત્યાંય;
નળની શોધ લાગી નહિ, માટે આવ્યો આંય. ૨૯
- પુનરપિ સ્વયંવર કરી વરે, દમયંતી કો ભૂપ;
કાલે અવધિ તેહનો, દમયંતી રૂપ અનુપ. ૩૦
- સુદેવે જઈને કહ્યું, ઋતુપર્ણને ત્યાંય;
બાહુકને શણગારિયો, રાય બેઠો રથ માંય. ૩૧
- ઘોડા ઢીંચણભર થયા, નળ ઉતર્યો ભૂમાંય;
વાર્ષ્ણેયને બેસાડિયો, હાંકવા કારણ ત્યાંય. ૩૨
- બીજા ઘોડા જોતર્યા, નવીન આગળ ચાર;
અશ્વ હાંક્યા બેસી પછે, ઊડ્યા તે નિરધાર. ૩૩
- રાજા મન પરસન થયો, ધન છાં હાંકણહાર;
વાર્ષ્ણેય મન વિચારતો, શકે નળ નિરધાર. ૩૪

ઉડે આકાશે ઘોડલા, એવે પડ્યું રાયનું વસ્ત્ર;	
બાહુકને લેવા કહ્યું, તેણે ઘણો દાખવિયો દસ્ત્ર.	૩૫
રાયે મન વિચારિયું, કો મોટા મનનો સાર;	
એવે ખેઠાકેઈ વૃક્ષ દેખી, કહ્યો રાયે વિચાર.	૩૬
આ વૃક્ષની ડાળી પરે, પાંચ કરોડ છે પાન;	
ફળ પંચાણું છે સહી, એ ગણિતનું અનુમાન.	૩૭
નળ કહે જૂહી વારતા, નક્કી કરું હું તેહ;	
રાજા કે' હવણાં નહિ, પછે કરીશું નિઃસંદેહ.	૩૮
બાહુક કે' જાઓ તમો, વાળેણ્ય હાંકે રથ;	
પત્ર ગણી અમો આવશું, અહો રાય સમર્થ.	૩૯
રાજાએ વિનતિ કરી, વિનવિયો બહુ પેર;	
પત્ર ગણી લો વેગથી, સત્વર જવું વિદર્ભને ઘેર.	૪૦
પત્ર ગણ્યાં ખરાં પડ્યાં, નળ ખોલ્યો તહિં વાણ;	
અશ્વવિદ્યા અમો દઉં, મુને ગણિતે કરો સુજાણ.	૪૧
ઋતુપાર્ણ્ય કે' પાસાતણી, ને ગણિત વિદ્યા જોહ;	
ખે લહુ અમિ બાહુકા, જાણો નિઃસંદેહ.	૪૨
નળ કે' અશ્વવિદ્યા ગ્રહો, શીખવો મુજને ખેય;	
પાસાતણી વિદ્યા કહી, રાયે જાણી તેય.	૪૩
કળિયુગ નાહો અંગથી, નજે ક્ષમા કર્યો અપરાધ;	
સર્વાસ્તે તે આવિયા, વિદર્ભ દશે સાધ.	૪૪
રથનો રવ સુણી કામિની, જોવા મેડી જાય;	
તર્ક વિતર્ક અતિ કરે, ડયાંથી હોય નળરાય.	૪૫

એવે રથ ત્યાં આવિયો, રાજસભા છે જ્યાંય;
 ભીમ ને ઋતુપર્ણ મિલિયા, આનંદ વાઘ્યો ત્યાંય. ૪૬
 આગમનું કારણ પૂછ્યું, બોલ્યા ઋતુપર્ણ રાજન;
 પ્રણામ કરવા આવિયો, દીધાં ઝાઝાં માન. ૪૭
 મન ભ્રમિત હિં ભીમતાણું, કોઈ આવે નહિ ઇમિ;
 પ્રાતઃકાળે જાણશું, રાય ધરે શો નીમ. ૪૮
 દમયંતીએ પાડવી, દૂતી ઇકિ નળ પાસ;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથના, કરતી શુંય પ્રકાશ. ૪૯

કંડુનું ૨૭ મું.

રાગ જીતમાન.

બાહુક જોયો કેશીએ, તેની કરી પરીક્ષા જાણ રે;
 અન્ન ઉદક નાણી જોયાં, પુત્ર લઈ ગઈ સુજાણ રે. ૧
 નળ છે એવો નિશ્ચય થાતાં, મળ્યાં પરસ્પર બેય રે;
 આનંદ તે હુંથી ન કે'વાયે, વિન્નગ ભાગ્યો તેય રે. ૨
 ભીમને સહુ જાણ થયું, ઋતુપર્ણ હરજ્યો અપાર રે;
 અશ્વવિદ્યા નજે શીખવી, ગયો તેહ અન્નેધ્યા મુઝાર રે. ૩
 ઘણાં વર્ષ કુણ્ડનપુર રહ્યો, પછી નળ ગયો સ્વદેશ રે;
 પુષ્કરને જીત્યો ધૂતમાં, તેની પાસે કાંઈ ન રહ્યું શેષ રે. ૪
 ક્ષમા કર્યો અપરાધ તેનો, નળ મહાકીર્તિવાન રે;
 યુધિષ્ઠિરને બૃહદશ્વે ભાખ્યું, નળરાયનું આખ્યાન રે. ૫
 નળના નગરમાં હર્ષ વાઘ્યો, તેના ગુણ કવિ ગાય રે;
 ભાલણપ્રભુ રઘુનાથના, કરી સત્યે તેને સા'ય રે. ૬

કડવું ૨૮ મું.

રાગ રામત્રી.

- ગુણ ગાયે ગુણ ગાયે, નળકેરા જેહ જાણે જી;
 લાગ્યનિધિ સુખ તેહ ભોગવે, ચાર પદારથ સુખ માણે જી. ૧
- કર્કોટક દમયંતીકેરા, નળ ઋતુપર્ણના ગુણ ગાઈ જી;
 કલિયુગ દોષથી મુક્ત થાય તે, થાયે મોટો રાઈ જી. ૨
- શ્રોતા વક્તા ગાય સાંભળે, તિ પામે ભવપારે જી;
 ઇચ્છિત અર્થ ને લક્ષ્મી મીલશે, નળકથા શુદ્ધ વિચારે જી. ૩
- ભાવ કુભાવે સાંભળે, નળતણા ગુણગ્રામ જી;
 ગર્ભવાસમાં તે નાવ આવે, રીઝે સુંદરશ્યામ જી. ૪
- સંસારનાં સુખ ભોગ ભોગવે, પુત્ર કલત્રને પામે જી;
 પર્વણિએ વા રાત્રી દિવસે, કથા શ્રવણ કરે દુઃખ વામે જી. ૫
- કિંચિત્ પ્રુદ્ધિ જોવી નહિ, મારી મતિ છે મંદ જી;
 સમુદ્ર માંહે ચંચ ભરી છે, જાણું નહિ પ્રબંધ કે છંદ જી. ૬
- વાંકોચૂંકો ગોધૂમનો રોટલો, કુદિતપાણું તો જાય જી;
 કથામૃતને પીવું પ્રીતે, અમૃત પીતાં કોણ ધરાય જી. ૭
- પંદરસેં પીસતાળીશ માંહી, ગાયા નળ ગુણગ્રામ જી;
 પદ્ય ખટશત ને સાત કર્યાં છે, હરિજનના વિશ્રામ જી. ૮
- નાગર કાળે શ્રમ દુ વેળા, કવિને કરમે લાગ્યા જી;
 ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન બે, પુનરપિ કરી અનુરાગ્યા જી. ૯
- ગાંધીને કેંવું મરી માટે, મૂર્ખ જાણે નહિ મરીની ખોટ જી;
 ગુરૂકૃપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે ગ્રંથરૂપી ભરતીઓટ જી. ૧૦

કૂડા કરમીને કૂકું હોશે, સુખિયાને હોયે સુખ જી;
 નળની કથા ગાઈ મનોહર, જાયે દુખિયાયા દુઃખ જી. ૧૧
 દય કર જોડી ભાલજી વિનવે, કરે કૃપા સંત મહંત જી;
 ભાલજીમળુ રઘુનાથના, નિર્મળ કરે મમ ચંત જી. ૧૨

૪૦—કહે છે કે ભાલજી પ્રથમ ધ્રુવાખ્યાન અને નળાખ્યાન લખ્યાં હતાં તે કોઈ નાગર વાંચવા લેઈ ગયો, તેજી પાછાં આપ્યાં નહિ. કવિની પાસે બીજી પ્રત ન હોવાથી તેની પાસે બહુ વાર માગ્યા છતાં તેજી નજ આપ્યાં ત્યારે કવિએ બન્ને ગ્રંથ ફરી કર્યા. એ વિષે આ કથન છે.

૧૧ દુખિયાયા—દુખિયાતું.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

नाकरकृत

शिवविवाह.

राग ङेढारे।

गुर गणपतिने करी प्राणाम, सरस्वती सेवुं रे;
गणवदन दुःखहर देव, आपे जेधये तेवुं रे. १
शुं'डाढं'ड महाविशाण, ये दंडे कष्ट कापे रे;
विघ्नहरण देवदयाण, सुरिनर मुनि जपे रे. २

ढाणी.

मुनि जपे जप तारे, गिरिजसुत गणेश;
नारद शारद गुणगण गाये, हारद लहे नहि लवलेश. ३
शुक सनकादिक व्यास विरंचि, गणेशना गुण गाय;
वामदेव वसिष्ठऋषि, शरण गुणनायक सा'य. ४
भणिजडित मुकुट पिराजे, काकपक्ष शोभाय;
त्रिपुण्ड्र ताण्ड्युं विशाण लाजे, सुरगणकेश राय. ५
कमलनयन भुवशर भारी, नासिका शुं'डाढं'ड;
अधर अनुपम कपोल सुंदिर, नामे टणे यमदंड. ६

१ गणवदन-गणपति. २ शुं'डाढं'ड-शुं'डरपी दंड. ४ सनकादिक-सनक वगेरे ब्रह्माना भानसपुत्रो. विरंचि-ब्रह्मा. गणनायक-गणपतिनुं.

५ काकपक्ष-नानी चोहली. त्रिपुण्ड्र-त्रणु रेधानुं आहुं टीलुं. ६ भुव-शर-भुशरासन-भमररपी धनुष्य. कपोल-गाल.

ગ્રીવા શંખ સમાન છે, સ્કંધ મનોહર દેવ;
 આબ્જનળાહુ આપના પ્રભુ, સુરિનર કરતા સેવ. ૭
 હૃદય વિશાળ સ્થૂલોદર કહિયે, જનુ પદ રસાળ;
 એવું ધ્યાન ધરે સેવકજન, કાપો કષ્ટ કરાળ. ૮
 માળા પરશુ મોદક પુસ્તક, ચાર કરે પ્રભુ ચાર;
 મૂષકવાહન સિંદૂર લેપન, પરિવારતણા વ્યાપાર. ૯
 લક્ષ લાલ બે તનુજ રસાળા, તનયા તેટલી જાણ;
 સિદ્ધિ પ્રદિ શ્યામ મનોહર, પરિવાર પનોતા ભાણ. ૧૦
 કાલિદાસ ગાથ મહામોટા, કવિ થયા સેવી ગણરાય;
 વ્યાસ મુનિએ ભારત રચિયું, ગણપતિ તમારી સા'ય. ૧૧
 સર્વ કવિજન પ્રથમે ગા, ગજનન ગુણધામ;
 સરસ્વતી વીણાનાદ કરંતી, નારદ ગાય ગુણગ્રામ. ૧૨
 મંગળકારી મંગળરૂપા, અમંગળ નહિ પાસ;
 દાસ ઉપર કરૂણા કીજે, પૂરિયે મનની આશ. ૧૩
 સાધુ સંત મુનિ મહાજન, વંદી સર્વના પાય;
 નાકર વણિક શિવવિવા' ગાયે, કવિજન કરજે સા'ય. ૧૪
 પુસ્તક લખી પિત્રનેઅ પું, ગુણ દોષ સહુ લેપાય;
 વણિક નાકર હું કાંઈ ન જાણું, સા'ય કરે ગણરાય. ૧૫
 કરુણું ર જી.

રાગ મા૩.

હંસવાહની હરિવદની, વીણા પુસ્તક પાણ;

૭ ગ્રીવા-ડોક. સ્કંધ-ખમા. આબ્જનળાહુ-ધૂંટણુ સુધી લાંબા હાથવાળો.
 ૮ સ્થૂલોદર-મોટું પેટ. જનુ-ધૂંટણુ.

૯ પરશુ-ફરસી. કરે-હાથમાં. ૧૨ ગ્રામ-સમુદાય. ૧૫ ગણરાય
 —ગણપતિ.

- કુમારિકા કલ્યાણી કા'વો, સકળ શાસ્ત્રસુખાણ. ૧
- મયૂરવાહની મહામાયા તું, ચારવેદ મુખ પાઠ;
વીણા માંહી વિલાસ કરો સહુ, તજી સર્વ ઉચ્ચાટ. ૨
- બ્રહ્મતનયા બ્રહ્મપત્નિ, અનેક રૂપે માત;
સુરમુનિવર રસનાએ વસતાં, ત્રિભુવનમાં વિખ્યાત. ૩
- ઈંદ્રરાયે સેવી સાચી, એક મને તું માત;
કુંભકર્ણની રસનાએ વસી, સુધારી સુરપતિવાત. ૪
- ઈંદ્રાસનતું નિદ્રાસન થયું, દેવી તમે દયાળ;
૫૮ શાસ્ત્રનું રૂપ માત છો, અરાઢ પુરાણ રસાળ. ૫
- ચાર વેદ એ તારી રચના, કરતા મૂરખ વાદ;
સરસ્વતીના વાસો સર્વે, વસે સહુમાં નાદ. ૬
- પરારૂપ પરમેશ્વરી તારું, પશ્યંતી પરમાણુ;
મધ્યમા નામ માતાજી મોટું, વૈષ્ણવી મનહર વાણુ. ૭
- એવી અગાધ ગુણવાળી તું, સેવક ગુણ શા ગાય;
પંગુ પર્વત ચઢવા ઇચ્છે, કુંઠો સાગર તરવા જાય. ૮
- અંધો રાતે પુસ્તક વાંચે, બધિર કે' સહુ સંભળાય;
એવી ગતિ છે આઈ સેવકની, ઉપમા નવ કળાય. ૯
- કીડી કુંજર થાવા ઇચ્છે, અળશિયું અહિરાજ;
મક્ષિકા કે' ગરૂડ સમી હું, ધારૂં તેણું કાજ. ૧૦
- અવળાનું સવળું બને, કૃપા કરે મહામાય;

૧ હરિવદની-ચંદ્રમુખી. (હરિ-ચંદ્ર). ૩ બ્રહ્મતનયા ઈન્-તને કોઈ બ્રહ્માની તનયા (પુત્રી) કહે છે. અને કોઈ બ્રહ્માની પત્ની પણ કહે છે. ૪ સુર-પતિવાત-ઈંદ્રની વાત. ઈંદ્રાસન માગતાં નિદ્રાસન મગાઈ ગયું તે પ્રસિદ્ધ છે.

૧૦ અહિરાજ-મોટો નાગ.

- કૃપાપાત્ર કંઈ કવિજન મોટા, થયા દેવી તમ સા'ય. ૧૧
 વિધિ વિરંચિ અજ અતુરાનન, એહ બ્રહ્મા નામ ભણાય;
 અષ્ટકમળદળ નયને જોતા, ગુણ નવ આઈ ગણાય. ૧૨
 શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર કૃપા પૂરાણ, ગીતા ગુણ ગણાય;
 પરબ્રહ્મ જેવા નહિ બીજા, તે સર્વ તું માંહી સમાય. ૧૩
 કૃપા કરો મા કરુણાદષ્ટિ કરી, તો કવિતાથી કંઈ બોલાય;
 શિવવિવાહ ગાવા થઈ મતિ મારી, કરો કુમારી સા'ય. ૧૪
 વણિક નાકર વિનવે આઈ, અર્પે ગ્રંથ વિપ્રને જાણ;
 સરસ્વતીની સા'યવડે, કારજ થાય પ્રમાણ. ૧૫

કરુણું ૩ જી.

રાગ ગોરી.

- સર્વ દેવને નામી શીશ, સ્મરી ઉમયાપતિ જગદીશ;
 આરંભુ શિવવિ'વાય, કૃપા કરે જો ભોજો રાય. ૧
 જેના ગુણ ગાઈ શકે ન શોષ, હું તો દુર્બળ જેવું મેષ;
 મોટા કવિઓ હારે ગાતાં, શ્રીહરનાં ચરિત્ર છે માતાં. ૨
 ગણનાથ જશા જેને પુત્ર, કાર્તિકસ્વામી સેનાપતિ સૂત્ર;
 સંસારમાં છે જેહ મગ્ન, વળી જાણો તેથી ભોજો ભગ્ન. ૩
 ભૂત ભૈરવનો મહારાજ, સ્મશાનમાં શોભે સાજ;
 ગુણ ગોવિંદ પોતે ગાય, ગોવિંદ ભજતા ત્રિપુરારિરાય. ૪
 બ્રહ્મા આર વેદે કરી ગાતા, ભક્તજન કૈલાસે જાતા;
 તેની કીર્તિ દિગંતર સુધી, ગાયે શું વણિકજન બુધી. ૫
 જો ગુણનો સાગર માંહી, ગ્રહેવા ઇચ્છા કરી સાંહી;

૧૨ અષ્ટ ઈન્દ્રિય-કમળના પત્ર જેવાં બ્રહ્માનાં આઠ નેત્ર.

૨ મેષ—ધેટું. ૩ તેથી—સંસારથી. ભાગી—ભાગેલા. અર્થાત્ વિ-
 રક્ત. ૫ દિગંતર—દિશાઓની વચમાં. બુધી—મૂર્ખ—જડ.

- ચલ્લુપક્ષી ભરે જોમ ચાંચ, તિમ હૃદયે કરું ગુણ સાંચ. ૬
- દક્ષકેરા યજ્ઞની માંચ, ગયાં ઉમયાજી તો જ્યાંચ;
- શ્રીહરે વાંચી ઘણેરાં, તોય ઉમયાએ મન નવ ફેંચી. ૭
- ગયાં પતિની આજ્ઞા લોપી, થયું અપમાન ઉમયા કોપી;
- કર્યું શંકરકેરું સન્માન, તોય રીઝ્યા નહિ જ્ઞાનવાન. ૮
- પછે જાણ્યું પોતાનું ભુંડું, ગણ મોકલ્યા કરવા કૂડું;
- તેમણે કર્યો જઈ કેર, દક્ષયજ્ઞવિધ્વંસની પેર. ૯
- પછે ઉમયા માતને મડ્યાં, શ્રીશંકરનાં કાર્ય ચૂડ્યાં;
- તેમણે કર્યો દેહ ત્યાજ, થયા દુઃખી ભોજો મહારાજ. ૧૦
- ઉમયા મનમાં મહાદુઃખી, કર્યો પેરે થઈએ સુખી;
- એમ કરે વિધવિધ વિલાપ, ટાળ્યો પ્રહ્લાએ તેમનો તાપ. ૧૧
- ધરો તમે બીજો જન્મ સાર, તો તો પામો રૂડો પાર;
- નિકર હર પ્રસન્ન ન થાય. એહ ઉપાય છે ઉમયાય. ૧૨
- હિમાચળ મહાપાવન, ધર્યો જન્મ થઈ પ્રસન્ન;
- પછે સાધજો તપ ને નેમ, થાશે ત્યારે તમારું ક્ષેમ. ૩૧
- એમ કહીને પ્રહ્લા વળિયા, સારા વિચાર મહાએ કળિયા;
- પછે હિમગિરિરાજને ત્યાંહી, અવતરવા કર્યું મન સાંહી. ૧૪
- કરી વિવિધ પેર વિચાર, જન્મ લેનાનો કર્યો નિરધાર;
- ગુણ નાકરદાસ તો ગાય, કીજે સહાય શંકર રાય. ૧૫

કડવું ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

શ્રીમહામાયાનો ઉદ્ભવ ભાણું જ;

અમૃતરસ મુજથી ચખાય તે ચાણું જ. ૧

કરે કરુણા શ્રીશંકર મહારાજ જી;

જન્મ મહામાયાનો કહું હું આજ જી.

૨

ઢાળી.

જન્મ મહામાયાતણો, વર્ણવું મતિમંદ;

શ્રાવણસુદી દ્વિતીયાએ, પ્રકટયાં આનંદકંદ.

૩

મેનકા માતા થઈ, મેના કહે કોઈ નામ;

પાર્વતી પ્રકટ થયાં, મહાતેજનું ધામ.

૪

બાળલીલા માતની, મુખે કહી નવ જય;

શ્રીશંકરનો વિયોગ મન(માં), ઘણું વૃદ્ધિ પામે માય.

૫

રાતે વધે નહિ જેટલાં, દિવસે વધે અપાર;

દિવસે વધે નહિ જેટલાં, રાતે વધે નિરધાર.

૬

આનંદ અંતરમાં નહિ, જોઈ આનંદ સહુ કોઈ;

રૂપ જોઈ પુત્રીનું, શોધે જમાઈની સોઈ.

૭

પુત્રીકેરા રૂપ આગળ, કોઈનું ન પડે તેજ;

માળાપ ચિંતામાં પડ્યાં, ઉપને ન હેડે હેજ.

૮

કેમ કરવું ઇમિ વિચારે, સૂઝે ન એકે પેર;

એવે એક દિન આવિયા, નારદઋષિ તો ઘેર.

૯

જોઈ ઋષિને પ્રણામ કીધો, બેસાડ્યા આસન;

અર્ધપાઘે પૂજીને, મુનિ કર્યા પ્રસન્ન.

૧૦

હાથ જોડી હિમગિરિ ઊભો, મેના પાસે નાર;

મહારાજ એક કારજ કરો, બિનતિ કરું અપાર.

૧૧

આ પુત્રી મારી પાર્વતી, મહારૂપનું ધામ;

ક્યાં ઇને પરણાવવી, તે કહો તેજના ધામ.

૧૨

એના જેવો વર ખોળું, ત્રિલોકમાં નહિ કોઈ;
 ક્યાંહી પરણશે પુત્રી મારી, જણાવો એ સોઈ. ૧૩
 ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન જાણો, તમે નારદદેવ;
 કારણ કીજે અમારું, અમો રંક કરું શું સેવ. ૧૪
 મહામાયાને માત કહે છે, જઈ પાગે લાગો જાણ;
 નાકર નારદ કૃપા કરે તો, વર પામો મુજાણ. ૧૫

કડવું ૫ મું.

રાગ મલ્હાર.

ઘેલી મુનિને લાગો પાય, મહિમા તો વધે રે;
 મળે સારો તને સ્વામિન, કારણ સહુ સઘે રે. ટેક. ૧
 ગયાં પાસે ઉમયામાત, નારદ કંપતા રે;
 જગતજનુની લાગે મુને પાય, તેથી ન અંપતા રે. ૨
 કેયો નારદ પ્રથમ પ્રણામ, વર મળે મહામતિ રે;
 આપો ત્રિભુવનને વરદાન, સંશે નહિ રતિ રે. ૩
 આ તો અવળીગંગા જાણ, વહેશે મા'માયા રે;
 નમે માતાને સહુ કોઈ, વિશ્વકેશ જાયા રે. ૪
 જોઈ હિમગિરિ મન કચવાય, નારદ જોલે મહામાં રે;
 જે ઘરડકખોલો કે'વાય, મન નહિ હાઈમાં રે. ૫
 પછે બોલ્યો પર્વતરાય, ઋષિ ધમિ શું વદો રે;
 અમિ વિનવી જોડું હાથ, વર દિયો નારદો રે. ૬
 તેમ વિનવતાં મ્નેના નાર, હાંશી શું કરો રે;
 મારી લાડકવાઈ બાળ, આપો તિને વરો રે. ૭
 ત્યારે સમજ્યા નારદ મુન્ય, કર મુસ્તક ધર્યો રે;

માતા વરશે ત્રિભુવનભૂપ, અર્થ જાશે સર્વો રે.	૮
કરે પાર્વતી તપ નિરવાણ, ત્રિભુવનપતિ વરે રે;	
આપું મંત્ર હું આજ, જેથી કારજ સરે રે.	૯
ઉંનમો શ્રીમહાદેવ, અષ્ટાક્ષરી એ જપે રે;	
થાય પ્રસન્ન ઉભયાકાંત, ચિત્ત જેતું નાચપે રે.	૧૦
એમ કહી ઊડ્યા નારદમુન્ય, આનંદ પામ્યાં સહુ રે;	
મહામાયા કરશે જાપ, તે હું શું કહું રે.	૧૧
જેનો જાપ જપે મહામુન્ય, તે તો તપ કરે રે;	
પવિત્ર થવાન કોડ, ભર્યા માંહી ભરે રે.	૧૨
લીધી માતાકેરી શીખ, અમો તપને જઈ રે;	
ભાખ્યું નારદમુનિએ જેહ, મારગ તે સહું રે.	૧૩
ત્યારે માતા બોલ્યાં બોલ, ઘે'લા નારદ જતિ રે;	
પુત્રી થાયે ન તુંથી તપ, થઈશું મૂઢમતિ રે.	૧૪
નારદને હાંશીની ટેવ, ખરું નવ માનિયે રે;	
એમની વાણી વજ્રપ્રાય, મેના કહે જાણિયે રે.	૧૫

કડબું ૬ કું.

રાગ સારંગ.

નારદ બોલ્યા તે થાય સત્ય, રખે કરે તું કહી મત્ય;	
તપતું નામ કહ્યું છે અમથું, મન મટે બધીતારું ભમતું.	૧
તુંને મળશે ત્રિભુવનનાથ, બેની શોભીશ તેની સાથ;	
રહે ડોશી કુંવારી કાંઈ! નથી જાણતી તું મન માંહી.	૨
આવશે શોધતો તને સ્વામી, ચિંતા શીદ કરે છે નકામી;	
મારી ઘેલી ન કાઢીએ ગાંડું, તારા વિના પગલું કિમ માંડું.	૩

૧૦ નાચપે-અર્થાત્ (તાંડવ) નાચમાં. ૧૩ સહું-ઝાહું. ૧૫ વજ્ર-
પ્રાય-વજ્ર જેવી કહણ.

- તને જોઇને જીવું હુંય, તપ કરવા શું જાયે તુંય;
કરો તપ તો ઘરમાં બેસી, દેવમંદિર માંહે પેસી. ૪
- ક્યારે નારદે કહ્યું છે એવું, સમજી તું જૂઠાં જેવું;
કાંઈ વિચાર કીજે બાળી, તપને નામે ન દઈએ પ્રજાળી. ૫
- જાણી પિતાએ તો વાત, વાંચે તપ કરવા પુત્રી જાત;
સારો સ્વામી મનમાં આણે, નારદે કહ્યું તે નિશ્ચે જાણે. ૬
- આગ્યા પિતા પુત્રીની કને, ઘે'લી એ શું થયું તને;
નારદને કલહની ટેવ, પૂજે ઘરમાં બેઠાં દેવ. ૭
- અમો વર જોઈ સારો દીને, જેમ તમારું મન રીઝે;
જપ તપથી ન થાયે કામ, બાળપણે શું ઇચ્છે આમ. ૮
- કરશે શ્રીપરમેશ્વર સા'ય, નારદનું કહ્યું મિથ્યા ન થાય;
ત્યારે પાર્વતી બોલ્યાં બોલ, કરજે જનક જનુની તોલ. ૯
- તપ કરવાની કહેશેો નાય, જીવ મારો પગમાં જાય;
આખો નારદજીએ મંત્ર, તેનો તપ કરી જોઈ હું તંત્ર. ૧૦
- બાકી રાખું નહિ કાંઈ હુંય, જોઈએ પ્રભુએ નિરન્નયું શુંય;
માત તાત કે' હડીલી બાળ, જોઈ વન જીવ (એનો) જાય તત્કાળ. ૧૧
- સાથે મોકલો સખીઓ ઘણી, ઇચ્છા પૂરો મનડાતણી;
ઘરની પાસ કે થોડે દૂર, તપ કરજે બાઈ પૂર. ૧૨
- મન તારું મનાવા કાજ, અમો કહું બંને હાજ;
વહેલી આવજે તું ઘેર, એમ સમજાવી પિતાએ પેર. ૧૩
- ઉભયા મન માંહે આનંદી, તપ કરવા ચાલી સહુ વંદી;
સાથે સખીઓતણો નહિ પાર, શુકન સારા થયા નિરધાર. ૧૪

૫ પ્રજાળી ન દઈએ—દેહને શોષણ ન કરીએ. અથવા તપનું નામ દેઈ અમને બાળીશ નહિ.

પામ્યાં આનંદ માત ને તાત, મંગળ ગાતી જીવતી જાત;
સવચ્છી જાયછે ઘેનુ, સિદ્ધ કારજ થાશે એનું. ૧૫

કડવું ૭ મું.

રાગ મેવાડો.

તપ કરવા ગયાં માત રે, તેના ગુણ ગાય નાકરદાસ;
વન ઉપવન ઘણાં જોઈ રે, એક સ્થળે સ્થિર કરી આરા. ૧

ઢાળ.

મહાવનમાં વિશ્રામ કર્યો, જહીં ફૂલ ફૂળ અપાર;
માલતી મોગરો મેંકી રહ્યો, કેતકી કેવડો કલાર. ૨

જાંઘ જીંઘ જોઈ મનોહર, રીઝ્યાં માતા મન;
ગુલાબાસ ને ગુલાબ ઘણો છે, થાયે મન પ્રસન્ન. ૩

ચંપો ચંમેલી ચોદરા ખીલી, ચતુરા ચિત્ત મકલાય;
પારિજાતકનાં પુષ્પ મનોહર, લઈએ એતાં લેવાય. ૪

અગરકેરાં શ્વેત પુષ્પ છે, ધંતૂરો કનક કે'વાય;
આકડો પ્રિય ઉમયાપતિને, તેહ ઘણો લે'વાય. ૫

વિજયા વાર ચહુ દિશ દિસે, પાર્વતી ભેટે તે સાથ;
મારા વિના પ્રભુ તુજને સેવે, કૈલાસતણો મહાનાથ. ૬

આંખા આંખલી ખોરડી છે બહુ, ખાખરી ખજુરી જાણુ;
જમરૂખી ને જમફૂળી છે, શાં શાં કરું વખાણુ. ૭

વેલી અપાર જાતની, કરીએ શું તેનું વિખાણુ;
એવા વનમાં ઉમયાજી આવ્યાં, હિમપુત્રી સુજાણુ. ૮

૧૫ સવચ્છી—વાહરડા સાથે.

૫ કનક—ધંતૂરાનું બીજું નામ. ૮ હિમપુત્રી—હિમાચળની પુત્રી
—પાર્વતી.

- સરોવરકેરી પાસે આશ્રમ, વાળીને ખેડાં માત;
 પદ્મ વિધ વિધ ખીલી રહ્યાં છે, ષટ્ અષ્ટ પાંખડીકેરી જાત. ૯
 ભ્રમર માંહી ગુંજારવ કરતા, મકરંદ લેવા જાણ;
 શબ્દ મનોહર તેમના લાગે, શાં શાં કરું વિખાણ. ૧૦
 કરિકેરા શબ્દ સંભળાએ, આવે કરવા જળપાન;
 મદગળતા માતંગ જોઈને, ઉમયા રીઝે મહાન. ૧૧
 રાત્રીએ તો કુમુદની ખીલે, તેહ સરોવર માંય;
 સુવાસિત તેહ વન વાર છે, સર્પ જાતનાં કુસુમ જ્યાંય. ૧૨
 કૂળ છે અપાર જાતનાં, જેહ મુખ નવ ગાણાય;
 માતાનું મન મગ્ન થાયે, તેહ રગનાયે શુંય ભાણાય. ૧૩
 એવું સુંદર વન નિહાળી, આરંભ્યું તપ જાણ;
 સહસ્રારીઓ સહુ સેવા કરતી, મન નિશ્ચલ કર્યું નિરવાણ. ૧૪
 એકાંત સ્થળ ખેસવાને કીધું, કોઈ આવે નહિ તે જાગ;
 પ્રથમ તો કૂળકેરું ભોજન, પછે જળનો થોડો ભાગ. ૧૫

કંટુ' ૮ મું.

રાગ રામઝી.

- જળ અન્ન તજ્યું ઘણે દિન, માતા ઉમયા રે;
 થયાં શરીરે તો દીન, માતા ઉમયા રે. ૧
 મહામનોહર જે વર્ણ, માતા ઉમયા રે;
 તે તો ગયો શકેરને શર્ણ, માતા ઉમયા રે. ૨
 લાગી તાળી ત્રિપુરઅરિ સાથ, માતા ઉમયા રે;
 અઘડાક્ષરીથી જપે મહાનાથ, માતા ઉમયા રે. ૩

૧૧ કરિ—હાથી. માતંગ—હાથી. ૧૨ કુમુદની—પોયણી.

૩ મહાનાથ—મહાદેવને.

નવ ખેસવું જાણે જાત, માતા ઉમયા રે;	
નવ ઊડવું જાણે માત, માતા ઉમયા રે.	૪
નવ ખોલવું જાણે કાંઠ, માતા ઉમયા રે;	
ધકિ શ્રીશંકર છે મન માંહી, માતા ઉમયા રે.	૫
ઉઘાડે નહિ આંખ, માતા ઉમયા રે;	
અન્ય જુએ નહિ આંખ, માતા ઉમયા રે.	૬
આવે સહચરી છાની જાણ, માતા ઉમયા રે;	
તે નવ જાણે સુખાણ, માતા ઉમયા રે.	૭
વાળી આસન ખેડાં માય, માતા ઉમયા રે;	
ઘણી કૃશ થઈ છે કાય, માતા ઉમયા રે.	૮
ખોલાવે સખી જઈ પાસ, માતા ઉમયા રે;	
નવ ખોલે થાય ઉદાસ, માતા ઉમયા રે.	૯
કરે અઘોર તપનું કાજ, માતા ઉમયા રે;	
જપે શ્રીશંકર મહારાજ, માતા ઉમયા રે.	૧૦
સહચરી મન અકળાય, માતા ઉમયા રે;	
તેને મૂકી નવ જવાય, માતા ઉમયા રે.	૧૧
વાળી આસન ખેડાં સાર, માતા ઉમયા રે;	
એવો જોગી ન લહે વિચાર, માતા ઉમયા રે.	૧૨
કરે સહચરી વિચાર, માતા ઉમયા રે;	
વામદેવ વસિષ્ઠ પામે ન પાર, માતા ઉમયા રે.	૧૩
શું કહીએ દેવને આજ, માતા ઉમયા રે;	
નવ આવે કૃશાંગીની દાઝ, માતા ઉમયા રે.	૧૪
ધમિ તદ્રૂપ થયાં જાણ, માતા ઉમયા રે;	
કરે નાકર શું વિખાણ, માતા ઉમયા રે.	૧૫

કંકરું ૯ મું.

રાગ મેવાહો.

- તપે તપિયા ખસાય, પાર ન લાધે રે;
 સૃષ્ટિ સૃજવાનું ભૂલ્યા કાળ, અર્થ ન સાધે રે. ૧
- ઈદ્ર ભૂલ્યા કરવું રાજ, માતા તપથી રે;
 બૃહસ્પતિ ભૂલ્યા વેદ, પાર્વતી જપથી રે. ૨
- કુબેર ગણુતાં ભૂલ્યા દામ, માતા તપથી રે;
 વસુ વિહવળ થયા સુખાણ, પાર્વતી જપથી રે. ૩
- ઈમિ વરતાઈ રહી હાણ, તપાગ્નિ જાગ્યો રે;
 સાધે ઉમયા તપ અપાર, ભાર અતિ લાગ્યો રે. ૪
- ક્ષીરસાગરકેરી માંય, વિષ્ણુ તપિયા રે;
 કુણે આરંભ્યું આ કાળ, જોવા ન જપિયા રે. ૫
- થયા દેવ સહુ એકત્ર ગયા વિદિ પાસે રે;
 પિતામહ થયા ઉદાસ, ભર્યા નિરાશો રે. ૬
- પાર્વતી સાથે તપ, શંકરકેરું રે;
 ઇને ચળાવે કુણ મહારાજ, તપનું દેરું રે. ૭
- મહામાયાએ માંડ્યું તપ, સહુ સંતાપ્યાં રે;
 શ્રીશંકરે ઇમિને જાણ, પહેલાં શાપ્યાં રે. ૮
- ત્યારે ખસ્યા બોલ્યા બોલ, વિષ્ણુને મળિયે રે;
 ક્ષીરસમુદ્રની તીર, આપણુ વળિયે રે. ૯
- ગયા દેવ તેત્રિશકોટ, હરિને મળવા રે;
 કરી સ્તુતિ ઊભાં રહી ત્યાંય, લાગ્યા બળવા રે. ૧૦
- અજન્મા અહો દયાળ, ઉગારો આજ રે;
 નારાયણ પ્રભુ ભગવાન, નમું મહારાજ રે. ૧૧

લક્ષ્મીકાંત શ્રીવત્સરસાળ, કીજે સા'ય રે;	
અસુર સંહારણ સ્થામ, ગુણ દેવ ગાય રે.	૧૨
ત્યારે વિષ્ણુ આવ્યા બા'ર, આલ્યા હર પાસે રે;	
મળ્યા શંકરને સહુ દેવ, સુખની આશે રે.	૧૩
કરો કર્ણા હે કૃપાળ, રીઝો સતી ઉપર રે;	
જઈ ઝાલો જુગતે હાથ, જઈ આપો વર રે.	૧૪
પ્રસન્ન થઈ બોલ્યા નાથ, ઇમિ અમો કીજે રે;	
નાકર રીઝ્યા મહાદેવ, સહુ હર્ષ ભીજે રે.	૧૫

કડવું ૧૦ મું.

રાગ રામઝી.

વૃદ્ધ વિપ્રનું લઈ રૂપ, મહાદેવ આવ્યા રે;	
જેયું ઉમયાનું સ્વરૂપ, મહાદેવ આવ્યા રે.	૧
આવ્યા હું મહાદેવ, મુખથી બોલ્યા રે;	
જેઈ વિપ્રને કીધી સેવ, તોલ તો તોલ્યા રે.	૨
બોલ્યા શંકર દમે શે દહ, મહાદેવ આવ્યા રે;	
માગો જેઈતું હોય જેહ, મહાદેવ આવ્યા રે.	૩
બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જેઈએ રે;	
એટલી ધૃષ્ટ છે જાત, શંકર જેઈએ રે.	૪
ત્યારે બોલ્યા વિપ્ર, એ શું માગ્યું રે;	
કાંઈ બીજું માગો ક્ષિપ્ર, એ શું માગ્યું રે.	૫
સ્મશાનમાં જેનો વાસ, એ શું માગ્યું રે;	
જૂત નાગણ જેની પાસ, એ શું માગ્યું રે.	૬
નવ સમૃદ્ધિ લગાર, એ શું માગ્યું રે;	

તજી જોણે ઉમયા નાર, એ શું માગ્યું રે.	૭
માણસ મસ્તકની ધરે માળ, એ શું માગ્યું રે;	
માગો વર કોઈ રસાળ, એ શું માગ્યું રે.	૮
ત્યારે બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જોઈએ રે;	
નહિ અવરકેરી જાત, શંકર જોઈએ રે.	૯
નવ નિંદા કરો ભૂદેવ, શંકરકેરી રે;	
કરી વિમ જાણીને સેવ, શંકરકેરી રે.	૧૦
એમ વદીને મીઝ્યાં લોચન, ઉમયામાતે રે;	
ધર્યું ધ્યાન તો દુઃખ મોચન. ઉમયામાતે રે.	૧૧
ત્યારે પંચમુખા પરમેશ, શંકર હુઆ રે;	
કંઠે વિશજે શેષ, શંકર હુઆ રે.	૧૨
નીલકંઠ જટામાં ગંગ, શંકર હુઆ રે;	
અંગ જેહતાયું અભંગ, શંકર હુઆ રે.	૧૩
વાગ્યું ડાક ડમરૂં ત્યાંય, ઉમયા જાગ્યાં રે;	
જોઈ મનોહર મૂરતી જ્યાંય, પાયે લાગ્યાં રે.	૧૪
આપી વરને વળ્યા મહાદેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે;	
કરે નાકર તેની સેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે.	૧૫

કડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડી.

વરદાન આપી શંકર વળિયા, જાણે સ્વપ્ના માંડે મળિયા;
 પાર્વતી પામ્યાં પ્રમોદ, તેના વર્ણવે કાણ મોદ.
 મનનું માન્યું મળ્યું જાણી, બોલાવી સખી મધુરી વાણી;
 અતિ કૃશ થયોછે સ્વર, મકુલિત તન મન મળિયા હર.

- આવી સખી સર્વ પાસ, ઘણી ફૂલી મનમાં આશ;
 માતને ઉણ્ણાદકે નવરાવ્યાં, કરાવ્યાં ભોજન જે મન ભાવ્યાં. ૩
- મંગળ ગાતી સહુ સખી સાથ, ગઈ મેળવી ભોજોનાથ;
 જાણી પિતાજીએ વાત, આવે પાર્વતી સાક્ષાત. ૪
- મન આનંદ થયા અપાર, મળ્યાં માબાપ પૂછ્યો વિચાર;
 થયા શ્રીશંકર પ્રસન્ન, આપ્યું ઉમાનાથે દરશન. ૫
- વર માગ્યો કયો તે બાઈ, કરું તેની સાથ સગાઈ;
 બોલ્યાં મુખે નવ પાર્વતી, શરમ પામી છે મહામતિ. ૬
- પૂછ્યો સખીઓને વિચાર, કોઈએ લલ્લો નહિ કંઈ પાર;
 પણ આનંદવાળી જોઈ બાળી, સર્વ સ્વજને આપદા ટાળી. ૭
- એવે નારદ આવ્યા જાણ, કયો પાર્વતીએ પ્રણામ;
 શિરસાષ્ટાંગે નમિયા જતિ, થાય વિપરીત મહામતિ. ૮
- પૂજ્યા અર્ધપાદે દેવ, સાધી નારદકેરી સેવ;
 મેના માતા બોલી મુખ, કરી ગયા મુનિ તમે દુઃખ. ૯
- તપ કરવા ગઈ જાણ, થયો વિયોગ નિરવાણ;
 હવે એવું કે'શો ન કાંઈ, જે બેસે મનમાં સાંઈ. ૧૦
- ત્યારે નારદ બોલ્યા જાણ, કરી મહામાયા વિખાણ;
 એણે તપથી પ્રસન્ન કીધા, એણે લા'વા સારા લીધા. ૧૧
- શ્રીશંકર થયા પ્રસન્ન, એની સાથે મોહ્યું મન;
 આવશે વીરભદ્ર તો કાલ, હું તો કે'વા આવ્યો ભાળ. ૧૨
- નકાર મુખે નવ ભણુશો, ત્રિભુવનપતિ શંકર ગણુશો;
 રીઝ્યો મનમાં હિમરાય, કચવાયે મેના માય. ૧૩
- એવો કદરૂપો વર જોઈ, નવ કન્યા આપું બેસું રોઈ;
 ત્યારે નારદ ગુણ ગાયા, શંકર જેવી શોભિતી નહિ કાયા. ૧૪

પંચામૃત જેવું છે અંગ, શિરે મુકટ ધર્યો અભંગ;

અલંકાર પહેરે અપાર, થયા કુબેર જેથી દાતાર.

૧૫

કડવું ૧૨ મું.

રાગ મારૂ.

મહામનોહર રૂપ શંકરકેરું, વાણ્યું મેં નવ જન્ય;

ચાર મુખેથી પ્રજ્ઞા ભણે નહિ, શેષ સહસ્ત મુખે ના ગાય. ૧

એમ કહી અંતરધાન થયા, નારદનૃપિ ત્યાંય;

પાર્વતી તો વાટ જોતી, કવ નિરખું વીરભદ્ર આંય. ૨

એવે વીરભદ્ર ત્યાં આવ્યો, કર્યો જેણે દક્ષયજ્ઞ વિધ્વંસ;

હિમાલયે અતિ પૂજા કીધી, કરી વણી પ્રશંસ. ૩

મહાદેવ આનંદમાં વસે છે, આનંદી ગણ સર્વ;

તમ દીઠે અમો મહાદેવ ભાળ્યા, મોટું અમારે પર્વ. ૪

વીરભદ્રે સમાચાર પૂછ્યા, આનંદથી કર્યો ઉચ્ચાર;

શ્રીશંકર તનયા તમારી ઇચ્છે, ભાગ્યતણો નહિ પાર. ૫

જેઠ પર્વતીને નમન કીધું, થયો વીરભદ્ર અંતરધાન;

લગનિયો હિમાલયે મોકલ્યો, વસે સ્મશાને ભગવાન. ૬

આગતાસ્વાગતા તેની કીધી, અજન્માને કર્યાં માખાપ;

વેવાઈ પોતે ને જમાઈ પોતે, સંતાપકારી ને હસ્તાપ. ૭

વાયદા કરી તેહ વળાવ્યો, ગયો હિમાલય પાસ;

અવધૂત જોગીને કન્યા આપી, જેઠ હું તો થયો નિરાશ. ૮

વાસ વિશ્રામ મળે નહિ, અતિ મૌઢી જેની કાય;

મેનકા તો રૂદન કરે છે, પાર્વતી વારે ઘણું માય. ૯

મેં ઇચ્છાવર વર્યો છે, તું શેણે અમુઝાય;

દાષ નથી આપાપનો, મેં વર્યો ત્રિભુવનરાય.	૧૦
એમ કહી સમજવતી, સમજે હિમાચળરાય;	
મંડપ વિગતે રચાવિયો, જેની શોભા ન વાર્ણાય.	૧૧
ચિત્ર વિચિત્ર ચંદરવા બાંધ્યા, મણિમય તોરણ ત્યાંય;	
વિશ્વકર્મા તો રચવા આવ્યા, ઇંદ્રે મોકલ્યા જ્યાંય.	૧૨
ત્યાં તો બાકી શી હશે, શ્રોતાજન કરો વિચાર;	
વિસ્તારવાળો મંડપ બાંધ્યો, કેળસ્તાંભ રોપ્યા અપાર.	૧૩
મંડપ રચીને ગયો વિશ્વકર્મા, નહિ મેનકા મન મગન;	
હિમાલય પાર્વતી આનંદે, આવે ક્યારે વે'લું લગન.	૧૪
નારદને નિશદિન ભાંડે, મેના માતા જાણુ;	
નાકર હરમતાપ ન જાણે, નાર અતિ અજાણ.	૧૫

કડવું ૧૩ મું.

રાગ ગોડી.

ચાલ હુંકડી.

અપ્પાત્રિજનાં લગન લીધાં રે, ત્યાંહી કારજ ઉમથાનાં સીધ્યાં રે;	
આવ્યા જનનદયા થઈ દેવ રે, જેની કરે મુનિજન સેવ રે.	૧
શ્રીવિષ્ણુ લક્ષ્મી સાથે રે, શચી ઇંદ્ર મુકુટ ધરી માથે રે;	
આઠ વસુ ને અગ્નિ સર્વ રે, વાયુ આવ્યા જાણી પર્વ રે.	૨
કુબેર આવ્યા ખરચવા દામ રે, આવ્યા દેવ કરવા કામ રે;	
હિમાલયને ત્યાં થઈ ભીડ રે, પાડે હથ ગજ ઘણી રીડ રે.	૩
આવ્યો લગનકેરો દા'ડો રે, રહ્યો એક દિવસ તો આડો રે;	
ત્યારે માગ નહિ પૂરમાંહી રે, વિના આમંત્રણે આવવું જ્યાંહી રે.	૪
મધ્યરાત્રે મુહૂર્ત હુતું રે, તે શ્રીશંકરને ખૂંત્યું રે;	

- તેડી ભૂત ભેરવ વૈતાળ રે, આવ્યા પરાણવા કરતા તાળ રે. ૫
- અશ્વ ઠામે નંદી મોટો રે, જેનો જીગમાં નથી જોટો રે;
રૂંઢમાળ પેહોરી દેવ રે, જેની વિષણુ ખેલા કરે સેવ રે. ૬
- જેવા મળ્યું બાધું ગામ રે, નવ યોગળ્યા નીલકંઠ નામ રે;
જઈ મેનાને કહી વાત રે, દીસે જમાઈની કૂડી જાત રે. ૭
- આવ્યા જનઘયા ગમત જેવા રે, હિમરાજનો ભાર ખોવા રે;
ખીજે પારવતી ઘણા જનને રે, રીઝાવે માતાકેરા મનને રે. ૮
- નવ માતાનું મન માને રે, સમ્યક્ રીતે શંકર નવ જાણે રે;
પીઠી ઉમયાજીને યોગી રે, ભસ્મ શંકરે અંગ ઢોળી રે. ૯
- આંજી પાર્વતીએ આંખ રે, વિજ્યાની ખુમારી હર આંખ રે;
કેશપાશ બાંધ્યા માત રે, ભસ્મે છૂટી જટા વિખ્યાત રે. ૧૦
- હાર પહેયાં ગિરિજા દેવી રે, સર્પની જોડી હૃદયે સેવી રે;
એમ બંને સખ્યા અલંકાર રે. ચઢયા વર ઘોડે સારના સાર રે. ૧૧
- ડાક ડમરૂ શૃંગી વાગે રે, ગાંધર્વ ગાયન કરતા ભાગે રે;
કુંકુલિના સ્વર થાય ઝીણા રે, ચઢ્યો વિણાને જાણે મીણા રે. ૧૨
- નંદી ઉપર યેશી આવ્યા રે, જોઈ સાસુ ને નવ ભાવ્યા રે;
નારદને જૂઠો જાણ્યો રે, ઊભા ખેલા હરિ વિશ્વાસ ન આણ્યો રે. ૧૩
- પાર્વતીએ સ્તુતિ કીધી અપાર રે, માતા રીઝવો પ્રભુ ! આ વાર રે;
જાણી પાર્વતીનું કુખ રે, કર્પૂરગૌર થયા ભવ મુખ રે. ૧૪
- રીઝ્યાં મેના પોંકી લીધા રે, રૂપ જોઈ મનોરથ સીધ્યા રે;
નાકર અલંકારની નવ બાકી રે, મેના ગાણતાં ગાણતાં થાકી રે. ૧૫

૬ નંદી—બળદ. રૂંઢમાળ—મનુષ્યનાં માથાંની માળા. ૯ સમ્યક્
રીતે—સારી રીતે. ૧૨ મીણા ચઢ્યો—ધ્રુજે. ૧૪ માતા—માતાને.
૧૪ કર્પૂરગૌર—કપૂર જેવા ગૌર વર્ણના.

કડવું ૧૪ મું

રાગ દેશી ચાલતી.

- રૂપ જોઈને રઠ લાગી રે, મેના મન માંહી અનુરાગી રે;
થયાં પાર્વતી પ્રસન્ન રે, જોઈ ભોળામણુનું મન રે. ૧
- બેઠા માયરામાં મહાદેવ રે, કરે પ્રજ્ઞા હરિ જેની સેવ રે;
વેદમંત્ર લાગે પ્રજ્ઞાય રે, ધન્ય ભાગ્ય હિમાચળ રાય રે. ૨
- તારા જમાઈ શંકરદેવ રે, કરે દેવ સહુ જેની સેવ રે;
આવ્યા જને વિષ્ણુ જાણુ રે, હું આદિક દેવને દ્વાદશ ભાણુ રે. ૩
- સર્વ એના અંગમાં વસિયે રે, તારા કર્મની કા'ણી કસિયે રે;
લીધું કન્યાદાન તો તારૂં રે, તારા ભાગ્યને અમો ઓવારૂં રે. ૪
- પછે કંસાર જમિયા દેવ રે, પરણી ઊડ્યા પછે મહાદેવ રે;
સર્વ જનહયા તો જમિયા રે, બીજે દિવસે પાય નમિયા રે. ૫
- ગયા સર્વ સર્પને ધામ રે, શંકરે કર્યો વિશ્રામ રે;
ભૂત ભૈરવ મધ્યે રમતા રે, હિમરાયને મન ગમતા રે. ૬
- નવ જવા દેતો જાણી રે, પછે રીઝ્યાં મેના રાણી રે;
જાણ્યા શંકર તો મહાદેવા રે, પ્રેમી જનના મીઠા મેવા રે. ૭
- પુત્રી ત્રિભુવનપતિ પામી રે, રાખી તપમાં નહિ છોળે ખામી રે;
એવે નારદ ઋષિ આવ્યા રે, તે તો નારીને મન લાવ્યા રે. ૮
- કરી પૂજનને બોલાવ્યા રે, મનમાં ઘણું મુનિ ભાવ્યા રે;
પછે શંકર ગયા કૈલાસે રે, સાથે ઉમયા પૂરાણ આશે રે. ૯
- જઈ જગદંબાએ ઘર માંડ્યું રે, દુઃખ દિલનું સર્વ છાંડ્યું રે;
રમ્યાં ત્રિભુવનપતિયું રંગે રે, ઉમયાજી તો ઉમંગે રે. ૧૦
- વશ કીધા શંકરદેવ રે, ભૂલ્યા તપ કરવાની ટેવ રે;
પાર્વતી થયાં પ્રાણથી વા'લાં રે, કાઢે શંકર ઘણાં કાલાં રે. ૧૧

- નહિ (પાશ) લાગશે માયાકેરો રે, પ્રકૃતિ પુરૂષનો એ ફેરો રે;
 ગાથા શંકરના ગુણગ્રામ રે, મુણે ભણે તેનાં થાય કામ રે. ૧૨
- ચૌદ વિદ્યા ભણે ચૌદ કડવે રે, પદ્ય પંદર પંદર ચડવે રે;
 કડિયો દ્વૈત અદ્વૈત ને શૂન્ય રે, ગાય શીખે તેને થાય પુણ્ય રે. ૧૩
- ચૌદ રાગને ઢાળ ત્રણ રે, શીખે મુણે તે તરે જન રે;
 સંવત ૫૬ દશ શત ઉપર રે, કાર્તિકી મંગળવાર મહાવર રે. ૧૪
- ત્રંથ લખી પ્રાક્ષાણને અર્પ્યો રે, શિવવિવા' મોટે મન તર્પ્યો રે;
 નાનો વાંચતાં મન નવ રીઝ્યું રે, વિવા' ધ્રુવચરિત્ર કર્યું બીજું રે. ૧૫
- વટપુર વાસી વણિક દેશાવાળ રે, અજ્ઞાન હું વિકાનો બાળ રે;
 ત્રંથ લખી કૃષ્ણાર્પણકીધો રે, શિવવિવા' ગાતાં સહુ અર્થ સિધ્યો રે. ૧૬

વલણ.

- અર્થ સિધ્યો વિવા' ગાતાં, વાંચો મુણો પ્રેમે કરી રે;
 દાસનો દાસ નાકર ભણે, એકવાર બોલો જે શ્રીહરિ રે. ૧૭

૧૨ નહિ ઇ૦—પ્રકૃતિ અને પુરૂષ રૂપ પાર્વતી અને શંકરનો ફેરો (જન્મ) ભણુશે તેને માયાનો પાસ નહિ લાગશે. અથવા એ તો પ્રકૃતિ ને પુરૂષરૂપે અવતર્યા છે તેમને કંઈ માયાનો પાસ લાગતો નથી.

૧૩ કડિયો ઇ૦—દ્વૈત (૨), અદ્વૈત (૧), અને શૂન્ય (૦), અર્થાત્ ૨+૧+૦=૩ કડીઓ છે.

ધ્રુવાખ્યાન.

કંઠુવું ૧ બું.

રાગ આશાવરી.

પ્રથમ કરું સંત મહાસંતને પ્રણામ જી;	
હરિજનકેરા હું ગાઈ ગુણગ્રામ જી.	૧
કૃપા એકદંત ભારી પર કરજો જી;	
મહાવરદાતા મનોરથ અભરે ભરજો જી.	૨
વરદાતા એવું છે તમારું તો નામ જી;	
વિઘ્નહર વદી સ્તવે તેવું થાય કામ જી.	૩
પરિવારે પનોતા ઘણા દેવ જી;	
સુરિનર મુનિવર સાધે સેવ જી.	૪
તે ગણેશના ગુણ હું ગાઈ જી;	
પછે સમરું છું સરસ્વતી આઈ જી.	૫

ઢાળી.

આઈ સમરું વિશ્વની, વરદાયિની મહામાય;	
સકળ શાસ્ત્રની કારિણી, સ્મરણમાત્રે દુઃખ જાય.	૬
ચતુર્મુખે તું સ્મરી આઈ, બાંધ્યા ચારે વેદ;	
શ્રીશંકરે સ્વરોદય રચ્યા, આઈ જાણ્યો તારો બેદ.	૭
ચાર રૂપ છે તાહરાં, જેહ મૂઢે નવ સમજાય;	
ચાર રૂપે એક આઈ, કશા ગુણ નાકર ગાય.	૮

૨ એકદંત—ગણપતિ. ૩ વિઘ્નહર—વિઘ્ને હરણ કરનાર—ગણપતિ.

૬ વરદાયિની—વરદાન આપનારા. ૭ ચતુર્મુખે—બ્રહ્માએ. સ્વરોદય—

એ નામનું પ્રાણ સંબંધી શાસ્ત્ર.

દેશી ચાલતી.

આદિપુરુષ પ્રણમી વારંવાર જી;	
હું મૂઢમતિ ગુણ ગાવાનો કરું વિચાર જી.	૯
નખશિખ ૩૫ રમણનું નિરખી જી;	
હરિજનના ગુણ ગાઉં પછે હું હરખી જી.	૧૦
ક્ષીર સમુદ્રમાં વા'લે કરિયું શયન જી;	
નિકટ ખેડી વારિજ કમળનયન જી.	૧૧
નાભિકમળમાંથી થયા છે વિધાતાજી;	
એવા હરિગુણની ગવાય નહિ ગાથા જી.	૧૨
શું ૩૫ હું મૂઢમતિ વિખાણું જી;	
વણિક જાતે નાકર હું થું જાણું જી.	૧૩

દેશી ફેર.

સદા શિવને ભોળા શંભુ, ત્રિપુરારિ હે મહાદેવ !	
ઉભયાકાંત અને ગંગધારી, કરે સુરીનર જેની સેવ.	૧૪
હર ! હરણ છો દુઃખના, પામરજન શું ગાય;	
નાકર દાસનો દાસ કા'વે, કરજો તેને હર ! સા'ય.	૧૫

દેશી ચાલતી.

અન્નપૂર્ણા કરો મુજ પર કૃપાય જી;	
તો તો મારું કારજ ચાલતું થાય જી.	૧૬
સર્વ જગતને તમારો આધાર જી;	
ખીજે ઉગરવાને એક નથી વિચાર જી.	૧૭
હરિજન સંત મહંત અને સહુ કોઈ જી;	

૧૦ રમણ—હરિ. ૧૧ વારિજ—કમળા—લક્ષ્મી. ૧૬ અન્ન-પૂર્ણા—અન્ન પૂર્ણ કરનારી દેવી.

ગુણગ્રામ તમારા આર્ધ ગાય જોઈ જી.	૧૮
તમ વિના નવ ચાલે માત કોઈને જી;	
ઘડી ઇક તમને ન જીએ તો રહે રોઈને જી.	૧૯
હોય પૂર્ણ કૃપા તમારી અન્નપૂર્ણા જી;	
તો થાય સંત સાધુ ઘેર પ્રાદૂર્ણા જી.	૨૦
હોય પૂર્વનાં પુણ્ય અપાર મહામાયા જી;	
તવ મહાકૃપા કરુણાનિધિ રાય જી.	૨૧

દેશીકેર.

દેવ તેત્રીશકોડને, હું જીગતે જોડી હાય;	
ધ્રુવજીના ગુણગ્રામ ગાઉં, મૂક્યો નારદે શિર હાય.	૨૨
અખંડિત પદ જોઈ પામ્યા, ધ્રુવ થયા ટળ્યું સર્વ;	
જે જન ઇમિના ગુણ ગાયે, મળી તેમને સર્વ.	૨૩
અપાર લીલા હરિભક્તની, જેના કલ્યામાં હરિ હોય;	
પંચ વર્ષથી પ્રભુ જાણ્યા, જે ત્રણ લોક સરખું જોય.	૨૪
મંદમતિ હું ગુણ શા ગાઉં, હરિજનનો મહાપ્રકાશ;	
ધ્રુવડ આસુરી જન અમો, નિરખી શકું નહિ ઉજસ.	૨૫
શ્રીપ્રજ્ઞાએ મનમાં વિચાર્યું, સૃષ્ટિ રચવા કાળ;	
સ્વાયંભુવ મનુ ઉત્પન્ન હુઆ, જે મોટા મહારાજ.	૨૬
તેતણા બે પુત્ર કહીએ, પ્રિયવ્રત મહાગુણધામ;	
ઉત્તાનપાદ બીજા સહી, જેના ધ્રુવ થયા પરમધામ.	૨૭
ઉત્તાનપાદને પવિત્ર કીધો, એવા કો હરિજન;	
પરિક્ષિત રાજા પૂછતો, કહે શુક પુરાણી મુન્ય.	૨૮

૨૦ પ્રાદૂર્ણા-પરોણા. ૨૩ સર્વ-સર્વ સિદ્ધિ. ૨૪ પંચ વર્ષથી—પાંચ વરસની ઉંમર થતામાં.

દેશી ચાલતી.

ઉત્તાનપાદને યે સ્ત્રીઓ જાણો છ;	
એક સુનીતિ બીજી સુરચિ વિખાણો છ.	૨૯
તેમાં ભેદ રાય મને છે મોટો છ;	
જે સુરચિતણો નહિ કોઈ જોટો છ.	૩૦
તેના ગુણ ગાય છે નાકરદાસ છ;	
સુણો શ્રોતા વક્તા સિદ્ધ થાય આશ છ.	૩૧

કંઠવું. ૨ જી.

રાગ મારૂ.

સુનીતિના સામું ન જોતો, ઉત્તાનપાદ નરેશ;	
મહા વિનવિચો નારીએ, વળી વ્રત કર્યા મહેશ.	૧
ત્યારે એકદા સંગ પામી, તેથી થયા ધ્રુવજી નામ;	
સુરચિ જે માનવતી, તેને ઉત્તમ કુંવર સુખધામ.	૨
પ્રિય રાજને અતિશે છે, બાંધ્યો સુરચિએ સ્વામ;	
સુનીતિ ભણી જોવાય નહિ, ઇમિ જીતી લીધો વામ.	૩
એક સમાના જોગથી થયું, કૃત્ય અતિ અપવિત્ર;	
જેથી જગમાં વિસ્તર્યું, પુણ્યશાલી ધ્રુવચરિત્ર.	૪

રાગ ગોડી.

રમત રમતા ધ્રુવજી આવ્યા, તે તો સુરચિને ના ભાવ્યા;	
આવી યેઠા છે રાજ્યદાર, યેઠા સિંહાસને નૃપ સાર.	૫
મળ્યા પ્રધાન અનેક જ્યાંય, આવી ધ્રુવજી યેઠા ત્યાંય;	
કોઈએ નવ યોદ્ધાવ્યા સાર, પાંચ વર્ષના ધ્રુવકુમાર.	૬
જેને હોય નૃપનું માન, તેને ગણે સર્વ મહાન;	
ઉત્તમને યોદ્ધાવી મુખ થાકે, ધ્રુવશું યોદ્ધી ન શક્યું કો ધાકે. ૭	

ઉત્તમ કરતાં અધિક છે તેજ, આવે જોઈને ઘણું હેજ;
 મોજે વહાલા લાગે જોહ, એવા તો છે ધ્રુવ નિઃસંદેહ. ૮
 મહામનોહર છે કાંતિ, જેના સ્વભાવમાં રૂડી શાંતિ;
 બાળપણમાં દિસે વૃદ્ધ જેવા, જાણે કરીએ કુમારની સેવા. ૯
 એવા બાળને નવ બોલાવે, ઉત્તાનપાદ જશેા મૂઠ કા'વે;
 બાળક સમજે નહિ કાંઈ, બોલાવો ના બોલાવો સાંહી. ૧૦
 આવી રમવા લાગ્યા ભક્ત, જેને જોઈ રીઝે સર્વે જક્ત;
 મહામોહો આવ્યા રાજદાર, વાર્યા માતાએ ઘણી ઘણી વાર. ૧૧
 તોય રાયનાં દરશન કાજ, ત્યાંહી આવ્યા ધ્રુવ મહારાજ;
 થયું વિપરીત ત્યાં તો જોહ, તે કહું સુણા નિઃસંદેહ. ૧૨
 દેશી ચાલતી.

ધ્રુવજી તો ત્યાં આવિયા, પણ નવ બોલાવ્યા જાણ;
 ઉત્તમ કુંવરને આસન લીધો, જેનાં કરે ભૂપ વિખાણ. ૧૩
 સભાજન જોઈ રહ્યા સામું, ધ્રુવજી ભણી એકી ટસે;
 એવામાં અવનવું થાતું, ધ્રુવના મનમાં શું વસે. ૧૪
 દેશી ફેર.

હે પિતા આછંગે બેસાડો, મને એની પેઠ રમાડો;
 ત્યારે મુરચિ બોલી એમ, ઇર્ષ્યાથી ઇચ્છી ન ક્ષેમ. ૧૫
 હે મૂઠ પુત્ર નવ જાણે, મિથ્યા મહાપદને માણે;
 નથી યોગ્ય જે માટે તું'ય, તેની ઇચ્છા કરે છે શુ'ય. ૧૬
 છું રાજકુમાર તું સાર, પણ નવ રહ્યો મુજ ઉદર મોઝાર;
 તને ખબર નથી મનમાં, અન્ય સ્ત્રીના રહ્યો તું તનમાં. ૧૭
 ન મજે એવું તું ઇચ્છે, વામણા આઝઠૂળ વાંચે;

- જે એસવું રાય ઉચ્છંગ, તો મુજ ઉદરનો કર સંગ. ૧૮
 સુણી વચન લાગ્યો તાપ, માર્યો જેષ્ટિકાએ જાણે સાપ;
 કાંઈ ખોલ્યો નહિ ત્યાં બાળ, વાપ્યો મનમાં ઘણો કાળ. ૧૯
 ગયો રડતો રડતો મા પાસે, તન મનમાં ભર્યો નિરાશે;
 અધર ફરકે કંપે કાય, લઈ ઉચ્છંગે બોલી માય. ૨૦
 શું થયું ઈમિ પૂછે માડી, વાત સમજે નહિ ધ્રુવ આડી;
 કહ્યાં શોક્યે સાંભળ્યાં વેણ, તે લાગ્યાં ઘણાં દુઃખદણ. ૨૧
 જેમ લાગે લતા વનની, તેમ શોભા થઈ મુનીતિના તનની;
 પડે બિંદુ કમળલોચન, કરતી ઘણું મન શોચન. ૨૨
 નવ દુઃખનો પામે પાર, કે'તી બાળને તે અવિધાર;
 હે બાણડા બાળક તું, મનમાં દુઃખ ધરે છે શું. ૨૩
 કીધું પરને જોણે દુઃખ, ભાઈતેહ ન ભોગવે સુખ;
 શોક્ય બોલી સત્ય વચન, અભાગણીના થયો તું તન. ૨૪
 રાય મને ગણે છે હલકી, શોક્ય મારી ગઈ છે છલકી;
 અપરમાતાએ કહ્યું સત્ય, એવી મનમાં ધારો મત્ય. ૨૫
 તેણે જે કહ્યું ભજ ભગવાન, તેવું કરો હે બાળ સુજાણ;
 હિતમ જેવો બેઠો આસન, તેવું થાય તને જો મન. ૨૬
 સેવ પદપંકજ હરિના, તેહ હૃદે રાખો લક્ષ્મીવરીના;
 નાકર ગુણ હરિના ગાય, શુકદેવ કે' સાંભળ રાય. ૨૭

કડવું ૩ જી.

રાગ સોરઠ.

હરિનાં ચર્ણ સેવો સાચાં, હે ધ્રુવ મારા બાળ રે;

બ્રહ્માદિકને વરદાન આપે, શમાવે તારી જવાળ રે. ટેક. ૧
 તારા દાદાએ એમજ કીધું, સ્વાયંભુવનનું નેનું નામ રે;
 યજ્ઞવલ્કે હરિપૂજન કીધું, સુધર્યું તેનું સહુ કામ રે. હરિનાં ૨
 પૃથ્વીકેરું રાજ્ય પામિયા, વળી મોક્ષનું પામ્યા ધામ રે;
 તેને શરણે જાઓ વા'લા, ભજો સુંદરશ્યામ રે. હરિનાં ૩
 એકતા મનકેરી કરજો, ભજજો સીતા રામ રે;
 ઉચ્ચસ્થાનક તો તેહ આપે, ગાઓ હરિના ગુણગ્રામ રે. હરિનાં ૪
 બીજો કોઈ તને સુખ ન આપે, કમળનેત્ર જાણશે દુઃખ રે;
 એક મને ભજશ તેને તો, થાશે તુજને સુખ રે. હરિનાં ૫

ઢાળ.

સુખ થાશે મુત મારા, માન કહ્યું તું ભાઈ;
 મન સ્થિર ધ્રુવજીએ કીધું, ચાલ્યો પછે રીસાઈ. ૬
 પિતાકેરું ગામજ મૂક્યું, પંચ વર્ષને બાળ;
 વચનકેરો વનિહ લાગ્યો, અંગમાં ઊડી ઝાળ. ૭
 નારદ મહામુનિએ જાણ્યું, બાળક જય તપ કરવા;
 માનભંગને ક્ષત્રી માને, ભય નહિ ઉદર ભરવા. ૮
 પાંચ વર્ષનો બાળક જાણે, અપરમાનાં કૂડાં વેણ;
 એમ વિચારી નારદ આવી, શિર કર ધર્યો સુખદાણ. ૯
 હે બાળ ! તું રમી જાણે, બીજી ન જાણે વાત;
 અસંતોષનું મૂળ એ તો, મનમાં થાય ઉત્પાત. ૧૦
 સુખ દુઃખ એ કરમે થાયે, સંતોષ રાખવો મન;
 પરમેશ્વરને મળવા જાઓ, એ સે'જ થાય નહિ પ્રસન્ન. ૧૧
 વૈરાગ્યવાળું મન કરીને, મુનિઓ જપતા જપ;
 સમાધિ સાધી શ્યામને શોધે, ટળ્યા નહિ તનતાપ. ૧૨

- માટે હઠ મૂક તું બાળક, વૃદ્ધપણે જપજે રામ;
 દુઃખથી પાપનો નાશ થાયે, સુખથી પુણ્ય મૂકે મામ. ૧૩
- એવું સમજે જેહ જન, તે પામે છે સુખ;
 લક્ષ્મીવાનને જોઈ કચવાયે, તેને થાયે ઘણેશું દુઃખ. ૧૪
- ધ્રુવજી બોલ્યા સુણીએ મુનિ, આ જ્ઞાન તો સંતને કાજ;
 મારી મતિ એમાં નવ પો'એ, હું લઘુ વયનો મહારાજ. ૧૫
- મારી ઇચ્છા એવી છે જે, મળે ત્રિભુવનભૂપ;
 પૂર્વજીએ જે નવ જોયું, તે રૂપ જોડે અનુપ. ૧૬
- એવું સાંભળી મન આનંદા, બોલ્યા નારદ દેવ;
 નાકર દય કર જોડી ગાયે, તજી તન મનના અહમેવ. ૧૭

કંઠ્યું ૪ થું.

રાગ ગોડી.

- કૃપા કરી બાળકપર જાણ, કર્યા મુખે તિનાં વખાણ;
 તારી માએ બતાવ્યું જેહ, ઉત્તમોત્તમ છે અલ્યા તેહ. ૧
- મન દઢ કરી ભજ રામ, રીઝશે તારા પર સુંદરશ્યામ;
 ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ જો માગે, તો તો હરિચરણમાં અનુરાગે. ૨
- તું જ મધુવનમાં ભાઈ, વશી રહે જ્યાં જદુરાઈ;
 નિત્ય યમુનાજળમાં કરજે સ્નાન, મળશે તને ત્યાં ભગવાન. ૩
- દઢ આસનવાળીને બેશ, કોઈને કશું નવ કે'શ;
 ત્રણ પ્રકારનાં આચમન, તે કરી કરજે વશ મન. ૪
- ચઢજે પગલે પગલે તું'ય, મળશે હરિ કહું છું હું'ય;
 એતું આનંદકંદ છે રૂપ, સુંદર નાસિકા જાણે અનુપ. ૫
- ભમરકેશ જેના રઢિયાળા, ગાલ જેના ઘણા સુંવાળા;

સર્વ દેવનો જે સર્પેશ, તરૂણ પોઢ્યો આસન શેષ.	૬
ખિંબદ્ગળશો અધર તેનો, સ્વર મનોહર છે જેનો;	
ભડતકેરા આશ્રયરૂપ, શ્રીવત્સ શોભે અનુપ.	૭
ઘનશ્યામ મૂર્તિ છે સ્વામ, વનમાળ ધરે છે રામ;	
કટિ ક્ષુદ્રધંટાળી ગાળે, અવતંસ કરે ઘાણા રાળે.	૮
પે'વીં ઝાંઝર સોનાકેરાં, મારે ચંદ્ર સૂર્ય પૂઠે ફેરા;	
કોસ્તુભમણિ કંઠમાં રાળે, પીતાંબરની સોઈ સાળે.	૯
જોઈ મન થાય મગન, રીઝવે ભડતોનાં મન;	
પુરુષાકૃતિ છે તેની, મૂર્તિ હૃદમાં આણુજે એની.	૧૦
એવા હૃદયે વસે રામ, તેનું થાયછે સદ્ય કામ;	
એક મંત્ર આપું હું તુને, તે કહીશ નહિ તું કુને.	૧૧
એનું જપ કરજે રહી ત્યાંય, મળશે હરિ તુને હૃદયે જ્યાંય;	
ઓમ્ નમો મગવતે વાસુદેવાય કે'વું, નિશદિન સુખી રે'વું.	૧૨
તોયઅંજલિ વસ્ત્રાભરાણુ, થકી પૂજવા અશરણુશરણુ;	
મૂર્તિરૂપે પૂજવા દેવ, શિલાદિકની કરવી સેવ.	૧૩
મહાશાંતિ મનમાં ધરવી, વૃથા વાણી નવ ઉચરવી;	
અદ્યઆહારી થવું હે બાળ, વનદ્ગળ ખાવાં નહિ રસાળ.	૧૪
અવતારલીલાનું ગાવું ગાન, તો તો આવી મળે ભગવાન;	
પૂજ કરવી વિધવિધ પેર, દ્વાદશાક્ષરની મૂકી સેર.	૧૫
કાયિક વાયિક માનસિક જાણુ, ભક્તિ કરવી બાળ નિરવાણુ;	

૬ ભમરકેશ—ભમરાના જેવા (કાળા) વાળ. રઢિયાળા—રૂપાળા.
 ૭ ખિંબદ્ગળશો—પાકેલા ગિલોડા જેવો.

૮ અવતંસ—ઘરેણું. કરે—હાથે. ૧૩ તોયઅંજલિ—જળની અંજલિવડે મનઃકલ્પિત વસ્ત્રાભરણુ આપીને પૂજવા. શિલાદિક—શાલગ્રામ વગેરે.

૧૫ દ્વાદશાક્ષર—“ ઓમ્ નમો મગવતે વાસુદેવાય ” એ બાર અક્ષરનો મંત્ર.

આપે મનનું માન્યું તેહ, પણ દેહ રાખવો નિઃસંદેહ. ૧૬

એમ ઉપદેશ કીધો જાણ, કર્યો બાળનાં ઘણાં વખાણ;
નાકર હરિતાણા ગુણ ગાય, જે જે બોલો પૈકુંડરાય. ૧૭

કરવું પ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ધ્યાન હરિનું બાળક સુણી, મનમાં પામ્યો સુખ જ;
મદક્ષિણા કરી પાચે લાગ્યો, ફેડ્યું મારું દુઃખ જ. ૧

નારદ ત્યાં અંતર્ધાન હુઆ, મધુવનમાં ગયો બાળ જ;
નારદ ઉત્તાનપાદ પાસે આવ્યા, નૃપે જાણી છે ભાળ જ. ૨

પૂજા કરી ઋષિ પધરાવ્યા, નારદ બોલ્યા ત્યારે જ;
હે રાય કેમ દુઃખ ધરે છે, કષ્ટ કરું છે તારે જ. ૩

ઉત્તાનપાદ કે' ઋષિજી સુણિયે, મેં સ્ત્રીવશ કીધું દૂડું જ;
પાંચ વર્ષના બાળને કાઢ્યો, વનમાં ન કીધું રૂડું જ. ૪

ભૂખ્યો બાળક વનમાં જશે, સિંહ શૃગાલ દુઃખ દશે જ;
ઉચ્છંગે બેસતાં આડો થયો, મૂર્ખને જન શું કે'શે જ. ૫

ઠાળી.

નારદજી તવ હસીને બોલ્યા, પુત્ર તારો ગુણવાન;
થોડે દિવસે તેને મળશે, શ્રીમદ્ મહાભગવાન. ૬

દેવ સરવે રક્ષણ કરશે, એ બાળકનું જાણ;
વળી વળી અમો શું કહીએ, એનાં ન થાય વખાણ. ૭

ઉત્તાનપાદ મન કચવાયો, નારદનું સુણી વેણ;
કામના સર્વે પરી કરતો, લક્ષ્મી આદિક સુખદેણ. ૮

ધ્રુવ તો મધુવન ગયો, કર્યો તીર્થ ઉપવાસ;

નારદ જે વિધિ બતાવી, તેવા હરિ નિરખ્યા પાસ.	૯
ત્રણ દિવસ તો અન્ન ન ખાધું, કીધો કૃળનો અહાર;	
એમ એક માસ ગયા પૂઠે, વેઠ્યું દહે કષ્ટ અપાર.	૧૦
સૂકાં પર્ણ પ્રાશી રહેતો, પછે ખાતો નવમે દિન;	
પાણી પીને રહેતો કદાપિ, મન કરી ઘણું દીન.	૧૧
ચોથો મહિનો કાઢ્યો તેણે, કરી વાયુ ભક્ષણ;	
પંચમ માસે રહ્યો ભોભો, કરે દેવ જેનું રક્ષણ.	૧૨
સૂર્ય જેમ જળ સૂકાવે, એમ ધીમે વશ કર્યું મન;	
ધીમે ધીમે દર્યું તેને, તેજ શ્રીભગવન.	૧૩
પ્રકૃતિ પુરૂષનું ધ્યાન ધરતાં, કંપ્યા ત્રૈણે લોક;	
અગુઠને અગ્રે ભોભો, દેવ કરે આલોક.	૧૪
પૃથ્વીથી નવ ભાર ખમાયો, જિમ વા'ણમાં ગજરાજ;	
હાલમડોલા થાય તિમ, પૃથ્વી અળે કુરરાજ !	૧૫
પ્રાણ રૂંધ્યો બાળકે, તેથી રૂંધાયા સહુ લોક;	
લોકપાળને ચિંતા થઈ, પ્રગટ્યો મનમાં શોક.	૧૬
જઈ વિબળને મળ્યા સર્વે, કહી પૃથ્વીની પેર;	
જગતીના સહુ જીવ રૂંધાયા, મોહનજી કરો મે'ર.	૧૭
ધ્રુવનું રક્ષણ કરો જઇને, તો તો થાચે સુખ;	
શ્રીહરિ એમ ઉચર્યા, નાકર મટશે દુઃખ.	૧૮

કડવું ૬ કું.

રાગ મેવાડો.

ગયા મળવાને શ્રીભગવાન, તેની કહું વાત હવે;

૧૧ પર્ણ—પાંદડાં. પ્રાશી—ખાઈને. ૧૪ આલોક—દર્શન. ૧૫ કુરરાજ—હે પરીક્ષિત ! ૧૬ લોકપાળ—દેવ. ૧૭ જગતી—પૃથ્વી.

વળાવ્યા દેવને દયાળ, હરિને જે ઘણું સ્તવે.	૧
થયા ગરૂડારૂઢ, જઈ ધ્રુવને મળિયા;	
ધ્રુવજી ચમક્યા અપાર, દીઠા હરિ અળિયા.	૨
જેવું હૃદયમાં લાગ્યું ધ્યાન, તેવા હરિ આવી ઊભા;	
જાણે કરતો દૃષ્ટિપાન, તેવા તન મન લુહ્યા.	૩
જાણે બાથમાં લેતો નાથ, એમ મન મગ્ન થતો;	
કયો દંડવત પ્રણામ, દુઃખનો દિન જતો.	૪
જાણ્યું શ્રીમહાપ્રભુએ જાણ, ઇચ્છે ગુણ ગાવા એ;	
વેદરૂપ શંખ અડાડ્યો ભાળ, ગુણ લાગ્યો ગાવા એ.	૫
જાણ્યો જીવ શિવનો ભેદ, હરિકૃપામળથી;	
કરી સ્તુતિ ત્યાં તત્કાળ, રહિત થઈ મળથી.	૬

ધ્રુવસ્તુતિ.

રાગ દેશીકેર.

સર્વ શક્તિ ધારક દેવ, નારાયણ નમો નમો;	
કરું હૃદયમાં હું સેવ, નારાયણ નમો નમો.	૧
ઈંદ્રિયોળા વ્યાપાર, નારાયણ નમો નમો;	
હે મહત્ત્વના વહેનાર, નારાયણ નમો નમો.	૨
જેમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ દેખાય, નારાયણ નમો નમો;	
તેમ માયાએ રૂપ લેખાય, નારાયણ નમો નમો.	૩
આપ્યું પ્રજ્ઞાને તમે જ્ઞાન, નારાયણ નમો નમો;	
થયું જગતનું જેને ભાન, નારાયણ નમો નમો.	૪
હે સુક્તિકેરા પૂર્ણ ધામ, નારાયણ નમો નમો;	
હે શ્વેત વર્ણ ને મેઘશ્યામ, નારાયણ નમો નમો.	૫

- માયા મોહે બંધાયે જન, નારાયણ નમો નમો;
 એ તમારી માયાનું રૂપ બળવન, નારાયણ નમો નમો. ૬
- વિષય વાંચે પ્રાણી માત્ર, નારાયણ નમો નમો;
 જેથી મળે નરકકેરી જન, નારાયણ નમો નમો. ૭
- જે સુખ પાદપંકજમાં સાર, નારાયણ નમો નમો;
 જે સુખ સંતને સેવે સાર, નારાયણ નમો નમો. ૮
- તેણું સુખ નથી અન્ય જાણ, નારાયણ નમો નમો;
 હારે શેષ કરતાં વખાણ, નારાયણ નમો નમો. ૯
- માયું હું તો એ વરદાન, નારાયણ નમો નમો;
 હુંથી થાઓ સંત સાધુનું સન્માન, નારાયણ નમો નમો. ૧૦
- તર્ક સંસાર સાગર હુંય, નારાયણ નમો નમો;
 કથા અમૃત મુણી તુંય, નારાયણ નમો નમો. ૧૧
- જેને લાગ્યો કથામૃત સ્વાદ, નારાયણ નમો નમો;
 ગૃહ ધન સ્ત્રીના મૂક્યો નાદ, નારાયણ નમો નમો. ૧૨
- સર્વ જીવમાં છે વ્યાપ્તમાન, નારાયણ નમો નમો;
 દેવ દૈત્ય માયાતાણું અનુમાન, નારાયણ નમો નમો. ૧૩
- વિરાટરૂપમાં સર્વનો વાસ, નારાયણ નમો નમો;
 પરબ્રહ્મ રૂપ ન જાણે દાસ, નારાયણ નમો નમો. ૧૪
- શેષનાગ પર કરો શયન, નારાયણ નમો નમો;
 કરો નાભિમાંથી કમળ ઉત્પન્ન, નારાયણ નમો નમો. ૧૫
- થાય પ્રભા તેમાંથી જાણ, નારાયણ નમો નમો;
 હું બાળ શું કરું વખાણ, નારાયણ નમો નમો. ૧૬
- અહિર્નિશ મુક્ત હે ભગવાન, નારાયણ નમો નમો;

૬ બળવન—હે બળવાન ! ૧૧ તુંય—તારું.

૧૪ વિરાટરૂપ—સર્વ જગત્તમ્ય હરિતું સ્વરૂપ.

જ્ઞાનરૂપ ને શુદ્ધ સુવાન, નારાયણ નમો નમો.	૧૭
અવિનાશી પ્રથમારંભ, નારાયણ નમો નમો;	
તમ કૃપાથી ટળે કૂડો દંભ, નારાયણ નમો નમો.	૧૮
જીવ શિવનો બતાવવા ભેદ, નારાયણ નમો નમો;	
વિષ્ણુરૂપે થયા મહાવેદ, નારાયણ નમો નમો.	૧૯
અવિદ્યા સંહારણહાર, નારાયણ નમો નમો;	
આવ્યો શરણે હું બાળકુમાર, નારાયણ નમો નમો.	૨૦
જાણું ચરણકમળ ફળ એક, નારાયણ નમો નમો;	
સુરભી વચ્છના ગ્રહો વિવેક, નારાયણ નમો નમો.	૨૧

ભગવાનઉવાચ.

બાહ્યા પ્રભુજી પ્રેમભવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
તારા મનનું જાણું કહે ભગવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૨
આપું દુર્જલ તોયે તેહ, કુંવર કંઈ માગો માગો;	

* * * * ૨૩

આપું અવિચળ તુજને સ્થાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
તારી પૂઠે ફરે સખ્ત નિષિ બળવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૪
જે મહાપ્રલયમાં નવ થાય નાશ, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
પિતા માર્ણ પછી પો'ચશે આશ, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૫
છત્રીશ સહસ્ર વર્ષ કરશે રાજ, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
બોલું વાણી સાચી આજ, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૬
ઉત્તમ મૃગયામાં પામે માર્ણ, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
અપરમાતા ગ્રહશે વન્હિ શાર્ણ, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૭

કરીશ યજ્ઞ તુંય અપાર, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
સુખભોગનો કરીશ વિસ્તાર, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૮
પછે મળશે તને મારું સ્થાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
ટળશે જન્મ મરણતાણું અવધાન, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૨૯
એમ કહી ગયા ભગવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;	
ધ્રુવજી કે' આઠ્યું અજ્ઞાન, કુંવર કંઈ માગો માગો.	૩૦

ઉત્થતો.

અજ્ઞાન આઠ્યું ધ્રુવે જાણ્યું, મનમાં ઘણો અમુઝાય;	
શુકદેવ પૂછે પરીક્ષિતને, એ કથા કહો મહારાય.	૩૧

કેટલું ૭ મું.

રાગ ગોડીની ચૌપાઈ.

પરીક્ષિત પૂછે ત્યાંય રે, કેમ ધ્રુવનું મન અમુઝાય રે;	
બાળપણે પાર્વતી ભગવાન રે, ચરણકમળની ભક્તિ એ જાણ રે.	૧
બાકી રહ્યું શું ભાઈતેને રે, આપ્યું અવિચળ પદ તો જેને રે;	
શુકજી કહે સાંભળ રાય રે, કહું હરિજનનો મહિમાય રે.	૨
અપરમાતનું લાગ્યું વેણ રે, તેથી મુક્તિ ભૂલ્યો સુખદાણ રે;	
ધ્રુવ કરતો વાન વિચાર રે, સંસારસાગરથી ન નિકળ્યો બા'ર રે.	૩

રાગ ફેર.

ધ્રુવજી સ્તુતિ કરે અપાર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો;	
સનકાદિક ને સનતકુમાર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.	૪
સમાધિ સાધી મરે જાણુ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો;	
મને ષટ્ માસમાં મળ્યું નિરવાણુ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.	૫

૨૯ અવધાન-ધ્યાન.

૫ નિરવાણુ-મોક્ષપદ.

- તોય મુક્તિ ન માગી રાય, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૬
 મારી બુદ્ધિ અવળી શે જાય, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 જોયા ચરણકમળ બળવાન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૭
 નાશવંત મુખનું મેળવ્યું માન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 દેવે મારી બ્રજ કરી મતિ સાર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૮
 નારદનું માન્યું નહિ વિખાણ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 મિથ્યા જાણીને માગ્યું તેહ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૯
 શત્રુપાણ્યે આવ્યું એહ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 જેમ કોઈ જાએ કુખેર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૦
 માગે ખોટાં મોતીની એક સેર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 મોક્ષ મૂકી માગ્યું અભિમાન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૧
 એમ કચવાય મન રાજન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 વીકાનો સુત નાકરદાસ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૨
 અજ્ઞાને બંધાચો માયાપાશ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.

કરુણું ૮ મું.

રાગ દેશાખ.

- મુઓ માણસ જીવે જે વિધ, તિમ પુત્ર પાછો આવિયો;
 નૃપાળ મન માન્યું નહિ પાણ, સમાચાર શુભ કા'વિયો. ૧
 નારદ જે વેણ લાખ્યું, તેહ હૃદયે રાખિયું;
 મધુવનમાં ધ્રુવ ચાલ્યો, હરિપીયૂષ ચેતી ચાખિયું. ૨
 તે આવતો ઘર ભણી જોઈ, લોક કુંવાને ગયા;
 વધામણી મુણી રાયજીએ, હાર આપી કરી દયા. ૩
 રથે રેવંત ચાર જોડી, પુત્ર લેવા સંચર્યા;

૨ હરિ ૬૦—ધ્રુવે ચેતીને હરિરૂપી પીયૂષ (અમૃત) ચાખ્યું !

પ્રાજ્ઞાણ ને વૃદ્ધ પુરૂષ સાથે, ભંડાર વેંચવા સજ્જ કર્યા.	૪
પાણવ કુંકુભિ ઢોલ વાજે, વેદ ઘોષ થાય ઘણો;	
સુનીતિ ને સુરચિ આવ્યાં, પવિત્ર પુત્ર આવે જોતણો.	૫
વેગજોથી પુત્ર નિરખી, રાય દોડ્યો શ્વાસમાં;	
હૃદ સાથે ભીંડિયો છે, આવી ત્યાં શુભ આશમાં.	૬
ભગવાન બેઠયા જેહને, કર્યો સ્પર્શ તેનો રાય છ;	
ધ્રુવજી ચરણે નમ્યા તહિં, પવિત્ર થઈ મમ કાય છ.	૭
પછી સુરચિને જઈ મળ્યા, દંડવત્ કીધા અતિ ઘણા;	
ઉપકાર માડી તાહરા, મેં મૂઢથી જાણે નવ ગણ્યા.	૮
સુરચિએ આલિંગન દીધું, સુખી થાવ એણું મુખ વદી;	
સ્થાન નીચું જોઈ નમે જેમ, જળ પૂર્ણ જેહ ભરી છે નદી.	૯
તેમ પ્રભુનો સ્પર્શ જોઈ, નમે જન સર્વત્ર રે;	
ઉત્તમ ને ધ્રુવ મળ્યા ત્યાંહિ, આલિંગન લઈ તત્ર રે.	૧૦
સુનીતિ માતા હર્ષ પામી, જોઈ વા'લો બાળ ત્યાં;	
ચિંતા ટળી ગઈ સર્વથા, હૃદયે હુતી ઝાળ જ્યાં.	૧૧
હૃદય શીતલ થયું તેનું, કે સર્વ દૂધની ધાર તો;	
લોક આનંદ પામિયા, હર્ષનો રહ્યો નહિ પાર તો.	૧૨
જીવનમુક્ત બાઈ પુત્ર તારો, લોક ઈમ વંદન કરે;	
ગજરૂઢ થઈ ચાલિયા, ઉત્તમ ને ધ્રુવ ત્યાં ખરે.	૧૩
મરકતમણિનાં તોરણ બાંધ્યાં, નગરમાં ચોપાસ રે;	
કેળકેરા સ્થંભ મનહર, જોઈ પૂર્ણ થાય આશ રે.	૧૪
અશોકકેરાં તોરણો જે, શોક હારી બાંધિયાં;	
દીપમાળ રૂડી કરી, મુક્તા મનોહર ટાંકિયાં.	૧૫

૪ રેવંત-ધોડો. પાણવ-રણુશીંગાં. ૧૪ મરકતમણિ-લાલ રંગનો મણિ.
૧૫ અશોક—આશોપાલવ. મુક્તા -મેતી.

- કુસુમ મુકતે કોઈ વધાવે, આનંદ ઉદે અતિ થયો;
ગૃહપ્રવેશ ધ્રુવે કર્યો, દુઃખ દિન નાશી ગયો. ૧૬
- પિતાએ જે અરપિયું, તે ગૃહમાં રહ્યો બાળરે;
સુખસજ્જન મનોહર અતિ, સૂતો ભજી ગોપાળ રે. ૧૭
- સુવર્ણનાં આસન મનોહર, એસે કહી ભગવાન રે;
મન લુપ્ત નહિ કશી વાતમાં, એવો ધ્રુવ ગુણવાન રે. ૧૮
- પિતા જોઈ આનંદ પામે, લોકનો આનંદ શું કહું;
ધ્રુવની કીર્તિ પસરી જાણે, વાયુ મંદ તો હું લહું. ૧૯
- પછી ઉત્તાનપાદ મહારાજ, કરે મન વિચાર રે;
વૃદ્ધપણું આવ્યું વિચારે, હવે સુખભોગમાં શો સાર રે. ૨૦
- પુત્ર તેડી ધ્રુવપાસે, વધો પછે મહારાજ ત્યાં;
આ મળનું પોષણ કરો, રાજ્ય ભોગવો રહી યહાં. ૨૧
- અમો વનમાં સંચરું, તપ કરવા કાજ રે;
એ બંધુ હળીમળી રહ્યો, એમ વધા મહારાજ રે. ૨૨
- ધ્રુવે ઘણું કલ્પાંત કીધું, પણ પિતાએ નવ માનિયું;
તપ કરવા પોતે સિધાવ્યા, આત્માતણું તત્ત્વ પિછાનિયું. ૨૩
- હવે રાજા ધ્રુવ થયા, મળ પામી સુખ ઘણું;
શ્રોતા વક્તા સાંભળો, વરણન કરીશ હું તેતણું. ૨૪

ઉત્થતો.

- તેહતાણું વર્ણન કરું, મુણો શ્રોતા વક્તા જન રે;
દાસનો દાસ નાકર કહે, મુણી પ્રકુલિત થાય મન રે. ૨૫

૧૬ કુસુમ-કુલ. મુકતે--મે.તા.એ ૧૯ ધ્રુવની કીર્તિના પ્રસાર આગળ વાયુનો પ્રસાર મંદ છે એમ હું જાણું છું. અર્થાત્ વાયુ કરતાં પણ વધારે પસરી.

કડવું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

ધ્રુવજી રાજ્યપદ પામ્યા જાણ, ઉગ્યો અવનિમાં જ્ઞાનભાણ;	
કીર્તિ પ્રસરી ચહુ દીશ, સર્વ નૃપ નમાવે શીશ.	૧
ગુણ ગંધર્વ આપ્સરા ગાય, ધ્રુવજી મોટા મહારાય;	
શિશુમાર પ્રજાપતિ જેહ, તેની કન્યા પરણ્યા ઉજેહ.	૨
વાયુતણી પુત્રી ઇલા નામ, તેને પરણ્યા ભક્તના ધામ;	
સુખ વિલાસમાં દિન જાય, ધ્રુવજી હરિ જશ ગાય.	૩
બ્રમી નામે કન્યા હુતી જેહ, તેણે બે પુત્ર જ્યા ઉજેહ;	
નામ કલ્પ એકનું જાણ, બીજતાણું તો વત્સ પ્રમાણ.	૪
બીજી ઇલા નારી નિરવાણ, તેને બે સંતાન પ્રમાણ;	
ઉત્કલ એવું પુત્રનું નામ, રત્નરૂપા કન્યા અનુમાન.	૫
એમ ભક્તે માંડ્યું ઘરસૂત્ર, પરણ્યો નહિ સુરચિનો પુત્ર;	
ગયો મૃગયા રમવા એક દિન, યક્ષશુ બોલ્યો વાણી લિન્ન.	૬
થયું યુદ્ધ તેની સાથ, મૂકી બાણને તોડ્યા હાથ;	
યક્ષે એક બાણ મૂક્યું તદા, ઉત્તમનું શીશ કાપ્યું મુદા.	૭
મારી યક્ષ ગયો સ્વધામ, ઉત્તમ પાણ ગયો સ્વધામ;	
પુત્રની કાઢવા ગઈ ભાળ, સુરચિની શમી નહિ ઝાળ.	૮
કયો અગ્નિ ત્યાં દીપ્તમાન, થઈ જવાળા તો બળવાન;	
પડી સુરચિ તેમાં જઈ, પુત્રની પૂઠે તે તો વહી.	૯
સુણી ધ્રુવે વાત વિકાળ. લાગી શોકની અંગે જવાળ;	
જાણ્યું અલકાપુરીના યક્ષે, મારા બંધુને લીધો ભક્ષે.	૧૦

૧ અવનિ—પૃથ્વી. ૮ સ્વધામ ગયો—મૃત્યુ પામ્યો.

૧૦ અલકાપુરી—યક્ષોની નગરી.

- કરી કોપ ચાલ્યા ધ્રુવરાય, વિજયરથમાં ખેશી ત્યાંય;
ગયા અલકાપુરીની પાસ, ઉત્તર દિશમાં પો'ચી આશ. ૧૧
- જેઠ અલકાપુરી પાવન, શંખનાદ દીધો ધરી મન;
સુણી શંખને નારી કાંપી, બાળને હૃદયાશુ આંપી. ૧૨
- નાદને નવ વેડ્યો યક્ષે, આવ્યા લઢવા સાચે પક્ષે;
જેઠ યક્ષ અપરમપાર, માર્યા બાણ ઘણાં અવિધાર. ૧૩
- આવી પાગે લાગ્યા શું સર્વ, પણ મૂક્યો નહિ ગર્વ;
ઘણાં બાણ માર્યા ધ્રુવરાય, યક્ષ માર્યાની ગણના ન થાય. ૧૪
- અગણિત યક્ષ મળ્યા એક જગ, ધ્રુવનો રથ ઢાંક્યો જાણી લાગ;
ખજ્ર પ્રાસ ત્રિશૂળ ને ફરશી, સાંગ ભૂશુંડી ઘણી વરશી. ૧૫
- બાણની થાય વૃષ્ટિ અપાર, ધ્રુવ ઢાંકાઈ ગયા નિરધાર;
દેવ આકાશે ઊભા જોય, ભક્તના દુઃખે ઘણા રોય. ૧૬
- મનુવંશનું ભૂષણ જાણ, યક્ષ સાગર ખૂડે અજાણ;
યક્ષ કરવા લાગ્યા સિંહસાદ, એવે ધ્રુવજીએ કીધો નાદ. ૧૭
- બાણની જાળ કાપી નાખી, કાંઈ શેષ ભક્તે ન રાખી;
માર્યા બાણ ઘણાં યક્ષને ત્યાં, તેહ પેઠાં સ્થાન મળ્યું જ્યાં. ૧૮
- પડે માથાં મુગટ સમેત, સાથજનો તેવો વેત;
હાથ અલંકારથી શોભે, ધ્રુવના બાણે ઘણા કોભે. ૧૯
- એમ આભરાણ પડિયાં અપાર, કરતા યક્ષ ઘણા પોકાર;
જેઠ સિંહ નાસે જોમ હાથી, તેમ નાડા યક્ષ ને યક્ષના સાથી. ૨૦
- નવ રણમાં દીકું કોઈ, પુરી જોવાની ધારી સોઈ;
પણ મન વશ કીધું ભક્તે, તેનું મન નહિ અનુરક્તે. ૨૧

૧૫ પ્રાસ—એક જાતનું 'કે'વાનું હથિયાર. ભૂશુંડી—એ નામનું

- એવામાં ઉડતોઆવ્યો પવન, વળી ચઢી આવ્યો ઘણો ધન;
ચમકે વીજળી થાય કડાકા, થાય મોટા મોટા ભડાકા. ૨૨
- મળમૂત્રની થાયે વૃષ્ટિ, જાણે પીડાય સારી સૃષ્ટિ;
આકાશમાં ગિરિ જાણાયો, જાણે સર્વ સૃષ્ટિનો લોક તાણાયો. ૨૩
- ઘણા સર્પ પડે ભૂમિ માંહી, ઘણા સિંહ દર્શે ત્યાંહી;
આવ્યો સમુદ્ર ચઢી પાસ, એવી માયા કરી ઉજાસ. ૨૪
- પણ ધ્રુવનું મન નવ કંપ્યું, યક્ષનું મંડળ ત્યાં નવ જંપ્યું;
કરી મુનિએ સ્તુતિ અપાર, ધન્ય ધન્ય ભક્ત દલ વિચાર. ૨૫
- જેઠ માયા અપાર આસુરી, ધ્રુવે વિદ્યા ન રાખી અધુરી;
કર્તું આચમન ધ્રુવરાય, નારાયણાસ્ત્ર મૂક્યું ત્યાંય. ૨૬
- જ્ઞાનથી જાય માયા અજ્ઞાન, ભાનુથી જાય તિમિર જાણ;
તેમ અસ્ત્રે કર્યો માયા નાશ, પડ્યો યક્ષને ઘણો ત્રાસ. ૨૭
- અનેક અસ્ત્ર થયાં ઉત્પન્ન, તેણે વીંધ્યું અરિનું તન;
પડ્યા તૂટી યક્ષ અપાર, યુદ્ધ કરવાને અવિધાર. ૨૮
- ધ્રુવે બાણ ગ્રહી કર માંય, કાપ્યાં અંગ વિચારી ત્યાંય;
પામ્યા પરમધામ તેહ, ભક્તને હાથે મુઆ જેહ. ૨૯
- અપરાધ વિના માર્યા યક્ષ, (તેથી) સ્વાયંભુવમનુ આવ્યા ત્યાં દક્ષ;
બોલ્યા પૌત્રશુ ધરી પ્રેમ, હવે વારો દોધનો નેમ. ૩૦
- નિરપરાધી ન મારો યક્ષ, કુળને ચોગ્ય નથી એ પક્ષ;
બ્રાતના વધથી થઈ તમે, માર્યા યક્ષ સહસ્રસપ્ત. ૩૧
- ભક્તજનનું ન આવું કાળ, એમ બોલ્યા મનુ મહારાજ;
સર્વ જીવ ગણી સમાન, પામ્યા વિઘ્નપદ નિરવાણ. ૩૨
- જાણી જેઠ કયું શે આ કાળ, મહત્ત્વા પાપ કયું મહારાજ;
લઘુ પ્રાણી પર દયા કીજે, સમાનને મિત્ર સુખ દીજે. ૩૩

- સમાન ગુણે થાય પ્રભુ પ્રસન્ન, રીઝે હરિજનનું તો મન;
વારાહરતી જનમે મરે, માયાથી ઘણા જન ભમે. ૩૪
- નિર્ગુણ પરમાત્માનો વાસ, જોઈ રીઝે હરિના દાસ;
હરિનું રૂપ કહું સુણ ભાઈ, કર્તા છતાં અકર્તા જણાઈ. ૩૫
- શક્તિવાળા છતાં અશક્ત, જગતવાળા છતાં અજગત;
પ્રેમવાળા છતાં અપ્રેમ, નેમવાળા છતાં અનેમ. ૩૬
- શુદ્ધ છતાં અશુદ્ધ લે'વાય, એ તો માયાનું બળ કૃ'વાય;
ભક્તજન હરિગુણ ગાય, અવળું જાણે કૂડમતિ રાય. ૩૭
- અકર્તાને કર્તા કે'ય, નહિ નાશકર્તાને નાશવંત લે'ય;
માયા શક્તિ ન જાણે કોઈ, કાળની ગતિમાં રે'તા રોઈ. ૩૮
- અંત સર્વના જાણ હે બાળ, ક્રોધ મૂકો તમે વિકાળ;
એકથી બીજીનું બીજીથી ત્રીજીનું, એમ હરિમાયામાં જડત ભીજીયું. ૩૯
- વાયુ ઊડે ને ઊડે રજ, તેમ કરતા સહુ કૂડું કજ;
વધ ઘટ કાળની જોય, તોય મિથ્યા સુખ ન યોય. ૪૦
- કૃષ્ણે મનમાં શું વિચાર્યું, જણાય નહિ માફું કે સારું;
એમ માયા અકળિત જાણ, યક્ષોને મરનાર શે માણ. ૪૧
- મારનાર તો છે એક દૈવ, ધર્ય મનમાં એહ સદૈવ;
સૃજે પાળે મારે દૈવ, અહંકાર વસે સદૈવ. ૪૨
- તોય જાણે નહિ મૂર્ખ, લોભાયા માયામાં પુર્ખ;
મૂકો યુદ્ધનો તમે ટેક, ગ્રહો અમારો વિવેક. ૪૩

• ૪૦ કજ-કાજ. ૪૧ યક્ષોને ઇન્-તારા ભાષને મારનાર યક્ષો છે એમ તું શું કરવા માને છે ! અથવા, તું મારનાર યક્ષોને યક્ષો છે, એમ શું કરવા માને છે ?

સર્વ બંધન છંધરકેરા, મારે હર પ્રજ્ઞાદિક ફેરા;	
તમે જાણો લધુવયથી, તમે છૂટયા માયાભયથી.	૪૪
અપરમાતાને વેણે જાણ્યું, પરમપદ મનમાં આણ્યું;	
પામ્યા ત્રિલોકીપરનું સ્થાન, એવું જ્ઞાન ધરે બળવાન.	૪૫
જગત મિથ્યાને કાઢે બોળી, મારું તારું નાખો ઢોળી;	
કરો શાસ્ત્ર શ્રવણ સુખદાર્ઠ, પાશ માયાકેરો તજાઈ.	૪૬
કેધને નવ થવું વશ, ઈંદ્રિ છતી રાખવી દશ;	
કયો મહાદેવનો અપરાધ, યક્ષ માર્યા કુબેરના સાધ.	૪૭
કરો સ્તુતિ કુબેરની આજ, જોથી વંશવૃદ્ધિ થાય મહારાજ;	
એમ પુત્રને કરી બોધ, શમાવ્યો ધ્રુવનો કેધ.	૪૮
ગયા સ્વધામે મુનિ સાથ, ઝાલી મહામુનિનો હાથ;	
દાસ નાકર તો ગુણ ગાય, ધ્રુવજીને હરિની સા'ય.	૪૯

કડવું ૧૦ મું.

રાગ સૌરઠ.

કેધ ઉતરી ગયો જાણી, આવ્યાછે કુબેર ભંડારી;	
યક્ષ મારીને શાંત થયા છે, સ્તુતિ કરતા સંભારી.	૧
ચારણ યક્ષ ને ગંધર્વ સાથે, કરે ગાન તાન કલોલ;	
ધ્રુવજી હસ્ત જોડીને ઊભા, મુખ બોલે દીન બોલ.	૨
કુબેરજી કહે ક્ષત્રીનંદન, મનમાં હતું જે વેર;	
પિતામહની આજ્ઞા માની, જીવ શિવની જાણી પેર.	૩
તમે ઉપર અમે પ્રસન્ન થયા છું, મુણો જ્ઞાનની ગોળ;	
એમ કહીને કુબેર બોલ્યા, નીચા હયા થાય અધરોષ.	૪

ઉત્તમ બંધુ જે તમારો, તેના ચક્ષે નથી કર્યો ઘાત;	
કાળ ખાયછે સર્પને, પ્રસિદ્ધ છે એ વાત.	૫
સ્વપ્ના માંહે રાજ થાવું, અને થઈ જાવું ફીક;	
એમ મેં કર્યું સહુ માને છે, જગતના સહુ લોક.	૬
હું અને તું એ મુખ ભણીછે, ધરી ઘણા અનુરાગ;	
બુદ્ધિ તેવી થાયછે જાણી, અજ્ઞાનનો જેહ જાગ.	૭
મુખ દુઃખથી એ સહુ જાણાએ, બંધનથી બુદ્ધિ બલિષ્ઠ;	
સર્પમાં ઇશ્વર જાણો જઈને, સર્પ વસ્તુ જાણો વરિષ્ઠ.	૮
ભવબંધનનું મૂળ કપાએ, ભાવના ધારો એવી;	
નવધા સેવી નવ સેવીને, ઇચ્છા નવ જો એવી.	૯
સગુણમાં માયાએ વળુધ્યો, નિર્ગુણમાં માયા રહિત;	
એવા પ્રભુની ભક્તિ કરજો, ધ્રુવજી તમે જ્ઞાન સહિત.	૧૦
ઇચ્છાવર વળી માગો હું પાસે, હે ઉત્તાનપાદના તન;	
પ્રભુના ચરણપંકજ જાણ્યા, તમે મોટા હરિજન.	૧૧
વર માગવાનું કબેરજી બોલ્યા, ત્યારે ધ્રુવે માગ્યું એક;	
મતિ અનુસારે શું ત્યાંહિ માગ્યું, જીવ્યો તેના વિવેક.	૧૨
જો પ્રસન્ન થયા પરમેશ્વર, તો આપો એક માગ્યું;	
હરિસ્મરાણ વીસરું ન કદાપિ, સંત સંગત નવ ત્યાગું.	૧૩

૮ વરિષ્ઠ—ઉત્તમ. ૯ ભવબંધન—સંસારરૂપી બંધન. નવધા ઈ—જો ઉપર કહી તેવી સર્વમાં ઇશ્વર જાણવારૂપ ઇચ્છા ન હોય તો નવધા (નવ પ્રકારની ભક્તિ) સેવી તે ન સેવ્યા બરાબર છે.

૧૦ સગુણમાં ઈ—ઇશ્વર સગુણમાં માયા સહિત વળુધ્યો અર્થાત્ રહેલો છે અને નિર્ગુણમાં માયા રહિત છે મતલબ કે માયા સહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે સગુણ, અને માયા રહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે નિર્ગુણ છે.

૧૧ ઇચ્છાવર—ઇચ્છામાં આવે તેવું વરદાન.

- સંસારસાગર તરૂં એથી, મનમાં ઇચ્છા એતી;
 વરદાન આપી ભંડારી વળિયા, ધ્રુવને પાકી જ્ઞાનની એતી. ૧૪
- પછે ધ્રુવજી રથમાં બિરાજી, નગર પાસે આવ્યા;
 ધ્રુવજને તો શોભા કરીને, ધ્રુવજને વધાવ્યા. ૧૫
- યક્ષતણો પરાજય કીધો, મહાબળિયો રાજન;
 બીજા શત્રુ વશ થયા છે, શું કરીએ તેનું વિખાણ. ૧૬
- નગરમાં આવીને કરિયું, વશ ઘણું મન રાય;
 પિતામહનું વચન સંભારી, સહુની સમાન જાણતા કાય. ૧૭
- અપરાધીને દંડ ન દેતા, કૂકું ન કે'તા કાંઈ;
 સર્વ સમાન ગાણી લેખવતા, ભિન્નભાવ નહિ મન માંહિ. ૧૮
- જગત મિથ્યા જાતે જાણતા, સુખ ભોગ તેવે રૂપ;
 ઇશ્વર કૃપાથી વિદ્ય ન થાતું, ધ્રુવજી જ્ઞાનના રૂપ. ૧૯
- હરિ રીઝાવા કારણે પછી, યજ્ઞનો આરંભ કરતા;
 ભૂદેવ ત્યાં ઘણા તેડાવી, મનોરથ તેમના ભરતા. ૨૦
- રે'વાકાજે મંદિર આપી, પૂજે સહુ ભૂદેવ;
 હરિભક્તની સેવા કરતા, ટાળી મનથી અહમેવ. ૨૧
- યજ્ઞ કરીને હરિરૂપ પૂજ્યાં, જે યજ્ઞ દાતાર;
 પદાર્થોમાં પરમેશ્વર પોતે, છે ક્રિયામાં કિર્તીર. ૨૨
- દેવતામાં દાતાર પોતે, કૃણમાં કૃણ આપનાર;
 સર્વમાં મારો વિઠલ બિરાજે, વળી ન્યારો અવિધાર. ૨૩
- એવી દષ્ટિ કરી ધ્રુવજી, ત્યારે થયું સહુ તદ્દાકાર;
 સર્વમાં હું ને હુંમાં સર્વો, એમ વૃત્તિ થઈ એકતાર. ૨૪
- ભગવાન સર્વમાં જાણાવામંડ્યા, આણુ ઠાલો નથી ઠામ;

તોય હરિજન વિસરે નહિ, ભજવા સુંદરશ્યામ.	૨૫
શીળ સંતોષને ઘણો ધારે, કરે પ્રાદાણની સેવ;	
ગાય દીનજનને બહુ પાળે, હરિભક્તની એવી ટેવ.	૨૬
પુરાણાદિકમાં ધર્મ કહ્યા જે, તેની કરે રક્ષાય;	
વેદધોષને નિશદ્દિન સુણતા, હરિ અળગા નહિ અદક્ષાય.	૨૭
એવું પાણુ પાળે ધ્રુવરાજ, જોઈ પ્રજા થાય પ્રસન્ન;	
પિતાવત્ પુરપતિને માને, જોઈ પ્રકુલિત થાય તન મન.	૨૮
એ વિષે ભોગ વિધ વિધ ભોગવ્યા, પાળી પુણ્યના નેમ;	
પાપકેરો ક્ષય કીધો છે, પુણ્યે થયું સહુ ક્ષેમ.	૨૯
છત્રીશસહસ્ર વર્ષ સુધી, ધ્રુવજીએ કીધું રાજ;	
પૃથ્વીતાણા ચક્રવર્તિ હુઆ, ધ્રુવ થયા મહારાજ.	૩૦
જીતેદ્રિય સર્વમાં કહેવાયા, ધર્મ અર્થ ને જાણે કામ;	
મન લેપાય નહિ કશાથી, ભજે એકે મને સુંદરશ્યામ.	૩૧
પોતાના ત્યાં પુત્રને તેડી, આપ્યું છે રાજ્યાસન;	
પ્રજાને તું રૂડીપેર પાળજે, થાશે હરિ પ્રસન્ન.	૩૨
જન્મજા ટાળી હરિ સંભારી, મૂક્યો સ્વભાવત્ સંસાર;	
અચાનક નગર જેવું દર્શો, એવો જૂઠો સરવે સાર.	૩૩
દહમાં જગત માયાએ કીધું, એમ કયો નિરધાર;	
ઘડી એકમાં તેને તજ્યું, ભક્તના શુદ્ધ વિચાર.	૩૪
રાજ્ય છોડ્યું શરીરને ખોડ્યું, જાણે જૂઠી સ્ત્રીજન;	

૨૫ અણુ—લગાર નેટલો. ૨૭ વેદધોષ—વેદના પાહતો અવાજ. અ-
દક્ષાય—અદક્ષણ—અર્ધક્ષણ.

૩૩ અચાનક નગર—આચિંતુ ઉત્પન્ન થયેલું નગર—ગર્ભવ નગર.

સંતતિ પણ મિથ્યા માની, એક ખરું હરિભજન.	૩૫
ખાવાનું હોય ત્યારે મળતાં, એવાં સંબંધી જાણ્યાં સર્વ;	
તેહતણો તો ત્યાગજ કીધો, તન મનનો તજિયો ગર્વ.	૩૬
મહાશ્રમે જે સેન સંઘર્યું, અરિનો કરવા નારા;	
તે સર્વેન વીસારી મૂક્યું, ધ્રુવજી હરિના દાસ.	૩૭
છત્રીશસહસ્ર પર્યંતે મેળવ્યું, મહાશ્રમથી ધન જેહ;	
જેત જેતામાં તે સહુ ત્યાગ્યું, થઈ ધ્રુવજી નિઃસંદેહ.	૩૮
અંતઃપુર મનોહર કા'વે, જે ઈંદ્રનું ભવન લખવે;	
વૈરાગ્યશીલ વૃત્તિ થતાં, તે ધ્રુવને મન ન ભાવે.	૩૯
શય્યા વિધ વિધ પ્રકારની, તજતાં નવ લાગી વાર;	
ક્રીડા સ્થાનક તજી દીધાં છે, જેનો પામિયે નહિ પાર.	૪૦
સમુદ્ર દરતો જ્યાં સુધી, પૃથ્વીની જ્યાં મર્યાદ;	
મિથ્યા જાણી સર્વને, છોડી દીધું કરી હરિનાદ.	૪૧
બદરીકાશ્રમ મન જાવા કીધું, કરે સગાં વિલાપ;	
મિથ્યા છે એમ તેમને બતાવ્યું, કાપ્યા તનના તાપ.	૪૨
પછી પોતે ત્યાંહી પધાર્યા, ગંધમાદન ઉપર જ્યાંય;	
બદરીકાશ્રમ જઈને ઠરિયા, મન માન્યું તે માંય.	૪૩
પેહેલે દિવસે જઈ રહ્યા, કર્યું પવિત્ર જળમાં સ્નાન;	
ઈંદ્રિયો સહુ શુદ્ધ કરી છે, મળવા શ્રીભગવાન.	૪૪
આસનવાળી ધ્રુવજી બેઠા, કર્યો પ્રાણાયામ જ્યાંય;	
વૃત્તિ જતી સહુમાંથી વાળી, વિષયે જતી વૃત્તિ જ્યાંય.	૪૫
એકાગ્ર મન કર્યું હરિદાસે, ધરિયું પછે ધ્યાન;	

૩૫ ખોડયું-વખોડયું--નિર્દિત જાણ્યું. ૪૦ ક્રીડાસ્થાનક--રમતગ-મતનાં સ્થળ. ૪૧ હરિનાદ-સિંહનાદ. અર્થાત્ દૃઢતા અને ધૈર્યથી છોડી દીધું. અથવા હરિમાં નાદ-છંદ લગાડીને.

- મન માંહે તો નિશ્ચય કીધો, કેવા ધારું હું ભગવાન. ૪૬
- એકે રૂપે મન નવ કરતું, કરતા વિચાર નિશ્ચિન;
હરિનું રૂપ નજરમાં ન આવે, સહુ જણાય ભિન્ન ભિન્ન. ૪૭
- વિરાટરૂપ નીશે કરિયું, તેનું ધાર્યું ધ્યાન;
ભેદાભેદની દૃષ્ટિ ભૂલ્યા, લક્ષ્યા શ્રીભગવાન. ૪૮
- સમાધિ સાધીને ખેડા, પછે તજ્યું વિરાટનું ભાન;
નિરંતર એક પ્રભુમાં વૃત્તિ, બીજું નહિ કંઈ અનુમાન. ૪૯
- અજપા જપ ચાલે નવ ચૂકે, ચાલ્યો ભક્તિતણો પ્રવાહ;
ધ્રુવજીએ મહાપદને જાણ્યું, જાણ્યો છે ખરો રાહ. ૫૦
- એવે આનંદનાં અશ્રુ આવ્યાં, તેને વારતા ધ્રુવરાય;
ગાભરા મનમાં થઈ જતા, આ તે શું કહેવાય. ૫૧
- દૃઢયાકાશમાં ગળવા લાગ્યું, રૂપ મહાજીવજાન;
રોમાંચ અંગનાં સર્વ થાય છે, પામે કોણ તેનો પાર. ૫૨
- પછે વળી તપ ચલાવ્યું, થયા દેહાભિમાનથકી અલગ;
મુક્તપાણને પામ્યા પોતે, જાણી છે જ્ઞાનની રંગ. ૫૩
- તદ્રૂપે થઈ ગયા ધ્રુવજી, ભૂલ્યા હું કોણ તેનું અભિમાન;
શુદ્ધિ સર્વે ટળી ગઈ, ભૂલ્યા માનાપમાન. ૫૪
- એવું રૂપ થયું જે વેળા, જાણી પરમેશ્વરે વાત;
ધ્રુવનું તપ સંપૂર્ણ થયું છે, મહાકબલ વેડાં ધણે જાત. ૫૫
- એવે કોટિક ચંદ્ર પ્રકાશ જેવું, દશે દિશા કરતું ભાસ્યમાન;
એવું વિમાન એક દીકું છે, જોઈ જાયે સહુ અભિમાન. ૫૬

૪૮ નીશે-નિશ્ચય. ૫૨ ગળવા લાગ્યું—આવવા લાગ્યું. મહા—જીવજાન—મોટું જાગૃત્યમાન—અતિ પ્રકાશમય. રોમાંચ થાય છે—રૂપો ખડા થાય છે.

૫૩ દેહાભિમાન—દેહ એજ હું છું એવો અભિમાન. ૫૬ ભાસ્યમાન—પ્રકાશિત.

આકાશમાંથી ઉતરે તે તો, જીવે ધ્રુવજીરાય;	
હરિકેરા તો જશ મનોહર, ગાજી ગાજીને ગાય.	૫૭
એવે વિમાનમાં ઊભા દીઠા, જેને ચાર છે લુળય;	
કાળી પંક્તિઓ સારી બિરાજે, છે અતિ તરૂણ જેની કાય.	૫૮
રક્ત કમળ શું તડાગે હજી, એવાં નેત્ર રસાળ;	
ગદા કર માંહે ધરી, તેના ટેકાનો રૂડો તાળ.	૫૯
મુશોભિત ઘણાં વસ્ત્ર વિરાજે, કિરીટ મસ્તક પર રાજે;	
હાર સોઘએ મુક્તાકેરા, ધીમે સ્વરે જે વાજે.	૬૦
બન્ને હાથે પે'ર્યા છે, બાબુબંધ રસાળ;	
જેની શોભા અવનવી, સ્કંધ અતિ વિશાળ.	૬૧
બંને કાને કુંડળ પે'ર્યા, જડયાં માંહિ નવલાં રત્ન;	
અનેક આભરણ અંગે પે'ર્યા, કરે ઝાઝું તેનું જતન.	૬૨
એવા પાર્ષદ હરિતાણા, દીઠા ધ્રુવ મહારાજ;	
કિંકર જે શ્રીહરિતાણા, આવ્યા કરવા કાજ.	૬૩
હરિરૂપ હરિ કિંકર જોઈ, અર્ધપાદ ધ્રુવ બોળે;	
પાસે તેહ મળે નહિ, ત્યારે ત્યાંહિ નૃપ શું બોલે.	૬૪
દય કર જોડી મસ્તક નામી, બોલ્યા ધ્રુવજી આમ;	
તમ દીઠે અમો આજ દીઠા, હરિ સુંદરશ્યામ.	૬૫
તમો પ્રિય ભગવાનના, મહામનોહર રૂપ;	
શોભા વરણી શેષે ન જાયે, છો ઉપમાએ અનુપ.	૬૬
સુનંદ ને નંદ નામ તમારાં, ભગવદ્દમાં જેનું મન;	

૫૯ ટેકાનો ઇ—ટેકવેલી તેનો—કે આશ્રયનો. ૬૩ પાર્ષદ—વિષ્ણુના સેવક.

હરિચરણકમળ ચિત્ત ધરો છો, તમે સદા પાવન.	૬૭
એમ વિન તિ કરી ધ્રુવ ઊભા, જોડ્યા બન્ને પાણી;	
મસ્તક તો નમેલું અતિશે, જોઈ રીઝ્યા સુખાણ.	૬૮
અહો ભક્તરાજ ! સુણો કહું તે, થઈ તમે સાવધાન;	
દાસ નાકર શું વરાણવે, પાર્ષદ વાણી પ્રમાણ.	૬૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

શુકદેવ કહે સુણ રાય, પરીક્ષિત તું પવિત્ર કાય;	
ધ્રુવ અને હરિના દાસ, શું કરતા તેહ પ્રકાશ.	૧
મન દહ કરીને સુણ્ય, થાયે અતિ ઘણું તો પુણ્ય;	
બાલ્યા સુનંદ ને નંદ સાર, રાય પામિયો તારો ન પાર.	૨
ભદ્ર થાવ ભૂપાળ તમારું, સુણો વચન એક અમારું;	
કરો વૃત્તિ એકતાર, કહું શુભ જોઈ વિચાર.	૩
તમે લઘુવયમાં કર્યું જોઈ, તેહ વર્ણવી કહું ઉજોઈ;	
પંચ વર્ષની વય તમારી, વશ કીધા દેવ મુરારિ.	૪
અપરમાતનું વેણ વળગ્યું, કર્યું સુખ સહુ તમે અળગું;	
સેવ્યું જઈને મધુવન સાર, નારદઋષિથી પામી પાર.	૫
એવું તપ કોઈએ નવ કીધું, એવું સુખ કોઈએ નવ લીધું;	
પંચ વર્ષની વય જાણ, નવ સમજે કશું નિરવાણ.	૬
તમે શ્રીહરિ જાણ્યા તે વાર, પામ્યા મધુવનમાં પાર;	
જનુનામાં કર્યું જઈ સ્નાન, રીઝવિયા શ્રીભગવાન.	૭
યોગ સાધનનું કર્યું કામ, રીઝવિયા સુંદરશ્યામ;	
ષટ્ માસમાં મળિયા હરિ, કૃપા તમ ઉપર ઘણી કરી.	૮

- આખ્યાં વિદ્ય વિધનાં વરદાન, પાખ્યા લક્ત તમે બહુ માન;
તોય મન તૃપ્ત નવ તમારું, વિચાર્યું મુક્તિને શો વીસારું. ૯
- સુખ સંપત્તિ મળે જદા, હરિ વીસરાય છે ભાઈ તદા;
તેહ તમે મૂક્યો નીમ, મોટા લક્તરાજની તમે સીમ. ૧૦
- ગયા ઘેર તમે જ્યારે, પિતાએ સોંપ્યું રાજ્ય ત્યારે;
વિવેકથી કર્યું રાજ, કર્યું મારું તારું સહુ તાજ. ૧૧
- ઉત્તમમરણ સુણ્યું તમે કાન, જઈયક્ષનો કાઢ્યો ઘાણ;
સ્વાયંભુવમનુએ આવી, તમારી દોધવૃત્તિ તળવી. ૧
- થયાં કુખેરનાં દરશન, થયા તમ પર તે પરસન;
આપી મુક્તિપુરી વરદાને, યજ્ઞ કર્યા સુણ્યું અમે કાને. ૧૩
- જાણ્યું મિથ્યા સરવે જડત, નવ થયા કશા માંહી આસડત;
તેથી રીઝ્યા સુંદરશ્યામ, વળી તપ કરતા મૂકી મામ. ૧૪
- તપ કરતાં તાળી લાગી, વૃત્તિ વિષયમાંથી ભાગી;
તે જોઈને રીઝ્યા રામ, અમને મોકલિયા આમ. ૧૫
- શ્રીકૃષ્ણના સેવક અમો, તમે મનમાં જાણો રૂડો સમો;
પરમધામ શ્રીરાજકેરું, જે શ્રીદામોદરનું દેરું. ૧૬
- જ્યાં કોઈથી નવ જવાય, જ્યાં તમ જેવા લડતો જાય;
વિષ્ણુપદ કહે એને કોઈ, પરમધામની મોટી સોઈ. ૧૭
- ત્યાં ચાલો તમે લક્તરાજ, અમારી સાથે તો આજ;
વસિષ્ઠ વામદેવ મોટા મુનિ, કરતા વેદ શાસ્ત્રની ધૂનિ. ૧૮
- સમ ઋષિની મોટી છાપ, તેનાથી તમારું મોટું માપ;
તે તો તમારી નીચે વસે, જોઈ તમને મન ઉલ્લસે. ૧૯

- અંદ્રમાને શીતલ જાણો, તે તો તમારે પુણ્યે લજાણો;
સૂર્ય પ્રકાશ કરે સારો, તમથી હેઠળ તેના વારો. ૨૦
- બીજા ગ્રહગણનો નહિ પાર, સહુથી સારો તમારો ભાર;
મોટાં નક્ષત્ર જાણો રાય, તે સહુ તમારી વાંચે સા'ય. ૨૧
- તારા અપાર થાયે ઝાંખા, તમારા તેજથી થાયે વાંકા;
ફરે પરમધામની પૂઠે, ભય ઘણો રખે વિષણુ રૂઠે. ૨૨
- તેવા પરમધામમાં ચાલો, અમારી સાથે મનમાં મા'લો;
સર્વ જગત નમે જે પદને, જ્યાં જઈ ન શકાયે મદને. ૨૩
- લોભ મોહ ન આવે કોઈ, એવી પરમધામની સોઈ;
ત્યાં ચાલો અમારી સાથે, એસો વિમાનમાં ઝાલી હાથે. ૨૪
- તમારા પિતા ઉત્તાનપાદ, નવ જાણુ એ પદનો સ્વાદ;
તમારા પિતામહ પ્રખ્યાત, નવ જાણુ એ પદની વાત. ૨૫
- સ્વાયંભુવ મનુથી જાણુ, થાય તમારાં ઘણાં વિખ્યાણુ;
હે દીર્ઘાયુષી એસો આવી, તમારી વૃત્તિ હરિને ભાવી. ૨૬
- એમ કહીને વિમાન સજ કીધું, જાણુ ભક્તનું કારજ સીધું;
શુકદેવ કહે સુણો રાય, (પરીક્ષિત) કહું ભક્તતણો મહિમાય. ૨૭
- સુણી પાર્ષદકેરી વાણી, પ્રિય લાગી ઘણું વિખ્યાણી;
સ્નાન કરીને સજ થયા, પોશાક પે'રવાને નૃપ ગયા. ૨૮
- મુકટ મસ્તક ઉપર રાજે, ઉર્ધ્વપુણ્ડ્ર ઘણું વિરાજે;
છાપાં તિલકની રૂડી સોઈ, રીઝે પાર્ષદ જોઈ જોઈ. ૨૯
- કાને કુંડળ પે'ર્યાં સારાં, પાર્ષદ કે' મન રીઝ્યાં અમારાં;
પે'રી તુલસીની માળા ક'ઠે, જેની વાત નહિ જરા વઠે. ૩૦

- બાબુબંધ ને મુદ્રિકા પે'રી, પટકો નાખ્યો રંગે ઘેરી;
પે'ર્યો વાજો મનહર જાણુ, તેનાં શાં શાં કડં વિખાણુ. ૩૧
- પીતાંબર મનોહર રાજે, જોઈ કંદર્પ સરખા લાજે;
પછી ગયા આશ્રમ માંય, જોયા મુનિ બેઠા જ્યાંય. ૩૨
- નમ્યા સર્વને ધ્રુવ ભૂપ, બની શોભા જેની અનુપ;
જોઈ ઋષિ રીડ્યા મનમાં, પાર પામ્યા રાજા આ વનમાં. ૩૩
- આપણ પામું ન હરિના ચરાણુ, વિભયુપદ પામ્યો અશરણુશરણુ;
સર્વે દીધો મળી આશિર્વાદ, કર્યો સ્વસ્તિવાચનનો નાદ. ૩૪
- તેમનું મન રીઝાવી રાય, વિમાનમાં બેસવા જાય;
શુદ્ધ સુવાણું જેવું થયું રૂપ, અંપકવરણો થયોછે ભૂપ. ૩૫
- જોઈ પુણ્યશાળી વિમાન, પ્રદક્ષિણા કરતો રાજાન;
કરી પૂજા વિવિધ પેર, માધવના વિમાનની જોઈએ મે'ર. ૩૬
- કર્યા પાર્ષદને પરાણામ, સંભાર્યા ધ્રુવે સુંદરશ્યામ;
માંહી બેસવા જેવે જાય, મૃત્યુ આવીને ઊભો ત્યાંય. ૩૭
- કરે વિનતિ તેહ અપાર, મને વિસરો કયમ આ વાર;
જન્મ મૃત્યુ જોડે લાગ્યાં, આજ સુધી ન કોઈએ ત્યાગ્યાં. ૩૮
- તમે વિપરીત કરો નરેશ, મૃત્યુ મૂકે ન મોટો શેષ;
શું કડં માડં નવ ચાલે, હરિના પાર્ષદ કઠાફો ભાજે. ૩૯
- પણુ તમને જાણું નવ ઘટે, માડં ઋણ હૃદયે નવ ખટે;
એમ નાખી માયાની જાળ, તેમાં અંજયો નહિ ભૂપાળ. ૪૦
- વારૂ વારૂ કહી રીઝાવ્યો, મૃત્યુને હર્ષ માંહે ભીજવ્યો;
પછે બોલાવ્યો પાસે, તું તો ભરાયો કૂડી આશો. ૪૧

- તારું મસ્તક દાખવ મુને, જીવ અરધું હું તો તુંને;
મૃત્યુ વ'વાચો નિરવાણુ, મસ્તક દેખાડ્યું ત્યાં જાણુ. ૪૨
- મૂક્યો તેની ઉપર પાગ, ખેઠો વિમાને ધરી અનુરાગ;
વિબઙ્ગભક્તનો મહિમા અથાગ, મૃત્યુ લાગે આવી પાગ. ૪૩
- જેહ બીજ જનને ખાય, તેહ કરે હરિભક્તની સા'ય;
એવો હરિતણો પ્રતાપ, મૃત્યુ કરે ઊભો વિલાપ. ૪૪
- મૃત્યુ જીતાય ક્યારે જાણુ, હરિપદપંકજનાં કરે વિખાણુ;
નાકરદાસ શું ગુણ ગાય, મહાવૈષ્ણવ મોટો રાય. ૪૫

કલ્પું ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

- વિનાનમાં ખેડા ધ્રુવ રાય જી, દેવ દુદંભિ ઘણાં વાય જી;
વાચે મૃદંગ ને વીણાજી, આનંદે સ્વર કાઢે ઝીણા જી. ૧
- થાય પાણવના પાવન શબ્દ જી, હરિજનનાં થાયે મન લબ્ધ જી;
હૃદ નર્મરી સરણાઈવાને જી, હરિજન વિમાન માંહી બિરાજે જી. ૨
- ગાંધર્વ મળિયા સર્વે ઢોળે જી, મધુર ગાયનના સ્વર ઢોળે જી;
નાચે અખસરા વિવિધ પેર જી, મોહનજીએ કીધી મે'ર જી. ૩
- રંભા તિલોત્તમા જેવી જી, કરે ચાકરી વૈષ્ણવની એવી જી;
મળ્યા તેત્રીશ કોટિ દેવ જી, કરે વૈષ્ણવ જનની સેવ જી. ૪
- પુષ્પવૃષ્ટિ ખેડા વરસાવે જી, વૈષ્ણવ જનને મન હરષાવે જી;
પડે કુસુમ ઘનથી ઘણેરાં જી, ખેશી દેવે જે જે વેર્ષી જી. ૫
- ચઢ્યા સ્વર્ગલોકમાં ધ્રુવરાય જી, એવે સ્મરણ એક ત્યાં થાય જી;
મારી માતા દીનને મૂકી જી, જે સુનીતિ પ્રેમ ન ચૂકી જી. ૬
- એ તો અન્યાય મોટો કીધો જી, એકલાએ મેં લા'વો લીધો જી;

અરે હરિ હવે શું થાશે જી, દુઃખ માફ કેઈ પેર જાશે જી. ૭
 જાણી પાર્ષદે મનની વાત જી, હરિકૃપા કરી વિખ્યાત જી;
 ધ્રુવને અંગુલિએ દબાડી જી, (જીએ) વિમાનમાં બેસી જાયે માડી જી. ૮
 સુનીતિ નામે એ માતા તમારો જી, ઉદ્ધરી તમારે પુણ્યે ભારી જી;
 આનંદ પામ્યા ધ્રુવ મન માંય જી, મારા પે'લી માતા જાય જી. ૯
 જોઈ ધ્રુવને આવતા દેવ જી, ડામે ડામે કરતા સેવજી;
 વિધ વિધ પુણ્યે વધાવે જી, મોટા મોટા દેવ જે કા'વે જી. ૧૦
 વિમાનમાં ચઢતાં જોતા ધ્રુવ જી, જે તન મનના અધ્રુવ જી;
 પે'લા ગ્રહને દીડા સારા જી, ભર્યા મનમાં સુખના ભારા જી. ૧૧
 ત્રૈલોક્યને મૂક્યું તેમ જી, સપ્ત ઋષિઓને મૂક્યા એમ જી;
 તે ઉપર વિષ્ણુનું મા'ધામ જી, ત્યાં ધ્રુવજી ગયા ભજી રામ જી. ૧૨

દેશી ફેર.

રામ ભજી ધ્રુવજી ગયા, તે પદનું કંઈ વિખ્યાણ;
 જેની કાંતિની રક્ષા કરે, ચાર લોક જાણુ સુજાણ. ૧૩
 નિર્દયપણું દર્શો નહિ, નિર્દય નહિ કોઈ લોક;
 શોક સમૂળો ના મળે, સહુ જનને મન અશોક. ૧૪
 એ પદ પામે વિરલા, દયાવાળાં જેનાં મન;
 કે વિષ્ણુભક્ત એ પામશે, વિષ્ણુચરાણમાં મૂક્યું મન. ૧૫
 ધ્રુવજીએ સર્વે કર્યું, રીઝાવ્યા સુંદરશ્યામ;
 માટે પરમપદને પામ્યા, ધ્રુવજી સિદ્ધ કરી સહુ કામ. ૧૬
 જે જન શાંત સદા રહે, સમદષ્ટિ સાધે જોગ;
 શુદ્ધ વૃત્તિ સારી ધરે, દીનનો ટાળે રોગ. ૧૭

- સરવ જન રાજ રહે, એવું કરતા કામ;
એ પદને તે પામશે, રીઝવ્યા સુંદરશ્યામ. ૧૮
- ધ્રુવજી પામ્યા એહ પદ, ઉત્તાનપાદના તન;
પિતા કરતાં પ્રૌઢું કર્યું, હરિનું સ્વયે લજન. ૧૯
- ત્રિલોકીના મસ્તકમણિ, થયા ધ્રુવ મહાધામ;
આ ચક્ર ધ્રુવનું ફરે છે સહુ, જાણો ધ્રુવનાં સરવે કામ. ૨૦
- દ્વારદ મુનિ વીણા ધરી, કરે ધ્રુવનું ગાન;
પરમેશ્વરપદ પામિયા, રીઝવ્યા જો લગવાન. ૨૧
- હરિતાણી કૃપા થયે, શું નવ સુધરે કાજ;
વિષ્ણુપદને પામિયા, ધ્રુવ અપિચળ થયા મહારાજ. ૨૨
- શુકદેવજી એમ બોલ્યા, સુણો પરીક્ષિત રાય;
ધ્રુવ જે પદને પામિયા, તેના મહિમા મેં ન કે'વાય. ૨૩

કહ્યું ૧૩ મું.

રાગ મેવાડો.

- પામ્યા ધ્રુવજી રે, હરિના ધામને;
મહિમા મોટો રે, લજી સુંદરશ્યામને. ૧
- સુનીતિનો સુત રે, મહિમાએ વાધે;
પુણ્યનો નહિ પાર રે, એનું પદ નવ લાધે. ૨
- ગતિ મળી એને રે, તેવી નવ કોઈને મળી;
પ્રભ્લ ઋષિ હાયા રે, તપ યોગ ગયા ઢળી. ૩
- દહને કષ્ટી રે, દમી જોણે સહુ સૃષ્ટિ;

૨૦ આ ચક્ર-શિશુમાર ચક્ર, જેના ઉપર આખો ખગોળ રહેલો છે,
અને ધ્રુવ જેની ધરીના છેડાઓ છે.

હરિ મળ્યા આવી રે, થઈ આનંદની વૃષ્ટિ.	૪
તોય પદ ન પામ્યા રે, ધ્રુવજીને પામ્યા;	
ગોષ્ઠિ અન્યની કેવી રે, દુઃખ ધ્રુવજી વામ્યા.	૫
ક્ષુદ્રરાજ શું પામે રે, કૂડકપટે ભરિયા;	
ધ્રુવલઘુ વચે પામ્યા રે, વશ કર્યા પ્રભુ બળિયા.	૬
હરિ ચાલી આવ્યા રે, ધ્રુવજીને મળવા;	
પાપ જે મોટાં રે, આવ્યા દેવ તે દગવા.	૭
મુનિ નવ પામે રે, રાજ નવ કોઈ પામે;	
પામે લઘુ વચ સેવ્યે રે, ધ્રુવશાં દુઃખ વામે.	૮
છ માસમાં મળિયા રે, વશ હરિ થઈ રે'તા;	
બાળપણે ભજ્યે રે, તો તરિયે વારિ વે'તા.	૯
ધ્રુવનું ચરિત્ર રે, છે મહાપુણ્યશાળી;	
ધન તો પામે રે, પાપ નાખે જાળી.	૧૦
યશ રૂઝો પામે રે, આયુષ્યની થાય વૃદ્ધિ;	
સુખ થાય સાચું રે, મળે ઈચ્છી સમૃદ્ધિ.	૧૧
સ્વર્ગલોક સાધે રે, અવિચળ પદ લાધે;	
આનંદ થાય ઉદે રે, પુણ્યનો પથ લાધે.	૧૨
પાપ જાય નાશી રે, ધ્રુવચરિત્ર મુણે;	
શ્રદ્ધાથી કરે પાઠ રે, ભૂત તેને નવ ધૂણે.	૧૩
મળે હરિ વે'લા રે, ભક્તિ થાય ઉદે;	
કલેશ મટી જાય રે, મન થાય તેનું મુદે.	૧૪

૫ ગોષ્ઠિ—વાત. ૬ ક્ષુદ્ર—અધમ. ૯ વારિ વેહેતા—સંસારરૂપી સમુદ્રના જળમાં વેહેતા. ૧૨ પથ—માર્ગ.

મનવાંચ્છના કૃણે રે, સ્વભાવ સારો થાયે;	
વધે ઘણી કાંતિ રે, દુઃખ દૂર પળાયે.	૧૫
માન મળે માનીને રે, જ્ઞાનવાન જ્ઞાન ગ્રહે;	
ભૂદેવ સભામાં વાંચે રે, તો તે સુખી રહે.	૧૬
માતઃકાળ મધ્યાન રે, સાયંકાળે જો વાંચે;	
પુણ્યકૃણ તોહ રે, જાણો ઘણું સાંચે.	૧૭
અમાવાસ્યાએ રે, કે પૂનમે ગાયે;	
દ્વાદશ માસમાં રે, ગાયે તેને પુણ્ય થાયે.	૧૮
ક્ષય દિવસે રે, શ્રવણ નક્ષત્ર વિષે;	
વ્યતિપાત સંક્રાંતિ રે, ગાયે તેનાં મન લસે.	૧૯
એકાદશીએ રે, ગુણ રવિવારે ગાયે;	
દ્વાદશી ન ભૂલે રે, તોહ સુખી થાયે.	૨૦
શ્રદ્ધા સહિત સુણિ રે, યોગીને યોગ મળે;	
સિદ્ધિઓ સાધે રે, રોગી રોગે નવ બળે.	૨૧
રીઝે દેવ સરવે રે, જ્ઞાન ઉદે થાયે;	
અજ્ઞાન તો જાયે રે, નિર્મળ હૃદય થાયે.	૨૨
લઘુ વયમાં લેખે રે, હરિપદ જો પ્રેમે;	
સુખ તે દેખે રે, જશ ગાયે પ્રેમે.	૨૩
કથા સુણી આપે રે, સવચ્છી ગાયે;	
પુણ્ય તેને થાયે રે, પાપ સરવે જાયે.	૨૪
ધ્રુવચરિત્રમાં રે, પદ્ય વેદરૂપ કર્યાં;	
ત્રયોદશ કડવાં રે, મીઠાં કરી મને ધર્યાં.	૨૫

સુણી ભાગવત રે, કથા કરી ધ્રુવતાણી;	
હરિકૃપાએ રે, ગ્રહણ થઈ એતી ગાણી.	૨૬
સંવત્ ૧૮૬૨ રે, શત ઉપર ગાણને;	
માસ તો કાર્તિક રે, શ્રોતા હરિ ભાણને.	૨૭
શુકલપક્ષ જાણો રે, એકાદશીએ પૂર્ણ કર્યું;	
મંગળવાર માન્યો રે, મંગળપદ હૃદયે ધર્યું.	૨૮
ગુરુકેરી કૃપાય રે, થઈ જ્યારે પૂરી;	
ગ્રંથ થયો પૂરણ રે, કથા નથી અધૂરી.	૨૯
અર્ધચંદ્રશો ગ્રંથ રે, કૃષ્ણાર્પણ કીધો;	
દિવને અરખ્યો રે, મનોરથ તેનો સીધો.	૩૦
શિવકેરો વિવા' રે, પરથમ જે કરિયો;	
અર્પણ કર્યો દિવને રે, કર તેને ધરિયો.	૩૧
ધ્રુવનું ચરિત્ર રે, પરથમ જે કરિયું;	
દિવને કરે રે, અર્પણ કરી ધરિયું.	૩૨
તેથી મન ન રીઝ્યું રે, મોટાં મન ગમિયાં;	
બંધે કર્યાં મોટાં રે, દુઃખ દિવનાં શમિયાં.	૩૩
કર્તા હરિ પોતે રે, દાસથી શું સરશે;	
નાકર એવું નામ રે, તે તો શું કરશે.	૩૪
વીકાકેરો સુત રે, વણિકની જાતે;	
દશાવાળ કા'વું રે, વણિક કો' શી વાતે.	૩૫
વૃદ્ધ કુળ નાગર રે, મદનસુત નામ કહીએ;	

૩૦ અર્ધચંદ્રશો—પૂર્ણચંદ્ર જેવો સંપૂર્ણ કે ઉત્તમ નહિ એમ હશે
અથવા આ અર્ધો ને શિવવિવાહ અર્ધો.

વાડવકર સોંપું રે, રચી ગ્રંથ સુખી રહીએ.	૩૬
શ્રોતાને પ્રાણામ રે, વકતાને કરીએ;	
વીરક્ષેત્રમાં વસિયે રે, વાણી આપી હરિએ.	૩૭
વ્યાપાર તો લાધ્યો રે, હરિના કીર્તનનો;	
મનોરથ સાધ્યો રે, તન અને મનનો.	૩૮

ઉત્થલો.

તન મનનો મનોરથ સારિયો, ધ્રુવકથા પ્રેમે કરી રે;	
દાસનો દાસ નાકર કહે, શ્રીકૃષ્ણ જોલો શ્રીહરિ રે.	૩૯

૩૬ વૃદ્ધ ૬૦—નાગર કુળના મદનના વૃદ્ધ પુત્રને આ ગ્રંથ રચીને
અર્પણ કર્યો.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

मुकुंदकृत

गोरक्षचरित्र.

क८७ पुं १ लुं.

राग देशाप्प.

- संत साधु महंत सेवी, आनंदकंद गाय मुकुंद रे;
शांत शीतलता शरीरे, दांत महंत सुयंद रे. १
- नाम मोटुं काम मोटुं, संत सर्वने माथ रे;
हरि माथे संत करी कळे, सद्भाव्य भजियो साथ रे. २
- शांत मुद्रा संतनी अति, सर्व माथे संत रे;
संतकेरी लीला गाथे, वडा जेहु महंत रे. ३
- दान देवे देहका सती—संतका वोढी स्वभाव रे;
मान नहि अपमान नहि तन, शुद्ध समजे भाव रे. ४
- अपार लीला पार पारे, गाथ्यो संतनी जाणु रे;
लवसागरसें तरवा ध्येछे, सुખभोग जणु माणु रे. ५
- लीला अगाध छे साधनी, मुकुंद पार न पामे रे;
संत लीला रेथ जेती, शेष गाय शुं विश्रामे रे. ६
- नाम नारायणुनुं ज्यो, के संतनुं नाम सांव रे;

१ आनंदकंद—आनंदता कंदर्प अलने. दांत—ईंद्रियदग्नशील.
सुयंद—सारा यंदरप. ३ मुद्रा—मुष्णकृति.

६ साध—साधु. जेती—जेटी. विश्रामे—थाडे.

- ફળ એક છે ને બળ અધિક, સંતતણે સાચે ભાવ રે. ૭
 પરબ્રહ્મને કુકર્મથી, જીવ કદીએ નવ જાણે રે;
 અહંતા માણી મરે અમથો, મિથ્યા તરીલાં તાણે રે. ૮
 સંત તેને સૂધે રસ્તે, હાથ ઝાલી જાય રે;
 તેવા સંતને શિરસાષ્ટાંગ કરી, મુકુંદ કવિ ગુણ ગાય રે. ૯

ઢાળ.

- ગુણ ગાય મુકુંદ કવિ પોતે, રાણ છોડ તું રાણછોડ જ;
 મનોરથ જે ઉપજે મનમાં, તેના પૂરો કોડ જ. ૧૦
 ગોરક્ષ સાધુ જે થયા, ગોરક્ષ પડિયું નામ;
 તેહતાણાં ચરિત્ર ગાવા, થઈ મનમાં મામ. ૧૧
 શ્રીમત્સંત પ્રતાપથી કરવી, ચરિત્રમાળા જાણ;
 મણકો આ અષ્ટમો, કઈ મુખે કેમ વખાણ. ૧૨
 માળા કરમાં ધરી જોઈએ, તેમાં મૂક્યા મણકા આઠ;
 એક સો હજી પૂરા કરવા, તન મન ધરી દઢ પાઠ. ૧૩
 માળા મનોહર ફરતી રાખી, વા મણકો જીએ એક;
 શ્રોતા લક્ષ દઈ મુણે, ભણે ધરી વિવેક. ૧૪
 તેહતાણું તો કારજ થાયે, પામે ભવજળ પાર;
 મુકુંદ કવિ ગરજ કહે, સાંયક દેવમોરાર. ૧૫

૭ સાંવ-ઝાલો. ૮ અહંતા—હુંપણું. ૧૦ રણ છોડ-દેવામાંથી છોડાવ.

૧૧ ગોરક્ષ—ગાયે રક્ષણ કરેલા, અથવા ઈંદ્રિયોને વશમાં રાખનાર.
 ૧૨ મણકો—ચરિત્રમાળાનો. માળાને એકસો આઠ મણકા હોય છે માટે
 ચરિત્રમાળાના પણ તેટલાજ મણકા કરવા એમ કવિનો અભિપ્રાય છે.

૧૫ ગરજ-ગર્જના કરીને. સાંયક—સાહાય કરનાર.

જયશ્રી નામે નગર મનોહર, વિજયધ્વજ ત્યાં રાય;	
નગરકેરી શોભા જોતાં, તન મન પ્રકુલિત થાય.	૧૬
નગર કેરા ગુણ ગદ્યએ તો, સંતતું ગાયન લાજે;	
અપાર દરવાજા અપાર શેરી, અપાર ચૌટાં રાજે.	૧૭
વિશાળમાં સરવે સમાયે, સંત સાધુ પોષાય;	
લોકની વૃત્તિ અતિ મનોહર, જ્યાં નહિ કળિયુગનો વાય.	૧૮
ચાર વર્ણુ તો ચતુર શિરોમણિ, વેદવિહિત કરે કર્મ;	
પ્રાણાણ સ્વધર્મને પાળે છે, જાણે અદ્વૈત બ્રહ્મ.	૧૯
રાજા રાજ્યતાણું સહુ જાણે, પાળે પ્રજા વિવેક;	
દશાંશ લેવો એટલી આંટી, કૂડમતિ કરેા નહિ ટેક.	૨૦
દાન ધર્મની ધ્વજા મનોહર, બાંધી બેઠો રાય;	
ગુણ ગણ તેના મુકંદ ગાતાં, ગ્રંથ વાંધી જાય.	૨૧
વણિકજન વ્યાપાર કરે છે, નેક ન્યાય ધરી પાક;	
જૂઠું જે વ્યાપારે જાણ્યું, લાગ્યો તેને ત્યાં થાક.	૨૨
કો વૈભવની ધર્મને પાળે, કો શૈવી કહેવાય;	
પ્રજ્ઞાનંદમાં કોઈ મગ્ન રહે, ન્યાયી જેની કાય.	૨૩
ન્યાય માથે નજર ઘણી છે, જાણે ધર્માધર્મ;	
વિવેક જીવ ને શિવતણા છે, જાણે અદ્વૈત બ્રહ્મ.	૨૪
શૂદ્રજન સેવાને સાધે, તજી બીજા અહમેવ;	
મૂર્તિરૂપે હરિ હર પૂજે, કરે પ્રાણાણની સેવ.	૨૫
એ વિધિ છે નગર મનોહર, વસ્તી તેવી રાજે;	
દેવ મંદિરમાં શંખ પાણવ ને, ઘણી દુંદુભિ ગાજે.	૨૬
વૃષ્ટ થાયે મન ગમતી ત્યાં, ન્યાય માથે વિશ્વાસ;	

૧૯ વેદવિહિત-વેદમાં કહેલાં. ૨૨ પાક-પવિત્ર (ન્યાય). થાક લાગ્યો
—અર્થાત્ તજી દીધું—અટક્યો. ૨૪ માથે—ઉપર.

પરપ્રહ્નમાથે પ્રીતિ સહુને, મન નહિ ફૂડી આશ.	૨૭
એવા નગર વિષે એક રહેતો, સુખોદક નામે વિપ્ર;	
પ્રાતઃકાળે વે'લાં ઊઠી, હરિને ભજતો ક્ષિપ્ર.	૨૮
મારું તારું મનથી મૂક્યું, નહિ જૂઠામાં જંજળ;	
લોભ વૃત્તિમાં મળે નહિ, અહર્નિશ ભજે ગોપાળ.	૨૯
સંત સાધુની સેવા સાધે, આતિથ્યનાં કરી કર્મ;	
અદ્વૈત નિશ્ચય કરી બેઠો, જાણુશો એક પરપ્રહ્ન.	૩૦
તેહતણી ઘરણી છે તેવી, મળી મહાસદ્ભાગ્ય;	
ઘરેં આવે તેનું આતિથ્ય કરતી, સત્ય માથે અનુરાગ.	૩૧
સદાચારમાં પ્રીતિ સારી, સત્ય માથે વિશ્વાસ;	
ઘરેં સુખી છે તેહ ઘણાં, હર્ષિરની કરે દાસ.	૩૨
પતિવ્રતા પાડોશી કહેતાં, નહિ બીજી માયાશેડ;	
પતિતણી સેવા તો કરવી, માને એ રણછોડ.	૩૩
દ્રવ્ય ઘણું ને સંતોષ સાધ્યો, આતિથ્યની પૂજય;	
શરીર સાબું સેવા લાધી, મન તેનું શે અમુઝાય.	૩૪
નામતણા નિશ્ચય કરી બેતાં, દુઃખનું નવ જાણે નામ;	
જાગૃમ એક પ્રકારની છે, સંપૂર્ણ આપ્યું ન શ્યામ.	૩૫
સંતતિ કાંઈ મળે નહિ, લોક બોલે કૂડ;	
તેહતણું નવ મનમાં લેજે, માપા માને ભુંડ.	૩૬
સ્ત્રીના મનમાં ઘણું વશે, નહિ પુરૂષને ચિંતા જાણ;	
સંતતિ ઉપર પ્રીતિ ઘણી છે, નારી સુશિલ સુજાણ.	૩૭
જપ તપ કરીને મનમાં ઈચ્છે, સંતતિ આપીય શ્યામ;	

૨૮ ક્ષિપ્ર—તત્કાળ. ૩૨ દાસ—દાસત્વ—ચાકરી. ૩૪ આતિથ્યની—અર્થાત્ અતિથિની. ૩૫ નામતણા—હરિ નામનો. નામ—લગાર પણ. ૩૬ ભુંડ—જૂડી.

જે વિધે ધન ધરણી આપ્યાં, તિ વિધ કીજે કામ.	૩૮
નૂનમ એતી નવ રાખિયે, સતીના મનની હામ;	
મેળ્યું કબ્લ કરીને જે સહુ, સંતતિ વિણુ શે કામ.	૩૯
સંતતિ વિણુ કોણુ સાર, હે પ્રભુજી શ્રાદ્ધ;	
એમ સતી વિલપે ઘણું, સેવે મોટા સાધ.	૪૦
એક સમયને અનુસારે, પ્રાતઃકાળ મોઝાર;	
સતીએ ઊડી નિત્યકર્મ કીધું, પૂજ્યો નિજ ભરતાર.	૪૧
ભરતાર ગયો નિજ કાર્યમાં, ઘણી રહી નિજ ઘેર;	
એવે ત્યાં શી નિપની, મુકુંદ કવિ કે' રેર.	૪૨
મત્સ્યેંદ્રનાથ જે મહામુનિ, રમતા રામ કહેવાય;	
રખડતા ત્યાં આપિયા, વિજયસ્થળ નૃપ જ્યાંય.	૪૩
વારાહરતી જાય પોતે, નગરમાં ભિક્ષા કાળ;	
ફરતા ફરતા આપિયા, સુસતીઘરે' મહારાજ.	૪૪
સૂર્ય આવી ઊભા શુ, ભિક્ષા માટે જાણુ;	
શીતળતાએ ચંદ્ર જેવા, મહામુનિ સુન્નાણુ.	૪૫
વિશ્વામિત્ર કે વસિષ્ઠથી, નહિ નૂનમ કાંઈ;	
શ્વેત વસ્ત્ર સજ્યાં સારાં, મહાતેજસ્વી સાંઈ.	૪૬
બીજું ક'ઈ નવ ખોલતા, અલખ એટલો નાદ;	
ઊભા સંતને જોઈને, સુણી મનહર નાદ.	૪૭
સુસતી બેઠી જહીં, તહીંથી ઊડી તર્ત;	
સંત સમીપે નજર જતાં, સાધ્યું રૂકું વ્રત.	૪૮
મુકુંદ કવિ તે વર્ણવે, સમાચાર શે થાય;	
મત્સ્યેંદ્રનાથ તો રીઝિયા, તેના ગુણ સહુ ગાય.	૪૯

૪૯ નૂનમ—ન્યૂનતા. હામ—હાંસ. ૪૭ અલખ—લક્ષ્યમાં ન આવે એવું બ્રહ્મ.

કરુણું. ૨ જી.

રાગ ઝીઝાટી.

ગુણ ગાય મત્સ્યેન્દ્ર કે, સખ સુણિયે;	
લાગે સારી વાત, તખ શિરકો ધુણિયે.	૧
ભિક્ષા લઈ આવી ઝટ, સુસતી નામ હે જ્યાકો;	
અલખના સુણી શબ્દ, કાર્ય હો ગયો હે તાકો.	૨
ખાખરકેરી માંય, ભિક્ષા મૂકી ઊભી;	
કાંતિ મલિન અપાર, સુસતી દીસે દૂભી.	૩
ધચ્છા મનમે અપાર, સંતાનકેરી સાચી;	
ભિક્ષા આપી સાર, પાણ માનની નવ રાચી.	૪
મહાગુરુ મત્સ્યેન્દ્ર, ચિકિત્સા વાકી ચેતે;	
પૂછયું બાઈને એમ, બાઈ દુઃખ શું છે એ તે.	૫
મુખ મ્હાન દીસે અપાર, કારણ કહો તાકો;	
ફેડે પરપ્રલ્લ તાપ, શુદ્ધ વિચાર હે જાકો.	૬
એમ પૂછયું મળીને વળી, ત્યારે બોલી બાળ;	
સંપત્તિ સર્વે સિદ્ધ છે, સંતતિકેરી જાળ.	૭
સહુ મુખમાં એ દુઃખ છે, કૃપા ન સંતકી સાર;	
પૂર્વજન્મના પાપથી, બોગું દુઃખ અપાર.	૮
એમ વદી મુખ દીન થઈ, કર જોડી ઊભી પાસ;	
મત્સ્યેન્દ્રનાથને મન ગમ્યું, નવ નારી કરવી નિરાશ.	૯
ઝોળી જોઈ મુનિએ, કાઢી ભસ્મ તે વાર;	
બાઈને આપી હાથમાં, કાર્ય થાશે અવિધાર.	૧૦

૫ ચિકિત્સા—અર્થાત્ મનની ચેષ્ટા. વાકી—એની. ૬ મ્હાન—કરમાઈ ગયેલું.

- લક્ષણ કરજે ભસ્મ એ, કારજ થાશે સર્વ;
એમ કહી ચાલી ગયા, જેણે જીત્યો મોટો ગર્વ. ૧૧
- સંત ગયા ત્યાંથી સહી, નહિ એને કાંઈ પીડ;
સુસતીને આવી પડી, ત્યાંહી મોટી ભીડ. ૧૨
- આડોશીપાડોશીતાણી, આવી ઘણી એક નાર;
પૂછ્યું તેને વળી વળી, કહો સંતનકે સમાચાર. ૧૩
- વાત કરી ઊભાં રહી, નવ યોલે કોઈની સાથ;
મત્સ્યેન્દ્રનાથ મહામુનિ, કિમ ઝોળી ઘાલ્યો હાથ. ૧૪
- કોઈ કોઈ વાર આવે અહીં, આ પુરમાં એ સાર;
રમતારામ જોગી સહી, કો નવ જાણે પાર. ૧૫
- સુસતી ત્યારે ઉચરી, મુણો સર્વ તમે વાત;
જે બન્યું તે દાખવ્યું, સર્વ કર્યું સાક્ષાત. ૧૬
- વિનતિ મેં સંતકી કરી, સુસતી યોડી એમ;
મસત્ર થઈ મુને આપિયું, વરદાન થશે તુજ ક્ષેમ. ૧૭
- પછે ભસ્મ આ આપી છે, ખાજે કહ્યું અનિધાર;
તે મારે ખાવી સહી, કયો મને નિરધાર. ૧૮
- સંત મહાસંત રીઝીને, કરે કાર્ય હમેશ;
સંતતાણા ગુણ ગાય કો, હારે મોટા શેષ. ૧૯
- જોઈ ભસ્મ મળી માનુની, યોડી વાણી એમ;
અમે ન એમાં નિરખીએ, સુસતી તારું ક્ષેમ. ૨૦
- જો તું ભસ્મ એ ખાય તો, થાય વિપરીત વાત;
ઢોંગી એવા બહુ ફરે, કપટી સાધની જાત. ૨૧
- સ્વરૂપી સુંદરી જોળવે, કે'શે આપું પૂત;
ભસ્મ ખવાડે જાણુ તે, વળગાડી દે જૂત ! ૨૨

ભસ્મ ખાય જો સુંદરી, બિલ્લી વો હો જાય;	
સંતકે પીછે જાય ઝટ, કરે પીછે મન ભાય.	૨૩
અંજન કરે વળી આંખમાં, મીનડી રાખે પાસ;	
રાતે તો નારી કરે, કરે ભોગ વિલાસ.	૨૪
એવી વાતો સાંભળી, અમે બાઈ અનેક;	
ખાવી ઘટે તો ખાવ તુમ, કે ગ્રહો મન વિવેક.	૨૫
ખાધી નહિ એ ઠીક કર્યું, નહિ તો થાત વિપરીત;	
એમ સહુ ઘાલી ગઈ, આવી નારી સો ભીત.	૨૬
વિચાર મનમાં અતિ થયો, કરવો કવાણ ઉપાય;	
ગડભાંગ લાગી ઘટી ઘટી, ખવાય કે ન ખવાય.	૨૭
બેઠો નારી જ્યાંહ સો, ઊઠી નહિ તે જાણ;	
ખાવી નહિ નિશ્ચય કર્યો, સહુ નાર કહે સુજાણ.	૨૮
ભસ્મ ધરીને હાથમાં, ગઈ ઊકરડા પાસ;	
નાખી આવી ઘર ભણી, થઈ મનમાં ઉદાસ.	૨૯
સંતતિ મોક નવ મિલી. કિયા સાધુને ત્રાસ;	
ગાય પોતાની આવતી, તેને બાંધી જઈ પાસ.	૩૦
ગોખર કાઢે ગાયનું, નાખે ઊકરડા માંય;	
એમ નિશદિન તે તો કરે, રક્ષા નાખી જ્યાંય.	૩૧
કંથને વાત કરી નહિ, ક્રોધ કરે સુણી તેહ;	
વાત વિસારે પડી ગઈ, બન્યું મુકુંદ કે'તો જેહ.	૩૨

૨૪ મીનડી—બિલાડી. ૨૬ ભીત ઈં—આવી નારીને તે ભીતિ ધા-
લી ગઈ. ૨૮ સો—તે જ્યાં ઊભી હતી ત્યાંજ બેઠી.

૩૧ રક્ષા—ભસ્મ—રાખોડી.

કડવું ૩ જી.

રાગ મલ્હારકી ચૌપાઈ.

- વાત વિસારે પડી યો જનન, સુસતી હુઈ નાદાન;
તાકી ગોષ્ઠ કહે મુકુંદ, ગોરક્ષનાથનો જેહ પ્રબંધ. ૧
- ભસ્મ આપી ગયા મત્સ્યેન્દ્રનાથ, બાર વર્ષ થયાં એ વાત;
નવ તેમના મનમાં કાંઈ, ફરી તે નગરમાં આવ્યા સાંધ. ૨
- વારાફરતી ભિક્ષા-માગે, જેનું પ્રભમાં મન અનુરાગે;
પોષણ જેટલું મેળવે અન્ન, અલક્ષ્ય એટલું કહી ભગવન. ૩
- ફરતા ફરતી ફરે શેરી, મારે મત્સ્યેન્દ્રનાથ તો ફરી;
ફરતા ફરતા આવ્યા જ્યાંય, પરદાન દઇ ગયાં ત્યાં. ૪
- જેઈ ગૃહને આનંદ પામ્યા, પુત્ર જોવાને ઘર ભણી નામ્યા;
ગયા ઘરની પાસે મુન્ય, જોણે જાણેલું ખરું શૂન્ય. ૫
- ઊભા રહીને બોલ્યા એમ, તારા પુત્રને છે સહુ દોષ :
સુણી શબ્દ સાધુનો જાણ, સુબોધક બોલ્યો નિરવાણ. ૬
- મહારાજ ઊભા રહ્યો આંહી, નાખું ભિક્ષા પાત્રની માંહી;
આજ પાવન કર્યું મુજ ધામ, આજ મળિયા સુંદરશ્યામ. ૭
- કૃપા તમારી [દિસે] અપાર, મૂઢમતિ શું કહું વાર વાર;
મારે માથે કૃપા કરી, આપું ભિક્ષાપાત્ર હું ભરી. ૮
- એમ કહી દાડયો તેહ, ઋષિએ સતીપતિ જાણ્યો નિઃસંદેહ;
બોલ્યા મુખથી મારી હાક, જતકી દાનત હે સખ પાક. ૯
- તેરી સ્ત્રી ચીર ખેટા હે અચ્છા, પૂછું વો સખ કહેના સચ્ચા;
એવે આવી સ્ત્રી ઘરમાંથી, દીઠા સંત કે ચમકી જ્યાંથી. ૧૦

૫ નામ્યા—નમ્યા—વળ્યા. ખરું શૂન્ય—સત્ અને અસત—બ્રહ્મ અને જગત્.

- ઝરે આ તો ભસ્મનો આપનાર, પૂછે પુત્રના સમાચાર;
નથી કરી સ્વામીને વાત, આજ થયું સહુ સાક્ષાત. ૧૧
- એને શું કહીશ હું મુખે, સતી આવી મહામહાદુઃખે;
સ્વામી કરશે મુજ માથે દ્વેધ, ભૂલી સ્ત્રીતણા સુખોધ. ૧૨
- એવે મત્સ્યેન્દ્રનાથ તો યોધ્યા, સુખોધકે તોલ તોલ્યા;
મારે ભિક્ષા ન જોઈએ ભાઈ, તારી પત્ની પુત્ર છે સુખદાઈ. ૧૩
- એટલી વાતનું મારે કામ, રાજ રહો મુંઢરશ્યામ;
એમ ભાખીને ચાલવા માંડ્યું, સુસાધુએ રોવા માંડ્યું. ૧૪
- જઈ સનમુખ યોધ્યો એમ, મેં નવ જાણ્યો તમારો નેમ;
યોધ્યા શું તેં સમજ્યો નહિ, મારી સ્ત્રી સુખી છે સહી. ૧૫
- નથી સંતાન મારે જાણુ, તેના સુખ દુઃખની શી વાણુ;
ત્યારે યોધ્યા મત્સ્યેન્દ્ર રાય, માફ વચન મિથ્યા નવ જાય. ૧૬
- ઊગે પશ્ચિમ દિશે ભાણુ, થાય ખ્રિસ્તાની મિથ્યા વાણુ;
થાય વેદવચન અસત્ય, બૃહસ્પતિની દૂડી થાય મત્ય. ૧૭
- શુક્રનીતિ ચૂકે જાણુ, કરે ઈંદ્ર નૃપતિનાં વખાણુ;
અગ્નિ શીતળતા સજે, પરપ્રભ ભૂતને ભજે. ૧૮
- લક્ષ્મી અલક્ષ્મી સેવે, દાસપાણું ધિજીયું દેવે;
સાધુ માયામાં મચે, કાચો પારો ઉદર પચે. ૧૯
- ધનવંતરી ભૂલે નિરીક્ષા, કરે શિષ્ય ગુરૂને શિક્ષા;
નામ જાણી રહે સંતાપ, શૂદ્ર દે બ્રાહ્મણને શાપ. ૨૦
- એક દિનનું બાળક યોલે, ત્રિકમ ન્યાય અન્યાના તોલે;
સાધુ ન કરે કામ પવિત્ર, શારદા વીસરે વિદ્યા ચરિત્ર. ૨૧

૧૪ સુસાધુ—સુખોધક વિપ્ર. ૨૦ નિરીક્ષા—(રોગની). ૨૧ અન્યાના—

—અન્યાયના.

- મહાદેવ જ્ઞાનને મૂકે, એ સર્વ કદી ભાઈ ચૂકે;
પણ મારું વેણ મિથ્યા ન જાય, સુણો તમે સુખોદક પ્રજારાય. ૨૨
- કશી વાત ન જાણે તેહ, તેણે નારી બોલાવી પામી સંદેહ;
આવી નારી કંપતી કાય. વાકો જીવ રજે ભગ જાય. ૨૩
- લાગી ચરણે સંતને બાધ, બૂલી સુસતી બોલી સાંધ;
સંત સમર્થ ભરતા ઊભો, નારી કે' મત્સ્યેન્દ્રનાથ મેં દુલ્હો. ૨૪
- આપી ભસ્મ ગયા એ જાણ, તે ખાધી નહિ મેં નિરવાણ;
મીંદડીની ભરાવી બીક, થઈ એક બે ખાતાં છીંક. ૨૫
- તેથી લાગ્યું ખાવું નહિ કીક, તેણે દુઃખની વાળી નીક;
સુણી વેણને મત્સ્યેન્દ્રનાથ, કંઈક ક્રોધી બોલ્યા તે સાથ. ૨૬
- શાંતપણાકેરી શિર છાપ, તેને લાગ્યો હૃદયે તાપ;
દશ ઇંદ્રી કરી વશ જેણે, ક્રોધને શમાવ્યો તેણે. ૨૭
- દુઃખ કરે એવું જાણી, બોલ્યા સુસતિશુ પોતે વાણી;
કર્મમાં લગ્યું તેહ કીધું, ઉલટું હોય તે થાય ન સીધું. ૨૮
- કર્મ રેષા પ્રજ્ઞા ન ભુસે, હારે વિષય આવે હુંસે;
નહિ કર્મમાં વિધા જાણ, સરસ્વતી હારે નિરવાણ. ૨૯
- જ્ઞાન શૂન્ય જે કર્મ હોય, શંકર જેવા શું કરે સોય;
થયા દેવકીને અષ્ટ બાળ, બાળકોએ જગાવી ઝાળ. ૩૦
- કર્મની સર્વે વાત, એવું બોલ્યા સંત સાક્ષાત;
તારા કર્મમાં નહિ પૂત, તેથી વળગ્યું ભ્રમણાભૂત. ૩૧
- વારૂ એ રક્ષા નાખી ક્યાંહી, દિખાવ અમકું કે' તે સાંધ;
પતિ પત્ની ને ત્રીજા નાથ, ગયા ઊકરડાને માથ. ૩૨

- બતાવ્યું બાધએ આંહી, અમો ભસ્મ નાખી છે સાંધ;
 વાર કહી ઊભા ત્યાં મત્સ્યેંદ્ર, મીંચ્યાં ઊભાં ઊભાં નેત્ર. ૩૩
 અલક્ષ બોલીને લક્ષ લગાડયો, એક ઘાંટો તાણીને કાઢયો;
 વળી અલક્ષ અલક્ષ કર્યો પોકાર, એદશ એવો થયો હોકાર. ૩૪
 બાર વર્ષની વયનો બાળ, પાસે આવી ઊભો તત્કાળ;
 કે ચાલ્યા નાથ ત્યહાંયકી, એક ઘડી રહ્યા નહિ ટકી. ૩૫
 પતિ પત્ની પૂઠે પળાય, મત્સ્યેંદ્રનાથ ન કરતા સા'ય;
 ઘણું નમન કરેછે બન્ને, મત્સ્યેંદ્રનાથ ન આણું મને. ૩૬
 સાધુ દયાળુ હોય સાર, તેથી કહ્યો કંઈક વિચાર;
 જાઓ ભજન કરજો અમારું, થશે કોઈક દિન તો સારું. ૩૭
 મહામનોહર સુતને લઈ, સાધુ ચાલ્યા રડતાં બાધ ભાધ;
 મત્સ્યેંદ્રનાથતણા પ્રતાપ, પવિત્ર ગોમયમાં રહ્યો આપ. ૩૮
 થયું રક્ષણ પવિત્ર સ્થાન, ગોરક્ષનાથ ધર્યું અભિધાન;
 લઈસાથે ફરતા મુનિ, શીખવતા વેદ શાસ્ત્રની કરવી ધૂની. ૩૯
 જોગ ક્રિયા સર્વ જાણાવી, સાંખ્યશાસ્ત્રની રીતિ ગણાવી;
 એમ ગુરુ શિષ્ય કરતા જાણુ, સુબોધક સુસતી દુઃખની વાણ. ૪૦
 એ તો કોઈથી નવ ભણાય, એનું દુઃખ ન કોથી ગણાય;
 પુત્ર આવેલો ગયો હાથ, એમ સોચ કરતાં બન્ને સ્મય. ૪૧

કવિત.

કરમકે માંહી નાહી, સા'ય કરે કેસે સાંઢ,
 પૂત આયો હસ્તમે સો, ગોબરમે ગડચો હે;
 खानेको धर्यो हे पास, लिख्यो नाहि तौ न पौंचे,

આસ શાસ સંત કહે, આયો હાથ પડચો હે;
પ્રારબ્ધ કે પેચ બડે, મેરે તેરે માંહી લડે,
કર્મહાકે કૂચ પડે, નીકસે ન કડચો હે;
આનંદ સોહી નિકંદ, દુઃખકો મિલેહી દંદ,
કર્મમંદસે મુકુંદ, સચ્ચો સોહી ચડચો હે.

૪૨

કડવું ૪ થું.

રાગ ગાંધાર.

- કોઈ ગોરક્ષકો કહે જન્મ, દુઃખ રીતે ભયો;
વોહી જાણાવે મુકુંદ, કેસો છૂપી રહ્યો. ૧
- મત્સ્યેન્દ્રનાથને દીની ભસ્મ, સો ડારી જાકે;
ગાંવકે બાહરે સાર, સમજ નહિ જાકે. ૨
- કોઈ આપે નહિ કોઈ જાણ, ગોખરું સહુ નાંખે;
ત્યાં નાખી આવી તાર, એવું સંત ભાખે. ૩
- ડઠાચો ગોખરમે બાળ, તેને જઈ ગાય જીવે;
પયપાન કરાવી સાર, ભૂખનું દુઃખ ખુવે. ૪
- એમ વર્ષ બાર પર્યંત, ગાયોએ બાળ ગ્રહ્યો;
પયપાન કરાવી કર્યો પુણ, તેણે મોટો થયો. ૫
- એમ અનેક ચાલે વાત, સાચી કંઈ જૂઠી;
નથી પાસેની એ વાત, જે જોઈએ ઊડી. ૬
- પણ સંતનો મોટો જન્મ, ગમે તે રીતે થયો;

૪૨ આસ ઈ—ખાત્રાની ખાસ આશા હોય તથાપિ હાથમાં આવેલો
આસ પડી જાય ! મેરે તેરેમાંહી—મારા તારામાં. કડચો હે—કાઢ્યો હોય તો પણ
આનંદ ઈ—મુકુંદ કવિ કહે છે કે, મંદ કર્મવાળા મનુષ્યના આનંદનું પણ
નિકંદન થાય છે, દુઃખનું દંદ (જોડું) તેને પ્રાપ્ત થાય છે અને જે સાચું
હોય છે તે તેની પાસે જતાં અટકી રહે છે !

બાર વર્ષ રહ્યો ગોબર માંય, સંશે નાશી ગયો.	૭
પછે મળિયા મત્સ્યેન્દ્રનાથ, તેમણે સાથે લીધો;	
વડો કર્યો તેને શિષ્ય, વિદ્યાદાન દીધો.	૮
કરતા લઈતેને પાસ, જ્ઞાની મોટો થયો;	
ગુણુ ગાય શું મુકુંદ, સંશે નાશી ગયો.	૯

કડવું ૫ મું.

રાગ ગોડી.

ગુરુ શિષ્ય કરતા સાથ, એક એક કરે છે માથ;	
ગુણુ શિષ્યના ગુરુ ગાય, શિષ્ય વખાણે ગુરુરાય.	૧
એવો સંબંધ અન્યો અન્ય, કહે માંડો માંડે ધન્ય;	
કરે શાસ્ત્રવિદ્યાનની વાત, કરે પ્રભતી સર્વે ખ્યાત.	૨
કરે શિષ્ય ઘણા તે જઈ, રાય રાણા નમતા રહી;	
નવ ધન માંહિ અનુરાગ, નવ જોઈએ રે'વાનો કંઈ લાગ.	૩
પરપ્રભતી વાતો એક, અદ્રૈત વિણુ ન અન્ય વિવેક;	
એક સ્થાનકે નવ રે'વું, કોઇને આપો એવું નવ કે'વું.	૪
અલક્ષ્યનો કરવો નાદ, પહોચાડવો ગૃહસ્થને સાદ;	
જો આપે તો તે લેવું, નહિ તો નથી તેનું કંઈ દેવું.	૫
આનંદમાં વૃત્તિ એક તાર, નહિ સંસારનો કંઈ ભાર;	
નહિ બીજો કંઈ કારભાર, પરપ્રભતો એક વ્યાપાર.	૬
શિષ્ય સેવા કરતા સારી, ગોરખ શિષ્ય ન મત્સ્યેન્દ્ર આચારી;	
ગયા અચોધ્યાકેરી માંય, કરતા કરતા બન્ને જ્યાંય.	૭
કર્ચુ આસન વૃક્ષની નીચે, અમૃત જળ સર્વે સીંચે;	
તે મનમાં નાહિ લગાર, વૃક્ષ આસન સારવું સાર.	૮
નવ બોજન મિષ્ટ જોઈએ, નવ બીજી ફાવે સોઈએ;	

- નવ મુખડી સારી ભાવે, લોક વિધ વિધનું જે લાવે. ૯
- ખાચે ભિક્ષા મળતી જેહ, તેથી થાચે પુષ્ટ તો દહ;
જીત્યા કામ ક્રોધ ને લોભ, તેથી થાચે નહિ કંઈ ક્ષોભ. ૧૦
- મન આનંદ માંહે મગ્ન, કરે નિશદ્દિન અજપાનો જગ્ન;
એવે એક અવનવું થાય, તેહ મુકુંદ કવિ ગાય. ૧૧
- ગયો ગોરખ ભિક્ષા લેવા, મહાદાનો સ્વરૂપે દેવા;
પંચ ઘર ભિક્ષાનો ટેક, ધર્યો મનમાં એહ વિવેક. ૧૨
- પ્રથમ એક ઘર જાવું, આપે તો લેવું ખાવું;
જે થાચે ત્યાંથી નકાર, જાયે ખીજે મંદિર સાર. ૧૩
- એમ પંચ સ્થળે જાય, નવ મળે તો કાંઈ ન ખાય;
તેવો ટેક ધરીને ગયા, શીલવતીને ત્યાં મુખી થયા. ૧૪
- અલેખ જેવે જગાવ્યો, જોઈ રૂપને જોગી ભાવ્યો;
કર્યું માતાતું નૈવેદ્ય, ભિક્ષા આપી બાઈએ નિર્વેદ્ય. ૧૫
- ગોરક્ષે સંતાડી લીધી, પછે જાવાની સોઈ કીધી;
ગયો ગુરૂપાસે તેહ, આણી મૂક્યું પાસે જેહ. ૧૬
- ગુરૂએ પાસે બેસી ખાધું, રીઝયા એક વસ્તુથી સાધું;
વડું એવું તેનું નામ, જોઈ ગુરૂ બોલ્યા આમ. ૧૭
- આનો સ્વાદ નહિ ત્રણ લોકે, મારું મન બંધાયું એકે;
કોઈ દિવસ સ્વાદ ન થાય, આજ એ માંહી મન ભરાય. ૧૮
- આજ સુધી ન એવું ચાખ્યું, એવું ગુરૂજીએ ભાખ્યું;
લાવ્ય વડું ગોરખા તુંય, હું તો નામ ન જાણું શુંય. ૧૯
- કહ્યું વડું તેં જે નામ, તેમાં લાગી મનની મામ;
ગોરખ કે' હું નવ જાણું નામ, આપનારીએ કહ્યું આમ. ૨૦

૧૪ શીલવતી—શીલ પાળનારી કોઈ સ્ત્રી. ૧૫ નિર્વેદ્ય—જાતી—કો-
ઈ ન દેખે તેમ. ૧૮ એકે—એની (સાથે).

- તેથી નામ જાણ્યું એ વડું, સ્વાદ લાગ્યું તમને વડું;
 આજ લાવું જઈને હું, એમાં માગ્યું ગુરુ શુંય. ૨૧
- એમ કહીને ગોરક્ષ જાય, અલેખ જગાવ્યો જઈ બધને ત્યાંય;
 બાઈ આવી બાહેર સાર, આપી ભિક્ષા તો અવિધાર. ૨૨
- માંહી નિરખ્યું નહિ જે વડું, ગોરક્ષ કે' હૃદયામાં એ જડ્યું;
 મારા ગુરુએ માગ્યું એહ, મુને આપો તમે તેહ. ૨૩
- તમે આપો ત્યારે લેવું, ગોરક્ષ બોલ્યો ત્યાં એવું;
 ભાઈ વડું આજ ન કીધું, કાલે કર્યું તું ત્યારે દીધું. ૨૪
- એ તો ઝટપટ ન થાય, તમે સમજે શું ચોગી રાય;
 ગોરક્ષ કે' ભિક્ષા નવ જોઈએ, મને આપે નહિ એ કોઈએ. ૨૫
- હું તો લેઈશિ વડું આજ, એમ બોલ્યા જોગી રાજ;
 બાઈ તમે કાંઈ જાણો, ત્રણ હઠ મનમાં આણો. ૨૬
- રાજ હઠ જાણો તમે, એ તો મૂકી ન મૂકાય ક્યમે;
 સ્ત્રીની હઠ હોય તેવી, એ તો છોડે નહિ છોડ્યા જેવી. ૨૭
- ચોગીકેરી હઠ જાણ, વડું લેઈ ઊઠું નિરવાણ;
 નવ મળે તો આપું પ્રાણ, એમ બાઈને કીધું જાણ. ૨૮
- અમો પંચ ઘરે જઈ આવ્યા, વડા માટે કાંઈ ન કાવ્યા;
 વડું આપો ત્યારે જવાય, એસા બોલ્યા જોગી રાય. ૨૯
- ત્યારે બાઈને વ્યાખ્યા કોઈ, કર્યો જોગીને કોઈમાં બોધ;
 માએ જણતાં મૂક્યા જાણ્ય, શું આપી વિસર્ગ આણ. ૩૦
- કરો નહિ મન વિચાર, વડું થાય ક્યમ નિરધાર;
 માગ્યું મળે ક્યાંથી જોગી, થયા સંસારના તમે રોગી. ૩૧

૨૧ વડું—ધણું (સ્વાદ). ૩૦ જણતાં—અર્થાત્ જણીને. આણ—

- હું માગું તે આપો તમે, મારા મનમાં જેહી ગમે;
ત્યારે ગોરખ બોલ્યા મુખે, મારી પાસે હોય તે આપું મુખે. ૩૨
- ત્યારે નારી બોલી હઠીલી, જે મનાતી લોકમાં શીળી;
વિચાર કરી બોલી તેહ, તારી આંખ કાઢી આપે જેહ. ૩૩
- તો તો વડું આપું હુંય, મને માગ્યું આપે તુંય;
ગોરક્ષ કે' આપું હમાણાં, માગ્યું આપવું એમાં શી માણા. ૩૪
- આપ છુરિકા મુજને આણી, સ્ત્રી લાવી જૂકું જાણી;
આપી છરી હાથ માંય, ગોરક્ષે લીધી સ્ત્રી જુએ જ્યાંય. ૩૫
- એક ચક્ષ કાઢી તેવડે, આપી જીવંતીને સાટે વડે;
જેઈલય પામી મન નાર, આનો પમાયે નહિ પાર. ૩૬
- લોકમાં થાઈશ કુજેત, તો બગડ્યો સહુ વેત;
પાયે લાગી સંત બેસાડ્યા, સંતે આશ્રમ ત્યાંહી ગાડ્યા. ૩૭
- વડું કરવા ગઈ નાર, નવ લગાડી કંઈ વાર;
વે'લું વે'લું કરી આપ્યું, કબ ગોરખકેરું કાપ્યું. ૩૮
- વડું લેઈગયો ગુરુ જ્યાંય, મત્સ્યેંદ્રનાથે પૂજ્યું ત્યાંય;
કેમ વાર આટલી લાગી, શું કોઈ દેનારો નવ જાગી. ૩૯
- કે વસ્તી ગઈ આઘી, સચ્ચ બોલો હે વેરાગી;
તવ ગોરખ બોલ્યા વાચા, ગુરુ માનો મેરા સાચા. ૪૦
- બાઘને વડા નવ દિયા, તબ નેત્રકા દાન ક્રિયા;
દૃખ્યા ગુરુએ સન્મુખ, ભર ગયા લોહીસે મુખ. ૪૧
- તેં શું માગી આપી આંખ, જેમ પક્ષી તોડી આપે પાંખ;
એ વાત સર્વે જાણી, એમ ગુરુ બોલ્યા રૂઠી. ૪૨
- કંઈવાગ્યું હશે તને, બોલું સમજાવે મને;

- એ તારી નહિ કાંઈ રીત, સંતને જોઈએ ન એવી નીત. ૪૩
 જો માગ્યું આપો દાતાર, તો રહેલી આંખ આપો મને સાર;
 ગોરક્ષ કે' આપું હમણા, એ વાતમાં શી છે મણા. ૪૪
 એમ કહીને કાઠી આંખ, જેમ પક્ષી તોડે ઉડવાની પાંખ;
 આંખ અરપણુ કરી તતકાળ, જોઈ રીઝયા ગુરુ દયાળ. ૪૫
 ધન્ય ધન્ય શિષ્ય તું મારો, ગુરુભક્તિનો સારો ધારો;
 ધન્ય ધન્ય દહતા તારી, તારે માથે વિશ્વ નાખું ઉવારી. ૪૬
 એમ કહીને આચમન કીધું, ગુરુ નારાયણનું નામ લીધું;
 પાણી છાંટ્યું આંખ મીચી, જાણે અમૃતની ધાર સીંચી. ૪૭
 ગોરખને થઈ નવી ચક્ષ, વાધી જ્ઞાનની મોટી પક્ષ;
 ગુરુકૃપાની સારી લક્ષ, ગોરખનાથ થયો મહાદક્ષ. ૪૮
 પછી ગુરુ શિષ્ય બે સાથ, ગયા જ્યશ્રીપુરીમાં નાથ;
 તેના ગુણ મુકુંદ ગાય, કરી સતી સુખોદકને સાંચ. ૪૯

કડવું ૬ કું.

રાગ અલખ આશાવરી.

- જ્યશ્રીનગરી આવ્યા બન્ને, ગુરુ ગોરખ બે આનંદી;
 સુખોદક પિતા મિલને આયા, મત્સ્ય ગુરુકી કીની બંદી. ૧
 સંતાન તુમારા ચેરા તુમારા, ગોરક્ષ નહિ હે હમારા;
 વિનતિ એક મનમે ધરો હમારી, સેવા હૃદ્યે મન સારા. ૨
 તુમ ઓર ગોરખ દાનું રહેના, માસ ખટ અમારે મંદિર;
 વિનતિ એટલી માનો ગુરુજી, સોહી કરંગા મેં મંદિર. ૩
 મત્સ્યેન્દ્રનાથ પ્રસન્ન થઈ કે', વાર મંદિર વસી રહીશું;

બંધન અમારું નવ ધરવું મન, ગોરક્ષ રહે ત્યાં તેમ કહીશું. ૪
 એમ કહીને મંદિર ચાલ્યા, રહ્યા માસ બે ગોરખ સાથે;
 વૃત્તિ જવાતણી ગુરૂની જોઈ, ગોરક્ષ કે' એવો હાથે. ૫
 ગુરૂ કે' વચન સત્ય કરો અમારું, ખટ માસ તો આંહી રે'વું;
 વચન માનીને ગોરખ રહ્યા ત્યાં, વિજેગ દુઃખ કઠિન સે'વું. ૬
 સમજાવીને ગુરૂ સધાર્યા, ગયા તેહ સિંહલદીપે;
 ભિક્ષા કારણ રાયલવનમાં, ઊભા નાથ ઘણા દીપે. ૭
 એમ ભિક્ષા કરતા ગુરૂજી ફરતા, એવે ફેર ત્યાં એક થયો;
 રાજ્યપદ ઉપર જે રાણી, તેનો સુત ઘૂડી જળે સુઓ. ૮
 રાણીએ બહુ ઉપાય કીધા, સુત ન જડ્યો ડૂબ્યો ક્યાંહી;
 રહે મુદ્દાં તો હાથ લાગી નહિ, ગયો પુત્ર જળની માંહી. ૯
 કોઈએ વાત ભલી ભરાવી, મત્સ્યેન્દ્રનાથનું કારણ એ;
 જોગી પકડી કેદે રાખ્યો, જોડું તારું ધારણ એ. ૧૦
 મૈત્ર્ય ધરી મત્સ્યેન્દ્ર રહ્યા ત્યાં, મહાશક્તિધર શૂરા જેહ;
 ચોગી ચોગકળામાં મશહૂર, પૂરા રહ્યા અધૂરા તેહ. ૧૧
 ગોરક્ષ રહ્યો સુખોદકને ત્યાં, તેણે સેવા બહુ કીધી;
 માગ્ય માગ્ય એમ સુખથી જોડ્યો, પુત્ર થશે આશિષ દીધી. ૧૨
 સુખોદક કે' અન્ય ન જોઈએ, પુત્ર જોઈએ તારા જેવો;
 વરદાન આપી અવધિએ ઉપડ્યા, થશે મનોરથ ઇચ્છો જેવો. ૧૩
 નાથ વરદ તો નામ રાખજે, એમ કહી પળીઆ પોતે;
 ત્રિકાળ દર્શી ગોરખ ગુરૂ છે, બંધન પડ્યા ગુરૂ જોતે. ૧૪
 ઘડી એકમાં સિંહલદીપ ગયા છે, રાણીને પૂછ્યું જોઈ;

૪ બંધન છં—અમે તો રહેવાને બંધાતા નથી પણ ગોરખ ૭
 માસ તમારી પાસે રહે તેમ તેને આજ્ઞા કરીશું.

૧૧ મશહૂર—પ્રખ્યાત.

- બંધીખાને જેહ ધર્યાં તે, જાણો છે મોટા સાંધ. ૧૫
- રાણી કે' અમો કાંઈ ન જાણું, પુત્ર ફૂબાડયો જળ માંહે;
આવે તે તો છોકું એને, નહિતો વસશે એ આંહે. ૧૬
- ગોરક્ષ કે' અમો પુત્ર યોલાવું, ગુરુને તેડી અહીં લાવો;
મત્સ્યેન્દ્રનાથને આણ્યા છે તહીં, હાકં મારી સુત યોલાવ્યો. ૧૭
- ઝૂડ ગળી જેને ગયો હતો તે, સજીવન થઇને આવ્યો;
ગુરુ ચેલા તો મુક્ત થયા છે, પ્રતાપ સહુ જનનેજાવ્યો. ૧૮
- એ વિધિએ ચર્પટીનાથ ઉગાર્યો, ગોરક્ષ ગુરુએ જઈ જાતે;
જળકીડામાં ફૂબી ગયો'તો, અજ્ઞાનતાણી કાઢ્યો રાતે. ૧૯
- તે તો મોટો શિષ્ય થયા છે, અનેક શિષ્ય એવા કીધા;
ભર્તૃહરિને જાતે જઇને, યોધ તુંબીફળથી દીધા. ૨૦
- પિંગળા નારી પવિત્ર નામે, ભર્તૃહરિની જે રાણી;
મરણુ તેહતું મનમાં આણી, વાત ન માને કોઇ શાણી. ૨૧
- તેની પાસે ગોરખ પધાર્યા, તુંબીફળ ફાડ્યું જઇને;
તુંબી જઇએ તુંબી જઇએ, એમ કહ્યું અતિ હઠ લઇને. ૨૨
- મહાચતુરશિરોમણિ રાજ, સમજ્યો મનમાં સખ વાતે;
જોગી રાજ એ જૂઠું બતાવો, તુંબી હલકી સહુ જાતે. ૨૩
- નારી મોટી માનવતી જે, તુંબીમાં કંઇ માલ નથી;
ગોરક્ષ ગુરુએ તિને બતાવ્યું, જ્ઞાન ઘણું તન મને કથી. ૨૪
- ચાગસિદ્ધિએ તુર્ત બતાવી, એક લક્ષ્ય પિંગળા ત્યાંહી;
ભર્તૃહરિ મન મગ્ન થયું છે, ગોરખને દીધું સાંહી. ૨૫
- એક સહસ્ર શિષ્ય કર્યા છે જેણે, ગોરક્ષ મોટો ગુરુ કહીએ;
ગોરખપુર વસાવ્યું જેણે, નામ સુણી સુખી રહીએ. ૨૬

લીલા ગોરખતાણી ઘણી છે, વર્ણ્યાથી વર્ણાય નહિ;
મુકુંદ કવિ મન માંહી લાવી, કાંઈ કાંઈ કહેશેજ અહીં. ૨૭

કડવું ૭ મું.

રાગ મા૩.

ગોરખકે ગુણ ગાના, રે હો ગોરખકે ગુણ ગાના હે;
નામકે લીલા જાકે અગાધા, ગોરખકે ગુણ ગાના હે. ૧

મહાસંત શિરેમણિ સાધુ, ગોરખ દેવ મહારાજ હે;
નામ નિરંજન જાણી જેનું, સિદ્ધ કરના સહુ કાજ હે. ગોરખકે ૨

કાશીપુરીમાં ગયા ગોરખ જી, મિલ્યા સર્વ સમાજ હે;
મોટા મોટા લોક આવ્યા છે, કાસીકા જ્યાં રાજ હે. ગોરખકે ૩

ગોરખ ગુરૂ ત્યાંહી ગયા, ભવજળકી જા પાજ હે;
રામનામની ધૂની લાગી, જ્યાનકે મહારાજ હે. ગોરખકે ૪

એક નજરે સહુ જુએ છે, સર્વ જેને સમાન હે;
વાદ યોગતણો થયો, યોગકા જૂઠા માન હે. ગોરખકે ૫

ગોરખના મન માંહે લાગ્યું, ખોટી એ સહુ વાત હે;
વિધવિધ રીતે કરી બતાવ્યું, યોગકી ખરી જાત હે. ગોરખકે ૬

ચમત્કાર ઘણા બતાવ્યા, તોય કે' ખોટી વાત હે;
ગોરક્ષ ગુરૂકી સખ કોઈ જાને, જ્યાકી મોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૭

સર્વ આવી શીશ નમાવે, રાજાનું મન મેલું હે;
તેને ગુરૂ આપ સમજવો, એને લાગ્યું ઘે'લું હે. ગોરખકે ૮

ત્યારે ગુરૂ એમ બોલ્યા, રાજા માને તું ક્યારે હે;
તારા મનની પતિજ થાયે, ખરું તું કે' જ્યારે હે. ગોરખકે ૯

નેમ તારૂં મન માને તેમ, મેરે કરના કાજ હે;
 ચોગની વાત ખરી મનાવું, કે'વી પડશે હાજ હે. ગોરખકે ૧૦
 કોઈનું તું માને નહિ, સખકી જૂઠી વાત હે;
 ચોગીઆને તું મિથ્યા જાણે, જાકી મોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૧૧
 તું મન માન્યું કહે ત્યારે, ઊડના એ વિખ્યાત હે;
 તું કહે તે હું સર્વ કરું, ચોગીકી મેરી જાત હે. ગોરખકે ૧૨
 એકે વાતે રાજા ન માને, બધી ખોટી વાત હે;
 વાદ વિવાદ કરે નહિ, વાતકી મોટી ઘાત હે. ગોરખકે ૧૩
 સમજાવે તે સમજે નહિ, નાનું આપડ નાજ હે;
 ગુરૂ કે' એ ગમ નહિ સાચી, ચોગકા સિધ્ધાંત હાજ હે. ગોરખકે ૧૪

કરુનું ૮ મું.

રાગ શીરદાકિની.

શું કરીએ તો માને રાજા, તારા મનની થાયે માજા;
 તારાં સુધરે ભવનાં કાજા, શું કરીએ ૧
 બીજી વાતે હું નવ માનું, એમ રાજા બોલ્યો છે છાનું;
 નભે નહિ મુજસે બાનું, શું કરીએ ૨
 રાજાએ કહ્યું તે સેવક કે'છે, સભા સર્વે સાંત રે'છે;
 ગોરક્ષ ગુરૂ બોજા વે'છે, શું કરીએ ૩
 રાજા કે' આ અસિધકી, મસ્તક ગોરખનું કાપું નકી;
 યાકી દહ રહે નહિ ટકી, શું કરીએ ૪
 પછે સજીવન થઈ મળે મને, વિશ્વાસ આવે ત્યારે મને;
 દહ દાટી આવું જઈ હું વને, શું કરીએ ૫

૧૪ નાનું ધ૦-‘નાનું’ આપડજ નથી. હાજ હે—સાચો છે.

- પછે આવીને હું હાક મારું, એક વાર વાણી હું ઉચારું;
પ્રત્યક્ષ ગોરખ કે'છે સુખ સારું, શું કરીએ ૬
- જે એતું કરે તો સાચો કહું, ગોરખનો શિષ્ય થઈ રહું;
જેગ ખોટો કદી ના લહું, શું કરીએ ૭
- ત્યારે સભાના જન બોલ્યા, એ તોલ રૂડા નવ તોલ્યા;
કોઈ શાણા તો નવ ડોલ્યા, શું કરીએ ૮
- જે જોગી જોગને જાણે, તેને અસિએ તું તાણે;
પછે જોગની જુક્તિ શી માણે, શું કરીએ ૯
- એવો ન્યાય અમે નવ જોયો, સત્યનો રાહ તે ખોયો;
સ્વેચ્છ જેવો મનમે તું હોયો, શું કરીએ ૧૦
- રાજા કે' ગમે તેમ કહો, જોગ જૂઠો કહી ચૂપ રહો;
આસન માથે બેસી એક લહો, શું કરીએ ૧૧
- સુણી ગર્વનાં વેણુ ત્યાંહી, બોલ્યા ગોરખનાથ સાંહી;
બોલવામાં તત્વ છે માંહી, શું કરીએ ૧૨
- વાર એમ કરી દાખુંછું, સત્ય યોગનું રાખુંછું;
એમ થયે સત્ય તું ભાખુંછું, શું કરીએ ૧૩
- શિષ્ય ચર્પટીનાથને તોડાવ્યો, તેને રાહ તો સમજાવ્યો;
જેહ વડેશે શિષ્ય કા'વ્યો, શું કરીએ ૧૪
- આજ્ઞા રાખને દીધી, અસિ સજ રાચે કીધી;
જુઓ મુકંદ ગોરખની સિદ્ધિ, શું કરીએ ૧૫

કડવું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

અસિ કાઠીને ગોસાંઈ માર્યો, રાજાને કોઈએ ના વાર્યો;

- કર્ચા ધડ ને શીશ જૂદાં બેય, ડાટયાં મહેલમે લઈ તેય. ૧
- પછે સભામાં આવ્યો રાય, હાહાકાર પુરમાં થાય;
કોઈ નિંદે રાજા જાણુ, કોઈ કરે ગોરખ વખાણુ. ૨
- સિંહાસન પર રાજા બિરાજ્યો, ભાણું યોગકેરી હું પાજ્યો;
હાંક મારી ગોરખ આવ્ય, વૃથા યોગને શો લખવ્ય. ૩
- ચર્પટીનાથે કહ્યું અલક્ષ્ય, કર્યું ધારણા માંહે લક્ષ્ય;
કે ગોરખનાથ આવ્યા, આદેશ એવે વચને ભાવ્યા. ૪
- ધધાણીવાજો જોયો દેહ, નિશ્વાસ માથે વરશ્યો મેહ;
રાયનું મન ઝાંખું થયું, તેજ સર્વે ત્યાં તો ગયું. ૫
- લાવ્યો ગોરક્ષને તે પાય, શિષ્ય કાશી રાજા થાય;
એમ યોગકળા કીધી સાચી, કાશીકેરી સભા રાચી. ૬
- એવા શિષ્ય કર્યા અનેક, ગોરક્ષ ગુરૂનો મોટો વિવેક;
જેની કીર્તિ નવ ખંડ, જોણે જાણ્યું સર્વ પ્રસાંડ. ૭
- તેના ગાથા મુકંદે ગુણ, વાંચે સાંભળે તેનું પ્રણય;
કર્મનો યોગ થાય ઉદે, મન થાયે ઝ્યાનમાં મુદે. ૮
- નહિતો જ્ઞાન ન થાય, મુકંદ કવિ તો ખરું ગાય;
માળા કરવાની ઇચ્છા અપાર, ગ્યાની ગુરૂઓતાણી સાર. ૯
- એ રણ છોડાવે રણછોડ, ત્યારે જાણું પૂર્યા કોડ;
સેવા કરી તે ત્યારે સાચી, જાઉં રણછોડ પર હું રાચી. ૧૦
- ઉદ્દિશ્યમાંથી થયા ઉત્પન્ન, ગુગળી નામે જાતિ ધન્ય;
પૂજારી પરમેશ્વરના, સેવક પ્રભુકેરા ઘરના. ૧૧
- સેવક પર થાય દેવ કૃપાળ, ત્યારે કવિ મુકંદ જાણે રસાળ;
પોષ સુદી એકાદશી જાણુ, કર્યું ગોરક્ષનું ગુણગાન. ૧૨

- બુદ્ધિ જેવી આપી રણછોડ, પહોંચ્યા તેવા મનના કોડ;
 સત્તરસેં આઠની સાલ, ગોરક્ષ ગુણ ગાયા રસાળ. ૧૩
- કેશવાનંદ ગુરૂની પાસ, કર્યો કાવ્યનો અભ્યાસ;
 ભાષાત્રય શીખ્યો ભલી ભાત, નિજ ભાષામાં ભરી વાત. ૧૪
- મુકુંદ કવિ કરે પ્રણામ, છે દારકા માંહે વિશ્રામ;
 કૃપા કરે શ્રીરણછોડ, માળા કરવા પહોંચે કોડ. ૧૫

કબીરચરિત્ર.

કવિત.

સંતનકે પાદ સાધ, મુકંદ ચરિત ગાઈ,
 સાઈ ગુરુ રાઈ પાઈ, કબીર સુનાનો હે;
 સંત સમાગમ કીનો, અમૃતકો પાન પીનો,
 નામ હે નિઃશંક દીનો, સત્ય પહિચાનો હે;
 સારનકો સાર એહ, જાલી ગીન્યો હે સંદેહ,
 નિર્મલ ભઈ હે દેહ, સાર સાર છાન્યો હે;
 રનછોડકો દીખાઈ, દિયો મેરે ગુરુ રાઈ,
 સમજકી સાન પાઈ, કવિ મન માન્યો હે.

૧

સાધુ એક સત્ય જાની, સત્ય વાકી કથી બાની,
 જૂઠી રાગ રાગી ગાની, કથા સત્ય સંતકી;
 વેસે મનમે પિછાની, ખરી વાત બોલ જાની,
 ગર્વકી તજ નિશાની, એક જાત જાંતકી;
 માલા કરનેમે માની, મતિ પંચામૃત પાની;
 દૂન્યો સળ જાન્યો પાની, (વે) સાન બુદ્ધિવંતકી,
 મન મિટાચો હે માની, દાન દિયો ગુરુ દાની;
 માલામે પરોઈ બાની, શુદ્ધિ કીની ચંતકી.

૨

ગુરુજનકો બિબેક, દિખાઈ ચરિત એક,
 સંતકો હે કેસો ટેક, એક પાચો નામ હે;
 કબીર હે નિઃસંદેહ, માલિકાકો મેર એહ,
 તનમે હોવે ઉજેહ, ખેહ જાને દામ હે;

૧ સાઈ-પકડીને. સાઈ-સાહાય. જાલી-ફટ. છાન્યો-ગળી લીધો. ૨
 જાંત-પ્રાણીઓ.

સતસાહેબકા મત, પાઈ તિન લોક ગત,
ખીલે તન પડ રત, સત નામ રામ હે;
તાકો મેં ચરિત્ર ગાઉં, કબીરપે બલબલઉં,
સાહેબકે નામ નાઉં, આઉકો બિશ્રામ હે. ૩

દુહા.

જનનહારો નામ કો, તાકો કરૂં બિખાન;
કબીરકી કીરત કથું, પાઈ ગુરગત યાન. ૪

કડવું ૨ બું.

રાગ સામેરી.

વેદધર્મના લોપ જોઈ, વિચાર્યું ભગવાન;
ખરો પંથ ચલાવવા, આણ્યું મન મહાન. ૧
પૃથ્વી માથે પાર્ષ બહો, થયા ધર્મ અનેક;
નાસ્તિક ધર્મ ઉચ્છેદવા, ધર્યો હરિએ વિવેક. ૨
અઢાર વર્ણ કે ચાર વર્ણ, કુ એથી થાવ અનેક;
હરિને સર્વ સમાન છે, અદ્વૈતતણો જ્યાં ટેક. ૩
સમાન મતિ સમજવવા, હરિએ કર્યો વિચાર;
નીચ ઉંચ કોઇ નથી, ગ્રે'વો જ્ઞાનનો સાર. ૪
એ દષ્ટાંત ચિત્તમાં વસે, માટે ધારી મત;
અલૌકિક ઉદ્ભવ હવો, અકળિત જેની ગત્ય. ૫
ચાર વાણીથી વેગજો, ચૈદ્ર ધામથી દૂર;
પચીસથી પરો સહી, શ્રીધર શ્રીભરપૂર. ૬
એક પરીક્ષિત કારણે, ધર્યો જન્મ મહારાજ;

૩ ખેહ-ધૂળ. તન ઈન્-તનરૂપી પડ રત (હએ જસુઓ) ખીલી.
નાઉં-નામું. આઉકો-અહીનો કે આયુષ્યનો.

તેમ અનેકન કારણે, સજ્જો જ્ઞાનનો સાજ.	૭
શુકલરૂપે અવનિમાં, અવતરિયા ભગવાન;	
કળીર નામ કહે સહુ, ભક્ત જેહ મહાન.	૮
પ્રથમ જન્મમાં જાણિયે, શ્રોતા પરીક્ષિત ભૂપ;	
દ્વિતીય જન્મમાં જાણવા, શ્રોતા ઘણા અનુપ.	૯
કમાલ કુમ્મર કેહજી, શિકંદરશાહ જેહ શિષ્ય;	
ગોતવણ જ્ઞાનીતાણી કરી, જાણી લીયું ભવિષ્ય.	૧૦
એવા અનેક અવનિ વિમે, હુઆ શિષ્ય મહાન;	
કર્યા ઘણા તર્યા ઘણા, કળીર ગુણને ગાન.	૧૧
ઘણા પરીક્ષિત અવતર્યા, ધરી શ્રોતાનું રૂપ;	
શ્રીશુકદેવજી સ્વયં થયા, કળીર જ્ઞાની ભૂપ.	૧૨
અવનિ માથે એક છે, જ્ઞાનીકેરો રાજ;	
માલિકાકેરો મેર છે, (નેમ) અધર્મી પામે લાજ.	૧૩
મહાન ગુણિયલ મહાકવિ, ગુણ ગણ અપરમપાર;	
વર્ણન થાય ન તેહનું, સહસ્રમુખે અવિધાર.	૧૪
વિશાળ સાગર જાણિયે, અમાપ છે આકાશ;	
નૌકા પક્ષી જિમ ફરે, ગતિને પો'ચે આશ.	૧૫
તેવું મનમાં હું ધરી, કળીરના ગુણ ગાશ;	
મતિ અપૂર્ણ સંપૂર્ણ કરો, શુકદેવ કળીર હું દાસ.	૧૬
જન્મ કેઈ વિધિએ હવો, યોનિ નીચ કે ઉચ;	
કયા સ્થાનમાં પ્રગટિયા, કળીર તેજના પુજ્ય.	૧૭

૧૦ ગોતવણ-શોધ. ૧૩ માલિકા-માળા. અર્થાત્ ભક્તમાળ. ૧૫ નૌકા-પક્ષી ઈન્-જેમ સમુદ્ર વિશાળ છતાં તેમાં ગતિ પોહોએ ત્યાં લગી નૌકા ફરે છે અને આકાશ વિશાળ છતાં તેમાં પોતાની ગતિ પોહોએ ત્યાં લગી પક્ષી ફરે છે તેમ મારી ગતિ પ્રમાણે હું પણ વર્ણવું છું.

શું શું કર્યું મહાજ્ઞાનીએ, ઉદ્ધાર્યા કિમ ભક્ત;	
તે સર્વનું વર્ણન કરું, થાયે મન આસક્ત.	૧૮
મતિ પ્રમાણે ચાલવું, જદપિ છું મતિમૂઢ;	
નામ સાહેબનું ઉરમાં, ઈકિ તું ગરૂડાડ.	૧૯
મતિ દિયો મહાપ્રભુ મને, કબીરચરિત્ર ગાઉં સાર;	
માળા જપવા મન કરું, કબીર પમાડો પાર.	૨૦
સદ્ગુરૂ સાહેબ સમરીને, કબીરના ગુણ ગાશ;	
માલિકાના પ્રભુ મેર છો, મુકુંદ પૂરાણ આશ.	૨૧

કહવું ડ બું.

રાગ ગોડી.

શ્રીકાશી ક્ષેત્ર મહાપાવન, ત્યાંહી પ્રગટ્યા કબીર ભગવન;	
મુક્તિપુરીમાં મુગત દેવા, સત્ય સાહેબની સત્ય સેવા.	૧
નીચ ઉંચનો ટાળવા ભેદ, પ્રાકૃત રૂપે કરવા વેદ;	
શ્રીશુકે ધર્યો અવતાર, તેના જન્મનો કહું સાર.	૨
મુમના જાત વિપે મહાન, નીમા નામે કરું ગુણગાન;	
મહાપવિત્ર તે આચારી, મહાધર્મમાં મતિ સારી.	૩
નુરી નામે નારી જાણ, મૂકે ક્રષિપત્ની તો માન;	
મહાપતિવૃતા સતી સહી, ગુણ ગવાયે જહિં તહિં.	૪
પસરી કીરત ઘણી પુર માંય, ચાલે સત્યની સાહી યાંહિ;	
પૂર્ણજન્મે કર્યું બહુ કષ્ટ, શુક સુતરૂપે જડિયા સ્પષ્ટ.	૫
નહિ સંતાન તેને જાણ, આકાશનું સંતાન મેઘ માન;	
નવ બીજું ધરે કદા, આર વર્ષ અનાવૃષ્ટિ હોય જદા.	૬
તે વિધે ન સંતાન જાણ, નીમા નુરીએ પ્રગટ્યું માન;	
છે એક દિવસનો સમા જોગ, નીમો સ્વધર્મમાં છે આરોગ.	૭

- તે ઊઠી પ્રાતઃકાળે વેલો, ગયો સૂત્રનો ધંધો સાધવા પેલો;
મહાપવિત્ર ગંગા નદી, કર્યું સ્નાન તેમાં રામ વદી. ૮
- પછે સ્વધર્મનો કરી સ્વીકાર, સતસાહેબનો પામી પાર;
સૂત્ર ધોવા લાગ્યો જાણુ, તેનાં મૂઢમતિ કરું શું વખાણુ. ૯
- કાંઈ જદવા તદવા ભાખું, જાણું તેટલું શેષ ન રાખું;
સૂત્ર ઘોઈ ચાલ્યો ઘેર, ઘઈ તેની તો શી પેર. ૧૦
- તેહતાણું કરું વરાણુન, શ્રીકૃષ્ણીર ગુણુ ગાવાનું છે મન;
નીમો વાટે ચાલી આવે, એવે એક સુત ભવશે ભાવે. ૧૧
- નહિ અવર જવર કોતણો, એકલો સુત જાણે અધુના જણ્યો;
પડ્યો માર્ગમાં પાદ પછાડે, મધુર મધુર મુખે સ્વર કાઢે. ૧૨
- રડવામાં સતસાહેબ ભાખે, ઉઠું આંહાં અસત્યને નાખે;
નહિ વસ્તી કોશ પર્યંત, નહિ કોઈ ત્યાંહે જંત. ૧૩
- વટ વૃક્ષની નીચે જાણુ, મહાપ્રભુજી સૂતા નિરવાણુ;
જોયો નીમાએ સંતાન, વસે પ્રકાશ કોટિ ભાણુ. ૧૪
- ગયા પાસે ચાલી તેહ, જોઈ રૂપ પામ્યા સંદેહ;
અરે આ તે પુત્ર કોનો હશે, બાળરૂપ જોઈ દયા મન વસે. ૧૫
- નવ માતા કે કોઈ પાસ, દુઃખ જોઈ થયા ઉદાસ;
ગયા બાળકની પાસે સંત, મહારૂપ જોયું મહંત. ૧૬
- ઊભી બાળક ઉંચલી લીધો, સતસાહેબે પુત્રજ દીધો;
ખોલ્યા ચાલ્યા વિણુ તેહ હાલ્યા, જઈ સ્ત્રીને પુત્ર તો આલ્યા. ૧૭
- તે પાણુ પામી આનંદ, જોયો પુત્ર તે આનંદકંદ;
મહામનોહર રૂપરાજે, કાંતિ જોઈ સૂરજ લાજે. ૧૮

૧૫ ભવશે ભાવે—શિવના જવો ભાવે એવો અથવા ભવ (સંસાર)ને
શોભાવે એવો. ૧૨ અધુના—હમણા.

- મહિમા છે સર્વને માથ, જોઈ ખુશી થયો સંત સાજ;
 આનંદની હેલી થઈ તદા, ભાગ્યોદય થયો આપણો સદા. ૧૯
- પુત્ર રૂપિયું મળિયું રત્ન, રાખીએ તેનું કરી જતન;
 એમ કરીને પુત્ર લીધો, તેને પારણે પોઢાવી દીધો. ૨૦
- વિવિધ પેરની લીધી સંભાળ, હસતાં રમતાં ઉછર્યો બાળ;
 ઘણા દિવસ ગયા એમ વહી, બાળ મોટો થાતો સહી. ૨૧
- તેહ કબીર સાહેબ કે'વાયા, જેની સાહેબરૂપ મનાઈ કાયા;
 સંત માથે મોટા મહંત, જેનું અતિશે નિર્મલ ચંત. ૨૨
- હોય હરિના જન્મ અનંત, વિધ વિધ રૂપે લીલા ગાય સંત;
 તેમ શ્રીકબીરના ગુણગાન, જન્મતાણું વિવિધ અનુમાન. ૨૩
- કરું જેતી મતિ તેતું વર્ણન, સત્સાહેબ ગુણ ગાવા મન;
 સુણ્યું સંત મહંતને મુખે, બેઠ્યું ગ્રંથો માંહીથી દુઃખે. ૨૪
- જે જે મળિયું સુણિયું યથા, કે'વી તેની કથા તથા;
 ગાઈ બીજે કે'વાય જન્મ, સત્સાહેબ જેહ અજન્મ. ૨૫
- સુણો સંત મહાગુણધામ, ભજે સત્સાહેબનું નામ;
 મુકુંદ ગાય ગુણ સાર, કરો નિર્મળ મતિ દવ મોરાર. ૨૬

કરુનું ૪ થું.

દ્વિતીયજન્મબેદકથન.

રાગ મા૩.

- કોઈ કથાંતરમાં એવી વાત, કે નીમો ના'વા ગયો રે;
 વેલો ઊડી તે અવિધાર, સુત જોઈ સુખી થયો રે. ૧
- રાત્રી પૂરણ એક પ્રહર, તે સમે ઊભો ગંગમાં રે;
 જાતિ મુમનાકેરી સાર, તોયે નિર્મળતા જેવી નંગમાં રે. ૨

૨૪ જેતી-જેટલી. તેતું-તેટલું. દુઃખે-કષ્ટે.

કરે ગંગામાં નિત્યે સ્નાન, વે'લાં ઊઠી પ્રભાતમાં રે;	
ભજે નિશદિન સાહેબ નામ, દિવસ રાતમાં રે.	૩
એવે તણાતું આવ્યું એક, તુમકું ક્યાંઈથી રે;	
આવ્યું નીમા કેરે હસ્ત, પુત્ર પામ્યા માંઈથી રે.	૪
તુંબ લેઈ નિકળ્યો બા'ર, તીરે જઈ તોડિયું રે;	
મહાજુક્તિ સાથે જાણ, તુંબને ફાડિયું રે.	૫
નિકળ્યા માંઈથી કબીર દેવ, લઈ ઘેર આવિયો રે;	
સોંપ્યો તે સ્ત્રીને તે સંતાન, મનમાં ઘણું ભાવિયો રે.	૬
એવો જન્મ કહે ઘણા સંત, કબીર મહંતનો રે;	
મુકંદ ગુણ શા ગાય, ભ્રમિત જેહ ચંતનો રે.	૭

કડવું ૫ મું.

તૃતીયજન્મભેદકથન.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

કોઈ ગ્રંથમાં એવી વાત, મહાઅલૌકિક વિખ્યાત;	
ગામ બાહેર નીમાની શાળ, ત્યાંથી લાગી પુત્રની ભાળ.	૧
તેહ રીતિનાં કરે વખાણ, ગોતતાં ગુણ મળે મુક્ત જાણ;	
સુણે સાંભળે સંતનું નામ, તેને મળે મહા મોડું ધામ.	૨
વે'લાં ઊઠી નામો નામ, શાળ માથે ગયો લઈ કામ;	
કરે કામ ને જપતો રામ, એવે એક શબ્દ સુણ્યો અનામ.	૩
બાળકરૂપે કરે રદન, એવું સંભળાયું તે વન;	
કાર્ય મૂકી નીમો જુએ, મન ઉપજ્યો સંશય ખૂએ.	૪
આવ્યો જેહ દિશાથી શબ્દ, તેમાં જવા કર્યું મન લખ્ધ;	
અરપરે ભમ્યો ઘણેરું, નિશ્ચિંત ઊભો રહી થયો હેરું.	૫

ઘોર અંધારી હુતી રાત, એવે થયો નિર્મળ પ્રભાત;
 વળી સુણ્યો એવે શબ્દ, નીમાનું મન થયું લબ્ધ. ૬
 અરૂપરૂ જોયો જઈ પુત્ર, આ તે રવ થતો હશે કુત્ર ?
 એવે ભાગીરથીકેરી તીર, રૂદન કરતો સંભળાયો વીર. ૭
 નીમો તેણી દિશાએ જાય, શબ્દ સુણી રળી થાય;
 જેમ મોતી છીપમાં પાકે, સ્વાતિ જળ જોઈ જેવું હાકે. ૮
 તેમ જોઈ નીમાને જાણ, છીપમાં રહ્યા બાળે કરી વાણ;
 દીપાવવા ભક્તનાં અંગ, જમાવવા પ્રક્ષરસ અભંગ. ૯
 છીપમાંથી થયા ઉત્પન્ન, નીમે છીપમાં દીઠા ભગવન;
 જઈ છીપ તે કરમાં લીધી, ઉઘાડતામાં આશા સીધી. ૧૦
 જોઈ પુત્ર રૂપ રતન, ચાલ્યો કરતો લઈ જતન;
 ગયો ગોરી પાસે તેહ, સોંપ્યો પુત્ર મળિયો જેહ. ૧૧
 એવી રીતે થયા ઉત્પન્ન, એમ ગ્રંથમાં લખિયું મહાજન;
 સુકુંદને કશું ઘણું સંત, ગુણ ગાઈ નિર્મળ થયું ચંત. ૧૨

કડવું ૬ કું.

ચતુર્થજન્મભેદકથન.

રાગ સામેરી.

મહાગુણજ્ઞને જ્ઞાન શાલી, એક રામાનંદ સ્વામી;
 જગતમાં વિખ્યાત મહાજન, જેને સંગે તૃયા મહાકામી. ૧
 અપાર લીલા અનેરી તેની, મૂઠ શાં કરું વિખ્યાણ;
 પક્ષી સાગર ચંચની પેરે, કરું રામાનંદ ગુણનું ગાન. ૨
 વાચા અવિચળ સ્વામીની, જુગ બાધે મનાય;

- અર્થાં ઘણા પાસે આવીને, ચાણી સ્વામીના સાંચ. ૩
- એક બાળ વિધવા શૂદ્રની નારી, આવતી સ્વામી પાસ;
- ઘણે પ્રકારે પૂજન કરતી, મુક્તિની મનમાં આશ. ૪
- પૂજા પરમેશ્વરની કરતાં, ઘણા દિન તો વીતે;
- ક્ષણ માત્રમાં સંત તો રીઝે, સેવે નિર્મળ ચિત્તે. ૫
- ગંગામૈયા નામ બાઈનું, નિર્મળ ગંગા જેવી;
- સ્વામીએ જોઈ સંતાપ ટાળવા, વાચા વદિયા કેવી. ૬
- એકદા પ્રાતર આવી ઊભી, કર્યા દંડ પ્રણામ;
- પાદ માંહે મસ્તક મૂક્યું, જોઈ રીઝ્યા રામાનંદ સ્વામ. ૭
- પુત્રવતી તું નારી હોજે, એમ વદિયા મુખ;
- વિધવા બાઈ જાણી નહિ, તે મૈયાને પ્રગટ્યું દુઃખ. ૮
- કર જોડી સ્વામીને કે'છે, મહારાજ દીધો શે શાપ;
- પૂજનું કૃળ ખોટું પામી, થયો (તનમાં) ઘણો પરિતાપ. ૯
- સિદ્ધવચન સ્વામીતાણું, થાતાં જીવ મમ જશે;
- હું બાળ વિધવા છું સહી, હવે મુજથી શે રહેવાશે. ૧૦
- પુત્ર થવાનું વર દઈખેડા, સ્વામી કરવું કેમ;
- રૂદન કરતી રામા ઊભી, માગે સ્વામી પાસે ક્ષેમ. ૧૧
- સ્વામી મન પશ્ચાતાપ કરે છે, અરે આ તે હવું કેમ;
- કઈ વિધિએ મારે કરવું, આ સ્ત્રીકેરું ક્ષેમ. ૧૨
- સ્વામીએ વિચાર કરીને, બાઈને કહ્યું ત્યારે;
- પૃથ્વી ચળે સાગર સૂકે, મિથ્યા વચન ન થાય ક્યારે. ૧૩
- આંસુપાત કરી અવનિ આજોડે, હે સ્વામી હવે શું થાશે;
- સ્વામી કહે દોષ તને ન લાગે, તારો પુત્ર મહંતજ થાશે. ૧૪

- કીર્તિ જુગો જુગ પ્રસરશે, જન્મતા સુધી ન જાણે કોઈ;
 શાપાનુગ્રહ એવો કીધો, સ્વામીએ વિચારી સોઈ. ૧૫
- તીર્થાટનનું નામ દેવડાવી, તે બાઈને રાખી ત્યાંય;
 મહાપ્રકાશિત રૂપ હવું, ઉદરે શુકલ આવ્યા જ્યાંય. ૧૬
- પૂર્ણ નવ માસે પ્રગટ હવા, નવ જાણી કોઈએ વાત;
 શુકદેવ રૂપે સંતનો ઉદ્ભવ, નારી વિધવા જાત. ૧૭
- તે સુત સોંપી સંતને, ગઈ વિધવા ઘેર;
 જ્ઞાનામૃત પય પાઈ ઉછેર્યો, રામાનંદ કરી (ઘણી) મે'ર. ૧૮
- સાથે રાખી વિદ્યા ભણાવી, જેહ ભણી ગણી જાયા;
 ષટ્ચરિત્રની સાથે જીતી, મોહકારિણી માયા. ૧૯
- તે સુત તે કબીર હુઆ, એમ કહે ઘણા ગ્રંથ;
 સુકંદ અદ્વૈતનો ચલાવ્યો, જેણે મોટો પંથ. ૨૦

કહવું ૭ મું.

પંચમજન્મભેદકથન.

રાગ ધનાશ્રી.

- ઘણા ગ્રંથે મહંતની વાત જ, જે મંદમતિ કહું વિખ્યાત જ;
 સુણો શ્રોતા સર્વે સાચી જ, રખે માનતા કોઈ કાચી જ. ૧
- હરિનાં રૂપ હોયે અપાર જ, જક્ત જોઈ કરો તેનો વિચાર જ;
 કેતે રૂપે વા'લો વિરાજે જ, જન્મ ધરતો ધર્મને કાજે જ. ૨
- કરવા અદ્વૈત ધર્મનું સ્થાપન જ, શુકદેવે વિચાર્યું મન જ;
 ચાતુરમાસમાં પરજન્ય પડતો જ, એકાએકીએ મેઘ ચઢતો જ. ૩
- તે સમયે ત્યાં નિરધાર જ, વૃષ્ટિરૂપે વર્ષ્યા સાર જ;
 શૂન્યમાંથી પડ્યા મહાસંત જ, આવ્યા નીમાને હસ્ત મહંત જ. ૪

નીમા તુરીએ રક્ષણ કીધું જી, જ્ઞાની મુતતાણું સુખ લીધું જી;
મુકંદ એમ વૃષ્ટિથકી હુઆ ઉદભવ જી,
અવનિ માંહી અવતર્યા મહાભવ જી. ૫

કડવું ૮ મું.

પદ્મમજન્મભેદકથન.

રાગ જીઝુમલાર.

દક્ષણ દેશ મહાપાવન, તે મધ્યે કાશીપુર એક ગ્રામ;
કાશીપુરી જોવો છે મહિમા, જ્યાં શ્રીમંતનાં ઘણાં ધામ. ૧
મહાઅરણ્યમાં એક ધનીએ, રૂપ ખાણાવા માંડ્યો;
અપાર દીન જન ત્યાંહી વસતા, જોણે ઉદર સંતાપ છાંડ્યો. ૨
ઘણા ગરીબ મજુરી કારણ, આવી વસિયા ત્યાંહી;
એક યવનસ્ત્રી સાથે હુતો, તે ગરીબ જન માંહી. ૩
રૂપ ખાણતાં તેને લાધી, એક મનોહર પેટી;
નિર્મળ મન સ્ત્રી પુરષકેરું, ચંતથી ખોટી આશા (જોણે) મેટી. ૪
પેટી વસ્ત્રમાંહે વિટાળી, જેથી થયું ન કોઇને જાણ;
સ્ત્રી પુરૂષે જઇ ધનિકને સોંપી, જે ખરચતો ધન નિરવાણ. ૫
તેણે પેટી સ્વકર ઉઘાડી, નિકળ્યો માંહેથી સંતાન;
નિષ્ઠા જોઇ યવનકેરી, શેઠે આપિયું ઘણું માન.
શુદ્ધ બુદ્ધિએ આવી સોંપી, જે પેટી મમ કરમાં;
ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવાર છે મારે, સંતાન તારે નથી ઘરમાં. ૭
આ પુત્ર હું તુજને અરપું છું, એને લઇ જા આજ;
પોષણ કાને ધન સમર્પ્યું, દીન થયો મહારાજ. ૮
ભૂમિમાંથી થાપણ નીકળે, તેમ કબીર થયા ઉત્પન્ન;

એવી કથા ગ્રંથે ભાખી, મહાસંતતણી પાવન. ૯

પદ શાસ્ત્ર ને વેદ ચારે, ભાણી હુઆ ઉત્પન્ન;
પદ શાસ્ત્ર રૂપે પદ જન્મ ભાખ્યા, સુણયા જાણયા જેહ મન. ૧૦
અપાર લીલા મહંતકેરી, તેના ગુણ શું ગઇએ;
માલિકામાં મેર ગ્રંથો છે, મુકંદ વર્ણવી સુખી થઇએ. ૧૧

કડવું ૯ મું.

રાગ ખિલાવર.

ઇશ્વર જન્મ અપાર વિધે જેમ, માનો કબીરતાણા સહુ તેમ;
ઇશ્વર ધરે અવનિ માથે અવતાર, તેમ કબીર હુઆ નિરધાર. ૧
ઇશ્વર ફેડે અસુરનો તાપ, (તેમ)કબીરે ટાળ્યો અધર્મિનો સંતાપ;
બાળપણું ગાળ્યું મહાસંત, આનંદ ઉત્સવશરે મહંત. ૨
નિશદિન નિર્મળ મન, (જેવાં) પિતા માત તેવો થયો તન;
જેમ ઇશ્વર અવતાર ગ્રહે, (તેમ)બાળપણાનાં સુખ દુઃખ સંત સહે. ૩
માત પિતાશુ કરે મોજ, હઠિલાપણું કરતા રોજ;
ધર્મ યવનનો ધ્યાને ન ધરે, શુદ્ધ અદ્વૈત માથે મનસા કરે. ૪
એકે ધર્મ ન ચિત્તમાં ચોટે, અદ્વૈત ભાવમાં મનસા લોટે;
મન નિશદિન તદાકાર, નિજરૂપ માને મોરાર. ૫
પિતામાતા ઉપદેશે ઘણું, તેમ (તેમ) મન દઢ થાયે બમાણું;
જાણ્યું માતાએ અવનવું જાણુ, લગ્નતાણું કર્યું મંડાણુ. ૬
સંસારમાં સાંધ્યા સંત, જાણે અદ્વૈતનું મઠે ચંત;
રૂપા નામે રૂપાળી નાર, તેથી સંસારનો સાંધ્યો સાર. ૭
નારીએ વિલાસ કરવા માંડ્યો, જેહ કબીરે તન મનથી છાંડ્યો;
જોગી જોગીને કેમ બને, નારી અટવાયે ઘણું મને. ૮
તેને કહી કબીરે વાત, માનો મારું તો ટળે ઉચ્ચાટ;

- અમો જે કહીએ તે સે'વું, તો સુખી થઇ ઘરમાં રે'વું. ૯
- રૂએ અમારી સર્વે વાત, તો તો સંસાર કરું વિખ્યાત;
નહિ તો મૂકિયે પડ્યું સર્વ, ન રૂએ સંસારનું પર્વ. ૧૦
- જેઠ સંતની નિર્મળ મતિ, તેના જેવી થઇ રૂપવતી;
બહુ કુળે માત ને તાત, પામ્યાં પરમપદ સાક્ષાત. ૧૧
- કબીરભક્તને નારી જેહ, રહ્યાં બંને નિઃસંદેહ;
મન ધાર્મિક અતિ ઘણું જાણુ, તદ્દપિ થાયે ન કંઈ નિરવાણુ. ૧૨
- જાણી જોઇને અજ્ઞાન આણ્યું, સ્વયં રૂપ મનુષ્યાદેહ જાણ્યું;
જૈન ચાર્વાક કે જૈન જાણુ, રામ કૃષ્ણ કે સેવું ભાણુ. ૧૩
- નવ ગ્રહ કે શશિ પૂજું, મન કે' એક નહિ કો દુજું;
એમ હરનિશ ચિંતા થાય, સ્વધર્મ કારણ કરી ગુણ ગાય. ૧૪
- ખજ ઉકાળી વસ્ત્રને લાવે, ઉદર લોભગ સંતને નવ લાવે;
એવે સુણી વાત અનેરી, રામાનંદસ્વામી પૂઠે મારે ફરી. ૧૫
- કોઇ સંતે કહ્યું ત્યાં આવી, તેની વાત હૃદમાં લાવી;
રામાનંદ કરે તુને શિષ્ય, તદા મોટું તારું રે ભવિષ્ય. ૧૬
- પણ મહાસ્વામી તને ના ઇચ્છે, યવન જાતિ મનથી ના વાંચ્છે;
એતું કહી ગયા સંત જાણુ, રામાનંદસ્વામીનું કરી વખાણુ. ૧૭
- કબીરે મનની સાથે ધાર્યું, કરશે રામાનંદ કારણ માફું;
તેમની ખોળ કરે નિશદિન, મઝમાં જવાનું કરે ઘણું મન. ૧૮
- દીરાત ઇચ્છે મનમાંય, તદ્દપિ જઈ શકે નહિ ત્યાંય;
એવે જાણી વારતા એક, તેના મનમાં કયેા વિવેક. ૧૯
- સ્વામી સ્નાન કરવા સંચરે, તે વિધે મમ કારણ સરે;
ઊઠી પ્રાતઃકાળે એકવાર, બેઠો માર્ગતાણી મોઝાર. ૨૦

- સ્વામી સ્નાન કરવાને ગયા, કબીર મનમાં આનંદી થયા;
વાટ જોઈને બેઠા ઘણા, રામાનંદમાં એકરૂપ બન્યા. ૨૧
- એવે ષટ્કર્મ કરીને સ્વામી, ચાલ્યા આવ્યા જ્ઞાનના ગામી;
ઊડયા કબીર તેણીવાર. સ્વામીને કર્યા દંડવત્ નમસ્કાર. ૨૨
- હુસ્ત જોડી ઊભો પાસ, કરો રામાનંદ તમારો દાસ;
દીન ઉપર દયા કરો સ્વામી, મમ ઉદ્ધાર કરો બહુનામી. ૨૩
- બોલ્યા સ્વામી દીનપણું જોઈ, નાખ સંશય મારો તું ખોઈ;
ત્યારે કબીર બોલ્યા સુણો સ્વામી, મારે વાત કે'વી ન નકામી. ૨૪
- મુમનાકેરી મારી જાત, મારે કે'વી સાચી વાત;
ધ્યાન તમારું દૃઢ હૃદયે લાગ્યું, તમારા વિના સર્વે મેં ત્યાગ્યું. ૨૫
- મારું નામ કબીર એવું છેય, લોક વ્યર્થ સાધુ સાધુ કે'ય;
સુણી સ્વામી થયા મન દુઃખી, ઉપદેશ દેવાય નહિ અમિ મુખી. ૨૬
- અવનિ માથે થાય જે પાપ, જાણો યવન નામનો (તે) સંતાપ;
શિષ્ય થા તું કોઈના જાણ, કર સ્વધર્મતાણાં તું વિખાણ. ૨૭
- એમ કહીને સ્વામી ચાલ્યા, કબીરતાણા મનોરથ ટાળ્યા;
ઘણી દીનતા કબીરે કીધી, સ્વામીએ નજર કરી નહિ સીધી. ૨૮
- નિરાશ થયા મહાભક્ત, પાણ મન સ્વામીમાં આસક્ત;
ઘેર આવ્યો નિરાશી ધરી, પણ એક મનથી પ્રતીતિ કરી. ૨૯
- જેમ ભીલ તૈયો ગુરૂ કરી, દ્રોણાચાર્યને મનમાં ધરી;
ત્યમ મારા ગુરૂ સ્વામી રામાનંદ, એવો મનમાં ધર્યો આનંદ. ૩૦
- નિશદ્ધિન ભજન સ્વામીનું કરે, રામાનંદનો શિષ્ય એવું ઊચરે;
એક દેવ ગુરૂ મારા એહ, રામાનંદનું ભજન કરે તેહ. ૩૧
- લોકને વદે મુખે ગાણ, રામાનંદની ભક્તિ સાણ;

- નિત્ય નિયમ રાખ્યો એક જાણ, એક પ્રહર કરવાં વિખાણ. ૩૨
- કરમાં તાલ શ્રે'વી જાણ, (હે) રામાનંદ સ્વામી હું અજાણ;
તમે શિષ્ય કરીને પાવન કીધો, બોધ યવનને રૂઝો દીધો. ૩૩
- નવ ગણ્યો તમે જ્ઞતિ ભેદ, નવ ગણ્યો તમે ધર્મ ઉચ્છેદ;
ધન્ય ગુરૂ મહાંત મહારાજ, કરી કળીરની શુદ્ધ કાય. ૩૪
- એમ ભજન નિશ્ચિત કરતો, સ્વામીના ગુણગાને મન ઠરતો;
એક પ્રહર કરે કીર્તન, મનસાકૃત રીઝવે ગુરૂજન. ૩૫
- અવનિ માથે બીજો નહિ કોઈ, (એમ) રામાનંદ કીર્તનની કરે સોઈ;
પસરી વાત તે કુરની માંય, થઈવાત સ્વામી બેઠા'તા બ્યાંય. ૩૬
- કરી કીર્તિ કળીરની લોકે, હુણું સ્વામી વાણું મન ચાંકે;
મેં કળીર શિષ્ય નધી કીધો, મેં ગુરૂનો લા'વો નથી લીધો. ૩૭
- મહામલિન યવનની જ્ઞત, મારા વખાણની કરે શી વાત;
મિથ્યા જગત તે મિથ્યા બોલે, સત્યાસત્ય મનથી નવ તોલે. ૩૮
- છોટા બડાની જે મનમાની, ખરી બોટી બકતે કા'ની;
ચાહુકો ક્યા કે'ના સાર, જ્યાકે હૃદે ન શુદ્ધ બિચાર. ૩૯
- એમ કહી સ્વામી થયા શાંત, ત્યારે બોલ્યા કેતા ત્યાં મહાંત;
સ્વામીના મહા જે શિષ્ય, બોલ્યા તેહ વાતનું ભવિષ્ય. ૪૦
- સત્ય વાત મહારાજ એહ, કળીર સેવા સાધે છે નિઃસંદેહ;
એક પ્રહર કરે છે કીર્તન, ધ્યાન ધરે આપનું ખરેમન. ૪૧
- સ્વામીને મન વશી તે વાત, સુણી સાચી કળીરની ખ્યાત;
હર્ષ શોક આણી એમ બોલ્યા, જ્ઞાની મન માંહે ઘણું ડોલ્યા. ૪૨
- નજરે જોઈ ત્યારે માનું એહ, થાય મન મારું નિઃસંદેહ;

૩૫ મનસાકૃત-મનથી માનેલા. ૩૯ બકતે-બકે છે. કા'ની-કાહાણી.
ચાહુકો-એને (કળીરને). ૪૦ કેતા-કેટલાક.

કોઇએ વાત કરી આવી ત્યાંહી, કબીર હવે એસશે ભજન માંહી. ૪૩
 દૃષ્ટિએ જોવું હોય સ્વામી, ચાલો હું સંઘાતે બહુનામી;
 ગયા તેની સાથે પરમધામ, નિકટ ઊભા રહી નિરખ્યું કામ. ૪૪
 કડતાળ ઝાલી કર માંય, પ્રથમ જપિયા સ્વામી જ્યાંય;
 દૃઢ મન કરી લગાડી તાળી, જાણ્યા તન મનથી સ્વામી વનમાળી. ૪૫
 એક તુહિ એક તુહિ લેઈ નામ, ભજતો રામાનંદ જ્ઞાનના ધામ;
 વદતો શિષ્ય કર્યો મુને સ્વામી, યવનરૂપની ઝાંખી વામી. ૪૬
 ધન્ય દેવ મહાદયાળ, યવન બાળની કરો પ્રતિપાળ;
 સર્વ શિષ્યમાં મહંત કીધો, તેથી કબીરતણે અર્થ સીધ્યો. ૪૭
 એવું વેણ કહીને તાળ વાચે, રામાનંદ સ્વામીના ગુણ ગાયે;
 ચઢી સ્વામીને રીસ અપાર, મુણ્યો કબીરનો અસત્ય ઉચ્ચાર. ૪૮
 પડખે ઊભા ઊભા એમ બોલ્યા, ક્યારે શિષ્ય થયો તું બોલ્યા;
 તે વાત કબીર નવ જાણે, એકતાર ભજનમાં આણે. ૪૯
 જવ બોલ્યો નહિ યવનબાળ, દ્રોધ પામ્યા સ્વામી તત્કાળ;
 પાદુકા પાયમાં પેંરી જેહ, મારી કબીરને ભાળમાં તેહ. ૫૦
 હૃદય ભેદાઈ ગયું નિરવાણ, રૂઢિર નીકળ્યું ત્યાંહી તો જાણ;
 કબીર જાણે નહિ કાંઈ તેહ, લાગ્યો ગુરુભજન કરવા જેહ. ૫૧
 રામાનંદ સ્વામીનું જપતો નામ, એકતાર તેને અન્યનું શું કામ;
 દેહ પડે તો પડે આજ, એકતારી ન ભૂતે કાજ. ૫૨
 તે વિધે મહામસ્ત કબીર, એકતામાં વડેરો વીર;
 ભજનની ધુન મોઝાર, પ્રહાર નવ ગણ્યો લગાર. ૫૩
 સ્વામી જોઈ દૃઢતા મન, કબીર ઉપર થયા પરસન;
 માગ્ય માગ્ય કહ્યું એવું મુખે, તોય કબીર બોલ્યો નહિ મુખે. ૫૪
 ભજનનો પ્રહર ગયો જેહ વાર, શાંતિ પામી કર્યા નમસ્કાર;
 દૃઢ મન જોઈ સ્વામી રીઝ્યા, યવનશિષ્યની ભક્તિમાં ભીજ્યા. ૫૫

વધા મુખે ન લાગી વાર, મન ગમતું માગો આ વાર;	
કબીર કે' થયા જો પરસન, પ્રલં દેખાડો કરું દરશન.	૫૬
ગુરુભક્તિ ન ભૂલું કદા, હરિ ગુરુ સ્માર્ણ રહે હું ને સદા;	
તથાસ્તુ કહી વળિયા સ્વામ, કબીર ત્યાંથી પામ્યો સુંદરશ્યામ.	૫૭
મહિમા વાધ્યો અવનિકેરે માથ, ફરતા તેહ રામાનંદ સાથ;	
ગુરુ ઉપદેશની કહી વાત, થયો કબીરસંતને જેમ સાક્ષાત.	૫૮
સંતમાહાત્મ્ય શું કથે મુકુંદ, જેહ બુદ્ધિતણિ મહામંદ;	
તદપિ પક્ષી સાગરની પેર, કરજો મુકુંદને શ્રીહરિ મે'ર.	૫૯

કડવું ૧૦ મું.

કવિત.

ગુરુ કૃપાતેં કબીર, બીરનકે બીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, સંતાશિર તાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, ધીરનકે ધીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મક્તનકે રાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મીરનકે મીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતે કબીર, ગ્યાનનિધિ પાજ હે;	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, પીરનકે પીર હુણ,	
ગુરુ કૃપાતેં કબીર, મુકુંદકી માજ હે.	૧

રાગ મા૩.

ગુરુકૃપા પામ્યા, કબીર જોણી વાર;	
જ્ઞાનભાતુ પ્રકાશતાં, ટળ્યો સહુ અંધકાર.	૨

૫૯ પક્ષી સાગરની પેર—જેમ પક્ષી સમુદ્રમાંથી ચાચ ભરીને પાણી લે છે તેમ. ૧ માજ—માઝા.

- આવરણ હેતુ તે અલગ થાતાં, થયું સ્વયં પ્રકાશ;
કીર્તિ પસરી ચહુ દિશે, સ્વયંરૂપ ઉજ્જશ. ૩
- કળીર કળીર સહુકો કહે, કળીર ગાય શુદ્ધ ઝ્યાન;
અદ્વૈત ઐશ્વર્ય અંગમાં, સંતમાં પામ્યા માન. ૪
- અનેક શિષ્ય ગુરૂતાણા, થયા કળીર મહાંત;
ઇન્દ્રિયનિગ્રહ બહુ કર્યો, વદતા જન સહુ દાંત. ૫
- ટેક ધરી કળીરજી, સ્વયંકૃત શ્રમથી સાર;
નિર્વાહ કરવો આપનો, દહ ધાર્યો વિચાર. ૬
- પૈરાગ્ય મહામનમાં ધરી, જગત જાણે મિથ્યાય;
મંદિર ધર્મ સ્થાપ્યો નહિ, અદ્વૈતના ગુણ ગાય. ૭
- નવનવાં કીર્તન નિત્ય કરે, પિંગળ કરે પ્રમાણ;
છંદ રચે એવા ઘણા, થયા અવનિમાં જાણ. ૮
- વણકરનો વ્યાપાર જે, પિતાતણે જે સાર;
નિશ્ચિન મનમાં તે ધર્યો, અવર ન કાંઈ વિચાર. ૯
- દર્શન આવે લોક બહુ, તેનાં કરે સ્વયં દંરશન;
નિરાભિમાનપણુ હાલી, જન થાય ઘણા પરસન. ૧૦
- શ્રીમંત ધન અરપે ઘણું, કળીર કરે નહિ સ્પર્શ;
સ્વય ઉપાર્જિત ધન ગ્રહે, થાય તેથી ઉત્કર્ષ. ૧૧
- ઘણા જન વદતા સહી, મંદિર અરણું સાર;
તે માંહી વસવું તમો, મૂકો વણકરવ્યાપાર. ૧૨
- ખાઓ પીઓ કીર્તન કરો, મૂકો માથાફોડ;
કળીર ન માને ઔઘટું, સ્વકૃતમાં પો'ચે કોડ. ૧૩
- એમ ઘણા દિન નિર્ગમ્યા, રૂપા નારી સાથ;

સંતાન હવે તેને સહી, હરિજન સર્વને માથ.	૧૪
કમાલ નામ તેનું ધર્યું, મહાશિરોમણિ સંત;	
અમૃતથી અમૃત સવે, પિતાથી નિર્મળ અંત.	૧૫
બાળપણું તેનું ગયું, થયો મોઢેરો બાણ;	
તેહતાણું વર્ણન કરું, પણ મારી બુદ્ધિ અબાણ.	૧૬
સોળ વરસનો સુત થયો, પિતાથી દુણો પૈરાગ્ય;	
અદ્વૈત ધ્યાન મનમાં અતિ, નહિ ધન તનમાં અનુરાગ.	૧૭
આજ્ઞા માગી પિતાતાણી, તીર્થયાત્રાએ જાય;	
અટાણુ કરી અતિશે સહી, નિર્મળ જળ ત્યાં ના'ય.	૧૮
સંત મહંતને જઈ મળે, વદે ન ગર્વની વાણ;	
ઈમ અવનિ સઘળી ફર્યો, કરું શું હુંય વખાણ.	૧૯
ફરતો ફરતો આવિયો, ચિત્રકૂટ મોઝાર;	
નાગર વણિક નામે હુતો, દીઠો તેણે સાર.	૨૦
કબીરકેરો સુત સમજી, તેડી લાવ્યો ઘેર;	
મહાઆગ્રહે રાખિયો, ભજનની પ્રીછવી પેર.	૨૧
ભજન કીર્તન ગાયાં ઘણાં, પિતાકૃત જે સાર;	
વણિક રીઝ્યો અતિ ઘણો, કર્યો મન વિચાર.	૨૨
દીનતા જોઈ બાળની, ઇક મણિ અર્પાવ્યો ત્યાંય;	
લઈ જાં ઘેર તું બાળકા, જેથી દીનપણું જાય.	૨૩
કમાલ કે' નહિ કામનો, મણિ અમારે ભાઈ;	
ભજન કરી સુખી રહું, મોટી એજ કમાઈ.	૨૪
મણિ રાખો પાસે તમે, રીઝવો સંત અનેક;	
ખાનપાન કરાવજો, તન મનથી રાખી વિવેક.	૨૫
મણિ પાછો આપિયો, એમ કહીને જાણ;	
ઘણો આગ્રહ વણિકે કર્યો, નવ રાખ્યો નિરવાણ.	૨૬

વણિકે મન વિચારિયું, કર્યું અમો જે દાન;	
તે પાછું ક્યમ હું ગ્રહું, બાળ સમજે ન અજ્ઞાન.	૨૭
કમાલ નવ જાણે જશું, તેમ મણિ લઈ બાંધ્યો ત્યાંય;	
કમાલકેરા વસ્ત્રમાં, મણિ તાણી બાંધ્યો માંય.	૨૮
કમાલ આજ્ઞા લઈ પડ્યો, તીર્થાટણે તે જાય;	
ફરતો ફરતો આવિયો, સ્વઘરકેરી માંય.	૨૯
પિતાને આવી ભેટિયો, માતાને લાગ્યો પાય;	
પિતાએ પેરે પૂછિયું, ફરિયો તું ભાઈ ક્યાંય.	૩૦
તેણે વિગતે કહી દાખવ્યું, કીધાં તીર્થ અનેક;	
પિતાશ્રી પ્રસન્ન થયા, જોઈ પુત્રતણે વિવેક.	૩૧
કમાલે વાત કહી વણિકની, ચિત્રકૂટમાં નિપન્યું જોઈ;	
મણિ અર્પવા માંડિયો, મેં કીધો નહિ તેહ.	૩૨
કબીર મન પ્રસન્ન થયા, ધન્ય ધન્ય મારા મુત;	
વૈરાગ્ય મન એવો ધરો, તો તો જાણું સપૂત.	૩૩
પછે વસ્ત્ર સહુ મૂકતાં, મણિ બાંધ્યો દીઠો ગાંડ;	
છોડી જોયો કબીર જી, અરે મૂર્ખ તું લાંડ.	૩૪
અસત્ય બોલ્યો મુજ કને, વિપરીત કીધી વાત;	
વૈરાગ્યની વાતો કરી, હે અજ્ઞાનીના તાત.	૩૫
જન દુષ્ટ તું પુત્ર નહિ, હું પિતા નહિ જાણુ;	
પરધનથી પોપણ ચાહે, મિથ્યા વદિયો વાણ.	૩૬
કમાલ કે' કબીર સુણો, મિથ્યા નહિ મમ વાચ;	
મેં રતન ગ્રહણુ કર્યું નથી, વદું તમ પાસે સાચ.	૩૭
લોભ નહિ મુજ મનમાં, વૈરાગ્ય વસિયો પૂર્ણ;	
મેદની માયે મણિ સર્વે, મારે મન છે તૂર્ણ.	૩૮

કબીર કહે (જો) ધમિ હોય તો, મણિ આપી આવો;	
બીજી વાત રૂચે નહિ, નિર્લોભી થાવ તો ભાવો.	૩૯
પિતાવચન મુણી ચાલ્યો, કમાલ તેણી વાર;	
ચિત્રકૂટમાં ચતુર આવ્યો, પૂછતો ઘરબાર.	૪૦
શેઠને આવી પ્રણામ કીધો, આપિયો મણિ હાથ;	
મુજ પિતાને રૂચે નહિ, દ્રવ્યાદિકનો સાથ.	૪૧
સ્વ ઉપાર્જિત ભોજન ઇચ્છે, અન્યનું નવ લે કાંઈ;	
આ મણિ તમારો લીજિયે, શું કરું અમો ઇને સાંઈ.	૪૨
મણિ આપી વળ્યો પાછો, ગયો સ્વયભુવન;	
કબીર મન પરસન થયા, જોઈ સુતનું નિર્ભય મન.	૪૩
સંસાર ચલવે સંત એ વિધિ, નહિ લોભ બંધાય;	
મુકુંદ કવિ શું વર્ણવે, જ્ઞાનીતણા મહારાય.	૪૪

કંઠનું ૧૧ મું.

રાગ આશાવરી.

સ્વ ઉપાર્જિત ધનથી જાણુ રે, કરે નિર્વાહ તો નિરવાણુ રે;	
તોય ટેક ધરી એક મોટી રે, તે તો પડે ન કદા ખોટી રે.	૧
ભોજન વેળા થાય જ્યારે રે, (આવ્યા) સંત સાધુ જમાડે ત્યારે રે;	
અનેક સંત સાધુ ત્યાં આવે રે, કબીર જ્ઞાનીના મનમાં ભાવે રે.	૨
એને ભોજન અરપે વિધિ વિધિ રે, થાય નિત્ય મનોરથ સિદ્ધ રે;	
જેતું ખર્ચ તેતું ઉત્પન્ન રે, રાજ રહેતું કબીરનું મન રે.	૩
એક દિવસનો સમાજેગ રે, આવી પડ્યો સંતનો મોટો થોગ રે;	
તેને ભોજન અર્પવા કાળે રે, ધાન્ય જથ્થું કબીર મહારાજે રે.	૪
એક સહસ્ત્ર સંતની ટોળી રે, તે તો ખેડા ભરવી ઝોળી રે;	

- નાત સંત જમે એવું ઘરમાં રે, નીકળે શું પિપીલિકા દરમાં રે. ૫
- કદા નીકળે તેમાંથી જાણુ રે, સંચય કરી રાખે તેહ અજાણુ રે;
કીડી સંચે ન તેતર ખાય રે, તેમ કરે ન જ્ઞાની રાય રે. ૬
- બોજન સંતને તો દહું રે, મુખથકી ના નવ કે'વું રે;
તેની શી કરવી પેર રે, ગયા એક વણિકને ઘેર રે. ૭
- પૂછ્યું સીધું આપે તુંય રે, તારું દ્રવ્ય વાળી આપું હુંય રે;
વણિક મહાઅવિશ્વાસી હોય રે, વદ સાધુ સંતને આપે તે રાય રે. ૮
- બસેં દ્રામનું સીધું તોલું રે, તમો ન આપો તો શું બોલું રે;
શું લેજી તમારી કનેથી રે, તમે વિચારો તમારે મનેથી રે. ૯
- કાંઈ આડમાં મૂકો સાધુ રે, તો તો માગ્યું સીધું આપું બાધું રે;
કબીર કે' ન કાંઈ મુજ પાસે રે, તદપિ તારા દ્રામ ન જશે રે. ૧૦
- વણિક કે' વે'વારિયા સાચા રે, અમો નથી ભણ્યા એવું કાચા રે;
તારી નારીને મૂક ઘરાણે રે, અર્થ સરે નહિ જો પરાણે રે. ૧૧
- નથી વસવાને ઘર સારું રે, કયે પ્રકારે મન માને મારું રે;
એમ વહી હસિયો અપાર રે, મૂઢમતિએ ન ક્યો વિચાર રે. ૧૨
- કબીર સતસાહેબ એમ બોલ્યા રે, ભાઈ તેં તોલ રૂડા મન તોલ્યા રે;
મારી સ્ત્રીને મૂકું ઘરાણે રે, તો તો મનકું તારું માને રે. ૧૩
- વણિક હસી કે' હકાર રે, કબીર કે' જો જો થતો નકાર રે;
એમ કહીને ઘરેં આવ્યા રે, રૂપાના મને ઘણા ભાવ્યા રે. ૧૪
- સ્વામી સંતને કાજે શું લાવ્યા રે, આજના દિન મનથી ભાવ્યા રે;
કબીર કે' નારી વિપરીત રે, વણિક બોલે સૂઝી રીત રે. ૧૫
- ભાસે મૂઢમતિને કૂકું રે, ગારે મનથી છે તે રૂકું રે;
કે' તારી નારી મૂક ઘરાણે રે, ધ્યાન્ય લેવાનું મનકું માને રે. ૧૬

નારી ચાલો તમો મારી સાથ રે, ધર્મથી બીજું નહિ કંઈ માથ રે;
 અજ્ઞાકારી નારી સારી રે, ગઈ કબીરની પૂઠે વિચારી રે. ૧૭
 વણિકનેકે' રાખો આ નારી રે, સીધું આપો માણ્યું સંભારી રે;
 વણિક મૂઠમતિ લજ્જા પામ્યો રે, અધીરતાનું અદૃઢપણું વામ્યો રે. ૧૮
 માગી નારી હસતાં હસતાં રે, તે તો હાટડીએ આવી વસતાં રે;
 મૂઠમતિએ મતિ વિચારી રે, બસેં દ્રામમાં દાસી મળી સારી રે. ૧૯
 એને મળશે નહિ કો કાળે રે, માફે કાળ કર્યું છોગાળે રે;
 નારી રાખીને સીધું આપ્યું રે, કબીર સંતનું કળ કાપ્યું રે. ૨૦
 બાળ્યો લેખ વિધિએ ત્યાંય રે, બસેં દ્રામ આપે તો નારી જાય રે;
 પરક એવો કરીને ચાલ્યા રે, સાધુ સંતે કબીરને ભાળ્યા રે. ૨૧
 આનંદ પામ્યા તે મનથી રે, ધાન્ય જોઈ ખુશી થયા તનથી રે;
 તેના પાક વિધ વિધ બનાવ્યા રે, સંત સાધુને મન ઘણા ભાળ્યા રે. ૨૨
 મૂકી આવ્યા નારી મહારાજ રે, મન આનંદ કે રાખી હરિએ લાજ રે;
 પુત્ર પાસે ન વેચી માત રે, તેના નહિ તેને ઉચ્ચાટ રે. ૨૩
 નહિ નારીને મન કાંઈ દુઃખ રે, સ્વામીસેવામાં સમજી સુખ રે;
 એ વિષે સંત જમાવ્યા રે, એક સહસ્રને વાટે પાડ્યા રે. ૨૪
 મુતને દીધી શીખામાણ રે, સૂત બમાણું તમાણું તું વણ રે;
 બસેં દ્રામ મળે જવાર રે, તારી માતા છૂટે અવિધાર રે. ૨૫
 એ વાત પુરમાં ચાલી રે, વણિકની કીર્તિ જોણું જળી રે;
 ઘણા સંત મહંત ત્યાં આવ્યા રે, ઘણા શિષ્ય યત્ને નવ કાવ્યા રે. ૨૬
 વણિક નારી આપવા આવ્યો રે, તેને દ્રામનો લોભ ન ભાવ્યો રે;
 તદપિ લીધી નહિ કબીર રે, જેના મનમાં મોટી ધીર રે. ૨૭
 કામ કરે એક ઘણું જ્યારે રે, દશ ઘણું થઈ વેચાય ત્યારે રે;
 એમ પંચ દિવસની માંય રે, બસેં દ્રામ મેળવ્યા ત્યાંય રે. ૨૮
 જઈ વણિકને આપી આવ્યા રે, નારી સાથે લાવ્યા મન ભાવ્યા રે;

એવો નિર્મળ ગૃહસ્થાશ્રમ રે, તેનું વર્ણન કરું હું ક્યમ રે. ૨૯
 નિર્મળ નજર અનેરી જાણુ રે, કરે નિશદિન સંત સાધુ વિખાણુ રે;
 ઘણા દિવસ ગયા એ પેર રે, દુઃખ કશું મોહનની જો મે'ર રે. ૩૦
 નિત્ય નિત્ય અવનવી લીલા સાધે રે;
 કબીરનું જોઈ દૈતમાં મનકું ન લાધે રે. * ૩૧
 મુકુંદ કવિ શું જાણુ તેહ રે, અતિ જ્ઞાની છે જોનો દેહ રે;
 યથા મતિ ગાયે જાણુ રે, મહંતનાં કરે શું મૂઠ વિખાણુ રે. ૩૨

કડવું ૧૨ મું.

રાગ ઝીઝોટ.

સંતનો સંસાર એ તો, જાણવો મહાસંત;
 પ્રસરી કીર્તિ જુગ જુગે, હુએ બડે મહંત. ૧
 નારી બેચી બનિકકું, કીર્ત ભઈ ચહું ચોર;
 કબીર સંત બડા હુઆ, ગરજ્યા એસા સોર. ૨
 સિકંદર શાહ બાદશાહ, સુણી તેણે વાત;
 કબીર સંત મોટો સહી, જુગો જુગ જેની ખ્યાત. ૩
 મૂળે ધર્મ મુમનતણે, યવનતણે છે અંશ;
 આર્યધર્મપાળક સદા, લાગ્યો મન તે દંશ. ૪
 પરચો જોવા કારણે, કર્યો એક ઠેરાવ;
 સહજ ઊંટ ભરાવિયાં, મોકલ્યાં સાધી દાવ. ૫
 કોરા કાગળતણાં કર્યા, પુસ્તક અપરમપાર;
 હટે લાદી મોકલ્યાં, જ્યાં કબીર વસે નિરધાર. ૬
 દૈતમાં લેખાણી બોળવી, માત્ર એકજ વાર;

* આ કડીતું પૂર્વાર્દ્ધ કે ઉત્તરાર્દ્ધ ઓધું હોય એમ લાગે છે. ૪ આર્યધર્મ—આર્ય લોકોનો (વેદવિદિત) ધર્મ. ૭ દૈત—ખડિયો.

સર્વ પુસ્તક લખી કાઢવાં, તો માનું સંત અવિધાર.	૭
સર્વ સભાસદ ગર્જ્યા, યવન મંડળી ત્યાંય;	
એમ ન થાયે ને કદી, કબીરને લાવો આંય.	૮
ધર્મ બ્રહ્મ એ તો થયો, ઉતરડાવો ખાલ;	
એમ કહીને મોકલ્યા, ઊંટતણા રખવાળ.	૯
કબીર પાસ તે આવિયા, કાશીપુરની માંય;	
સહસ્ર હંટનું કટક નેઈ, પૂછે લોક નશો ક્યાંય.	૧૦
કબીરને ઘેર અમો જઈ, વદતા ધમિ રખવાળ;	
એવે કબીર તાણો તણે, સુણ્યું તેણે તતકાળ.	૧૧
પૂછ્યું ભાઈ ક્યાં જશો, બોલ્યા તવ રખવાળ;	
કબીરને મળવા જશું, મોકલિયા બૂપાળ.	૧૨
કચે કારણે જાવ છો, કબીરકેરે ધામ;	
વાત કહી પુસ્તકતાણી, છે કોરાં લખવા કામ.	૧૩
પરચો નેવો એહનો, છે મૂઢમતિ કબીર;	
યવન ફીટી હિંદુ થયો, પાદશાહને મન પીર.	૧૪
એક કલમ દોતે લરી, લખે સર્વ ને લેખ;	
તો તો સાધુ જાણિયે, નહિ પછે મીન મેખ.	૧૫
કબીરે મન વિચારિયું, સૂજે આગમ જ્ઞાન;	
વિના પરચે બૂઝે નહિ, મૂર્ખ સમજે નહિ સાન.	૧૬
એમ વિચારો ઊઠિયા, જોઈકા લીધી પાણ;	
એક હંટને અરાડતાં, લખ્યા લેખ નિરવાણ.	૧૭
જાવ કહ્યું તેને મુખે, પરચો નેશે બૂપ;	
વિશ્વાસ ન આવ્યો તેહને, ઉકેલી નેથું રૂપ.	૧૮

- સર્વે પુસ્તક લખિયાં સહી, એક પળની માંય;
આલ્યા રખવાળા ત્યાંથી, શિકંદર શાહ બેઠા ન્યાંય. ૧૯
- પુસ્તક ઉતાર્યાં તર્ત ત્યાં, જોઇ પ્રસન્ન થયા ભૂપ;
પરચો સત્ય સાધુતણા, મહારૂપ અનુપ. ૨૦
- તેડવા કારણ મોકલ્યું, કાળનું ટોળું એક;
આવ્યું કબીરની પાસ તેહ, મૂઢ ઘણા અવિવેક. ૨૧
- ચલ કીરીસ તોયકું, શાહ બોલાયે આજ;
દોઝકમે જાના ગયા, જળ રાજ હુઆ શિરતાજ. ૨૨
- અજ્ઞાન જોઈકબીરજી, બોલ્યા મુખે વેણુ;
અમો ન આવું રાજ્યમાં, હોય ભડે સુખદેણુ. ૨૩
- મૂઢમતિ રાજા કને, વસે મૂઢ જે હોય;
જ્ઞાની જન વસતા નહિ, વસે અજ્ઞાની સોય. ૨૪
- એમ કહીને મોકલ્યા, કાજ વૃદ્ધ અપાર;
રાજાને જઇને કહ્યું, બડા વોહી ગુમાર. ૨૫
- ગાલી દેતા આપકું, દોઝકકા દિદાર;
ધલ્લા ધલ્લા રહુડલ્લા, ક્રિયા મુખસે પોકાર. ૨૬
- તોબા તોબા હકતાલા, પરાસ્તિગાર ક્યા આવ;
બદમાશ બડા ગુલાન હે, વાદાનકી એહી જાત. ૨૭
- એમ કાજ ત્યાં બોલિના, માણી શાહે તે વાત;
મહારીસ મનથી ચહી, (મન) કારી કબીરની ઘાત. ૨૮
- લશ્કર સજ કરાવિયું, કહ્યું કબીરને લાવો આંહી;
માને નહિ તો મારીને, લાવજે એને સાહી. ૨૯

- એમ કહીને મોકલ્યું, લશ્કર અપરમપાર;
કાશીપુરી તે આવિયું, જડના દુષ્ટ વિચાર. ૩૦
- સેનાપતિએ રાયને, તેડ્યો તેણી વાર;
કબીર હમારા ચોર હે, તેરે નગર મોઝાર. ૩૧
- વાકું દે તું અબઘડી, નહિ તો લુકું ગામ;
કાશીરાય કે' શોધી લિયો, કબીરનું નહિ (અમારે) કામ. ૩૨
- લશ્કર પેકું પુરમાં, જુએ કબીરને સાર;
કોઈ ભુવન દખાડે નહિ, એમ થયું ત્યાં અવિધાર. ૩૩
- લશ્કર મારે લોકને, જાણી કબીરે વાત;
ચોગબળ અજમાવિયું, મહાજ્ઞાની વિખ્યાત. ૩૪
- સિકંદરનું લશ્કર સહુ, આવ્યું કબીરને દાર;
રહ્યું બીજું શાહ શેહેરમાં, તે આવ્યું નિરધાર. ૩૫
- શાહ નગર કોઈ નહિ, લશ્કર કાશીપુર જાય;
ધનગૃહ તૂટ્યાં ત્યાંઈ તો, નિર્ધન રાજા થાય. ૩૬
- રાયે જે જે મોકલ્યા, તે તે મૂર્ખને માથ;
તેના સામો આવિયો, સ્વય રાજાનો સાથ. ૩૭
- ચુક થયું બન્નેતાણું, વિપરીત થઈ ઘણી વાત;
હારીને પાછા ગયા, શાહે મોકલિયા વિખ્યાત. ૩૮
- હાહાકાર પુરમાં થયો, મહિમા વાધ્યા સંત;
પાદશાહ સરખો હારી ગયો, એમ થાવા લાગી પ્રશંસ. ૩૯
- લશ્કર હારી જઈ મળ્યું, સિકંદરશાહને જાણ;
સર્વ વાત વિગતે કરી, હાર્યાતાણી નિરવાણ. ૪૦
- શું આપે બીજા મોકલ્યા, અમ સામા લઢવા કાજ;

સગા સહોદર અમતણા, તેણે પાછા ફરિયા આજ.	૪૧
નામ ગણાવ્યાં તેહનાં, કામ કહ્યાં તતકાળ;	
શાહે મન વિચારિયું, કહ્યું ખોટી વદા શે ભાળ.	૪૨
પુર માંહે જોવરાવિયું, નહિ લશ્કર ખીજું ત્યાંય;	
શાહ મનમાં ભય ધરે, મેં જ્ઞાની દ્વલ્યા ક્યાંય.	૪૩
વળી વિચાર મનમાં કરી, કરી વાત સંધાન;	
પરગામથી ખોલાવવું, લશ્કર તો નિરવાણ.	૪૪
ધન જોયું ધરાણી ધર્યું, ધન જોયું ભુવન;	
એકે સ્થળ નવ નિરખિયું, ચોંક્યું તેથી મન.	૪૫
અરે મેં હરિજન શે દુભિયા, વિપરીત થઈ આ વાત;	
હાવે રીઝાવું સંતને, તો તો થાયે ખ્યાત.	૪૬
શિષ્ય છું હું કબીરનો, એમ ખોલે છે શા'ય;	
કાશીપુરી જવા પછે, થયો સજ મહારાય.	૪૭
સેવક થોડા સાથ લઈ, ગયો કબીરની પાસ;	
નયનો નિરખી જ્ઞાનીની, સમદષ્ટિ પ્રકાશ.	૪૮
જોઈ મન રાજી થયો, કર્યા દંડ પ્રાણામ;	
શિષ્ય થયો સાધુતણો, જગ બાધે વિખ્યાત.	૪૯
મઠ મોટો બંધાવિયો, સાધુજન રે'વા કાજ;	
મંદિર કબીરનું કરાવિયું, એક માસ રહ્યો મહારાય.	૫૦
કૃપાદષ્ટિ થઈ સંતની, સર્વ શુભ થઈ વાત;	
પુરપતિ તે પુરમાં ગયો, ગુણગણ થયા વિખ્યાત.	૫૧
હર્ષ મોહ નહિ સંતને, ભજનની મોટી ટેક;	
દર્શન કરવા આવતા, જે જન શુભ વિવેક.	૫૨
મેદની માથે એમ થયું, કબીર જેવા નહિ કોઈ;	
વાદ અનેક કરવા આવતા, તેના નાખે સંશય ઘોઈ.	૫૩

સંશય કાપે સર્વના, પડ્યું સંશયહારી નામ;	
પુત્ર પિતા બે એક છે, કરે ભજનનાં કામ.	૫૪
મંદિર મઠ બાંધ્યા ઘણા, અન્નછત્ર અપાર;	
કોઈ સ્થળે નવ આવતા, મૂકી નિજ ઘરબાર.	૫૫
કોઈ સ્થળે નવ તે જતા, ભજન કરતા નિશદિન;	
મુકુંદ કવિ શું ગાઈશકે, જેની મતિ મહામલિન.	૫૬

કડવું ૧૩ મું.

રાગ ગોડી.

કળીર સંત થયા પ્રખ્યાત, ચાલી જગમાં તેની વાત;	
સંત સાધુ મળવા ઘણા આવે, તે તો કળીરને મન ભાવે.	૧
સંત સાધુની સોળત રચે, કોઈ પૂછે તે મન નવ ખુચે;	
ઘણા ધર્મગુરુએ વારતા બાણી, ઘણા કે' કળીરની વાત ન માની.	૨
છત્યો શાહને ખાલી કર્યા ભંડાર, લશ્કર પામી શક્યું ન સંત પાર;	
લખાયા કાગળ કોરાકટ, ઘણું નિર્મળ છે સંતનું ઘટ.	૩
સ્ત્રી મૂકી સંત જમાડ્યા, મોટા શાહને પાય નમાડ્યા;	
જ્ઞાની ધ્યાની સતમુખ બોલે, કોઈ કળીરને નવ દુલે.	૪
પસરી કીર્તિ જુગો જુગમાં, કરતા કર્મ કહ્યાં યજ્ઞ ઋગમાં;	
બાણી નાનકે ગુરુએ તે વાત, કળીરની કીર્તિ મહાવિખ્યાત.	૫
મન સાથે કર્યો વિચાર, જઈ મળવું મારે નિરધાર;	
જોવી કળીરની કીર્તિ કેવી, સિદ્ધ કરી કેવી યોગદેવી.	૬
એમ વિચારી આઘ્યો તેહ, મહાયોગધારી નર જેહ;	
અનેક પશુ પંખી છે તેની સાથ, અનેક નરવરના ઝાઘ્યા હાથ. ૭	
શાહના લશ્કરથી ઘણા લોક, સાથે ચાલેછે થોડાથોડ;	

૫ યજ્ઞ ઋગમાં-યજુર્વેદમાં અને ઋગ્વેદમાં.

- આવ્યા મળવા તેહ કબીર, જાણે કોઈ આવ્યા મોટો મીર. ૮
- કર્યો પડાવ પુરની બાર, સંગે અસંખ્યાત નર પશુ સાર;
વ્યાધ શૂકર રીંછ મંજર, સિંહ વર વણિયર અપાર. ૯
- બાજ ગર્જણ ને ઘણા હંસ, મોર કોકિલાનો વાધ્યો વંશ;
નર નારીની ગણના નથી, અસંખ્ય સંખ્યા જાણે ક્યમ કથી. ૧૦
- પસરી પુર બાધામાં વાત, નાનક મળવા આવ્યા વિખ્યાત;
રાત્રી પડી સાધુ નવ મળિયા, તે છે નાનકજી મહાબળિયા. ૧૧
- અસંખ્ય જન પશુ છે સાથ, ખેડા કૂર પ્રાણીકરે માથ;
પ્રાતઃકાળે મળશે આવી, થશે નિર્મ્યું હશે જે ભાવી. ૧૨
- તેહ જાણી કબીરે વાત, નાનક મળવા આવ્યા સાક્ષાત;
તેના મનમાં ચોગનો ગર્વ, તે તો જાણ્યું કબીરે સર્વ. ૧૩
- ઊંઠ્યા પ્રાતઃકાળે જે વાર, થઈ ખબર આવે મળવા સાર;
નાગપર ખેડા છે ગુર, જેને કાંઈ નથી અધુર. ૧૪
- તેના ગર્વ મટાડવા કાજ, વિચાર્યું કબીર મહારાજ;
કરમાંહેલીધું દાતાણ પાણી, મુખનિર્મળ કરવાની મનસા આણી. ૧૫
- ખેડા આટલે કબીર મહાભાગ, ઘરની સાથે જોડાયો તે જાગ;
ખાલ્યા કબીર મઢીની સાથ, ચાલો મળિયે નાનકની સાથ. ૧૬
- એમ કેંતામાં ઘર તો ચાલ્યું, તે તો રહે ન કદીએ ખાળ્યું;
આવે નાનક ખેસી સામા, ઘર ચલવી ચાલ્યા બહુનામા. ૧૭
- લોક મળવા અનેક ત્યાં આવ્યા, ખોત લોકકું તમાશા ભાવ્યા;
નાનકે જાણી વાત, આવે મળવા કબીર સાક્ષાત. ૧૮
- પે'લું નમન કેમ કરાય, એમ તેના મનમાં ચિંતા થાય;
એવે જાણી મોટી વાત, ઘર ચલવી આવે સાક્ષાત. ૧૯

જ્ઞેતામાં નિરખ્યું તેમ, ટળી ગયો નાનકનો વે'મ;
 ઘર ચાલે એ તે મોટી વાત, કબીરકેરી ખરોખર ખ્યાત. ૨૦
 મોટા ગુરૂ કરું હું એહ, નમું કબીરને જઈ નિઃસંદેહ;
 મહાજ્ઞાનીના બોધ જો લાગે, તવ મારી અહંકારવૃત્તિ ભાગે. ૨૧
 એમ ધારી ઉતરિયો જ્ઞાનભૂપ, પાજો ચાલ્યો રૂપે અનુપ;
 એવે કબીરજી સામા આવ્યા, નમન કરી સર્પેને ભાવ્યા. ૨૨
 જોયું નમ્રપાણું અપાર, તેથી રીઝ્યો ઘણો નાનક દાતાર;
 એ સંત બેઠયા તે વાર, થયા અવનિમાં જે જોકાર. ૨૩
 ઘર ચલાવિયું મહાસંત, તેથી પ્રસરી કીર્તિ અનંત;
 નાનક ઘણું રહ્યા કબીરની પાસ, ટળ્યો ગર્વ ને સિદ્ધ થઈ આશ. ૨૪
 થયા ગુણ જુગો જુગ પ્રકાશ, કબીર સૂર્યના થયો ઉજ્જસ;
 મુકુંદ કવિ મતિનો મૂઢ, મહાસંત કબીર ગરૂડારૂઢ. ૨૫

કરવું ૧૪ મું.

રાગ ગોડીની ચાલ દુકંડી.

કબીર દાતા, ગુરૂ ગમ પાતા હે;
 કીરત ક્યા કે'ની, કીર્તિ પ્રસરી જેની હે. ૧
 અપાર ભક્તો, જગ આસક્તો હે;
 કબીર મોટા, જહીં અવગુણકા ટોટા હે. ૨
 બડા સુભાગી, જ્યો મહંત અનુરાગી હે;
 ક્યા કીરત કે'ની, મતિ વહેની હે. ૩
 મુકુંદ ગુણ ગાયે, સુણો રંક જ્યાં રાયે હે;
 કબીર ચરિત્ર સુણતેમે, પવિત્ર હોના હે. ૪

ઢાળી.

પવિત્ર હોના ચરિત્ર સુણના, અપારલીલા મહંતકી;

- જેતી જાની વેતી કે'ની, સાગરશી લીલા સંતકી. ૫
- હરખસાદ નામે વણિક ઇક, આઘ્યો કબીરની પાસ;
દંડવત પ્રણામ કરી, પૂછવાની જાણવી આશ. ૬
- મહાવિવેકી શાંત તે, ગંભીર ઘણો જાણાય;
જેઈ સંત રાજ થયા, ધનાઢય તેહ મનાય. ૭
- કબીર જોલ્યા મુખથી, સંશય શો છે ભાઈ;
મનગમતું પૂછો તમે, સંશય છેદું સાંઈ. ૮
- વણિક કે' વારું થયું, કરું એક હું પ્રશ્ન;
સંશય કોઈ છેદે નહિ, પો'ચે નહિ મમ તૃષ્ણ. ૯
- સાધુસંગ ઘણો કર્યો, ઘણા સેવ્યા દેવી દેવ;
સંશય મારો નવ ટળ્યો, હવે કરું તમારી સેવ. ૧૦
- મુજ મને બીજું નથી, ઇક લઘુ સંશય છે નામ;
સંશય ફેડો માહરો, તો થાય સિદ્ધ કામ. ૧૧
- એમ વદી કર જોડિયા, મૂગો ખેડો તેહ;
કબીર કે' મુખે કહો, સંશય હોયે જેહ. ૧૨
- વણિક કે' મહારાજ કહું, સંશય મોટો જાણ;
સંસાર મુખ બોગ્યા છતાં, જ્ઞાન મજે નિરવાણ. ૧૩
- સ્ત્રી રૂપવતી હોય જો, તેના પૂરવા કોડ;
સંતાન ખે ચારેક હોય જો, મજે તેને રાણછોડ. ૧૪
- દ્રવ્ય ઘણું હોયે કને, મતિ નિર્મળ હોય સાર;
ધરણીમાં મુખ જેટલું, હોય પાસે નિરધાર. ૧૫
- અન્ય ઉપાધિ હોય નહિ, ઉપાધિ મોટી એક;
નારી પુત્ર સલક્ષણા, વિસરાવે વિવેક. ૧૬
- નારી પુત્ર સુદ્ધાં હતાં, જનકરાયને જાણ;

રાજ્યધન સર્વે હતાં, પદ પામ્યો નિર્વાણ.	૧૭
સંસારમાં સાધુ થયો, માન્યો મોટે સંત;	
જ્ઞાનીમાં ગરવો ઘણો, જે બ્રહ્મજ્ઞાની મહંત.	૧૮
કયે પ્રકાર તેને મળ્યું, સંસાર સાધતાં જ્ઞાન;	
અસત્ય નહિ એ વાતમાં, કથ્યું ઘણા સુજ્ઞાણ.	૧૯
સત્ય માનું એહ તો, હુંથી ક્યમ નવ થાય;	
સંપત્તિ સહુ સામટી, મારે છે સંત રાય.	૨૦
પુત્ર પરિવાર સ્ત્રી છે સહી, જ્ઞાન માથે છે મન;	
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાયે નહિ, રજણું હું નિશદ્દિન.	૨૧
સમજણ સારી અંગમાં, જાણું જ્ઞાનની ગોળ;	
જ્ઞાન સુખ ગ્રહેવાય નહિ, થાય ન મન સંતોષ.	૨૨
જનક સત્ય જે હું કહું, તો અનુભવ ક્યમ નવ થાય;	
ખામી શી છે સંતજી, કહો કબીર મહારાય.	૨૩
કબીર રીઝ્યા મનથી, ખરો સંશય નિરવાણ;	
એક દિવસ અહીં જે રહો, તો થાય સહુ જ્ઞાણ.	૨૪
શેઠ સાચું માનિયું, રહ્યા એક દિન ત્યાંય;	
કબીર ભોજન કરાવિયું, સૂવાડ્યો ઘર માંય.	૨૫
ચર્ચા જોઈ સંતની, શેઠ રીઝ્યો મન અપાર;	
દરિદ્ર અવસ્થા સંતને, એમ કરે મન વિચાર.	૨૬
ધન અર્પવા કાળે સહી, વિચાર્યું મનમાં શેઠ;	
કબીર સમજ્યા તે વિધિ, વધા એક માફં છે પેટ.	૨૭
મનમાં ઈચ્છ્યું જે તમે, ધન આપીશું જ્ઞાણ;	
તેની ઈચ્છા નવ મને, સમજે શેઠ સુજ્ઞાણ.	૨૮

- શેઠ મન આશ્ચર્યશું, વિચારતો મન માંય;
મનતાણું જાણ્યું ધણે, જરૂર સંશય જાય. ૨૯
- કોઈએ કાઢ્યો નહિ કદી, તે સંશય કાઢે એહ;
ભાત:કાળ થયો સહી, અન્ય દિવસનો તેહ. ૩૦
- ખરા મધ્યાન એવે થયા, કબીર કરતા કામ;
શેઠને ભોજન અરપિયું, તે દિવસે સુખધામ. ૩૧
- નિત્યકર્મ પરવારીને, તાણે ગયા કબીર;
મધ્યાનકાળનો સૂર્ય ત્યાં, આવી ઊભો શીર. ૩૨
- કુચડો લીધો પાણુમાં, ખજ બોળે જાણ;
તંતુને લગાવતા, નિહાળી નિરવાણ. ૩૩
- ગ્રીષ્મઋતુ તે દિન હુતી, પડે તાપ અપાર;
ઉજેશનો સંશય નહિ, (એવે) કબીરે કયો વિચાર. ૩૪
- શેઠ પાસે ઊભા રહ્યા, જેને સંશય જાણ;
કબીર બોલ્યા એટલે, નારી પ્રત્યે વાણ. ૩૫
- અરે સતી લાવો તમે, દીપક કરીને આંય;
સૂત્ર ધુંચાયું માહરું, સૂઝે નહિ મુને કાંય. ૩૬
- શી રીતે ઉકેલું હું, દીપક વિના જાણ;
આજ્ઞા સ્વામીની સાંભળી, નારી ઊડી નિરવાણ. ૩૭
- મધ્યાન ખરા તો ત્યાં થયા, દીપક કીધો જાણ;
લેઈ કબીર પાસે ગઈ, મહાસતી સુજાણ. ૩૮
- દીપક લઈ ઊભી સતી, ઉકેલતા કબીર;
ઉકેલિયું ઊભાં રહી, સતીનું જોયું શરીર. ૩૯
- જાઓ આજ્ઞા દીધી પછે, દીપકનું નહિ કામ;
નારી લઈ ચાલી ગઈ, મનથી રીઝ્યા સ્વામ. ૪૦

- વણિક ઊભો ત્યાંહી જેહ, સમજ્યો નહિ કાંઈ મર્મ;
 મુખથી બોલ્યો તે પછી, બતાવિયે શુદ્ધ ધર્મ. ૪૧
- કબીર વદિયા તેહને, કહ્યું અમે સહુ જાણ;
 સમજ્યા નહિ તો શું કરે, તમે ઘણા સુજાણ. ૪૨
- કહું ફરીને આજ હું, સુણો શેઠ સહુ વાત;
 સંશય ભાગે તમતણા, ખરી ખોટી જાણે રાત. ૪૩
- મધ્યાન થયો ગ્રીષ્મતણા, તપ્પો સૂર્ય અપાર;
 ઉજેશની અવધી નથી, જોઈ કરો વિચાર. ૪૪
- તે વેળાએ હું વઘો, દીપક લાવો નાર;
 વગર બોલે તે આણિયો, નિરખ્યો તમે સહુ સાર. ૪૫
- સૂત્ર ઉકેલ્યું મેં સહી, પાણુ બોલી નહિ નાર;
 કહ્યું એટલું નહિ મને, દિવસનો કરો વિચાર. ૪૬
- દિવસે દીવો લેઈને, સૂત્ર ઉકેલે કોઈ;
 અઘટતું મેં આચર્યું, પાણુ નારી વિરૂદ્ધ ન જોઈ. ૪૭
- વણિક કે' એમાં કશું, નારી જાણે ધર્મ;
 પતિતાણું કહ્યું કરે, રૂડાં એનાં કર્મ. ૪૮
- કબીર કે' કેવું સહી, એતું મારે જાણ;
 કથલી બીજી છે નહિ, સુણો તમે સુજાણ. ૪૯
- નારી જો હોયે અસી, કહ્યાગરી ઘર જેહ;
 પ્રહ્માનંદ મુખ તે ગ્રહે, જાણો નિઃસંદેહ. ૫૦
- બાકી વૈરાગ્યજ રાખવો, ત્યાગવી સ્ત્રીને સાર;
 પછી પ્રહ્માનંદ ભોગવો, સત્ય એહ વિચાર. ૫૧
- જનકતાણી એવી સતી, જેવી જોઈ મમ ઘેર;
 સતી નહિ નારી તાહરી, (તેથી) જ્ઞાનની પામું ન પેર. ૫૨

જનક તુજ વચ્ચે આંતરો, જે હુતો નિરવાણુ;	
અમો કહી તે દાખવ્યો, જાણો જાણ સુજાણ.	૫૩
વળી કંઈ સંશય હોય તો, પૂછો કરીએ છેદ;	
સંશય નવ રાખો મને, થાવ અભેદા ભેદ.	૫૪
પાગે લાગ્યો વણિક તે, સંશય મટિયો જાણ;	
કબીરને પાચે નમી, વદિયો નિર્ભજ વાણ.	૫૫
સંત જ્ઞેયા ભૂમિ પરે, ઘણા જ્ઞેયા મહંત;	
તમ સરખો સાધુ નહિ, નવ નિરખ્યો મેં સંત.	૫૬
લોભ નહિ કંઈ માન નહિ, નહિ ધર્મના ઢાંગ;	
નિશદ્દિન કીર્તન નાથનું, બીજે નહિ કાંઈ સોંગ.	૫૭
આશિંગળ શો હું થઈ, ધનની નહિ વૃણાય;	
શિષ્ય તમારો હું થયો, માનો મહાપ્રભુરાય.	૫૮
એમ કહી તે ચાલિયો, કબીરના ગુણ ગાઈ;	
મેર કયૌ માળાતણા, મુકંદે કવિના રાઈ.	૫૯

કૃત્યું ૧૫ મું.

રાગ મેવાડો.

જુગોજુગ કીર્તિ વ્યાપી હો, કબીર મહારાજની;	
સમૃદ્ધિને જોણે શાપી હો, વધી કીર્તિ કાજની.	૧
એક દિન શું થાતું હો, સુણો સહુ સંતો;	
પુત્રનું મન લજ્જતું હો, સુણો સહુ મહંતો.	૨
તેડી ગયા સાધુ હો, સુણો સહુ સંતો;	
તેતું મન લજ્જનમાં બાંધ્યું હો, સુણો સહુ મહંતો.	૩
કર્યું લજ્જન સહુ રાતી હો, સુણો સહુ સંતો;	

સંતમંડળી સુખ પાતી હો, સુણો સહુ મહંતો.	૪
મહામનોહર શબ્દ હો, સુણો સહુ સંતો;	
કબીરની વાણીથી મન લબ્ધે હો, સુણો સહુ મહંતો.	૫
ભેટ વિધવિધની આવે હો, સુણો સહુ સંતો;	
તેને કબીરસુત ઉથાપે હો, સુણો સહુ મહંતો.	૬
સંત સાધુને સર્વે આપે હો, સુણો સહુ સંતો;	
દુઃખ દરિદ્રી જનનાં કાપે હો, સુણો સહુ મહંતો.	૭
એમ સર્વસ્વ આપી દીધું હો, સુણો સહુ સંતો;	
એક રૂડા રૂમાલમાં મન કીધું હો, સુણો સહુ મહંતો.	૮
શિર બાંધી તે ઘેર આવ્યો હો, સુણો સહુ સંતો;	
પિતાના મનમાં ન લાવ્યો હો, સુણો સહુ મહંતો.	૯
બોલ્યા વાણી તે વક્રાતી હો, સુણો સહુ સંતો;	
મૂઠમતિ તારી ચક્રાતી હો, સુણો સહુ મહંતો.	૧૦
અમે કમાઇ રૂડી કીધી હો, સુણો સહુ સંતો;	
કમાલ પુત્રે સાબાશી લીધી હો, સુણો સહુ મહંતો.	૧૧
પુત્ર એવો નીકળ્યો મારો હો, સુણો સહુ સંતો;	
સુણો સંત વાણી વિચારો હો, સુણો સહુ મહંતો.	૧૨
કબીરે પુત્ર જાણ્યો કમાલો હો, સુણો સહુ સંતો;	
હરિ હરિ વેચી લાવ્યો રૂમાલો હો, સુણો સહુ મહંતો.	૧૩
એ પુત્રનું સુખ ન જોવું હો, સુણો સહુ સંતો;	
પુત્રતાણું સુખ મારે જોવું હો, સુણો સહુ મહંતો.	૧૪
એમ કહીને પુત્રને ત્યાગ્યો હો, સુણો સહુ સંતો;	

- લોલથી કબીર ન રાગ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૫
- એવો સંત મહંત કબીરો હો, મુણો સહુ સંતો;
કોઈ નિરખ્યો મુણ્યો નહિ ધ્રીરો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૬
- એવાં અનેક ચરિત્ર કીધાં હો, મુણો સહુ સંતો;
પંથનાં પાણી નવ પીધાં હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૭
- સંશય થાશે મોટો હો, મુણો સહુ સંતો;
કોઈ કે'શે મુકુંદને ખોટો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૮
- કેમ પંથ ચાલે છે આજ હો, મુણો સહુ સંતો;
તેનો નિર્ણય કહું મહારાજ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૯
- કબીરે પંથનું પાણી ન પીધું હો, મુણો સહુ સંતો;
ઘણા શિષ્ય ઉપાડી લીધું હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૦
- શિષ્યનો પાર ન જાણો હો, મુણો સહુ સંતો;
એના નામનાં કહું વિખાણો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૧
- શિષ્ય ગોપાળ વડેશે એક હો, મુણો સહુ સંતો;
ધર્મદાસના મોટો વિવેક હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૨
- શાંતિદાસ છે તેવો હો, મુણો સહુ સંતો;
કમાલપુત્ર છે એવો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૩
- સિકંદર શાહ રાજા હો, મુણો સહુ સંતો;
જેણે જાણી ધર્મની માઝા હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૪
- બીજે વીરસિંહ મહારાજ હો, મુણો સહુ સંતો;
કાશીપુરીના ધર્મ કાજ હો, મુણો સહુ સંતો. ૨૫
- હરખસાદ મોટો શેઠ હો, મુણો સહુ મહંતો;
અનેક એવા પો'ચ્યા ઠેઠ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૬
- તેમણે સ્વધર્મ હાથે ચલાવ્યા હો, મુણો સહુ સંતો;

- તેમણે ધર્મના પંથ પળાવ્યા હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૭
- દ્વાદશ પંથ કબીરના કા'વે હો, મુણો સહુ સંતો;
- તે તો શિષ્યના નામથી ભાવે હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૮
- મત્ત બેદ તેમાં અપારી હો, મુણો સહુ સંતો;
- કંહિત થાય મતિ અમારી હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૯
- કબીરે એક પંથ ન કીધો હો, મુણો સહુ સંતો;
- તેણે એક ખરસ પીધો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૦
- નામ નિરંતર જપિયું એક હો, મુણો સહુ સંતો;
- જાણ્યો નામનો રૂડો વિવેક હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૧
- કાવ્યકળા અપારી કીધી હો, મુણો સહુ સંતો;
- તેની સંખ્યા થાય ન સીધી હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૨
- અઢાર ભાર વનસ્પતિ કે' છે હો, મુણો સહુ સંતો;
- કબીર કાવ્યથી હારી રે' છે હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૩
- અઢાર ભાર પ્રમાણ કોચે કીધું હો, મુણો સહુ સંતો;
- કબીર કાવ્ય સંખ્યાનું નવ સિધ્યું હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૪
- ગણે નભના તારા કોઈ હો, મુણો સહુ સંતો;
- નવલખની ગણના જોઈ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૫
- કબીરની કાવ્ય ન કથી હો, મુણો સહુ સંતો;
- ગણના કરવા મુઆ મથી હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૬
- દરિયાની રેણું ગણી ગણાએ હો, મુણો સહુ સંતો;
- ન આવ્યા કબીર કાવ્ય માણાએ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૭
- પંડિત હારી થાક્યા ગણતાં હો, મુણો સહુ સંતો;
- જેમ મગરી થાકે જણતાં હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૮

- તોય પાર ન પામ્યા કોઈ હો, મુણો સહુ સંતો;
 કબીર કાવ્ય જોઈ રહ્યા રોઈ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૩૯
- ૫૨ શાસ્ત્ર ને અઢાર પુરાણ હો, મુણો સહુ સંતો;
 કથ્યાં યવનનાં સર્વ કરાન હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૦
- ચાર વેદ ને ઉપવેદ સર્વ હો, મુણો સહુ સંતો;
 સ્મૃતિ આદિકનાં કીધાં પર્વ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૧
- સૂત્ર ઉપનિષદ તમામ હો, મુણો સહુ સંતો;
 કબીર વાણીમાં સરિયાં કામ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૨
- વ્યાસે અઢાર પુરાણ લખિયાં હો, મુણો સહુ સંતો;
 તે પણ કબીર વેણ ને અખિયાં હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૩
- કબીર કહી ગયા એવું ન જોલે હો, મુણો સહુ સંતો;
 વાણી માત્ર કબીર તોલ તોલે હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૪
- વદો ગમે તે રસમાં ભાઈ હો, મુણો સહુ સંતો;
 કબીર કહી ગયામાં જાણો લજાઈ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૫
- ગારી એ પણ કબીરની જાણો હો, મુણો સહુ સંતો;
 જારી વિજારી કબીર વિખાણો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૬
- કૂડ કપટ કબીરની કાવ્ય હો, મુણો સહુ સંતો;
 શુદ્ધ પ્રભાસ જોઈ ભાવે હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૭
- શુભાશુભ સર્વ વાણીમાં લીધું હો, મુણો સહુ સંતો;
 જે કોઈએ ને કર્યું તે સ્વયં કીધું હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૮
- એવા મહંત કબીર આચારી હો, મુણો સહુ સંતો;
 તેને ભજવા ધારી ધારી હો, મુણો સહુ મહંતો. ૪૯
- લીલાલેહેરનું અપાર વારિ હો, મુણો સહુ સંતો;

હૂબી જાય હોય સંસારી હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૦
તરે કબીર જેવા કોઈ સારા હો, સુણો સહુ સંતો;
મુકંદ કથે આશરા શા મારા હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૧

કવિત.

ધર્મનકો ધ્યાન ધારી, કબીરકી કથા સારી,
કહનેકો મતિ મારી, ચહુ દિશ લગી હે;
જનકો પ્રતાપ હે ભારી, ઘરીમે હરિ ઉચ્ચારી,
જળાન જલપે ન બાની, ફૂલ સુ ન રગી હે;
અદ્વૈત પદકો માની, સત્ય પ્રભ મન જાની,
ધર્મકો ન ધ્યાન આની, જ્યોત વાસે જગી હે;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાનો પ્રબંધ, કૃપા સંત મગી હે. ૧

રામાનંદ ગુરુધર્મ, કબીરસેં છૂપ ગયા,
સચ્ચા સો મનપસંદ, નયા ભાયા સખકો;
કચ્ચા નહિ ગુરુ જાકા, સોહિ શિષ્ય વેસા હોવે,
મંદિર ક્રિયા ન માનો, કયા કહું મેં અખકો;
તદપિ કબીર નામ, ચહુ દુનિ દૂના ભયા,
પંથકા જે લોભ હોતા, ઇતના ન તખકો;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાને પ્રબંધ, કૃપા જાને જખકો. ૨

વેસી હી અપાર લીલા, સંત મહંતન કીની,
ગની નહિ જાય જાનો, સંખ્યાહી મેઘનકી;

વેસા કબીરકા જાયા, કૌન સંત લખી શકે,
 ભયે અપારન વર્ષ, તૃપ્તિ હુઈ તનકી;
 અવતારકો સાકૃલ્ય, શુકદેવ કિયો જાનો,
 સ્વધામ જાનેકી ઇચ્છા, સ્વયમપિ મન કી;
 જાળ કરી મંત મન, તબ ત્યાગ દિનો તન,
 બસ્તી બનસ્પતિ રોઇ, દુનિ ઝૌર બનકી. ૩
 હિંદુ હિ મુસલમાનીન, લલે દાઉ મીલ મીલ,
 કબીર હે તોરા મેરા, ચિતા ધોર કરંગે;
 દંગ હુઆ મહાજંગ, શસ્ત્ર અસ્ત્ર નીક પરે,
 મારો હી મારો ઉચારા, અબી કૌન ડરંગે;
 મહાદયાલુ હે સંત, સ્વધામસે પિછે આયે,
 દાનુકો સમજ દીની, ભાઈ હમ જરંગે;
 મુસલમાનીન કો કહા, કાહકો ફિસાદ કરો,
 ભાઈ હમ જાલ્ય ભૂમિ, માંહી સોઇ પરંગે. ૪
 વેસા ઉચ્ચારન કરી, દેહકે દા ભાગ કરી,
 હિંદુ યવનકો દિને, સંત દયાવાન જો;
 મનમે મગન ભયે, સંતાપ સળન ગયે,
 આનંદકે કંદ નયે, નિકસે હુ માન જો;
 ખીરસિંહબડા આયા, અર્ધ દેહ ભાયા વાકો,
 સિકંદર શાહ જાનો, રહા લિયા આન જો;
 બૃંદાવન બૃંદનકા, કાસીપુરી માંહી કિયા,

૩ મેઘનકી—અર્થ: મેઘના બિંદુઓની. સ્વયમપિ—પોતાની મેળે.
 કી-કરી. ૪ નીક પરે—નીકસ પરે—નીકળ્યાં.

સંતકે સમાજ નામે, સીસ ગુનખાન જો. ૫
 વેસો હિંદુઓકા મન, કબીર સાહેબ રખખા,
 ચવનોકા રખખા વેસા, જનો જિહાન કેસા;
 સંતનકે આગુ ભાષુ, સત્ય સત્ય છિન દાષુ,
 મતિઅનુસાર ચાષુ, જનું મનહિ જેસા;
 મુસલમાનીને બડી, મસ્જિદ બનાઈ જનો,
 ગોરક્ષપુરમે જાઈ, માનો ખર્ચાહે પેસા;
 મગર કહે મગર, જનો કો હુતો અગર,
 મસ્જિદ બનાઈ માનો, હુઆ હે ભાગ વેસા. ૬
 કેસી મતિહુસે કીના, દાનોકો રંજન જનો,
 બિરહતા અતિ જાએ, એક રૂપ હુએ હે;
 ધર્મરકો ક્યા અસાધ્ય, ઉનહિંકુ સર્વ સાધ્ય,
 બિરહતા ટારી ડારી, દાનું સચ્ચ રૂએ હે;
 સબજ મગર ગયા, સબજ બૃંદાબનહી,
 ઘેર ઘેર ક્યા ઉચ્ચારું, અદૈત હિ જીએ હે;
 મતિઅનુસાર ગાઈ, જેતિ હૃદમે સમાઈ,
 લીલાકી લહર પાઈ, કામ ક્રોધ મુએ હે. ૭
 ઉદિચ્યસે ઉતપત્તિ, ગુગલી સબકી હુઇ,
 મુકુંદકી જાત વોહી, મન જાન્યો આનંદ;
 ભાષા પઢાઈ જનો, ગુરૂ ગમસે પિછાન્યો,
 આનંદ ઉદમે આન્યો, ગુરૂ કેશવાનંદ;

૫ બૃંદાવન ઈન્-બૃંદન(તુલસી)નો બૃંદાવન(તુલસી ક્યારો) ક્યો.
 ૬ મગર-એ નામનું ગામ ગોરક્ષપુરની પાસે છે. મગર-જેકે. અગર
 -આગર (?) ૭ સબજ-લીલોતરી.

સતરાસેં અબ ઝાલ, માલિકા મંડી રસાલ,
પહિલોહી મેર સા'ચો, કબીર આનંદકંદ;
દારિકા મેહી મુકામ, કેશવસે જાન્યો નામ,
માલિકાકી દીની હામ, જગ્યો તબ મુકુંદ.

૮

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

दयारामकृत

भागवतानुक्रमणिका.

ढोहा.

- श्रीगुरु श्रीगङ्गल प्रभु, श्रीविठ्ठल सह हित;
युग पदपङ्कजरञ्ज करों, अलिवादन अगनित. १
- कमलचरागु कमलद भरन, वङ्कुं कमलाकांत;
भंगल मोद निधान सभ, कलुष कलेस कृतांत. २
- राधावर वल्लभ सदा, अष्ट सप्ता कवि रूप;
नमन अरन तिनके कइ, मेरे जवनरूप. ३
- श्रुति स्मृति संढोह सभ, अपर रूप लगवत;
दादशांग श्रीलागवत, प्रिय सत्तम सभ संत. ४
- नित्य श्रमन यह अंधको, सकल अवश्यक आंहि;
अति व्यवसायी जव जे, नाहि अनत छे ताहि. ५
- अके जेर पुरन श्रवन, कीना पायो द्वाव;

१ हित—हितरूप. युग—ये. करों—कर. अलिवादन—प्रणाम. अग
नित—अगणित. २ कमलद—कमलने आपनार भेद्य (जेवा वर्णवाणा).
कलुष—पाप. कृतांत—नाश करनार—यम.

४ संढोह—समुदाय. अपर—भीम. षादशांग—आर २६धरूप अंगवाणु.
सत्तम—उत्तम.

સ્મૃતિ નીતિ સખ ચરિત રહિ, તો ભક્ત યહ મન દાવ. ૬

તિન હિત હેતુ બરનિ હો, ગ્રંથન ગુરુ વિસ્તાર;

પડત સુનતહી કહૈ દયો, સૂચન હોઈ સખ સાર. ૭

સ્કંધ જ્યુ પ્રકરનમેં કહી, જ્યો અધ્યાય જ્યુ વાત;

સો સખ જાતી જાયગી, અનાયામ ભક્તભાત. ૮

૩૫ કહ્યો શ્રીકૃષ્ણકો, શ્રીભાગવન અભેદ;

શ્રીમહાપ્રભુ નિબંધમેં, સો વિધિ કરહુ હરખેદ. ૯

છંદ રોડા.

પ્રથમ ૩ દ્વિતીય સ્કંધ, ગ્યાન લીલા હે ભાખી;

શ્રીપુરુષોત્તમ પાય ઉભય, ચિંતન કર હિય રાખી. ૧

દ્વિતીય પક્ષ અધિકાર, પ્રથમ લીલા હે ગાઈ;

દ્વિતીયમુ લીલા ગ્યાન, ધ્યાન એમેહુ બતાઈ. ૨

તૃતીયમુ લીલા સર્ગ, એક બાહુ બનવારી;

ચતુરથ લીલા વિસરગ, બાહુ દ્વિતીય ગિરિધારી. ૩

૬ મન દાવ—મનમાં દયાઈને. ૯ હરખેદ—ખેદ હરનાર.

૧ ૩—અને. ભાગવતને મૂર્તિમાન હરિરૂપે વર્ણે છે: શ્રી ઈ૦—પેહેલો અને બીજો સ્કંધ એ શ્રીપુરુષોત્તમના પાય છે તેને હિય (હૃદય)માં રાખી ચિંતન કર.

૨ દ્વિતીય ઇ૦—દ્વિતીયા (બીજા—ધ્યાનના) અધિકારીને માટે પ્રથમ સ્કંધમાં હરિની લીલાનું ગાન કર્યું છે. દ્વિતીય સ્કંધમાં એ લીલાનું ગાન કહ્યું છે અને એમજ ધ્યાન પણ કહ્યું છે.

૩ ભાગવતના આરંભમાં ભાગવતમાં શું વર્ણ્યું છે તે વિષે કહે છે કે “ અત્રસર્ગોત્તમસ્થાનેષોષણમૂતયઃ । મન્વંતરેશાનુકથાનિર્ગોધોમુક્તિરાશ્રયઃ । દશમ-સ્ય વિશુદ્ધયર્થતવાનામિહવિસ્તરઃ ” આ ગ્રંથમાં સર્ગ (ઉત્પત્તિ), વિસર્ગ (પ્રલય અથવા સૃષ્ટિના વિસ્તાર), સ્થાન (ઉપજેલી સૃષ્ટિને રહેવાનું સ્થાન), (તેમ-તું) પોપણ, તેમની જાતિ(વાસના)ઓ મન્વંતર (સૃષ્ટિના આરંભમાં

પ્રથમ લીલા સ્થાનસુ, કટિપશ્ચાદ્ ભાગ હરિ;	
પોષન ષષ્ઠ સ્કંધ, ઉદર અવિનાશી ધ્યાન કરિ.	૪
ત્રીતી લીલા સમમ, હરિ ઇકિ હસ્ત બામહે;	
મનવંતર અષ્ટમ એક, સ્તન ઘનશ્યામહે.	૫
નવમ સ્કંધ ઇશાન, સ્તન દુસરો ગિરિધરકો;	
દશમ સ્કંધ નિરોધ, હૃદય શ્રીરાધાવરકો.	૬
એકાદશ મુક્તિ લીલા, મસ્તક મન મોહન;	
આશ્રય લીલા દ્વાદશ, દામોદર કર દહન.	૭

દોહા.

યહુ મિધિ ચિંતન કીર્તિયે, શ્રીભાગવત નગદીશ;	
અગ્ર પ્રકરનકે નામ કહું, સખ મિલિ દ્વેચાળીશ.	૮

ચોપાઈ.

પ્રથમ સ્કંધ ઉત્તિસ અધ્યાય, તાકે પ્રકરન ત્રીન કહાય;

થયેલા મનુષ્યોની રાજ્યવ્યવસ્થા, ઈશાન કયા (રાજાઓની અને લોકપાળોની વાર્તાઓ), નિરોધ (સૃષ્ટિનો પ્રલય), મુક્તિ અને આશ્રય (એ સઘળી સૃષ્ટિ ઉપજવાનું આધિષ્ઠાન—આત્મા—પરમેશ્વર), એ દશ વાનાં વર્ણ્યાં છે એમાંથી દશમા આશ્રયનું શુદ્ધ જ્ઞાન થવા માટે પાછલાં નવ વાનાંનો વિસ્તાર કર્યો છે. (કેમકે એ દશમાનું જ્ઞાન થવાથીજ સંસારભ્રમમાંથી છૂટાય છે). ” એ શ્લોકના ક્રમથી દયારામ ભાગવતરૂપ હરિની મૂર્તિ કલ્પાને ધ્યાનાર્થે તેના અવ્યવરૂપે સ્કંધોને વર્ણે છે; તૃતીય ઈ—સર્ગરૂપ લીલાવ્રજો ત્રીજો સ્કંધ એ હરિનો એક બાહુ છે અને વિસર્ગ લીલારૂપ ચોથો સ્કંધ એ બીજો બાહુ છે. એજ રીતે બીજાં આંગ વિષે પણ શ્લોકને અનુસારે અર્થ કરવો. અથવા, બીજી રીતે કહીએ તો પ્રથમ સ્કંધમાં અધિકાર લીલા ગાઈ છે અને બીજા સ્કંધમાં જ્ઞાન અને ધ્યાનરૂપ લીલા કહી છે.

હીન ૩ મધ્યમ ઉત્તમ ફેર, ત્રીન ત્રીન અધ્યાય પુનિ તેર. ૧
 દશ અધ્યાયો દ્વિતીય સ્કંધ, તામે પ્રકરન ત્રીન સંબંધ;
 દે અધ્યાયો તત્ત્વ ધ્યાન, હૃદય પ્રસાદહુ દેવો માન. ૨
 તૃતીય મનન ષટ્ અધ્યા લહે, તામે દે પ્રકરન ફિર કહે;
 ઉત્પત્તિઅરૂ ઉપપત્તિ દે નામ, સખ મિલિ પંચમ એ અભિરામ. ૩
 તેતિસ અધ્યા તૃતીય સ્કંધ, પ્રકરન તામે પંચનું સંધ;
 ચતુરધ્યા પ્રકરન અધિકારી, ગુનાતીત અરૂ ચ્યાર બિચારી. ૪
 તૃતીય સગુનકે ત્રિન અધ્યાય, ચતુરથ કાલ ધ્યા નો ગાય;
 પંચમ તત્ત્વ હી પ્રકરન કહ્યો, સો તેરે અધ્યાયો લહ્યો. ૫
 ઇકતિસ અધ્યા ચતુરથ માનો, તાકે ચ્યો પ્રકરન પરમાનો;
 પ્રથમ ધરમ પ્રકરન સત બાંચ, દુસરો અરથ સુ અધ્યા પાંચ. ૬
 ગ્યાર હિકો તિસરો જો કામ, ચ્યાર આઠકો મોક્ષ જ્યુ નામ;
 બ્રહ્મ તત્ત્વ ષટ્ વીશલો પૂજ્ય, પુનિ ઇકતિસ લગ હરિ સાયુજ્ય. ૭
 ષટ્વીસ અધ્યા પંચમ કીન, તાકે પ્રકરન સમુજો ત્રીન;
 ત્રીન અધ્યાયો પ્રકરન દેશ, ઇકઇસ પ્રકરન કાલ અશેષ. ૮
 તિસરો સ્વપ્ન નુઅધ્યા દાય, ચોબીસ લહો જીવાત્મા સૌય;
 પરમાત્મા ફિર લગ છબીસ, અરૂ ષષ્ઠમ અધ્યા ઉન્નિસ. ૯

૧ ત્રીન ઇ—ત્રણ અધ્યાયનું હીન પ્રકરણ, ત્રણનું મધ્યમ, અને તેર નું હિતમ પ્રકરણ. ૨ હૃદય પ્રસાદ—મનની પ્રસન્નતા. ૩ ઉપપત્તિ—હેતુપૂર્વક વર્ણન કરી પ્રતિપાદન કરવું તે.

૪ ચતુરધ્યા—ચાર અધ્યાય (અધિકારી વર્ણનના છે). ગુનાતીત ઇ—ચાર અધ્યાય નિર્ગુણ પ્રતિપાદનના છે. ૫ ધ્યા—અધ્યાય. નો—નવ.

૬ સાત—સાત. ૭ ગ્યાર—અગિયાર. ષટ્વીસલો—છવીશ લગી. ચાર પ્રકરણવાળા ચોથા સ્કંધમાં પેહેલા છવીશ અધ્યાય લગી બ્રહ્મતત્ત્વ કહ્યું છે અને બાકીના અધ્યાયોમાં હરિની સાયુજ્યમુક્તિનું કથન કર્યું છે.

૮ ઇકઇસ—એકવીશ. અશેષ—સમગ્ર. ૯ ચોબીસ ઇ—પાંચમા સ્કંધ—માં ચોવીશ અધ્યાય લગી જીવની વાત વર્ણી છે અને છેલ્લા બે અધ્યાયમાં પરમાત્મા વર્ણ્યો છે.

- પ્રકરન તાકે ત્રીન શુભ ધામ, ત્રીન અધ્યાકો પ્રકરન નામ;
પ્રકરન ધ્યાન ચૈદકો ઓર, દેકો અરચન પ્રકરન ઓર. ૧૦
- સત્તમસે પદ્મે અધ્યાય, પ્રકરન ત્રીનસુ સુનિ લે રાય;
અસદાસના અધ્યા પાંચ, સદાસના પાંચ ફિર સાંચ. ૧૧
- તૃતીય સદાસદાસન આહી, સોહુ પાંચ ન્યૂનાધિક નાહિ;
અષ્ટમ અધ્યા ચોધસ સાર, તાકે પ્રકરન ભાષે ચાર. ૧૨
- તામસ ચો અધ્યા પરિમાન, સાત્ત્વિક પ્રકરન નોકો આન;
તિસરો રાજસ ફિર નો જુક્તિ, ઈક અધ્યાકો પ્રકરન સુક્તિ. ૧૩
- નવમસુ અધ્યા ચોધસ જોય, તાકે પ્રકરન પૂરે દોય;
સૂર્યઅંશ મર્યાદા પ્રકરન, ચંદ્રઅંશ પુષ્ટિ પ્રકરન અન. ૧૪
- બાર બાર દુહુકે અધ્યાય, દશશમ પ્રકરન પંચ કહાય;
સત્ત્વાસી અધ્યા હે ભાષે, ત્રીન મતાંતરકે કહે રાષે. ૧૫
- સો મિલિ નિષે અધ્યા ગિના, પ્રકરન જન્મ ચાર ધર બન્યો;
તામસ પ્રકરન આઠવિસ લયે, ક્ષેપક ત્રીન સહ ઇકાતિસ ભયે. ૧૬
- તિસરો રાજસ પ્રકરન બાંચો, સહુ અઠધસ અધ્યાકો સાંચો;
ઇકધસિકો ચતુરથ સાત્ત્વિક, ગુન પ્રકરન પંચમ ષટ્ નીક. ૧૭
- એકાદસકે ઇકતિસ ગાયે, તાકે પ્રકરન દોન બનાયે;
પ્રકરન જીવનમુક્તિ ધર સાર, ઉનતિસ અધ્યા લહો વિસ્તાર. ૧૮

૧૧ અસદાસના—વિષયેષ્ઠા. સદાસના—ભક્તિજ્ઞાનાદિકની વાસના.

૧૨ સદાસદાસના—વિષય અને જ્ઞાન બન્નેની વાસના. ૧૩ ચો—ચાર. નોકો—નવનું. આન—અન્ય. ઈક ઇં—(બે અધ્યાય જોઇએ; કેમકે નહિ તે ચોવીશ અધ્યાય પૂરા થાય નહિ). સુક્તિ—સારી કથા.

૧૪ અન—અન્ય. ૧૬ નિષે—નેવું. ધર—પેહેલું (ચાર અધ્યાયનું). ક્ષેપક—પાછળથી ઉમેરેલા.

૧૭ ગુન ૬૦—પાંચમું ગુણનું પ્રકરણ ૭ અધ્યાયનું નીક (સાર) છે.

- તામે દાય ભેદ હેં સાંચ, પ્રહ્નભાવ ઇક અધ્યા પાંચ;
 ફિર ચોઇસ અધ્યા સાચુજ્ય, પ્રહ્નમુક્તિ દેં અધ્યા પૂજ્ય. ૧૯
- તામે ભેદ હોય ફિર લાગ, મમતા એક અહંતા ત્યાગ;
 દાદશ ત્રિદશ અધ્યા ગાયે, તાકે પ્રકરન પાંચ બનાયે. ૨૦
- લોકાશ્રય પ્રકરન ઇક બોલ્યો, બેદાશ્રય પ્રકરન ફિર બોલ્યો;
 દે હુ દે દે અધ્યાય કે, ભગવદ આશ્રય ત્રય કહી સકે. ૨૧
- શબ્દાશ્રય ફિર તિન અધ્યાય, અર્થાશ્રય હુ ત્રય સુખદાય;
 દ્વેચાલિસ પ્રકરન અદ્ભુત, તામેં દસ લઘુ અંતરભૂત. ૨૨
- ત્રિશત બત્રીસ સબ અધ્યાય, ઐર મતાંતર તીન કહાય;
 શ્લોક સખેં દસ આઠ હજાર, સ્કંધ બાર તામે નિસ્તાર. ૨૩
- છહુતર સહસ્ર અરૂ લખ પાંચ, બરન સકલ મિલિ બીચ ન રંચ;
 શ્રીભાગવત સબ બસ્તુ અનુપ, દયાનાથ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ. ૨૪

દોહા.

- કહે ઇકિઠે નામ સબ, અબ ઇનકોં ફેલાવ;
 જહાં જહીકો ઠોર હેં, વહાં વાહીકો ભાવ. ૨૫

પ્રથમસ્કંધ.

છંદ રોલા.

- અબ કહુ પ્રથમ સ્કંધ, અનુક્રમ સુનુ રસ સ્વાદી;
 હેં ઉત્તિસ અધ્યાય, હીન પ્રકરન હે આદિ. ૧
- પ્રથમ પ્રથમ અધ્યાય, પ્રશ્ન શૌનક ઋષિ કીનો;
 પ્રથમ અપરમેં સૂત પુરાનિ, શુભ ઉત્તર દીનો. ૨
- ભક્તિયોગ ઉત્કર્ષ, કહ્યોં સબ તેં હરિ રાજ;
 પ્રથમ તૃતીય ઐતાર, કહે ચોઇસ જો શ્રીજી. ૩

લયે ત્રીનકો હીન, ત્રીનકો મધ્યમ આની;	
પ્રથમ ચતુર અધ્યાય, વ્યાસ ચિંતાતુર જાની.	૪
મેરે પરમાનંદ, વહાં નારદ મુનિ આયે;	
પ્રથમ પંચ મુનિ વ્યાસ, વિમલ ઉપદેસ બતાયે.	૫
શ્રીભાગવત કરો તુમ, પ્રગટ તાપ બુઝી જાઈ;	
વ્યાસે હોન પ્રતીતિ, અપની ગથાગાઈ.	૬
પ્રથમ ષષ્ઠમે નારદ, નિજ વૃત્તાંત સુનાયો;	
પૂર્વ ત્યાગી તનુ અપર, જન્મ હો હરિપદ પાચો.	૭
અથ ઉત્તમાધિકાર, તેર અધ્યાયોં પ્રકરન;	
પ્રથમ સપ્તમે અશ્વત્થામા પીડે હરિજન.	૮
કૃપાસિંધુ શ્રીગિરિવરધર, નિજ જન ગન રાખ્યોં;	
પ્રથમ અષ્ટમે ગર્ભ, ઉત્તરા રચ્છન ભાખ્યો.	૯
કુંતાબૂ શુભ સ્તવન, રિઝાયે શૈલધરનકું;	
પ્રથમ સુ નવમેં રાય, યુધિષ્ઠિર ખેદ હરાણુકું.	૧૦
ભીષ્મપિતામહ મુખ દ્વારા, ઉપદેસ કરાયે;	
ધર્મ અનેક પ્રકાર, કૃષ્ણ જનતાપ નસાયે.	૧૧
પ્રથમસુ દશમે રાય, યુધિષ્ઠિર રાજ બહારે;	
આપ દ્વારિકાધીશ, દ્વારિકાપુરી પધારે.	૧૨
પ્રથમ ગ્યારમેં સગે સુહૃદ, મિલિકે મુખ દીને;	
જથા જોગ્ય જગનાથ, સખન મન રંજન કીને.	૧૩
પ્રથમ બારમેં ભગવતભક્ત, પરીચ્છત જૂપા;	
જન્મસુ વરનન કીયે, પવિત્ર ચરિત્ર અનુપા.	૧૪
પ્રથમ તેરમેં સકલ તીરથ કરી, વિદુર પધારે;	
આયે હસ્તિનાપુર મિલિ, સખ જન તાપ નિવારે.	૧૫

ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારી, લીચેં ગયે ઉત્તરપથ સદ;	
કીચે યોગ અલ્યાસા, દંપતી પાચે મોક્ષપદ.	૧૬
પ્રથમ ચૌદમેં રામ યુધિષ્ઠિર, પાચ ખેદ અતિ;	
ભયે બહુત ઉતપાત, દેખિકેં ભ્રમિત ભયી મતિ.	૧૭
એક સમે અર્જુન, દ્રોણિકા પુરિતેં આચે;	
દૃષ્ટો મુખ દુખ છયો, કછયું ખોલન નહિ પાચે.	૧૮
પૂછે બહુતક પ્રશ્ન, કરી કિતનિક આશંકા;	
પ્રથમ પંચદશ પારથ, બચન કહે દુઃખ અંકા.	૧૯
ભયો સકલ યાદવકુલકો ક્ષય, મુનિ વૃત્તાંત યહ;	
પરીચ્છતકો રાજ્યાસનપે, ખેઠાય તજ્યો ગૃહ.	૨૦
ગયે ઉત્તરા પંથ મિલિ, પાંડવ પાંચહુ સખ;	
પ્રથમ સોલમેં કથા ભઈ, કા સો બરતું અખ.	૨૧
ભૂપ પરીક્ષિત કરન, દિગ્વિજય નિકસે જળહી;	
ધર્મરાય યુગ કલિ, લખ્યે તીનો તહાં તખહી.	૨૨
પ્રથમ સખ દશમે નૃપ, કલિકો શિક્ષા દીની;	
કીચો દૂર દે એન, ધરમકી રક્ષા કીની.	૨૩
પ્રથમ અષ્ટ દશમે, ભગવતઘૃષ્ઠ સખ લેખો;	
બ્રહ્મપુત્રતેં શાપ, ભયો બ્રહ્મતિકો દેખો.	૨૪
પ્રથમુન્નિસમેં રાજ, સમસ્ત ત્યાગ કરીકેં ઝટ;	
ખેઠે વિષ્ણુરાત, જાય શ્રીગંગાજી તટ.	૨૫
વહાં આચે સખ ઋષિ, ૩ શ્રીશુકદેવ પધારે;	
પૂછ્યો નિજ કલ્યાન, રાજ ઋષિપદ શિર ધારે.	૨૬

૧૬ ઉત્તરપથ—ઉત્તર દિશાને માર્ગે. સદ—સારો.

૨૫ પ્રથમુન્નિસમે—પ્રથમ સ્પર્ધના ઓગણીશમા અધ્યાયમાં. વિષ્ણુરાત
—પરીક્ષિત.

દોહા.

પુરન ભઈ અનુક્રમનિકા, પ્રથમ સ્કંધ પ્રકાશ;
દયા દયા પર દયાનિધિ, કીની લહિ નિજ દાસ. ૨૭

દ્વિતીયસ્કંધ.

દોહા.

મુનો દ્વિતીય સ્કંધ હે, દશ અધ્યા વિસ્તાર;
કહિયત લીલા યાન યહ, પ્રકરન તીન પ્રકાર. ૧

છંદ રૌલા.

પ્રકરન તત્વયાન, પ્રથમ અધ્યા દે કહિયે;
દે પુનિ હૃદય પ્રસાદ, મનન પદ કયાંહે લહિયે. ૨
દ્વિતીય પ્રથમ મેં સાંખ્ય, યોગ યાનસુ હે ગાયો;
સ્થૂળરૂપ ભગવંત, વિવિધ ધ્યાન બતાયો. ૩
દ્વિતીયમેં સૂક્ષ્મ ધ્યાન, કહ્યાં ભગવંતા;
પ્રકરન હૃદય પ્રસાદ, દાયકો મુનુ અબ સંતા. ૪
દ્વિતીય તૃતીયમેં ઉત્પત, સબ દેવનકી ભાખી;
સકલ સકામિક આહિ, વાત સબસુ હુ કે' દાખી. ૫
કુનિ યહ નિશ્ચે કહ્યો, છોડી સબ કૃષ્ણ ઉપાસે;
સકળ કામના પૂર્ણ, હોય સબ સંકટ નાસે. ૬
દ્વિતીય ચ્યારમેં કીયો, મંગલાચરન અનૂપા;
શ્રીશુકમુનિ કિય સ્તવન સુ, શ્રીપુરૂષોત્તમ રૂપા. ૭
ષટ્કો તિસરો મનન, વિભાગ દાય હે તામે;
ઉત્પત્તિ ઉપપત્તિ, વરનન બનિહે જામે. ૮
દ્વિતીય પંચમમેં નારદ, વિધિ સોં પ્રશ્ન જી કીને;
સો સબકે અતિઉત્તર, વિધિને વિધિપત દાને. ૯

- અધ્યાત્મ પંચીકરન, ગ્યાન સ્થૂલ સૂષ્મકો;
 બ્રહ્મદેવ સખ કલો, ન અંસ રહે સુનિ બ્રમકો. ૧૦
- દ્વિતીય પદમે અબ્, રૂપ ઐરાજ્ય બતાવે;
 સખ ઉત્પત્તિ શ્રીહસે, ભઈ સો સખ ગાયે. ૧૧
- દ્વિતીય સપ્તમેં ચતુરવિંશ, અવતાર સહેતુ;
 સકર્મ બરનન કિયે, કૃષ્ણકે ભવ દધિ સેતુ. ૧૨
- દ્વિતીય આઠતેં અબ, ઉપપત્તિ પ્રકરન કહાયો;
 સુરમુનિ જ્ઞે જ્ઞે પ્રથ, કિયે સખ બેધા ગાયો. ૧૩
- દ્વિતીયમુ નવમેં શ્રીપ્રભુ, નાભિનલિનતેં ધ્રાતા;
 અપની ઉત્પત્તિ કહી, ઐર કથા મુખદાતા. ૧૪
- ચતુર શ્લોકી શ્રીભાગવત કીન ઉપદેસા;
 હિરનગર્ભ વહ નારદ, સુતકો કલો અશેષા. ૧૫
- નારદ વ્યાસે કલો, વ્યાસતેં શુકલ જ્ઞાન્યો;
 શ્રીશુકને સો વિષ્ણુરાત લહિ પાત્ર વખાન્યો. ૧૬
- દ્વિતયમુ દસમેં આધિભૌતિક સુરૂપ બતાવો;
 અધ્યાત્મક આધિદૈવિક, આછેં સમુગ્રાયો. ૧૭

દોહા.

- પૂરન દ્વિતીય સ્કંધકી, અનુક્રમનિકા બખાની;
 શ્રીગિરિધર કરી કૃપા, દઈ દયાકો બાની. ૧૮

તૃતીયસ્કંધ.

દોહા.

અબ કહુ તૃતીય સ્કંધકે, હે તેતિસ અધ્યાય;

- ૧૧ ઐરાજ્ય—વિરાટ સ્વરૂપનો મહિમા. ૧૨ સહેતુ—કારણ સહિત.
 ૧૩ બેધા—બ્રહ્મા. ૧૪ નાભિનલિનતેં—નાભિમાં ઊગેલા કમળમાંથી.
 ૧૭ દ્વિતય—બીજે (સ્કંધ). આધિભૌતિક—મંચભૂતથી થયેલું. સુરૂપ—

લીલા સરગ પ્રકરન ૫૨, ધુર અધિકાર સુગાય. ૧

છંદ રોડા.

- તૃતીય પૂરવમેં વિદુર, તિરથ યાત્રા કરિ આયે;
શ્રીયમુનાતટ મિલત ભયે, ઉદ્ધવ શુચ પાચે. ૨
- તૃતીય દ્વિતીયમેં ઉદ્ધવ, વિદુરજીકોં સુખ દીને;
શ્રીકૃષ્ણજીકે બાલચરિત્ર સુવરનન કીને. ૩
- તૃતીયમેં શ્રીકૃષ્ણ રાસલીલા કહે દીની;
તૃતીય ચતુર પ્રભુ પ્રભાસ લીલા બરનન કીની. ૪
- પાછે ઉદ્ધવજી ઉતરાપથ ધાચો ધારે;
ગુનાતીત અબ અપર, દાય અધ્યા સુનુ ખ્યારે. ૫
- તૃતીય પંચમેં વિદુરજી, ગંગાઠાર સધાચે;
મા'નુભાવ મૈત્રેય, મુનિનસો મિલયો પાચે. ૬
- પ્રથમ વિદુર કિય કહે, કૃષ્ણ માયાકો રૂપા;
તૃતીય ષષ્ઠ મુનિ સો, પ્રતિઉત્તર કથો અનૂપા. ૭
- તિસરો પ્રકરન સગુન, તીન અધ્યાય બતાચો;
તૃતીય સપ્તમેં વિદુર, પ્રથમ દ્વિર જ્યાર ઊડાચો. ૮
- હરિ આંતાર ચરિત્ર કથા, પૂછી મુદ્ધ ધરી મન;
તૃતીય અઠ મૂળ પુરૂષતે, ઉતપત નિધિ કહિ મુનિજન. ૯
- તૃતીય નામે બ્રહ્માને, શ્રીજીકી સ્તુતિ કીની;
દરસ દિયે પરમેષી, 'સૃષ્ટિકર્' આય સુદીની. ૧૦

સ્વરૂપ. અધ્યાત્મક-આત્મા સંબંધી. આધિદૈવિક-દેવસંબંધી. આજે-સારી રીતે.

૧ સરગ-સર્ગ. ધુર-અધિકાર-પ્રથમ અધિકાર. ૫ ધાચો ધારે-જવાન ધારે છે. ૯ અઠ-આઠમા અધ્યાયમાં. ૧૦ નામે-નવમાં. પરમેષી-બ્રહ્મા. કુર-કર. આય-આણા.

ચાથો પ્રકરન કાલ દાયકો તૃતી દસમે લહી;	
કાલાત્માકી બહુ પ્રકારકી પશુ સૃષ્ટિ કહી.	૧૧
તૃતીય ચારમે કાલ પ્રમાણુકી ગતિ ભાખી;	
પંચમ પ્રકરન જીવ અબ નોકો સુનિ અભિલાખી.	૧૨
તૃતીય ચારમે પ્રલંઝંગ સૃષ્ટિ સુખખાની;	
સનકાદિક મહાદેવ મરિચ્યાદિક દસ જની.	૧૩
સરસ્વતી કન્યા સ્વાયંભૂ મનુ શતરૂપા;	
તૃતીય તેર બારાહજીકો પ્રાકટચ અનૂપા.	૧૪
તૃતીય ચતુર્દશ ભવિષ સુરતિરસ દીતી ભીની;	
નિજપતિપે વિન સમયહુ રતિ પ્રારથના કીની.	૧૫
તૃતીય પંચદશ ઐકુંઠમે ચતુસ્સન આચે;	
હરિ ઇચ્છા જય વિજય શાપ વિનહીતે પાચે.	૧૬
તૃતીય પોડશ સનકાદિક પાચે હરિ દરશન;	
તૃતીય સપ્તદશ હિરણ્યાક્ષ વારાહજી યુધ્ધ ધન.	૧૭
તૃતીય અષ્ટાદશમે ચરિત વેહી હે ગાચે;	
તૃતિ ઉત્તિસ હરિ હિરણ્યાક્ષ હતિ કિતિ લે આચે.	૧૮
તૃતીય બીસમે શ્રીવારાહજી દિવ્ય સુરૂપા;	
શુદ્ધ યજ્ઞમય કલ્પો સ્તવન પુનિ કિચો અનૂપા.	૧૯
અવ ખૂટ્યો પ્રકરન, તત્ત્વ અધ્યાય તેરકો;	
તામે હે દે બેદ પ્રકટ કહીહે ન બેરકો.	૨૦
તૃતીય એકવિસમે, મનુ સ્વાયંભુવ જો અપની;	

૧૧ તૃતી-તૃતીય. ૧૨ નોકો -નવનુ. ૧૪ બારાહજીકો-વરાહજી.

૧૬ ચતુસ્સન-સનક, સનંદન, સનાતન અને સનતકુમાર, એ ચાર 'સન' કહેવાય છે, તે. વિનહિતે-એમનાથી.

૧૭ ધન-સમૃદ્ધ-ત્રાહુ. ૧૮ વેહી-એજ (વારાહજીનુ). હતિ-હણીને.

- દેવહૂતી કન્યાય, સુરૂપ કળા મનુ તપની. ૨૧
- દેવેકૌ ઋષિ કર્દમકી, પ્રારથના કીની;
- તૃતીય બાઈસમેં દિરે, પ્રજ્ઞપતિ દુહિતા કીની. ૨૨
- તૃતીય તેઇસ કર્દમ અપને ચોગાજ્યાસ બલ;
- પ્રકટ કિયો બૈલવ વિમાન સ્થિત અતિ સુખ નિરમલ. ૨૩
- દેવહૂતી દરસાય પ્રજા દિર ઉપજી ધન્યા;
- પ્રચુર પ્રજ્ઞકો મૂલ પ્રથમ પ્રકટી નોં કન્યા. ૨૪
- તૃતીય ચોઈસ શ્રીકપિલદેવ જી જન્મ સુગાચો;
- નોં કન્યા ઉદબાહુ યથા બિંધ સોહુ સુનાચો. ૨૫
- તા પાછેં મુનિ કર્દમ સબ તજિ બનમેં આયે;
- દિર સાધન કિય શુદ્ધ ચિત્તસુ પરમગતિ પાચે. ૨૬
- તૃતીય પંચઇસ શ્રીકપિલદેવ જનની સુખ કીનો;
- સાંખ્યયોગ અધ્યાત્મ ગ્યાન ઉપદેશસુ કીનો. ૨૭
- તૃતીય ષડ્ઘસ સતાઇસ લગ, તત્વ સાંખ્ય બરનન;
- કપિલ મુનિને કિયો સુ અપની અંબાકે સન. ૨૮
- તૃતીય અઠઇસ મુનિ યોગ ધ્યાન જો સ્વરૂપ કહ્યો હે;
- સો સ્વરૂપ કહે દિયો, નાથ માતાસુ લહ્યો હે. ૨૯
- તૃતીય ઉત્તતિસમે ભક્તિ, યોગ ભલ બરનન કીનો;
- તૃતીય ત્રિંશમેં કર્મવિપાકહુ વરની લીનો. ૩૦
- તૃતીય એકતિસમેં જીવ અવસ્થા બ્રહ્મે આયો;
- તબતોં સબ બરતાંત જી જન્મ મરન લોં ગાયો. ૩૧

૨૧ સુરૂપ ઈ—મનુના તપની સુદર રૂપની કળા હોય તેવી હતી.

૨૪ પ્રચુર—બહુ. નોં—નવ. ૨૮ ષડ્ઘસ—છવીસ. અંબા—મા. સન—સન્મુખ. ૩૦ કર્મવિપાક—કર્મનાં ફળ.

તૃતીય બ્રહ્મમાં ગ્યાન ભક્તિ ભલ પદ્ધતિ ગાઇ;	
તૃતીય તેતિસ તારો દેવહૂતી સિદ્ધપદ પાઇ.	૨૨
કપિલદેવતા પાછે ઉત્તરપંથ પધારે;	
પૂરન તત્ત્વ પ્રકરન ત્રિદસકો વરન્ધો ધ્યારે.	૩૩
યામે હે દે ભેદ ચ્યાર અધ્યા જી આદિ;	
પુરુષમુક્તિકો હે પ્રકાર સુનિ લે રસ સ્વાદી.	૩૪
તદુપરાંત અધ્યાય જી નોસો વિધિ સ્ત્રી મુક્તિ;	
કહી ગાથા સંદોષ કૃષ્ણ જન સમુજ્ઞ્યોં યુક્તિ.	૩૫

હોહા.

અતિ સુંદર અનુક્રમનિકા, પૂરન તૃતીયસ્કંધ;	
પડત સુનત જન કહે દયો, રહે ન આધિ અઘ ગંધ.	૩૬

ચતુર્થ સ્કંધ

હોહા.

સુનો ચતુરથ સ્કંધકે, ઇકતિસ હેં અધ્યાય;	
બિસરગ લીલા જનનિયે, પ્રકરન ચ્યાર કહાય.	૧

છંદ રોલા.

ધર્મ અર્થ અર્ કામ મોક્ષ પ્રકરન ચો નામા;	
પહિલો પ્રકરન ધર્મ સપ્તકો અતિ અભિરામા.	૨
દક્ષપ્રજાપતિ જનની, લેહુ યાકે અધિકારી;	
ચતુર પ્રથમ મનુ કન્યા, વંશ કહ્યો વિસ્તારી.	૩
તામે સોમ રૂ દત્તાત્રેય, દુરવાસા નારદ;	
નારાયણ ઇત્યાદિક જન્મ કહે સુખશારદ.	૪
ચતુર અપરમે વિશ્વસૃજ્યા કો યજ્ઞ હતો જ્યાં;	

દક્ષપ્રજપતિ બની ડાણી, ગર્વભરે આચે ત્યાં.	૫
સકલ સભા સ્થિતને, વહાં ઊડી આદર કીનો;	
ઊઠે નહિ શ્રીમહાદેવ લખી રીસ રસ ભીનો.	૬
તાતે ભયો પરસ્પર વિરૂદ્ધ શાપ જીતીને;	
ચતુર્થ તૃતીયમે દક્ષ યજ્ઞ જાતે સખ ચીને.	૭
દેખી જનકકે જઇએ ભઈ સતીજીકી મરજી;	
નાથ નિવેદન કરી વાત શંકર તખ બરજી.	૮
ચતુરા આદેશ ઉજાંઘી જી પિતુ કે દોરી;	
પાઈ ખેદ તાતે જાત હી, સતીને દે' છોરી.	૯
ચતુઃપાંચમે નારદ મુનિ, શંભુ ઢિગ આચે;	
સમાચાર સખ સતી સંજાંધી સમ્યક કરી ગાચે.	૧૦
સુનત કોપી શિવ ગનસમૂહ પડવાઈ દિયોલે;	
દૂત દારહી દક્ષયજ્ઞ વિધ્વંસ કિયો હેં.	૧૧
ચતુરથ પદમેં ખ્રિષ્ણાદિક સખ સુર મિલિ આચે;	
સ્તવન નમન કિય સમાધાન, મહાદેવ મનાચે.	૧૨
ચતુરથ સતમે દચ્છ યજ્ઞ પૂરન કરવાયો;	
પાછેં સખ મિલિ સ્તવન કૃષ્ણકો ગુનગન ગાચો.	૧૩
અખ દુસરો પ્રકરજ અર્થ અધ્યાય પાંચકો;	
ધ્રુવચરિત્ર જામેં સુતી અંસન રહે આંચકો.	૧૪

૫ વિશ્વસુજ્યાકો—દેવાનો. ૮ જનક (સતીનો)—દક્ષ. બરજી—તજી ન જશે એમ કહ્યું. ૯ આદેશ—આજ્ઞા (શિવની). પિતુકે—પિતા દક્ષને ઘેર. દોરી—દોડી ગઇ.

૧૦ ઢિગ—પાસે. ૧૧ વિધ્વંસ—નાશ. ૧૩ દચ્છ—દક્ષ. ૧૭ નિ-દેશ (નિર્દેશ)—આજ્ઞા.

ચતુરથ આઠ ઉત્તાનપાદકો, વંશ જ્યુ ગાયો;	
અપરમાત દુર્વચન સુત ધ્રુવજીય દુઃખ પાયો.	૧૫
શ્રીયમુનાતટ જાય, અરન્ય મહાતપ કીનો;	
ચતુરથ નોં શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરી દરશન દીનો.	૧૬
ધ્યજી તેં બર અધિક દિયો ધ્રુવ ધ્રુવપદ પાયે;	
નાથનિદેસ ચઢાય શીશ ધ્રુવજી ઘર આયે.	૧૭
ચતુરથ દસમે ધ્રુવજીધુ ઇકિ ઉત્તમ નામા;	
બન મૃગયાકો ગયો, હન્યો કોઈયક્ષ જી બામા.	૧૮
બ્રાતબૈર નિમિત્ત આપ, ધ્રુવજી અભિરામા;	
અધિપતિ યક્ષ કુબેર, કીયો તાસુ સંગ્રામા.	૧૯
ચાર ઝ્યારમેં આપ, મનુનૃપ ધ્રુવમેં આયે;	
કીયો ચુદ્ધ તેં સમાધાન, સુત સદન પઢાયે.	૨૦
ચતુર બારમેં ધ્રુવ, પરિપૂરન રાજહુ કીનો;	
સો સબ સુતકો સોંપી, આપ અચલિત પદ લીનો.	૨૧
તથા જી ધ્રુવકી જનની, સોહુ પરમપદ પાઈ;	
તૃતીય કામ પ્રકરન, અબ ઝ્યારકો સુનિ ભાઈ.	૨૨
પ્રથુરાજ તામે, અધિકારી ચરિત સુહાવન;	
ચતુરથ ત્રિદશ ધ્રુવકો, બંશ સુરજન્યો પાવન.	૨૩
ચતુર્યતુર્દશ મહાદુષ્ટ, નૃપ બેનસુ ગાયો;	
સો ફિર દુસ્તર પ્રહ્લ શાપતે, નાસહુ પાયો.	૨૪
ચતુરથ પંચે પૃથ્વી, જન્મ ચરિત લખાને;	
ભગવદ્ભક્ત મહાહરિઅંસ, સબે કોઉ જાને.	૨૫
ચતુર સોલતે ઇકિધસિ લગ, ગુન ઝ્યૌર ન આયે;	
પૃથુરાજકે પરમ પવિત્ર, ચરિત્રહી ગાયે.	૨૬

અતુરથ ધર્મિશમે, સદન સનકાદિક આથિ;	
સનતકુમારસુ આત્મયોગ પૃથુરાજ પાચે.	૨૭
અતુર્ય તેહસિ યોગાભ્યાસ રાજ જી કીના;	
દેહ ત્યાગ તાસોં કર, પૃથુ જી પરમપદ લીના.	૨૮
અગ યોથો પ્રકરજ, મોક્ષ અધ્યાય આઠ કો;	
યામે હે દે ભેદ, પુણ્ય હે પર્મ પાઠ કો.	૨૯
એક વ્રજતત્વ દશા, તિન અધ્યાય સાંચ હે;	
ઐર કૃષ્ણ સાયુજ્ય કે, સુ અધ્યાય પાંચ હે.	૩૦
અતુર અતુરગિંશમે, બંશ પૃથુકો બિસ્તાર્યો;	
મિત્રે પ્રચેતાકો શિવ રૂદ્ર ગીત ઉચાર્યો.	૩૧
અતુર પચીસ નૃપ પ્રાચીન, બહિષકો મિત્રિ નારદ;	
કથન કિચો આખ્યાન, પુરંજનકો ભવપારદ.	૩૨
અષ્ટવિંશતોં એહી કથા, બરની નૃપ થાંહી;	
મુનિ નિઃસંશે ભયો, અતુર ઉનતિસકે માંહી.	૩૩
સુરઋષિકો ઉપદેશ સાર અંતરમેં લાચે;	
કપિલાશ્રમમેં ગચે ભૂપ વાં સિદ્ધિ પાચે.	૩૪
અતુર ત્રીસ બરદિયો પ્રસન્ન પ્રચેતા શ્રીજી;	
કર્યો રાજ અયુતાબ્દ ઐર શાસન દિન રીજી.	૩૫
અતુર્ય ઇકતિસ નાથ પ્રચેતા નાં મિલાચે;	
ભગવત વાત સુનાઈ દસોં અમૃતપદ પાચે.	૩૬
ઘતની કથા મુનિ મૈત્રીતેં બિદુર શ્રવન કરી;	
આચે હસ્તિનાપુરમેં ભગવત રસ હૃદયા ભરી.	૩૭

૩૨ ભવપારદ—સંસારમાંથી પાર ઉતારનાર. ૩૪ સુરઋષિ—નારદ.

૩૫ અયુતાબ્દ—દશ હજાર વર્ષ. શાસન—શિક્ષા—આગ્રા.

૩૭ મૈત્રી—મૈત્રેય.

૩૫

દોહા.

ચતુરથ સ્કંધકી લઇ, અનુક્રમનિકા પરિપૂર્ન;
પઠન સુનતહી કે' દયો, પાપ તાપ સળ ચૂર્ન.

૩૮

પંચમ સ્કંધ.

દોહા.

પંચમ સ્કંધ સુનિચે અખે, જો હે લીલાસ્થાન;
હે ષટ્વીસ અધ્યાયકો, પ્રકરન તીન બખાન.

૧

છંદ રેલા.

દેશ કાલ અરૂ પ્રનામ ત્રય પ્રકરન લહિયે;
પૂર્વ દસ પ્રકરન અધ્યાય તીન સો કહિયે. ૨
પંચમ પ્રથમ બંશ પ્રિયજ્ઞતકો શુક મુનિ લાખે;
સપ્ત સમુદ્ર ૩ સપ્ત દીપ નિરને કહી દાખે. ૩
પંચ અપર આગ્નિધ્રપુત્ર નોં ભયે અનૂપા;
વિષ્ણુરાત મુનિ નોં ખંડકે ભયે હે ભૂપા. ૪
પંચ તીન નૃપ નાલિ પર પ્રભુ પ્રસન્ન ભયે હે;
પરમ કૃપા કરી પુત્રહીકો વરદાન દિયો હે. ૫
અખ દુસરો પ્રકરન ઇકદશ અધ્યાય કાલકો;
જન્મે જન્મ ઋષભ ભુજઅંગદ શ્રીભૂપાલકો. ૬
પંચ ચતુર્ય શ્રીઋષભ દેવ પ્રાકટ્ય કહે હે;
સોંપી નૃપાસન ઇનકું નાલિ નૃપ મોક્ષ લહે હે. ૭
ઋષભદેવ શતપુત્ર ભયે તીનકે કહુ કાળ;
એકાસી પ્રાક્ષાણ, ચોગેસ્વર નોં, દસ રાજા. ૮

૨ પ્રનામ-પરિણામ. પૂર્વ-પ્રથમ. ૩ નિરને-નિર્ણય.

૬ ભુજઅંગદ-હાથના બાળુબંધ જેવો.

પંચમ પંચ ૩ પદ દે ક્ષયભયચિત્ર કહે હે;	
પંચ સપ્ત નૃપ ભર્તે પુત્ર ભાષે જી ભયે હે.	૯
પંચમ અષ્ટમે ભરતભૂપ શુભ ચરિત સુ ગાયે;	
મૃગકે સંગ ભયે મૃગ જન્મ સોહુ લય પાયે.	૧૦
પંચમ નાં જડભરત ચરિત સુ ધરનન ભાઈ;	
પંચમ દસ રહુગન વિગાર જડભર્તે ચઢાઈ.	૧૧
પંચ ગ્યાર જડભરતે ભૂપત પૂછ્યો ગ્યાના;	
બાર તેર દુહુ ભવાટવાદિક ધરન બિધાના.	૧૨
પંચ ચૌદ નૃપ આતમવિદ્યા મુનિતો પાયે;	
રહુગન જડભરતકે પ્રતાપ પદ મોક્ષ સધાયે.	૧૩
પંચ પંચદસ સુમતિકો ધર. ચો શુભ અંશા;	
તાકે અંશ બિષે નૃપ ગય ભયે પુત્ર પ્રસંશા.	૧૪
પંચ સોલમે ભૂગોલ ધરનન ભવ્ય ભયો હે;	
જંબુદ્વીપ નવખંડ સુમેરૂ પ્રભાવ કહ્યો હે.	૧૫
પંચ સપ્તદશ સેવ્ય ૩ સેવક કહે ખંડ સખ;	
અષ્ટાદશ ઉન્નિસ લગ ધરનન એહી ચરિત અખ.	૧૬
પંચમ બિસમે સપ્ત સમુદ્ર પ્રમાનસુ ભાષ્યો;	
પંચમ ઇકિંસિ જ્યોતિષચક્ર સુ ધરની દાખ્યો.	૧૭
બાઇસ અર્ તેઇસ લગ એહી ચરિત હે ગાયો;	
પંચમ ચૌઇસ રાહેકે પરમાન બતાયો.	૧૮
અખ તીસરો પ્રકરણ સ્વપ્ન દે અધ્યાયસ્તુ મુનિ;	
તામે હે દે ભેદ જીવાત્મા પરમાત્મા પુનિ.	૧૯
પંચ પંચવિશમે સપ્ત પાતાલ કિય કથન;	

૧૧ વિગાર-બિગારી-વાહક(?) ૧૨ ભવાટવાદિક (ભવાટવી આદિક)
—સંસારરૂપી જંગલ વગેરે. ધરન-વરજીન.

પંચ છઠસમેં અઠાઇસ નરકકો અરનન.

૨૦

દોહા.

પંચમકી અનુક્રમનિકા, પૂર્ન ભઈ સુઅનૂપ;

હયા પઠન રચિ શ્રવનતો, પ્રસન્ન હોય ભવભૂપ.

૨૧

૫૪ સ્કંધ.

દોહા.

અબ મુનિ ૫૦૪ સ્કંધકે, કહે ઉન્નિસ અધ્યાય;

પોષન લીલા જાનિયે, પ્રકરન ત્રીન કહાય.

૧

છંદ રોલા.

નામ ધ્યાન અરચન યહ, ત્રિ પ્રકરન ત્રિ નામા;

પહિયો પ્રકરન નામ ત્રીનકો અતિ અભિરામા.

૨

૫૮ પૂરવમેં અજમેલ, આખ્યાન બખાન્યો;

૫૮ દૂજમેં જમદૂત જોર હરિગનમેં ભાન્યો.

૩

ભગવત નામ પ્રતાપ લખ્યો સહજઈ મુખ આયો;

મહાદુષ્ટ આચરન કિયો તહુ પ્રભુપદ પાચો.

૪

૫૮ ત્રીસરે બડ નામ માહાત્મ્ય કૃલ તાગ ન લાગે;

ધર્મરાય અરનન કીનો નિજ દૂતન આગે.

૫

જ્યોં બૈભગવ હરિ નામ શ્રવન કીર્તનાદિ હોઈ;

અરજતહુ આજતોં વહાં મત જઈયો કોઈ.

૬

અબ દુસરો પ્રકરન ચૌદ અધ્યાય ધ્યાનકો;

૩ હરિગન-હરિના દૂત. ભાન્યો-ભાગ્યો. ૪ સહજઈ-સહેજ.

૬ અરજતહુ-તમુહુ. કોઈ-કોઈ યમદૂત (ત્યાં ન જશે).

૫૪ ચોથેમેં બરન્યો બંશ જી પ્રચેતાનકો.	૭
કહ્યો દક્ષકો જન્મ કહ્યો મહતપ જો કીના;	
શ્રીહરિ ભયે પ્રસન્ન રૂ સંતતિકો બર દીના.	૮
૫૫ પંચમેં દક્ષજીકે જિતનેક પુત્ર ભયે;	
નારદકો ઉપદેસ પાય સખ મોક્ષ પાય ગયે.	૯
તવ કોપી દક્ષને શાપ નારદકો દીના;	
૫૬ ૫૬ કન્યા સાઠ સૃજી સુત પ્રકટ ન કીના.	૧૦
દ્વિરજ્યો જીકો દધીનામ તિનહુકે ભાષે;	
જ્યો જ્યાકુ સંતાન ભયે સોહુ કહી દાષે.	૧૧
૫૭ સતમે ઈંદ્રને આપ ગુરૂ બૃહસ્પતિ તજી;	
વિશ્વરૂપ ગુરૂ માને શિષ્ય ભયો અંધિ ભજી.	૧૨
૫૮ અઠ વિનતેં મધવા વર્મ નરાયન પાચો;	
૫૯ નાં સુરપતિ વિશ્વરૂપકો માર્યો ગાચો.	૧૩
અક્ષાસુરકો જન્મ ભયો ત્વષ્ટાતેં બાચે;	
૫૯૮ સુ દસ સુર અસ્થિ દધિચિ ઋષિકે જાચે.	૧૪
દહ તજી મુનિ દીએ, બજૂ તાકો બનવાચો;	
સો સુરેંદ્ર લે બૃત્રાસુરતેં યુદ્ધકં આચો.	૧૫
૫૯ એકાદશમેં જી પરસ્પર, સમયહી યુદ્ધ કે;	
બચન પ્રશંસા ભયે બૃત્ર, અરૂ નાયક બુધકે.	૧૬
૫૯ દ્વાદશમેં શચિપતિ, બૃત્રાસુરકો માર્યો;	
બિજય દિયો બૃજરાજ, દાસ લહિ ત્રાસ નિવાર્યો.	૧૭
૫૯ ત્રિદશમેં હત્યા અક્ષ, ઈંદ્રકો લાગી;	
સો દ્વિર મખ કરી, મહાપુરૂષ પૂજે જખ ભાગી.	૧૮

૧૩ વિનતે—તેનાથી (વિશ્વરૂપ પાસેથી). વર્મ નરાયણ—નારાયણ કવચ. ૧૬ નાયક બુધકે—દેવના નાયક—ઈંદ્ર. ૧૮ મખ—યજ્ઞ.

- ૫૨ ચૌદે યૃત્રાસુર, પૂર્વજનમ સો ભાષે;
 ચિત્રકેતુ હરિદાસ હંતો, સોહું કહે દાષે. ૧૯
 ૫૩ પદ્મે સુતમરનશોક, ભો સો કહી દીનો;
 નારદ આયે સમાધાન, નરપતિકો કીનો. ૨૦
 ૫૪ પોડશ સુત બચન સુની ઐરાગ્ય ભયો હે;
 સાધન કીનો શુદ્ધ ચિત્ત હરિ દરસ દિયો હે. ૨૧
 ૫૫ સત્તર ચિત્રકેતુ ઝેઠી બિમાન સધાયે;
 બા પહોંચે કૈલાસ શાપ ઉભયાતે પાયે. ૨૨
 તિસરો અરચન પ્રકરન દ્વે અધ્યાય લલ્યો હે;
 ૫૬ અષ્ટાદશ પુત્ર અદિતિ વંશ કલ્યો હે. ૨૩
 અરૂ દિતિ સુતકોહુ બંશ ફિર ભયે મરૂતગન;
 ઉત પંચાસહુ દિયે ઈંદ્રકો ભયો સુબરનન. ૨૪
 ૫૭ ઉન્નિસમેં કથ્યો પુસ્યૃતકો બિધાન સબ;
 હરિ પ્રસન્ન તબ સહજ લાભ અતિકા તબકા અબ. ૨૫

દોહા.

- ૫૮ ૫૭મ અનુક્રમનિકા, ભઈ પૂરન ગુરૂ ઝોજ;
 ૫૯ પઠત દયાકો પ્રિય ભયે, બૃજપતિચરન સરોજ. ૨૬

સપ્તમ સ્કંધ.

દોહા.

- સપ્તમ લીલા હુતિ યહ, દસ રૂ પંચ અધ્યાય;
 પ્રકરન પૂરે તીન હે, દેતહુ નામ બતાય. ૧

છંદ રોલા.

અસદાસના એક, કૃતિય સદાસન આંહી;

૨૦ ભો-ભયો. ૨૪ મરૂતગન વાયુઓનો સમુદાય. ૨૫ પુસ્યૃત-
 પુત્રપ્રાપ્તિનું વત.

સદાસના તૃતીય, પ્રથમ પંચકો કહાહી.	૨
સપ્ત પ્રથમ જય બિજય શાપ કારન ઉચાર્યો;	
સપ્ત દુસરમે સુન્યો હિરણ્યકશિપુ હરિ માર્યો.	૩
સો સુનિકે બડ શોક ભયો માતા જો દિતિ;	
સમાધાન કિય પૂર્વાખ્યાનસુ યજ્ઞ પ્રતીતિ.	૪
સપ્ત ત્રીનમે બંધુ વૈર, લેવેકે કારન;	
હિરણ્યકશ્યપુ તપ કીનો અકથિત મા'દાન.	૫
બિધાતા ભયે પ્રસન્ન માગી કહિ હમ બરદાતા;	
જ્યો જ્યો બિધિ વર માગે સો સખ દિયે વિધાતા.	૬
સપ્ત તુર્યમે હિરણ્યકશ્યપુ રાજ્ય કિયો હે;	
સખ બૃંદારક બૃંદ તુર ભજય દિયો હે.	૭
પુત્ર ભયે ફિર ચાર, ત્રીનકો કામ કહાહે;	
તુર્ય પ્રકટ પ્રહ્લાદસુ ભગવદ્ભક્ત મહાહે.	૮
સપ્ત પંચ પ્રહ્લાદ ગુરુકે પઠન પઠાયે;	
ગુરુસુત પઠવે આર આપ મન એક ન લાયે.	૯
પઠે પ્રકટ પ્રહ્લાદ કૃષ્ણ હરિ બિન ન રંચહે;	
સદાસના કૃતિય પ્રકરણ અધ્યાય પંચ હે.	૧૦
સપ્તમ પદમે ગુરુધર જીતને બાલક આવે;	
ત્રીનકો કહિ પ્રહ્લાદ તત્ત્વ હમ તુમે સિખાવે.	૧૧
સખહી આલપંપાલ પઠો કા યહ દેહુ ડારી;	
રામ કૃષ્ણ ગોબિંદ ગુપાલ પઠો સુખકારી.	૧૨
સપ્ત સપ્તમે લરિકન સખ પૂછ્યો પ્રહ્લાદ;	

૬ બિધાતા (વિધાતા)—બ્રહ્મા. ૭ તુર્ય—ચોથો (અધ્યાય).
 બૃંદારક (વૃંદારક)—દેવ. વૃંદ—સમૂહ. તુર—(તુર્ણ)—જલદી.

તુમ કા'તે' પાચે કહુ શ્રીકૃષ્ણામૃત સ્વાદ.	૧૩
તથ યોલે પ્રલ્હાદ સુનો હુમ એસે પાચે;	
મેં માતાકે જઠર હતો જથ નારદ આચે.	૧૪
વિન મો અંબાકો ઉપદેસત તત્વ બખાન્યો;	
હો સમીપ અતિ ગર્ભ બિખે તાતે'મેં જાન્યો.	૧૫
સખ આઠમેં પરમ ભક્ત પ્રલ્હાદે દેખી;	
દુષ્ટ જનક અતિ ક્રોધ કિયો ભય દિયો બિસેખી.	૧૬
શ્રીનૃસિંહજી પ્રગટે ખંભાહિતેં તત્પ્રેવા;	
કનકકશ્યપુ નખતેં બિદારી લૈ સ્તુતિ સખ દેવા.	૧૭
સપ્તમ નવ પ્રલ્હાદ કરિ સ્તુતિ પ્રેમશુ ભીજ;	
લિયો ભક્ત ઉત્સંગ પ્રસન્ન ભયે અતિ શ્રીજી.	૧૮
સપ્તમ દસ બરદાન ભક્તિ ઇક સ્તોત્ર દિયો બર;	
રાજ્યાસન યેઠાયો આપ પ્રસાદ કૃપા કર.	૧૯
અરૂ મયનામા અસુર ત્રિપુર લાયો સુરરાયે;	
તૃતીય સદસદાસના પંચ અધ્યાયસુ આચે.	૨૦
સપ્ત ગ્યારમેં ચારો વરન કહે જો કરમા;	
સપ્ત બારમેં બ્રહ્મચારી બાનપ્રસ્થ ધરમા.	૨૧
સપ્ત તેરમેં પતિ ધરમ ભલભાતિ બતાયો;	
અરૂ અજગર પ્રલ્હાદ ભયો સંવાદ સુગાયો.	૨૨
સપ્ત ચતુર્દશ ગૃહસ્થાશ્રમકો ધર્મ બખાન્યો;	
સો પાચે કલ્યાન જાહિને રૂઢ કરિ માન્યો.	૨૩
સપ્ત પંચદશ ઉત્તમ મધ્યમ ઓર કનિષ્ઠા;	

૧૩ લરિકન-છોકરાં. ૧૫ વિન-તે (નારદ). મો (મારી). અંબા-મા.

૧૭ કનકકશિપુ-હિરણ્યકશ્યપ.

૨૧ કરમા-કર્મ. ચારે વર્ણનાં કર્મ કહ્યાં છે.

સખ પ્રકારકે ધરમ કહે માનત નહિ બ્રહ્મા. ૨૪

દોહા.

સપ્તમકી સંપૂર્ણ ભઇ અનુક્રમનિકા અનુપ;
દયારામ કેજે સુને સો ન પરે ભવકૂપ. ૨૫

અષ્ટમ સ્કંધ.

દોહા.

અષ્ટમ સ્કંધ સુનો, ચોઇસ અધ્યા સાર;
મનખંતર લીલા લહો, પ્રકરન જનમેં ચાર. ૧

છંદ રોલા.

તામસ રાજસ સાત્વિક, ભક્તિ હે યહ ચ્યારો;
પહિલો પ્રકરન તામસ ચોં અધ્યાય બિચારો. ૨

અઃ પૂરવમેં સ્વાયંભુવ સ્વારોચિષ કહિયે;
ઉત્તમ તામસ યહ સખ નામ મનુકે લહિયે. ૩

અષ્ટ અપરમેં ગજેંદ્રકો ગ્રાહનેં ગ્રહોહો;
અઃ તીજેં હરિસ્તુતિ કરી જળ દીન ભચોહો. ૪

સો સુનકે પ્રભુ દીનખંધુ દારેહી આયે;
તુરત ગ્રાહકો મારી કૃપાલ ગજેંદ્ર છુડાયે. ૫

અઃ ચ્યોં ગ્રાહ ગજેંદ્ર પૂરવકે જન્મ કહેહો;
શ્રીહરિ પરસ પ્રતાપ દોહુ જન મોક્ષ લહેહો. ૬

અળ દસરો સાત્વિક પ્રકરન અધ્યાય દસ લહે;
અઃ પંચમમેં રૈવત મનુ ચાક્ષુષમનુ કહે. ૭

જનમે અમૃત મથન નિમિત્ત અમર સખહી જીરિ;
ક્ષિરસાગર તટ જળ સ્તુતિ કીની હે શ્રીહરિ. ૮

અઃ ૫૮ શ્રીપ્રભુ પ્રસન્ન ભયે યરદાન દિયો હે;	
મિલે સુરાસુર મંદ્રાચલ ઊડ્યો ન ગયો હે.	૯
દુષ્ણિ લપ્ષિ આર્તત્રાણુ તુરત ગરૂડા૩૬ આયે;	
મંદર પરન સુપરન ધરી સાગરતટ લાયે.	૧૦
અઃ સતમેં કૂર્મોપતાર ધરી મથન કરાયો;	
પ્રથમ મહાવિષ નિકર્યો સો શિવજીકુ પાયો.	૧૧
અષ્ટ અષ્ટમેં રતન ચૌદ નિકસે ન ડગે હે;	
સુધાપાનકે સમય સુરાસુર લરન લગે હે.	૧૨
તથ પ્રભુ માયા અધિપ, મોહની રૂપહી લીનો;	
અસુર બૃંદ સળ આપ, અતિશય મોહિત કીનો.	૧૩
અઃ નોં અમૃત અમર, અખિલ કરાયો પાના;	
દૈત્ય પરોસન સમય ભયે, હરિ અંતરધાના.	૧૪
અષ્ટમ દશમે દેવાસુર સંગ્રામ કહ્યો હે;	
અષ્ટ ય્યારમેં મા'દારૂન ફિર યુધ્ધ ભયો હે.	૧૫
અષ્ટ બાર મોહની સ્વરૂપ લપ્ષિ શિવ મોહિત ભયે;	
અષ્ટ તેર અધ્યાય વિષે વૈવસ્વત મનુ કહે.	૧૬
જિનકે રાજ્યમેં શ્રીબામનજી પ્રગટે લાખે;	
ભવિષ્ય મનબંતર આગે હોને કહે દાખે.	૧૭
કૌન કૌનસેં તાકે નામ કહતહો બરની;	
સાબરની અરૂ દક્ષિણાબરની બ્રહ્મસાબરની.	૧૮
ધર્મસાબરની રૂદ્રસાબરની હે અભિરામા;	

૯ સુરાસુર-દેવ અને અસુર. ૧૦ આર્તત્રાણુ-દુઃખીનું રક્ષણ કરનારા.
પરન-પાંખો. સુપરન-ગરૂડ. ગરૂડે મંદરાચળની પાંખો ઝાલીને તેને સાગરકાંઠે
આણ્યો. (પૂર્વે પર્વતોને પાંખો હતી એમ પુરાણોમાં વર્ણ્યું છે.)

૧૪ પરોસન-પ્રાશન (?) (અમૃતનું).

દેવસાબરની ઈંદ્રસાબરની સાતો નામા.	૧૯
અબ્દ ચતુર્દશ મનવાદિક મનુષ્ય જી આંહીં;	
લાખે ભગવદ્ અંશ સખે કછુ સંશય નાહીં.	૨૦
અબ્દ ત્રીસરો રાજસ પ્રકરન અધ્યાય સુનવકો;	
જકો સુનતહિ માત્ર હોત નિસ્તાર ભવનકો.	૨૧
અબ્દ પંચદશ કહ્યો રાજ્ય બલિનૃપને કીનો;	
અર્ધ અશ્વમેધ યજ્ઞ કિયો સોહુ કે' દીનો.	૨૨
અષ્ટમ સોલ અદિતિ પુત્ર કામના કારન;	
વિજ્ઞાપિ નિજનાથ કરી કુર તાપ નિવારન.	૨૩
કરો પચોત્રત પુત્ર હોયગો પતિ ચોં ભાખી;	
જો કછુ તાકી બિધિ યથારથ સહુ કે' દાખી.	૨૪
અબ્દ સપ્તદશ કિયો સુવ્રત હરિ પ્રસન્ન ભયે હે;	
આયે આપ ગ્રભ વિષે સ્તવન બ્રહ્માદિ કહે હે.	૨૫
અઃ અઃદશ શ્રીબામનજી પ્રાગટ્ય સુ ગાયે;	
બલિનૃપ યજ્ઞ પધારે વાં સનમાન જી પાયે.	૨૬
અઃ ઉન્નિસ ત્રિપેદ પૃથવિ સંકલ્પ કિયો હે;	
એક ચરન ભૂ દ્વિતીય સ્વર્ગ સબ માપ લિયો હે.	૨૭
અબ્દબિસમે' તૃતીય પાદકો ઠોર ન પાયે;	
તાતે બચન બિબાદ પરસ્પર ભયે સુ ગાયે.	૨૮
અઃ ઇકઠ્ઠિસ સ્વર્ગમે' શ્રીપ્રભુ પદાંગુલ લખી;	
બ્રહ્મદેવ અભિષેક કિયો મન બહુત ભયે સુખી.	૨૯
સો મવાહ પૃથવી આયો ગંગાજી ભયે હે;	
પાછે બલિનૃપ બરૂનપાશ બાંધ્યો સુ કહે હે.	૩૦

અઠ બાઈસ બલિરાય બચનહુ વ્યર્થ ન ભાખ્યો;	
આત્મનિવેદન કરી હરિ આગે મસ્તક રાખ્યો.	૩૧
તબ પ્રસન્ન પ્રભુ ભયે સુતલકો રાજ્ય દિયો હે;	
ભયે ભક્ત આધીન બલિ નિજ દાસ કિયો હે.	૩૨
અઠ તેઈસે બલિ જીતી રાજધાની સુર દીની;	
તબ દેવનકેદવ દેવકી સ્તુતિ અતિ કીની.	૩૩
અબ ચોથો પ્રકરન ભક્તિ અધ્યાય સકૃતકો;	
અષ્ટ ચતુરવિંશમેં સફલ ભાયગ સત વ્રતકો.	૩૪
દૈવસ્વત મનુરાજ વિષે ભો ચરિત સુ જાન્યો;	
શ્રીહરિકો અવતાર મત્સ્ય આકૃતિ બખાન્યો.	૩૫

દોહા.

અષ્ટમકી અનુક્રમનિકા, પૂરન દયા હરિ કીન;	
પડત સુનત સહજ હિ બને, હરિ જસ રસ મન મીન.	૩૬

નવમસ્કંધ.

દોહા.

નવમ સ્કંધકી સુનો, અનુક્રમનિ સબ કોય;	
દશાન લીલા એહી હે, પ્રકરન જામેં દાય.	૧

છંદ રોલા.

સૂર્યબંશ પ્રકરન મર્યાદાકો ધુર લહિયે;	
ચંદ્રબંશ પુષ્ટિ પ્રકરન સો દુસરો કહિયે.	૨
બાર બાર અધ્યાય દોહુકે જાની લીજે;	
પ્રથમ બારકો ભાનુ, બંસ અબ સુનો ભનીજે.	૩

૩૫ ભો—ભયો—થયો.

૨ ધુર—પ્રથમ.

નંવ પૂરવ વૈવસ્વતમનુ દશ પુત્ર સુધન્યા;	
ઘડિવાકુ આદિક અર ઐક ભઇ હે કન્યા.	૪
નવમ અવર કહેં ચ્યાર પુત્ર ભયેં નહિ સંતાના;	
ત્રીન પુત્રકુ બંસ ભયેં બરતાંત બખાના.	૫
નૃગ નાભાગ રૂ નરિણ્યંત તિનાકે નામા;	
અબ આગે નૃપ મુનો કહત શ્રીશુક શુભધામા.	૬
નવ તિસરે શર્ધાતિ બંસ કહ્યો બિસ્તારા;	
શ્રીરવતી બ્યા બંસ પ્રગટ શ્રીહલધર દારા.	૭
નવમ તુર્યમેં નૃગ નૃપ બંસ સુબરની ગચે હે;	
જનકે બંસમેં અંબરીષ હરિભક્ત ભયે હે.	૮
અરચન ભક્તિ કરી દ્વારિકાધિશ રિઝાયે;	
બ્યાહે શાપ દે દુરવાસામુનસેં દુઃખ પાયે.	૯
નવ પંચમ દુર્બાસા શરન સખનકે ધાયે;	
મલુ પર્વત ન રખે, હારી અંબરીષકે આયે.	૧૦
તાપ સુદરશન તબહી શમ્યો ભલ પાયે શિક્ષા;	
ધન્ય કહે હરિભક્ત દીન વે' કીની ભિક્ષા.	૧૧
નવ ખટ બરનન બંશ, રાય અંબરીષ ભયો હે;	
તા પાછે ઘડિવાકુ રાય, સુબંશ કહ્યો હે.	૧૨
જનકે બંસ બિસે માંધાતા ભૂપ ભયે હે;	
તાકે ભયેં મુચુકુંદ જાહે મલુ દરશ દયે હે.	૧૩
નવ સતમેં માંધાતાસુત પુરુકુત્સ કહે હે;	
બરન્યો તાકો બંસ બ્યામેં હરિશ્ચંદ્ર ભયે હે.	૧૪
નાં અઠ હરિશ્ચંદ્રકો બંશ પ્રશંસ બખાન્યે;	
જાહી બંસમે રાજ સગર ભયે સખ જાન્યે.	૧૫

નવ નવમે' યરન્યો નૃપ સગર યંશ યડ સમરથ;	
જાકે યંશમે હોત ભયે શુચિ ભૂપ ભગીરથ.	૧૬
જાને શ્રીગંગાજીકો ભૂતલ પધરાયે;	
તિનકે યંશ યરનમે' નૃપ ખડવાંગ જ્યુ ગાયે.	૧૭
નાં દસમે ખડવાંગ યંસ યરન્યો યડ ઉત્તમ;	
જ્યાકે યંસમે પ્રગટે શ્રીરઘુવર પુરૂષોત્તમ.	૧૮
તિનકે પરમ પવિત્ર ચરિત્ર કહે અથઘતિ;	
નાં એકાદશ રામરાજ યરન્યો શુભ નીતિ.	૧૯
નાં દ્વાદશ શ્રીરામ પુત્ર કુશયંશ સુ ગાયે;	
અથ પુષ્ટિ પ્રકરત્ત યાર અધ્યાય સુ આયે.	૨૦
નાં ત્રિદશ ઇક્ષ્વાકુ પુત્ર જો નિમિ કહે હે;	
તિનકો યંશ યરન્યો જામે' નૃપ જનક ભયે હે.	૨૧
નાં ચૌદમે' ચંદ્રમાકે ચંદ્રસુત બુધ ભયે હે;	
તિનતો' અલ પુરૂરવા પુત્ર ભયે સુ કહે હે.	૨૨
નાં પંદ્રેમે યંસ પુરૂરવા કથ શુભ ધામા;	
જાકે યંસ બિસે પ્રગટે શ્રીપરશુરામા.	૨૩
નાં ષોડષ શ્રીપરશુરામકો ચરિત સુગાયો;	
અરૂ બિશ્વામિત્રકો જન્મ સહુ યામે' કા'ચો.	૨૪
નાં સત્તર પુરૂરવા જ્યેષ્ઠ સુત નહુષ યંસા;	
રાય જ્યાતિકે કેહુ યંશકી કરી પ્રશંસા.	૨૫
જો ઉન્નિસમે' રાય યયાતિ પરમગતિ પાયે;	
ના બિસમે' ઔરહુ યંસ પુરૂરવા ગાયે.	૨૬
જાકે યંસ વિષે રાજા દુષ્ટ્યંત ભયે'હે;	

તાકે ભરત ભયે તાકો ફિર બંસ કહે હે.	૨૭
જાકે બંસમે રંતિદેવ રાજા બડ ભાજે;	
પુનિ ગરગાચારજાકો બંસ સો હુ કહી દાજે.	૨૮
નૃપ પાંચાલ કૃપાચારજ, કહે દ્રોનાચારજ;	
યુદ્ધકલા પૂરન જામે, બિધા સબ આરજ.	૨૯
નાં બાઘસિમેં રાજા, દ્રુપદ કહે સુ જાને;	
તા પાછે અજમીઠ, ભૂપકો બંસ બખાને.	૨૦
જાકે બંસમેં જરાસંધ ભૂપાલ ભયો હે;	
તા પાછે રાજા શંતનુકો બંસ કહ્યો હે.	૩૧
પાંડવ અર્ કૌરવકો બંસ સુ આછો ગાચો;	
જરાસંધકો બંસ બિધિબત બાંચ સુનાચો.	૩૨
નાં તેઘસિ યથાતિપુત્ર રહે જા ચ્યારા;	
તાકો બંસ કહ્યો જામે યદુબંસ પ્રકારા.	૩૩
જામેતેં મેઘાતિથિ ઋષિ ભયે બરનન કીના;	
નહિ બરન્યો બિસ્તાર મૂલ માગતહી કે' દીના.	૩૪
નાં ચોઘસમેં જામદગ્નિકો બંસ કહ્યો હે;	
તા પાછે અકૂર બંસ બરનન રહ્યો હે.	૩૫
ઉગ્રસેન દેવકકો બંસ બખાન્યો પાછે;	
કંસ જન્મ સુરસેન બંસ ફિર બરન્યો આછે.	૩૬
જાકે પુત્ર ભયે બસુદેવજી અતિ અભિરામા;	
જાનકે પ્રગટ ભયે શ્રીકૃષ્ણચંદ સુખધામા.	૩૭
દોહા.	
અનુક્રમણિકા અતિ ભલી, પૂરણ નવમસ્કંધ;	
પાપ તાપ પ્રલે દયા, રચક હોત સબંધ.	૩૮

દશમસ્કંધ.

દોહા.

સુની અબ દશમસ્કંધકે, સત્યાસી અધ્યાય;
 તિન મતાંતરકે મિલી, નિંખે પૂરાણ કહાય. ૧
 નિરોધ લીલા નિરૂપન, પ્રકરન જામે પાંચ;
 જન્મ ૩ તામસ રાજસ ૩, સાત્વિક ગુનાખ્ય બાંચ. ૨

છંદ શેલા.

પ્રથમસુ પ્રકરન જન્મ અખે અધ્યાય ચારકો;
 અનાયાસ ઉપચાર સુનો સંસાર પારકો. ૩
 દશમ પ્રથમે પૂજો પ્રશ્ન પરીક્ષિત ભૂપા;
 આદરસોં શ્રીશુક મુનિ, ઉત્તર દિયો અનુપા. ૪
 દેવક દુહિતા દેવકી, બસુદેવજીકો દીની;
 બહુત દામળ સહિત, કંસ સારથી કૃતિ કીની. ૫
 દશ દુતી દેવકી ષટ્ સુત, મીચ કંસતેં પાચે;
 સંકર્ષન દેવકી તેં, રોહિની ઉદર પધરાચે. ૬
 તદનંતર શ્રીકૃષ્ણ દેવકી ગર્ભ પધારે;
 બ્રહ્માદિક સુરસ્તુતિ કીની તન તાપ નિવારે. ૭
 દશ ત્રિમે શ્રીકૃષ્ણ જનમ મધુપુરી ભયો હે;
 કીની સ્તુતિ વસુદેવ દેવકી તાપ ગયો હે. ૮
 શ્રીગોકુળમે યશોદા ગોદ પુત્ર પધરાચે;
 વહે તેં માયા પુત્રી લે અપને ઘર આચે. ૯
 દશમ ચારમે માયા ઉડીકે ગઈ આકાશા;
 કિયો કંસ પશ્ચાતાપ ખલ ગ્યાન પ્રકાશા. ૧૦

સમાધાન માણકા કીન ફિર દૈત્ય બુલાયે;	
દૈ આદસ સજ્જન પીડો, સબ તુર્ત પઠાયે.	૧૧
અઠાઇસ અધ્યાય દ્વિતિય તામસ પ્રકરન હે;	
તામે હે ફિર બેદ ચાર મહાપ્રભુ બચન હે.	૧૨
પ્રથમ પ્રમાન પ્રમેય રૂ સાધનાફલ ચો નામા;	
પૂર્વ સપ્ત અધ્યાય કહે સો અતિ અભિરામા.	૧૩
દશમ પંચમમે શ્રીજી વ્રજ પ્રકા સો ભાષે;	
નંદ મહોત્સવ સબવ્રતજન સુખ ભલ કહી દાષે.	૧૪
નંદ ગયે મથુરા કંસકર દેન સુગાયે;	
મીલે મીલ વસુદેવ બહાર દ્રુત ગોકુલ આયે.	૧૫
દશમ ખટ પૂતના પ્રભુન પયપાન કરાયો;	
દઈ માતકી ગતિ દયાનિધિ ચરિત સુગાયો.	૧૬
દશમ સપ્તમે શકટ ભજી તૃયાશ્રત માર્યો;	
વિશ્વરૂપ દરશાય માય મુહ ફિરી મુહ ડાર્યો.	૧૭
દશમ અષ્ટમે ગર્ગમુનિ નામ કરન કીનો;	
પાછે ચૌર ચરિત કરી ગોપીજન સુખ દીનો.	૧૮
તદનંતર મૃતિકા ભજન મિષ બદન દિખાયો;	
વિશ્વરૂપકો દરશન અંબે ફિરી કરવાયો.	૧૯
દશ નોમે દધિભાજન ભાંજ્યો નિરોધકારન;	
ઉલૂપલ બંધે ગયે કૃષ્ણજન તાપનિવારન.	૨૦
દશદશમે યમલાઘ્નુન દ્રુમ ઉદ્ધાર કિયો હે;	

૧૧ માણ-દેવકી. આદસ—આદેશ (આચાર). ૧૫ બહાર-ફરીને.
દ્રુત-જલદી. ૧૭ તૃનાશ્રત-તૃણાવર્ત. માય ઈં—માને મોંમાં વિશ્વરૂપ
દેખાડયું અને ફરીને મોહ નાખ્યો. ૨૦ દધિભાજન-દહીંનું વાસણ.

- કિતે સ્તવન સુની પ્રેમ ભક્તિકો દાન દિયો હે. ૨૧
- દશ ગ્યારે મહાબન દિખી વિઘન સખે જ્યું વિચાર્યો;
- શ્રીભૃંદાબન નંદ ગામ બસવેકો ધાર્યો. ૨૨
- વહાં પધારે પ્રભુ પ્રથમ બત્સાસુર માર્યો;
- પિછે ચંચ પકડી હરિ બક દુષકો બિડાર્યો. ૨૩
- અબ પક્ષાંતર કલ્પભેદ અધ્યાય ત્રીન હે;
- દોષક બાક્ય વિરૂદ્ધ મહાપ્રભુ આચે (હે) કીન હે. ૨૪
- દશ દ્વાદશ મહાઅઘી અઘાસુર છિનમે માર્યો;
- બચ્છ ગોપબન જરકાલ ગત નાથ નિકાર્યો. ૨૫
- દશમ ત્રયોદશમે શુભ ભોજન શિલા બિરાજે;
- ગ્વાલ મંડલી રચી મધ્ય મન મોહન બ્રાજે. ૨૬
- છાક અરોગત હે ભક્તનસહ કૃપા ઠરે હે;
- તાહિ સમય-બિધિ બચ્છ ગ્વાલ સખ હરન કરે હે. ૨૭
- દશમ ચૌદ કિય સ્તવન બિધાતા તાત તાતકો;
- અબ દુસરો પ્રકરન પ્રમેય અધ્યાય સાતકો. ૨૮
- દશમ પંચ દશ ગાય અશવન હરિ બન આચે;
- બનકીડા સહ સખ્ય હુત્યો ઘેનુક સો ગાયે. ૨૯
- બિષજલ પાન કિયો ગો ગોપન મૃત્યુહિ પાયે;
- કરી કર્ના અભિદષ્ટિ બૃષ્ટિ હરિ સકલ જીવાચે. ૩૦
- દશ ષટ દશમે કાલિદમન કરી દૂર કિયો બિષ;
- નાગપત્નીકો સ્તવન કૃષ્ણ યુનિ પન્નગ દૈ શિખ. ૩૧
- દશમ સપ્તદશ કાલિ આગમન હેતુ કલ્પો ભલ;
- નિશિ દાવાનલ પાન કિયો શરનાગત વત્સલ. ૩૨
- દશ અષ્ટાદશ બાલ ચરિત્ર ચરાવત ગૈયા;
- શ્રીભરિતુ બરનન પ્રલંબ માર્યો બલ ભૈયા. ૩૩

- દશઉન્નિસમે દાવાગ્નિ ફિરપાન ક્રિયો હરિ;
અનતે ઘર આય ગોપાલ સો બિધિ બરનન કરી. ૩૪
- દશમ બિસમે વરપારિતુ શર્દરિતુ બરનન;
દશમ એકબીસ બેનુગીત બરનન મન મોહન. ૩૫
- અબ તિસરો સાધન પ્રકરન અધ્યાય સાતકો;
જો રસ પિવે મન દે, સ્તન સુત પીવે માતકો. ૩૬
- દશ બાઈસમે હિમંતરિતુકો બરનન કીનો;
પ્રત કાત્યાયની પ્રજ ભક્તન પ્રજપતિ બર દીનો. ૩૭
- દશ તેઈશ પ્રભુ ઋષિપત્નીકે ભોજન કીને;
ક્રિયો દ્વિજનકો કૃષ્ણ જ્યુ ક્રિયા ગર્વ સો હીને. ૩૮
- દશ ચૌબીસમે ઈંદ્રિભો પ્રભુ સકલ મિટાયો;
સો સબ શ્રીગોવર્દ્ધનજીકો ભોગ ધરાયો. ૩૯
- પ્રજબાસીકો અન્યાશ્રય ટાર્યો ન સહાયો;
અનન્યધર્મ રચત હમકો હરિ સબ સમુઝાયો. ૪૦
- દશ પચીસ સુરપતિ રૂઢી મેઘ બૃષ્ટિ બલ દાખ્યો;
શ્રીગિરિધર ગિરિધરી નિજજન ગત નિશ્ચ રાખ્યો. ૪૧
- દશ ષટબીસ સબ અચરજ કૃષ્ણ અતુલ બલ દાખ્યો;
નંદરાય તબ સબકો ગર્ગમુનિ બચ ભાખ્યો. ૪૨
- દશ સપ્તબીસ મઘવા જુરી કર પાય પયો હે;
સ્તુતિ કરી ડરી ગોવિંદ નામ અભિપેક કર્યો હે. ૪૩
- દશ અઠસ પ્રભુનંદ બરનપારાતે છુરાયે;
મગન પ્રભાહૃદ પ્રજજનકીય નિજધામ દીખાયે. ૪૪

૩૬ સુત-સૂત (પુત્ર). ૪૦ ન સહાયો-પોતે સહન કર્યો નહિ. ૪૪ મ-
ગન ૪૦-પ્રજજનને પ્રભાહૃદ (પ્રભુરૂપી ધરા)માં મગન કર્યો (કૃપાડયાં).

અબ ચોથો ફલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;	
જામે રાસરમનચરિત્ર આનંદ ગાત કો.	૪૫
દશ ઉનતિસ બેનુ બળત પ્રજલક્ત ખુલાયે;	
રાસારંભ કિયો હરિ અંતરધાન હુ પાયે.	૪૬
દશમ ત્રીંશ પ્રજલક્ત કરત લીલા સમરનકો;	
બિલ બૃચ્છરે । ખુઝત ફિરે નાથ ખોજનકો.	૪૭
દશ ઇકતિસ બ્રજલક્ત ગોપિકા ગીત સુગાચો;	
દશ બત્તીશ ફિર રોય દિયો પ્રભુ દરસ દિખાચો.	૪૮
દશ તેતીસમે રાસમંડલ રચી બહુ સુખ દિને;	
જલ થલ કીડા કૃષ્ણ ભક્તમન રંજન કિને.	૪૯
દશ ચોતીસમે નંદ જ્યુ નિકલે સર્પ છુડાયે;	
ખહોર રાસ બલરામ સહિત હરિ ચરિત સુગાચે.	૫૦
શંખચૂડ ઇકં દુબ્ધ ભક્ત દુઃખ દેનહિ આચો;	
મનિ શીસતે કાઢિ લિયો ફિરી ચારી સુવાચો.	૫૧
દશ પેંતીસ બ્રજલક્ત વિયોગ દિવસ વ્યાપત મન;	
પરમ પ્રેમમય કિનો જુગલ ગીતકો બરનન.	૫૨
અબ તીસરો રાજસ પ્રકરન અઠાઇસ ગાઇએ;	
યામે હુ ફિર ચાર ભેદહે નામ સુનાઇએ.	૫૩
ઇક પ્રમાન અર પ્રમેય, સાધન ફલ ચૌ નામા;	
ધુર પ્રમાન અધ્યાય સાતકો કહુ અભિરામા.	૫૪
દશ છતિસમે બૃષભાસુરકો બધ પ્રભુ કિનો;	
નાર્દ કંસ ઉપદેશ કિયો સો સબ કહી દિના.	૫૫
દશમ સમત્રિંશમે કેશિ કેશવને માર્યો;	

નાદ નંદધર આય ભવિષ્ય પ્રભુ સો કહી ડાચો.	૫૬
તા પિછે વ્યોમાસુરકો બધ ગિરિધર કીનો;	
મહાકષ્ટ તે કાઢી ગોપગનકો સુખ દીનો.	૫૭
અઘટીસમે અકૂર કંસને પડવાયે;	
કુશલ પ્રશ્ન પૂછે પ્રભુ નિરખી મહાસુખ પાચે.	૫૮
દશ ઉતચાલીસ અકૂર સંગ કૃષ્ણ બલરામા;	
રથ બૈડી કૌ પધાર્યો મથરાપુરી સુખધામા.	૫૯
મધ્યમ પંથ જલમે અકૂરકો દરશન દીને;	
શેષશાયીકો રૂપ દિખાય બેદ લય કીને.	૬૦
દશ ચાલિસમે સદ્લકસુત સ્તુતિ બહુ બિધિ કીની;	
પરિપૂરન પરમેશ્વર લહી મતિ અતિ રતિ ભીની.	૬૧
દશ છુતાલીસ શ્રીપ્રભુ મધુપુરી પ્રવેશ કીનો;	
બલરાઉ અરૂ ગોપ સખાગન હુસંગ લીનો.	૬૨
પેડત માયો રજક મુક્તિ ફિર તાક દીની;	
માલી સિદામાક ભક્તિ દૈ કરના કીની.	૬૩
દસ દુહ્યાલીસ કુબળ રૂપ મનોહર કીનો;	
શ્રીહરિહરકો દંડ તોરિ દે દૂક કર દીનો.	૬૪
કંસે ભયે દુઃસ્વપ્ન રંગમંડપ પ્રભુ આયે;	
અબ અધ્યાય સાતકો પ્રમેય પ્રકરન ગાયે.	૬૫
દશ ત્રિચાલીસ કુવલયાપીડકો બધ કીનો;	
ભવ તુલ્ય હરિ દરશ બિચિત્ર સખનકો દીનો.	૬૬

૬૦ મધ્યમ પંથ—અરધે રસ્તે. ૬૧ સદ્લકસુત (શ્વેતલકસુત)—
અકૂર. ૬૩ રજક—ધોળી. ૬૪ હરકોદંડ—શિવનું ધનુષ્ય. ૬૫ કંસે-કંસને
૬૬ કુવલયાપીડ—એ નામનો હાથી.

ખિના કંસ કૃષ્ણસમ જુગ સખકો ભાચે;	
બડ ભાગી જો જન પરસ્પર માહાત્મ્ય સરાહે.	૬૭
દશ ચોચાલીસ મહલ યુદ્ધ હતી કંસહુ માર્યો;	
જનની જનક બંધન છુડાય હરિ તાપ નિવાર્યો.	૬૮
દશ પેતાલીસ સમાધાન પિતુ માત કિચેહે;	
ઉગ્રસેનકુ રાજ્યાસન બિહાઈ દિયે હે.	૬૯
નંદદિકકો બ્રજ પડાય દીને પ્રજ રાધ;	
જન્મ સમય જો સંકલ્પી વસુદેવ દિયાઈ.	૭૦
પ્રભચર્યવ્રત ધારી અવંતી ગુરુ ઘર આચે;	
બિધા પડી સંદિપન ગુરુ કરી ટહલ રીઝાચે.	૭૧
કાલાદિકકો જીતી પુત્ર ગુરુ લાઈ દિયે હે;	
બિદા માગી મધુપુરી પાંચો ધાંચે સ્વજન જિયે હે.	૭૨
દશ છેચાસીસ ઉદ્ધવકો પ્રીજ પ્રભુ પડાચે;	
સાંઝી સમય રથ બેઠી, નંદજ્યુ કં ઘર આચે.	૭૩
ભગવત બાત કરત બિતી નિશિ દે છતુ લેખે;	
પ્રાતસમે ઉદ્ધવકુ પ્રજભક્તનને દેખે.	૭૪
દશ શતચાલીસ ઉદ્ધવ જ્ઞાનુપદેશન આચે;	
પ્રેમાસક્તવચન ગોપીનકે સુનત લજાયે.	૭૫
શુદ્ધ સત્વ ઉપજ્યો હિયમે મદ ગ્યાન ગમાયો;	
અલિદૃષ્ટાંત ઉપાલંભન સખ કહી સુનાયો.	૭૬

૬૭ સરાહે—વખાણે. ૬૮ યુદ્ધમાં—મહલને હત્ત (હણીને).

૭૧ અવંતી—ઉજ્જન. ટહલ—ચાકરી—સેવા. ૭૨ બિદા—વિદાય
ગિરી. ૭૪ દે છતુ—એ ક્ષણ. ૭૫ જ્ઞાનુપદેશન—જ્ઞાનોપદેશ. ૭૬ અલિદૃષ્ટાંત—
ભ્રમરાતું દૃષ્ટાંત આપીને.

દશ અઠતાલીસ કુળજકે ઘર કૃષ્ણ સધાચે;	
સકલ મનોરથ સિદ્ધ કિયે અઢૂરકે આચે.	૭૭
ભક્ત પ્રિયે ભગવંત પ્રશંસા ભક્ત સુનાચે;	
અઢૂર કે ફિર પાંડવકી શુદ્ધિ લેન પઠાચે.	૭૮
દશમ ઉનપંચાસ અઢૂર હસ્તિનપુર આચે;	
પાંડવસો હિલમિલે કુશલ બચન સુને સુનાચે.	૭૯
ધૃતરાષ્ટ્રક દધી શિક્ષા કુંતા દુવ દુઃખ ભીજી;	
મધુપુરી આય કહી સખ પીર પૃથાકી શ્રીજી.	૮૦
ઘતિ પૂરવાર્દ સમાપત અળ ઉતારાર્દ કહીએ;	
તૃતીય પ્રકરન સાધન અધ્યાય સાતકો લહિયે.	૮૧
દશ પંચાસ ભયો યુદ્ધ માગધ સત્તર ખેરી;	
જુરી સેના આયો અઢારહિ ખેરહુ ફરી.	૮૨
તાહી સમય ફિર કાલયવન હુ આયો ધાધ;	
તળ સમુદ્રમે પ્રભુ દારિકાપુરી રચવાધ.	૮૩
નિશિ અપની ઈશ્વરતા સળ કોહ વહાં પઠાચો;	
નિકસી આય ફિરી ભજે યવન પીછે ઊઠી ધાચો.	૮૪
સોવત હો મુચુકુંદ દરીમે વહાં હરિ આચે;	
વાંહી ઊઠાય પીતાંબર આપ અદશતા પાચે.	૮૫
દશ એકાવન યવન ભૂપ દગ ભસ્મ કરાચો;	
દિયે દરશ મુચુકુંદ દિયો ખર સ્તુતિ ગન ગાચો.	૮૬
દશ બાવન મુચુકુંદ બદરિકાશ્રમ ઊઠી ધાચો;	
રામ વરે રેવતી રૂક્મિની સંદેશા આચો.	૮૭

૭૯ ઉપાલંબન—ઠપકો. ૮૦ દુવ—દ્વિગુણ (૧) ૮૨ જુરી—જોડીને
—એકઠી કરીને. ૮૫ દરી—ગુફા. અદશતા—અંતર્ધાનપણ.

૮૬ દગ—નેત્ર (મુચુકુંદનાં નેત્રથી).

- દશ ત્રેપન રૂક્મિનીજીકો મળુ હરન કિયો હે;
દશ ચોપન બલભદ્ર ભૂપગન જીત લિયો હે. ૮૮
- મુંડન અર્ધ કરી રૂકમૈયાકુ તજી દીનો;
ફિર દ્વારાવતી મળુ બિધિપૂર્વક બિવાહ કીનો. ૮૯
- દશ પંચવન ભયે (પુત્ર) પ્રદ્યુમ્ન હરિ ગયો શંબર;
વા હે મારી સહનારી કૃષ્ણસુત આયે નિજઘર. ૯૦
- દશ છપન મનિ પ્રસંગ જાંબુવતી મળુ બ્યાહે;
સત્રાજીત ભીત ધરી સત્યભામ કર ગાહે. ૯૧
- અબ ચોથો ફલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;
જસુ જય જરી ત્રિબિધિ તાપ અઘ ચાર જાતકો. ૯૨
- દશ સતવન શ્રીજી પાંડવ શુદ્ધિ લેન પધારે;
ઇતનેમે સત્રાજીતકુ શતધનવા મારે. ૯૩
- મનિ લે ગયો બહુત દુઃખ સતભામા પાયે;
પટરાની આગ્રે'તે મળુ દ્વારાવતી આયે. ૯૪
- શતધનવા તબ ભગ્યો બ્રાત સહ પિછે ધાયે;
શ્રીહરિને ફિર હન્યો મનિ વાંતે નહિ પાયે. ૯૫
- આયો મળુ અપવાદ રામ હુ કહી તવ લાગ્યો;
મનિ અફૂરજી લાયે મન સંદે' ભાગ્યો. ૯૬
- દશ અડવનમે શ્રીજી ફિર ઈંદ્રિપ્રસ્થ આયે;
કાલિંદીજી બ્યાહે ખાંડવ બન હુ જરાયે. ૯૭

૯૧ બ્યાહે—પરણ્યા. ૯૨ ચાર જાતકો અઘ (પાપ)—કાયિક, વાયિક, માનસિક, અને સાંસર્ગિક.

૯૩ સતવન—સત્તાવન. ૯૪ આગ્રે'તે—આગ્રહથી. ૯૫ ભગ્યો—ભાગ્યો—નાડો.

બરે મિત્રખિંદાકો પુનિ ભદ્રાકુ બ્યાહે;	
બ્યાહી લક્ષ્મના શ્રીહરિજન સખ આનંદ પાચે.	૯૮
દશમ ઉનસાડચમે કુળે ભૌમાસુર મારી;	
બ્યાહે સોલ હજાર, કન્યકા કૃષ્ણ મોરારી.	૯૯
દશમ સાડચ રૂક્મિનીસે હાસ્યયુક્ત બચ બોલે;	
પટરાણી પ્રતિઉત્તર દે સખ હારદ બોલે.	૧૦૦
દશ ઇકસઃ સખ સ્ત્રીકો દશ દશ પુત્ર ભયે હે;	
ત્રીનમે મુખ્ય અબ્દ સ્ત્રી સુતકે નામ કહે હે.	૧૦૧
પ્રધુમ્નકે અનિરુદ્ધ નામ ભયે હે;	
સો માતુલકન્યા લાચે વહાં યુદ્ધ કહે હે.	૧૦૨
દશ બાસઃ અનિરુદ્ધ જુ બાનાસુરકી કન્યા;	
ઉષા જાકો નામ હરન કિની હે ધન્યા.	૧૦૩
ચતુર પરાક્રમ કિયો અસુર સખ મારી ભજયે;	
નાગપાશ બંધનમે જાની પુત્રીકે આચે.	૧૦૪
દશ ત્રીશઃ બાનાસુર યાદવ યુદ્ધ સુ ગાયે;	
અનિરુદ્ધ ઉષા બ્યાહી કૃષ્ણસુત ઘરકો લાચે.	૧૦૫
અથ ચોથો પ્રકરન સાત્વિક એકઘસિ ભખે હે;	
તાપે પહિલો પ્રમેય સત અધ્યાય લખે હે.	૧૦૬
દશ ચોસઃ કૂપમે પયો કૃકલાસ ઉધાર્યો;	
પૂર્વજન્મવૃત્તાંત સખ નૃગ નૃપ કહી ડાર્યો.	૧૦૭
તનકદાષ ભોકોષહેતુ, બડ ભર્જિત સુહીન હે;	
ઔર અખિલ શિક્ષા સો બ્રહ્મસ્વ કઠિન હે.	૧૦૮

૧૦૭ કૃકલાસ—કાચબો. ૧૦૮ તનક—લગાર. ભોકોષહેતુ—ભયના ભંડારનો હેતુ. બ્રહ્મસ્વ—બ્રાહ્મણનું ધન.

દશ પેંસઠ શ્રીબલદેવ જ્યું ખજ ખહોર પધારે; મીલે સખન કિય રમન જમુન કરષે હલ ધારે.	૧૦૯
દશ છાંસઠ પૌંડક હલ્યો અર કાસીરાજ; કાસી ભસ્મ કરી હરિ સહ સખ દુષ્ટ સમાજ.	૧૧૦
દશ સતસઠ દુર્યોધનકી લક્ષ્મના જ્યું કન્યા; શ્રીજાંબવતી પુત્ર હરી હંતીકે બહુ સન્યા.	૧૧૧
ગૃહે ગયે સુની સખે બરજ હલધર વહાં આયે; કૌરવ કહ્યો ન માન્યો, બચન કટુક સુનાયે.	૧૧૨
કોપે પુર ઝોંધો મારત, ફિર નયે બચાયે; બર બધૂ સપારિબર્હન રામ દારિકા આયે.	૧૧૩
દશ ઇકોનસપ્તતિ નારદ દારિકા પધારે; શ્રીજીકો ગ્રહી હસ્ત શ્રમ દખત દખત હારે.	૧૧૪
નયી નયી લીલા દખી કિત ભયે સદન સદન પ્રતિ; પુનિ પ્રભુકે પગ પરે જાય હો નાથ અકલગતિ.	૧૧૫
દશ સીતર અહનિક કૃષ્ણ કરતે સો ગાયો; બંધ પરજે ભૂપ પડાયો દૂત સુ આયો.	૧૧૬
નારદ આય કહે પાંડવકો રાયસૂકો મન; અબ અધ્યાય સાતકો તિસરો સાધન પ્રકરન.	૧૧૭
દશમ એક સપ્તતિમે ઉદ્ધવજી સુ સંમત કરી; દુત ઐર નારદ દોહુકો બિદા કિયે હરિ.	૧૧૮

૧૦૯ જમુન ઇ—હળની ધારા (અણી)થી જમુનાને કરષે—ખેંચી.

૧૧૩ ઝોંધો—ઊંધું. નયે—વિનયથી. સપારિબર્હન—બેઠ સામ-
ગ્રી વગેરે સહિત. દશ ઇકોનસપ્તતિ ઇ—અડસઠમા અધ્યાયનો અનુક્રમ
રહી ગયો જણાય છે).

૧૧૪ ઇકોનસપ્તતિ—અગનોતેર. (સપ્તતિ—સીતેર)

પિછે શ્રીપ્રભુ આપ ઈંદ્રપ્રસ્થમે પધારે;	
પાંડવાદિ સખકો હિતીમિતી કે મોદ બધારે.	૧૧૯
દશ દુહિતર રાયસુનિમિત દિશા સખ છતી;	
જરાસંધ હતી રાજ બિડાયો તદ્દમુત નીત.	૧૨૦
દિયે છૂડાય ભૂપ સખ શ્રીહરિ અતિ સુખ પાયે;	
દશ તુહિતર શોભા સહ સખકો સદન પડાયે.	૧૨૧
અભયદાન દે આપ ઈંદ્રપ્રસ્થમે સધારે;	
કૃપાસિંહ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર નિજજન અતિ પ્યારે.	૧૨૨
દશમ યુગ્માતર રાયસયજી યુધિષ્ઠિર કીનો;	
આદિ પૂજ્ય પ્રભુ પ્રાન દંડ શિશુપાલે દીનો.	૧૨૩
દશ પંચોતર જલથલ ઇમકારન સો ગાયો;	
દુષ્ટ ગર્વિષ્ઠ દુર્યોધન માનભંગ ભલ પાયો.	૧૨૪
દશમ છોહિતર શાલ્ય દારાવતી ઝઢી આયો;	
તાસુ દારૂન યુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કિયો સુ ગાયો.	૧૨૫
દશ સીતોતર ગદા ઘાવ કરી હરિ તહિં માર્યો;	
ચોથો ફલ પ્રકરન અધ્યાય સાત ઉચ્ચાર્યો.	૧૨૬
દશમ અકુતર દંતવક્રકો બંધન કરી ડાર્યો;	
તયાં પિદુરથકો હુ કૃષ્ણચંદ્રને માર્યો.	૧૨૭
પુનિ મહાભારત યુદ્ધ પધારે મુંદરથામ જ્યું;	
તીર્થયાત્રા કરન પધારે શ્રીભક્તરામ જ્યું.	૧૨૮
દશ અગનાશી સકલ તીરથ કરી આયે હલધર;	
હતિ ભારતકો યુદ્ધ પૂરન કરવાયો નટવર.	૧૨૯
દશમ એંસી તિથ પ્રેયો વિપ્ર સુદામા સાધુ;	

દ્વારાવતી આયો પ્રભુ મિલી દિય માન અગાધુ.	૧૩૦
દશમ ઇકાસી પ્રસન્ન હોય જનજીવન કૃપા કર;	
ઐભવ અતુલ પઠાય દિયો બિન કહે વિપ્ર ઘર.	૧૩૧
દશ બ્યાસીમે સૂર્યગ્રહન મિષ બહુ હિતુ ધારે;	
કરસેત્ર સકુટુંબ દારિકાધીશ પધારે.	૧૩૨
વહાં આયે બ્રજભક્ત મીલે સબકો સુખ દીને;	
ગોપીનકે ગોપીશ મનોરથ પૂરન કીને.	૧૩૩
દશ ત્ર્યાસીમે પાંડવકો પ્રભુ દરશન દીને;	
કુશલ વારતા કરી પરસ્પર આનંદ ભીને.	૧૩૪
શ્રીજીકી પટરાની દ્રૌપદી મિલત ભયે હે;	
પાંચાળી પૂછે બૃતાંત સો સકલ કહે હે.	૧૩૫
દશ ચૌરાસીમે પ્રભુ ઋષિમુનિ પૂજા કીની;	
નારદ મુખે બસુદેવ ગ્યાન સંપત્તિ દીની.	૧૩૬
પુનિ યજ્ઞ હુ કરવાયો સબકો બિદા કરાયે;	
સબ પરિકર સહ કૃષ્ણ દારિકાપુરીમે આયે.	૧૩૭
ગુન પ્રકરન અબ પટ અધ્યાય સુનો બડભાગી;	
સુનત માત્ર શુચિ હોય ચિત્ત હરિપદ અનુરાગી.	૧૩૮
દશ પંચાસી દેવકી પુત્ર કંસ પટ મારે;	
સો લેવેકુ હરિ બલિકે પાતાલ પધારે.	૧૩૯
લાય દિયે દેવકી માત સ્નાન પાન કરાયો;	
ફિર સબ સ્વર્ગ ગયે પ્રસાદ પય પ્રભુકો પાયો.	૧૪૦
દશ છાસી ગત અર્જુન હર્ણુ સુભદ્રાકો કરી;	
પુનિ પધારે શ્રુતદેવ જનક નૃપકે ઘર શ્રીહરિ.	૧૪૧

દશ સત્યાસી મુનિ પરખે વિષ્ણુ ત્રિદેવબર;	
ખેદ સ્તુતિ શ્રીનારાયન બર્ના સુ તત:પર.	૧૪૨
દશ નવ્યાસી લગ ભજન શ્રેષ્ઠ કૌનકો ત્રિદેવા;	
નિશ્ચે ક્રિયા પ્રસંગ બૃકાસુર બર મહાદેવા.	૧૪૩
તા પિછે લોકાલોક ચલ પાર જાયકે;	
મરે પુત્ર પ્રાહ્લનકે શ્રીપ્રભુ દિયે લાયકે.	૧૪૪
દશ નેહમે રાજનીતિ ગૃહસ્થાશ્રમ ગાયે;	
યાદવકુલ વિસ્તાર અમિતકો પાર ન પાયે.	૧૪૫

દોહા.

પૂરન ભઈ અનુક્રમનિકા, નિરોધ દશમસ્કંધ;	
સુને સુનાવે કે' દયો, છૂટે માયા બંધ.	૧૪૬

એકાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અમ એકાદશ સ્કંધકે, હે ઇકતીસ અધ્યાય;	
મુક્તિ લીલા જાનિયે, પ્રકરન દાન કહાય.	૧

છંદ રોલા.

જીવમુક્તિ અરૂ પ્રભુમુક્તિ કે નામ કહે હે;	
પ્રથમ જીવમુક્તિ ઉત્તિસ અધ્યાય રહે હે.	૨
દાય ભેદ તા બીચ પ્રભુ સાયુજ્ય સાંચ હે;	
પ્રભુભાવ મુક્તિ સુ પ્રથમ અધ્યાય પાંચ હે.	૩
એકાદશ ધુર પ્રભુશાપ જાદવકુળ પાયો;	

૧૪૨ ત્રિદેવબર-બ્રહ્માદિ ત્રણે દેવમાં શ્રેષ્ઠ. તત:પર-તે પછી.

૧ દોન-ખે.

ઝ્યાર અવર વસુદેવે નારદ ઝ્યાન સુનાયો.	૪
તામે નવ યોગી સંવાદ જનકકે ભાળે;	
કવિ હરિ દાય જનકે, બચન ભયે કહી દાળે.	૫
એકાદશ ત્રિ અંતરિક્ષ પ્રભુ પિરપલાયન;	
આવિર્હોત્ર યહ ચાર બચન ભલ કિયે સુખરનન.	૬
એકાદશ એાં ચમસ ૩ કર ભાજન કહ વાયક;	
અથ સાયુજ્ય મુક્તિ પ્રકરન ચોબિશ કો લાયક.	૭
એકાદશ ષટ દેવ સ્તુતિ શ્રીજીકી કીની;	
પિછે સખ યાદવકું નાથ અસ આજ્ઞા દીની.	૮
જય પ્રભાસ કરો સખ યજ્ઞ યાગ ખર સાધન;	
અસ બિચાર સુની હરિ ઉદ્ધવ પ્રશ્ન કિયે હરિકે સન.	૯
એકાદશ સત અવધૂતકો ઇતિહાસ સુભાખ્યો;	
યદુરાજસો.ભો સંખાદ સકલ કહી દાખ્યો.	૧૦
ચોવીસ ગુરૂ કીને દત્તાત્રી સો કહી દીને;	
કહાકી કૃતિ તજી ભજી સખતે ગુન લીને.	૧૧
એકાદશ અઠનોં દુહુ ચોઇસ ગુરૂકો હેતુ;	
એકાદશ દશ ઉદ્ધવઝ્યાન હરિ દિય ભવસેતુ.	૧૨
એકાદશ એકાદશ કરે ભક્તિ સહ સેવા;	
માયા બાધ કરે નહિ વાકુ કહી હરિ દેવા.	૧૩
એકાદશ દ્વાદશે દે કહ સાધુ સંગકો મહિમા;	

૬ પ્રભુ-પ્રભુદ. (એ નામનો મુનિ). ૮ અસ-એવી. ૯ સન-સન્મુખ.
 ૧૦ ભો-ભયો (થયો). ૧૧ કહાકી ઇ—કોઇની કૃતિ તજી અને કોઇની
 કૃતિ ભજી (પસંદ કરી અહણુ કરી) અને એવી રીતે સૌ પાસેથી ગુણનું
 અહણુ કર્યું. ૧૨ અઠનોં દુહુ-આઠમા અને નવમા અધ્યાયમાં.

કૃષ્ણચંદ્રપે વે કો સાધન યાતે સીમા.	૧૪
એકાદશ ત્રિદશમે તત્વજ્ઞાન કહી રીતિ;	
સબમે સમદષ્ટિ રાખે એકાત્મા નીતિ.	૧૫
ગ્યાર ચૈદ ભક્તિયોગ અતિ ઉત્કર્ષ અતાચો;	
પિછે ધ્યાન સ્વરૂપ પ્રભુ જનકો સમુઝાચો.	૧૬
એકાદશ પંદ્રમે અષ્ટાદશ જે સિદ્ધિ;	
ન્યા બિધિ પ્રાપત હોય કૃષ્ણ ભાખી સો વિધિ.	૧૭
ગ્યાર સોલસમે રૂપ બિભૂતિ કૃષ્ણ દીખાચો;	
ઠકિદશ સત્તર અરનાશ્રમકા ધર્મ સુ ગાયો.	૧૮
અષ્ટાદશમે વેહી ઇકાદશ ઉન્નિસમે સુની;	
ભક્તિયોગ યમ નિમ કીચે અરનન નૃપસે મુનિ.	૧૯
એકાદશ બિંસમે ગ્યાન કર્મ યોગ કરાચે;	
ભક્તિયોગ બિધિ લાછન શ્રીગિરિવૈરધર ગાયે.	૨૦
એકાદશ ઇકિંસ બિધિ નિષેધ કરતબ ભાખ્યો;	
એકાદશ બાઇસ તત્વ નિશ્ચે સો દાખ્યો.	૨૧
એકાદશ તેઇસમે ભિક્ષુ ગીત મુનાયે;	
એકાદશ ચોવીસ સાંખ્યયોગ લાછન ગાયે.	૨૨
એકાદશ છબીસ ઐલોપાખ્યાન અખાન્યો;	
ઇકિદશ સતબીસ પુરુષારાધન બિધિ કહી જાન્યો.	૨૩
એકાદશ અઠબીસમે યોગચર્યા કહે હે;	
શ્રીમુખ અચન મુને સંશય શૂલ ઝયહું ન રહે હે.	૨૪
ઇકિદશ ઉનતીસ યોગમાર્ગ ઉપદેશી કરી;	
બિદા કિચે ઉદ્ધવકો અદ્વિકાશ્રમ શ્રીહરિ.	૨૫
અબ અક્ષમુક્તિ પ્રકરન અરનન સોઇ હોય હે;	

તાબીય મમતા અહંત્યાગ અસ ઘેદ દાય હે.	૨૬
એકાદશ ત્રીસમે ત્યાગ મમતાકો દેખો;	
નિકસી દારિકાતે પ્રભાસ લીલા કરી લેખો.	૨૭
એકાદશ ઈકતીસમે ત્યાગ અહંતા ભાખી;	
બ્રહ્માદિક સ્તુતિ કીની કૃષ્ણ પ્રસન્નતા દાખી.	૨૮
અસુરકો વ્યામોહ કરન અસ લીલા કીની પ્રભુ;	
સદા દારિકાધીશ દારિકા રાજત મહાબિભુ.	૨૯

દોહા.

ઇહ એકાદશ કંધકી, અનુક્રમનિકા અનુપ;	
સુનત પઠત શ્રીકૃષ્ણ રતિ, ભાવે તો તદ્દૂપ.	૩૦

દ્વાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અથ સુની દ્વાદશ કંધકે, હે ત્રિદશ અધ્યાય;	
આશ્રય લીલા કહત હે, પ્રકરન પાંચ કહાય.	૧

છંદરોલા.

લોકાશ્રય અરૂ ઘેદાશ્રય ભગવદાશ્રય હુ પ્રુનિ;	
શબ્દાશ્રય અર્થાશ્રય નામ પાંચહુકે સુની.	૨
લોકાશ્રય પ્રકરન ધુર, સોહે દે અધ્યાયકો;	
બાર પ્રથમમે બરનન હે જો ભયે રાયકો.	૩
બાર અપરમે હોનહાર રાજગન ગાયો;	
વેદાશ્રય પ્રકરન અધ્યાય દાયકો આયો.	૪
બાર ત્રીસરમે સખ યુગ યુગકે ધર્મ કહે હે;	
બાર ચારમે પ્રમાન યુગ યુગકે સુ રહે હે.	૫

- મલ્લયકાલકો બરનન ઔર યાહીમે કીના;
ભગવદ આશ્રય પ્રકરન તીસરોસોહે નીકો. ૬
- બાર પંચમે પ્રમાન લછન કથન રહ્યો હે;
પરીછતજ્યુકો તછકદંશ કિયો સુ કહ્યો હે. ૭
- દ્વાદશ ષટે પરીછત મોક્ષ ભયો કહી દાખ્યો;
સર્પયજ્ઞ પુનિ શાખા બરનન વેદ સુભાખ્યો. ૮
- ચોથો પ્રકરન શબ્દાશ્રય અધ્યાય તીન સહી;
શ્રીભાગવત શબ્દમય આશ્રય કૃષ્ણરૂપ લહી. ૯
- મારકંડ આખ્યાન બાર અઠ નોં દસ લોં ગીન;
અર્થાશ્રય પ્રકરન પંચમ અધ્યાયસુ હે તીન. ૧૦
- શ્રીભાગવત સુઅર્થ માની શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપા;
દ્વાદશ ઇકદશ દ્વાદશ સૂર્ય પ્રમાન અનુપા. ૧૧
- દ્વાદશ દ્વાદશમે પૂર્વોક્ત કથા સબ ગાઈ;
આદિ અંત લોં એકે હી અધ્યાયમે સુનાઈ. ૧૨
- બારતેરમે પુરાન સંખ્યા કૃલશ્રુતિ ભાખી;
શ્રીભાગવત કૃષ્ણમય શ્રીહરિજન લેહુ ઉર રાખી. ૧૩

છંદ હરિગીત.

- યહ અનુક્રમ શ્રીભાગવતકો સુને ઔર સુનાવહી;
શ્રીકૃષ્ણકી દઢ પ્રેમભક્તિ લહે હરિ મન ભાવહી. ૧૪
- સબ પાપ મહાસંતાપ ભાજે જનની જઠર ન આવહી;
દૃત લહે અભિમત કામમાયા કાલત્રાસ મોટાવહી. ૧૫
- સબ ધર્મ સાધનતોં રહિત ઇકે એહી દૃઢ રતિ ગાવહી;

યહ લોક જશ પરલોક મુખ કોહુ કદા ન સતાવહી. ૧૬
 આનંદમંગલ દસો દિશ મુખ અશુભ કબુ ન દોખાવહી;
 હિય બસે પરમાનંદ છબી શ્રીકૃષ્ણ મોદ બઢાવહી. ૧૭
 શ્રીનર્મદાતટ ચંડિપુરી શ્રીશેષશાયીપ્રભુ જ્યહાં;
 સાઠોદરે નાગર મુજાતિ વિપ્રકવિ બસિયત વહાં. ૧૮
 જન દયારામ જ્યું નામ બૈષ્ણો બલ્લભી રચના રચી;
 શ્રીગુરુ ગિરિવરધરન વલ્લભ યહિ તસી રસના નચી. ૧૯

દોહા.

પૂર્ન ભયી અનુક્રમનિકા, શ્રીભાગવત પુરાન;
 દયારામકે હિય બસોં, ઐર કરે ને ગાન. ૨૦
 શક અઠર અગનાસી શુભ, ફાગુન દ્વિતીય કૃષ્ણ;
 ગ્રંથ સમાપત તાહિ દિન, પૂરન કરી પ્રભુ તૃણ. ૨૧

કૃષ્ણજન્મખંડ.

ગરબો.

શ્રીગુરુ ગોવિંદને રે, પ્રથમે પાચે લાગું;	
પ્રાગટ્ય હરિનું રે, ગાવાને મતિ માગું.	૧
પરીક્ષિતે પૂછ્યું રે, શુકલને શિર નામી;	
કૃષ્ણ કેમ જન્મ્યા રે, તે મુજને કહો સ્વામી.	૨
ધન્ય ધન્ય કહીને રે, બોલ્યા શુકમુનિ વાણી;	
સાંભળ રાજા રે, હરિગુણ કહું વખાણી.	૩
કારણ કહું છું રે, પૃથ્વી પીડા પામી;	
ભાર વધ્યો છે રે, બ્રહ્માએ કહ્યું શિર નામી.	૪
સુર સહુ સાથે રે, વિધિ ક્ષીરસાગર આવ્યા;	
નારાયણને રે, સ્તુતિ કરી રીઝાવ્યા.	૫
હરિએ જાણાવ્યું રે, ભૂમિનો ભાર હરીશ;	
પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ રે, વ્રજમંડળ અવતરીશ.	૬
સહુ સામગ્રી રે, સિદ્ધ કરો તમે પેહેલી;	
પ્રગટ થવાની રે, ઈચ્છા અમને વેહેલી.	૭
મુણી એમ બ્રહ્મા રે, બ્રહ્મ લોકમાં પધાર્યા;	
દેવ સરવને રે, ગોપ કરી અવતાર્યા.	૮
દ્રોણસુત ને રે, નંદરાય થયા જાણો;	
પત્ની તેકરી રે, યશોદાજી પરમાણો.	૯
કંસને જાણાવી રે, આકાશવાણી ઘેરી;	
ગર્ભ દેવકીનો રે, આઠમો તારો વેરી.	૧૦

એમ સુણીને થઈ રે, ચિંતા કંસ હૃદમાં;	
બેન બનેવી રે, નાખ્યાં કારાગૃહમાં.	૧૧
ચોકી મૂકી રે, મૃત્યુતાણે ભય જાણી;	
ખટ સુત હણિયા રે, કુબ્ધે દયા ન આણી.	૧૨
પછે પ્રભુજીએ રે, મહામાયાને બોલાવી;	
કર જોડીને રે, ઊભી રહી તે આવી.	૧૩
આજ્ઞા આપી રે, એટલું કારજ કરજે;	
દેવકી ઉદરથી રે, શેષ રોહિણી ગર્ભ ધરજે.	૧૪
પછી અવતરજે રે, તું નંદની થઈને;	
તેજ પ્રમાણે રે, કર્યું દેવીએ જઈને.	૧૫
પ્રભુજી પધાર્યા રે, દેવકી ઉદર આનંદ;	
ગર્ભસ્તુતિ કીધી રે, પ્રત્તાપિક શ્રુતિ છંદ.	૧૬
તેજપણું આવ્યું રે, દિન દિન દેવકીતનમાં;	
તે અવલોકીને રે, કંસ બળે બહુ મનમાં.	૧૭
સેવક શીખવ્યા રે, સહુ સાવધ થઈને રહેજો;	
પ્રસવ થતામાં રે, મુજને આવી કહેજો.	૧૮
તાલાવેલી રે, લાગી ક્ષણ ન જાપે;	
પળ પળ પૂછે રે, કાળના ભયથી કંપે.	૧૯
એમ કરતાં રે, શ્રાવાણ આવિયો સાર;	
કૃષ્ણપક્ષમાં રે, અઘટી ને બુધવાર.	૨૦
નક્ષત્ર રોહિણી રે, અર્ધ નિશા ગઇ જ્યારે;	

૧૪ શેષ ઇ—દેવકીના ઉદરમાં શેષ (બળરામ) ગર્ભરૂપે છે તેને રોહિણીના ઉદરમાં મૂકજે. (રોહિણી—વસુદેવની બીજી સ્ત્રી.)

૧૫ નંદની—(નંદની દીકરી).

કળા સોળ પૂરાણ રે, શ્રીકૃષ્ણ મગટયા ત્યારે.	૨૧
હરિજન હરખ્યાં રે, બ્રહ્મજ્ઞાની મન લાજ્યાં;	
શિવ વિધિ કૂલ્યા રે, દેવ કુંડુભિ વાજ્યાં.	૨૨
અદ્ભૂત બાળક રે, કમળનેણ સુખકારી;	
રૂપ ચતુર્ભુજ રે, ગદા શંખ ચક્ર ધારી.	૨૩
પદ્મ પીતામ્બર રે, કિરીટ કુંડળ શોભે;	
શ્રીવત્સ લક્ષ્મ રે, ચિન્હ કૌસ્તુભ મન લોભે.	૨૪
મેઘવર્ણ વપુ રે, કેશ સંકુચિત રાજે;	
કંકણ કરમાં રે, બાજુબંધ બિરાજે.	૨૫
નખશિખ સુંદર રે, તિલક કેસરી કીધું;	
માત પિતાને રે, એવું દરશન દીધું.	૨૬
દેવકી વસુદેવ રે, સ્તુતિ કરે સ્નેહ આણી;	
શ્રવાણ કરીને રે, હરિ બોલ્યા વાણી.	૨૭
આજ પ્રમાણે રે, ત્રણ જન્મ મેં લીધા;	
પુત્ર થઇને રે, પૂરાણ મનોરથ કીધા.	૨૮
ઇત્યાદિક સહુ રે, પૂર્ણ કથા સંભળાવી;	
વ્રજ જાવાની રે, વિધિ સહુ વા'લે બતાવી.	૨૯
અમને વ્રજમાં રે, નંદરાય ઘેર પધરાવો;	
ત્યાં મગટી છે રે, કન્યા એક તેને લાવો.	૩૦
ચિંતા નવ કરશો રે, સુખ સબળું થાશે;	
અમ ઇચ્છાએ રે, વિધિ વેગળા જાશે.	૩૧

૨૨ બ્રહ્મજ્ઞાની—ઇશ્વરના સગુણરૂપની નિંદા કરનાર બ્રહ્મજ્ઞાની.

૨૪ પદ્મ-કમળ. લક્ષ્મ-લાંછન. ૨૫ વપુ—શરીર. સંકુચિત—
એકઠા કરેલા. ૩૧ વિધિ—કંસે કરેલા મને મારવાના પ્રકાર.

બાળકરૂપે રે, થયા પ્રભુ એવું કહીને;	
વસુદેવ ઊડ્યા રે, બેડી પડી દૂર જઇને.	૩૨
દારનાં તાળાં રે, સે'જે સર્વે ઉઘડિયાં;	
સેવક સૂતા રે, નિદ્રા ધારણ પડિયાં.	૩૩
લાલજીને લીધા રે, વસુદેવ આલ્યા હરખે;	
છત્ર કીધું શેષે રે, ઝરમર મેહુલો વરસે.	૩૪
આવી પોહોચ્યા રે, શ્રીયમુનાજી માંહે;	
સ્પર્શવા પ્રભુપદ રે, ચઢ્યાં કાલિંદી ત્યાંહે.	૩૫
વસુદેવ બીન્યા રે, હરિએ વારતા જાણી;	
ચરણ વધાર્યા રે, સ્પર્શ કર્યો ઘટચાં પાણી.	૩૬
વળતા વસુદેવ રે, શ્રીગોકુળમાં આવ્યા;	
જશોદા પાસે રે, પ્રાણજીવન પધરાવ્યા.	૩૭
પુત્રી લેઇને રે, મથુરા આવ્યા નિજ સ્થળમાં;	
જે જ્યમ હુતું રે, તે ત્યમ થયું પળમાં.	૩૮
બાળકી રોઈ રે, કંસને ખબર પમાડી;	
આવ્યો તત્ક્ષણ રે, દેવકી સુતા દેખાડી.	૩૯
ના ના કહેતાં રે, દુષ્ટે લીધું ખુંચી;	
જેવી પછાડે રે, ગઈ વછુટી જિંચી.	૪૦
બાળા બોલી રે, સુણ મૂરખ મૂજ વાણી;	
શત્રુ તારો રે, મગટચો ક્યહું લે જાણી.	૪૧
એમ સુણીને રે, આશ્ચર્ય મનમાં લાવ્યો;	
જૂઠું બોલી રે, દેવે મુને ભરમાવ્યો.	૪૨
વસુદેવ દેવકી રે, કારાગહેથી કાઢ્યાં;	

મં વણવાંકે રે, તમને કલેશ પમાડ્યાં.	૪૩
એ જે કથા તો રે, એટલે રહી એમ લહિયે;	
હાવાં ગોકુળમાં રે, ક્યમ થયું તે કહિયે.	૪૪
પુત્રનું પ્રગટવું રે, પ્રાત સમે સહુ જાણી;	
નંદ યશોદા રે, સુખ થયું નવ જાન્ય વખાણી.	૪૫
વ્રજપતિને ઘેર રે, નિર્ભે નાજત વાજ;	
સુણી સજનનાં રે, ચિત્ત થયાં બહુ રાજ.	૪૬
ગોપીજન સહુ રે, સખ્યા સુંદર શણગાર;	
નંદ ઘેર આવ્યા રે, નિરખ્યા પ્રાણઆધાર.	૪૭
મોતીડે વધાવ્યા રે, ગાતાં મંગળ ગીતે;	
ઘણું ઘણું જીવો રે, આશિષ દીધી પ્રીતે.	૪૮
ગોપ સહુ આવ્યા રે, ગોરસ શીકાં ભરીને;	
નંદ નવરાવ્યા રે, પૂરણ પ્રેમ ધરણે.	૪૯
દધિ હળદરનો રે, કીચ આંગણ સોહે;	
આનંદ ઉત્સવ રે, નિરખી સહુ મન મોહે.	૫૦
પૂરણ નાહ્યા રે, નંદ શાસ્ત્રની રીતે;	
દાન બહુ દીધાં રે, દિજને પૂરણ પ્રીતે.	૫૧
બંદીજનને રે, અતિ ધન દઈ સંતોષ્યા;	
પૂજ્યા સર્વને રે, પ્રેમ ધરીને પોષ્યા.	૫૨
શ્રીમહાલક્ષ્મી રે, વ્રજપુર વસિયાં વાસે;	
આનંદસાગર રે, ઉલટ્યો નંદ અવાસે.	૫૩
શોભા સઘળી રે, ક્યમ મુખે જાન્ય વખાણી;	
સહુ સુખ સંપત્તિ રે, શ્રીગોકુળ લ્યો જાણી.	૫૪
પ્રભુ પ્રાગટ્યનો રે, ગરબો જે કોઈ ગાયે;	
સ્નેહથી મુણતાં રે, મનવાંચિત કૃણ થાયે.	૫૫

વંચાવન પદે રે, સુંદર રીતે સમાચો;
કૃષ્ણજન્મનો રે, દાસ દયે જશ ગાયો.

૫૬

૫૬ ૧ છં.

હરિ શું ના થાય જે મનથી કર્યો;
ના કરો ત્યાં સુધી સહુ વિચાર ખરો.

ટેક. ૧

ચંદ્રહાસને વિષની વિષયા કરી,
ગુરુપુત્ર આણ્યો જે ગયો'તો મરી;
અનમિલ સરીખાને ઉદ્યો'હરિ,
મળ્યા મુચુકંદને તો એ દહ ધરી.

હરિ શું ૦ ૨

દાષ એકનો ક્યમ લાગે સરવને,
પ્રહ્લશાપ લાગ્યો સહુ યાદવને;
વંચાવ્યા વસૂનાભાદિ ઉદ્ધવને,

કશું દુર્લભ નથી સહુના ધવને.

હરિ શું ૦ ૩

અચોધ્યાવાસી સરવે વૈકુંઠે ગયા,
તે શું એકે કાળે સહુ યોગ્ય થયા;
નહિ તેનું સાધન એ તમારી મયા,

નિજતાત તે દશરથ સ્વર્ગે રહ્યા.

હરિ શું ૦ ૪

એકદા તમો ધર્મ અધર્મ કર્યો,
કળિ દાષનિધિ તેમાં સગુણ ધર્યો;
ગતિ ના સંભવે દુર્યોધન ઉદ્યો,
દયા પાળતાં ભરત દુઃસંગી ડર્યો.
હણ્યો રાવણ રણમાં દુરાચારી,

હરિ શું ૦ ૫

૩ વંચાવ્યા-અચાવ્યા. ધવ-સ્વામી. ૫ ગતિ-સદ્ગતિ. જેની સદ્ગતિ થવાનો સંભવ નહિ એવા દુર્યોધનને.

તદપિ રામ કર્યો મખ અઘ ભારી;
 પોતે પૂરણ વેશે પરશુ ધારી,
 ના ગણ્યું અઘ બાંધુ માતા મારી. હરિ શું ૦ ૬
 લોહચૂર ઉગ્યું જીઓ કનક બળ્યું,
 તાર્યા પથર વૃદ્ધને યૌવન ફળ્યું;
 પામ્યા પડિયા મહાપદ અઘ મળ્યું,
 ઇચ્છાબળ અકળિત કોઈએ ના જાય કળ્યું. હરિ શું ૦ ૭
 નળ પુણ્યસ્ત્રોત્રી કુસંગ ગ્રસ્થો,
 મત્સ્યવિષયવ્યાધિ સૌભરીને ડશ્યો;
 દ્વિવિદ નરક દુઃસંગે ફશ્યો,
 બળિ વિભીષણ નહિ સંગ દાષ કશો. હરિ શું ૦ ૮
 સુધુમ્ન મન નર નારી નર નારી,
 થઈએક દેહમાં બે સુખ દાખ્યાં હરિ;
 પ્રતિપક્ષે ઉભય તનુ જાય ફરી,
 પાંડુરાય લગન વિધિ કથન હરિ. હરિ શું ૦ ૯
 સીતા દુઃખી, વંઝ્યા ગિરિજા ભાળો,
 શિવ સમરથ ભિક્ષાટણ નિહાળો;

૬ મખ—યજ્ઞ. અઘ—પાપ. રાવણ વધમાં ભારે પાપ માનીને યજ્ઞ કર્યો.
 ૭ લોહચૂર—ચાદવોએ ઘસીને સમુદ્રમાં નાખી દીધેલું લોહું એરકા થઈને ઉગ્યું
 કનક બળ્યું—સોનાની લંકા બળી ગઈ. વૃદ્ધ ઈં—યથાર્થ રાજા વૃદ્ધ થયો હતો
 તેને પોતાના છોકરા પૂરની ગુલાની પ્રાપ્ત થઈ. પામ્યા ઇં—મહાપદ પામેલા
 પડ્યા અને તેમને પાપ મળ્યું (જય વિજયને).

૮ સૌભરી—એ નામાના ઋષિ. જળમાં મત્સ્યનો સંયોગ બોધને
 સૌભરી ઋષિ તપથી ચલાવમાન થયા. દ્વિવિદ—એ નામનો વાનર.

૯ સુધુમ્ન ઇં—સુધુમ્ન પુરુષનો સ્ત્રી અને સ્ત્રીનો પુરુષ થ-
 યો હતો.

મુનિ મુહૂર્ત ના ફળ્યું થયો ખાળો,
 તે વેળા રામ વન સહ્યું બ્રમ ટાળો. હરિ શું ૧૦
 અધોદારે મહિષ ઉચરાવી શ્રુતિ,
 આક્ષણ ભક્તદ્રોહીને દીધી સુ ગતિ;
 શુક હનુમાનાદિક હજી વાસ ક્ષિતિ,
 અતિ અચિંત્ય અંતરજા ! આપદ્ધતિ. હરિ શું ૧૧
 જીગ બીજે ત્રીજે, ત્રીજે બીજે કીધો,
 ઇંદ્રિ વૈભવ સહજ સુદામા દીધો;
 આપી અગસ્ત્યને સત્તા સાગર પીધો
 વર્તુળ તાલ દ્રુમ એક શર વીધ્યો. હરિ શું ૧૨
 “કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ” વિભુ,
 કરો ધરણી ગગન, કરો ગગનને ભૂ;
 ગતિ ના લહે શેષ રમા ને શંભુ,
 સાચું છે નથી કોઈ પ્રભુનો પ્રભુ. હરિ શું ૧૩
 પ્રભુ પ્રમાણ જ્ઞેશે તો પાર નથી,
 હરિ પ્રેમ વિચારો ત્યાં વાર નથી;
 સમરથ સુઘડને ઘણું કહે સાર નથી,
 દયાનો તમ પાપે નિસ્તાર નથી. હરિ શું ૧૪

પદ ૨ જી.

જેના હૃદયમાં અખંડ રસિક રૂપ, તેને કાંઈ નથી કરવું રે;

-
- ૧૦ મુનિ-વસિષ્ઠ. રામને ગાદીએ બેસવાનું મુહૂર્ત મિથ્યા ગયું !
 ૧૧ અધોદારે ઈન્દ્ર-પાડા પાસે ગુદધારા વેદ બોલાવ્યા. ક્ષિતિ-
 પૃથ્વી (ઉપર). ૧૨ વર્તુલ-ગોળ. તાલ-તાડ.

- પૂરાણ લીલા શ્રીરાધા વ્રજભૂપ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૧
- જેને દૃઢ આશ્રય શ્રીવલ્લભ દેવ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- વ્યસન મુખ કૃષ્ણ માનસી સેવ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૨
- ભજન સર્વાત્મા શ્રીહરિ ગુરુ સંત, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દૃઢ પ્રતીતિ ગુણ ગોપીકંથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૩
- સેહેજ આત્મસાત્ કયો કૃપાનાથ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- શ્રીગુરુ ભગવદ્દીએ આલ્યો જેનો હાથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૪
- સેહેજે સહુ કૃષ્ણ કૃપાવડે થાય, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- એનો જીવ પાસે ના મજે ઉપાય, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૫
- અનન્ય સેવા અખંડ સતસંગ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દયા પ્રીતમનો જેનો ઉપર રંગ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૬

પદ ૩ જી.

- અળથે પધારો માકા રાજ હો, ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે;
- મહારાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે,
- વ્રજરાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે. ટેક. ૧
- એજ માકા રાજ હો મેં પૈયાં પરી હારી;
- ત્યાં ત્યાં વે દૂણી દૂણી રૂઠે. મહારાજ હો ખ્યારીકો ૨
- એજ માકા રાજ હાંથે લાજ તજ હારો હો, રંગની રી રેણી સારી ખૂટે;
- એજ દયાનાથજી, ખ્યારીજી મનાઈ હો દોહુ મીલી રતિ રસ છૂટે,
- વ્રજરાજ હો ખ્યારીકો રોસવો ના છૂટે. ૩

૨ વ્યસન ઇ—મુખે કૃષ્ણ કહેવાનું વ્યસન, અને માનસી સેવા.
 ૪ આત્મસાત્ ઇ—જેને કૃપાનાથે સેહેજમાં આત્મસાત્ (આત્મમય)
 કયો છે.

૧ અળથે—હમણાથી. માકા—મારા. રોસવો—રીસ—રસણું. ૨ પૈયાં—પગે
 પરી—પડી. દૂણી—બમણી. ૩ હાંથે—અહીંથી. રેણી—રાત.

પદ ૪ થું.

રાગ કાર્ણાગટો.

કેસરિયા રંગ છે થાને રે, મોતી રંગ છે થાને રે;
 મોહ જગ બજરી બેન રે, મોતી રંગ છે થાને રે.
 બાહાવરી બાળા બજરી ભઈ છે, દખી થારા નેન;
 * * * છેલ્લા લા શરકે થારા બેન. ટેક. ૧
 બ્રહ્મ આદિ બેદ કે' થાકો કોઉ ન પામે પાર;
 સો થેં ખ્યારા સાંવરા થેં દારા ગોપીલાર રે. મોતી૦ ૨
 શેષ મહેશ બિધિ સુર નારદ, પૂજે જાહીકે પાય;
 સો થેં ખ્યારી રાધિકાજીરો, કર જોરી શિર નાય. મોતી૦ ૩
 અકળકળા જાય ન કળી, પોંચે નહીં મન બાચ;
 તાલી દે આહિરાગીઉકાં, થેઈ નચાવે નાચ રે. મોતી૦ ૪
 નેહ રે કારણ નાથજીએ, તોરી બેદરી રીત;
 દાસ દયાના પ્રીતમજી થાને, પ્રાણશુ ખ્યારી પ્રીત રે. મોતી૦ ૫

કવિત ૧ લું.

એક તું દુજી ન તોસી, મોહનકે મનમે ત્રિયા,
 અનહું બિચારે કા તું પંચમ ગાવત ગુની;
 છતુ જીગ હોત કચો, અલસત ખીતે અષ્ટ જામ,
 ઇત નૌ કા હડ પિયસો, દશ દરસાવે કચોં ની;
 ગ્યારા પીયકી મગન કર, બારનેમે જાઉ તેરે,
 ચૌદે તું પ્રબીન, પંદ તજ સજ સોરે કુની;

૧ થાને-તને. બજરી-વજની. થાર-તારાં.

૨ થાકો-તારો. સો થેં-તે તું. ૩ રાધિકાજીરો-રાધિકાજીને. ૫ બેદરી-
 વેદની. થાને-તને. * એક બે શબ્દ ગયા હોય એમ જણાય છે.

સત્ત રવો છોડ, ઠારી હોઉ નીશ નાહીં વીસ;
રામ દે દયા પ્રભુકો, બિનતિ મેરી તું સુની.

૧

કવિત ૨ જીં.

તેરી સુરતપેં [શુ]ભ રૂચ હે પિયાકી [લાગી],
[અબ] કાસી કહું કોટિ ચંદા વર મુખ તેરો;
તેરી રૂપ નચ મરત હૈયે કૃષ્ણ ગઢ રહી,
ભયો ખહે ઉદે પુર કટક કિયો હે ઘેરો;
જે પૂરન પાવે, શોચ સાથ બડા દાવ એહી,
ભુજ ભરી મીલ દાર કલ્યાકર અજ મેરો;
દીલ હી મેં આઈરાધા, મુલ તાન હો સો કહો;
જય મીલી દયાપ્રભુ, કીયો દય કામ ચેરો.

૨

૧ હતી રાધાને કહે છે કે હે રાધા ! કૃષ્ણને મન તું એકજ છે, મોહન-ના મનમાં તારાથી બીજી ત્રિયા નથી; શુભી લોક હવે પંચમ રાગ ગાય છે, તોય હજી તું શું વિચારે છે ? (અર્થાત્ સવાર થવા આવ્યું છે) તારા વિના એક ક્ષણુ તે જુગ જેવી થાય છે માટે આહ પોહોર વીતતાં સુધી તું શું આળસ કરે છે ? તું પ્રિયની સાથે એટલી બધી લક શું કરે છે ? અને તારી દૃષ્ટિ કેમ દેખાડતી નથી ? તારા પ્રિયની તું અગ્યારે ઇંદ્રિયો મગન કર, હું તારા બારણામાં બેઠો છું (ચોક્કી કરું છું. અથવા તો તારા વારણાં લઉં). તું ચૌદે વિઘામાં પ્રવીણ છે, માટે કુંદ છાડાદે અને ફરીને સોળે શણુગાર સજ. હું તને સાચું કહું છું માટે (મનમાંથી) મેલ કાઢી નાખીને બિભી થા. હવે રાત (બાકી) નથી, માટે મારી વિનતિ સાંભળીને તું દયાના પ્રભુને વીશરામ આપ. ઇન્દુ—ક્ષણ. ઈતનૌ—એટલી. દશ—દશ (દૃષ્ટિ). ગ્યારા—અગિયાર (ઇંદ્રિયો). પંદ (કુંદ). રવો—રવાદારગી—મનનો મેલ. આ છંદમાં એકથી વીસ લગીની સંખ્યા બતાવી છે માટે મુદ્રાલંકાર.

૨ સુરત—છતી. રૂચ (રચિ)—પ્રીતિ. કાસી છં—હું તને કાસી (કાના જેવી) કહું ? કોટિ ચંદા સમાન તારું મુખ વર (ઉત્તમ) છે. તેરી ઈન્—તારા રૂપથી નગરની મરત (મૂર્તિ) કૃષ્ણના હૃદયમાં ગડી રહી છે.

કવિત ૩ જી.

વિદેશીભાષાનું.

ગિરધર મુજ પ્રાન, તુહી સાંવલડા ખ્યારા;
 મહામુચ પીમુચ સ્વામી ઇકિડરારા. ૧
 માર દરપી દર બીરાદર, દુસ્તર ખલક બિસારા;
 જાણી જીવની પીડ મનોરથ, દુરામા હારા. ૨
 નકો કુણાએ પ્રેમ નૈતુમવ સ્વામી નિરંતર;
 દયા પ્રિતમ થાં કી દાસી, માટે કાંઈ ડર. ૩

પદ ૧ જી.

શ્રીજી શામાટે સાંભળતા છે ની,
 મારી વિનતિ વહાલાજી મુને તે કો'ની;
 કહેણા સુણીએ છીએ તો ઉત્તર દોની. ૧
 હું તો હોયો હવાં કરગરતો રડતો,
 તેનો જવાબ હજી કાંઈ નથી જડતો;
 રખે પતીત જાણીને મેલ્યો હોય પડતો. શ્રીજી ૨
 સેવું કેમ સમજું આગિન બળતાં,
 છે દયાજી દયા ના આવે ટળવળતાં;
 કૃપા કરો તો વિલંબ નથી દુઃખ ટળતાં. શ્રીજી ૪
 ગમું તમ એવો હું કેમ થાઉં,
 માયાજગમાં ઘેરાયો છું તે ક્યાં જાઉં;
 તમે વિના બળ નથી ક્યાં અથડાઉં. શ્રીજી ૫

ભયો નીં—અહિ (વિરહ) પૂર ઉદે ભયો (થયો) છે અને કટકે (કામ-
 ના) સૈન્યે ઘેરો કર્યો છે. પૂરન—પૂર્ણ. દોર—દોડીને. અજ—આજ.
 આ કવિતામાં ગામનાં નામ સુદ્રિત કર્યા છે માટે સુદ્રાસંકાર.

૧ ની—નહિ.

જેને પ્રાણ સરીખું પ્યારું કહીએ,

એમ પોતાનાં જાણીને પાણિ ગ્રહીએ;

એમ તેથી છેક અજગા ના રહીએ.

શ્રીજી ૬

મારા વાહાલા મારી અકળામાણ ઠાળો,

કૃપાદષ્ટિએ કરીને મારી સામું ભાળો;

જેવો તેવો છે દયો તમારો પાળો.

શ્રીજી ૭

પદ ૨ જી.

મારે અંત સમય અલખેલા, મુજને મૂકશે મા;

મારા મદનમોહનજી છેલા, અવસર ચૂકશે મા.

૧

હરિ હું જેવો તેવો તમારો, મુજને મૂકશે મા;

શ્રીગુરુ એપે ગ્રહો કર મારો, અવસર ચૂકશે મા.

૨

મહાદોષ કોષ સંભારી, મુજને મૂકશે મા;

શાણીગતવત્સલ ગિરિધારી, અવસર ચૂકશે મા.

૩

હરિ મારે ધરમ નથી કાંઈ સાધન, મુજને મૂકશે મા;

નથી સતસંગત સ્મરણ આરાધન, અવસર ચૂકશે મા.

૪

શ્રીપતિ સર્વાત્મા સર્વોત્તમ, મુજને મૂકશે મા;

મારા પ્રાણજીવન પુરપોત્તમ, અવસર ચૂકશે મા.

૫

સમર્થ કર્ણાસિંધુ શ્રીજી, દયાના પ્રભુ મૂકશે મા;

મારે આથ નથી કોઈ બીજી, અવસર ચૂકશે મા.

૬

પદ ૩ જી.

શ્રીવલ્લભ વિઠલ સ્વામી, શામળિયા વાહાલા;

સઘળું સમજે છે અંતરજામી, નંદલાલા રે. શામળિયા ૦ ૧

ભય તો લાગે છે મુજને ભારી, શામળિયા વાહાલા;

અંતકાળે શી વલે મારી, નંદલાલા રે. શામળિયા ૦ ૨

સેવા સમરણના ભાવે કીધું, શામળિયા વાહાલા;	
રંક સાધુને દુખકું દીધું, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૩
હીનો સાધન સહુ ધર્મે, શામળિયા વાહાલા;	
પરિપૂરણ છું કુર્મે, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૪
જાત જાણે છે સંત સાચો, શામળિયા વાહાલા;	
પાખંડી પૂરો તમથી કાચો, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૫
શ્રીગુરૂ સાંઘો તે વિચારી, શામળિયા વાહાલા;	
તે સમે લેજો શુદ્ધ મારી, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૬
બાંધ ગ્રહ્યાની લાજ ધરજો, શામળિયા વાહાલા;	
પીડા ના પામું એવું કરજો, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૭
મન મુખ લોચન માયાવી રહે જો, શામળિયા વાહાલા;	
દોશ ના જોશો દરશન દેજો, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૮
શ્રીમુખ જોલ્યા તે સાચું કરજો, શામળિયા વાહાલા;	
તે સમે દુઃખ દયાનાં હરજો, નંદલાલા રે.	શામળિયાં ૯

પદ ૪ થું.

રાગ સારંગ.

શ્રીજી સારા નહારા તોય તમારા;
 પાપ પુણ્યની ગરજ નહિ, જો શ્રીજી થયા અમારા. ટેક. ૧
 ચરાણસરોજ રૂપી જોજો જોયું, સંતાપ ગયા સવારા;
 લાલતુ લાલિત્ય રૂપ હૃદમાં, તેણે સળગ્યા પાપના ભારા. શ્રીજીં ૨
 ક્ષીરસમુદ્રમાં પીર તજી પેઠો, દષ્ટે જોયા નહિ સાયર ખારા;

૪ હીનો-હીણુ-રહિત. ૮ મન ઇન્-મારં મન, મુખ અને નેત્ર
 માયાવી રહે છે અથવા મનુષ્ય-મારં મુખ.

૨ સરોજ-કમળ. જોજો-તેજ. લાલિત્ય—સુંદરતા.

ભૃગુઅગ્નિ ચિન્હિત હૃદ્યેજેઈ, મારા કપાયા કર્મના ગારા. શ્રીજી ૩
 રંકેના રાજ તમ કૃપાથી, થઈ ગયો હું દેવભોરારા;
 શિવ બ્રહ્માદિક નારદ શારદ, લાગે ન કોઈમને સારા. શ્રીજી ૪
 એવો દહાશ્રમ મેં બ્રહ્મા ત્રિકમ, આવ્યા નિવૃત્તિના તવ વારા;
 કુળ કુટુંબ ને લોક પ્રભુ, સહૃદ સ્વજન શ્રીજી તમે મારા. શ્રીજી ૫
 ગુણગણનો પાર શેષ ન પાચે, હે નરહરિ રૂપ નોધારા;
 દયાપ્રીતમ હું દાસ તમારો, થયો ત્યારે પામ્યો ભવપારા. શ્રીજી ૬

૫૬ ૫ મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલવર ક્યારે મને ઉદ્ધારો;
 વિદ્યુરાદિકને વગર બોલાવ્યે, આણી મેળ્યો હરિ ધારો. ટેક. ૧
 વ્યાધ ગીધ જેવા અનન્યપણનો, શું હજી નથી આવ્યો વારો;
 પૂતના જેવી દષ્ટિ થઈ નથી, શે શ્રીજી વાર લગારો. વિઠલવર ૨
 શુ ગણિકા જેવું કાંઈ ન જાણ્યું, વલ્લભ વેલો લાવો નિસ્તારો;
 પદ મૂકી અમે હજી નથી કરતા, તદપિ અમને શે વિસારો. વિઠલવર ૩
 અજભોલ જો મન આવી લાગ્યો, હજી આવ્યો ન વારો અમારો;
 રંકા વંકા પેરે મનકું માર્યું, તોય ત્રિકમ કર્યો ન તમારો. વિઠલવર ૪
 કરમાબાઈને કાજે આવો, ખીચડો જમવાને ખારો;
 ગુણ ગાવા રૂપ ગુણને નિહાળી, એકદા શ્રીજી સંભારો. વિઠલવર ૫

૩ પીર-પીઠ. ભૃગુ ઈન્-ભૃગુ ઋષિના અગ્નિ(પગ)થી ચિન્હવાળું હૃદય
 જોઈને—ભૃગુલાંછન જોઈને.

૨ વ્યાધ-પારધી. પારધી અને ગીધ જેવું અનન્યપણ (એકમાંજ
 નિષ્ઠા રાખવાપણ) શું મને હજી પ્રાપ્ત થયું નથી ? લગારો-લગાડો.

ભક્તવત્સળપદ આપે ધર્યું છે, ભક્ત જોઈ જોઈને ઉદ્ધારો;
દયાપ્રીતમ મને આશ તમારી, બૂરાડો કે પાર ઉતારો. વિઠ્ઠલવર ૦ ૬
પદ ૬ કું.

રાગ સારંગ

શ્રીજી મેં તો મૂકી આપ બડાઈ;
શ્રીવલ્લભકુળ ગુરૂ કર્યા, તેણે દેખાડ્યા શ્રીજદુરાઈ. ટેક. ૧
કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ્, છો તમે શ્રીબળભાઈ;
પ્રત્તાદિક ગુણ ગણી ન શકે, તેવાને જાએ શું દેવકીબાઈ. શ્રીજી ૦ ૨
ભક્તવત્સલપાણું શ્રીજીને વા'લું, અજન્મારૂપ તેણે એહ જાઈ;
સંકષ્ટ વેઠ્યાં હારવર સાવા, સુખશય્યા ને મૂકી તળાઈ. શ્રીજી ૦ ૩
માતા પિતા પ્રભુનાં કહેવાયાં, એવી કાંઈ ન મારી કમાઈ;
હરિભક્ત એમ હરિજન કે'છે, પંચલોક મળી સુખ ગાઈ. શ્રીજી ૦ ૪
ધન તનનું મારે સુખ ન જોઈએ, ડાહી જોઈએ નહિ ઠકરાઈ;
મારો કહ્યો તેને તારો મુરારિ, થાય જુગોજુગ જેમ લલાઈ. શ્રીજી ૦ ૫
દુર્ભર ભરવા શ્રીજી મેં તો, કીધી નથી માળા તિલકની બડાઈ;
દયાપ્રીતમ ભક્તિ અનન્ય કરીશું, માનો લલાઈ કે બુરાઈ. શ્રીજી ૦ ૬
પદ ૭ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ તારો વિશ્વાસ મન કરે;
અમૃત જો ઘટ વિષે ગયું તો, તે જન કેવી પેરે મરે. ટેક. ૧
અંતરજામી બહુનામી છો, રહે વિશ્વાસે તેહ તરે;
હૃદ ભરૂંસો રાખ્યો તમારો, મન ભરાય નહિ બીજે ખરખરે. મા ૦ ૨

આમ્ર અનુપમ નિકટ હોય પણ, ઉજ્જૃ તો જવાસે જઈ ચરે;
 અવિશ્વાસીનું અંતર એવું, ક્યહું નદીનીરની પેર નહિ ડરે. માં ૩
 મક્ષિકા મધ સંગ્રહી રાખે, તેમ કૃપણ ભંડાર ભરે;
 જાણે નહિ અચળ તેહ ચળશે, જુએ નહિ તારા જેહ ખરે. માં ૪
 વારંવાર શું વિઠલ કહીએ, જેઠ દૃષ્ટિએ નરક માંહી ફરે;
 જમકિંકરની વાત ન જાણે, અમારો ડરાવ્યો એ ક્યહું ડરે. માં ૫
 પરાયાની શી પડી અમારે, શ્રીકૃષ્ણ તારણ મન નાજ હરે;
 દયાપ્રીતમ તો તન મન ધનથી, શ્રીજી સ્વામીરૂપ વરવરે. માં ૬

૫૬ ૮ મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલવરના ભજનમાં તું એત;
 શ્રીવિઠલકુળ મર્યાદમાં તું, રાખ્ય ઘણું ઘણું હેત. ટેક. ૧
 મકનો હાથી જેમ ધૂમે તેમ, તુને ધૂમાવે મીનકેત;
 ન કામની તે કામની દેખાડે, તન મનમાં તોલાવે એત. વિં ૨
 વાવેલું નર રૂપે ઉગે છે, એવું જાણાવશે તને એત;
 મન તારું મસ્તાનું થાશે, જાણે વળગ્યું હોય પ્રેત. વિં ૩
 પાપની આંઠી પેલી દેખાશે, ચૂકાવે વલ્લભકુળ નિકેત;
 શાણો થાય ત્યાં શું સમજવું, ખુડે બીજા ધર્મમાં પરિયાં સમેત. ૧૦ ૪
 ભૂલખાઈશ જો તુને બતાવે, ખાંડશી ઉજળી રેત;
 સમજી હોય તો સમજ જાણે, ભલો ખુરો ધર્મનો વેત. વિં ૫
 ઉત્તમ રસ રસનાએ પીવો, દાન શ્રીવિઠલને દેત;
 દયાપ્રીતમ છે શ્રીવિઠલમાં, શ્રીહરિ સાધન દેવ અનેત. વિં ૬

૩ આમ્ર-આંખો. ઉજ્જૃ-ઉંઠ.

૨ મીનકેત-કામ. ૪ નિકેત-સ્થાન. ૬ અનેત (?).

પદ ૯ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ મૂકી માનનીમાં મો'યો;
 રાજસ ધર્મે જો ભાઈજાગી, રાવણ સરખો રોયો. ટેક. ૧
 કંસ ને કેશિનું બળ જોયું તેં, બળનો માલ થઈ ગયો કોયો;
 ચાણૂર મલ્લ જે મહાબળિયો તે, સાંભળ્યો દીન હોયો. માં ૨
 હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ મોટો, રાજસે જેહ વગોયો;
 શિશુપાલનું સાંખ્યું કેટલું, જોણે સભા બિચે શિર ખોયો. માં ૩
 જરાસંધનો પ્રતાપ મોટો, ઘણા ઘણા નરપતિએ જોયો;
 ભીમ જેવા શું મળ્યા ન એને, પણ રાજસ ધર્મે સોયો. માં ૪
 શિવ સનકાદિકને જવ લાગ્યો, તવ થઈ ગયો જ્ઞાન તે ઠાયો;
 શ્રીછનું અંશપાણું છેડાવ્યું, રાજસ રૂડી રીતે જ્યારે ખોયો. માં ૫
 સુરપતિ એ રૂપ શ્રીહરિનું, નહિ રાજસમાં જ્યારે સમોયો;
 દયાપ્રીતમે તો રાજસ મૂક્યો, શ્રીવિઠ્ઠલવર હૃદયે સો'યો. ૬

પદ ૧૦ મું.

રાગ સારંગ.

હરિની ભક્તિ છે સહુથી સારો;
 બ્રહ્માની સેવા કુંભકર્ણે કીધી, તેની મનસા જીઓ સુધારી. ટેક. ૧
 કહ્યું ઈંદ્રાસન નિદ્રાસન કહ્યું, જીઓ જરાક વિચારી;
 મહાદેવને તો રાવણ મળિયો, થયો કેવો અવિચારી. ૨
 વિભીષણે સાધ્યા હરિને, દીધો જન્મોજન્મ તે તારી;

૧ રાજસ ધર્મ-ઈન્દ્રિય સુખેચ્છાની કલ્પના. ૫ ઠાયો-લાકડાનો ગોદો.
 ખોયો-વાળ્યો. ૬ સમોયો-સમાયો (?).

વાળીએ ઈંદ્રરાયને સેવ્યા, આપી વિનયમાળ તો ભારી. હરિની૦ ૩
 સુંગ્રીવે શ્રીહરિને સેવ્યા, વાળી નાખ્યો જોત જોતામાં મારી;
 હિરણ્યકશિપુએ સહુ સુરસાધ્યા, પ્રહલાદ દેવભોરારી. હરિની૦ ૪
 આણી વખતે આવીને ઉભા, મારો ભક્ત એવું સંભારી;
 ભસ્માસુરે શંકર નસાડ્યા, વરદાતા થયા અહંકારી. હરિની૦ ૫
 તેમણે સ્મરણ શ્રીહરિનું કીધું, શ્રીજીએ દુઃખ દીધું સહુ જારી;
 દાસ દયો સેવક નવ સેવે, પ્રાણ પ્રીતમ કે' પોકારી. હરિની૦ ૬

પદ ૧૧ મું.

રાગ સારંગ.

વલ્લભકુળ વિણ મિથ્યા તું ભટકે;
 પરધર્મ મોહ જવનિકા આડી, મૂર્ખ એમાં તું અટકે. ટેક. ૧
 મૂર્ખ ભૂતતું મન ભરાયે, એક ઢોકળાકેરે ટટકે;
 મતિમૂઢ તો બિન રસમાંહી, કુંદમાં આવી ફટકે. વલ્લભકુળ૦ ૨
 વલ્લભકુળની વેળ વળી ગઈ, તેને બીજું કાંઈ ન ખટકે;
 અદ્વૈતપદને તોહ ચહે નહિ, શૂન્ય(ને)પાણો જોઈ પટકે. વલ્લભકુળ૦ ૩
 સમજે નહિ તે પરધર્મ શાયે, છબીસો જાણ્યો તે તો છટકે;
 રાધારાણી હું ને હરિવર સ્વામી, એવું જાહેર કે'શે હટકે. વલ્લભકુળ૦ ૪
 એ પદની જે નિંદા કરે તે, જાણજો વામા વટકે;
 જમરાજને ઘેર જઈતે, નિશ્ચે ઉંધે શિરે લટકે. વલ્લભકુળ૦ ૫
 શ્રીગોસ્વામી પરમેશ્વર જાણે, તેના શીળ સંતોષ ના સટકે;
 દયાપ્રીતમ એવું અર્પું પિઠલે, રીજે ચતુર નર એક ચટકે. વલ્લભકુળ૦ ૬

૬ જારી—બાળી.

૧ જવનિકા—પડદો. ૩ વેળ વળી ગઈ—લેહે લાગી ગઈ. ૪ હટકે
 હટ કરીને. ૫ વામા ઈ૦—વામા (સ્ત્રી) ની પેટે વટકી ગયેલો.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

गिरिधरकृत

तुलसीविवाह.

पद १ तु.

राग धौल.

मथमे प्राणभुं ते श्रीगुरुदेवने;		
पंदु श्रीमद् विठ्ठलनाथ.	हरिरस पीलये.	१
गुण गाढं श्रीगोपीनाथना;		
लागुं यरणे जेडी जुग हाथ.	हरिरस पीलये.	२
पंदु गुणनिधि गाणपति शारदा;		
जेथी मंगल कारज थाय.	हरिरस पीलये.	३
सरवे पैणगुव मणी कड़ा करे;		
गाढं तुलसीतण्डु विवाय.	हरिरस पीलये.	४
भूमि उत्तम ते लरतभंडमां;		
महापवित्र निमिषारण्य.	हरिरस पीलये.	५
सूतपुराणी कहे छे त्यां कथा;		
ऋषि सर्वे सुखे अके मन.	हरिरस पीलये.	६
तुलसी माहात्म्य छे स्कंद पुराणमां;		
छंद्रि षड्भूषतिना संवाद.	हरिरस पीलये.	७
नरकामुरने त्यां कहे छे मल्लहादण;		

પૃથુરાજને નારદ મુન્ય.	હરિરસ પીછએ.	૮
ચાલે સંવાદ ચાર સ્થાનક વિષે;		
તુલસી માહાત્મ્યતાણી જે કથાય.	હરિરસ પીછએ.	૯
વળતા સૂતપુરાણી વાણી વદે;		
સુણે શૌનકાદિ મુનિરાય.	હરિરસ પીછએ.	૧૦
એક સમે સ્વર્ગ માંહે સુરપતિ;		
પૂછ્યું ગુરને કરી પ્રણામ.	હરિરસ પીછએ.	૧૧
સ્વામી કહો કંઈ કથા ઇતિહાસની;		
જેથી ઉપજે મન આનંદ.	હરિરસ પીછએ.	૧૨
જ્ય કિલ્મિષ કોટિ જન્મનાં;		
થાય શ્રવાણથી પુણ્ય પવિત્ર.	હરિરસ પીછએ.	૧૩
ત્યારે બૃહસ્પતિ હરખીને બોલિયા;		
ધન્ય સુરપતિ તારી બુદ્ધ.	હરિરસ પીછએ.	૧૪
એક ગુહ્ય કથા ઇતિહાસની;		
કહું તુજને કરી વિસ્તાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૫
ગાતાં સુણતાં કલ્યાણ નિશ્ચે કરે;		
ગિરિધારી પ્રભુ ગુણ સાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૬

પદ ૨ બું.

રાગ ગરબો.

ત્યારે બૃહસ્પતિ બોલ્યા રે વાણ, કહું તે સાંભળિયે;
કહે સૂતપુરાણી મુજાણ, મુનિ મનમાં ધરિયે. ટેક. ૧

- ધરિયે મુનિ મન માંહે સર્વે, કથા સુધારસપાન રે;
વિવાહ કહુ છું તુલસીતણો, જેનું વિશ્વવલ્લભી નામ. કહું ૦ ૨
- પૂર્વે વૃંદા જલધરજીવતી, સતી શિરોમણિ જેહ રે;
હરિએ છળ કરી સત્ય મૂકાવ્યું, જેને સ્વામી સાથે બહુ સ્નેહ. કહું ૦ ૩
- ત્યારે ક્રોધ કરી કેશવજી ઉપર, વૃંદાએ દીધો શાપ રે;
તમે ભોગવી મને ભેદ કરી તો, થાઓ પાપાણુઅંગ આપ. કહું ૦ ૪
- ત્યારે માધવજીએ મન માંહે વિચારી, શાપ વૃંદાને દીધો રે;
તું થાજે વનસ્પતિને રૂપે, પ્રપંચ એવો કીધો. કહું ૦ ૫
- વૃંદાએ એવી વાત સાંભળી, ને મનમાં આવ્યું જ્ઞાન રે;
મેં અભાગાણીએ આ શું કીધું, દુલ્યા શ્રીભગવાન. કહું ૦ ૬
- અહો નાથ અનુગ્રહ કરો મારો, હું ચુકી બોલતાં વાણુ રે;
શિવ પ્રહ્લાદિક તમને પૂજે, છો સકળ વિશ્વના માણુ. કહું ૦ ૭
- સ્વામીતાણું સુખ મુજને આપ્યું, કરિયા ભોગ વિલાસ રે;
હવે જન્મોજન્મહું દાસી તમારી, પ્રભુ રાખો મુજને પાસ. કહું ૦ ૮
- અન્ય પુરૂષની આખડી, મેં તો જાણ્યો તમારો હાથ રે;
એવાં દીનવચન વૃંદાનાં સુણીને, હસિયા પૈકુંઠનાથ. કહું ૦ ૯
- અરે વૃંદા હંમણાં તમો જાણે, વનસ્પતિમાં અવતરજો રે;
બીજે રૂપે રાજકન્યા થઈને, નિશ્ચે મુજને વરજો. કહું ૦ ૧૦
- તું તુલસી હું શિલારૂપ થઈ, શાપ સત્ય કરી દાખું રે;
માણુથકી તું વા'લી મુજને, મારા મસ્તક ઉપર રાખું. કહું ૦ ૧૧
- એવું વરદાન આપી વૃંદાને, થયા શ્રીહરિ અંતરધાન રે;
જલધરની સાથે જીવતીએ, અગ્નિમાં અરપ્યું તન. કહું ૦ ૧૨
- શાલગ્રામ થયા શારંગધર, વૃંદા તુલસી બાણુ રે;
કહો ગિરિધર એ જોજો વિચારી, કહ્યું છે સ્કંધપુરાણ. કહું ૦ ૧૩

પદ ૩ જું.

રાગ ધોળ.

સુણો શૈનક સૂત બોલ્યા વાણા,
અંતરધાન થયા શારંગપાણિ;
વૃંદાએ મનમાં પ્રતીતિ આણી,
ને સ્વામી સાથે સહુગમન કર્યું રે.

૧

ચોગ અગ્નિથકી તેનું તન બળિયું,
ત્યાંથકી તેજનું બિંબ નિકળિયું;
તે જઘને પ્રભુના નેત્રમાં ભળિયું,
તો જ્વેકાર સહુકો કરે રે.

૨

એમ કરતાં બહુ દિવસજ વિત્યા,
સુણો મધવાપતિ મહિમા અમિતા;
પછે પ્રગટ થયાં જગત તુલસી પુનિતા,
જ્યારે કલ્પ રથંતર આપિયો રે.

૩

હરિએ સમુદ્ર મથન કર્યો જ્યારે,
દેવ દૈત્ય મળિયા તોણી વારે;
ચૌદ રત્ન નીકળિયાં ત્યારે,
તે ચૌદ લોકમાં વિખ્યાત છે રે.

૪

ત્યારે ધનવંતરી નીકળ્યા સુખકારી,
કરમાં કળશ અમૃતનો રે ઝાલી;

૧ સહુગમન—સાથે જવું—આગમાં શય સાથે બળી મરવું. ૩ મધવા-
પતિ ધૃ—ધ્રુના પતિ વિષ્ણુના અમિતા—અમાપ, મહિમા સાંભળો. રથંતર
—એ નામનો કલ્પ.

તે લઇને આવ્યા જ્યાં છે વનમાળી,
 તે આવ્યો શ્રીહરિના હાથમાં રે. ૫
 હરિ ઊભા કુંભ કરમાં રે ઝાલી,
 જોયું અમૃતનેત્રે નિહાળી;
 ત્યારે હરખ આંસુની ધારા ચાલી,
 તો પ્રેમ આવ્યો પ્રભુને ઘણો રે. ૬
 તે આંસુનાં રે બિંદુ અમૃત માંહે પડ્યાં,
 કોટિ સુધા સમ થઇને નીમડિયાં;
 જુએ અસુર સુર એક ચિત્ત ગડિયા,
 તો ચાલ્યું અમૃત ઊભરાઇને રે. ૭
 તે બિંદુ પડ્યાં પૃથ્વી મેઝારે,
 તુલસીનો છોડ ઉગ્યો તેણી વારે;
 ધરી ૩૫ સમુદ્ર આવ્યો તે ઠારે,
 કરમાં ગ્રહી કૌસ્તુભમણિ રે. ૮
 ગદ ગદ કંઠે ત્યાં બોલ્યો વાણી,
 કરીએ કૃપા પ્રભુ આનંદ આણી;
 આ તુલસી મમ પુત્રી જાણી,
 ને અંગિકાર એના કરો રે. ૯
 એણું કહીને ત્યાં સંકલ્પ કીધો,
 પેહેરામણીમાં મણિ કૌસ્તુભ દીધો;
 એવો કન્યાદાનનો લા'વો લીધો,
 ને પૂર્વવચન પ્રતિપાળિયું રે. ૧૦
 ત્યારે તુલસીને જોઇને ત્રિકમ ૭ રે હસિયા,

- પ્રેમતાણા પ્રભુ છે રસિયા;
 નિજ કર મંજરી લેવાને ધસિયા,
 લઈ શીશ ચઢાવી પોતાતણે રે. ૧૧
- સહુ દેવ પ્રત્યે પ્રભુ બોલ્યા રે વાણી,
 મુને ઘણી વલ્લભ તુલસી કલ્યાણી;
 લક્ષ્મીથકી એ અદકી જાણી,
 હું તૃપ્ત થાઉં એના પત્રથી રે. ૧૨
- છપ્પનભોગ સામગ્રી ધરાવે,
 ભાવેથી મુજને ભોજન કરાવે;
 સ્તુતિ અનેક ઉપાયે કરાવે,
 પણ આરોગ્યું નહિ હું તો એ વિના રે. ૧૩
- આ તુલસીએ મારી પૂજા રે થાશે,
 નિશદિન એને હું રાખીશ પાસે;
 બીજે રૂપે હું પરણું ઉલ્લાસે,
 નો રાજકન્યા થઈને અવતરે રે. ૧૪
- એવી નિશ્ચે વાત બોલ્યા અવિનાશી,
 તે સુણીને ઘેર ગયો જળવાસી;
 એમ પ્રગટ્યાં તુલસી સદા સુખરાશી,
 ને વિઠલવરને વા'લી ઘણું રે. ૧૫
- તુલસી વિના ન આરોગે મોરારી,
 પૂજા વિષે લાગે બહુ ખ્યારી;
 કહે ગિરિધર આગળ વિસ્તારી,
 ને રીતે પુરૂષોત્તમ પરણિયા રે. ૧૬

૫૬ ૪ થું.

રાગ ગરબો.

- ત્યારે સૂતપુરાણી ત્યાં બોલિયા, સુખ જાણી રે;
 મુણો કથા રસિક ઋષિજન, આનંદ આણી રે. ૧
- જાય કિલ્મિષ કોટિક જન્મનાં, સુખ પામે રે;
 મુણો તુલસીતણો વિવા'ય, ભવદુઃખ વામે રે. ૨
- એક ઉજ્જન નગર સોહામણું, બહુ સાડું રે;
 તે સકળ શોભાનું ધામ, શું વિસ્તારું રે. ૩
- ત્યાં ધર્મ રાજ્ય નિત્યે કરે, સુખ માણે રે;
 તેનું રાય પ્રભંજન નામ, સહુ કોઈ જાણે રે. ૪
- રાણી ચંદ્રસેના છે સાધવી, પટરાણી રે;
 સહુ જીવંતીમાં સરદાર, મહામતિ શાણી રે. ૫
- અતિ ઘણો પૈભવ રાયને, શું કહીએ રે;
 હય ગજ રથ ધન ભંડાર, પાર ના લહીએ રે. ૬
- પણુ પુત્ર નહિ તે રાયને, સહુ ખોટું રે;
 થઈ ચિંતા ચિત્તમાં અપાર, એ દુઃખ મોટું રે. ૭
- થયું ઉદાસ મન રાજતાણું, રાણી ઝૂરે રે;
 આવ્યો મન વિષે વૈરાગ, પડ્યાં દુઃખ પૂરે રે. ૮
- ત્યારે રાજ રાણી બે મળી, ઘર મે'લી રે;
 ચાલ્યાં તપ કરવાને કાજ, વનકુળ પે'રી રે. ૯
- સાગરને તટ આવિયાં, બેહુ ચાલી રે;
 તપ આરંભ્યું સુતકાજ, આસન વાળી રે. ૧૦
- ત્યારે થોડે દિવસે પ્રસન્ન, થયા ત્યાં સિંધુ રે;
 આવ્યા વિપ્રવેષ ધરી ત્યાંય, આરતબંધુ રે. ૧૧

- માગ્ય માગ્ય મુખથી કહ્યું, વર આપું રે;
હું પ્રસન્ન થયોછું આજ, દુઃખડાં કાપું રે. ૧૨
- રાય રાણી વળતાં વદે, રાય માગું રે;
મુને પુત્ર આપો મહારાજ, પાચે લાગું રે. ૧૩
- ત્યારે સિંધુ કહે હું શું કરું, કહું સાચું રે;
તારા ભાગ્યમાં નથી સંતાન, કરમ છે કાચું રે. ૧૪
- પાણુ એક ઉપાય તુજને કહું, તે કીજે રે;
તેથી સરશે સઘળાં કાજ, લા'વો લીજે રે. ૧૫
- આ છોડ ઉગ્યો તુલસીતણો, ચિત્ત ધરજે રે;
લેઈ જાઓની તમારે ઘેર, પૂજ કરજે રે. ૧૬
- એની પૂજના પ્રતાપથી, મુખ થાશે રે;
હશે પુત્રી સુંદર૩૫, દુઃખડાં જશે રે. ૧૭
- મોટો મહિમા થાશે પુત્રીતણો, હું લહું છું રે;
એવું તુલસી ધરજે નામ, નીશે કહું છું રે. ૧૮
- એવું કહી દધિ અંતરધાન થયા, વર આપી રે;
હતો પૂર્વેના સંકેત, તે સ્થિર સ્થાપી રે. ૧૯
- કહે ગિરિધર તુલસી મહિમા, જે જાણે રે;
તે ધરશે મન અનુરાગ, વેદ વખાણે રે. ૨૦

પદ ૫ મું.

રાગ ધોળ.

- નારદ કહે પૃથુરાયજી સુણીએ, તુલસીતણો મહિમાય રે;
કથા અદ્ભુત ઇતિહાસની સુણતાં, પાપી પાવન થાય રે. ૧
- રાય પ્રભંજન સાથે રાણી, લીધાં તુલસી હાથ રે;
હરખ ભર્યો પુર મધ્યે આવ્યાં, મળિયો સરવે સાથ રે. ૨
- કરિયું સ્થળ સુંદર શોભિતું, ત્યાં વાવ્યાં તુલસી માત રે;

કરી પ્રતિષ્ઠા પૂજા વિધિ સહુ, આનંદમાં દિન રાત રે.	૩
કરિયા ક્યારા ચોક ચિત્રામાણ, થાય વેદની ધુન્ય રે;	
ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી, વિપ્ર કરે ભોજન રે.	૪
દાન ઘણાં આખ્યાં ભૂપતિએ, સંતોખ્યા ભૂદેવ રે;	
રાજા રાણી નિત્ય એ રીતે, કરતાં તુલસી સેવ રે.	૫
ખાતઃકાળે પૂજા કરીને, સીંચે નિર્મળ નીર રે;	
મદક્ષિણા તે પૂજા કરતાં, ધરતાં સાકર ખીર રે.	૬
થોડે દિવસે ગર્ભ રહ્યા, રાણીને ત્યાં નિરવાણ રે;	
દિન દિન વૃદ્ધિ પામે ઉદરમાં, અદ્ભુત રૂપ નિધાન રે.	૭
વિષ્ણુપ્રિયા તુલસી કલ્યાણી, જે જગદંબા કે'વાય રે;	
મા'નુભાવ એ મહિમા જાણે, વેદ પુરાણે ગાય રે.	૮
તે તુલસીજી પ્રગટયાં પોતે, ધરિયું કન્યા રૂપ રે;	
જેનેકાર થયો પૃથ્વીમાં, આનંદ પામ્યાં ભૂપ રે.	૯
દાન ઘણાં આખ્યાં દિગ્વરને, કરિયું જાતિકર્મ રે;	
મોટા મુનિવર તેડ્યા રાચે, પૃથ્વી પુત્રી ભર્મ રે.	૧૦
તુલસી એવું નામજ પાડ્યું, મુનિ ગયા સ્વસ્થાન રે;	
તનયાને જોઈ રાજા હરખ્યા, કાન્તિ કમલ સમાન રે.	૧૧
નીમ ધૃત્યું ભૂપતિએ પોતે, ગુણ લક્ષણ મન લાવ્યું રે;	
ગિરિધારીપ્રભુ અખંડવરને, તુલસીજી પ્રરણાડું રે.	૧૨

પદ ૬ કું.

રાગ ગરબો.

તુલસી, પ્રગટ થયાં રે, રાય પ્રભંજન ઘેર;

અદ્ભુત રૂપ ધર્યું રે, તેની ના જાણે કોઇએ પેર.	૧
લોક સહુ હરખ્યા રે, વૃંદા દિન દિન વૃદ્ધિ પામે;	
દ્વિતીયા ચંદ્ર બહે રે, તેમ સતીતન શોભે ગુણગ્રામે.	૨
બાળચરિત્ર કરે રે, મુખડે કાલું કાલું બોલે;	
માતા જોઈને હરખે રે, પુત્રી પાછળ નિશદિન ડોલે.	૩
વરસ સાતજ થયાં રે, ઉદે પામ્યો તવ કન્યાકાળ;	
બાળ મૃગી સરખાં રે, શંકિત લોચન ચપળ વિશાળ.	૪
ગતિ ગજના સરખી રે, અરણ્ય પદ કોમળ નખ વિધુત ચળકે;	
નેપૂર નાદ ઘણો રે, કંડે કટિમેખળા ખળકે.	૫
શોભે કર કમળ વિષે રે, બાંહ્ય કનકની મુંદર પેંરી;	
બાળક પોત શ્રીવા રે, ધરી માળા મુક્તાકેરી.	૬
અધર અમૃત ભરિયા રે, અનુપમ સુખસાગર મુખ ઈંદુ;	
નાસિકા કીર જશ્ન રે, કપોળે સોહીએ કુંકુમ ગિંદુ.	૭
કુટિલ કચ નાગફૂણી રે, વંકે ભૃગુટિ મનસિજની ફાંશી;	
રતિપતિ મોહ પામે રે, કટાક્ષ કરે મૃદુ માદક હાંસી.	૮
કામિની કનકલતા રે, તોલે ત્રિલોકમાં કોઇ ના'વે;	
ઉપમા જોઈ થાક્યો રે, ત્રિયા કોણ તુલસી જેવી કા'વે.	૯
બ્રહ્માણી સુરપત્ની રે, શારદા રમા ઉમા ઈંદ્રાણી;	
તેથી અધિક તુલસી રે, વ્યાસે વેદ પુરાણ વખાણી.	૧૦

૪ શંકિત-શંકાવાળા. અર્થાત્ ભયની શંકાવાળી બાળમૃગીનાં લોચન જેવાં ચપળ હોય છે તેવાં ચપળ. ૫ અરણ્ય-રાતા.

૬ બાંહ્ય-ચૂડીઓ. ૮ કુટિલ-વાંકા. કચ-કેશ. વંક-વાંકી.

મનસિજ-કામ. મૃદુ-કોમળ(કટાક્ષ). માદક-મદ ઉત્પન્ન કરે એવી (હાંસી-હાસ્ય). ૧૦ રમા-લક્ષ્મી.

- એ છે જગદંબા રે, કરે છે લીલા સહુને ગમતી;
સહિયર છે સરખી રે, તેની સાથે રંગે રમતી. ૧૧
- નિત્ય શૃંગાર નવા રે, બાલપાણાનાં પટકૂળ પેરે;
લાજ ધરે મનમાં રે, નૌતમ જોખન ચઢિયું લેરે. ૧૨
- પિતાજી શોચ કરે રે, પુત્રી પરાણાવાને કાળે;
કોને આપું કન્યા રે, અખંડવર જુગમાં જોડું છાળે. ૧૩
- સુરપતિ શિવ પ્રભા રે, મોહ્યા જોઈ કન્યાની પેર;
માગાં મોકલિયાં રે, રાય પ્રભંજનકેરે ઘેર. ૧૪
- ના કહી સરવેને રે, મહીપતિ મનમાં આણી બેઠ;
ગિરિધરપ્રભુ વરશે રે, જેને નિત્ય જોતિ કહે છે વેદ. ૧૫

પદ ૭ મું.

રાગ ધોળ.

રાય શોચવા લાગ્યો તેણે સમે, એવે ઇશ્વરના ઇચ્છાય;

નારદ મુનિ આવિયા.

- સભા સર્વે ઊડીને ઊભી થઈ, સિંહાસન બેસાડ્યા ઋષિરાય. „ ૧
- ભૂપે અર્ધપાદ પૂજા કરી, હરખ સહિત કૈયાં સાષ્ટાંગ; „
- ઋષિ રાય સામું જોઈ બોલિયા, ક્યમ ચિત્તમાં થયા ઉદાસ. „ ૨
- ત્યારે તતક્ષણ તુલસી તેડાવિયાં, બેસાડ્યાં મુનિને ઉચ્છંગ; „
- * * * *
- સ્વામી મહાપુણ્યે પુત્રી હું પામિયો, મારે કોટિક પુત્ર સમાન; „
- ગુણ રૂપ આચરણ અતિ ભલાં, એનું દેવું છે કન્યાદાન. „ ૪
- એના સરખો સ્વામી મળતો નથી, જોયા ભૂપતિ દેવ સમસ્ત; „
- અખંડવરને પરાણાવ્યાનું નીમ છે, ત્યારે ઋષિએ જોયો હસ્ત. „ ૫
- અરે ભૂપતિ ભાગ્ય તારું ઘણું, આ તો વિશ્વમિયા સાક્ષાત; „

એને વરશે વિઠલવર વા'લશું, થાશે યાદવરાષે જામાત.	” ૬
ત્યારે રાય કે' મુનિ સાંભળો, મુને કયાં મળશે મહારાજ;	”
એ તો દેવને દુર્લભ છે સદા, ક્યમ થાશે હું રંકે એ કાજ.	” ૭
ત્યારે દેવજીવિ ત્યાં બોલિયા, કાં ચિંતા કરે છે ભૂપાળ;	”
લાવ શ્રીકૃષ્ણ વિવા' હું સહી કરે, લાવું જન સહિત ગોપાળ.	” ૮
ત્યારે આનંદ વાઘ્યો રે અતિ ઘણો, રાયે વજ્રડાવ્યાં નિશાન;	”
શ્રીકૃષ્ણ આપ્યું શ્રીજીવિના હાથમાં, વે'ચ્યાં ગોળ ધાણા ને પાન.	” ૯
નીશે લગ્ન કર્યું જીવિરાયજી, વિના પૂછ્યે દેવ મોરાર;	”
તિથિ કાર્તિક સુદ રે એકાદશી, લગ્ન જોગ નક્ષત્ર શુભ વાર.	” ૧૦
રાય સામગ્રી કરજે વિવા'તાણી, હાવે કાચું નથી કાંઈ કામ;	”
એમ કહીને વિધિસુત ચાલિયા, આવ્યા તતક્ષણ પૈકુંડધામ.	” ૧૧
સઘજે વિશ્વમાં ચાલી વારતા, મળ્યો તુલસીતણો વિવા'ય;	”
થયા નારદજી વેવીશાજિજ્ઞા, ગિરિધારી પ્રભુ ગુણ ગાય.	” ૧૨

૫૬ ૮ મું.

રાગ ગરબો.

ઉદ્ધવજીનીદેશી.

નારદજી ત્યાં વૈકુંઠ માંહે પધારિયા,
 વેણા વા'તા ગાતા હરિગુણ ગીત જો;
 દૂરથકી દેખીને દીનાનાથને,
 પ્રેમે કરીને વિહ્વળ થયું છે ચિત્ત જો. નારદજી ૧
 મુનિને જોઈને માધવજી ઊભા થયા,
 હરખે ભુજ ભરી ભેટયા સુંદરશ્યામ જો;
 મોહું ભાગ્ય અમારું આજ તમો મળ્યા,

મા'નુભાવ મુજ પાવન કીધું ધામ જો. નારદજી ૨
 ત્યારે કર જોડી વચન ઋષિ બોલિયા,
 મુણિએ કમળા કૈશવ ભારી વાત જો;
 એક ઉજ્જનનગરી સપ્તપુરીમાં સાર છે,
 રાય પ્રભંજન ભૂપતિ ત્યાં વિખ્યાત જો. નારદજી ૩
 તેને તનયા તુલસી એક ઉદ થઈ,
 ત્રિભુવન તારણ રૂપતાણો નહિ પાર જો;
 વાત વિચારો પૂર્વે વર આપ્યો હતો,
 હાવે તેના કરવો અંગીકાર જો. નારદજી ૪
 હું આવ્યો છું લગ્ન લઈને ત્યાંથી,
 ઊઠો વેલ્લ કરો પ્રવણ્યાની પેર જો;
 લગ્નદિવસની વચમાં દિન થોડા રહ્યા,
 મંડપ રચાવો નોતર તેડો ઘેર જો. નારદજી ૫
 ત્યારે પ્રભુ હસિયા પટરાણી સામું જોઈને,
 કહો કમળાજી હાવે કરવું ક્યમ જો;
 આ નારદજીએ શોકયનું સાલ ઊભું કર્યું,
 હાવે મુજને સમજવો એ મર્મ જો. નારદજી ૬
 ત્યારે કટાક્ષ કરીને કમળાજી વાણી વદે,
 જોવિંદજી છે તમને ગંભતી વાત જો;
 મુજને શું પૂછો છો પ્રશ્ન કરી,
 તમે જાણો છો કારણ સબળું નાથ જો. નારદજી ૭

૨ મા'નુભાવ—મહાનુભાવ—મોટા પ્રતાપવાળા. ૩ સપ્તપુરી
 —અયોધ્યા, મથુરા, માયા, (હરદ્વાર) કાશી, કાંચી, હવંતિકા (ઉજ્જન);
 પુરી દ્વારાવતી (દ્વારકા). ચૈવ સંપ્રદાય મોક્ષદાયકા: ॥

ચરાણ તમારા નિશદિન હું સેવું સદા,
 તુલસીજીને રાખો હૃદય મોઝાર જો;
 સુખેથકી પાતળિયા પરણો પ્રેમશુ,
 મુનિને મુખડે નવ કો'શો નકાર જો. નારદજી ૮

દક્ષિતનયાનાં વચન મુણી હરખ્યા હરિ,
 આજ્ઞા શીશ ચઢાવી સુંદરશ્યામ જો;
 ગણપતિનું સ્મરણ શ્રીહરિએ કર્યું,
 કંકોતરી લખવાનું સોંપ્યું કામ જો. નારદજી ૯

વિઠ્ઠલવરે વિવા'ના આરંભ માંડિયો,
 હરિજનકરે હૈડે હરખ ન માય જો;
 ગિરિધારી ગોવિંદના ગુણ ગાઈએ સદા,
 સાંભળતાં મહાપાપી પાવન થાય જો. નારદજી ૧૦

પદ ૯ મું.

રાગ ધોળ ચાલ હલકની.

ગણપતિ આવ્યા તેણે ઠામ રે, પુરૂષોત્તમને કર્યો પ્રણામ રે;
 કંકોતરીઓ લખવાને બેઠા રે, વિવાહના કાળમાં ગણપતિ પેઠા રે. ૧

કુંકુમે છાંટી કંકોતરી નાથ રે, આપી ત્યાં નારદજીને હાથ રે;
 જાઓ ઋષિ જઈ વે'લા આવો રે, જનમાં સર્વને તોડી લાવો રે. ૨

મુનિવર મનવેગે કરી ચાલ્યા રે, પ્રથમ બ્રહ્માજીને નિહાળ્યા રે;
 આપી કંકોતરી વિધિ કર માંહે રે, વિવાહમાં વે'લા પધારજો ત્યહિરે. ૩

ત્યાંથી કૈલાસે ગયા તત્તખેવ રે, જ્યાં બેઠા છે શ્રીમહાદેવ રે;
 આપી કંકોતરી કરી પ્રણામ રે, વે'લા પધારજો વૈકુંઠધામ રે. ૪

ઇંદ્ર વરૂણ કુબેર યમરાય રે, જાણ કરીને ત્યાં નારદ જાય રે;
 સૂરજ ચંદ્ર નક્ષત્ર સમસ્ત રે, જનમાં આવજો થઇને સ્વસ્થ રે. ૫

સમ ઋષિને ત્યાં કીધું જાણુ રે, ચારણ ગાંધર્વ સિદ્ધ પ્રમાણુ રે;
 સાત સમુદ્ર ને દિગરાય રે, પૃથ્વી પર્વત ને સરિતાય રે. ૬
 પાતાળ માંહે કર્યો પ્રવેશ રે, વિવા'નું જાણુ કર્યું જઈ શેષ રે;
 આપી કંકોતરી સર્વ ઠામ રે, નારદ આલ્યા ત્યાં પૈકુંડધામ રે. ૭
 મંડપ રચિયો છે વિશ્વકર્માય રે, શોભા કે'તાં પાર ન થાય રે;
 એવો છે કોણુ કવિ જુગ માંહે રે, પૈકુંડ શોભા વર્ણવે ત્યાંહે રે. ૮
 લક્ષ્મી સદા જેનાં સેવે છે ચરણુ રે, આનંદરૂપ છે અશરણુશરણુ રે;
 જેણુ શોભાવ્યું છે સઘળું જગત રે, વિશ્વના કારણરૂપ અવ્યક્ત રે. ૯
 તે પ્રભુનો ગાતાં વિવાય રે, અદ્ય મતિ મારી સંકુચાય રે;
 તદ્દપિ મનમાં મનોરથ આહું રે, ગિરિધારી પ્રભુના ગુણુ ગાઈ રે. ૧૦

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધોળ.

પૈકુંડમાં વિવાહ માંડિયો, શોભાતણા નહિ પાર;
 ગણપતિ પધરાવિયા, કરી પૂજ્યા દેવ મોરાર. ૧
 મંડપ રચિયો મનોહર, ત્યાં મળ્યા મોટા મુનિરાય;
 શણુગાર સજ્જ સુરનારીઓ, તે પરમ મંગળ ગાય. ૨

ઢાળ.

ગાય મંગળ ગીત સુનાર રે, કરે મુનિવર વેદ ઉચ્ચાર રે;
 અણિમાદિક સિદ્ધિઓ ફરતી રે, ઘરનાં કારજ સર્વે કરતી રે. ૩
 નવે નિધિ થઈ છે દાસ રે, હાજર ઊભી લક્ષ્મીજીની પાસ રે;
 ચૌદ વિદ્યા ચોસઠ કળાય રે, રૂપ ધરીને તે મંગળ ગાય રે. ૪
 બત્રીશ લક્ષણુ રાગ છત્રીશ રે, ઊભા કરે મંડપમાં નૃત્ય તે દિશ રે;

૬ દિગમ્બ—દિક્ષાળ નામના દેવો.

૩ અણિમાદિક—અણિમા, મહિમા, વગેરે.

'પ્રજ્ઞા હુંસે ચઢીને આવ્યા રે, સાવિત્રીને સાથે તેડી લાવ્યા રે. ૫
 ઈંદ્ર ઈંદ્રાણી ગજ ચઢી આવ્યાં રે, સકળ ત્રિયાને સંગ તેડી લાવ્યાં રે;
 આવ્યાં પાર્વતી ત્રિપુશરી રે, નંદી ઉપર કરી અસવારી રે. ૬
 રવિ રંનાદ રોહિણી ચંદ્ર રે, આવ્યા સરિતા સહિત સમુદ્ર રે;
 સસ ઋષિ અરૂંધતી સાથ રે, તારા સંગાથે સુરગુરનાથ રે. ૭
 રતિને તેડી આવ્યા કામ રે, સાથે ખટકતુ મૂર્તિમાન રે;
 ગિરિ પૃથ્વી દિશા દિગપાળ રે, આવ્યા નાગ તેડી ત્રિયા બાળ રે. ૮
 મોટા મુનિવર પત્નીઓ સાથે રે, ગાંધર્વ અપ્સરા વાજ્ર હાથે રે;
 આવ્યા યક્ષ કુબેરભંડારી રે, અગ્નિ વરુણ ધર્મ સંગે નારી રે. ૯
 મહાદુર્લભ વૈકુંઠધામ રે, જને કુળે જોગી ધરે ધ્યાન રે;
 તે વૈકુંઠ સર્વને દેખાડ્યું રે, શામળિયાજીએ મુખ પમાડ્યું રે. ૧૦
 માટે સંદે' ના કરશે કોય રે, ઇચ્છા અકળ ઇશ્વરની હોય રે;
 આવી મળિયો તે સર્વે સાથ રે, દીધું દર્શન વૈકુંઠનાથ રે. ૧૧
 આવી સકળ ત્રિયા ગુણવાન રે, તેને લક્ષ્મી દે અદરમાન રે;
 ગુણ ગાય નાચે ગજગામા રે, અલખેલોજી આનંદ પામ્યા રે. ૧૨

વરુણ.

આનંદ પામ્યા અતિ ઘણું, સહુને કરે સનમાન;
 ઉતારા આખ્યા ભલા, સમરથ શ્રીભગવાન. ૧૩
 જોજન કરિયાં ભાવતાં, નરનારી મન ઉમંગ;
 દાસ ગિરિધર નિત્ય માગે, સદા એવો સંગ. ૧૪

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ ધોળ પ્રભાત.

નારાયણની નાતર આવી, લાવી બહુ વિધ ભંડાર રે;

૫ તે દીશ-તે સમયે. ૧૨ ગજગામા—હાથીના સરખી ચાલવાળી સ્ત્રીઓ.

- નયણે નિરખે નેટ રે, ખસત થયા પુરુષોત્તમ તેને જોઇને રે. ૧
કારભારમાં સર્વે ફરતા, બ્રહ્મા શિવ ત્રિપુરારિ રે;
મનમાં વાત વિચારી રે, કેડ બાંધીને કરતા કામ વિવાહતાણુ રે. ૨
કુખેર કીલ્લીદાર થયા જો, ધનતાણા ભંડારી રે;
ઊભા પલવટવાળી રે, મોહનજી કહે મન ગમતું ધન લાવશે રે. ૩
લગ્ન દિવસ એમ કરતાં આવ્યો, કરિયો સહુ ઉપચાર રે;
વેદવિહિત વેહેવાર રે, જવ તલ ઘૂત હોમીને ગ્રહની શાન્તિ કીધી રે. ૪
ઈંદ્રાણી બ્રહ્માણી રોહિણી, રંનાદ ઉમયાય રે;
અરૂંધતિ કહેવાય રે, પાતળિયાને પીડી ચોળે પ્રેમશું રે. ૫
ગંગા યમુના સરસ્વતી રે, રેવા તાપી પ્રયાગ;
લેઈ સુગંધી સાર રે, નટવરને નવડાવે નિર્મળ નીરશુ રે. ૬
કડાં સાંકળાં વેઠ વિંટીઓ, બાન્નુ પોંચી અનુકૂળ રે;
જડિયાં રત્ન અમૂલ્ય રે, કોમળ ચરણે વાજે જોપૂર ઘૂઘરા રે. ૭
વનમાળા વૈજયંતી રે, ગુંજ મુક્તાકળના હાર રે;
સોના સાંકળી સાર રે, શ્રીવત્સ ભૃગુલાંછન કૈસ્તુભ કંઠે ધરો રે. ૮
કંચન મુગટ ધરો શિર ઉપર, કાન્તિ સૂરજ સમાન રે;
કુંડળ ઝળકે કાન રે, પ્રતિબિંબ ગદ્ગદસ્થળમાં તેહનાં પડયાં રે. ૯
પીતામ્બર પટકા પચરંગી, પેહેયો જરકસી જામો રે;
વાજે ઢોલ દદામો રે, અલખેલોજી ઉઘલિયા તેણે સમે રે. ૧૦
અરૂંધતિએ આવીને આંજી, આંખડલી આણીઆળી રે;
ટબકડું કીધું ગાલે રે, આશિષ અખંડ દઈ લે આવારણાં રે. ૧૧
કંકાવટી કર માંહે ઝાલી, સરસ્વતી આવ્યાં પાસે રે;
ઊભા જ્યાં અવિનાશ રે, તિલક કરી કુંકુમ ન ચોખા ચોડિયા રે. ૧૨

(૩૪૪)

પ્રાચીનકાવ્ય.

દંદ્રે આખ્યાં બીડાં, હરિના મુખડામાં તંબોળી રે;
રંગે રાતાંચોળ રે, સમ ઋષિએ કરમાં શ્રીકૃષ્ણ આપિયું રે. ૧૩

વસંત ત્રગુએ ખૂંપ આરોપ્યો, પુષ્પ અનુપમ સાર રે;
વરત્યો જયજયકાર રે, તત્પર થઇ હરિવર બાજડ ઊભા રહ્યા રે. ૧૪

ગિરિધારી મળુ ગુણુ ગાતાં, મુજ મનકું તૃપ્ત ન થાય રે;
મુખડે એક રસનાય રે, સહસ્ર મુખે કરી પાર ન પામે શેષજી રે. ૧૫

પદ ૧૨ મું.

રાગ ધોળ.

તત્પર થઇને ઊભા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
ગરુડજીએ લીધું ઘોડાનું રૂપ રે;
શોભે ઉપર સાવ સોનાનું સાજે રે,
મુખબલકેરી ગાદી મુકામળ રાજે રે. ૧

તેની ઉપર શોભે છે જરીની જૂલ રે,
કરતાં પાછળ ઢળકે કૂમતડાં ને કૂલ રે;
ચારે પાસે જાળી મુકામકેરી રે,
મણિનડિત મોરડે ભાત અનેરી રે. ૨

નખશિખ શોભા તે મુંદર સાજે રે,
તેને જોઇ અશ્વ આદિત્યના લાજે રે;
લક્ષ્મીજીએ ઘોડાની પૂજા કીધી રે,
ચતુર્ભુજને ચઢવાની આજ્ઞા દીધી રે. ૩

મુનિજન સહુને કરી નમસ્કાર રે,
હરિ વરઘોડે થયા અસ્વાર રે;
જયજય શબ્દ ઘણો ત્યાં થાય રે,
જાન તો ઉજ્જન પ્રત્યે પળાય રે. ૪

ગાંધર્વ ગાય ને અપ્સરા નાચે રે,
 રૂપ ધરી વેદ સ્તુતિ કરી રાચે રે;
 ત્યાંથકી ચાલ્યા તે સુંદરસ્થામ રે,
 વરુણજીએ ગ્રહી છે ઘોડાની લગામ રે. ૫
 નય વિનય આદે અનેક છડિદાર રે,
 બાંદીજન ખોલે છે જશ વિસ્તાર રે;
 દાદશ મેઘે ગ્રહ્યાં કર છત્ર રે,
 તત્પર થઈને ચાલી જન સમસ્ત રે. ૬
 ખેડા સર્વે પોતાને વાહન રે;
 સંગે સર્વે લીધાં છે સ્ત્રી જન રે;
 હય ગજ રથ વિમાન ચંદ્રઆકાર રે,
 ચાલ્યું દળ જનનું પૂર અપાર રે. ૭
 આગળ કરવા વધામાણી જાણુ રે,
 મોકલ્યા નારદને પરમાણુ રે;
 દેવ ઋષિ મનવેગે ત્યાં આવ્યા રે,
 જનની વેલી વધામણિ લાવ્યા રે. ૮
 ઉજ્જન નગરીની શોભા સારી રે,
 હવે તેને કહું વિસ્તારી રે;
 હરિરસ લીલા પાર અનંત રે,
 એવા ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંત રે. ૯

પદ ૧૩ મું.

ઉજ્જન નગર શોહામણું, લોકને લીલાલેહેર;
 તુલસીવિવાહ માંડિયો, રાય પ્રભંજન ઘેર. ૧
 મંડપ રચિયા મોકળા, ત્યાં મળ્યા રાણા રાય;

વાજ્રંત્ર વાજે અતિ ઘણાં, ઘેર ઘેર આચ્છવ થાય. ૨

ઢાળ.

- આનંદ આચ્છવ ઘેર ઘેર થાય રે;
મળી માનુની મંગળ ગાય રે. ૩
- સ્વયંવરની તે શોભા સારી રે;
નાખું અમરપુરીને ઉવારી રે. ૪
- મળ્યા દેશ દેશના રાય રે;
હુય ગજ રથ ભીડ ભરાય રે. ૫
- સહુને ભૂપતિ દે સનમાન રે;
આપે ઉતારા અન્ન જળ પાન રે. ૬
- વાજે દુંદુભિના બહુ નાદ રે;
મોઠા વિષ્ણુ કરે વેદ વાદ રે. ૭
- ગાય ગુણીજન અપ્સરા નાચે રે;
કીર્તિ ખેલે બંદીજન જાચે રે. ૮
- મંડપ માંહે કનકના સ્થંભ રે;
અંદરવા ચોપાસે નવરંગ રે. ૯
- તોરણ ઝળકે છે મીનાકારી રે;
ફરતે મુક્તાકૃણની જાળી રે. ૧૦
- દીપક સરખી તે રત્નની હાર રે;
ગાદી તકિયા ગાલિયા અપાર રે. ૧૧
- ખેડા ભૂપતિ ઝાકમઝોળ રે;
મુખ મરડી આવે તંખોળ રે. ૧૨
- રાજદ્વારની શોભા અપાર રે;
જ્યાં તુલસીતણા અવતાર રે. ૧૩

મળી રાજકન્યાઓ અનેક રે;	
ગાય મંગળ ગીત વિવેક રે.	૧૪
સર્વે ચોળે કન્યાને પીઠી રે;	
મુખડે વાત કરે મીઠી મીઠી રે.	૧૫
સખી સાંભળ મારી વાત રે;	
કેવા હશે ત્રિલોકીનાથ રે.	૧૬
કર્ચાં હશે મહાતપ દાન રે;	
ત્યારે વર પામી ભગવાન રે.	૧૭
આપણા ભાગ્યતણા નહિ પ્રાર રે;	
નયણે નીરખીશું જેવ મોરાર રે.	૧૮
બાધ એમાં નથી કાંઈ ખામી રે;	
અલખેલો અખંડવર પામી રે.	૧૯
એવાં હાસ્ય વચન સહુ કરતી રે;	
અંગોઅંગ કૂલીને ફરતી રે.	૨૦
જેઠ પોહોચશે આપણા કોડ રે;	
હીંડે માનુનિ મોડામોડ રે.	૨૧
રાજદ્વાર ગ્રહશાન્તિક થાય રે;	
બોલે વેદવચન ઋષિરાય રે.	૨૨
હોમે જવ તલ શ્રીકૃષ્ણ સાર રે;	
ત્યાં તો થઈ રહ્યો જ્યજ્ઞકાર રે.	૨૩
આખ્યાં પ્રાક્ષણને બહુ દાન રે;	
જન્યકજનને દીધાં માન રે.	૨૪
જમ્યા દેશદેશના લોક રે;	
તલ માત્ર નહિ કોને શોક રે.	૨૫

દર્શન કરવાને દેવ મોરાર રે;

હરખવંત છે વરાણ અઢાર રે.

૨૬

વલણુ.

હરખવંત થઈને રાજા, આવ્યા રાજદાર;

પ્રધાન સાથે મળી બેઠા, કરે વાત વિચાર.

૨૭

એટલે નારદઋષિ ત્યાં આવિયા, આનંદ અંગ ન માય;

દાસ ગિરિધરપ્રભુ પધાર્યા, આપો વધામણી રાય.

૨૮

પદ ૧૪ મું.

રાગ સૈહોલી.

કહી નારદઋષિએ વધામણી, સુણી હરખ્યા પ્રભંજન રાય રે;

સાથ સર્પેને તેડીને ત્યાં તો, સામૈયે સામા જાય.

આનંદ મારે અતિ ઘણો રે. ૧

હાથી ઘોડા પાલખી રથ, કર્યા સરવ તૈયાર રે;

બેઠો લીધી ભાત ભાતની, ચાલ્યા અંગે સજી શણગાર. આનંદ ૦ ૨

અંદન અત્તર ગુલાબ કેસર, સામગ્રી સહુ અજી રે;

પાન સોપારી ને એલચી, લેઈને ચાલ્યા સેવકજન. આનંદ ૦ ૩

વાણંત્ર વાળે અતિ ઘણાં, ચાલ્યા પ્રભંજન રાય રે;

નોતર વળા લોક નગરના, તે સર્પે સામા જાય. આનંદ ૦ ૪

જન આવી જઢુવરતાણી, શોભાતણો નહિ પાર;

જુગતે મળ્યા સહુ જનને, મુનિવર દેવને કરિયો જુહાર. આનંદ ૦ ૫

સાષ્ટાંગ હરિચરણે નમ્યા, શિવ બ્રહ્માને નામ્યું શીશ રે;

સુંદર સ્થળ પધરાવિયા, પ્રેમે પૂજ્યા શ્રીજુગદીશ. આનંદ ૦ ૬

ગળ્યાં મુખ સહુનાં કર્યાં, આપિયાં બોડાં પાન રે;

માન દઈ ઘણું રાયજી, તેડી આવ્યા નગરમાં જન. આનંદ ૦ ૭

સુંદર મેહેલ શોહામણી, જેની અતિ ઘણી શોભાય રે;
 ત્યાં સાથ સઘળો આવિયો, ઉતર્યાજનન સહિત જદુરાય. આનંદ૦ ૮
 સેવા કાજ પ્રધાન સોંપ્યા, કરાવ્યાં બોજન રે;
 ચારા ચંદી અશ્વ ગજને, આપી સંતોષ્યા સહુ જન. આનંદ૦ ૯
 શ્રીકૃષ્ણને કલવો કરાવા, કામની સહુ જાય રે;
 નેહશુ નીરખ્યા રાયને, પછી ગીત મધુરાં ગાય. આનંદ૦ ૧૦
 સમય થયો તવ લગ્નનો, સહુ સામગ્રી સજ થાય રે;
 પ્રક્ષાળ કહે ભગવાનને, થાઓ તત્પર વૈકુંઠરાય. આનંદ૦ ૧૧
 સાવધાન જનનધ્યા થયા, વાજ્યાં બહુ વાજ્યંત્ર રે;
 વિઠ્ઠલજી વરઘોડે ચડયા, ગિરિધરીપ્રભુ ગુણવંત. આનંદ૦ ૧૨

૫૬ ૧૫ મુ.

રાગ ધૌળ.

સમય થયો તવ લગ્નનો, રાયે મોકલ્યા ગુરુદેવ;
 કુરુપોત્તમને પરણવા, તેડાવિયા તત્પ્રેવ. ૧
 શિવ પ્રક્ષા સુરપતિ મળી, શાણગારિયા વરરાય;
 દેવ સહુ જ્યજ્ઞ કરે, વરઘોડો તત્પર થાય. ૨

ઢાળ.

તત્પર થઈ ત્રિકમજી ઊભા રહ્યા, મુનિવરને કરી નમસ્કાર;
 વાગે ઢાલ નગારાં નરેરિયો, બંદોજન બેલે યશ વિસ્તાર.
 વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૩
 તીજો તોરી ચરણ નચાવતો, અલબેલો થયા અસવાર;
 વા'લા સંગે સાબેલા સર્વે શોભિતા, છેલ છબિલા દેવકુમાર.
 વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૪
 રવિ ચંદ્ર રક્ષા પાસે કરે, વીંજણા વાયુના કર માંય;

અડતાળીસ અગ્નિનાં રૂપ છે, થયા દીવિટિયા સહુ ત્યાંય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૫

દારે વાજી વરૂણ આગળ થઈ, જ્ય વિજ્ય આદે બહુ છડીદાર;

ધેલી બીડાંની ઈંદ્રના હાથમાં, ચારે વેદ થયા ચોખદાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૬

વાજે વાજિત્ર નાના પ્રકારનાં, નાચે અખસરા ગાંધર્વ ગાય;

ઉડે આતશબાજી અતિ ઘણી, ગાતી મંગળ દેવકન્યાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૭

ચૌટા વચ વરઘોડો રે વાળિયો, જોવા મળિયા છે ચૌદે લોક;

જુએ નરનારી સહુ નગરની, શરીએ ઉભા છે થોકે થોક.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૮

હરખી નરખીને લે છે આવારણાં, વધાવે ભરી મોતીની થાળ;

કોટિ કંદર્પ રૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, નીરખી મોહ પામી નગરની બાળ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૯

એવું આપતા સુખ સર્વને, વરઘોડો આવ્યા વેહેવાઈને દાર;

જોવા સરખી જલદરણી ગાય છે, ત્રિયા દેવની નાગકુમાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૦

જ્ય પ્રજ્ઞાજી આગળ તેણે સમે, લે છે શિવજી સહુનો તપાસ;

વિઠ્ઠલવર આવ્યા વેહેવાઈને માંડવે રે, થયા કોટિ સૂર્યપ્રકાશ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયાં. ૧૧

સુરીનર મુનિવર જ્યજ્ય કરે, મંગળ ગીત સોહાગણી ગાય;

ગિરિધારી પ્રભુ ગુણવંતને, પોંકવાની સામગ્રી થાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૨

કડવું ૧૬ મું.

રાગ ધોળની દેશી ફેર.

તોરણે આવી ઊભા ત્રિભોવન રાય રે,
સામાન સર્વે મંગાવે છે ખુલાય રે;
હરખે ભર્યાં સાસુજી વેહેલાં આવ્યાં રે,
સામગ્રી પોંકવાની સર્વે લાવ્યાં રે. ૧

અંગે સજીઆ છે સોળે શણગાર,
મરજદે મનવડે કર્યો નમસ્કાર;
કોટિક કામ છળી શામે છે, વરરાય,
ચકિત થઇ ત્યાં નીચે ચંદ્રસેનાય. ૨

તેણે સમે પાર્વતીજી બોલ્યાં વાણી,
ઊભાં રહ્યાં કેમ વરને પોંકો રાણી;
વચન સુણીને મન પામ્યાં લજ્જાય,
તતક્ષણ પોંકી લીધા પૈકુંઠરાય. ૩

ઇડીપીડી ત્યાં નાંખી છે ઉતારી,
સરિયા ચાર ચોપાસે નાખે વારી;
ધુશલ મુશલ ત્રાક રવઇચો લાવ્યાં,
વિવેક તેને કરીને શીશ ચડાવ્યાં. ૪

છળીલાજીને છાંટણું ત્યહાં છંટાય,
અર્ધ ઉપર અલબેલે ધરિયો પાય;
સાસુજીએ નિરખી સહાયું નાક,
મુખડે પટ દઇને હસિયો સહુ સાથ. ૫

પોંક્યા પુરુષોત્તમને કરી કુળ રીતે,

મંડપ માંહે પધરાવ્યા પૂરણ પ્રીતે;
 ગીત ગાય છે જીવતી ઝાકમઝોળ,
 કંઠ કોકિલા કામની કુંકુમ રોળ. ૬
 ચપળ થઈ સહુ નીરખે હરિમુખ ચંદ્ર,
 સુંદર શોભા મંદિર રસિક પુરીંદ્ર;
 નખશિખની શોભા દીસે સહુ સારી,
 છબી ઉપર જાય જન ગિરિધર બલિહારી. ૭

પદ ૧૭ મું.

રાગ ઘોળ દેશી ફેર.

ચતુર્ભુજ ચોરીની પાંસે આવ્યા રે,
 કન્યાને ત્યાં શણગારીને લાવ્યા રે;
 તુલસીજીએ નિરખ્યા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
 મોહ્યાં મનમાં જોઈ મોહનનું રૂપ રે. ૧
 ઘુંઘટ ખોલી નેત્રે કર્યો પ્રણામ રે,
 સમશ્યા તેની સમજ્યા સુંદરશ્યામ રે;
 આવ્યા રાય તેડી સાથે પટરાણી રે,
 તેણે સમે બહુ ખોલે છે મંગળવાણી રે. ૨
 પાસે ખેઠા બૃહસ્પતિ ને બ્રહ્માય રે,
 શુભ મુહૂર્તમાં સ્વસ્તિવાચન થાય રે;
 માંદ્યરામાં ખેડાં છે વરકન્યાય રે,
 મળી માનુની મધુરાં મંગળ ગાય રે. ૩
 અંતરપટ ધર્યા છે વિધિએ સાર રે,
 મુનિ કરતા મંગળાષ્ટક ઉચ્ચાર રે;
 વેદમંત્ર ભણે સપ્ત ઋષિ દક્ષ રે,

જુએ સર્વે ધીરી એક લક્ષ રે. ૪
 તુલસીજીએ આરોપી વરમાળ રે,
 વરકન્યાના છેડા ગાંડ્યા તત્કાળ રે;
 મંગળફેરા ફેરે ત્યાં વર કન્યાય રે,
 બહુ વિધિ આપે દાન પ્રભંજન રાય રે. ૫
 પેહેલે મંગળ આપી ગૌ દશ હજાર રે,
 પટ આભૂષણ કપિલા સર્વ સાર રે;
 બીજે મંગળ આખ્યાં દાન અપાર રે,
 શ્યામ કર્ણ ઘોડા એકવીશ હજાર રે. ૬
 ત્રીજે મંગળે ગજ રથ ત્રીશ હજાર રે,
 ચોથે મંગળે આખ્યા ધનભંડાર રે;
 ફરિયાં ફેરા મંગળ વરત્યાં ચાર રે,
 ભૂપે કન્યા અર્પી કર દવ મોરશર રે. ૭
 હસ્ત મેળાપ હરખે થયો તેણી વાર રે,
 સાવધાન વાણી વિપ્ર બોલે છે સાર રે;
 કીધો સર્વે વેદવિધિ આચાર રે,
 કુળરીતેથી આરોગ્યો કંસાર રે. ૮
 વાડવ કરતા વેદ ઉચાર શુભ રીતે રે,
 પાતળિયોળ પરણીને ઊડ્યા પ્રીતે રે;
 સમ ઋષિને સાથે છે પ્રજ્ઞાય રે,
 ધ્રુવ દરશન કરાવ્યું વર કન્યાય રે. ૯
 સોહે મીઠળ બાંધ્યાં દંપતિ હાથ રે,
 હરખી નરખી વધાવે છે સહુ સાથ રે;

૬ કપિલા—ગોરી (ગાય). સવત્સી—વાહરડાવાળી. શ્યામ કર્ણ
 —કાળા કાનવાળા અને ઘોળા રંગવાળા.

વરકન્યાને જોઈ હરખે છે સહુ નર નાર રે,
 મંડપ માંહે થઈ રહ્યા જ્યજ્ઞકાર રે. ૧૦
 મોટા મોટા મુનિવર દે છે આશિષ રે,
 જુગજુગ જોકું અવિચળ રહેજો ઈશ રે;
 શેષ શારદા એનો પાર ન પામે રે,
 ગિરિધારીપ્રભુ ગુણ ગાતાં દુઃખ વામે રે. ૧૧

પદ ૧૮ મું.

રાગ ધોળ પ્રભાતી.

રાય પ્રભંજન મનમાં હરખ્યા, નિરખ્યા શ્રીરણછોડ રે;
 પોહોઆ સહુના કોડ રે, ભાત ભાતની ભોજન સામગ્રી કરી રે. ૧
 ઘણું હેત કરીને ગૌરવ દીધો, લીધો લહાવો રાય રે;
 તત્પર સહુકો થાય રે, સનકાદિક આદે મુનિવર સહુકો આપિયા રે. ૨
 મણિ જડિત સોનાનાં, આસન મૂક્યાં હારોહાર રે;
 અન્ના ને ત્રિપુરાર રે, આરોગવા હરિવર વચમાં બેસાડિયા રે. ૩
 તેણે સમે ત્યાં ગીત ગાય છે, જાંદરાણી પુર નારી રે;
 ચુકી લાજ વિસારી રે, જન સહિત જુગજુવન જમતા સાંભળે રે. ૪
 અમારી કન્યા બાળી ભોળી, કાનુડો કપટી કાળો રે;
 દીસે કામણગારો રે, એના ચિત્તનો ચાળો સર્વે જાણિયા રે. ૫
 ભોળી હુતી ત્યારે નીમ શું કરવા, અખંડ વરનું લીધું રે;
 મોટું કારજ કીધું રે, કપટી કરી શું કાઢી લીધું છેતરી રે. ૬
 છેતરિયાં નારદજીએ અમને, નાખ્યાં મોહની જાળ રે;
 ભોળવિયા ભૂપાળ રે, કાળોવર ગોરી કન્યા લેઈ ગયા રે. ૭

૨ ગૌરવ દીધો-ગૌરવનું ભોજન જમાડયું.

ગોરી હમણા થઈ છે, પહેલાં તુલસીકેરં ઝાડ રે;
 શીઠ ચડાવો પાડ રે, પુણ્ય ઘણે ગુણવંતા વરને પામ્યાં રે. ૮
 ગુણવંતા શાના નિર્ગુણીઆ એ તો, સદા અસિદ્ધિ હોય રે;
 ચરિત્ર ન જાણે કોય રે, જેને મળે તેનું સર્વસ્વ લેઈ દુખિયાં કરે રે. ૯
 દુઃખ પેહેલું પણ અંતે સુખ છે, મોક્ષ નિદાન રે;
 ભક્તવત્સળ ભગવાન રે, મુષ્ટિ કણ માટે સુરવૈભવ આપિયો રે. ૧૦
 કટાક્ષ કરતી કામનીઆ, એ રીતે મગળ ગાય રે;
 મુણીને જન્મતા જાય રે, હરિ હસિયા પ્રભા શિવ સામું જોધને રે. ૧૧
 ભોજન કરી ઉડ્યાં નર નારી, આખ્યાં બીડાં પાન રે;
 સંતોષ્યા ભગવાન રે, રાય પ્રભંજને આપી બહુ પેહેરામણી રે. ૧૨
 ગિરિધારી પ્રભુ જનીવાસે, ગોત્રજ પૂજા થાય રે;
 આવ્યા મુનિ પ્રભાચ રે, મોહન છેલ્લ જીવીલી છોડે દારડો રે. ૧૩

પદ ૧૯ મું.

રાગ સામેરી.

છબીલા છોડોની દારડો, એને દારડીએ દશ ગાંઠ;
 બળ તમારું જાણીએ, ને ઉકેલો એ આંટ. છબીલા૦ ૧
 પ્રથમ છોડે પાતળિયો છ, કન્યાનો કર સાથ;
 સુરવધૂ મુનિપત્નીઆ, તે પરમ મંગળ ગાય. છબીલા૦ ૨
 તમે તો ચતુર ચિત્તચોર છો, છે સઘળી વાતો સહેલ;
 કટાક્ષ કરી કહે કામની, એ તો ઘણા છે મુશ્કેલ. છબીલા૦ ૩
 વાહાલા એ કારજ નહિ થાયે, કાળા તારો શિવ સખા તેડાવ્યે;
 સહાય કરશે સર્વે મળી સંગે, આવે ને ઉમયાય. છબીલા૦ ૪
 વાહાલા મારા પ્રભાજીએ ગાંઠ વાળી છે, મૂકો મનની મામ;

હતાવળા શું થાઓ છો એ તો, નથી રેતિસંગ્રામ. છબીલા ૦ ૫
 વાહાલા મારા છોડો બંધન જીવના, અઘ ટાળે તમારું નામ;
 મુક્તિ આપો છો સેહેજમાં, તેથી કપરું છે આ કામ. છબીલા ૦ ૬
 એવાં મંગળ ગાય માનુની, કાણુમાં છોડ્યો દેવ મોરાર;
 ગિરિધારી પ્રભુ ગુણવંતને કર, છોડે છબીલી નાર. છબીલા ૦ ૭

૫૬ ૨૦ મું.

ચાલ દારડાની હંસની.

કન્યાએ ગ્રહો હરિનો હાથ, છબીલી દારડો ના છૂટે;
 ગોરી સહુ ગાય ગીત રસાળ. છબીલી ૦ ૧
 તેડાવો તાત પ્રભંજનરથિ;
 માતા જે આવે અંદ્રસેનાય. છબીલી ૦ ૨
 જોણુ દારડીએ દશ ગાંઠ;
 પડી અવળાસંવળી આંટ. છબીલી ૦ ૩
 એનો બાંધનારો ચતુરસુજાણુ;
 તેને તું છોડનારી કાણુ. છબીલી ૦ ૪
 સાચી હોય પ્રભુશુ પૂરણ પ્રીત;
 જોધએ તો રાખો રસ રીત. છબીલી ૦ ૫
 છોડ્યો તવ તુલસીએ તતકાળ;
 તે જોધને રીઝ્યા દીનદયાળ. છબીલી ૦ ૬
 આરાધે જોગી મુનિ મહાનંત;
 એવા ગિરિધારી પ્રભુ ગુણવંત. છબીલી ૦ ૭

૫૬ ૨૧ મું.

રાગ ધોળની દેરી.

અવંતિકામાં આનંદ અપાર,

તુલસીને ત્રિકમ પરણિયા રે;
 વરકન્યાની શોભાનો નહિ પાર,
 અખડે નવ જય વરણિયા રે. ટેક. ૧
 રાય પ્રભંજને આપી બહુ પે'રામણી રે,
 સુંદર રંધે શણગારી આપ્યા સાજ;
 તુલસીજીને વસ્ત્ર આભૂષણ આપતાં રે,
 અનેક દાસી સેવા કાજ. તુલસીં ૨
 આખ્યાં બહુ વિધ ગજ રથ ઘોડા પાલખી રે,
 મોહનજીને મન ગમતા શણગાર;
 વરકન્યાની પૂજા બહુ વિધિએ કરી રે,
 દંપતિએ કર જોડી કર્યો નમસ્કાર. તુલસીં ૩
 મજાપતિને પીતામ્બર બહુ આપિયાં રે,
 શિવને સુંદર પામરિયો ને સ્થાલ;
 સપ્ત ઋષિને નીલાંબર ને ઘોતિયાં રે,
 મધવાપતિને મુક્તાફળની માળ. તુલસીં ૪
 અરૂંધતીને આભૂષણ પેરાવિયાં રે,
 ઉમયાજીને ઘરચોળી ને ઘાટ;
 ઈંદ્રાણીને ચરણિયા ચોળી સાડીઓ રે,
 સુવિત્રીને ચીર પટોળા પાટ. તુલસીં ૫
 દેવ મુનિવર ગાંધર્વ કિન્નર અપ્સરા રે,
 ચોગ્યાચોગ્યે જોને જોવા અધિકાર;
 પેહરામણીમાં રાયે સર્વસ્વ આપિયું રે,
 કરિયો સહુને સંતોષી નમસ્કાર. તુલસીં ૬
 ગદગદ કંઠે રાજ ત્યાં સ્તુતિ કરે રે,

તમ સરખું કાંઈ નથી કર્યું સનમાન;
 તમારું તે તમને પાછું આપિયું રે,
 મુજને મોટો કીધો શ્રીભગવાન. તુલસીં ૭
 વચન સુણીને વળતું બોલ્યા શ્રીહરિ રે,
 ભૂપતિ હવાં અમને કરો વિદાય;
 પ્રસન્ન થયો હું પ્રીતલડી જોઈ તમતણી રે.
 તમોએ કર્યું તે કોઈએ નવ થાય. તુલસીં ૮
 સાથ સર્વ ત્યાં મંડપમાં વધરાવિયા રે,
 કુંકુમ અંગે કેસર છંટાય;
 માનુનીએ ત્યાં મંડપ વધાવિયો,
 ગિરિધારીપ્રભુ માગે છે વિદાય. તુલસીં ૯

૫૬ ૨૨ મુ.

રાગ ધોળ.

સાહેલી રે આંખો મોરિયો. એ રાગ.

જી રે પૂજા કરી સહુ જનનની,
 આપે બીડાં રે છાંટે કેસર સાર;
 મળી માનુની મંડપ વધાવિયો,
 દીધા હાથા રે કુંકુમકેરા દાર.

સાહેલી રે આનંદ અતિ ઘણો. ૧

આજ્ઞા માગીને ઉડ્યા શ્રીહરિ,
 થયો તત્પર રે સહુ જનનનો સાથ;
 ભાવે કરી રે ભૂપતિ ભેટિયા,
 ત્યાંથી ઉડ્યા રે અલી હરિનો હાથ. સાહેલી જે ૨
 રથ હાથી ઘોડા ને રે પાલખી,

સરવે નીકળ્યાં રે વેવાઈ પોળની બાહાર;
 નગરલોક વળાવાને ચાલિયા,
 બંદીજન બોલે રે કુળ કીર્તિ વિસ્તાર. સાહેલી રે૦ ૩
 તેણે સમે પ્રજ્ઞાજી રે બોલિયા,
 તમે વેહેલા રે જાઓ મુનિવર ત્યાંય;
 હાવે વાર ક્ષાણ ના લગાડશે,
 પધરાવો રે કન્યાને રથ માંય. સાહેલી રે૦ ૪
 આગ્યા ઋષિ એવું સાંભળી,
 જ્યાં બિરાજે છે રે તુલસી રાણીવાસ;
 જોઈ રૂપ ઋષિ વિસ્મય થયાં,
 દીસે શોભા રે કોટિ સર્વપ્રકાશ. સાહેલી રે૦ ૫
 થાય સાસરે જીવાને સાંતરી,
 દે છે શિક્ષા રે તુલસીજીને માત-
 ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંતને,
 નવ બૂલશે રે કાંઈ દિવસ ને રાત. સાહેલી રે૦ ૬
 ૫૬ ૨૩ મું.

ચાલ ચાતુરીઓની.

પુત્રી પનોતી રે ચાલ્યાં સાસરે;
 માતા ચંદ્રસેના શિખામણ ડોચરે. ૧

ઢાળ.

શિખામણ દે માવડી, પુત્રીને લેઈ ઉછંગમાં;
 બાઈ સાસરિયાંમાં સંપ કરજો, રહેજો સ્વામીના સંગમાં. ૨
 શમ્ભુજિયાની સેવા કરજો, તન મન ધન અર્પણ કરી;
 વચન પ્રભુનું પાળિયે, નવ બોલિયે સામા ફરી. ૩

વલણુ.

પર પુરૂષનો રે, સંગ ના કીજીએ;
હાથોહાથ રે, તાળી ના લીજીએ.

૪

ઢાળ.

તાળી ના લીજીએ, આળ ના કીજીએ, મત્ય પોતાનું પાળિયે;

કામી નરશુ કામદષ્ટે, કદાપિ ના ભાળિયે.

૫

કોટિ કંદર્પ રૂપ સુંદર, પર પુરૂષ નવ વખાણીએ;

નાથ વિના જે નર જગતમાં, તુચ્છ તરાણાવત જાણીએ.

૬

વલણુ.

મન કર્મ વચનથી રે, પતિવ્રત પાળિયે;

અવગુણ કોટિ રે, અંતરથી ઢાળિયે.

૭

ઢાળ.

અવગુણ કોટિ કંથના તે, મન વિષે નવ ધારીએ;

સુખ દુઃખ સર્વે સાસરાનું તે, સ્વામી આગળ નવ પોકારીએ.

૮

ભરતાર સાથે બેઠ બુદ્ધિ, બૂલીને નવ કીજીએ;

વચન શીશ ચઢાવીએ ને, પાછો સાચો ઉત્તર દીજીએ.

૯

વલણુ.

દુરિજન સાથે રે, હાસ્ય ના કીજીએ;

કંથ વિના કોને રે, ચિત્ત નવ દીજીએ.

૧૦

ઢાળ.

કંથ સાથે કપટ કરીને, અંતર વાત ના રાખીએ;

મન મેળીએ નહિ પર પુરૂષશુ, સહોદર સમ દાખીએ.

૧૧

તેમાટે તનયા કહું તમો, રીસ રખે મન આણતાં;
બાઈ સાસરિયાનાં સુખ દુઃખ, તમો હજી નથી જાણતાં. ૧૨

વલણ.

મીઠે વચને રે, સહુને બોલાવિયે;
કુળ અધિકારે રે, લજ્જા પાળિયે. ૧૩

ઢાળ.

પાળિયે લજ્જા મોટાંકેરી, કનિષ્ઠ બાળ પ્રમાણીએ;
સમાનને સહોદર ગણિયે, વૃદ્ધ પિતા સમ જાણીએ. ૧૪
વિચારીને વચન વદીએ, ભાર સહુનો રાખીએ;
લાજ મૂકી લોકરિયામાં, અંગ ઉઘાડું ન રાખીએ. ૧૫.

વલણ.

પુત્રી પધારે રે, સૌભાગ્ય સાસરે;
ક્ષમા ધરી રહેજે રે, શોક્યને આશરે. ૧૬

ઢાળ.

આશરે અવિનાશીનો છે, દધિસુતા મંદિર વિષે;
બાઈ આજ્ઞા તેની પાળજે, કહુ વચન કહેતાં રખે. ૧૭
રીસાવશો નહિ તેથકી, ગંભીર ગુણ મન લાવજે;
સાદ કરે જો દધિસુતા ત્યારે, મોટો ખેન કહી બોલાવજે. ૧૮

વલણ.

પુત્રી મારી રે, કોઈ દિન આવજે;
માત પિતાનું રે, નામ દીપાવજે. ૧૯

ઢાળ.

દીપાવજે કુળતાણી કીર્તિ, તમો સકળ ગુણનાં જાણુ છો;

‘હું’ શીખ્યામાણ શી દૃઢ, તમે વેદ માંહેઁખ્યામાણ છો. ૨૦
 લોકહિત વત્સલતા જાણાવી, રીત જે પતિવ્રતતાણી;
 દાસ ગિરિધર પ્રભુ ઉપર, પ્રીત થાવાને ઘણી. ૨૧

પદ ૨૪ મું.

રાગ ધવલધનાશ્રી.

રાણીએ બાધ કર્યો બાળાને, મીઠું મધુરે સાદું; ૧
 શુભ મુહૂર્તમાં સમ ઋષિએ, દીધો આશિર્વાદ જ.
 તેણે સમે રાણી ચંદ્રસેનાએ, તેડ્યા શ્રીધનશ્યામ જ;
 એકાંતસ્થળ પધરાવી પૂજા, કીધો દાંડ પ્રણામ જ. ૨
 તુલસીજીને શાણગારીને, સોંપી હરિને હાથ જ;
 આ પુત્રી ભારી છે ઘણી રાંકડી, તે શરણે રાખજે નાથ જ. ૩
 એના અવગુણ સામું નવ જોશો, ક્ષમા કરજે અપરાધ જ;
 દામોદરજી દીનવત્સલ છો, બાંધ્ય ગ્રહાની લાજ જ. ૪
 જ્યારથકી એ મુજ ઘેર પ્રકટી, ગયા સકળ સંતાપ જ;
 સાત વરસ જતાં નવ જાણ્યાં, આનંદમાં દિન રાત જ. ૫
 કોને જોઈને ઠરીશું હાવે, જીવન સઘળું જાય જ;
 પુત્રવડે પરિવાર ઉજળો, પુત્રી પારકી થાય જ. ૬
 એક પુત્ર જે હોત અમારે, તો આવડું દુઃખ નવ થાય જ;
 એવું કહી નેત્રે જળ ચાલ્યાં, ગદગદ કંઠે ભરાય જ. ૭
 ત્યારે દયા ઘણી પ્રભુને મન આવી, બાલ્યા શારંગપાણિ જ;
 આ મંગળ સમે શું રૂદન કરો છો, વિવેક વિચારો રાણી જ. ૮
 પછે પુરૂષોત્તમજી પ્રસન્ન થયા, ત્યાં આપ્યુંછે વરદાન જ;
 જાઓ થોડા દિવસમાં પુત્ર પ્રગટશે, સુંદર રૂપ નિધાન જ. ૯
 વિજયકુવર તેનું નામ પાડજે, પોહોચશે મનના કોડે જ;
 રાય રાણી ઘણું આનંદ પામ્યાં, પ્રસન્ન થયા રણછોડ જ. ૧૦

- નેનેકાર થયો પુરું સઘળો, વાઝ્યાં ઢોલ નિશાન જી;
તુલસીજીને યેસાડયાં રથમાં, ચાલ્યા શ્રીભગવાન જી. ૧૧
- નગર બાહાર સહુ સાથ નીકળ્યો, લોક વળાવવા જાય જી;
ભૂપતિ બૂધર પાળા ચાલે, શુકન ભલેરા થાય જી. ૧૨
- પછે ઊભા રહીને અલખેલોજી, બોલ્યા વિનય વચન જી;
મંદિર પધારો મહીપતિ હાવે, સાથ સહિત રાજન જી. ૧૩
- ત્યારે ગદગદ કંઠે થયા રાયજી, કીધો બહુ પરણામ જી;
બૂધરજીને ભુજ ભરી બેઠ્યા, ભૂપતિ ત્યાં નિરવાણુ જી. ૧૪
- હું અલ્પ જી અપરાધી છું, તમો ધૈર્ય છો સર્વજી જી;
શરણુ રાખજો સ્વામી મુજને, જાણી કુબુદ્ધિ અજી જી. ૧૫.
- ચંદ્રનું બિંબ સમુદ્રમાં દેખી, જળચર માને મીન જી;
એમ રૂપ તમારું નવ જાણે, મંદભાગી મતિહીન જી. ૧૬
- તમાઠે મુજને ભૂલી ના જશો, ભક્તવ્રતસલ અવિનાશ જી;
ગિરિધારીપ્રભુ ચરણકમલનો, જનમોજનનમ થઈ દાસ જી. ૧૭

પદ રપ મું.

રાગ ધોળ.

ત્રિભોવનપતિ મહારાજ, ત્રિકમરાય, તુલસીને પરણી પધારિયા રે.
બોધ કર્યો બહુગ્રાયને રે, રથમાં બેઠા રણછોડ રે;
સહુસાંથ વળાવી પાછા વળ્યા રે, પોત્યા મનના કોડ રે. ત્રિકમરાય ૧

નંગરથકી સહુ ચાલિયા રે, જાન સહિત જહુનાથ રે;
શિવ પ્રજ્ઞા મુરપતિ મળી રે, દેવ મુનિવર સાથ રે. ત્રિકમરાય ૨

વાજાંત્ર વાજે અતિ ઘણાં રે, થઈ રહ્યો જયજયકાર રે;
હરખ ભયાં હિતે કરી રે, આવ્યા વૈકુંઠ મોઝાર રે. ત્રિકમરાય ૩

દધિતનયા હરખ્યાં ઘણું રે, પૂજ્યા પ્રાણઆધાર રે;

મંગળવિધિ સર્વે કરી રે, ઋષિને કર્યા નમસ્કાર રે. ત્રિકમરાયં ૪
 તુલસી વેગે પધારિયાં રે, લાગ્યાં લક્ષ્મીજીને પાય રે;
 ભુજ ભરી બેઠ્યાં ભાવશુ રે, હૃદયમાં હરખ ન માય રે. ત્રિકમરાયં ૫
 નોતરની સેવા કરી રે, સંતોષ્યા સહુ સાથ રે;
 પછે આજ્ઞા માગી સહુ ચાલિયા રે, શિવ ખૂલા સુરનાથ રે. ત્રિકમરાયં ૬
 નિજ નિજ સ્થાનક સહુ ગયા રે, પોહોત્યા મનના કોડ;
 ગિરિધારીપ્રભુ પ્રેમશુ રે, પરણ્યા શ્રીરાણછોડ રે. ત્રિકમરાયં ૭

પદ ૨૬ મુ

રાગ ધોળ.

સહુ મનોરથ પૂરાણ થયા, પઢણિયા શ્રીરાણછોડ;
 તુલસીવિવાહ ભાવે ગાયો, પોહોત્યા મનના કોડ. ૧
 ભરતખંડ ભૂતળમાં આવી, ધરિયો મનુષ્ય અવતાર;
 તુલસીવિવાહ કરે લેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર. ૨

ઢાળ.

તેડેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, ભૂતળમાં તેના ધન્ય અવતાર રે;
 શુભ મુહૂર્તમાં તુલસીજી રોપાવે રે, શુદ્ધ ભોમી સુગંધ સોંચાવે રે. ૩
 ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય ધરાવે રે, ત્યાં તો નવરંગ ચિત્ર કરાવે રે;
 દિન પ્રત્યે હરિગુણ ગાય રે, તુલસી જ્યારે મોટાં થાય રે. ૪
 પ્રાક્ષણ વૈષ્ણવ સાધુ કહિયે રે, વેહેવાઈ થઈને તેને ઘેર જઈયે રે;
 શાળિંગરામશુ વિવાહ કરિયે રે, શુભ મુહૂર્ત લગ્નનું ધરિયે રે. ૫
 પુત્રી પોતાની હોયે જ્યમ રે, વિવાહ તુલસીનો કરિયે ત્યમ રે;
 તુલસીજી મંજરી આવતા પેહેલાં રે, કરિયે લગ્ન પ્રભુ સાથે વેહેલાં રે. ૬

વલણ.

લગ્ન કરી પરણાવીએ, તુલસી ને શાલિગ્રામ;

શાશુગાર વસ્ત્ર ધરીવીએ, સંતોષીએ સહુ જાન. ૭

વિમ્ર સાધુ વૈષ્ણવને ત્યાં, કરાવીએ ભોજન;

વિધિપૂર્વક યથા શક્તિએ, જે કરે તુલસી લગન. ૮

ઢાળ.

જે કોઈ તુલસીને પરણાવે રે, શાલગ્રામ જમાત્ર થઈ આવે રે;

તેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, કરે કરૂણા શ્રીદેવ મોરાર રે. ૯

તે તો મનવાંચિત કૃળ પામે રે, કોટિ જન્મનાં કિલિમષ વામે રે;

નિર્ધન હોય તે પામે ધન રે, વંઝા પામે પુત્ર રતન રે. ૧૦

જેવી ઇચ્છા ધરે મન માંહે રે, થાય સકૃળ મનોરથ ત્યાંહે રે;

અક્ષહત્યાદિ પાતક જાય રે, એક શાસ્ત્ર પોકારીને ગાય રે. ૧૧

મત સકળ તીર્થ સ્નાન રે, મેર કનક કોટિ ગૌદાન રે;

અશ્વમેધતણું પુણ્ય થાય રે, તુલસીવિવાહના એ મહિમાય રે. ૧૨

વસણુ.

મહિમા તુલસીલગ્નનો, મેં મુખડે કેમ કહેવાય;

મહદ્ મુનિ એ મર્મ જાણે, વેદ નિત્યમત્યે ગાય. ૧૩

તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર;

દહુ ધરી પ્રમાણ છે, તેના સકૃળ થયો અવતાર. ૧૪

ઢાળ.

અવતાર સકૃળ તેના થાય રે, જે કો શીખે મુણ ને ગાય રે;

તેનું જન્મમરણ દુઃખ વામે રે, અંતે અવિચળ પદવી પામે રે. ૧૫

થયો પૂરણ તુલસીવિવાય રે, કરી કરૂણા શ્રીજકુરાય રે;

સહુ વૈષ્ણવની કરૂણાય રે, કરી ગુરુ સંતે દયાય રે. ૧૬

હું છું અલ્પ બુદ્ધિ મતિમંદ રે, શું જાણું ગુણ ગાઈગોવિંદ રે;

ક્ષમા કરજો મારો અપરાધ રે, મોટા કવિજન બુદ્ધિ અગાધ રે. ૧૭

એછે શાસ્ત્રતણા આધાર રે, કાંઈ બુદ્ધિતણા અનુસાર રે;
માટે સંદેહ ન કરશે કોય રે, જેવા તેવા પણ હરિગુણ હોય રે. ૧૮

ઢાળી.

ગાયા હરિગુણ તુલસીવિવાહ, પોહોચી મનની આશ;
ચોપાઈ ત્રણસેં સિત્તેર પૂરી, પદ વીશષ્ટ પ્રકાશ. ૧૯
સંવત અઢારસેં ઇકોતેર, ઋતુ વૃષા માસ અષાઢ;
સિતપક્ષમાં પૂરાણ થયો, સપ્તમી ને બુધવાર. ૨૦
પદ ભંગ કો કરશે નહિ, હોય દાષ કવિતા છંદ;
દાસ ગિરિધર નિમિત્ત એક, કર્તા શ્રીગોવિંદ. ૨૧

૨૭ સિતપક્ષ—અનવાળિયું.

પરચુરણ કવિતા.

ગરબી ૧ લી.

આવો આવો રે નંદના લાલ, મારે ઘેર આવો રે;
 ઘણું પ્રેમ ધરે વ્રજબાળ, હશી બોલાવો રે. ટેક. ૧
 શામાટે શામળિયા વાહાલા, અમથુ અંતર રાખો રે;
 પ્રીત પૂર્વની છોડી છબીલા, દૂર જઈ શું દાખો. મારે ૨
 મોહનજી તારું મુખ જોવાને, મારું મન વ્યાકુળ થાય રે;
 અંતરકેરી વાતલડી તે, કોઈને નવ કહેવાય. મારે ૩
 જાણો છો તમને શું કહીએ, જીવન પ્રાણઆધાર રે;
 દુરીજન લોક હસે દેખતાં, જાય તમારો ભાર. મારે ૪
 શામસુંદર સેજ સમારી, જોઈ તમારી વાટ રે;
 લટકતા લક્ષ્મીવર આવો, તમો રીસાવ્યા શામાટ. મારે ૫
 વચન સુણી વિઠ્ઠલવર આવ્યા, રસિયા શ્રીરણછોડ રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુએ, પૂર્યા મનના કોડ. મારે ૬

ગરબી ૨ જી.

મુને મળિયા સુંદરશ્યામ, આજ મારે દીવાળી;
 મારાં સફળ થયાં મન કામ, આવ્યા વનમાળી. ટેક.
 મેં મારા મંદિરિયા આગળ, મૂકી દીવડાની હાર રે;
 તત્પર થઈ આંગણીએ ઊભી, સજી સોળ શાણગાર. આજ ૧
 આચિંતો અલખેલો આવ્યા, ચાલે લટકતી ચાલ રે;
 મોરમુગટ શિર કાને કુંડળ, ઉર સોહે વનમાળ. આજ ૨

૧ વ્રજબાળ—વ્રજની સ્ત્રીઓ. ૨ અંતર—તકાવત—જુદાગિરી. પૂરવની—પેહેલાંની. દાખો—જણાવો—સંદેશો કહાવો. ૫ સેજ—શ્યા. સમારી—સુધારી તૈયાર કરી.

૨ શોહે—શોભે.

આજ સોનાના સૂરજ ઉગ્યા, દૂધડે વરશ્યાં મેહુ રે;
 નંદકુંવરની સાથે મેં તો, કીધો નવલો નેહ. આજ ૦ ૩
 રસિયાને હૃદયાશુ ચાંપી, મંદિરમાં લેઈ ચાલી રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુશુ, હશીને લીધી તાળી. આજ ૦ ૪

પદ ૧ શ્રું.

શામાટે મોહન અમશું રે, અંતર રાખો છો અંત્રી;
 કોઈ નાર મળી ધૂતારી રે, ઘેરાયાછો જળરી ધાંટી. ૧
 સુખ તેનું સાઈં લાગ્યું રે, અળગા નવ રહેશો એક ઘડી;
 મોહ્યા છો મન મોહનજી રે, અંતર પ્રીતે રહ જડી. ૨
 એમ ભેદ ન કરિયે ભૂધર રે, સહુને મન સરખી આશા;
 માધવજી માનસરોવર રે, સહુને જળકેરી પ્યાસા. ૩
 તેમાટે કહું છું ત્રિકમ રે, ટેક ગ્રહી તુજ નામતણી;
 ગિરિધારી ગુણ અવગુણ ટાળી રે, ગિરિધારી ભાળો ભક્ત ભણી. ૪

પદ ૨ શ્રું.

માતા શું કહીએ તમને રે, લાડકવાચો લાલ કર્યો;
 નિત્ય ઊડીને સંતાપે રે, મથુરા મારગ બંધ કર્યો. ૧
 જઈ બેસે જમુના આરે રે, પરનારી પાલવ ઝાલે;
 સુનું ઘર દેખે જેનું રે, તેમાં માંકડલાં ઘાલે. ૨
 મહી માંખણને વણસાડે રે, મહાલે મનમાન્યા પ્રીતે;
 ગિરિધારીપ્રભુને કહેજે રે, હાવે રસિયો રહે રીતે. ૩

૧ જળરી ધાંટી—વિકટ વેળા. ૩ પ્યાસા—તરસ. ગિરિધારી ઈ—
 ગિરધર ભક્તના ગુણ અવગુણ દૂર કરીને.

૨ માતા—યશોદા. યશોદા પ્રતિ ગોપીઓની ઉક્તિ છે. રીતે—સંન્યતા-
 ની રીતે.

૫૬ ૩ જી.

રીતે રહેજે વ્રજનારી રે, સોર કરો શાને કાજે;
એ લાડકવાચો મારો રે, લાડ કરે તે સહુ છાજે. ૧
શામાટે આજ ચઢાવો રે, (એ) બાળક બોલી શું જાણે;
સમજે નહિ પટ પેહેર્યામાં રે, ચીર તમારાં ક્યમ તાણે. ૨
મારે મંદિર મહી માખણ રે, રસિયો રંચક નવ ચાખે;
ગિરિધારી પ્રભુ છે બાટે રે, ભાર તમારો નવ રાખે. ૩

૫૬ ૪ થું.

નહિ રાખું ભાર તમારો રે, માતા મન સમજ બોલો;
શું જાણા કરતુક એનાં રે, કપટી થઇ બેઠા બોજો. ૧
લાડકવાચો છે તમને રે, અમને શું આપી દશે;
કોઇ નાર માથાની મળશે રે, મૂલગાણીને સહુ લેશે. ૨
ક્યમ કહીએ બાળક એને રે, સહુથી મોટો કહાવે છે;
ગિરિધારી પ્રભુની વાતો રે, કહેતાં લજ્જા આવે છે ! ૩

૫૬ ૫ મું.

સુત મારા શાને કાજે રે, આજ કરો જઈ અબજાને;
કોઇ કુટું કામણ કરશે રે, સાચું થાશે સબજાને. ૧
કોઇને હસવું નવ કીજે રે, ભારેખમ થઇને રહીએ;

૧ યશોદાનો ગોપીઓ પ્રતિ ઉત્તર. ૩ રંચક—રજ—લગાર પણ.

૧ ગોપિકાઓની યશોદા પ્રતિ ઉક્તિ. માતા—યશોદા. કરતુક—કામ. કપટી ઈન્—એ (કૃષ્ણ) કપટી છે, પણ હમણા બોજો થઈને બેઠો છે. ૨ મૂલ—દહીં, માખણ વગેરે બિગાડ કયોં હશે તેનું.

૧ આજ—અટક્યાળાં અથવા તોહમત ચઢે એવાં કૃત્ત. કુટું કામણ—કુચકો. સબજાને—તને—ધન, સૌંદર્યાદિ સંપત્તિવાળાને.

લોકડિયાં આળ ચઢાવે રે, પરમંદિર શાને જઈએ. ૨
 વિવાહ ક્યમ થાશે તારો રે, લોકડિયાં લક્ષણ જોશે;
 ગિરિધારીપ્રભુ છે એવો રે, ઘેલો થઈને ઘર ખોશે. ૩

ગરબી ૧ લી.

આંખડી કામણુગારી, હો કાહાન તારી, આંખડી કામણુ ગારી.
 પતિવ્રતાને પાડે પલકમાં, ચંચળ ચોર અણિયાળી. હો કાહાન ૧
 સામું જોતામાં શુદ્ધ બૂલે, લાગે તે પ્રેમની તાળી. હો કાહાન ૨
 સૂમશ્યામાં સર્પે સમજાવે, જોતાં ખજે નહિ ખાળી. હો કાહાન ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુને, કંઈ રાધા રૂપાળી. હો કાહાન ૪

ગરબી ૨ જી.

મોરલીએ મન હરી લીધું, હો કાહાન ! તારી મોરલીએ મન હરી લીધું.
 મન જામતી મુખ ઉપર માહાલે, શોકનું કારણ કીધું. હો કાહાન ૧
 કાળજમાં મુને કાંઈકાંઈ થાય છે, પ્રેહેનું દુઃખ બહુ દીધું. હો કાહાન ૨
 નાદતાણી ધુનિ શ્રવણે સુણતાં, મનકું મારું વીંધ્યું. હો કાહાન ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુનું, અધરસુધા એણે પીધું. હો કાહાન ૪

ગરબી ૩ જી.

ક્યાંથી લાવ્યા પટોળી, હોરાજ ! તમે ક્યાંથી લાવ્યા પટોળી.
 પીતામ્બર તમે ક્યાં પેહેરાવ્યું, કોણ મળી એવી જોળી. હો રાજ ૧

૨ ભારેખમ-ગંભીર. લોકડિયાં—લોક.

૧ કામણુગારી—કામણુકારી—કામણુ કરે એવી. પાડે—પ્રત બંગ કરે.

૨ કાંઈ કાંઈ—કાંઈક અનિર્વાચ્ય દુઃખ—વિયોગજન્ય વેદન. પ્રેહે—વિરહ
 —વિયોગ. ૩ ધુનિ—ધ્વનિ—અવાજ. શ્રવણે—કાને. ૪ અધરસુધા—નીચલા
 આહનું અમૃત.

કુકુમ કાળજ રેખા પડી છે, તંબોળના રંગમાં બોળી. હો રાજ ૦ ૨
 સુખકું સર્વે તેને આપ્યું, પ્રેમને ત્રાજવે તોળી. હો રાજ ૦ ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છો, જીવ્યોની આંખ્યા ચોળી. હો રાજ ૦ ૪

ગરબી ૪ થી.

વાંસળી ક્યાં વીસારી, હો રાજ ! તમે વાંસળી ક્યાં વીસારી.
 વાંસળી મૂકીને કોનું વેલણ લાવ્યા, બોળવ્યાં નાર ધૂતારી. હો રાજ ૦ ૧
 કામણગારીએ કામણ કીધું, ખેડા તે સરવસ હારી. હો રાજ ૦ ૨
 ભાન ગયું ભૂધરજી તમારું, છેકે થયા વ્યભિચારી. હો રાજ ૦ ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છો, જીવ્યોની વાંત વિચારી. હો રાજ ૦ ૪

ગરબી ૫ થી.

આંખડી રાતીચોળ છે, હોજી તમારી આંખડી રાતી ચોળ છે.
 અલખેલાજી હાંધે ઘેરાણા, ઉજ્જગરામાં રંગરોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૧
 કેઈ માનીતીને મોહોલે ગયા'તા, કાળજ રેખ કપોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૨
 કાલે સાંજે શું કહીને ગયા'તા, જાઓ ને જૂડા ખોલ છે. હોજી તમારી ૦ ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છો, મુખમાં એના તંબોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૪

ગરબી ૬ થી.

કાહાનજી વર છે રૂડો, હો માડી ! મારો કાહાનજી વર છે રૂડો.
 મારું મન માન્યું એ સાથે, સહુ સંસાર છે કૂડો. હો માડી ૦ ૧
 રૂડાં લગ્ન લેઈને પરણાવો, અખંડ રહે મારો ચૂડો. હો માડી ૦ ૨
 લક્ષણવંતો ને લટકાળો, મહિમા એના છે ઉડો. હો માડી ૦ ૩
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુને, નવ જાણે તે ખૂડ્યો. હો માડી ૦ ૪

ગરબી ૭ મી.

દેશીકેર.

ઊભા રહો અલખેલડા ને કહું એક છાની વાત; સુંદર શામળિયા.
 ક્યાંથી આવ્યા કાહાનજી, તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાત. સુંદર ૧
 આંખલડી ઉજગરે, કાંઈ થઈ છે રાતીચોળ;
 સિંદૂરના સેંચો પડ્યો, કાંઈ કાજળરેખ કપોળ. સુંદર ૨
 પેચ સંભાળો પાઘના, કાંઈ છૂટા મેથ્યાં કેશ;
 નાનપણમાં નાથજી, તમે જોજી બાળેવેશ. સુંદર ૩
 ડગમગતા હીંડો ડોલતા, કાંઈ ગઈ તમારી સાન;
 મારા સમ સાચું કહો, શું લાગે છે મન માંય. સુંદર ૪
 પીળું પીતામ્બર ક્યાં ગયું, ને શું આઢી લાવ્યા ચીર;
 ભૂધરજી ભૂલા પડ્યા, તમે છો જી આવનવીર. સુંદર ૫
 તમે શામાટે નથી બોલતા, હું જાણું તમારી પેર;
 કાલે મેં દીઠા હુતા (જતાં), પેલી પાડોશણને ઘેર. સુંદર ૬
 નિત્ય નિત્ય નવલી પ્રીતડી ને, નિત્ય નિત્ય નવલા રંગ;
 પ્રભુ ગિરિધારી ગુણવંત છો, કાંઈ રહો પોતાને ઢંગ. સુંદર ૭

ગરબી ૮ મી.

તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાતડી, સાચું કહો સુંદરશબ્દ;

નટવર નાનડિયો.

કોઈ સુભાગ્યવંતી સુંદરી, તેનાં કરિયાં પૂરણ કામ. નટવર ૧
 જૂઠા બોલા જીવણજી, ને જૂઠાં બોલે વેણ;
 કણ હૈયાના કાહાનજી, ને કપટે ભરિયાં નેણ. નટવર ૨
 કાલે મુજને કહી ગયા જે, આવું તમારે ઘેર;

શું બોલ્યા ને શું કહ્યું, શૈ થઇ તમારી પેર.	નટવર૦	૩
હવે પ્રભાતે પાતળિયાજી, શું કરવા આવ્યા આંયં;		
જે માનીતી હોય માનુની, તમે પાછા જાઓ ત્યાંય.	નટવર૦	૪
રસિયાજી રસના ભર્યા, શું છાકયા હીંડો છેલ;		
મીઠાં બોલીને રીઝાવો, એ ફાગટના શા ફલ.	નટવર૦	૫
સંગ તમારો જે કરે, તે માણસમાંથી જાય;		
અંતરકેરી વાતડી, તે કોઇને નવ કહેવાય.	નટવર૦	૬
રસિયાજી રસ માણવા, અમે બાંધી તમશુ મીત;		
મલુ ગિરિધારી ગુણવંત છો, કાંઈ રાખો તમારી રીત.	નટવર૦	૭

ગરબી ૯ મી.

સાંભળ સહિયર વાતડી, મારું મનકું વ્યાકુળ થાય; મોહન મળવાને.		
મુને ઘરધંધો ગમતો નથી, ને એક પલક જુગ થાય.	મોહન૦	૧
મુને ભોજનિયું ભાવે નહિ, નિદ્રા નવ આવે નેણ;		
વેરણ લાગે રાતડી, મુખ બોલાયે નહિ વેણ.	મોહન૦	૨
સજ્જ જાણે સાપાણી, તે મુજને ખાવા ધાય;		
ચંદન ચોળું અંગમાં, તે જાણે લાગી લાય.	મોહન૦	૩
હું ઘરમાં ફટકારી ફરું, કાંઈ જાણે વળગ્યાં ભૂત;		
પરણ્યો આવે પક્ષમાં, તે જાણે જમનો દૂત.	મોહન૦	૪
કુટુંબ લાગે કારમું, ને જૂઠા સર્વે લોક;		
વાહાલાના વિયોગથી, મારે કંઠે પડિયા શોષ.	મોહન૦	૫
અંતરમાં સંભારતી, હરિ હૈડાકેરો હાર;		
એક પલક નવ વીસે, મારો શામળિયો શાણગાર.	મોહન૦	૬
પ્રાણજીવન જાંયા વિના, કાળજડે કાંઈ કાંઈ થાય;		
મલુ ગિરિધારી ગુણવંત છો, એ મળતાં દુઃખડાં જાય.	મોહન૦	૭

ગરબી ૧૦ મી.

મહિયારી મહી વેચવાને નીકળી,
 મારગ વચ્ચે આડો ઊભો કાહાન જો;
 માગે છે તે દાણ મહીનું મા'વજી,
 સર્વે સખાને શામે કીધી સાન જો. મહિયારી૦ ૧
 સહુ ગ્વાલે આવી ઘેરી ગોપિકા,
 રસિક શિરોમણિ રાધા રૂપ રસાળ જો;
 બોધ કરી બોલી નંદકુમારશુ,
 વાટે જતાં શાન્તે કરો છો આજ જો. મહિયારી૦ ૨
 અમો સરવે પ્રજાપિતૈ છું સાધવી,
 દાણ મિષે કરી લોપો અમારી લાજ જો;
 વાટે ને ઘાટે વળગો પિઠકા,
 નથી જાણતા કંસનું કપરું રાજ જો. મહિયારી૦ ૩
 હું જાણું છું મોટમતા મરજદની,
 હશીને એવું બોલ્યા હજધર વીર જો;
 કયાં ગઈતી લાજ તમારી તે સમે,
 નગન કરી મેં હર્યા તમારાં ચીર જો. મહિયારી૦ ૪
 શું કરીએ સર્વે આવ્યાં સાંકડે,
 પરવશ પડ્યાં માટે ન થયું જોર જો;
 ચોરતાં ચીર અમો દીડા નહિ,
 નીકર સર્વે જાણત નંદકિશોર જો. મહિયારી૦ ૫

૧ મહિયારી—દહીં વેચનારી. આડો—રોકીને. દાણ—નાકું—જકાત.
 ૪ હજધર(બળરામ)ના વીર (ભાઈ)—કૃષ્ણ. ૫ પરવશ—પરાધી-
 ન—કબજામાં. તમે ચીર લેઈ ગયા અને અમે જળમાં વચ્ચે વિનાનાં હતાં તેથી
 અમારાથી કાંઈ બચ્યું નહિ !

હવે જાણીને શું કરતાં'તાં સુંદરી,
બીક દેખાડે કંસની વારંવાર જો;
હિમાયતી થઈને બોલે બેહેકતી,
નથી બી'તો હું કંસથકી લગાર જો. મહિયારી૦ ૬
હિમાયતી હું છું મારા બાપની,
ગોપની મધ્યે મુગટમણિ પ્રખુભાન જો;
લાડકવાઇ રાજકુમારી તેતણી,
શું જાણે તું આવી રહેલો કા'ન જો. મહિયારી૦ ૭
આવી રહ્યો છું પણ નથી હું બાપડો,
બીવરાવે છે દેખી બાળક વેશ જો;
બળવંતો ત્યારે મુજને જાણશે,
જ્યારે પછાડીશ કંસને ઝાલી કેશ જો. મહિયારી૦ ૮
ખટ બંધુ જ્યારે તમારા મારિયા,
બંધીખાને માત પિતા દુઃખવંત જો;
મથુરાથી મધરાતે શું આવિયા,
ત્યારે કંસ પછાડ્યો નહિ બળવંત જો. મહિયારી૦ ૯
બાળલીલા કરવી'તી મારે જ્યહાં,
શિવ પ્રભા મુનિવર નવ જાણે પ્રમ જો;

૬ કરતાં'તાં—કરતાં હતાં—કરનાર છો. હિમાયતી—હિમાયતવાળી—બળ
વાનના પક્ષવાળી.

૭ આવી રહેલો—મથુરાથી આવી રહેલો તું નંદનો ખરો છોકરો નથી
એ વ્યંગ્ય છે—નર્મયુક્ત મેહેણું છે.

૯ રાધા કહે છે: ખટ ૪૦—જ્યારે કંસે તમારા છ બાઈએને માર્યા
અને માત પિતાને બંધીખાને નાખ્યાં ત્યારે મધરાતે મથુરાથી શું કરવા નાશી
આવ્યા ? અને ત્યારેજ કંસને કેમ ન માર્યો ?

તપ કરિયું પૂર્વે નંદ યશોભતિ,
 પુત્ર ભાવે હું પ્રગટ્યો પૂરણબ્રહ્મ જો. મહિયારી૦ ૧૦
 બ્રહ્મ થઈ ચોરી ઘેર ઘેર કરો,
 એમાં જૂઠાં આરોગો શ્રીરંગ જો;
 પૂરણને આ રીં મનમાં કામના,
 ધૂતારા હું જાણું તમારા ઢંગ જો. મહિયારી૦ ૧૧
 ઢંગ નથી દેવ મુને એવી પડી,
 પ્રેમતણે વશ વરતું વારંવાર જો;
 દાણ મિષે મળવું તમને માહરે,
 તમ અર્થે મેં લીધો છે અવતાર જો. મહિયારી૦ ૧૨
 એવાં વચન સુણી રાધા રીઝ્યાં રંગમાં,
 મટુકી ઉતારી મહી પ્રભુને પાય જો;
 મહી પાચું ગોપી સહુ ગોવાળને,
 પ્રીત પરસ્પર મુખડે નવ કહેવાય જો. મહિયારી૦ ૧૩
 એમ દિન પ્રત્યે ગોપી ગોવિંદને મળે,
 સુખમાં સહુને આપે સુંદરસ્થામ જો;
 અલખેલો અખળાને આધીન છે,
 ગિરિધારીપ્રભુ પૂરે મનના કામ જો. મહિયારી૦ ૧૪

ગરબી ૧૧ મો.

મારા સમ સાચું બોલો શામળા,
 રસિયા રજની કયાં રમી આવ્યા રંગ જો;

૧૦ ઉત્તરમાં કૃષ્ણ કહે છે: બાળલીલા ઈ—કરવી'તી—કરવી હતી. બ્રમ
 --ભેદ (બાળલીલાનો અથવા નંદને ત્યાં આવી રહેવાનો).

૧૧ ધૂતારા-ધૂતારાના જેવા, અથવા હે ધૂતારા! ૧૪ કામ-વાંચનાઓ

સુખલડાં આપ્યાં રે પેલી શોડ્યને,
 પ્રભાતે શું આવ્યા મારે ઘેર ને. મારા સમ૦ ૧
 દગો કર્યો દમોદર મુજને તમે,
 કેશવજી કાલેં શા બોલ્યા બોલ ને;
 આજ પછી સાચું તે કોણ માનશે,
 ત્રિમજી હવે ગયો તમારો તોલ ને. મારા સમ૦ ૨
 એવાં મર્મે (ઘીણાં) વચન સુણી વિનતાતાણાં,
 હજવે રહીને હરજીએ જાલ્યા હાથ ને;
 સાન કરી શામળિયો સમ ખાત છે,
 દીન થઈને બોલ્યા દૈનાનાથ ને. મારા સમ૦ ૩
 હું નથી રહ્યો કોઈને મંદિર માતુની,
 સમી સાંજની ગઈતી મારી ગુપ્ત ને;
 શોધતાં રજની સર્વે વહી ગઈ,
 ઉજગરે મન આકુળવ્યાકુળ થાય ને. મારા સમ૦ ૪
 ગૌ બોળતાં કંકણ ખુશ્યાં કયાંથકી,
 ડ્યાં લાગી કાજળરેખ કપોળ ને;
 પ્રીતમજી પૂરા છે પ્રપંચમાં,
 મુજ આગળ શું બોલો જૂઠા બોલને. મારા સમ૦ ૫
 મારી માતાએ આંજી જ્યારે આંખડી,
 બિંદુ કરતાં રેખા લાગી સંગ ને;
 ગૌ પછવાડે જ્યારે મેં કાઢી હડી,
 પડી ગયો તે કંકણ ખુશ્યાં અંગને. મારા સમ૦ ૬
 હો પાતળિયા પીળું પીતાંબર ડ્યાં પાલટયું,

કેઇ ચતુરાનો ઓઢી લાવ્યા ચીર ને;
 ઉર લપટાયું કચનું કુંકમ લાલ જ,
 હાર થયા છે રાતા હળધર વીર ને. મારા સમ ૦ ૭
 મારગમાં જતાં ચીર જડ્યો મુને,
 ભૂલી ગયો છું પીતામ્બર ઘરદ્વાર ને;
 કુંકમથી પુચ્છ ગઉનાં રંગિયાં,
 તે મેં ગ્રહીને ચાંપ્યાં હૃદ મેઝાર ને. મારા સમ ૦ ૮
 હો વાહાલાજી એ વાતો સર્વે ખરી,
 અધર વિષે ક્યમ ચંપાયા છે દંત ને;
 પીકતણી તેમાં રેખો રાતડી,
 ચતુર ઘણા છે જુઓ વિચારી ચંત ને. મારા સમ ૦ ૯
 એવાં વચન સુણી ઉત્તર કાંઈ સુઝયો નહિ,
 બંધાયા છે જાણિયા નંદકિશોર ને;
 જવાણજી ખોલ્યા નીચું નેધને,
 હું હાર્યો તું જીતી અબળા નેર ને. મારા સમ ૦ ૧૦
 ત્યારે પ્રસન્ન થયાં રીસ ગઈ સહુ ઉતરી,
 પ્રીત પરસ્પર વાધી જ્યમ જળ મીન ને;
 પાતળિયે પૂરી મનની કામના,
 ગિરિધારી પ્રભુ પ્રેમતણે આધીન ને. મારા સમ ૦ ૧૧

ગરખી ૩ જ.

ત્રોપી— અલખેલા આવોની કહું વાતડી,
 મારા સમ શામળિયા શે નવ ખોલો ને;
 શામાટે વા'લમજી વાંકા ફરે,

ડાઘ્યાં થઈને પરમંદિર શું ડોલો જો. અલખેલાં ૧

હું કરતાં બીજી શું અદકું કરે,

ધેલી થઈ છું મૂકી ઘરનાં કામ જો;

કરી વાતે દામોદર દૂલ્યા નથી,

શું કરવા રીસાવ્યા સુંદરશ્યામ જો. અલખેલાં ૨

કૃષ્ણ— નથી રીસાવ્યો હું તુજ સાથે સુંદરી,

તુજને મળવા તલખે માફ મન જો;

શું કરીએ સાસુડી ભારી વઢે,

પૂડળ વાત કરે છે સહુ દુરીજન જો. અલખેલાં ૩

જોખી— દુરીજનથી હું કાંઈએ બીતી નથી,

શું કરશે સાસુડી બોલી બોલ જો;

દેવ પડી વૃદ્ધપણમાં વદનૂતાણી,

હાવે હું નહિ રાખું એના તોલ જો. અલખેલાં ૪

કૃષ્ણ— તોલ જશે ત્યારે તો હજવાં થશે,

માણસમાંથી ભાગી જશે ભાર જો;

તેમાટે પડદ રાખો પ્રીતડી,

સગપણકેરો સાચવીએ વેવાર જો. અલખેલાં ૫

જોખી— સગપણ શું જૂઠું સહુ સંસાર છે,

માફ તાફ સ્વારથકેરી રીત જો;

અજ્ઞાને અંધારામાં આથડે,

તે શું જાણે પરમારથની પ્રીત જો. અલખેલાં ૬

૩ તલખે—તલપાપડ થાય. દુરીજન—દુર્જન. ૬ અજ્ઞાને—ખોતાના
ખરા સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી. પરમારથની (પરમાર્થની)—શ્રેષ્ઠ અર્થવાળી—
લૌકિક વાસના રહિત.

કૃષ્ણ— પ્રીત ખરી તેમાં બેદ રહ્યા ઘણા,
અંતરની ઉપરની બે કહેવાય ને;
અંતરની અખંડ પ્રેમતાણી સદા,
ઉપરની જ્યાં સ્વારથ પૂરો થાય ને. અલખેલા ૭

ગોપી— સ્વારથની પ્રીત નથી તમશું કરી,
જાણ્યા છે મેં તમને પૂરણપ્રદા ને;
ધ્વિર છે અંતરજનમી જીવના,
દુરીજન લોકડિયી શું જાણે પ્રદા ને. અલખેલા ૮

કૃષ્ણ— સુણ શ્યામા ! આપણ બંન્ને એક છું,
લોકડિયાંને જાણાવાનું શું કામ ને;
મન માન્યું તેને અંતર છે કરો,
મળીએ ને હોય મળવા સરખો ઠામ ને. અલખેલા ૯

ગોપી— હું નહિ મૂકું હવે તમને નાથ જ,
રાખું મારા હૃદયકમળ મોઝાર ને;
શિર સાટે સુંદરવરને મેં વર્યા,
ગિરિધારીપ્રભુ પ્રાણુતાણા આધાર ને. અલખેલા ૧૦

ગરબી ૪ થી.

દેશીદેર.

વૃંદાવનમાં રે વાહાલો, રંગે રાસ રમે નંદલાલો;
સહુ ગોપીની રે સાથે, હરજી તાળી લે છે હાથે. ૧
તાલ મૃદંગજ રે વાજે, ડમકે ડમકે ઘૂઘરી ગાજે;
રસિયો રસમાં રે રાજે, ગોપિયો ગાય ને ગોવિંદનાથે. ૨
આલિંગન ચુબન રે દતાં, અલખેલાને ઉર પર લેતાં;

- કામની કેલી રે કરતાં, મનકું મોહનજીતું હરતાં. ૩
- કૂદડી ફરતાં રે અળગી, શ્યામા શ્યામ બેલડીએ વળગી;
કુખ પ્રગટયું છે રે દખી, પોતાનું રૂપ મુગટમાં પેખી. ૪
- જાણ્યું એ મુજથી રે વાહાલી, મુગટમાં રાખી છે રૂપાળી;
સંદહ પડિયો રે મનમાં, લાગી તાલાવેલી તનમાં. ૫
- આલ્યાં આવળાં રે થઈને, કુંજભુવન સમાયાં જઈને;
રીસાવી બેડાં રે રાધા, હરિશુ બોલ્યાની લઈ બાધા. ૬
- આભૂષણ નાખ્યાં રે કાઠી, અંદર ગાંઠ પડી છે ગાઠી;
રસણું લીધું રે રામા, ગિરિધારીખનુ સાથે શ્યામા. ૭

ગરખી ૫ મી.

- ચતુરવર ચમડ્યા રે ત્યારે, રાધાને નવ દીડી ન્યારે;
વિયોગે વાહાલો રે રોતા, ચારે પાસે જીદુવીર જોતા. ૧
- ક્યાં ગઈ છે તું રે મારી, પ્રાણજીવન એ ખ્યારી મારી;
નથી કાંઈ આલ્યો રે ચૂકી, ગઈ મુને શો અપરાધે મૂકી. ૨
- શું એવું મનમાં રે આણ્યું, હૃદયનું હારદ કાંઈ નવ જાણ્યું;
તનકું તપે છે રે તાપે, કેમ રહેવાશે એ સંતાપે. ૩
- કોઈ જઈ તેડી રે લાવો, મનકું માનીતીનું મનાવો;
સેખી તું જોતી રે મારી, જ્યાં હોય પ્રાણજીવન મુજ ખ્યારી. ૪
- જઈને કહેજે રે એવું, કે તારે કરવું છે કેવું;
ક્યમ રીસાવી રે રાણી, તારી દૂભાણુ કાંઈ નવ જાણી. ૫

૩ કેલી—રમત. અળગી—જૂદી જૂદી. શ્યામા શ્યામ—સ્ત્રી (રાધા)
અને કૃષ્ણ. કુખ ધૃમ—નાચતી રાધાનું પ્રતિબિંબ કૃષ્ણના માથાના મુકુટ-
ના મણિમાં પડવાથી તેને ભ્રાંતિ થાય છે કે કૃષ્ણે મારાથી વધારે વાહાલી
કાંઈ બીજી સ્ત્રીને પોતાને માથે રાખી છે અને તેથી તેને ઇર્ષ્યા ઉપજે ૭.

તુજને તેડે રે રસિયો, અવગુણ એવો શી મન વસિયો;
 સમજાવી કહેજે રે સારું, જ્યમત્યમ કારણ થાયે મારું. ૬
 ચતુરા એંપિ રે ચાલી, આવી જ્યાં બેઠી છે બાળી;
 શીશ નમાવી રે ચરણે, ગિરિધારીપ્રભુના ગુણ વરણે. ૭
 ગરબી ૬ છી.

દ્વિતિ બોલી રે વાણી, સમે જથારથ જેવો જાણી;
 કહો આંહાં ક્યમ રે આવ્યાં, બાઈતમે શામાટે રીસાવ્યાં. ૧
 કલેશ કરો છો રે હાથે, નથી કાંઈ દ્વલવી તુજને નાથે;
 દીસે છે રીસનું રે જાણું, રૂસાણું રોષ વિના શું ઠાણું. ૨
 કરતા સાથે રે કરીએ, દાપ વિના શામાટે કરીએ;
 તારે વિયોગે રે વાહાલો, તનમાં તવખે છે નંદલાલો. ૩
 રાધે રાધે રે બોલે, દરદે દામોદરજી ડોલે;
 તાપ થયો છે રે તનમાં, મળવા મન્મથ પડે મનમાં. ૪
 શું કહું સજની રે મારી, રસિયાને રહ લાગી છે તારી;
 ચંદરમા ચાલે રે દમતો, શીતળ વાયુ તે નથી ગમતો. ૫
 ચંદન ચોળ્યું રે અંગે, પુષ્પપિછોડી આઢો સંગે;
 તોય તપે છે રે તાપે, તારા વિરહતાણા સંતાપે. ૬
 તેમાટે વેહેલાં રે ચાલો, અંગ વિષે આબૂપણુ ઘાલો;
 ઘણું કહ્યું છે રે મુજને, ગિરિધારીપ્રભુ તેડે તુજને. ૭

ગરબી ૭ મી.

સંદર્શો સુણીને રે શ્યામા, બોલી ગાણને ગજગામા;

૧ સમે ઇન્-જેવો સમે (સમય) તેને જાણીને જથારથ (યથાર્થ)
 બોલી. આંહાં-અહીંઆં.

૩ કરતા ઇન્-જે કાંઈ ચૂક કરે તો તેની સાથે રોષ કરીએ.

૫ રહ-લેહે. ચંદરમા-ચંદ્રમા. દમતો-(પરિતાપ કરનારો હોવાથી).

- હું નહિ આંધું રે હાવે, ફાગટ ફેલ મુને નવ ભાવે. ૧
- હરિનું હારદ રે જાણું, નજરે દીકું તે પરમાણું;
- દહાડી કહેતા રે મુજને, કોઇ દહાડો નહિ દૂણું તુજને. ૨
- પ્રાણથકી છું રેવાહાલી, તુજ સંગાથે લાગી તાળી;
- તે મેં સાચું રે માન્યું, સરવસ સોંપ્યું નથી કાંઇ છાનું. ૩
- પોતાનું માની રે લીધો, તન મન પ્રાણ સમર્પણ કીધો;
- નાથ નચાવ્યા રે ઉરમાં, પડિયાં પ્રેમનદીના પૂરમાં. ૪
- તે સહુ પરિયું રે છૂટી, વાહાલપણમાં વાટજ હાડી;
- દીસે પરપંચી રે પૂરો, જૂઠા સમ ખાધામાં શૂરો. ૫
- અવગુણ શો કહું રે યોના, જે યોલાવે થઇ જાય તેના;
- લાલચ લપટ રે લોભી, જ્યાં મળે ત્યાં રહે છે શોભી. ૬
- મારી દબે રે દાખી, મુગટમાં માનીતી રાખી;
- તે દુઃખ દરદ રે ડોલું, ગિરિધારી પ્રભુ સાથે નવ યોલું. ૭

ગરબી ૮ મી.

- બાઇ શાં દરદ રે ડોલો, યોછાં વચન શામાટે યોલો;
- ઘેલાં શાં કાહાડો રે હેલી, વાહાલાને મળ્ય જઇને વે'લી. ૧
- દાષ શું કરવા રે દે છે, કડાણ વચન શામાટે કે' છે;
- તત્વ ન જાણે રે તનમાં, આવડો મચ્છર શો છે મનમાં. ૨
- ત્રુટશે ઝાઝું રે તાણે, તારા કાન ભર્યા છે કાણે;
- નથી ગણ્યો અંતર રે નાથે, તું શિદ રોષ કરે તે સાથે. ૩

૧ ગજગામા (ગજગામિની)—હાર્થીની ચાલ જેવી ચાલવાળી સ્ત્રી.

૩ સરવસ—સર્વસ્વ—સવળું. ૭ દાખી—દાખવી. અર્થાત્ જોઇ.

૧ હેલી—સાહેલી.

રસિયો રસની રે રીતે, પ્રેમ દખાડે તુજને પ્રીતે;
 તું એના અવગુણ રે બોલે, તુજથી મૂરખ તે કોણ તોલે. ૪
 જે તેં દીકું રે દૃષ્ટે, સાચું નવ હોયે કોટિ કળે;
 અચંબો મુજને રે આવે, મુગટમાં માણુની ક્યમ સમાવે. ૫
 એ પ્રતિબિંબજ રે તારું, જોઈને ચમકી વઢવાસારું;
 શ્યામા સમજે રે હાવે, હરિ સાથે વઢતાં નવ ફાવે. ૬
 બીજી નારી રે મળશે, ત્યારે ટેક તમાટ્ટી ટળશે;
 માટે વહેલાં રે વળિયે, ગિરિધારી પ્રભુને જઈ મળિયે. ૭

ગજબી ૯ મી.

મુણ સાહેલી રે સાચું, હાવે મળવા તુજને જાયું;
 કામણગારે રે એ છે, જન્ન ને મન્ન ઘણા જાણે છે. ૧
 નેણમાં રાખે રે નારી, કોણ છે એ સરખો વ્યભિચારી;
 ત્રિયાને ખાંપણને લાગે, પરનારીયુ પિયુ અનુરાગે. ૨
 મોઠો મમત છે રે એમાં, ત્રિયા તોલ રહ્યો શો તેમાં;
 દુઃખ બીજું એથી રે કંવું, મળીએ જે હોય મળવા જેવું. ૩
 ક્યાં લગી સાંખી રે રહીએ, પૂરતમાં ઢંગ નથી શું કહીએ;
 સખી જઈ કહેજે રે એને, તેડો મુગટમાં રાખી તેને. ૪
 તેથી સુખીઆ રે થાશે, એને પૂકી અજગા નવ જાશે;
 તમારે કૌતક રે કરવું, મારે તો હવે નિશ્ચે મરવું. ૫
 જેર હલાહલ રે પીવું, તારા સમ જે હું નહિ જીવું;
 એવું બોલ્યાં રે જ્યારે, સખીને ચિંતા પ્રકટી ત્યારે. ૬

૨ પરનારી ઈ—પિયુ જે પરનારી સાથે અનુરાગે—પ્રીતિ કરે તો
 તેની ત્રિયાને ખાંપણ લાગે. તેનામાં એટલું આશુ છે એમ કહેવાય.

૪ પૂરત—પૂર્ત-ઢંગ.

આશા મૂકીને રે ઊડી, જાણ્યું નિશ્ચે રામા રૂઠી;
હેયાનું હારદ રે લાવી, ગિરિધારીપ્રભુ પાસે આવી. ૭

ગરબી ૧૦ મી.

હૃતિ ખોલો રે વાણી, સત્ય વચન કહું શારંગપાણિ;
મારું કહ્યું નવરે માને, જૂઠો ભરમ પડ્યો છે આને. ૧
મોટો અનર્થ રે કરશે, હું જાણું એ નિશ્ચે મરશે;
ગાંઠ પડી છે રે ગૂઢી, ક્રોધ કરી ખોલે છે ત્રાડી. ૨
ત્રિયાની બુદ્ધિ રે એવી, મગર મકોડા હરિયલ જેવી;
ઝડપી ઝાલે રે જેને, જીવ ગયે હવ મૂકે તેને. ૩
મનમાં ઉપજે રે જેવું, તસ્ત કરે તે વેળા તેવું;
અખળા નામજરે એનું, બળ આગળ નવ ચાલે જેનું. ૪
સ્ત્રી ચરિત્રજ રે એવું, બહા સરખા બૂલે તેવું;
હું તો કહીને રે હારી, એક વાત ન માને મારી. ૫
સમજવો જઈને રે હાવે, બીજા કોઈનું ત્યાં નવ ફાવે;
લોહ કડણ ઘણું રે કહેવાયે, ચુંબકથી તે ચંચળ થાયે. ૬
તેમાટે મનાવો રે જઈને, મધુર વચન ઘણાં મીઠાં કહીને;
સખા એવું ખોલી રે જ્યારે, ગિરિધારીપ્રભુ ઊડ્યા ત્યારે. ૭

ગરબી ૧૧ મી.

વાત વિચારી રે વાહાણે, નારીનો વેશ ધેર્યો નંદલાલે;
ચરાણાં ચોળી રે અંજો, ચળકે ચીર કસુંબી રંજો. ૧

૩ ત્રિયા-સ્ત્રી. મગર ઇં-પકડેલી પકડ જીવ જતાં પશુ ન છોડવી એવી બુદ્ધિ સ્ત્રીઓની હોય છે. “મગર મકોડા હરિયલ કાઠી, તાંપું બુધ તિરિયાકી માઠી; કાં તો અપના ધાર્યા કર હી, નહિ તો પ્રાંત તર્જીકે મરહી.” હરિયલ—એકજાતનું પક્ષી. એ પક્ષીના હાથમાં એક વખત લાકડી આવી તો તે જીવ જતાં પશુ છોડતું એમ કવિઓ કહે છે.

- આખોડો વાંકો રે વાળી, આંજી આંખડલી આણીઆળી;
 શાણુગાર સજીઆ રે સોજો, મુગધા માન ભરી રંગરોજો. ૨
- જાણે ચપળા રે ચમકે, પાચે નેપુર ઘૂઘરા ઘમકે;
 ગજગતિ ચાલે રે ગોરી, હરતી હંસ ગવન મૃગ મોરી. ૩
- ચંપકવરાણી રે વસના, * * *
 કઠાણુ કુચ કોમળ રે અડિયાં, જાણે ખંજન જાણે પડિયાં. ૪
- ગ્રીવા દર ચિયુક રે બિંદુ, અધર અરુણ મુખ જાણે ધંદુ;
 નાકે મોતી રે લજકે, કેસર આડ કપોળે ચળકે. ૫
- કુંકુમ બિંદુ રે કાંધો, ગોંદ કુસુમના કરમાં લીધો;
 રમઝમ કરતી રે રામા, આવી કુંજલુવન ગજગામા. ૬
- શામાએ દીડી રે જ્યારે, ઊડીને પાસે આવ્યાં તેણી વારે;
 મનનો પડદો રે ખોલી, ગિરિધારીપ્રભુ સાથે ખોલી. ૭

ગદ્ય ૧૨ મી.

- નવલ સખીનીરે સંગે, ખ્યારી પૂછે અતિ ઉમંગે;
 કહો બાઈ કયાંથી રે આવ્યાં, મારા મનડામાં ઘણું ભાવ્યાં. ૧
- સત્ય વચન તે મુજને કહેતી, કયાં તમે જાણો છો બહેતી;
 હશીને બોલ્યા રે હરજી, મારે મોહન મળવા મરજી. ૨

૨ રંગરોજો-રંગમાં બીજેલી હોય તેવી. ૩ ગજગતિ-હાથીના જેવી ચાલવાળી. હરતી ધ્રુવ—તે હંસના ગવન (ગમન—ચાલને) હરતી—હરણ કરતી. અર્થાત્ હંસના કરતાં તેની ચાલસારી હતી. મૃગમોરી—મૃગમરોડીનું (?) ચંપક ઈન્—ચંપાના જેવાં તેણે વસન (વસ્ત્ર) પહેરેલાં હતાં. એ પછીનું ચરણ પ્રતમાં નથી તે હામે “ તેને વરણી શકે શું રસના ” એવું કાંઈ હોઈ શકે.

૫ ગ્રીવા ઈન્—તેની ગ્રીવા (ડોક) દર (શંખ) જેવી હતી. તેના ચિયુક (હાથ) પર બિંદુ હતું. અધર—નીચલો ઓઠ. અરુણ—રાતો. ધંદુ—ચંદ્ર

૬ ગોંદ-દડો. કુસુમ-ફૂલ. ગજગામા—ગજગામિની—હાથીના જેવી ચાલવાળી. ૧ નવલ—નવી આવેલી.

તત્ત્વ મેં દીધું રે એમાં, પ્રાણ પરાવાચો છે તેમાં;
 રાધા કહે છે રે વાણી, અરે બાઈ તું શી છે અન્તણી. ૩
 જો એની પાસે રે જાણો, સંગ કરીને પછી પસ્તાણો;
 હું બોલું છું રે બળબી, માટે તું એને રખે મળતી. ૪
 ભ્રમરનો ગુણ છે રે એમાં, સુંઘ્યા પછી સ્વાદ રહે નહિ તેમાં;
 પેટેલાં તો ભાવે રે ભજશે, પ્રીત દષ્ટાડીને અંતે નજશે. ૫
 ત્યાં શીદ જાણો છો રે બહેની, આવની તું મારી પાસે રહેતી;
 આપણુ એકડાં રે રહીશું, સુખદુઃખ વાત પરસ્પર કહીશું. ૬
 એમ કહી ઝાલ્યો રે પાણિ, હૃદય સાથે લીધી તાણી;
 હજવે હસતાં રે આવે, ગિરિધારીપ્રભુ ભેટે ભાવે. ૭.

ગરબી ૧૩ મી.

આલિંગન દીધું રે તનમાં, માનુની લજ્જા પામ્યાં મનમાં;
 શામા સમજ્યાં રે ત્યારે, પ્રકટયા પુરપાત્તમ તોણી વારે. ૧
 અબજાને ઉર પર રે લીધી, તાપ શમાવીને શીતળ કીધી;
 મનોરથ પૂરાણુ રે કરિયા, વળતા હેતવચન આચરિયા. ૨
 હું છું રણિયો રે તારો, ક્ષમા કરજે સહુ દાષજ મારો;
 એમ કહી તેડયાં રે સાથે, ભક્તિભાવ દષ્ટાડ્યો નાથે. ૩
 માન મૂકાવી રે આવ્યા, શ્યામાને સાથે તેડી લાવ્યા;
 વંશીવટમાં રે વાહાલે, ફરીને રાસ રચ્યો નંદલાલે. ૪
 પરમ કૃતારથ રે કીધાં પ્રજવાસીને મહાસુખ દીધાં;
 અખંડ લીલા રે એ છે, રસિયાજન હોય તે જાણે છે. ૫
 ધન્ય વૃંદાવન રે વાસી, ધન્ય ધન્ય ગોકુળ કોસ ચોરાશી;

૧ માનુની—રાધા. ૩ રણિયો—ઋણવાળો—દેવાદાર. ૫ અખંડ—
 કોઈ વખત અંતિત ન થાય એવી. ગોલોકમાં અખંડ રાસ થાય છે એમ સંપ્ર-
 દાયના પ્રથોમાં લખ્યું છે.

ધન્ય ગૌવર્દન રે જાણી, ધન્ય ધન્ય શ્રીયમુનામહારાણી. ૬

ગાતાં મુણતાં રે પ્રાણી, દોષ મા દશે લીલા જાણી;

તે જન પાવન રે ધારો, ગિરિધારીપ્રભુના ગુણ ગારો. ૭

રાધાઅષ્ટમીનું કીર્તન.

રાગ કાફી.

બરસાને આજ બાજત બધાઈ;

શ્રીબ્રહ્માન ગોપ ઘર પ્રગટી, શ્રીરાધાકુંઝરી સુખદાઈ. બરસાને ૧

જેઝેકાર ભયો હે ઘોષમે, ઘરઘર તોરન માલ બધાઈ;

ચૌઆ અત્તર અરગજ કુંકુમ, દધિ હરદીકી કીચમચાઈ. બરસાને ૨

કંચન થાલુ ભરે મુક્તાફલ, જૂથ જૂથ જોરી પ્રજબધૂ આઈ;

કીર્તિ કુખ બધાવત આવત, ગાવત મંગલ ગીત સોહાવત. બરસાને ૩

પુરપોનમકી પ્રાનન પ્યારી, જગતજનુની ભક્તનકી માઈ;

પ્રેમધુજ પ્રગટી ભૂતલજે, ગિરિધર ઉમગી ઉમગી ગુન ગાઈ. બરસાને ૪

રાગ મારૂ.

રાધા પ્રગટ ભઈ, ઘોષમે રાધા પ્રગટ ભયી;

ભાદોમાસ અઠમી ઉજ્યારી, મંગલ મોદમયી. ઘોષમે ૧

૭ લીલા—ભગવાનની લીલા.

૧ બરસાને—એ નામના ગામમાં. ૨ ઘોષમે—ગાયોના વાડાંઓમાં. ચૌઆ—ચૂઆ. અરગજ—એક જાતનો સુગંધ પદાર્થ. દધિ—દહીં. હરદી—હળદર. કીચ—કાદવ. ૩ જૂથ જૂથ જોરી—ટોળે મળીને. પ્રજબધૂ—પ્રજની સ્ત્રીઓ. કીર્તિ—વ્રજભાનની સ્ત્રી—રાધાની મા. ૪ પ્રાનન પ્યારી—પ્રાણોની પ્યારી. પ્રેમધુજ—પ્રેમરૂપી ધ્વજ. ઉમગી ઉમગી—ઉલટ આણીને.

૧ ભાદોમાસ—ભાદરવો મહિનો. ઉજ્યારી—અજવાળી. મોદમયી—હર્ષમય.

જન્યક જન બંદી સૂત માગધ, ગાવત કીરત નથી;
અનંત અલંકાર દિજ જનક, શ્રીબ્રહ્માન દઈ. ઘોષમે ૦ ૨
દેત આશિષ સકલ બ્રજબિનતા, દોરત દાર ગઈ;
ગિરિધરપ્રભુ પ્રિયકો મુખનિરખત, આનંદપ્રેમ પઈ. ઘોષમે ૦ ૩

રાગ કાલેરો.

સુંદરશ્યામ હીંદોરે જૂલે, શ્રીગોવરદ્વંદ્વધારી રે;
અદ્ભુત શોભા સમાજ સંખીકો, સંગ રાધિકા પ્યારી રે. સુંદર ૦ ૧
રત્ન જડીત દોઢ ખંભ મનોહર, કંચન ડાંડી શોભે રે;
પટુલી પીરોજ ને નવરંગી, દેખી સુરનીરનાં મન લોભે રે. સં ૦ ૨
કંચન નીલમનિકો હીંદોરો, મરકત ભુજા રાજે રે;
સ્ફટિક મનિ મધ્ય ચલકત ચૂની, કોટિક રવિશશિ લાજે રે. સું ૦ ૩
ચપળ ચતુરા દેતી રે ગોટા, સમીર સુગંધ મધુર રે;
શશિવદની શોભા અતિ રાજિત, લાજિત અરૂણ અધુર રે. સું ૦ ૪
શ્રીધનશ્યામ દામની જૂલે, નૌતમતા સમ ભાવે રે;
ગિરિધર મુદિત દેખ સુરજીવતી, સુમનસમૂહ વધાવે રે. સું ૦ ૫

૨ બંદી-વખાણ બોલનારા. સૂત-ભાટ. માગધ-માગણની એક
જાત-ચારણ, કીરત-કીર્તિ. નથી-નવી. ૩ દોરત-દોડતી. પઈ-પામી.

૨૦ખંભ-ખાંભલા (હિંદોળાના). પટુલી-એ જાતનું રત્ન (?)

૧ ગોટા-(કૂલના ?) સમીર-વાયુ. શશિવદની-ચંદ્રમુખી-રાધા.
લાજિત ઈ-એના અધુર (અધર-નીચલા ઓઠ)થી અરૂણ (રાતા રંગનો
સૂર્યનો સારથિ)લજિજત થયો છે. ૫ શ્રીધનશ્યામ ઈ-ધનશ્યામ (મેધ જેવા
શ્યામ કૃષ્ણ) અને દામની (વીજળી જેવી પ્રકાશિત રાધા) જૂલે છે-અર્થાત્
કાળા મેધમાં જેમ વીજળી શોભે તેમ કૃષ્ણ સાથે રાધા શોભે છે અને તેમની
સમ (સમાન) નૌતમતા ભાવે (ગમે) છે. મુદિત-હર્ષિત. સુરજીવતી-
દેવાંગનાઓ. સુમનસમૂહ-કૂલનો જથો.

રાગ મારૂ.

ઝૂલત ખ્યારો રે, હીંદારે ઝૂલત ખ્યારો રે;
 સંગ શોભે અખુભાનનંદિની, ઝૂલે નંદદુલારો રે. હીંદારે૦ ૧
 આતાણુમાસ વૃંદાવન ફૂલ્યો, કુંજસદન સુખકારી રે;
 ખોલત મોર ચકોર કોકિલા, ભયો ખડો રંગ ભારી રે. હીંદારે૦ ૨
 ગાજત ઘન નભ વિદ્યુત ચમકત, સમીર સુગંધ ઝકોરે રે;
 ફૂલનકો સખ સાજ ખન્યો હે, ચતુરા ચિત્તકુ ચોરે રે. હીંદારે૦ ૩
 બિબિધ બિલાસ હાસ્ય કરી ખોલત, રીઝવત શામ કિશોરી રે;
 ગિરિધર બલ બલ જુગલચરન પર, ઠારેતન મનતોરી રે. હીંદારે૦ ૪

રાગ સારંગ.

ઝૂલે શ્યામ શ્યામ ધામ, વ્રજ કુંજમાં રે;
 ફૂલ્યો વૃંદાવન ઝાનંદ, મધુકર ગુંજમાં રે. ૧
 ખન્યો રંગ સો રંગ અનુપ, ઉપમા શી કહું રે;
 શોભા અદ્ભુત કહી નવ જાય, જોઈ જોઈને રહું રે. ૨
 મણિમય સ્તંભ જડાવ ચતુર, ડાંડી રત્નમાં રે;
 સોહિયે સુભગ પીરોજ લાલ, જલ્લીક રત્નમાં રે. ૩

૧ અખુભાનનંદિની—અખુભાનની પુત્રી—રાધા. નંદદુલારો—નંદનો પુત્ર—કૃષ્ણ. ૨ કુંજસદન—કુંજગૃહ. કોકિલા—કોયલ. ૩ વિદ્યુત—વીજળી.

૪ બિબિધ—વિવિધ. કિશોરી—રાધા. બલ બલ—વારી જઈને વારી જઈને. જુગલ—રાધાકૃષ્ણની જોડી.

૧ શ્યામ—કૃષ્ણ. શ્યામ (શ્યામા)—રાધા. મધુકર—ભમટો. ૩ જલ્લીક—(ગુથેલી) જાળીના રત્નમાં.

કંચન વેલની વેલ, ચોર મોતી જૂલતાં રે;
રસી રેશમી ગ્રહી નિજ હાથ, કૂમતડાં અમૂલ્યમાં રે. ૪
ઘમકે છે ઘઘરીનાદ, હીંચે ઘણું હેતશુ રે;
બોલે ચાતક મોર મરાળ, સમીરના સંકેતશુ રે. ૫
આવ્યો શ્રાવણ અતિ અનુરાગ, સિંધુ સુખમાં ભર્યો રે;
જૂલે જીગલકિશોર હિંદોળે, દખત મુનિ મન હુર્યો રે. ૬
તેની શોભા તે કહી નવ જાય, સદા રસ પ્રીતમાં રે;
કહે ગિરિધર ગુણ રસનાય, ગાયે સુગીતમાં રે. ૭

રાગ સારંગ.

સખી જૂલત નવલકિશોર, જૂલાવત નાગરી રે;
મનમોહન મધુકરરૂપ, કમળની ઉજ્જગરી રે. ૧
ત્યાં તો હીંદોળો નવરંગ, અનુપમ આપતો રે;
વ્રજસુંદરીનો રે સમાજ, સંગે ઘણું શોભતો રે. ૨
શુભ શ્રાવણમાસ પ્રકાશ, ઋતુ ભલી મેઘની રે;
તેસે રાજીત સુંદરશ્યામ, ખ્યારી સંગે બની રે. ૩
ભયો વ્રજજન મન આનંદ, જૂલાવત પ્રેમશુ રે;
વહે સમીર સુગંધીમાન, ગાળે ઘન વ્યોમશુ રે. ૪
એહ લીલા વરાણી ન જાય, દષ્ટે સુરલોક હી રે;
ગુન ગિરિધર રાચ્યો નાહિ, જ્યો સખ ફાક હી રે. ૫

રાગ ધોળ.

સખી સાંભળને કહું વાતડી, સાહેલી રે;
શ્રીજમુનાજીની તીર, મોહન મુજને મળ્યા. સાહેલી રે. ૧

૫ મરાળ-હંસ. સમીર ઇ૦—વાયુની ગર્જના થવાથી મોર વગેરે બોલે.
૭ રસનાય-જીભ.

૧ કમળની ઇ૦— (?) તેસે-તેવા.

૪ સુગંધીમાન—સુગંધવાળો. વ્યોમશુ—આકાશમાં.

- હું એકલડી મહી વેચવા, સાહેલી રે;
 મથુરા મારગ માંચ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૨
 શ્રવણવનની કુંજમાં, સાહેલી રે;
 સામા મળિયા શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૩
 હરિ હસિયા રે સામુ જોઈને, સાહેલી રે;
 હું લજ્જા પામી મન, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૪
 ત્યારે ધસિયા તે થઇ ઉતાવળા, સાહેલી રે;
 મારી કંઠે ઘાલી બાંધ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૫
 સુંદરવરને શું કહું, સાહેલી રે;
 ભીડી ભુજ ભરી બાથ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૬
 મહીમટુકી પૃથ્વી પડી, સાહેલી રે;
 ભીંજ્યો નવરંગ ચીર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૭
 હાથ જોડી હરિને કહું, સાહેલી રે;
 મારી શી ગતિ થાશે શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૮
 મારી સાસુડી ઘેર ખીજશે, સાહેલી રે;
 મલુ જોઈને શો ઉત્તર દેશ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૯
 કહેશે મહીની મટુકી ક્યાં ગઈ, સાહેલી રે;
 સાડી બગડી કેમ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૦
 વિવેક નહિ કરી વાતનો, સાહેલી રે;
 નંદગો નંદકુમાર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૧
 ગિરિધારી ગુણશા કહું, સાહેલી રે;
 પ્રેમીજનનો પ્રાણ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૨
 ધોળ એકાદશીનું.

બ્યાનંદકારી એકાદશી આવી, ભક્તિનું ભૂપાણ પ્રેમે રે લાવી;

વૃષણવજ્રતાણા મનમાં ભાવી, તો ધન્ય ધન્ય વ્રત એકાદશી રે. ૧૩

અંતર ઇચ્છાથી અનુસરીએ, ભોજન એક દશ વારજ કરીએ;
 નીમ નીરંતર અંતર ધરીએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૨
 પ્રાત સમે ઊડી નાહાવાણ કીજે, નિત્ય કરીને નીમજ લીજે;
 હરિને ચરણકમળ ચિત્ત દીજે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૩
 કામ ક્રોધ મદ લોભજ તજીએ, સત્ય વચન રસનાએ સજીએ;
 તત્પર થઈ ત્રિકમને લજીએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૪
 સતસંગતના સમાજમાં રહીએ, દુરીજન મર્મ કહે તે સહીએ;
 * * * તો ધન્ય ધન્ય૦ ૫
 એ રીતે વ્રત અખંડ આચરવું, પરચિંદાનું પ્રમાણ ના કરવું;
 મનસા શુદ્ધ ધ્યાનજ ધરવું, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૬
 ભાવ સહિત નરનારી રે કરશે, પૂર્વજન્મ સંતાપજ હરશે;
 અંતરજામીને તે અનુસરશે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૭
 જીવે અમરીપરાજ કષિએ છળિયા, ચક્ર સુદર્શન સાથે રે પળિયા;
 શરણ રક્ષાથી બિધ્યા બહુ બળિયા, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૮
 મહિમા મોટો સદા સહુ જાણે, હરિજન મન અનુરાગજ આણે;
 અજ ઉમયાપતિ શેષ વખાણે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૯
 ભકિતને વશ પિઠલ આવે, પ્રેમ વિના પરપંચ ના ભાવે;
 ગિરિધર ગુણ રસનાએ શું ગાવે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૧૦

રાગ કાફી.

રંગભર પ્રીતમ ખ્યારી જૂલે સો રંગ હોંડોરે;
 ચતુરશિરોમણિ રાધા ગોરી, સંગ બને શ્રીગિરિધારી. ૧

૨ં ભોજન ૬૦—હરિનામરૂપી એક ભોજન દશ વાર (અર્થાત્ બહુ વાર) કરીએ. ૫ * એ નિશાનીવાળું ચરણ પ્રતમાં નથી. ૯ અજ—અક્ષા. ૫૦

પેન્હે અનુકૂળ કુમુંબી દુકૂલ, ઉદી કંચુકી જરતારી;
 લાલ પાઘ ઉપરના ગુલાબી, પીતલસન વનમારી. જૂલે ૦ ૨
 ફૂલ હીંદાર બન્યો ચિત્તચોર જ્યું, લાવે સખી સકમારી;
 અમર રોરત અમર ઢોરત, ઘોરત ધૂંધરી ઘારી. ,, ૩
 દરપન લે લલિતા રહી ઠાડી, અંદ્રાવળી લે કર આરી;
 કિશોરી કિશોરકું બીરા ખિલાવતી, ખ્યારીકું કુંજખિહારી. ,, ૪
 વૃષાઋતુ વૃંદાવન ફૂલ્યો, કુંજસદન ભુખકારી;
 માનું વસંત ભૂલ્યો ઋતુ અપની, રંગ વડો અતિ ભારી. ,, ૫
 પુષ્પપરાગાનુરાગ શિલિભુખ, ગુંજત કુંજકી ડારી;
 હરિત ભૂમિ પર નાચે કલાધર, દેખ બદરિયાં કારી. ,, ૬
 હરીખત બરખત સુમનસમૂહ ત્રિયા, સુરતનયા મન વારી;
 યહ સુખશોભાસિંધુછબી પર, જન ગિરિધર બલહારી. ,, ૭

રાગ કનડો.

જૂલત વૃજરાજ હિંદારે, સંગ રાગિત બ્રહ્માનનંદની;

૨ પેન્હે—પેલેયાં. દુકૂલ—ઉત્તમ વસ્ત્ર. ઉપરના—ઉપરણો. પીતલસન—
 પીળા વસ્ત્રવાળા. વનમારી—વનમાળી—કૃષ્ણ.

૩ અમર—એક જાતનો સુગંધી પદાર્થ. રોરત—રોજે. ઘોરત—ઘોર
 કરે છે. ઘારી—ઘાડી—સજડ.

૪ ઠાડી—ઊભી. કિશોરી—રાધા. કિશોર—કૃષ્ણ. બીરાં—પાનની બ્મીડી

૫ વૃષાઋતુ—ચોમાસુ. ૬ પુષ્પ ઈન્—ફુલના પરાગના અનુરાગવાળે.
 શિલિભુખ (ભમરો) કુંજની ડારી (ડાળ) ઉપર ગુંજત (ગુંજરવ કરે
 છે). હસ્તિ—લીલી. કલાધર—ભોર. બદરિયા—વાદળીઓ. કારી—કાળી.

૭ અમરખત—વરસે છે. સુમન—ફૂલ. સુરતનયા—સર્વત્રતનયા—પ્રેમના મનથી
 વારી જાય છે અથવા મનથી વારિ (પાણી) વરસે છે—ફેલાવે છે !

અરસપરસ શ્રીવ પર પૂજે ભેરે.

જૂલૈત ૧

જુગ આનન અટકે જુ પરસ્પર, હસત લસત ચિત્તવત મુખ મેરે;
એક એક બદન દેખાત મુકુરવત, માનું દમકત દામની ઘન ધોરે. „ ૨
લલિતા લે કર બીરા ખવાવ્તી, ગાવતી મધુર તાન તન તોરે;
નવલ સખી મીલી હરખે જૂલાવતી, કરત પવન પંખા ઝકઝોરે. „ ૩
શ્યામ સુભગ તન અંદનચરિત, મૃગમદ લેપ કિચો તન ઝોરે;
ચંદ્રમે ચિત્ર અસિત ગિરિધુર, પ્રભુ માનું કંચન કિશોરે. „ ૪

રાગ સારંગ.

માનની માન કહ્યો તું મેરો, હિંદારે જૂલત ચપલા પ્યારો;
તન આજુપાણુ સાજ સંવારો. માનની માન ૧
તો બિન માન પતિ નહિ જૂલત, છિન છિન ચિત વત હેરત હેરો;
તો બિન ગ્યામ ખાત નહિ બીરા, રસના નામ રટત હે તેરો. „ ૨
દખત પંથ કંથ ચપલાકો, હાતે જૂલનકા સમય અવેરો;
ફિર પસ્તાવ કરેગી પ્યારી, દિનમનિ ઘટત હોત અંધેરો. „ ૩
અબકો માન છાંડ મૃગલોચની, અબાહી સફલ કર મેરો ફેરો;

૧ રાજિત-શોભિત. શ્રીવ ધૃ—ડોકા ઉપર ડોકું ભેરે (ભેડે).

૨ મેરે-મેડે. બદન-મુખ. મુકુર-આરસો. દમકત-ચમકે છે
ધોરે-ધોર-કાળા (ઘન) માં.

૪ સુભગ—સુંદર. મૃગમદ-કસ્તુરી. ચંદ્રમે ધૃ—રાધાના ગોરા
તનમાં કસ્તુરીના લેપને અગાધ રાધા સાથે કૃષ્ણને ગિરિધર ઉત્પ્રેક્ષે કે, બાણે
ચંદ્રમાં અસિત (કાળું) ચિત્ર ન કાઢતું હોય તેમ તે શોભે છે. કંચન ધૃ—
કિશોર (કૃષ્ણમાં) રાધા એ કંચન સરળી શોભે છે, એ ભાવ છે.

૧ માનની-માન (પ્રેમરીસ) વાળી સ્ત્રી. ચપલા-હે રામા ! સંવારો-
સમારો. ૨ તો-તું. છિન છિન-ક્ષણ ક્ષણ. હેરત હેરો-હેરણું હેરે છે-તારી
ચેષ્ટાઓનું છે. રસના-જીભ.

૩ અંધેરો-અંધ (હમણા). દિનમનિ-દિનમણિ-સૂર્ય. અંધેરો-
અંધારું.

ગિરિધર પ્રભુશુ હિલમીલ ચાલી, બઢો હી જતં સુખસિંધુ નેરો. „ ૪

રાગ સારંગ.

ક્યું તેરો દધિસુત સકુચ ભયોરી, સારંગપતિ પિતુવાહન ગવની;

ચિત તેરો કાંહાં જી ડૌયોરી.

ક્યું ૦ ૧

બનરિપુ સુત બંધવ વાહન રિપુ, તા કુલ દહન કિચો;

તાકે પિતામહજનકા મિત્ર બિન, છીનુ નહિ જાત રહ્યો. ક્યું ૦ ૨

ખટપદ પ્રિય સ્નેહી તનયા તટ, મોકું બચ્ચન દિચો;

વીત અવધ મેં ફરં વાહોરી, નેહ ન જાત વહ્યો.

ક્યું ૦ ૩

ખટ ઋતુપતિ અધિપતિ અતિ પ્રગટ્યો, તાપ ન જાત સહ્યો;

સારંગધર સારંગ તનયાપતિ, ચિત્ત પિત્ત હરત ગયો.

ક્યું ૦ ૪

૪ મેરો ફેરો-હૂતી કહે છે કે હમણા તો મારો ફેરો સફળ કર-વું આવ. બઢ્યો-વધ્યો. નેરો-પાસે.

૧ દધિસુત ઇ-દધિ (સમુદ્ર)નો સુત-ચંદ્ર. તારો ચંદ્રક (ચાં-લ્હો) કેમ સંક્રાચાયો છે ? સારંગપતિ ઇ-સારંગ (હરણ)નો પતિ (ધણી)-ચંદ્ર, તેનો પિતુ (પિતા)-બ્રહ્મા, તેનું વાહન-હંસના જેવું જેવું ગમન (ચાલ) છે એવી હે રાધા ! તારું ચિત્ત ક્યાં હતું છે ?

૨ બનરિપુ ઇ-વનનો રિપુ-અગ્નિ, તેનો સુત-કાર્તિકેય, તેનો બાંધવ-ગણપતિ, તેનું વાહન-ઊંદર, તેનો રિપુ-સર્પ, તેના કુળને જોણે દહન કર્યું છે (સર્પયજ્ઞ કરીને) તે-જનમેય. તેનો પિતામહજન-અર્જુન, તેના મિત્ર-કૃષ્ણ વિના છિનુ (ક્ષણ) પણ રહેવાતું નથી.

૩ ખટપદ ઇ-ખટપદ-ભમરો, તેનું પ્રિય-કમળ, તેનો સ્નેહી-સૂર્ય, તેની તનયા (પુત્રી)-યમુના, તેના તટ ઉપર મને વચન આપ્યું છે, તેની અવધ વીત (વીતી) તેથી મેં (હું) વાહોરી (બાહાવરી) ફરં છું, પણ તેનો દોહ વહી જતો નથી.

૪ ખૂટ ઇ-ખટ (છ) ઋતુઓના પતિ-વસંત, તેનો અધિપતિ-કામદેવ અતિ પ્રગટ્યો છે, તેનો તાપ સહેવાતો નથી; કેમકે સારંગધર (શાક્ત

સુન સખી જ કહિયે ખગપતિકું, અખ તોયે પ્રાન દયો;
ગિરિધર ગિરિવરે ધરન ચરન બિન, મિથ્યા જનમ ભયો રી. ક્યુંં ૫

રાગ સારંગ.

આજ સખી દેખ્યો કુંવરે કનહાઇ;
વૃંદાવન બિહરત ગ્વાલન સંગ, નવપલ્લવ છખી છાંઇ. આજ ૧
ગૌવાં ચરાવત બેનું બળવત, કૂદત મૃગ કપિકી નાઇ;
કબહુક લરકન સંઘ મીલી ખેલત, કબહુક ચલત રીસાંઇ. „ ૨
મકુલિલત વદન લસિત હે અલકલટ, કંચનકો શિર મુગટ સોહાઇ;
શ્યામ ઘટા ઘન બાદર ઉપર, જ્યું રવિદેખત દેખાઇ. „ ૩
મુક્તામાલ અતિ ઉજવળ શોભિત, ગંગાનસે ભાગીરથી સરીખાઇ;
કટિ મૃગરાજ પીત વસન વિરાજત, જ્યું દામની ઘન માંહી. „ ૪
મદુલ હાસ રાગિવલોચન છબ, મનમથ કોટિ લજ્જઇ;

નામે ધનુષ્યને ધરનાર) અને સારંગ (સૂર્ય ?)ની તનયા (પુત્રી)—
યમુનાનો પતિ (કૃષ્ણ) મારું ચિત્ત અને વિત્ત હરી ગયો છે.

૫ ખગપતિ—ગરુડગામી—વિષ્ણુ—કૃષ્ણ. તોયે—તને.

૧ બિહરત—વિહાર કરે છે. ગ્વાલન—ગોવાલણીઓ. નવપલ્લવ—નવાં
પાંદડાં. છખી—ક્રાન્તિ. છાંઇ—છવાઈ રહી છે.

૨ ગૌવાં—ગાયો. બેનું—વાંસળી. મૃગ—હરિણી. નાઈ—પેઠે. લરકન—
છોકરાં. ૩ લસિત—શોભાયમાન. અલકલટ—માથાના કેશની લટ. શ્યામ
ઈ—મૈંદની કાળી ઘટાવાળા બાદર (વાદળા) ઉપર જેમ રવિને દેખતાં
જેવો દેખાવ માલમ પડે તેવા મુગટવાળા કૃષ્ણ શોભે છે.

૪ મુક્તામાલ ઇ—કૃષ્ણના કંઠમાં મુક્તા (મોતી)ની અતિ ઉજવળ
માળાઓ શોભે છે; જાણે કે આકાશમાંથી ભાગીરથી (ગંગા) વહી
આવી નું હોય ! કાળા આકાશમાં ઘોળી ગંગા (આકાશગંગા)ની કાળા
કૃષ્ણ પેહેરેલા મોતીના હાર સાથે સરખાવો કર્યો છે તે સુધટિત છે. મૃગરા-
જ—સિંહ. વસન—વસ્ત્ર. દામની—વીંજળી.

ગિરિધર મન માનસ મરાલ પ્રભુ, વિહરો સદા શ્રૃંગરાઈ. ,, ૫

રાગ સારંગ.

આજ બન બિહરત શ્રીશ્રંગરાઈ;

શ્રીબૃંદાબન પ્રકુલિત દ્રુમ વેલી, કુસુમલતા કૃક જઈ. આજ ૧

આછો ડોર રચ્યો ચંદનકો, અદ્ભુત સાજ બનાઈ;

તાપર જૂલત હે પ્રિયા ખ્યારી, દંપતિ સખ સુખદાઈ. આજ ૨

ત્રિવિધિ સમીર સુગંધ ઝકોરત, બોલત હંસકોકિલ સખ રહાઈ;

અરસપરસ મન મોદ બઢાવત, રતિસુખ કોટિ લજઈ. આજ ૩

શ્યામ સુભગ તન ચિત્ર ચંદનકો, કછુ મૃગમદ બેહુકો સોહાઈ;

જ્યો રવિસુતા તરંગ નિશા છળી, ચંદ્ર કિરન ઝલકાઈ. આજ ૪

* * * * વામ ભાગ છળી છાંઈ

શ્યામ તમાલ વિટપ તન માનું કનકવેલ ઉરઝાઈ. આજ ૫

અધરમ્બુધારસ પાય પીવાવત, ઉપમા દેત મન ધી સકુચાઈ;

૫ મૃદુલ-ક્રોમળ. રાગિવ-ક્રમળ. છળ-છળી. મનમથ (મન્મથ)-કામદેવ. મન છં-ગિરિધર કવિના મનરૂપી માનસસરોવરમાં મરાળ (હંસ) રૂપ પ્રભુ વિહરો.

૧ કુસુમલતા-ફલવેલી. કૃકજઈ-નમી જાય છે. ૨ આછો-સારો. ડોર-દોલ હિંદોળો. ૩ ત્રિવિધિ સમીર-શીતળ, મંદ, સુગંધી વાયુ. બઢાવત-વધારે છે.

૪ સુભગ-સુંદર. તન-શરીર. જ્યો છં-જેમ રવિસુતા (યમુનાના કાળા તરંગની રાતની છળી ઉપર (અર્થાત્ અધિક શ્યામ વર્ણ ઉપર) ચંદ્ર કિરણ ઝળકતા હોય તેમ કૃષ્ણના સુંદર શ્યામશરીર ઉપર કાંઈક મૃગમદ (કસ્તૂરી) શોભે છે અને તે ઉપર ચંદનનું શ્વેત ચિત્ર શોભે છે. (યમુનાના તરંગની ઉપમા શ્યામના શરીરને, રાતની ઉપમા કસ્તૂરીને અને ચંદ્ર કિરણની ઉપમા ચંદનને આપી છે).

૫ રાધાથી યુક્ત કૃષ્ણને ઉત્પ્રેક્ષે છે: શ્યામ છં-શ્યામનું તન એ જાણે તમાલ વિટપ (વૃક્ષ) છે અને (રાધા એ જાણે) તેને કનકની વેલ ઉરઝાઈ (ગૂંચાઈ રહી) છે, એમ હું માનું છું.

ગિરિધર જુગલ ચરંન મકરંદમે, મન મધુકર રહ્યો હે લોભાઈ.,, ૬

હોળી.

હોળી ખેલું હરિની સાથે રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂંદડી; ૧

મળી આવો સકળ વ્રજનારે રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂંદડી.

લાવો કુંકુમ કેસર ધોળિયે, ચુવા ચંદન અત્તર ગુલાબ રે. મારી ૨

લોની અખીલ ગુલાલ ખોળા ભરી, જઈને ઘેરો શ્રીગોકુળનાથ રે;

મારો રંગ ભરી પીચકારિયો, ભીડો ભૂધરજીથુ બાથ રે. મારી ૩

મુખ માંજીને આંજી આંખડી, બળવંતાના બાંધ્યા ના હાથ રે;

ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંતને, રાખો યોગમાં આજની રાત રે. મારી ૪

હોળીની ધુમારઝાફીની.

યા ગોકુળ વ્રજની ગલી, મદમાતી ગ્વાલ;

ખેલત નવલકિશોર, ફાગ સોહાવનો. ટક. ૧

ગ્વાલ ગોવિંદ કે સંગ મીલી, મદમાતી ૦

સખ નીકસ ખડી નંદદાર, ફાગ સોહાવનો. ૨

હરિ હજધર સખકે બીચમે, મદમાતી ૦

જેસે તારાગનમે ચંદ્ર, ફાગ સોહાવનો. ૩

આજ આપનો સખ સાજ લિયો, મદમાતી ૦

મૃદંગ ઝાંઝ ડફ તાલ, ફાગ સોહાવનો. ૪

કર કંચન પિચકારિયાં, મદમાતી ૦

૬ ધી-સુદ્ધિ. જુગલ ધન-રાધાકૃષ્ણના બન્નેના ચરણરૂપી કમળના મકરંદમાં મૂરા મનરૂપી મધુકર (ભમરો) લોભાઈ રહ્યો છે.

૪ માંજીને-મોઢે ગુલાલ ચોપડીને.

ઝોરિયન ભરો રે ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૫
ધત લાલનકે ગ્વાલન બને, મદમાતી૦	
ઉત આઘ સુતા બ્રખુભાન, ફાગ સોહાવનો.	૬
બરસાનેકી નાર સમે, મદમાતી૦	
કિયો મત અતિ અદ્ભુત, ફાગ સોહાવનો.	૭
ચંદ્રમૃખી એક બેને કહો, મદમાતી૦	
તુમ સુનો સકલ પ્રિન્નાર, ફાગ સોહાવનો.	૮
લાજ તજ સન્મુખ ચલો, મદમાતી૦	
પકડો હરિ હજધરનીર, ફાગ સોહાવનો.	૯
આચે સખા સખ શ્યાંમકે, મદમાતી૦	
સીખ નિકટ ચલી પ્રિન્નાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૦
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતી૦	
ઉડાવત અબિલ ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૧
મુખસે બોલત હો હો હોરિયાં, મદમાતી૦	
કરે અરસપરસ અતિ બેલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૨
ગાવત ગારી દે તારિયાં, મદમાતી૦	
સોહાગી પરમ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૩
પિચકારી ગ્રહી શાવરે, મદમાતી૦	
છુપકર મારતે દાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૪
લાગી ઊરમે બ્રખુભાનસુતા, મદમાતી૦	
ચમકત ચોહોદશ દેખ, ફાગ સોહાવનો.	૧૫

૪૦ ઝોરિયન—ઝોળિયો. ૫ ઈત—અહીં. લાલન—કૃષ્ણ બળદેવ. ગ્વાલન—ગેવાળિયા. ઉત—ત્યાં—મણે. ૬ બરસાનેકી—બરસાના ગામની. ૧૨ ગારી—ગાળ. તારિયાં—તાળિયો. ૧૩ શાવરે—શામળે દાર-દારા ? સ્ત્રીઓને

દારી સર્પે ધનનાયકા, મદમાતીં	
પકરે હરિ હજધર સંગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૬
આંધી ઉડાઈ ગુલાલકી, મદમાતીં	
સળ નેન મુદ ફર પેત, ફાગ સોહાવનો.	૭૧
ભયે ગ્વાલ સળ બાહાવરે, મદમાતીં	
ઉન્મત્ત મદન તન નાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૮
બેગી ચલી ગ્રહી શ્યામકુ, મદમાતીં	
જ્યાંહાં સકલ ત્રિયાકો વૃંદ, ફાગ સોહાવનો.	૧૯
કામની કંચન બેલ જસી, મદમાતીં	
માનું લપટી શ્યામ તમાલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૦
વિદ્યુત શ્યામ ઘટા ચમકે, મદમાતીં	
જેસે ગજ જૂથન માંડુ સિંધ, ફાગ સોહાવનો.	૨૧
કાજર આંજન નેન દિયો, મદમાતીં	
કિચો લેપન આંગ અબીર, ફાગ સોહાવનો.	૨૨
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતીં	
માનું છીરકત ફસર રંગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૩
પીતામ્બર પટ ભીજ ગયો, મદમાતીં	
પિયા પ્યારી અતિ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૪
રાધા માધવ રંગ ભરે, મદમાતીં	
ઋતુદાવ બઢાવત બેલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૫
દેવ સળ નભ ઝુમ રહે, મદમાતીં	
સુરજીવતી કરત મનુહાર, ફાગ સોહાવનો.	૨૬

૧૭ સળ ઈં-?

૧૮ મદન-કામ. ૧૯ બેગી—વેગથી. ૨૧ જૂથન-ટોળુ. માંડુ-માંડે.
૨૬ ઝુમ રહે—ઝૂમી રહ્યા છે.

હુંદુભિ નાદ બળવહી, મદમાતી૦	
બરખાવત કુસુમ સમૂહ, ફાગ સોહાવનો.	૨૭
ફગુવા માગત લાલસુ, મદમાતી૦	
સખ ઘેરી રહી ગ્રહી બાંહ, ફાગ સોહાવનો.	૨૮
દીનો મનવાંછિત સખકુ, મદમાતી૦	
બૂઝાઈ મદન તન પીર, ફાગ સોહાવનો.	૨૯
ચહુ સુખ કહેત ન આવહી, મદમાતી૦	
શ્રુતિ શારદ શેષ મહેશ, ફાગ સોહાવનો.	૩૦
નિત્ય નિત્ય લીલા ગોપાળકી, મદમાતી૦	
રતિ ફાગન સદા સોહાગ, ફાગ સોહાવનો.	૩૧
બુગલ ચરન મકરંદ હી, મદમાતી૦	
ગિરિધર મન મધુકર રૂપ, ફાગ સોહાવનો.	૩૨

રાગ કાફી.

હોરી.

હોરી કે ખેલધયા તુમ મેરી ગલી આવ રી;
 સંગ સખ સખ છોટે છોટે, આંઝ મૃદંગ ડફતાલ બળવ રી. હોરી૦ ૧
 પાવત દરશ નેન ભયે શીતળ મૃદુલ હાસ રસસે ન રીઝાવ રી;
 મદન સદન મન વ્યાકુળ વિરહે, ઉર લપટી તન તપત બૂઝાવ રી. „ ૨
 ભીજ ભરી ભેટ મેટ સખ હી દુઃખ, પુરન પ્રીતકી રીત દેખાવ રી;
 ગિરિધર અધરસુધારસ અમૃત, રતિરન જીત પરચો અબ દાવ રી. „ ૩

હોરી.

નંદકો દુઝારો પ્યારો ખેલે રસ હોરિયાં;

૧ ખેલધયા—ખેલનારા. ૨ સદન—ધર. ૩ રતિ ધ૦—અખ (હમ-
 ભા) દાવ પરચો છે માટે રતિરન (રતિસંગ્રામ) જીત-જીતો.

ગ્વાલકે સંગ ગોપ યિશાજીત, અભીર ગુલાલન કી ભર ઝોરિયાં. નંદ૦ ૧
 સકળ નાયકા મધ્ય વ્રજનાયક, તામે અધિક બ્રહ્માન કિશોરિયાં;
 શ્યામ તમાલ લાલ મરકત છબ, માનુ લપટી પિયા ઉર કંચન ઝોરિયાં., ૨
 અધર સુધારસ પાય પીળવત, નચવત અંગઅનંગ ડગોરિયાં;
 ગિરિધર લાજ તજ દ્વાગુનમે, ભઈ ઉન્મત પિયા ચિત ચેરિયાં. „ ૩
 હોરી.

પિયા સંગ ખેલું હોરી રે, આછો દ્વાગુન આચો;
 શ્રીગોકુળ ગામ સોહાવના રે, મતઆરી શ્રીરાધા ગોરી. આછો ૧
 કુલમર્યાદ લાજ તન છાંરી, ભઈ સખે એક હી ડોરી;
 કિયો મતો એક મનકો ભયો, જકરે હુષિ હુલધર જોરી. આછો ૨
 નેનન સેન કરી મુખ ચંદ્રેન, સુકાજર રેખ સમારી;
 બિખરા અલક સમારહી રે, મન ભાવત ગાવત ગારી. આછો ૩
 છીરકત રંગ અનંગ બડો અનુરાગી, સોહાગી કિશોરી;
 ભારત ભર પિચકારિયાં રે, મુખ ખોલત હો હો હોરી. આછો ૪
 સુરજીવતી સખ દેખત ખેલ, ભઈ મન વ્યાકુળ ભોરી;
 ગિરિધર ધન્ય વ્રજ નારિયાં, માનુ લપટી કંચન ઝોરી. આછો ૫
 હોરી.

બરસાને આજ ખેલત હોરી;
 અભીર ગુલાલ ઉડાવત ગાવત, કેસર રંગ સુરંગ ઝકોરી. બરસાને ૧
 બાજત તાલ મૃદંગ ઝાંઝરી, ગ્વાલની ગ્વાલ મીલી સખ ડોરી. બરસાને ૨
 ગાવત ગારી દેત કર તારી, નંદલાલા બ્રહ્માન કિશોરી. બરસાને ૩
 ગિરિધર જુગલ ચરન પર, વારી વારી ડારત તન તોરી. બરસાને ૪

૨ ગરકત—રાતો મણિ.

૧ આછો—સારો. ૨ ડોરી—ડોકાણે. જોરી—જોડી. ૩ અલક—ચોટલો.

૨ ડોરી—ટોળી.

વસંત.

ચલો બસંત બધાવા સખ વ્રજકી નાર;

સજી નૌતમ પટન વસંત શૃંગાર.

૬૬.

લીએ નવપલ્લવ ઉપહાર ચાર, સજે કનકકળશીં પરિપૂર્ણ વાર;

તામે શ્રીફળ શીફળ દળ અપાર, આંખામોર આદ બિબિધ પ્રકાર. „ ૧

લિયો માનુની મંગળ કનકથાલ, તામે કુંકુમ કેસર કુસુમભાલ;

ચુવા ચંદન અત્તર અખીર ગુલાલ, ગાવે મંગળગીત ત્રિયા રસાલ. „ ૨

ગજગામતી દામતી ચપલ મીન, શોભે સકલ કલા રસ પ્રભીન;

મુઘ્યા મધ્યા પ્રૌઢા રતિરૂપ ગીબ, સખ અંગન ચિત્ર બિચિત્ર કીન. „ ૩

મૃગનેત્રી કોકિલસ્વર સુદેશ, મુખં ચારૂ લલ્લવત તરૂન વેશ;

ભૃકટી કોદંડ શિર લંબ કેશ, બન્યો રૂપ અનુપ અધિક ભેષ. „ ૪

ઉર પદક હાર શિર કનકમોર, જરીકંચુકી કસમલ ગુલિક દોર;

પેહેરી નવરંગ ચુંદરી ચિત્ત ચકોર, સખે બની ડની આઈ નિંદ પોર. „ ૫

બાજે તાલ મૃદંગ રવાય બેન, ડફ ઝાંઝ શરણાઈ ગોમુખ ચેન;

આઈ નિકટ કરી વ્રજરાજ સેન, સખ નવલ નાગરી નચાવે નેન. „ ૬

ત્યાંહાં બિધિવત કીન પૂજા પ્રકાર, હરિ કંઠ આરોપે પુષ્પહાર;

તજી લાજ સકલ ઉન્મત નાર, ખેલે ક્રતુ બસંત રાધા મૌરાર. „ ૭

ઉડે અખીર ગુલાલ ચુવા ફૂલેલ, પિચકારી શું કેસર રંગરેલ;

ખ્યારી શ્યામ તમાલશુ કરત કેલ, માનુ તા પર ઉરઝી કનકવેલ. „ ૮

૧ બધાવા-વધાવવા. પટન-વસ્ત્રો. ચાર-સેવકો. વાર-પાણી.

દળ-પાન. (નાગરવેલનાં). ૪ કોદંડ-ધનુષ્ય. સુપેશ-સારો મધુર. ભેષ-ભેખ-વેશ.

૫ કસમલ-કુસુમલ. ગુલિક-ગળીના રંગનો (?). પોર-પોણા.

૬ રવાય-રવાય. (એ નીમનું વાળુ). ૮ કેલ-કેલિ (કીડા).

તા પર-શ્યામ તમાલ (કૃષ્ણ). ઉરઝી-વીંટાઈ.

સુરજીવતી સહિત દેખેલ અકાશ, ઋતુરાય બઢાવત મદન પાસ,
સખ ભાગ્ય સરાહત પ્રજનિવાસ, જશોદા દરશ હરિ સુખ બિલાસ. „ ૯
એહ નવલ ખેલ નિત્ય નિત્ય બસંત, લીલા અપાર નિત્ય ગ્રાગુ અનંત;
ગિરિધર મન માનસ પુનિતબસં, તામે બિહરો સદા પ્રજરાજ કુંસ., ૧૦
વસંત.

ખેલત બસંત પ્રજરાજ સંગ;
બને ગ્વાલબાલ તન અધિક રંગ. ટેક.
સખ તરૂન કિશોર કુમાર સંગ,
લીઓ સકલ સાજ મન ભયો ઉતંગ;
બાજે તાલ મૃદંગ ઊપંગે ચંગ,
ગાવે અમિત ગીત ઊઠે સ્વતો રંગ. ખેલ૦ ૧
બને હરિ હજીર આનંદધામ,
શોભે ગૌર શ્યામ તન કોટિ કામ;
વિનય કશી છબી તમાલ શ્યામ,
કટિ કાછ કછે પટ પીત દામ. ખેલ૦ ૨
શિર કંચન મુગટ બન્યો ઉઘોત,
રાજે કુંડલ દિનકર જુગલ જોત;
ઉર મુક્તામાલ ઉજવળ ઉતંગ,
માનુ નીલ ગિરિથે આઈ ગંગ. ખેલ૦ ૩

૯ અકાશ—આકાશમાં. ઋતુરાય—વસંત. મદન—કામ. સરાહત—વખા-
ણે છે. ૧૦ પુનિત—પવિત્ર.

૧ અમિત—અપાર. સ્વતો (સ્વતઃ)—પોતાની મેળે. ૨ દામ—
દોરી—કુંદોરો. ૩ ઉઘોત—પ્રકાશ. ઉતંગ—અધિક. માનુ—ઈન્—
નીલગિરિ—કાળી પર્વત. બજો કાળા પર્વતથી ગંગા આવી હોય તેવો શ્યામ
શરીર પર મોતીનો ઉજળો હાર શોભે છે.

પિચકારી ગ્રહી નિજ હાથ સ્થાપ્ત,
કર અખીર ગુલાલ જીં લીનો રામ;

ભરે કેસર રંગસુ કનક માટ,

સખ સખા પરસ્પર દેત છાંટ. ખેલ૦ ૪

કર તારી બળવત ગારી દેત,

કરે બાલ કેલ રસ સગુન હેત;

એસે હરિપદ કોમલ કમલ દાય,

તામે ગિરિધર મન મધુપ લપટ હોય. ખેલ૦ ૫

રૂગ વસંત.

શ્રીવલ્લભકુલ પરિવાર, આજ વૃજ ઋતુ વસંત રસ ખેલે જ્યું;

શ્રીવિઠલનાથ સિંઘાસન ખેઠે, નિકટ કુંવર રંગ રેસે જ્યું. શ્રીવલ્લભ૦ ૧

શ્રીગિરિવરધર નવ કેસર કર છીરકત, મૃગમદ લે લે જ્યું;

શ્રીગોવિંદરાય ગુલાલ ઉડાવત, સંગ સખા હે નવેલે જ્યું. „ ૨

શ્રીબાલકૃષ્ણ ગોકુળપતિ રઘુપતિ, જદુપતિ રસનિધિ બીલે જ્યું;

શ્રીદીનશ્યામલિયે કર કંચન-પિચકારી ભરભર મેલે જ્યું. „ ૩

યહ અવતાર ભકત હિત કારન, જગતારન ભુવ ડોલે જ્યું;

ગિરિધરદાસ આસ મન કમવચ, શ્રીવલ્લભ કુલે જશ ખેલે જ્યું. „ ૪

રાગ સેરવી.

બદનકી શોભા મોહન બદનકી શોભા;

જન્ય હિસત મેં નિરખત મન આનંદકી ગોભા. મોહન૦ ૧

બ્રાંવ સોહન કાહા કહુ છબી ભાલ કુંકમ બિંદુ;

૫ મધુપ—ભમરો.

૨ નવેલે—નવા. ૪ ભુવ—ભૂમિમાં.—કમ-કર્મ.

- શ્યામ બાદરૂંરેખા માનું અબહી ઉઘો ઇંદુ. મોહન૦ ૨
 નેન દિનં અધર કછું કછું અસિત સિત રાતે;
 પિયા આનન ચંદ્રકા, મધુપાન રસ માતે. મોહન૦ ૩
 લલિત લોલ કપોલ કુંડલ, મધુર મકરાકાર;
 જુગલ શશિ દામની માનુ, નાચત નટ સાર. મોહન૦ ૪
 બિમલ સખલ સુહર મુક્તા, નાસિકા દીના;
 ઉચે આસન અસુરગુર, માનું ઉદેશા કીના. મોહન૦ ૫
 બંસિકા કલહંસિકા, મુખકમલ રસ રાચે;
 પવન પરસ અલક અલિકુલ, કલહંસી નાચે. મોહન૦ ૬

૨ બ્રાંચ—બુવ-બ્રમર (આંખની) : કપાળની નીચે બે બ્રમરની વચ્ચે કંકનો બિંદુ જોઈ કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે જાણે આકાશમાં કાશ : વાદળની રેખાઓની વચ્ચે હમણાજ ચંદ્ર ઉગ્યો છે (હમણા કહેવાની મતલબ એ કે તે લાલ હોય છે).

૩ નેન ઇ૦—નેન (નેત્ર) દિન (દાંત) અને અધર (નીચલો ઓઠ) એ અનુક્રમે કાળાં, ઘોળાં અને રાતાં છે. પીયા ઇ૦—પીયા (સ્વામી-કૃષ્ણ) ના મુખચંદ્રના મધુપાન (અમૃતપાન) ના રસથી માતે (પુષ્ટ) થયેલાં છે (નેત્રાદિ).

૪ લલિત-સુંદર. લોલ-લાલતાં. કપોલ-ગાલ. ગાલ ઉપર હાલતાં કુંડળ-ને ઉત્પ્રેક્ષે છે. જુગલ ઇ૦—એ ચંદ્ર ઉપર બે વીજળીરૂપી નટ નાચે છે એમ હું માનું છું. ગણિતે ચંદ્ર અને કુંડળને વીજળીની ઉપમા આપી હોય એમ જણાય છે.

૫ બિમલ-નિર્મળ. સખળ-પાણીવાળાં. સુહર-ઢળકતાં. મુગતા-મો તી ઉત્પ્રેક્ષે છે: બીચે ઇ૦—જાણે કે બીચા આસન ઉપર અસુરગુર-શુક (તારા) નો ઉદેશો (ઉદય) થયો હોય નહિ !

૬ બંસિકા ઇ૦—બંસિકા વાંસળીરૂપી. કલહંસિકા-હંસલી મુખરૂપી કમળના રસથી રાચે છે. પવન ઇ૦—પવનનો સ્પર્શ થતાં અલક (ંકેશ) રૂપી અલિકુળ (બમરાનો સમુદાય) કલહ કરતો હોય તેમ દેખાય છે.

રૂંદ્યા મન લલચાય યાતે ઠરત નહિ ઠાર્યો;
અમી અદ્ભુત માધુરી પર ગિરિધર વાર્યો.

મોહન૦ ૭

૫૬.

લલિત બદન, ગલિત કુમુભ, વલિત કેશ;
સુદશ નેત્ર, નલિન રંગ મગસે, શશિ શરદ શર્વરી. લલિત૦ ૧
અરણ્ય એાર, માલ શીથલ, કયૌ કયૌ ચંદનકી રેખ;
રીસભરે લપટાત ગાત, મધુપ અરવરી. લલિત૦ ૨
શોભિત ઉર ઉરજ લબખીમ, પરસત નહિ પરત પછીમ;
નખ છત્રી પરવાર ડાર, ચંદખૂરવરી. લલિત૦ ૩
વાસુદેવ લાલ કલ્યાન, ગિરિધરકો સુન્દર ગાત;
શ્રીવિઠલ શ્રીપદરજપ્રતાપ ગર્વરી. લલિત૦ ૪

રાગ કાશી.

વ્રંદાવન વાંસળી વાગી રે, મા મુને કાંઈકાંઈ થાય છે;
વાંસળી સુણીને મારી પાંસળી ધુમાય છે,
ચિત્તડામાં ચટપટી લાગી રે. મા મુને૦ ૧
હું સ્તી'તી ભર નિદ્રામાં, તે આચિંતી ઝબકીને જાગી;
મન મારું ગયું મોહન પાસે, દહતણી ગતિ ભાગી રે. ૨
કામ કાજ મુને કાંઈ નવ સૂઝે, શુદ્ધ પ્રેમ મતિ પાગી;
જગત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ થઈ, આનંદરસ અનુરાગી રે. ૩
નાદતણી ધુની શ્રવણે સુણતાં, વિશ્વની વાસના ત્યાગી;
ગિરિધરપ્રભુ ઉત્કંઠા પ્રગટી, મળવાને શ્યામ સોહાગી રે. ૪

૩ પાગી—ભાંગપડી કે આશ્રય મળ્યો. જગત ઈ૦—મારી જાગૃત
આદિ ત્રણે અવસ્થાઓ આનંદરસની અનુરાગી થઈ છે. ધુની—ધ્વનિ—અવાજ.

રાગ કાફી.

મત હોવે બૈરાગી રે, બૈરાગ કડન હે;
 ભેખ લિયે કછુ અરથ ન સરે, બિન હરિપદ અનુરાગી રે. બૈરાગ ૧
 સંગ્રહ કરત અશાશ્વત સુખકો, મુખસે કહત હમ ત્યાગી;
 જ્ઞાન પ્રબોધ કરત ઓરનકું, અંતર વિષે ધુની લાગી. બૈરાગ ૨
 કાછ કછો નહિ નાચ નચ્યા તથ, કેસે હોવે હર રાજી;
 જ્ઞાન પૈરાગ વિવેક ભક્તિ બિનુ, જેસી નટકી બાજી રે. બૈરાગ ૩
 કરત દીનતા ભોગ લિયે જડ, નહિ શુદ્ધ પ્રેમ મતિ પાગી;
 ગિરિધર સો શીતળ કેસે હોવે, ચિત્ત લગી આહન આગી રે. બૈરાગ ૪

કુંડળિયો.

સત સંગત સખસે યડી, પાવન પતિત હી જનન;
 સાધન સખ ફીકો લગે, ઉન આગે તપ દાન;
 ઉન આગે તપદાન, તેજ કષિરાજ કહાયો;
 સહસ્રાનન સખન ગયે, ભેદ સખહી ઉન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભઈ સખ તુરકો ભંગત;
 પાવન પતિત હી જનન, યડી સખતે સતસંગત. ૧
 એસી સંગત છાંડકે, મત કર જનન અજનન;
 ખલ સો સાધુ હોયગો, મૂરખ ભયો શિયાન;
 મૂરખ ભયો શિયાન, રાજકો બ્રમ કહાયો;
 જનને જનન સુજનન, ભેદ ઉનકો જન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભવાબ્ધિ નૌકા જેસી;
 મત કર જનન અજનન, છાંડ દે સંગત એસી. ૨

૨ અશાશ્વત-અનિત્ય-નાશવંત. ધુની-લેહે. ૩ બિનુ-વિન.

૧ પતિત-બ્રહ્મ. ૨ શિયાન-શાણે. •ભવાબ્ધિ નૌકા-સંસાર સાગર

તરવાની હોડી.

મતબારો મદમે ફીરે, ડરે નહિ દિલ મોંહિ;
કામ ક્રોધકે બસ લયો, સો કરત અશુભ શુભ નાહિ;
સો કરત અશુભ શુભ નાહિ, અધમ નર પરત્રિય ગામી;
પરમારથકી બાત, કરત નહિ દામ બહરામી;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, દેહ વંશકો જરો;
ડરે નહિ મનમેય, ફીરે મદમે મતબારો.

૩

બૂલ્યા બૂલ્યા ક્યું ફીરે, ચેત ચેત મન માંહિ;
ફીરે ચક્ર શિર કાલકા, કેસો ઉગરવેકો તાંહિ;
કેસો ઉગરવેકો તાંહિ, અધમ નર નહિ બિચારે;
ભજ ભજ ભજ ભગવત, હરિ બિન કોન ઉગારે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, હાપાણુ સખ તેરા હૂલ્યા;
ચેત ચેત મન માંય, ક્યું ફીરે બૂલ્યા બૂલ્યા.

૪

ચતુરાઈ ચિત્તમે બડી, રૂપ રંગ ગુન જનન;
સકલ શિરોમણ સુખનિધિ, બોલત બચન પ્રમાન;
બોલત બચન પ્રમાન, નહિ ભગવત પર પ્રીતિ;
ધિક હાપાણુ ધિક રૂપ, જરો સખ ઉતકી રીતિ;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, ભજન બિન ફીકો ભાઈ;
રૂપ રંગ ગુન જનન, બડી ચિત્તમે ચતુરાઈ.

૫

ચટકાવે ક્યોં મોજડી, મટકાવે ક્યોં અંગ;
દા દિનમે ઉડ જાય ગો, જોસો રંગ પતંગ;
જોસો રંગ પતંગ, દેહકો ગરવ ન કીજે;
અંતે હોવે ખાખ, દખ ક્યોં મૂરખ રીજે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, રતન શીલા પટકાવે;
અંધા દખ બિચાર, મોજડી ક્યોં ચટકાવે.
સજ્જન એસા કીજીએ, દખતહી દુઃખ જાય;

મન કૂલે ઘેનાં હસે, હિરદ રહે સમાય;
હિરદ રહે સમાય, છયાકુ મોદ બઢાવે;
જને તનકી પીર, શિખર સુખ શીખ ચઢાવે
કહે ગિરિધર ગુણવંત, મીન જલ બિન જ્યાં પ્યાસા;
જેસે ચંદ્ર ચકોર, કીજીએ સજ્જન એસા.

૭

એસા સજ્જન જગતમે, બોલત મીઠે બેન;
હદ કપટ નેનાં હસે, લંપટ મનકે ચેન;
લંપટ મનકે ચેન, જનાવે મીત પ્રબોધી;
બુખસે મિસરી પાય, હલાહલ સ્વારથ લોભી;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, ધ્યાન બગ સાધુ જેસા;
અંતે નિજ અભ્યાસ, જગતમે સજ્જન એસા.

૮

રીતિ સજ્જનકી સહી, કબુ ન હોત બીછોહ;
ધશક બિના બૂઝે નહિ, દખત પાવે મોહ;
દખત પાવે મોહ, નેહ ઘન ચાતક જેસા;
સ્વાતિ બુંદક છીપ, ચોર અસવત નહિ એસા;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, કાઠ હરિયલકી પ્રીતિ;
જીવ એક તન ચોર, સહી સજ્જનકી રીતિ.

૯

સાધુ સો કહિયે ખરા, ભગવત ભજન પ્રબીન;
સમદૃષ્ટિ સખ બિસ્વમે, સેવે બ્રહ્મ નહિ ભિન્ન;
સેવે બ્રહ્મ નહિ ભિન્ન, માનપ્રદ આપ અમાની;
સુખ દુઃખ લાભ અલાભ, કરે સરભર મન જાની;

છયાકુ-જીવને. બઢાવે-વધારે. શિખર પર ૪૦—જેની શીખામણ
સુખના શિખર પર ચઢાવે. ૮ મિસરી-ખાંડ. ૯ અસવત-એના જેવો.
કાઠ-લાકડી.

કહે ગિરિધર ગુણવંત, છોડ સખ એહી અરાધું;
ભગવત ભજન પ્રબીન, ખરા સો કહિયે સાધું. ૧૦

શૂર સો કહિયે ખરા, ધરે ય્યાન હથિયાર;
કામ મેધ મદ લોભકુ, દે સખકે શિર માર;
દે સખકે શિર માર, હરિચરણે ચિત્ત લાવે;
એકાદશ બસ કરે, ડરે નહિ આપ ડરાવે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સોહી સંગ્રામી પૂરા;
ધરે ય્યાન હથિયાર, ખરા સો કહીએ શૂરા. ૧૧

પાંડિત સો કહિએ ખરા, જાને તત્ત્વવિચાર;
બેદ શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતમે, ગ્રહે સરવકા સાર;
ગ્રહે સરવકા સાર, કહે હરિકથા નિરંતર;
કહે જથારથ રૂપ, જીવ પ્રભ ૩ ધર્મર;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સદા રહે ય્યાન અખંડિત;
જાને તત્ત્વ વિચાર, ખરા સો કહિયે પાંડિત. ૧૨

જળચર જી જલ ભીરમે, પરસત નહિ તન પીર;
બિહુરી પરે જળ તીરમે, (તખ) જાને સાચો નીર;
(તખ) જાને સાચો નીર, બિજોગે જ રહે ન જીવે;
બિન બિહુરે રૂચિ નાહિ, પ્રીતકો પોત ન આવે;
કહે ગિરિધર યહ સદા, સંગ નહિ સજ્જન ફૂલ કર;
પરસત નહિ તન પીર, ભીરમે જેસે જલચર. ૧૩
સંસારીકો સુખ જરો, ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ;

૧૦ માનપ્રદ—ખીજાને માન આપનાર. ૧૧ એકાદશ—દશ ઇંદ્રિયો અને અગિયારમું મન.

૧૩ જલ ભીરમે—જળની ભીડમાં. બિહુરી—છૂટ પડીને. જી-જીવ. ફૂલ—ફળદાતા.

જ્યું લુહારૂં સાનસી, છિન પાની છિન આગ;
 છિન પાની છિન આગ, અભાગી નહિ સુખ પાવે;
 બોહોત મનોરથ કરે, અંત સખ નિબદ્ધ જાવે;
 કહે ગિરિધર દુઃખરૂપ, ગુલામ ભયો નારીકે;
 ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ, જરો સુખ સંસારીકો. ૧૪
 ચિંતા ચિત્ત હરી લેત હે, કરિયે કાહા ઉપાય;
 બુદ્ધિકો નિશ્ચે જો, મન ચંચલ વહે જાય;
 મન ચંચલ વહે જાય, જ્યાં ન સ્મૃતિ જ્યું બલે;
 અનુભવ ગત વિજ્ઞાન, ધ્યાન વિલેપ હી દલે;
 કહે ગિરિધર કો બચે જોગી પંડિત બુધવંતા;
 કરિયે કાહા ઉપાય, ચિત્ત હરી લેત હે ચંતા. ૧૫
 ચંતા અગ્નિ ચમકતી, જા દિલ ભીતર માંહિ;
 સુખી કહે વા છવક, સો હી વિવેકી નાહિ;
 સો હી વિવેકી નાહિ, કહો સુખ કેસે હી પાવે;
 કાષ્ટ મનોરથ જરે, નિરંતર નહિ બુઝાવે;
 કહે ગિરિધર વા ઠોર, બસે નહિ સો ગુણ મીંતા;
 જા દિલ ભીતર માંહી, ચમકતી અગ્નિ ચિંતા. ૧૬
 ચિંતા જેસી ચક્રમકી, રૂંધ રહી સકુમાર;
 આસીંધાસ ઝપટ લગે, સો જરી હોત હે છાર;
 સો જરી હોત હે છાર, ચીર મન જાત હી ફટ્ટી;
 મગટ ધુન્ન નહિ દેખ, જરે જ્યોં કાચકી ભટ્ટી;

૧૪ જરો-બજો. ૧૫ વહે જાય-ચંદ્ર જાય. અનુભવ છં-અનુ-
 ભવમાં આવેલું વિજ્ઞાન અને ધ્યાન વિલેપ (અંતરાય) થી કુલે.

• ૧૬ જ્ઞા-તો. કહે છં-ગિરિધર કહે છે કે જો ઠેકાણે (એવા સંસારમાં)
 જે વસે નહિ તે ગુણનો મિત્ર (ગુણવાન) બાણવો.

કહે ગિરિધર હો જાત, ક્ષીણ તન પામર જતા;

રૂંધે રહે સકુમાર, ચક્રમકી જેસા ચિંતા.

૧૭

માયા એસી મોહની, મોહ્યા સખ સંસાર;

ગ્યાની ધ્યાની પચ રહે, તપસી કરે પુકાર;

તપસી કરે પુકાર, જોગિયા દોદશ ધાવે;

સુર કિયે ચકચૂર, દખ જી મદિરા પાવે;

કહે ગિરિધર ગુનવંત, બચે કોઉ રૂનીજયા;

મોહ્યા સખ સંસાર, મોહની એસી માયા.

૧૮

કવિત.

ચેત રે ચેત મન મુઠ મતિ ચેત તું;

વિષય રત હો રહો કામે અંધા;

પુત્ર પરિવાર પૈભોગ ધન ધામસેં,

નાર સંસારકે પાશ અંધા;

ખાવત પીવત જન્મ તેરા ગયા,

અંગ અરચાત સુગંધ ગંધા;

તન તેરા ત્રિય તાપસે જલ રહ્યા,

અગનસેં અગન ક્યું હોત કંડા;

રામકા નામ નહિ લેત બુધ બહાવરા,

રેન નિદ્રા દિન કરત ધંધા;

દાસ ગિરિધર કહે મનુષ્ય દે' નહિ લહે,

રવિ ઉદે ઉલૂક જ્યોં હોત અંધા.

પંચ મહાભૂતકા સકલ પિંજર બના,

જ્ઞાન આર કર્મ દશ ઈંદ્રિ લાગી;

૧૭ ચીર મન-મનરૂપી ચીર. જતા-જવતા.

૧ કવિત-છંદ મૂલજાણી ચાલ. ત્રિય-ત્રણ. રેન-રાત. ઉલૂક-ધૂડ.

૩૫ રૂઝ ગંધ જો પરસ ઐર શબ્દસે,
 પંચ તનમાતરા એહી જાગી;
 મન છુદ્ધ ચિત્ત અહંકાર ઉન્મત્ત અતિ,
 સો હી અંતઃકરાણ ચતુર રાગી;
 એવિસ તત્વમે જીવ પચવીસમે,
 વીસખટમે હરિ વિકાર ત્યાગી;
 સ્થૂલ સૂક્ષ્મ વિષે પિંડ બ્રહ્માંડમે,
 સકલ ભરપૂર તું જો રે જાગી;
 દાસ ગિરિધર કહે રામ સખ ઘટ રહે,
 આણછતો જીવ હું ઇંદ્ર અભાગી.
 રામકા નામ સો પરમપદ પ્રાપ્ત હે,
 સકળ સિદ્ધાંતકો સાર ટીકો;
 નિગમ નેતિ કહે, ઉપમા નહિ લહે,
 મુનિ મન ધ્યાનકો આદ લીઝે;
 એક હરિ નામ બિન સાધના જો કરે,
 ધરમ ઐર કરમ તપ દાન ફીકો;
 નામસુ રામ તત્કાળ તો પાસ હે,
 ઐર ઉપાય નહિ એહ નીકો;
 હામકા રૂપ સો પરમ અદ્ભુત હે,
 ઈંદ્રિયાતીત અનુસાર ધીકો;
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,

૨ જ્ઞાન ઐર કર્મ—જ્ઞાનેંદ્રિય અને કર્મેંદ્રિય. પરસ—સ્પર્શ. તન-
 માતરા—તન્માત્રા. રાત્રા—રાત(પ્રીતિ)વાળાં. વીસખટમે—છવીસમે.
 સ્થૂલ—પંચ. ભૂતથી અનેકો દેહ. સૂક્ષ્મ—મન આદિકનો અનેકો દેહ.
 અણુછતો ઈં—હું જીવ ન છતાં જીવરૂપે ત્રીતાને માની બેઠેલો.

વાણી કેસે કહે સ્વાદ ધીકો. ૩
 એક હરિનામ સંસારમે સાર છે,
 સકલ સિદ્ધાંત મત સાર યોગ;
 ન્ય તપ નીમ વ્રત દાન તીરથ વિષે,
 નામ બિન સકલ શિર બહત યોગ;
 નીચ ઓર ઉચ બડ છોટ નર નારક, •
 અજ આણુ આદ અધિકાર પૂજ;
 પતિત પાવન સદા વેદવાણી કહે,
 ઓર કોઈ જાનુ ન બિન ભેદ બૂઝા;
 મનુષ્ય દહ પાયકે રામ જાન્યો નહિ,
 ઓર ઉપાય શઠ કરત દૂજ;
 દાસ ગિરિધર કહે છોડ ચિંતામણિ,
 મૂઠ લલચાય કર લેત ગુંજ. ૪
 પતિતપાવન સદા નામ છે રામકો,
 સુમરતાં હોત છે સુખકારી;
 નીચમે નીચ અધમ અજમીલસે,
 શ્રાહુ ગુજ ગુનકા જો તારી;
 કરત અતિ કષ્ટ જેહી કાજકું મહામુનિ,
 સુપચકું સોહી પદ દેત ભારી;

૩ ટીકો-ટીકા (૩પે). ટીકા-૩પે કહ્યો છે. નીકો—સારો.
 ધીકો અનુસાર—બુદ્ધિ પ્રમાણે. વાણી ઇ—ધીનો સ્વાદ વાણી કેવી
 રીતે કહી શકે ?

૪ બડ છોટ—બૂઝા ઓર છોટા. અજ ઇ—અજ (અજ્ઞા) અને આણુ
 (પરમાણુ) એને આદિ લેખને સર્વને તેની પૂજ કરવાનો અધિકાર છે—અર્થાત્
 સર્વનો પૂજ્ય છે. ગુંજ—ચતુર્થી.

નીચકુંઢિય કરી દત્ત હે પલકમે,
દ્વર અવગુન બડે ગુન બિચારી;
એક ચિત્ત લાયકે સુમરિયે શ્રીહરિ,
ભક્તવત્સલ સદા બિદં ધારી;
દાસ ગિરિધર કહે શરણુ જો ગ્રહી રહે,
કાલકે ગાલકુ જાય ફારી.

૫

ભટકતે ભટકતે જન્મ તેરા ગયા,
લેત અવતાર બહુ કાલ ખીતે;
જનમ આર મરનકો બેઠા ભાગ્યે નહિ,
સિંધુ બિન પારે ક્યું નાવ છીતે;
પુત્ર ધન ધામ સુખ કામકે બસ લયો,
મંદ મતિ જાને અમ જગહી છતે;
રામરસ ગુનસુધા રસકું ચાખત નહિ,
વૃષત નહિ હોત મદપાન પીતે;
મનુષ્ય દેહ પાયકે લાભ તેં કાહા લિયો,
સેવ્યે નહિ સચ્ચિદાનંદ પ્રીતે,
દાસ ગિરિધર કહે મૂલકું ખોજકે,
અંતસુ જાત હે હાથ રીતે.

૬

જ્યાં લગી સંતકા સંગ કીના નહિ,
કામ આર ક્રોધ મદ લોભ લીના;
કરમ આર ધરમ સબ કરત ચાંડાલકા,
કાહા હુઆ આકાસીમે બાસ કીના;
જ્ઞાનકી બાત નહિ ધ્યાનમે આવતી,

૫ સુપય (શ્વપય) — ચાંડાળ. મદપાન — મદરૂપી ચાન અથવા
મધુપાન. ૬ અંતસુ — છેવટે, રીતે — કાલી.

લોક નિંદા બિખે ખેત પ્રબીના;
 શ્વાનકી નાઈ મન ભટકતો રહે સદા,
 કા હુઆ ખેડકે માલ લીના;
 જીવતે માત અરૂ તાતકું દુઃખ દિયા,
 મરન પીછ કા હુયા પિંડ દીના;
 દાસ ગિરિધર કહે એક હરિ ભજન ગિન,
 ધરમ ઔર કરમ સખ હોત હીના. ૭
 કરત હે કુટિલકો ફરમ ખલકો સદા,
 પર ત્રિયા પ્રીતજ્યો વાર મીના;
 આપકું ખોજ ઔર મેલ ધોયા નહિ,
 ૮ ક્યા હુઆ નાહ્યકે છાપ દીના,
 ઝ્યાન બિચારકે ગુરુમુખ નહિ ભયા,
 ચિત્ત નહિ આતમા તત્વ ચીના;
 અંતકી શુદ્ધ નહિ આદકી ખુદ્ધ નહિ,
 ક્યા હુઆ ખેઠ કીર્તન કીના;
 આપકે કાજ ઔરનકું દુઃખ દેત હે,
 ક્યા હુઆ ભક્તકા નામ લીના;
 દાસ ગિરિધર કહે સકલ ખોજ વહે,
 જો નહિ રામકે રંગ લીના. ૮
 સુમર રે સુમર મન સુમર તું શ્રીહરિ,
 જન્મ સંસારમે ખોત ભટકા;
 કરત હે કોટિ ઉપાય નહિ ઉગરે,

૭ લીના-લીન થયો (કામુદિમાં). આકાસીમે-અગાશીમાં-સમાધિમાં
 (?). માલ-માળા. ૮ કુટિલક-વાંકા માણસનું (કર્મ). ગુરુમુખ-ગુરૂની
 સન્મુખ.

કાલ મુજ જગતકું કરત (હે કોટિ) કટકા;
 એક ક્ષણ માત્ર સતસંગ કીના નહિ,
 નહિ ગુરુ શબ્દ મન માંઝ ખટકા;
 આપ મન મસ્ત હે ચોરકી નહિ સુને,
 પર ત્રિયા સંગ શઠ કરત લટકા;
 મનુષ્ય દેહ પાય (કે) સાધન કેછુ નહિ ક્રિયા,
 નાવ નાવિક બિના સિંધુ અટકા;
 દાસ ગિરિધર કહે અમૂલ્ય ચિંતામનિ,
 સો બિસય કાગકી પીઠ પટકા.
 તત્વકો તત્વ ગુરુ પરમ દૈવત સદા,
 કરત ઉઘાત હજાર ઘટકા;
 કામ ચોર કોધ મદ લોભ માયા ઉલૂક,
 હોત નિસ્તાર કામાદિ ભક્તકા;
 એક હે રૂપ ગોવિંદ ગુરુકો સદા,
 કરત હે ચરિત જ્યું બેખ નટકા;
 અગમ અપાર કોઉ પાર પાવે નહિ,
 હોત બિસ્તાર જ્યાં બીજ ખટકા;
 એક ચિત્ત ગુરુપદ કમલ સેવક સદા,
 મિટત અગ્યાન મન પંથ હટકા;
 દાસ ગિરિધર ગુરુ આપરૂપે કરે,
 કીટને ભમર જ્યું હોત ચટકા.

૧૦

૯ માંઝ-માંઘ. નાવિક-ખલાસી. અમૂલ્ય ઈ-જીવતરૂપી અ-મૂલ્ય ચિંતામણિને વિષયરૂપી કાગડાની પાછળ ફેંકયો-ગુમાવ્યો. ૧૦ ઘટ. કા-દેહને. ઉલૂક- (સંતાઈ જાયછે). હોત નિસ્તાર-પાર આવેછે. ખટકા-ચોડના. ખટકા-ખડનું (?) કીટને ઈ-જેમ કીડાને ભમરી ચટકા મા-રીને ભમરરૂપ બનાવી દેછે તેમ ગુરુ પણ શિષ્યને બોધ કરીને આપરૂપ બનાવી દે છે.

પ્રથમ સો કલ ગુરુ કહત મોહિત મદ્દા,
 કરત હે કરમ ઐર ધરમ કાની;
 કૈત વિદ્યા ગુરુ પડત આદર કરી,
 પ્રબીન વિદ્યા મન લેત માની;
 તીલથે અધિક કહિએ ગુરુ સંપદા,
 તિલક માલા હરિ નામ દાની;
 સો હી સખ હે ભલા નિગમ નીતિ બિખે,
 યા હીતે સદ્ગુરુ અધિક જાની;
 અજ્ઞાન તિમિર બિખે જ્ઞાન રવિ પ્રગટ કર,
 કહત હે બાત જો પ્રેમ સાની;
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,
 નામ ઐર રૂપ કી જાત છાંની.

૧૧ જાની—ગાળીને સાની—ડાહી.

